

مام جمالی

دیداری ته مومنی

له لایتیه وه بو کۆشکی

منتدی اقرأ الشقافی
www.iqra.ahlamontada.com

منتدی اقرأ الشقافی

www.iqra.ahlamontada.com
للکتب (کوردی، عربی، فارسی)

ناماده کردنی - سهلاج رهشید

بۆدابهزاندنی چۆرهما کتیب:سەردانی: (مُنْتَدَى إِقْرَأِ الثَّقَافِي)

لتحميل انواع الكتب راجع: (مُنْتَدَى إِقْرَأِ الثَّقَافِي)

پدای دانیود کتایهای مختلف مراجعه: (منتدی اقرا الثقافی)

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

للكتب (كوردی ، عربی ، فارسی)

مامرجه لال

دیداری ته مهن له لاویتییه وه بو کۆشکی کۆماری

به شی یه که م

گفتوگۆیه کی فراوانی هه مه لایه ن

ناماده کردنی: سه لاج ره شید

تاکه سەرچاوهی کتییی کوردی به PDF

WWW.IQRA.AHLAMONTADA.COM

منتدی إقرأ الثقافی

کتیب: مام جهلال - دیداری تههمن- له لاوتیهوه بۆ کۆشکی کۆماری

بابهت: چاوینگهوتن

ئامادهکردنی: سهلاح رهشید

دیزارین: شۆرش نهحمهه

بهرگ: رهبوار سهعید

نۆبهتی چاپ: چاپی یهکهه ۲۰۱۷

چاپخانه: کارۆ

نرخ: (۲۰) ههزار دینار بۆ ههر دو بهرگهکه

له بهرتهوه بهرایهتی گشتی کتبخانه گشتیهکان ژمارهی سپاردنی (۱۴۰۰) ی سالی (۲۰۱۷) ی پندراوه

بهیچ پرسی ئامادهکار له چاپدانهوه و کۆپیکردن و له بهرگرتنهوهی قهدهغهیه

لاپه‌په

ناوه‌ڕۆک

13 * ئەم دیداره چۆن دروست بو؟

قوتانغی مندانلی و میردمندانلی

21 * مندانلی، قوتابخانه و ده‌ستپیکردنی ژیانلی س‌داسی

سه‌ره‌تاتکیی خه‌بات

29 * سه‌ره‌تای ژیانلی سیاسی

32 * ده‌ستپیکردنی کاری سیاسی

33 * کوماری مه‌هاباد

36 * گوڤاری گه‌لاویژ

37 * روداو‌ه‌کانی عیراق و راپه‌رینی وه‌سبه

41 * ژیانلی خویندکاریی

45 * رۆلی پارتی کۆمونیستی عیراق به‌رامبه‌ر به‌ مه‌سه‌له‌ی کورد

47 * سه‌ره‌تای یه‌که‌م ناکۆکی نیوان ریزه‌کانی پارتی

49 * ژ.ک. و کوماری مه‌هاباد

52 * یه‌که‌م جیا‌بونه‌وه‌ له‌ناو پارتیدا

55 * راپه‌رینی تشرین

56 * به‌ره‌و چه‌پ رۆیشتنی پارتی و ناو گۆرینی

57 * به‌شداری پارتی له‌ هه‌لبژاردنی په‌رله‌مانی عیراقیدا

قوتانغیکی نوێی کارکردن له‌ ناو پارتیدا

65 * دروستکردنی ریک‌خراوی قوتابیان و لاوان و ژنان

67 * حیزبی شیوعی و مافی چاره‌نوس

69 * په‌یوه‌ندی پارتی و حیزبی دیموکراتی کوردستانی ئێران

70 * رینگه‌دان به‌ یادکردنه‌وه‌ی یاده‌ نه‌ته‌وه‌یه‌یه‌کان

72 * له‌ کۆیه‌وه‌ بۆ هه‌ولێر و جۆشدانی کاری حیزبی

74 * کاریگه‌ری یه‌کیتی سوڤنیت و به‌ره‌ی سۆسیالیست

77 * کوماری کوردستانی دیموکراتی میلی

78 * کوردی ئێران و به‌شداریان له‌ نیوان ریزه‌کانی پارتیدا

- 79 * دروستکردنی په یوه ندى له گهل كوردى پارچه كانى تر
- 81 * په كهه چالاكى سياسى له دهره وهى كوردستان
- 82 * خو شه ويستى و زيندان
- 83 * رولى ئيبراهيم نه حمده و همزه عه بدوللا
- 86 * نه فى كردنى بارزانيه كان، ژيان و كارى سياسيان
- 90 * پارتى له سه رده مى پاشايه تى

سهره تاي قوناعى چالاكى له دهره وهى عيراق

- 99 * فيستيقالى وارشو و نازم حيكمه ت
- 102 * سه فهرى چين
- 103 * فيستيقالى لاوان له موسكو

په كهه ديدار له گهل بارزاني

- 113 * په كهه چاوپيڼكه وتنى بارزاني
- 119 * دروستكردنى پارتى كوردى له سوريا
- 121 * جيابونه وهى كاديره كورده كان له حيزبى شيوعى
- 123 * حيزبى شيوعى و گروهه چه په كانى عيراقى
- 127 * فهده و مه سه له ي كورد
- 130 * به ره ي په كيتى نيشتمانى عيراقى

گه شانوه و گه شه كردنى خه باتى كوردايه تى ۱۹۶۲-۱۹۵۸

- 139 * گه رانه وهى بارزاني بؤ عيراق
- 142 * پارتى و شورشى ۱۴ تموز
- 144 * سر كردنى مام جهلال
- 146 * راگه ياندنى حيزبايه تى
- 149 * بزوتنه وهى شه و اف له موسل
- 154 * سه رده تاي گيروگرفتى نيوان قاسم و پارتى
- 156 * ناكوكى نيوان قاسم و بارزاني
- 161 * بارزاني و ئينگليز
- 164 * بارزاني و حيزبايه تى
- 166 * په كهه پيلانى قاسم دؤ به بارزاني

شورش چون دهستی پیکرد؟

- 173 * زه‌مینەى خەباتى چەكدارىي
- 176 * شۆرشى ئەيلولى ۱۹۶۱
- 177 * بروسكەى شىخ ئەحمەد بۆ قاسم
- 178 * يەكەم بۆردومانى كوردستان
- 180 * خۆ ئامادەكردن و دەستپىكردنى خەباتى چەكدارى
- 183 * وازەينانى بارزانى لە شۆرش و سەفەرکردنى بۆ توركيا
- 184 * دروشمى شۆرش و ناوى (پىشمەرگە)
- 185 * چون دارايى بۆ شۆرش پەيداكارا؟
- 188 * يەكەم چالاكى پىشمەرگانە لە ناوچەى سلیمانى
- 190 * لە خەباتى سياسىيەوه بۆ شۆرشى چەكدارىي
- 192 * كيشەى كورد و ديموكراتى
- 198 * گەشەكردنى شۆرش و مەسەلەى جاشايەى
- 201 * بارزانى و حيزبایەتى
- 203 * گەشەكردنى هيزى پىشمەرگەو..
- 204 * دو هيلى سياسى لە ناو يەك حيزبدا

گفتوگۆ و خەباتى دىپلۆماسى

- 209 * پەيوەندى بەعس بە پارتيبەوه
- 210 * ناوى يەكەم وەزيرانى كورد
- 211 * سەرەتای ناکۆكى نينوان مەكتەبى سياسى و بارزانى
- 213 * بارزانى و نازناوى (مامۇستا)
- 216 * كودەتای شوباتى ۱۹۶۳
- 219 * گفتوگۆ لەگەل بەعس

عەبدولناسر و كورد و خەباتى كوردى – عەرەبى

- 227 * عەبدولناسر و مەسەلەى كورد
- 228 * سەفەرى قاهيرەى بى پرسى بارزانى
- 231 * ناسر وەك ناوبۆيگەر لە نينوان كورد و حكومەت
- 233 * سەفەر بۆ جەزايير
- 238 * سەردانىكى تر بۆ بەغدا
- 243 * پەيوەندى كورد و ئەمريكا

- 245 * سه‌فهریکی تری قاهیره و تاهیر به‌حیا و حکومت
- 251 * ده‌ستپیکردنه‌وهی شهر و پشتگیری جیهانیی بو کورد
- 253 * پۆلی به‌کیتی سوڤیت، ئه‌وروپای پوژئاوا و عه‌ره‌ب
- 260 * ئینقیلابی تازه و گفتوگۆی تازه
- 264 * شیخ ئه‌حمه‌دی بارزانی و ریککه‌وتن له‌گه‌ل حکومه‌تی عیراق
- 267 * ناکوکی سوڤیت و چین و مه‌سه‌له‌ی کورد

سه‌ره‌تای ناکوکی له‌ نیوان (مه‌کته‌بی سیاسی) و (بارزانی)دا

- 275 * ریککه‌وتنی بارزانی و عه‌دولسه‌لام عارف
- 278 * قولبونه‌وه‌و توندبونی ناکوکی نیوان بارزانی و مه‌کته‌بی سیاسی
- 279 * مه‌کته‌بی سیاسی و بارزانی
- 281 * چاره‌سه‌ری ناکوکیه‌کانی نیوان بارزانی و م.سیاسی
- 285 * بارزانی و شو‌رش
- 286 * بریاری کوتایی هینان به‌ کارکردن له‌گه‌ل بارزانی
- 288 * پینشینیازی بارزانی بو گۆپینی ناوی پارته‌ی
- 289 * دابه‌شبوونی پارته‌ی به‌ دو حیزب
- 291 * سه‌ره‌تای شه‌ری ناوخو‌یان شه‌ری براکوژی

له‌ هه‌مه‌دانه‌وه‌ بو به‌غدا

- 295 * پوشتن به‌ره‌و ئیران
- 300 * په‌یوه‌ندی بارزانی له‌گه‌ل ئیران
- 302 * په‌که‌م گفتوگۆی نیوان بارزانی و مه‌کته‌بی سیاسی
- 305 * پۆلی ئیران له‌ناو بزوتنه‌وه‌ی کورددا
- 308 * ده‌ستپیکردنه‌وه‌ی شهر له‌گه‌ل حکومت
- 310 * ناشتبونه‌وه‌ی کاتی نیوان بارزانی و م.سیاسیدا
- 313 * راگه‌یانندی شهر دژ به‌ مه‌کته‌بی سیاسی
- 316 * گه‌رانه‌وه‌ی مه‌کته‌بی سیاسی بۆلای حکومت
- 321 * به‌یانی ۲۹ حوزه‌یران
- 324 * به‌شداری وه‌زیرانی کوردی سه‌ر به‌ دو حیزب..
- 325 * جه‌ماعه‌تی مه‌لایی و جه‌لالی یان جه‌ماعه‌تی ۶۶
- 327 * کۆبونه‌وه‌ی جه‌زایری ۱۹۶۷ و مه‌سه‌له‌ی کورد
- 335 * دروستکردنی (ته‌یاری چه‌پ) له‌ ناو پارته‌یدا

هاتنهوی بهعس و بهیانی ۱۱ نازاری ۱۹۷۰

- 343 * کوده‌تای به‌عسییه‌کان
- 346 * سه‌دام حسین و کورد
- 351 * به‌شداری مه‌کته‌بی سیاسی له کابینه‌ی به‌عس
- 354 * گهرمه‌ی شه‌پی ناوخۆ
- 356 * به‌یانی ۱۱ نازاری ۱۹۷۰

ناشتیونه‌وه و تیگه‌نیونه‌وه

- 361 * هه‌لویتستی بارزانی له دوا‌ی ۱۱ نازار
- 362 * ناشتیونه‌وه‌ی بارزانی له‌گه‌ل مه‌کته‌بی سیاسی
- 366 * هه‌لوه‌شاندنه‌وه‌ی پارته‌ی دیموکراتی کوردستان (م.س)
- 369 * سه‌ره‌تای ریکخستنی کومه‌له‌ی په‌نجده‌رانی کوردستان
- 370 * ئاو‌ریک له شه‌پی ناوخۆ و هاوکاری له‌گه‌ل حکومه‌تدا
- 373 * بارزانی دوا‌ی نازار

کورد و چه‌په‌کانی ئیران و کاریگه‌رییان له گۆره‌پانی سیاسی کوردستانی عێراقدا

- 381 * کوردی عێراق و ئیران و چه‌په‌کانی ئیران
- 385 * په‌یوه‌ندی له‌گه‌ل کوردستانی ئیران

کارکردن له ناو فه‌له‌ستینییه‌کاندا

- 395 * ژبانی ناو فه‌له‌ستینییه‌کان
- 398 * کاری زۆر مه‌ترسیدار

ریککه‌وتنامه‌ی جه‌زایری ۱۹۷۵

- 411 * ریککه‌وتنامه‌ی ۱۹۷۵ له جه‌زایر
- 413 * پۆلی تازه‌ی سو‌فیت

بناغه بو‌ه‌باتیکی نوێ (ئه‌لقه‌ روشنییرییه‌کانی کومه‌له‌ و دامه‌زراندنی)

- 419 * کومه‌له‌ی په‌نجده‌رانی کوردستان (کومه‌له‌)
- 421 * بی‌ری ماویزم له‌ناو بزوتنه‌وه‌ی چه‌پی کوردیدا

نەم دیداره چۆن دروست بو؟

له نایاری سالی ۱۹۹۰ كەدەكەوتە رەمەزانەوه، مام جەلال بەسەرداننك هات بۆ بەرلین و ماوهیهك لەوئ مایهوه، لەو ماوهیهدا، لەگەڵ بەرئزبان لە شوقەى برادەرنك بوین كە خۆى لەوئ نەبو، كاتمان زۆر بەدەستەوه بو كە بەگێرانەوهى بەسەرھات و گەفتوگۆ بەرئیمان كرد، لەبەر ئەوهى مام جەلال بەرپۆزبو، رۆژانە هەندى كاتیشمان بەكړینى پینوستیهكانى رۆژووه بەسەر دەبرد و پێكەوه دەچوینە بازار.

رۆژنك بۆ ئەوهى نائىكى بەربانگى باش ئامادەبەكەین، بەیهكەوه چوین بۆ بازارنك بەناوى "میترو" كە بازارنكى زۆر گەوریه و تەنھا خاوەن چیشخانە و شوئنه گشتیهكان بە كارتى تايبەت ئەتوانن كەلوپەلى لى بکړن، ئەمە سەرەپای گەوریهى بازارەكە، لەوئ هەندى خواردن هەبون، نە لە كوردستان و نە لە بازارى ئاسایى دەست نەدەكەوتن، ئەو رۆژە مام جەلال كۆمەلنك خواردەمەنى بەتام و دانسقهى كړى، لەوانە بەلندیهك لە كەونكى بچوك دەچو، بەندە لەپشتدا نە بینیبوم و نە خواردبوم، بەلام ئەو بەلندەكەى لە لوینان خواردبو، لە مألشەوه، هەر خۆى بە شێوهیهكى تايبەت لئینا، دياره قسهى ئەو،بو، خواردنەكە زۆر بەتام وچێژ دەرچو.

لەو ماوهیهدا، ئەوه هات بە بیرما، بۆ سود لەكاتەكە نەبینم و دیدارنك لەگەڵ مام جەلال سازیکەم؟ سەرەتا وستم بە نوسین ئەنجامى بدم، بەلام هەر زو هەستم كرد، تینوتتى پرسیارەكانم لە رنگای كاغەز و قەلمەوه ناشكیت، بۆیه بیرم لە تۆماركردن كردوه، بۆئەوهش لە مألوه تەسجیلنكى بچوكم هەبو، كە میكروفۆنەكەى لە خۆیدا بو، بۆیه ناچار بۆ تۆماركردن، تەسجیلەكەم بەرز دەكردوه، یاخود لەسەر شتێكى بەرز دامەنا تاكو قسەكان بە باشى تۆمار بكړت.

لەرستیدا پشتر نە من خۆم بۆ دیدارنكى دورودرێژ ئامادە كردبو، نە جەنابى مام جەلال بەلام پرسیار، پرسیارى نوئى دروست دەكرد و وەلامەكانیش زۆرچار دەگێراییهوه

بۇ سەرەتايەك كە پىشتر بەبىرى كەسماندا نەھاتىبو، ديارە لەدىدارنىكى ئاۋادا كە پىشۋەخت پىرسيارەكانم ئامادەنە كىردىبو، ھەروھە مامىش ھىچ سەرچاۋىيەكى لەبەردەستانەبو بۇ ۋەلامەكان، پىئوستمان بەۋەستاندن و دەستىنكردنەۋە ھەبو.

ئەۋ ماۋىيەى لەۋ شوقەيەدا پىنكەۋەبىن، سەرەتاي نەم چاۋىنكەۋتەنە درىژەى لى بەرھەمھات، ئەۋكاتانەى وا پىئوستىش بو، بچمە دەرۋە بۇ كىرنى پىئوستى يان ھەركارىنىكى تر، بۇ ئەۋەى سود لەكاتەكە ۋەرگىن، چەند پىرسيارىنك لەبەردەستى بەرئىزان دائەنا بۇ ئەۋەى تا دەگەرئەۋە ۋەلامىان بداتەۋە و كاسىتى بەتالىشم لە تەنىشئەۋە بۇ ئامادە دەكرد، بۇيە زۇرجار ھەرخۇى كاسىتەكانى دەگۆرۋى و ھەلى دەگىرئانەۋە، ھەندى جار كە دەگەرئامەۋە، سەيرم دەكرد، مام جلال ۋەلامى ھەمو پىرسيارەكانى داۋتەۋە، بەلام كاسىتەكەى نەگۆرۋى، لەبەر ئەۋەى تەسجىلەكە تازە نەبو، كاتىك دىۋىنىكى تەۋاۋ دەبو، نەدەكوژايەۋە و بەناسانى گۆنت لى نەدەبو كە كاسىتەكە تەۋاۋ بو، لەبەر ئەۋە، مام بەناچارى دەبو جارنىكى تر، ۋەلامى پىرسيارەكان بداتەۋە نەشى گوت: "ئاخۇشترىن ۋەلام ئەۋەيە كە دىۋارە بىكرتەۋە".

كاتىك بەشىكى باشى ئەم دىدارەمان تۆماركرد، مام جلال سەفەرى كىردەۋە بۇ كوردستان و دۋاى ئەۋەش گۆرۋانى گەۋرە لە كوردستان و غىراقدا رويداۋ، ئىمە دواتر لە كوردستان يەكترمان بىنىيەۋە، لەۋ ماۋىيەۋە تا گەرئانەۋەى يەكجارىم لە ھاۋىنى سالى ۲۰۰۰ بۇ كوردستان و دەستكردنم بە كاركردن ۋەك يارىدەدەرى جەنابى بۇ كاروبارى دەرۋەى يەكىتى، فرسەتى دىدار دروست نەبو تا روخاندنى بەعس و دروستكردنى مەجلىسى حوكم لە بەغدا، ئەۋكاتە ناۋ بەناۋ مامم دەبىنى و بە پىنى ماۋەكەى چەند پىرسيارنىكى تازەم لىدەكرد و تۆمارم دەكرد، ياخود بەسەر ھەندى پىرسياردا دەچومەۋە و وردترم دەكردنەۋە.

ۋەك پىشتر ئامازم بۇكرد لەم دىدارەدا، جەنابى لەھىچ كاتىكدا نەگەرئەۋە بۇ سەيركردنى سەرچاۋىيەكى دىارىكراۋ، ياخود ھەستەم نەكرد دودل بويىت لە ۋەلامىكى ياخود پىرسيارنىكى رەتكردىتەۋە و ويستىتى پىرسيارنك بەۋىستى خۇى ئامادەبكات، تەننەت ھەستىش بەۋە نەكرد ھەزى كىردىت پىرسيارەكە بە شىۋەيەك بىكرت كە بە دللى ئەۋ بىت. متمانەى ئەۋ بە دىدارەكە ئەۋەندە بو رۆژنك نەھات بىيەۋت سەيرى پىرسيار و ۋەلامەكان بكات، ياخود دەستكارى ۋەلامىكى خۇى بكاتەۋە.

بەداخەۋە كاتىك پاكئوسى ئەم دىدارە تەۋاۋ بو، خۇى ئەم دىدارەى بە ھىچ جۆرنك نەدىيەۋە. پىشتر لە چەند شوتنىك و لاي چەند كەسىك و لەم دىدارەشدا باسى لەۋە كىردە، كە بىرەۋىيەكانى نوسىۋەتەۋە، گوتوبەتى: "بەلام بۇ بىلاۋكردنەۋە ناشىت، چونكە كۆمەلىك دۆست و ناسىاۋ و كەسايەتى جىاۋاز لىم عاجز ئەبن، لەۋانە مام جلال خۇى!". دىيارە ئەم دىدارە كە ۋەك تۆماركردنى بىرەۋىيەكانى وايە و لەشىۋەى پىرسيارو ۋەلامدایە،

زۆر ئاساييه كه كۆمهلىك پرسیار لای هەندى كەسايەتى دروست بکات، یان کومەلىكىيان بۆچونى جياوازيان هەييت، دەربارەى روداوه‌کان و رەنگە ئەوان لە روانگەيەكى ترهوه روداوه‌کانيان بينييت و هەلسەنگاندى جياوازيان بۆى هەييت، ئەمەش کارىكى زۆر ئاساييه، كه بۆچونى جياواز دەربارەى روداوه‌کان لىكدانەوهى جياوازي بۆ بکرت.

لەم دیداردا، مام جەلال روداوه‌کان وەك تىگەيشتنى خۆى دەگيرتەوه، چۆن ديوتى و تيبدا ژياوه، بەتايبەتى ئەو پۆلى ديار و گەوره و سەرەكى لە زوربەى روداوه‌کاندا هەبوه، بۆيه ناتوانين بلين كه ئەوهى شىوازىكى گيرانەوهى هەيه زۆر بيلايه‌نانەيه و ئەو تەنها وەك گيرانەوهى روداوىكى ميژوي سەيرى کردوه، كه پرسیارەكەى تيدا كراوه.

ئەم دیدارە لە ماوه‌يەكى درىژ، كه نزيك لە ۱۵ سالى خاياندوه تۆماركراوه و ئەنجامدراوه، لەو ماوه‌يشدا روداوى گەوره و گرنىگ لە جيهان، ناوچەكە، عىراق، كوردستان و ناو ريزەكانى يەكيتى نيشتمانى كوردستان رويانداوه، لەبەر ئەوه زۆر ئاساييه كه مام جەلال كاتى بيرومەريه‌كانى خۆى دەگيرتەوه، ئەوه گوزارشت لە كات و شونى ديارىكراوى خۆى دەكات، كه پرسیارەكەى تيدا كراوه و زياتر ئەو روداوه ميژوييه بەوشيوهيه دەگيرتەوه وەك ئەوهى كه ئەو لەوساتەدا چۆن بينيوتى، ئەك وەك ئەوهى ئىستا هەيه، لەبەرئەوه، هەمو لىكدانەوه و هەلسەنگاندى و شیتەلكردنەوهى ئەم دیدارە، پيوسته لە پوانگای ئەو رۆژوه لىكبدرتەوه.

زۆر دۆست و هاورى، پينان وابو كاتى بلاوكردنەوهى ئەم دیدارە نەهاتوه، بەلام من ئەم دیدارە لە كاتىكدا بلاو دەكەمەرە، كه بەداخهوه مام جەلال نەخۆشه و پيشترىش دەرفەتى ئەوه نەپەخساوه دیدارەكە بينى و سەرنجى نوێى لەسەر بلێ، یان تەنانەت روخستى بلاوكردنەوهى ليوەريگرم، بەلام خۆم باوەرەم بەوه هەيه، كه ميژوى هاوچەرخى كورد و ئەوهى نوێ، پيوستى بەم شايەتیهى و زانيارانەى لای مام جەلال هەيه، هەر لەبەر ئەوهش بلاوكردنەوهيم بە زۆر گرنىگ زانى. هەندى برادەريش پينان وابو بارودۆخەكە ناسكە و رەنگە زيان بە دۆخەكە بگەيەنيت، یان هەندى لايەنى سياسى یان كەسايەتى دلگران بکات، بەلام پرسیار ئەويه ئەى كەى كاتى گونجاوه؟

لەوكاتەوهى بيرمان ديت، هەميشە دەوترت، بارودۆخى كوردستان ناسكە و لەبار نييه و ئەمەش كراوتە بەهانه بۆ نەوتن و خەفەكردنى زۆر روداى گرنىگى ميژوي. لەراستیدا سەربارى هەمو ئەو بۆچونانە، من ئەم ئەركەم وەك ئەمانەتيكى ميژوي و ئەخلاقی گرتۆتە ئەستۆ، هەر وهه له‌وهش دلنيابوم ئەم دیدارە روناكییهك دەخاتە سەر بەشى لە ميژوى خەباتى گەلى كوردستان و دەيته گۆشه‌يەكى جياواز بۆ بينى رابردو.

سەرئەنجام ئەم دیدارە بەمەبەستى دژايەتى یان بەرژوهەندى لايەنىك یان كەسايەتیهك

ئەنجام نەدرارە، بەلكو تەنھا باسى دوتىيە وەك ئەوھى مام جلال بينويىتى، ھەرچەندە پىشموانىيە توانىيىتەم لەم دىدارەدا ھەمو پىرسارىنگ بىكەين، دەريارە لايەنى ژيانى سىياسى و كۆمەلەيتى و كەسى مام و راپو بۆچونى دەريارە ھەمو بوارەكان بزائىن. لەگەل ئەوھى رەنگە نەشتوانىيەت زانىارى ورد و تەواو دەريارە و تەنھەكان بىخەينە رو، ئەمەش رەخەنەيەكە كە مافى خۆتەنەرە رويەروى بەندەى بىكاتەو، بەلام وەك پاكەنە نايلىم كارى تاكە كەسى ھەمىشە كەموكورتى ھەيە و رەنگە زۆر لەمە باشتر دەرنەچىت.

لەم چاوپىكەوتەندا دو بۆشايى گەورە و گرنگ ھەن، كە باسيان لىئو نەكراو، ئەوانىش كارەساتى ئەنقال و ھەلەبجەن، ياخود كىمىبارانى كوردستان، بەلام مام جلال، لە دىدارى زۆر جىاوازا بە درىژى باسى لە ھەردو كارەساتەكە كردو، دلنىام ئەتوانىت ئەو دىدارانەى تر ئەو بۆشايە بە باشى پىرپىكەنەو.

ھەندى دۆست و برادەرىش، بۆچونىكيان ھەبو كە مەرج نىە، ھەمو وەلامەكانى مام جلال وەك خۆى بىلاويكەينەو، بەتايىبەتى ئەوانەى كە پەيوەندىان بە كىشە ناوخۆيەكانى جارانى پارتى و يەكيتىەو ھەبو، بەتايىبەت لەم بارودۆخەدا كە يەكيتى كۆمەلەك كىشەى ناوخۆيە ھەيە، ھەندى دۆست و برادەرى تىرىش لەو بروايەدا بون، كە باسكردنى مېژو نايىت پىچرانى تىدا يىت و ئەيىت روداوەكان وەك خۆى باس بىكرت، يان وەك مام جلال وەلامى داوئەتەو بىلاويكەرتەو، ديارە بەسود وەرگرتن لەو سەرنجانە ھىشتا ئەو مافەم بەخۆم رەوا نەيىنى كە چىم پىن باش يىت بىلاوى بىكەمەو و چى بە گونجاو نەزانم ھىلى سورى پىدا بەيتم.

لەبەر ئەوھى مېژوى ھەندى پىرسار و وەلام، بو قۇناغىك دەگەرتەو كە روداوەكانى ئەوكاتە زۆر كارىگەرىيان لەسەر مام جلال ھەبو، ھەرلەبەرئەوھى ھەندى وەلامى "سىياسانە و دىلۇماسيانە" نەداوئەتەو، بەلكو زياتر وەك ھەمو تاكىك كە روداوەكان كارىان تىكرودە و ھەستى ئەو كاتەى خۆى دەرىپو. بۆيە تەنھا شتىك كە بەگونجاوم زانى ئەوھو ناوى ھەندى كەسايەتى لەدىدارەكەدا لاپەرم، بەلام وەلامەكان كە باسى روداوەكان دەكەن وەك خۆى ماوئەتەو، خۆ ئەگەر خوا يارىت، لەكاتىكى گونجاودا ئەوا دەقى دىدارەكە ھەموى وەك خۆى پارىزان و ئەتوانىت جارنىكى تر لەبەرگىكى نويدا بەچاپى بگەيدەينەو.

چەندەھا جار لە دىدار و نوسىن و كىتپى جىاوازا، كەسايەتى و لايەنى سىياسى لەروانگاويدى ھەمەجۆرەو بە درىژى باسيان لە روداوەكانى كوردستان، يەكيتى نىشتىمانى كوردستان، ناكۆكىي و مەملەتىكان كردو، بەلام ئەوھى تازىيە، ئەويە كە مام جلال خۆى بەم شىوئەي نىستا باسى ئەو روداوانەى ناو پارتى و ناوخۆيە يەكيتى لەھىچ دىدارىكدا بەم شىوئەي نەكردو.

ھەر ھەۋلىشىمداۋە ۋەلامى پىرسىيارەكان ۋەك خۆى بنوسمەۋ، واتا بە ھەمان لەھجە و تەعەبىرى مام جەلال و دەستكارى رىنوس و دەرىپىنەكانم نەكردو، يان وشە عدەبىيەكانمان نەگۆرىو، بۆ كوردى، ياخود رستەكانمان لەگەئ نوسىن و دارشتنى ئىمرۆدا نەگونجاندو، بەداخىشەۋە رەنگە ناۋىك يان مېژو، بە ھەلە نوسرايىت، ئەۋىش لەبەر ئەۋەى تۆمارە دەنگىيەكە بەھۆى خرابى تەسجىلەكەۋە ھەندىك كىشەى دروستكردبو، تەنانت ھەندى وشە و رستە زۆر بە رونى مەبەستەكەى ديارنەبو. سەرھراى ئەۋەى چەندەھا جار گوتمان لىنگرتۆتەۋە و دوایش بەدواداچونمان بۆ كردو، ۋەك ئەۋەى تىيگەيشتىن نوسىومانەتەۋە.

لەم دېدارەدا مام جەلال، باسى زۆر روداو و كەسايەتى كردو، ئىمەش بۆ زياتر رونكردنەۋە و شىتەلكردنەۋەيان تا كارناسانى بۆ خوتنەر بىكەين ھەندى پەراۋىزمان بۆ داناو، ھەلئمان داۋە سەرچاۋەى باۋەرىپىكراۋ و ھەمەرەنگ بەكاربەيتىن.

تەمەنى ئەم بەرھەمە، زياتر لە چارەكە سەدەبەكە، سوپاس بۆ دلخۆشى ھاوسەرم كە ھاوكارم بوە لە بەرلىنەۋە بۆ بەتالكردنەۋەى ھەندى كاسىت و نوسىنەۋەى، بەلام بەداخەۋە دواى ھىلاكىيەكى زۆر بەشىكى زۆرى ئەۋەى نوسىبومانەۋە، بەھۆى خرابى كۆمپىوتەرە كۆنەكەمەۋە سېرانەۋە و دەستم نەكەۋتەۋە و ناچار جارنىكى تر دەستمان كردەۋە بەتالكردنەۋەى كاسىتەكان. بۆدلىيىسى زياترىش چەندىن جار بەسەر ئەم دېدارەدا چومەتەۋە نەبا ھەلەيەك روويدايىت، ديارە بەسوپاسەۋە بە ھاوكارى ھاورىيان، بە تايبەتى (ستران عدبولللا، چولى ئەسەد، كامەران سوپان و ھەفالى كورستانى) كۆمەلىك ھەلەيان بۆ راستكردمەتەۋە و تىبىنى زۆر بەسوديان داۋمەتى و بىن ئەۋ ھاوكارىانە، ئەم دېدارە بەم شىۋەيە دەرنەئەچو.

ھەر ھەۋە سوپاسى كۆمەلىك دۆست و ھاورى دەكەم كە ھاوكارىان كرددوم لە بەخشىنى وئە و ساغكردنەۋەيان.

ئەم دېدارەم بە نەركىكى ھەمەلايەنە سەيركردو، لە ھەمانكاتىشدا، بە دانانى بەردىك دائەنىم لەسەر بناغەى كۆشكى مەزنى خەباتى كەسايەتەكى دانسقى ۋەك مام جەلال، كە بەداخەۋە تاكو ئىستا زۆر كەم باس لە ژيانى سىياسى و پىشمەرگايەتى و فكرى و كۆمەلايەتى كراۋە، ھىوادارم بە ھاوكارى ھەمو دلسۆزان ھەۋلىدەين بەشى لەۋ بۆشايە پىكەينەۋە..

سەلاح رەشىد

بەھارى ۲۰۱۷

قۇناغى مندالى و مىردمندالى

مندالی، قوتابخانه و دهستیکردنی ژبانی سیاسی

✽ سه‌ههتا به‌وه ده‌ست پنده‌که‌ین، که ناوی ته‌واوت چیه و که‌ی و له کوئی نه‌دایک

بویتا؟

- ناوم، جه‌لال کوپی شیخ حسامه‌سی کوپی شیخ نوری، کوپی شیخ غفوری تاله‌بانیم. له دئی که‌لکان سه‌ر به شارجه‌کی کۆیه له دایک بوم. به دننیا‌یه‌وه نازانم که‌ی له دایک بوم، پیش نه‌وه‌ی دایکم وه‌قات بکات، نه‌مويست له میژوه‌که‌ی بپرسم و تیبه‌گه‌م، چونکه دایکم نه‌خوێنه‌واربو، هر نه‌وه‌نده‌ی نه‌زانی، وه‌رزی هاوین بوه و به حسابیک قسه‌ی نه‌کر که نه‌بیت بگاته سالی ۱۹۳۳ - ۱۹۳۴، چونکه نه‌و نه‌یگوت، سالیک پاش په‌مانی فیلوسی سور له عیراق بوه، نه‌کاته سالی ۱۹۳۲.

له‌به‌ر نه‌وه، ساله‌که له‌نیوان سالی ۱۹۳۳ - ۱۹۳۴ دایه، خویم پیموایه مه‌والیدی ۱۹۳۳م، چونکه سالیک زوتی بامم هه‌بو بچه قوتابخانه‌ی سه‌هه‌تایی، من سالیک دوا که‌وتم، چونکه جارن مه‌مال به‌هوت سالی له قوتابخانه قبول نه‌کرا، له‌به‌ر نه‌وه پیموایه مه‌والیدی ۱۹۳۳م، هه‌رچه‌نده له ده‌فته‌رو به‌لگه‌نامه‌دا سالی ۱۹۳۴ نوسراوه^(۱).

✽ سه‌هه‌تای قوتابخانه و لاوتیت له‌کوئی بر دۆته‌سه‌ر؟

- چه‌ند سالیک له دئی که‌لکان مایه‌ر، پاشان مامیکی گه‌وره‌ی باوکم له کۆیه شیخی ته‌کیه‌ی تاله‌بانی بو، نه‌مری جوی به‌جی هینا و باوکمی له‌جی خوی دانا، نه‌و بوه مورشیدی ته‌کیه‌که. له‌په‌سه‌وه مالمان چوه کۆیه، له بیرم نیبه چ سالیک چوینه کۆیه، به‌لام نه‌زانم که نه‌هه چوینه کۆیه، باری ژبانمان به‌ته‌واوی گۆرا، له لادیوه رومان کرده شار.

ته‌کیه ساحه‌یه‌کی زۆر گه‌وره‌ی هه‌بو. باخ و سه‌وزایی لیبو، هه‌مو پوژی زیکر و ته‌هلپه و نوژی لی نه‌کرا. نوژی جه‌ماعه‌ت و بانگی پینج وه‌خته، هه‌مو نه‌وانه

ئیمه‌ی خسته جه‌ویکی دینی و جه‌ویک، ده‌رویش و ته‌کیه و قورئان خویندن و ته‌هللیله و زیکر گرتبویه‌وه، من له یادمه، هر له منالییه‌وه نه‌چومه نه‌وئه‌لقانه‌وه .
 واتا له زیکر و ته‌هللیله و خودا په‌رستی به‌شداریم نه‌کرد و له‌پیش نه‌وه‌ی
 بچینه قوتابخانه‌ش له حوجره دایاننانین که نه‌بئ قورئان بخوینن و فیرین .
 ئاموزایه‌کی گه‌وره‌شمان هه‌بو، به‌ناوی کاکه سور، شیعی شیخ ره‌زای تاله‌بانی
 فیرنه‌کردین، به‌تایبه‌ت نه‌وه‌ی په‌یوه‌ندی به‌مه‌دحی تاله‌بانی و شیخی تاله‌بانی‌وه
 هه‌بو .

سالی ۱۹۴۱م له یاده، له کۆیه بوم، نه‌و ساله‌ش سه‌باره‌ت به‌وه‌ی که سالی
 شه‌پی ره‌شید عالی گه‌یلانی بو له‌گه‌ل ئینگلیز و پاشانیش شه‌پی سوڤیت بو،
 نه‌لمان په‌لاماری سوڤیتیدا، نه‌و دو پوداوه‌م زۆر چاک له‌یاده، چونکه :
 په‌که‌م: ئیمه په‌کیک له‌و ماله‌که‌مانه بوین له کۆیه، رادیومان هه‌بو، گویمان
 له هه‌وال نه‌گرت و به‌هۆی رادیوو نه‌مانزانی ده‌وری ئینگلیز له‌هه‌بیانه‌ گیراوه،
 من منداڵ بوم، نه‌مزانای سوپای عیراق، ئینگلیزی ئابلوقه‌داوه، پاشان که ئینگلیز
 حکومتی ره‌شید عالی گه‌یلانی شکاند و گه‌مارۆ ته‌واو بو، سه‌ریازی ئینگلیزی
 هاتنه‌وه لای کۆیه و زانیمان ئینگلیز سه‌رکه‌وتوته‌وه، نه‌ویش به‌هۆی نه‌وه‌ی
 جاریکی تر له‌ناو بازار و له‌ناوشاردا ده‌رکه‌وتنه‌وه، سینه‌ما ده‌ستی کرده‌وه به
 دیعایه‌کردن بۆ ئینگلیز .

دووه‌م: باشم له‌بیره که نه‌لمان هیرشی کرده‌سه‌ر سوڤیت، چونکه نه‌و سه‌رده‌مه
 وه‌کیلی قایمقام له کۆیه شیخ فازیلی تاله‌بانی بو، باوکی خه‌سره‌و تاله‌بانی، من
 له مه‌جلسه‌که‌دا دانه‌نیشتم له‌به‌ر نه‌وه‌ی تاکه کورپی باوکم بوم، مافیان دابوم،
 بچمه مه‌جلسه‌وه، له‌وئ گویم لیبو، باسی نه‌وه‌یان نه‌کرد که نه‌لمان نه‌شکیت،
 چونکه په‌لاماری روسیای داوه، پیشتتر هر باسی نه‌وه‌ نه‌کرا، نه‌لمان له‌جه‌نگدا
 سه‌رکه‌وتوه، باسی سه‌رکه‌وتنیان نه‌کرد .

شیخ فازیل، برپای وابو، نه‌لمان سه‌ره‌تای شکانیتی، باسی نه‌وه‌ی نه‌کرد که
 ناپلیونیش کاتی خۆی چۆته روسیا و هه‌تا مۆسکو چوه و دوابی وه‌ستاندویانه .
 من له‌و کاتانه‌دا سئ، چوار ناو فیریبوم، له‌وانه ناوی (ستالین، ناپلیون و
 هیتلر)، نه‌توانم بلیم، نه‌وه له‌ منالییه‌وه کاری تیکردوم .

مه‌سه‌له‌ی شه‌پی ستالین و هیتلر و نه‌و مملانییه‌ی نه‌و سه‌رده‌مه، کاری
 کرده‌سه‌ر ناماده‌یی میشکم بۆ قبولکردنی کاروباری سیاسی و فکری، ته‌نانه‌ت
 من په‌ک مانگ دوابی نه‌و ساله‌ چومه قوتابخانه . نه‌و سه‌رده‌مه مامۆستاکانمان

هه‌مویان کورد بون، شیعی کوردییان پێ له‌به‌رته‌کردین و گۆرانی کوردییان پێ
 ئه‌وتین و هه‌ستی کوردایه‌تیان نه‌جولاندين.

ئه‌وانه هه‌مو، هۆبون بۆئه‌وه‌ی من زۆر نو بکه‌ومه کۆپی کوردایه‌تیه‌وه، له
 بیرمه، له پۆلی چواری سه‌ره‌تایی بوم، یه‌که‌مجار یادی نه‌وړۆز له کۆیه کرایه‌وه.
 وه‌کو مندالێک له نه‌وړۆزدا شیعیان پێ نه‌خویندمه‌وه، هه‌روه‌ها چونکه قوتابییه‌کی
 باش بوم و هه‌مو رۆژێ که له قوتابخانه‌که ریز نه‌بوین، ئه‌بوايه یه‌کیک شیعر
 بخوینیته‌وه، زۆر جار من بانگ نه‌کرام و زۆرجاریش ئه‌و شیعرانه‌ی، نه‌مخوینده‌وه
 شیعی حاجی قادری کۆبی و مه‌لای گه‌وره و شیعره نیشتمانیه‌کانی تر بون،
 زوربه‌یان له گۆفاری گه‌لاوێژدا بلأونه‌کرانه‌وه^(٧).

له‌ناو مامۆستاکاندا، دو سێ مامۆستای سه‌ره‌تایی زۆر کاریان کرده‌سه‌ر بیر و
 ره‌وشت و بۆچونی سیاسیم، یه‌کیکیان، مامۆستای میژومان خوالیخۆشبو مامۆستا
 مه‌جید شیخ نوری بو، یه‌کیکی تریان، مه‌مه‌د ئه‌مین معروف بو، ئه‌و زۆر زیاتر
 له‌هه‌مویان کاری کرده‌سه‌ر بیروپراو بۆچونه‌کانم، مامۆستایه‌کی زۆر زیره‌ک بو، هه‌ر
 یه‌که‌یان ده‌رسی جیا جیایان پێ نه‌گوتین، به‌لام به‌هه‌لسوکه‌وتیان و ره‌وشت
 به‌رزیان له گه‌لماندا به‌گشتی، کاریان زۆر تێ نه‌کردین.

له بیرمه، که گه‌یشتمه پۆلی پینجه‌می سه‌ره‌تایی، ئیتر ده‌م له سیاسه‌ت نه‌دا
 و مه‌سه‌له‌ی کۆماری مه‌هاباد له ئازادابو، هیشتا کۆماره‌که دانه‌زابو، به‌لام باسی
 مه‌هاباد هه‌بو. باسی پاپه‌رینی بارزان له پۆژنامه و گۆفاری نیشتمانی و له به‌شی
 کوردیه‌که‌ی پادیوی ته‌وریز که به‌شیکی کوردی هه‌بو، ئه‌مانه هه‌موی هه‌ویتی
 بۆچونی سیاسی من بون له‌و قوناغه‌دا. له‌و سه‌رده‌مه‌دا، گۆفاری (نیشتمان) که
 ئۆرگانی کۆمه‌له‌ی (ژ.ک.) بو، ده‌ستاوده‌ست نه‌گیرا و هیوا و ئاواتی رزگاری
 کوردستانی تیدا به‌دی نه‌کرا.

له مالتی ئیتمه، هه‌مو که‌س باسی سیاسه‌تی نه‌کرد، به‌تایبه‌تی که خه‌لک
 ئه‌هاته مه‌جلیسی باوکم له ته‌کیه، زوربه‌یان باسی سیاسه‌تیان نه‌کرد، له‌وانه‌ش:
 حاجی باقی بو، که دوا‌ی له سلێمانی گیرا، پیاویکی زۆر زیره‌ک و پۆشنبیری
 ئه‌و سه‌رده‌مه‌بو.

* ئه‌و حاجی (باقی) یه‌ی مامۆستای فیزیا بو، له ۱۹۶۲ دا له سلێمانی گیرا؟

- به‌لێ ئه‌و له ۱۹۶۳ دا له‌لایه‌ن به‌عسییه‌کانه‌وه گیرا و دوا‌ی ئیعدام کرا،
 دراوسێی ئیتمه بو، وه‌کو خزمیش وابو، هاوینان که ئه‌هاته‌وه، ته‌قربیه‌ن هه‌مو

رۆژان له مالى ئيمه بو، له ههيوانهكەى مالمان، كه زۆر فيتك بو، دائه نيشت و قسهى بۆ ئه كردين، دهرسيشى پى ئه گوتم، هه ميشه دهرسى ساليكى له پيشه وه پى ئه گوتم، بۆ نمونه، كه له پۆلى چوار دهرچوم بۆ پينچ، ئه و دهرسى پينچى پى ئه گوتم، له پينچيشه وه بۆ شهش به هه مان شيوه .

له بهر ئه وهى، جهوى مالى ئيمه جه ويكى سياسى بو، خو شم حه زم له شيعر بو، له قوتابخانه سرودى نيشتمانيمان له بهر ئه كرد، بۆيه له و كاته وه هه ستى سياسيم هه بو، له بيمره له پۆلى پينچى سه ره تايى بوم و له كۆيه يادى نه و رۆز كرايه وه، ئه و ياده زۆر كارى كرده سه ر بۆ چو نى سياسيم، ئه وه بو گوتيان، نه سريك بنوسمه وه، منيش وتاريكى كورتم به عه قلى ئه و سه رده مه نوسيه وه، باسى ئه وه م كردبو، كورد دوا كه وتوه و زولمى زۆرى ليكراوه، وا هه مو دنيا به ره و ئازادى ئه چي ت و جوله كه ش ئه بيت به ده ولت، ته نها كورد به هيچ نه گه يشتوه . كه وتاره كه م خو ينده وه مامۆستايه كمان هه بو بانگى كردم، گوتى: "وته كه ت باشبو، به لام جوله كه ش وه ك ئيمه ئينسانن، تۆ بۆچى واتگوت".

له راستيدا، من مه به ستم ئه وه نه بو نيشانى بده م كه پيم ناخوشه جوله كه ده ولتەتى بۆ دروست بيت، چونكه من خو م له كۆيه په يوه نديم له گه ل جوله كه كانى ئه وي زۆر باشبو، له پۆله كه ي خو مان قوتاييه كى جوله كه ي لي بو، ته نها من هاو پي بوم و ئه ويش زۆر كارى تيكرد بوم .

روداويك واى ليكردم، به باشى بيم به هاو پي ئه و كورپه جوله كه يه، ئه ويش ئه وه بو، له هه راى (ره شيد عالي) دا⁽⁷⁾، كۆمه ليك گه نجى سه ركه ش په لامارى گه رپه كى جوله كانياندا له كۆيه . قوتابخانه كه ي ئيمه له و گه رپه كه بو، به ناوى (قوتابخانه ي جوله كه كان) وه ناو نرابو، له وي من چاوم لي بو كه گه نجه كان جوله كه كانيان به رد باران ئه كرد، ئه و براده ره ي من به رد يكي به ركه وت و سه رى شكاو خو ينى پيدا هاته خو اري، ئه و ديمه نه زۆر ناشرين و نا په سه ند بو له به رچاوم، زۆر پي په ست بوم، زۆرم پى ناخوش بو، چوم له سه رى بكه مه وه، تي كه ليان بوم، دياربو پيش من خه لكى تر گه يشتنه ئه وي و ليكيان جيا كرده وه، ئه وه بوبه هه وي نى دۆستايه تيه كى باشتر له نيوانماندا .

پهراونزئمکان:

۱- شیخ جهنگی برای امام جلال و فاتح رسول دیگیزنهوه. شیخ نهدیبی مامی امام جلال، رۆژ و مانگ و سالی له دایک بونی ئەنداامانی بنه‌ماله‌که‌ی له‌سەر دیواری ته‌کیه‌که‌ی نویسه، به‌و پینه مام جلال له کۆتایی مانگی ۳ و سه‌ره‌تای مانگی ۴ی سالی ۱۹۳۳ له دایک بوه. دایکی مام جلال له عه‌شیره‌تی مه‌نگور بوه، دوا‌ی کۆژرانی میزدی به‌که‌می، واتا شیخ بورهان، له ۱۹۲۷، شوی به‌هینوره‌که‌ی خۆی ده‌کات، واتا شیخ حیسامه‌دین، که‌ جیگرگی برا‌که‌ی بووه. کورنکی ده‌بی به‌ ناوی جه‌لاله‌دین و دوو کچ به‌ ناوه‌کانی فه‌وزیه و جه‌میله. له شیخ بورهانیش ۳ مندالی بووه به‌ ناوه‌کانی: شیخ جه‌نگی، موحه‌مه‌د سالح و مریم. خه‌دیجه‌ حسین دایکیکی هین و له‌سه‌رخۆ و کاروان و قانیع بووه. (دوا‌ی شه‌ست سأل، زیان و بیروه‌بیه‌کانی جه‌لال تاله‌بانی. عرفان قانیعی فه‌رد. به‌رگی به‌که‌م. ل. ۹۳).

۲- گۆفاری گه‌لاویژ، گۆفاریکی نهدیبی، رۆشنییری و زانستی بو، به‌که‌م ژماره‌ی له‌ کانونی به‌که‌می ۱۹۳۹ له‌ به‌غدا ده‌رچه، خاوه‌نی ئیمتیازی ئیبراهیم نه‌حه‌مه‌د و سه‌رنوسه‌ریش علا‌دین سو‌جادی بو، به‌ شا‌کارنکی نهدیبی قۆناغی خۆی ده‌ژمیرت، زۆریه‌ری رۆشنییر و شاعیر و سیاسه‌تمدارانی نه‌و قۆناغه‌ تیباندا ده‌نوسی، وه‌ک (سالح قه‌فتان، پیره‌میزد، حامید فه‌ره‌ج، توفیق وه‌بی، عه‌بدو‌للا گۆران، محمه‌مه‌د نه‌مین زه‌کی به‌گ، بابا شیخ عه‌لی، عه‌لی مه‌ده‌هۆشی شاعیر، شوکری فه‌زلی، فایه‌ق بیکه‌س و کۆمه‌لئک نوسه‌ری تر). ماوه‌ی ۱۰ سأل توانرا به‌ رنکوپیکی ده‌رچیت و ۱۰۵ ژماره‌ی لیده‌رچه، کاربه‌ده‌ستانی ده‌وله‌ت له‌ ئایی ۱۹۴۹ دا دایانخست.

۳- رشید عالی گه‌یلانی، که‌سایه‌تیه‌کی ناسراوی نیشتمان په‌روه‌ری عیراقی بو، ۳ جار له‌ کاتی حوکمی پاشایه‌تیدا بوه به‌ سه‌رۆکی حوکمه‌ت، له‌ سالیانی ۱۹۴۱، ۱۹۴۰، ۱۹۳۳ له‌ ۱۹۲۴هه‌ به‌شداره‌ له‌ کابینه‌ جۆراوه‌جۆره‌کاندا، به‌ نمونه‌ی دژایه‌تی ئینگلیز له‌ عیراق ده‌ژمیرت و داوا‌ی سه‌ربه‌خۆیی عیراقی له‌ ده‌سه‌لاتی ئینگلیز ده‌کرد. له‌ دروستبونی ده‌وله‌تی عیراقه‌وه‌ له‌ ۱۹۲۱، رۆلی هه‌بوه‌ له‌ دام و ده‌زگای جیاوازی حوکمه‌تدا.

سەرھەتاتکینی خەبات

سهره‌تای ژیانی سیاسی

* به‌دهر له‌وشتانه چی تر، کاری له سهر بییر و هۆشی مندائیت کرد و له سیاسه‌تی نزیک کردیته‌وه؟

- له کۆیه کۆمه‌لێک پیاوماقوولی جوله‌که هه‌بون، نه‌هاتنه ته‌کیه و زیاره‌تی باوکمیان نه‌کرد، پاشانیش کاری سیاسیان نه‌کرد. له‌سالی ۱۹۴۵ دا براده‌ریکمان له کۆیه لێ په‌یدابو که له ده‌روه هاتبویه‌وه، نه‌و زۆر له نێمه‌گه‌وره‌تریو، به‌لام له قوتابخانه‌دا زۆر باش نه‌بو که هاته‌وه قوتابخانه، هه‌مو وامان نه‌زانی مامۆستایه، به‌لام دوا‌یی ده‌رکه‌وت، قوتابییه و ناوی (حیسامه‌دین ته‌یب) بو، دوا‌یی به (شه‌عب) ناوی ده‌رکرد و خزمی جه‌میل شه‌ره‌ف بو.

نه‌و ده‌ستی به‌ سیاسه‌ت کرد و باسی کوردایه‌تی و نیشتمانی په‌روه‌ری نه‌کرد و هه‌میشه دویاتی نه‌کرده‌وه، نه‌بێ خۆمان پێکبخه‌ین و رێکخراومان هه‌بیت و ئالای کوردستان پێشان بده‌ین.

یه‌که‌مجار بۆ تاقیکردنه‌وه، که‌وا نێمه‌ نه‌توانین بێ ترس و سه‌له‌مینه‌وه کاره‌کانی خۆمان نه‌نجام بده‌ین، پێویست بو، به‌ شه‌وی تاریک بچین بۆ گۆرستانێک، له ده‌روه‌ی کۆیه بو، له‌وێ ئالای کوردستان دابنێین.

من نه‌و کاره‌ی خۆم جێبه‌جێ کرد و ئالام برد و چه‌قاند، له‌به‌رئه‌وه‌ی من له لادیه‌ هاتبوم و مندالی لادێ، که‌مێک چاوکراوه‌ تره و که‌مێک نه‌ترس ترن، بۆیه زو کاره‌که‌م نه‌نجامدا. من له‌ناو سه‌ن، چوار گه‌نجدا سه‌رکه‌وتم و ئالاکه‌م چه‌قاند، مامۆستا حیسامه‌دین ته‌یب چو ته‌ماشای کرد، نایا ئالاکه‌ چه‌قیتراوه‌ که هاته‌وه، ئیتر منی وه‌ک یه‌کتیک له‌ موریده‌کانی قبول‌کرد.

له‌ هاوینی ۱۹۴۵ - ۱۹۴۶ گۆرانیکی گه‌وره له ژیانی مندا رویدا، نه‌ویش نه‌وه بو، خویندکاری کولیات هاتبونه‌وه بۆ کۆیه که بیروباوه‌ری کوردایه‌تی و نیشتمان په‌روه‌رییان بلاونه‌کرده‌وه (نه‌و کاته کولیات هه‌بو، نه‌ک جامیعه).

تازه پارتی خەریک بو دروست ئەبو، کاک عومەر دەبابە (١)، ئەوکاتە لاویکی بە هەیکەل و بە هەببەت و مەشهوری کۆیە بو، زۆر ناودار و خۆشەویست بو، رۆژنیکیان لە چاخانەکەی "حەمە رەق" لە کۆیە دانیشتیوین و ئەشیزانی، من قوتابیم و ئەخوینمەوه و لە قوتابخانە سرودی نیشتمانی ئەلیم.

کە بینیمی، بانگی کردمە لای خۆی و هەندێ نوسراو و وینەی دامێ، لەوانە وینەی مەلا مستەفا و قازی محەمەد و بەیانی دامەزراندنی پارتی بو کە لە مەهاباد چاپکراو و بەناوی مەلا مستەفاو دەرچوو، بەلام هەمزە عەبدوڵلا بە عەرەبی نوسیوی.

*** ئەو سەردەمەدا، لە کۆیە هیچ ناوەندیکی روشنبیری یان سیاسی هەبو؟**

- ئەو سەردەمە لە کۆیە دو کتێبخانە هەبون، کتێبخانەی حاجی قادری کۆیی، کە سەر بە پارتییەکان بو، لەگەڵ کتێبخانەی کۆیە، کە سەر بە حیزبی شیوعی بو. ئیمە قوتابی لە ژێر کاریگەری هەردو فەرەگەدا بوین. من خۆم دۆستایەتیەکی زۆر نزیک لەگەڵ فاتیح رەسول و جەلال بێتوشی و عەزیزی برای هەبو، هاوڕێ بوین، جەلال بێتوشی و فاتح رەسول، هەولیان ئەدا ئیمە بکەن بە شیوعی، لەبەرئەوه منیان کردبو بە بەشداریی کتێبخانەی کۆیە، منیش مانگی ١٠٠ فلسم ئەدا و ئەچوم کتێبم ئەخویندەوه، بەهەمان شیوەش بەشدار بوم لە کتێبخانەی حاجی قادری کۆیی.

*** رۆژی ئەو کاتە رێبازی کۆمۆنیستی و یەگیتی سۆڤیت چی بون لەسەر گەشەکردنی**

ژمانی سیاسیتان؟

- من خۆم ساغ نەکردبویەوه بەلای هیچ لایەکدا، بەلام زۆر لە ژێر کاریگەری سۆڤیت و سەرکەوتنەکانی سۆڤیت و یارمەتی سۆڤیت بوم بۆ کۆماری مەهاباد. ئەو کاتە شیعەرەکانی هەژار و هیمن بلابوبونەوه، ئیمە یەک لە شیعەرەکانی ئەو کاتەمان لەبەرکردبو:

بژی ستالین خۆش بێ چەکۆش و داس
لە ژێر ئیستێداد کوردی کرد خەلاس

یان شیعیکی تر هه بو که بۆ مه دحی سوڤیت نوسرا بو، نه و شمان له بهر کردبو:

نه زانی، که مالممان چلۆن بو برا
 چ غه درق، چ زولم له کوردان کرا
 که ئالای سورمان له تيو هه نکرا
 به جارێ ته می هه وری غه ممان ره و
 بژی دۆستی کورد، دهولهتی شوره و

ئه و پۆژه وا باو بو، وا ئه زانرا، دهولهتی شوره و، کوردی پزگار کردوه و دهولهتی کوردستان به هۆی سوڤیته وه دانه مزیت. کۆماری مه هابادیش کاریگه ری گه وری له دل و دهرونی خه لکدا هه بو، من زۆتر له ژیر کاریگه ری شیوعیه کاندایوم تا نه و کاتهی که نه وان که وتنه گیروگرفته وه له سه ر ئه وهی، کورد ئوممه یه، یاخود ئوممه نیه!

ئه و مه سه له یه بیر و بۆچونی جولاندم و که وتمه مونا قه شه کردن له سه ره ئه وهی، ئایا کورد نه ته وه یه یان نه ته وه نیه؟.

ئه و هاوینه، له پۆلی پینجی سه ره تابه وه ده رچوبوم بۆ شه ش، کاک عومه ر ده بابه ناو به ناو بلاوکراوه ی ئه دام، جارێکی تر چوم بۆ لای کاک عومه ر و لیم پرسى "که ئایا کورد ئوممه یه، یان ئوممه نیه؟" ئه ویش مانای نه ته وه ی بۆ شیکردمه وه و گوتی: "به لێ، کورد ئوممه یه" و بۆچونه کانی ستالینی ده رباره ی نه ته وه بۆ باسکردم.

ئه و کاته زۆرم پێ خۆشبو که لای من ساغ بیته وه که کورد ئوممه یه، کوردایه تی له دل و ده روندا سه ری هه لدا بو، له به ره وه که وتمه مونا قه شه له گه ل شیوعیه کان، من له سه ره وه له شانیه هوشیار کردنه وه ی شیوعیدا چومه ده ری. کاک فاتح په سول، هه فته ی جارێک کۆی ئه کردینه وه، من سوربوم له سه ره وه ی که کورد ئوممه یه و کوردیش مافی چاره نوسی خۆی هه یه و هه مو ئه و قسانه ی ئه وانم قبول بو، به لام بۆ کورد بیت. و اتا که باسی حیزبی پێشپه ویان ئه کرد و ئه یانگوت پێویسته کرێکار و جوتیار و ره نه جبه ران پێشپه وین، ئه مگوت هه مویم قبوله به مه رجێ بۆ پێشپه وى خه لکی کوردستان بیت و په نه ده ر و کرێکار و جوتیارانی کوردستان رزگار کرین و ولاتی کوردستان رزگار بکریت.

به هۆی ئه م بۆچوانه مه وه، من له ئه لقه ی هۆشیاری ئه واندا نه مام و دامشکاند

به لای پارتیدا. ئیتر کاک عومر ده بابه، چه ندین جار کۆبونه وهی پیکردین. قوتابخانهش کرایه وه مامۆستاکانیشمان، زویه یان پارتی بون، ئه وانیش ده وریان هه بو له گه شه کردنی بیر و بۆچونه کانماندا.

مامۆستایه کی تازه مان بۆ هات به ناوی (که مال عه بدولقادر نه شهت) ئه سلێ کۆبی بو، به لام له بهرئه وهی باوکی له دهره وه فه رمانبه ر بو، ئه و هاتبوو ه کۆیه و مامۆستای وه رزش بو، زۆر گرنگی به وه رزش ئه دا، من له وه رزشدا ته نها پینگ پۆنگ باش ئه زانی (یاری میزی تینس)، بۆیه ئه ویش پینگ پۆنگه که ی قوتابخانه ی ته سلیمی من کرد و منیش یارمه تی ئه و که سانه م ئه دا که یاریان ئه کرد، به و بۆنه یه شه وه قسه ی سیاسیشم بۆ ئه کردن. ههروه ها مامۆستاش، ناو به ناو منی وه ک لیپرسراوی پینگ پۆنگ بانگ ئه کرد و ئامۆژگاری ئه کردم.

دهستپیکردنی کاری سیاسی

* چۆن ژبانی سیاسیت دهستی پیکرد؟

- من براده ریکم هه بو، ناوی وریا مه لا عه لی کانیماران ی بو، ئه و که میک له من گه وره تر بو، به لام ئه و له لادیوه هاتبو، ئیمه ی ئه برده مالی خۆیان، ورده ورده وای لیها ت ئه و هانیداین، له ریکه ستندا کاریکه یین و له و ساله دا خۆمان بۆ مانگرتنیک له قوتابخانه ئاماده کرد.

له پۆلی شه شه می سه ره تایی بوم، مانگرتنیکمان له دژی دو مامۆستا سازدا، یه کیک له مامۆستاکان به د ره فتاریی هه بو، واتا دهستی له رومه تی قوتابیان ئه دا، له بهرئه وه نا په زاییمان دهر بپی و پا په رین و مانمانگرت. له مانگرتنه که دا، من له پیشه وه بوم و ده مرآستی مانگرتنه که بوم و چوینه سه ر به پێوه به ری قوتابخانه که و ئه و وتاره ی که نوسی بومان پیشکه شمان کرد، به پێوه به ره که ش ئامۆژگاری کردین و گوئی: "ئیه قوتابین، بۆئه وهی کاره کانتان سه رکه ویت، ئه بی ریکه ستنیکتان هه بی".

به پێوه به ره که یارمه تی داین، بۆ دروستکردنی کۆمه له یه کی قوتابیان. له بیرمه

ناوی کۆمه له که مان نا (KPX- کۆمه له ی پێشکه وتنی خوینده واریی) و که وته ژیر کاریگه ری پارتییه وه، من چالاکترین ئەندام بوم تیدا، یاخود وهک سه ره پهرشتیاری رێکخراوه که وابوم.

له زستانی ۱۹۴۷ دا، مامۆستایه کی ترمان هه بو ناوی تایه ر سه عید بو، زۆر پیاویکی زیرهک و هوشیار بو، له حساب و ئینگلیزیدا زۆر باش بو، وریا و منی بانگکرد بۆ مائی خۆیان و پاش ماوه یهک گوتی: وهرن بین به ئەندام و کارتیا ن هینا و ئیستیماره مان پر کرده وه، من و وریای عه لی کانیماران ی پیکه وه له کۆتایی کانونی دوه می ۱۹۴۷ دا بوین به ئەندامی پارتی و من نازناوی (ئاگر) م وه رگرت و وریاش نازناوی (پشکو) ی وه رگرت، له و کاته دا من له پۆلی شه شی سه ره تاییدا بوم. وریا، له من گه وه تر بو، له یادمه شه وان، که له کۆبونه وه دوا نه که وتین و درهنگ ئەبو، به وریا یان ئەگوت، که من بگه یننیه ماله وه، هه روه ها ئەوه نده حه زم به کاری رێکخستن و حزبا یه تی ئەکرد، هه رکاتی، که به یان و بلاوکراوه ی حیزبیم ده ست ئەکه وت، راسته وخۆ ئەچومه ژوریک و به هیمنی ده ستم ئەکرد به خویندنه وه ی. زۆر جار که کاتی ناخواردن ئەهات، من تا بلاوکراوه کانم نه خوینایه وه، نام نه ده خوارد.

هه ندێ براده ری نزیک ی تریشم هه بون، که به یه که وه خویندکار بوین و له حیزبیشدا به یه که وه کارمان ئەکرد، وهک: جه مالی حاجی تایه ری کۆبی، محه مه د مه لا سادق، که ریم شیخانی، خالید سه عید، واحید سه عید، مه جیدی ئاسنگه ر و چه ند براده ریک ی تریش.

کۆماری مه هاباد

* که وتنی کۆماری کوردستان له مه هاباد، هیچ کاریگه ری هکی له سه رتان هه بو؟
- بێگومان، کاتێ له به هاری ۱۹۴۷ دا کاره ساتی روخانی کۆمار رویدا^(۱)، ئەو رودا وه زۆر کاری تیکردم، له به رنه وه ی کۆیه ش له گه ل مه هاباد، په یوه ندی هکی تاییه تی هه بو، به هۆی ئەوه ی، چه ند کۆبی هکیش له مه هاباد به شدار بون، له وانه

ره‌ئیس (به‌کره‌بدولکه‌ریم‌حه‌ویزی) و (مسته‌فا‌خۆشناو) که له‌ کۆیه‌ په‌روه‌رده‌ بوبون، نه‌وانه‌ی‌ تر‌که‌سوکاریان‌ له‌ کۆیه‌ هه‌بو. دو‌ کۆیی‌ تریش‌ چوبون‌ بۆ‌ مه‌هاباد، یه‌کیکیان‌ عه‌ریف‌ بو‌ له‌ سوپا‌ و له‌ پێگای‌ هاتنه‌وه‌دا‌ له‌ناو‌ به‌فردا‌ په‌ق‌ بوه‌وه‌ و مرد، نه‌وه‌ی‌ تریان‌ (محه‌مه‌د‌ تۆفیق‌ وه‌ردیی) بو، مامۆستای‌ منیش‌ بو، له‌ پۆلی‌ چواری‌ سه‌ره‌تایی، نه‌وه‌له‌هات‌ و چو‌ بۆ‌ مه‌هاباد‌ و له‌وتۆه‌ گه‌رابۆوه‌، هه‌روه‌ها‌ (دانشادی‌ ره‌سوڵی) هه‌بو، مامۆستا‌ و نوسه‌ر‌ بو، له‌ گه‌لاویژیشدا‌ نوسینی‌ بلآونه‌کرده‌وه‌، نه‌ویش‌ له‌ مه‌هاباد‌ گه‌رابۆوه‌. وردی‌ و دانشاد‌ ره‌سوڵی‌ گه‌رانه‌وه‌ و گیران‌ و پاش‌ ماوه‌یه‌ک‌ نازادکران، ئیمه‌ له‌ گه‌ل‌ مائی‌ وردیدا‌ دراوسێ‌ بوین، دوا‌ی‌ گه‌رانه‌وه‌شی‌ هه‌ر‌ داینه‌شکاند‌ به‌لای‌ حیزبی‌ شیوعیدا، به‌لام‌ دانشادی‌ ره‌سوڵی‌ دایده‌شکاند‌ به‌لای‌ پارتیدا.

نه‌وان‌ باسی‌ مه‌هابادیان‌ بۆ‌ نه‌گه‌یانه‌وه‌ که‌ چی‌ قه‌وماوه‌ و چۆن‌ بوه‌ و چی‌ به‌سه‌ر‌ کورد‌ هاتوه‌، بۆیه‌ ئێران‌ له‌ به‌رچاومان‌ زۆر‌ سوک‌ بو، شا‌ زۆر‌ به‌ دزیو‌ و درنده‌ ده‌هاته‌ به‌رچاومان، به‌ تاییه‌تی‌ که‌ قازی‌ محه‌مه‌دی‌ ئیعدامکرد. من‌ زۆر‌ چاک‌ پۆژی‌ ئیعدامی‌ قازی‌ محه‌مه‌دم‌ له‌بیره‌، ئیمه‌ ته‌عه‌زیمان‌ گرت، بێگومان‌ نه‌وه‌نه‌بو‌ که‌ پێشمان‌ هه‌بێ‌ به‌لام‌ جلی‌ ره‌شمان‌ له‌ به‌رکرد، خۆمان‌ زۆر‌ به‌ ماته‌می‌ نیشاندا، هه‌رچی‌ نیشانه‌ی‌ گۆرانی‌ و خۆشی‌ هه‌یه‌ نیشانمان‌ نه‌ئادا، له‌ قوتابخانه‌ ده‌قیقه‌یه‌ک‌ به‌بێ‌ ده‌نگی‌ وه‌ستاین.

هه‌ره‌سی‌ کۆماری‌ کوردستان‌ له‌ مه‌هاباد، کاره‌ساتیکی‌ نه‌ته‌وه‌یی‌ گه‌وره‌بو، هه‌مو‌ که‌س‌ زۆری‌ پێ‌ ناخۆشبو، به‌ زیانیکی‌ گه‌وره‌ی‌ نه‌ته‌وه‌یی‌ نه‌زانرا. له‌و‌ کاتانه‌دا، هه‌ندێ‌ له‌ بارزانییه‌کان‌ گه‌رانه‌وه‌ بۆ‌ کوردستان‌ و کۆمه‌لێکی‌ تریان‌ به‌ره‌و‌ سوڤیته‌ پۆیشتن، هه‌ندێ‌ له‌وانه‌ی، بۆ‌ کوردستان‌ گه‌رانه‌وه‌، هاتنه‌ کۆیه‌.

نه‌و‌ کاته‌ بارزانی‌ له‌لای‌ من‌ زۆر‌ شتیکی‌ پیرۆز‌ بو، وه‌کو‌ موسولمانیک‌ چۆن‌ به‌ پێژه‌وه‌ ته‌ماشای‌ مه‌که‌ و مه‌دینه‌ نه‌کات، به‌پاستی‌ من‌ به‌هه‌مان‌ شیوه‌، یاخود‌ شتیکی‌ له‌ خوار‌ نه‌وه‌وه‌، ته‌ماشای‌ بارزانیم‌ نه‌کرد، مه‌لا‌ مسته‌فا‌ لای‌ ئیمه‌ وه‌کو‌ قاره‌مانیکی‌ میلی‌ گه‌وره‌ی‌ نازا، له‌ دل‌ و ده‌رونماندا‌ جینگه‌ی‌ خۆی‌ گرتبو. هه‌تا‌ له‌بیرمه‌ ژنیکی‌ بارزانی‌ له‌ کۆیه‌ سوآلی‌ نه‌کرد، چومه‌ لای‌ هه‌ندیک‌ موی‌ پێ‌ بو‌ و گوته‌ی: نه‌وه‌ موی‌ مه‌لا‌ مسته‌فایه‌، گوتم‌ باشه‌ بینه‌ لیت‌ نه‌کرم، نه‌و‌ کاته‌ دیناریکم‌ هه‌بو‌ و دامێ، دینار، گه‌لێک‌ زۆر‌ بو، هه‌یچ‌ پێ‌ نه‌ما، به‌لام‌ به‌ دیناری‌ چهند‌ مویه‌کی‌ مه‌لا‌ مسته‌فام‌ لیکه‌ری‌ بۆ‌ نه‌وه‌ی‌ لای‌ من‌ بیت. له‌بیرمه‌ دو، سێ‌ مائی‌ بارزانی‌ هاتن‌ بۆ‌ کۆیه‌ و ئیمه‌

له دئیەك له و دئیانهی كه سەر به بنه ماله ی تاله بانیه جیمان كردنه وه .

*** كام سال دا بنین به سه ره تای ده ست پینگردنی کاری سیاسیت؟**

- من له سالێ ۱۹۴۷ه وه كه وتومه ته دنیای سیاسه ته وه، سیاسه تی ریکوپیتک، سیاسه تی ریکخراویی، پیتستر له ریزی کۆمه له ی پیتشکه وتنی خوینده واری (KPX) کارم کردبو، له سالێ ۱۹۴۷ه وه هک نه ندامیکی چالاکی پارتی که نه و کاته پیتیان نه گوت (پارتی دیموکراتی کوردی عیراق) کارم نه کرد .

نه و کاته له ناو پارتی و شیوعیدا له کۆیه، ناکۆکی و دو به ره کی هه بو، به لام که چوار نه فسه ره که له ۱۹ حوزه یه رانی ۱۹۴۷ دا ئیعدامکران، (مسته فا خوشناو، عیزه ت عه زیز، خه یه روللا عه بدولکه ریم و محمه د قودسی)، عه لی عه بدوللا شانه ی سه ره کی قوتابیانێ کۆکرده وه و داوای خو سازدان و سرود ئاماده کردنی لیکردین . داوا له هه مو که س کرا، به شداری تیدابکات، به تایبه تی، که مسته فا خوشناو، به خه لکی لای کۆیه حسیب نه کرا، به لام ته رمه که یان نه هینایه وه بۆ کۆیه، بردیان بۆ سلیمانی، له وێی له گردی سه یوان ناشتیانن و خه لکی سلیمانی خو پیتشان دانیکی شایسته ی گه وره یان بۆ کردن و چهنده ها شاعیری گه وره، وه ک بیکه س، پیره میترد و کامه ران، شیعیر و وتاری هه ماسییان خوینده وه . له هاوینی ۱۹۴۷ دا ده ستمکرد به خویندنی وانه کانی پۆلی شه ش، چونکه من ده رچو بوم و کۆمه لیک کتییبی عه ره بيم په یداکرد، له و سه رده مه دا کتییبی عه ره بی زۆر که م بون، من له ۱۹۴۷ ه وه به شداربوم له رۆژنامه ی (نه هالی)، که رۆژانه ده ره نه چو .

*** رۆژنامه ی (نه هالی) کی ده ری نه کرد و چ رینازکی هه بو؟**

(نه هالی) خاوه نه که ی مامۆستا کامیل چادرچی بو^(۳)، زمان حالێ پارتی نیشتمانی دیموکراتی عیراق بو، به لام رۆژنامه یه کی ناو داربو، من له و رۆژنامه یه وه زمانی عه ره بی باش فیربوم، واتا بۆنه وه ی تیبگه م، ناچار نه بوم، له به رپۆه به ری قوتابخانه که و مامۆستاکان بپرسم .

بۆ یه که مجار له و ساله دا کتییبیکی ئینگلیزیم که وته به رده ست، هی حاجی عه بدولباقی بو، نه و کاته له کوللیه ی مه لیک فه یسه ل نه یخویند و ئینگلیزی نه زانی، کوللیه ی مه لیک فه یسه ل، سانه و بیه ک بو له به غدا، دانرابو، بۆ نه و که سانه ی زیره ک بون، له وێی وانه به ئینگلیزی نه گو ترایه وه . نه و کتییبیکی هینابو به ناو نیشانی (ستالین له سه ر لینین نه نوسی) و ره سمی لینین و ستالینی پتیه بو،

به لگه نامه کانی لینین بو، هه تا من رسته کانم له بهر کردبو، من هه مو مانا کانیم نه ده زانی، هه ندی وشه ی که مم نه زانی، نه وه م له بیره که نه لئ: لینین ماموستا مانه و نوینه رمانه و لئی تیگیهین و بیخوینینه وه .

سالی ۱۹۴۷ بناغه داریژرانی ژبانی سیاسیم بو، من هه م له پارتیدا بوم به نه نام و هه م له کۆری خویندن و خویندنه وه دا خه ریک بوم. هه رچی کتیبیکم ده ست بکه و تابه نه مخویندنه وه، چ به عه ره بی چ به کوردی، به شدار بوم له کرینی هه ندی گۆفار و پۆژنامه دا.

گۆفاری گه لاریژ

* ده وری گۆفاری گه لاریژ و گۆفار و رۆژنامه کانی تری نه و کاته له سه ر تو چیبون؟

- گۆفاری گه لاریژ، گۆفاریکی به ناویانگ بو، خاوه ن و سه رنوسه ره که ی ماموستا ئیبراهیم نه حمه د^(۱) و به رپوه به ری نوسین ماموستا عه لادین سو جادی بو، نه و کاته له به غدا ده ره نه چو، له سالی ۱۹۳۹ تا ۱۹۴۹ نه و گۆفاره بلاوئه کرایه وه . به راستی گه لاریژ رۆلئیکی زۆر گه وری نواند، له بلاوکردنه وه ی بیروباوه پی کوردایه تی، له ناو خه لکی پیتشکه و تنخواز و دیموکرات و دژ به فاشیزم و بیروباوه پی سۆشیالیزمدا . گه لاریژ، رۆلی گرنگی نواند، له بوژاندنه وه ی نه ده بی کوردی و فیژکردنی کوردی نوئی و دارپشتنی وشه و پرسته ی تازه به کوردی . من له سه ره تا وه هه تا کۆتایی نه مخویندنه وه و زۆریشم له به ره نه کرد، گه لاریژ گه لیک سو دی هه بو، بۆ زمانی کوردی و کوردی فیژ بون .

نه و کاته له کتیبخانه ی حاجی قادری کۆبی پۆژنامه دانه نرا و خه لک نه ی توانی بچیت بیخوینیته وه .

پۆژنامه کانی نه و سه رده مه بریتی بون: له (نه هالی) و (شه عب) هی یه حیا قاسم، (وه تن) که پارتی گه ل ده ری نه کرد و خاوه نه که ی عه زیز شه ریف بو^(۲)، (ئیتحاد) که پۆژنامه ی ئیتحادی وه ته نی بو، که سه روکه که ی عه بدولفه تاح ئیبراهیم بو .

ئەم پوژنامانە بۆ خوێندنەوهیون، ئەگەر بەشداریش نەبویتایە ئەتوانی لە کتێبخانەکە ببخوینیتەوه. من یەکیک بوم لەوانەى ئەو پوژنامانەم ئەخویندەوه، دیارە لە هەموی تینەدەگەیشتم، عەرەببەكەم زۆر باش نەبو، بەلام زۆر وشە فێرنەبوم، زۆریم ئەخویندەوه و هەندیکم لەبەرئەکرد و هەندیک بە نێوہناچلی و هەندیکیشم ئەپرسی و ئیتر بەو جۆرە.

روداوەکانی عێراق و راپەرینی وەسبە

* کاریگەری روداوە سیاسییەکانی عێراق، چی بون لەسەرتان و رۆلی نێوہ چی بو تێیاندا؟

- سالی ۱۹۴۷-۱۹۴۸ چومە قوتابخانەى ناوەندی کۆیە، لە کانونی دوهمی ئەو سالەدا، راپەرینی بەناوبانگی (وەسبەى) بەغدا رویدا^(۱)، ئەو راپەرینە لە کۆیەش زۆر دەنگی دایەوه و خەلکی وروژاندبو. هۆی وروژاندنی خەلکی کۆیە ئەو بو، هەوالیکیان بۆ هاتبو کە عومەر دەبابە، لە خۆپیشاندانی وەسبەدا دەورینکی چالاکى هەبو، شەهیدبو، بەلام دواى دەرکەوت، هەوالەکە راست نیە و کاک عومەر تەنھا بریندار بوو.

هەوالیکى تر، کەوا خەلکی کۆیەى وروژاند و خەلکی زۆرى پێى خۆشبو، ئەو بو کە نائیبی کۆیە لە پەرلەمان، محەمەد زیاد ئاغاى غەفورىی لەگەڵ چەند ئەندامیکى ترى پەرلەمان بروسکەیان لێدا و ئەوانیش ئیستیعیافیان کرد لە ئەندامیتى، لەسەرئەوهى، کە خەلک لە خۆپیشاندانەکەدا کوژراون.

لەبیرمە، یەكەم خۆپیشاندان لە کۆیە بۆ پشتگیری وەسبە بە هاوکارى پارتي و شیوعى بەیەكەوه ئەنجامدرا.

لەویدا، بروسکەى محەمەد زیاد ئاغا (کاکە زیادى کۆیە) خۆینرایەوه، کاکە زیاد وەك پیاویكى نیشتمانپەرور ناسرابو، لە بروسکەکەیدا گوتبوی کە من ئیستیقالەم کردو، چونکە حکومەت خەلک ئەکوژى و نازارى خەلک ئەدا.

چەند روداویک هەن، کە لەبیرم ناچنەوه، ئەویش موفارەقاتى یەكەمى

خۆپيشاندانه كه بو، ئه وه بو له جياتى پارتى كاك على عه بدوللا وتارى خوينده وه و ده ستى پيكرد و گوتى: "مژده بئ له گيانى قازى محهمد و هاوړيكانى و چوار ئه فسه ره كه".

براده ريگمان هه بو، ناوى (حوسامه دين فهريد) بو، كه ده وړى هه بو له هاندانماندا بۆ كوردايه تى، ئه و هوتافى ئه كيشا و له و كاته دا گوتى: بژى قازى محهمد، قازى محهمد ماوه يه كى كه م بو ئيعدامكرابو، هه روه ها يه كيكيش له شيوعيبه كان كه وتارى خوينده وه، گوتى: "مامؤستاي گه وره واى فه رموه"، مه به ستى ستالين بو، شيوعيبه كان وا راهاتبون، هه ميشه ستايشى ستالين و هاوړيكانى بكن. شيوعيبه كان ئه و كاته وا راهاتبون قسه يه ك له ستالين وه رگرن، ئه و يش ئه وه يه هيج كاريك بئ پرؤليتاريا ناكري و پيويست ناكات له عيراقدا حيزبى كوردى هه بئ. ئه وان هه رگيز نه يان ئه گوت ستالين، به لكو ئه يانگوت (مامؤستاي گه وره) ئه فه رموي، مامؤستاي گه وره ش له كۆيه نازناوى (مه لاي گه وره) ي كۆيه بو، مه لاي گه وره ش چوار سال بو كۆچى دواى كردبو، له به رنه وه، كه ئه وان ئه يانگوت مامؤستاي گه وره، هه ندى پياوى به ته مه نى موسولمان فرميسكيان له چاو ئه هاته خواره وه و ئه يانگوت هه زار ره حمه تى لىبىت، چونكه وايان ئه زانى، مامؤستاي گه وره، مه به ستيان له مه لاي گه وره يه!.

هه ر له سالى ١٩٤٧ دا په يونديمان به قوتابيانى هه وليتر و سلیمانیه وه كرد كه دؤستايه تى پارتيان ئه كرد، ئه و يش له ريگاي عه بدولخالقى فه تاح ئاغاي حه ويزى كه له سلیمانی ئه خويئند و له و ريگايه وه، حيلمى على شهريف و محهمد ئه حمه د ته ها، كامه رانى شاعير و جه مالى حاجى شه فيق مان ناسى.

* نهى سالى ١٩٤٨، جگه له واپه رينه كه، هيج روداويكى ترى گرنگ رويدا؟

- به لئ، سالى ١٩٤٨ روداوى گرنگى تيدا بو، هه لبژاردن كرا، بۆ يه كيتى قوتابيان كه هه ر قوتابخانه يه ك نوينه ريكي هه بيت، من هه لبژيرام بۆ كۆميتيه ي به رپوه به رى يه كيتى قوتابيان له كۆيه و بومه نوينه رى ناوه نديه كانى كۆيه، له يه كه م كۆنگره ي گشتى خويئندكارانى عيراق، كه له ١٤/٤/١٩٤٨ دا له گۆره پانى (سيباغ) له به غدا گيرا، ئه و كۆنگره يه ي كه به (كۆنگره ي سيباغ) ناوى ده ركرد. به شداربوان له زۆر جينگاكانى عيراقه وه هاتبون، هه رچى ديموكرات و چه پ و شيوعى بون به شداريان تيدا كردبو، جگه له هيزه نه ته وه ييه كان.

* واتا نهمه یه کهم سه فهری تو بو بو دهرهوی کویه؟

- به آئی، نه وه یه کهم سه فهرم بو بو کاریکی سیاسی بو به غدا، له گزره پانی سیبای شاعیری گهرهوی عیراقیش، جه واهیری^(۷)، به شداری کرد، نه وه یه کهم جار بو، که له دوره وه چاوم پتی بکه ویت و له ویدا شیعره به ناوبانگه کهی خوینده وه:

یومَ الشَّهِيدِ: تحيةً وسلاماً	بک والنضالِ تُوْرَخُ الأَعوام
بک والضحايا العُرَّ يزهو شاحاً	علمُ الحساب، وتغفر الأرقام
بک والذي ضمَّ الثرى من طبيهم	تتعطَّر الارضونَ والأيام
بک يُبعثُ "الجيل" المحتمُّ بعثه	وبک "القيامة" للطغاة تُقام
وبک العتاة سيحشرون، وجوههم	سودّ، وحشوا أنوفهم إرغام
سفاً إلى سف طغاماً لم تدقْ	ما يجرعون من الموان طغام
ويحاسرون فلا "وراء" يحتوي	ذنباً ولا شرطاً يحوز "امام"
وسيسألون من الذين تسخروا	هذي الجموع كأنها أنعام

نه وه یه کهم جاربو جه واهیری ببینم شیعر بخوینتیه وه، به راستی شیعره کانی زۆر کاریان تیکردم، له و کاته وه بوم به موعجه ب و دهرویشی جه واهیری . له و شیعره وه، که خوی به دهنگی کاریگه ریی خوی خویندیه وه، که زۆر نه بو برایه کی به ناوی (جه عفر) شه هیدکرابو، زۆر کاری تیکردم، ئیتر هه تا ئیمرو من وه کو دهرویش و موعجه بی جه واهیری ماومه ته وه .

* کۆنگره ی سیبای ته نها بو خونداکارانی سه ر به حیزبی شیوعی بو؟

- نه خیر، هه مو لایه ک به شداریون، له و کۆبونه وه یه لایه نگران و نه ندامانی حیزبی شیوعی تیدا زۆربون، به لام هی سئ حیزبی که شی تیدابون، نیشتمانی دیموکراتی، پارتی گه ل و پارتی، واتا چوار حیزب تیدا به شدارییان کردبو، هه ر چوار حیزبه که له وئ نۆینه ریان هه بو و هه ریه که له وانه ده وری خوی هه بو، به لام دیاره حیزبی شیوعی دهستی بالای هه بو .

هه تا له یادمه، سه رکردایه تیه کهی دروستکرا له نۆینه ریی هه مو کۆمه له کان، بو نمونه، له کوللیه ی قانون و کوللیه کانی تر لیستی هاوبه شمان هه بو . نه و نۆینه رانه

یه کتیکیان هی قهومیه کان (حیزی ئیستیقلال)، یه کتیکیان هی به ره ی دیموکراتی بو که حیزی شیوعی و پارتی گهل و پارتی بون. له یادمه، عومر ده بابه له پۆلی دوی کوللیه ی قانون بو، له هه لێژاردنی قوتابیاندا نوینه ری حزبی ته حرر به چند دهنگیکی که م له وی برده وه، نه گهر عومر ده بابه ده رچوبایه، نه بو به نه ندای لیژنه ی سه رکرده یه تی. نوینه ری پارتی، حه یده ر حه مه نه مین، لاویکی هه ولیری بو، خرایه لیژنه ی سه رکرده یه تی وه، ئیمه نه و پارتییانه ی که له وی به شداری بون، نه وه ی ناوه کانیا م له یاد بیته بریتی بون له: حه یده ر حه مه نه مین له هه ولیره وه و فائق سه بری عه بدولقادر له خانه قینه وه و منیش بوم له کۆیه وه، له سلیمانی لیستی کۆمۆنیسته کان ده رچوبون. ئیمه ده ورمان هه بو له هه لێژاردن و من خوشم هه لێژیردرام بۆ جیگری لیژنه ی ته نفیزی یه کیتی قوتابییانی عیراق.

* نه وه یه که م سه فه رتان بو بۆ به غدا؟

- به ئی، نه و سه فه رم یه که م سه فه رم بو، به هۆی کاری سیاسیه وه چو بیتمه به غدا، به لام پیشتەر له بهر چاوتیشه و بۆ ته داوی چوبوم بۆ لای دکتۆر، به لام نه وه یه که م سه فه ری سیاسی من بو. له وی کاک عومر ده بابه سه ره رشتی نه کردین و بۆ یه که مجار چومه باره گای پارتی گهل و (عه زیز شه ریف) مان بینی و چوینه باره گای پارتی نیشتمانی دیموکراتی و (کامل چادرچی) مان له وی بینی. نه و پیاوه ناسراوانه ی عیراق، هه رده م ناومان نه بیستن و خۆیا مان نه دیبو، هه روه ها چه ندین براده ری ناسراوی پارتیشم ناسی، وه ک ره شید عه بدولقادر که نه و کاته له خۆپیشاندا نی ۱۹۴۸دا له وتار خۆیندنه وه دا ده ور یکی دیاری هه بو، هه روه ها چوینه لای د. جه عفر محمه د که ریم که نه و کاته که سایه تیه کی ناوداری پارتی بو، زۆر خوشه ویست بو، دو سن وتاری له رۆژنامه ی (نه هالی) له سه ر کورد و بارزانییه کان بلۆکردبووه. د. جه عفر، که سایه تیه کی عیراقی خوشه ویست بو، قسه خوشبو، من له عیاده که ی چومه لای و زۆر به روخوشیه وه به خیره اتنی کردین و قسه ی خوشی بۆ کردین.

ژیانی خویندکاری

* با بگه‌رینه‌وه بۆ ژیانی تایبه‌تی خۆت، تۆ هه‌تا ۱۹۵۱ له هه‌ولێر مایته‌وه، دوایی که‌ی چویت بۆ به‌غدا؟ و که‌ی ژیانی زانکۆت ده‌ست پێک‌کرد؟

- له‌سالی خویندنی ۱۹۵۰ - ۱۹۵۱ دا قوتابی پۆلی چواری ناماده‌یی بوم له هه‌ولێر، پێش تاقیک‌کردنه‌وه‌ی کۆتایی سال، خویندتم ته‌واوک‌کرد، چونکه ده‌ره‌جه‌کانم باشبون، نه‌وکاته نه‌و قوتابییه‌ی که تیک‌رای نمره‌کانی له ۸۵ و زیاتر بوایه، عه‌فونه‌کرا له تاقیک‌کردنه‌وه‌ی کۆتایی سال.

ئیت‌ر هاتمه‌وه کۆیه، به‌لام به‌کسه‌ر گیرام، نه‌وه به‌که‌مجاربو که بگیریتم، له هاونی ۱۹۵۱ دا، دراین به دادگا و نه‌فی کراین بۆ موسڵ. به‌که‌مجار بو، ژیانی نه‌فی ببینم، له‌بیرمه، نه‌وانه‌ی که له‌گه‌ڵ من گیرابون، بریتی بون له: (حامد یوسف، عه‌لی عه‌بدوللا، عومه‌ر حه‌ری، عومه‌ر ده‌بابه، په‌ئوف سه‌ریه‌ستی هه‌ولێر و حه‌مید باتاسی) به‌گشتی هه‌وت که‌س بوین.

نه‌و هاونیه، هه‌مومان له موسڵ ماینه‌وه و هه‌ر له‌ویوه ئیستنه‌ئافمان کرد و ده‌هواکه‌مان برده‌وه و نازادکراین.

به‌ب‌پاری پارتی، من هاتم بۆ که‌رکوک، له‌وی خانویه‌کم به‌رامبه‌ر مائی عه‌لی حه‌مدی به‌کری گرت. که‌ چومه‌ ناوی، پێیان گوتم، ئیمه‌ تۆمان هیناوه بۆ یارمه‌تیدانی رۆژنامه‌ی پزگاری که‌ خاوه‌نه‌که‌ی مامۆستا ئیبراهیم نه‌حمه‌د بو، مه‌رحوم میرزا فه‌ندی عه‌بدولکه‌ریم تایی نه‌کرد، تاییه‌که‌ی له‌ مائی خۆی دانابو، رۆنیۆکه‌ش له‌ مائی عه‌لی حه‌مدی بو. رۆژنامه‌که‌ ده‌رئه‌چو نه‌هاته‌ لای من و له‌ویوه‌ بلانه‌کرایه‌وه. به‌کورتی، ماله‌که‌م بو به‌ وه‌کری بلۆک‌کردنه‌وه‌ی پزگاری. خۆشم نه‌وکاته له‌ ناماده‌یی بوم و نه‌ندامی لیژنه‌ی ناوچه‌ بوم.

روداوی تری گرتگ که‌ له‌ ژیانی من له‌و ساله‌دا روی داویت، نه‌وه بو بیجگه‌ له‌ کاری حیزبایه‌تی، نه‌و ساله‌ گیرام و زۆر به‌ نه‌عجوبه‌ رزگارم بو. هه‌ر وه‌کو بۆم باس کردیت هه‌مو شته‌کانی پارتی نه‌هاته‌ ماله‌که‌مان. هه‌مو رۆژنامه‌کان لای منه‌وه

بلاوئەكرانهوه، جارێكیان رزমেیهك رۆژنامهی بهشی رانیهم دابو به كابرایهك، كابرا له رێگا بۆ رانیه، گیرابو و ئیعترافی كردبو، گوتبوی ئه رۆژنامانهم له فلانه كهس وه رگرتوه. حاكمی ته حقیقی كه ركوك، پیاویك بو به ناوی كه مال عومه، كابرایهکی باش و ئینسانێکی پیشكه و توخوازی دیموكرات بو. دۆستی حیزی شیوعی عێراقی بو، من خزمێكم هه بو به ناوی ئیحسان تاله بانی، برای موكه ره م تاله بانی، ئه و حاكم ئیحسان بانگ ئه كات و ئه لیت: "كوپێك هه یه ناوی جهلال تاله بانیه، ناوی هاتوه كه بیگرن، دیاره خزمته و ئه یناسی"، ئه ویش ئه لێ به لێ وایه، ئه لێ: "ده باشه برۆ پێی بلێ، ئه گهر شتی قه ده غه ی هه یه له ماله وه با لای بات، چونكه هه ندێ رۆژنامه گیراوه و پۆلیس دیت بۆ ماله كه یان و ئه پیشكنن". حاكم پێی گوتبو، كه سه عات ئه وه نده ی ئیواره دیین، گوتبوی جهلال بدۆزه ره وه، پێی بلێ: "ئه چم ماله كه ی ئه پیشكنم، به لام مه ترسی نیه".

ئه ویش به په له منی دۆزیه وه و ئاگاداری كردم و بردمیه لای حاكم عومه، ئه ویش گوتی: "چیت هه یه له ماله وه پتۆیسته به زوی ئه یه یلێت، چونكه من و پۆلیس دیین و له دوایدا ته حقیق ئه كه م".

منیش چوم هه مو بلاوكراره قه ده غه كانم لا برد، دوا ی ماوه یه ك حاكم و پۆلیس هاتن و موختاریشیان له گه لدا بو. كه هاتن هه چم لانه ما بو، به لام بردمیان ته وقیفیان كردم، چونكه من قوتابی ئاماده یی بوم و ئه و سه رده مه قوتابی ئاماده یی مسته وایه کی تری هه بو، له هه مو كه ركوكدا دو ئاماده یی هه بو، یه كێكیان به یانیان و ئه وه ی تر ئیواران، له به ره ئه وه ی حاكمی ته حقیق گوتی: ببه نه جیهی کی تاییه ت، نه یان برده ناو سجن. قه ره ویله یه كیان بۆ دانام له ژورێکی تاییه ت، وه كو نه خو شخانه ی سجن وابو، له وێ دایان نام و چه ند رۆژێك گیرام و دوا یی كابرا هاته مه حكه مه، منیش گوتم ئه و درۆ ئه كات ناشی ناسم و ئه ویش په شیمان بو بوه و له مه حكه مه گوتی: "وه للا لێیان داوم بۆیه وام گوتوه".

ئه و مه سه له یه، پێش تاقیكرده وه ی سه ری سالی به كالتۆری بو، دو هه فته گیرام و زۆر ته ئسیری تێكردم، سه عی و كاروباری قوتابخانه م له كیس چو، به لام ده ره جه كانم زۆر باش بون، هه رچه نده ئه و ساله ئیمه له ۷۸ قوتابی ته نها هه وت قوتابی ده رچوین، من یه كێك بوم له هه وت قوتابییه.

ده ره جه كانم به گشتی باش بون، به لام له دو ده رسدا ده ره جه ی خراپم هیتا، ئه ویش له كیمیا په نجام هیتا، بۆیه ئه وه هه مو ده ره جه كانی تری هیتامه خواری، من ۸۵، ۹۰، ۹۵ م هه بو به لام به هۆی ده ره جه ی كیمیاوه، ده ره جه كانی ترمی

هينايه خواروه، دهرسيكي كهش كه مم هينا نه ويش ٥٢ بو. نهو دو دهرجه كه مه، كاري كرده سهر همو دهرجه كاني ترم و به گشتي دهرجه م بو به ٧٠. له هاوينه كه يدا هاتمه وه هه وليز بو نيشكردن و پايزه كه ي چومه وه به غدا، وانا له پايزي سالي ١٩٥٢ دا بوم به قوتابي كولليه ي حقوق.

* چون چويته كويزي حقوق؟

- باييت بليم چون بوم به قوتابي كولليه ي حقوق، من به كه مجار ويستم بچه كولليه ي توبه وه، چونكه من خوم فهرعي عيلميم ته واو كرده بو، دهرجه شم باش بو، بايي نه وه بو كه له كولليه ي توب وه ريگيريم.

له ليواي كه ركوك مافم هه بو، پيشكه شي كولليه ي توب بكم و وه ريگيريم، به لام پيوست بو، هه مو نه وراقم ته واو بيت. گيروگرفتي جنسيه ي عيراقيم هه بو، شه هاده ي حوسني سلوكم نه بو. ته حقيقاتي جينائي نه بوايه ره زامه ند بيت بو نه وه ي شه هاده كه وه ريگرم، كاتي خزي نه گه ره شهاده كه ت نه بوايه له كولليه قبول نه ده كرايت. من به پيي ته حقيقاتي جينائي شهاده كه م وه رنه نه گرت، چونكه دو جار گيرا بوم و جوړه ها تاوانيان دابوه پالم، واته لاي نه وان (حوسن سلوكم) زور باش نه بو.

منيش نه مئه زاني چي بكم، نه وه نده ي نه مابو، كه وه رگرتن له كولليه ي حقوق دابخريت، خزمي كمان هه بو دوستي عه ميدي كولليه ي حقوق بو، گوتي: "نيمه نه چينه لاي و پيي نه ليين، كه دواي قبول كردن، نه وراقه كان ته واو نه كه ين".
منيش چوم نه وراقه كانم له كولليه ي توب وه رگرتنه وه و بدم بو كولليه ي حقوق، به مارجي له وي وه رگيرام كه معامه لاته كه م ته واو بكم، دو شتي نو قسان بو، جنسيه ي عيراق ي و حوسني سلوك.

روژنيك له عيماده ي زانكو ناوي كوومه ليك قوتابي نوسرابون كه پيوسته نه وراقيان ته واو بكن، به كييك له وانه من بوم، منيش چومه لاي مولا حيزه كه ي كوليه ي حقوق، زور پياوئيكي خراب و قيرچسمه بو، هيج مساوه ماتنيكي نه نه كرد. روژنيك چوم شه هاده ي جنسيه كه م ته واو كرد، به لام حوسني سلوكه كه م نه بو، چومه ژوره وه و گوتي بوچي هاتوي، گوتم نه وراقه كانم هيناوه، گوتي باشه داينن و بړو منيش دامناو رويشتم. دو ماموستاش له وي بون، پاش ماوه يه ك جاريكي تريش ناوم نوسرابووه، گوايه موعامه لاتم ته واو نه كرده، منيش چومه سه ري گوتم نه وه چيه؟ من نه و روژه نه مهينا، گوتي وه لا راست نه كه يت، گوتم دو

مامۆستاش شایه‌تن، گوتی ئاخ‌هرچ‌ند نه‌گه‌ریم ديار نیه! گوتم چوزانم من هه‌قم چیه من جنسیه‌کم له‌گه‌ل دانا، گوتی باشه باب‌ه قه‌یناکه!!.

به‌و شیوه‌یه چومه کوللیه‌ی حقوق و له‌وئ منیر قازی عه‌میدی کوللیه‌ی حقوق بو، پیاویکی زۆرباش بو، سیاسی نه‌بو، به‌لام له‌گه‌ل (تاله‌بانیان) دۆست بو، مونیر قازی به‌و شیوه‌یه قبولی کردم، نه‌گینا من نه‌و ساله قبول نه‌ده‌کرام، نه له‌حقوق، نه له‌توب.

که چومه به‌غدا، له‌وئیش که‌وتمه کاری سیاسی و توانیمان لیژنه‌ی ناوچه‌ی پارتی دروست بکه‌ینه‌وه.

* چ روداوئکی گرنگی تر رویدا له ژبانی خوئندکاریتدا، له‌و ماوه‌یه‌ی له به‌غدا

بویتا؟

- نه‌و ساله وه‌کو باسم کرد، زۆر روداوی گه‌وره رویدا، پارتی له‌روی ریکخستن‌هوه گه‌شایه‌وه، له ۱۹۵۳ دا، له زۆر شوین لیژنه‌ی ناوچه‌ی پارتی دروست کران، ریکخستن له‌بادینان سه‌ری هه‌لدايه‌وه، له‌ناوچه‌کانی تر، خه‌باتی جوتیاران و پشتیوانی له‌خه‌باتی جوتیاران گه‌شه‌ی کرد و نه‌و گه‌شه‌کردنه کاری کرده‌سه‌ر ئیتیجاهی سیاسی پارتی و به‌ره‌و پارتیه‌کی چه‌پی شوپشگیری برد. له‌هه‌مان سالدا، مه‌لیک فه‌یسه‌لی دوه‌م له‌به‌غدا ته‌تویج کرا، به‌و بۆنه‌یه‌وه مامۆستا ئیبراهیم نه‌حمه‌د وتاریکی زۆر گرنگی له‌رۆژنامه‌ی پرگاریدا نوسی، نه‌و وتاره نه‌وه‌نده باش بو که له‌به‌رمان کردبو، واتا وشه‌ی نه‌ده‌بی زۆر جوان و ریکوپئیکی دژ به‌مه‌لیک و دژی تاجدارکردنی تیدابو، هه‌روه‌ها باسی له‌وه‌کردبو، کورد دانی پێدا نانیته، چونکه نه‌و به‌زۆر به‌سه‌ر گه‌لدا سه‌پینراوه.

پاش ته‌واوبونی هاوین، ئیمه‌ چوینه‌وه زانکو و سالی خوئندن ده‌ستی پیکرده‌وه. له‌بیرم چو بیلیم، روداوئکی گرنگ تریش رویدا، نه‌وئیش میهره‌جانی لاوان و قوتابیان جیهان بو له‌وارشو، بۆیه‌که‌مجار ئیمه‌ هه‌ولماندا، به‌شداریمان کرد و پاره‌مان کۆکرده‌وه له‌ناو پارتی و دۆستانی پارتیدا، توانیمان هه‌ژاری موکریان بنترین بۆ نه‌و میهره‌جانه، هه‌روه‌ها زه‌بیحی و سینم به‌درخانیش له‌گه‌لیدا چون. کاتی که هه‌ژار له‌میهره‌جانی وارشو هاته‌وه، زۆر ناره‌زایی پیشاندا به‌رامبه‌ر به‌پارتی کۆمونیستی عیراق که له‌وئ نه‌یانهیشتوه باسی کورد بکات و بچیت بۆ مۆسکو و کۆمه‌لێک شتیان له‌میهره‌جانه‌که لی تیکدابو و نه‌یانهیشتبو کوردایه‌تیه‌کی باش و چاک بکات.

رۆلى پارتى كۆمۆنىستى عىراق بهرامبەر به مهسهلهى كورد

* ئەو سەردەمه ناكۆكى له نىوان پارتى و شىوعيدا لهسەر بونى كورد وهك نهتهوه له ئارادا بو، ئايا چەند ئاگادارى ئەو كيشهيه بویت؟

- ئەو ساله، دانوستاندن له نىوان پارتى و شىوعيدا لهسەر مهسهلهى كورد زۆر گەرم بو، ئەویش بههۆى ئەوهوه بو، ئايا كورد ئوممهيه يان ئوممه نيه؟ شىوعيهيهكان نهك تهنها ئەيانگوت كورد ئوممه نيه، بهلكو ئەيانگوت كورد نهتهوش نيه، ئەوهى نهتهوش نهبيت، مافى چارهنوسى نيه! كهواته كورد مافى چارهنوسى نيه، كهواته كورد گەل نيه!.

مادام كورد گەل نيه، كهواته مافى نيه پارتى سەربهخۆى تاييهت بهخۆى هەبيت، ههروهها مافى نيه ريكخراوى تاييهتى خۆى هەبيت، مافى نيه مافى چارهنوسى هەبيت. ئەيانگوت كوردستان بهشيكه له عىراق، ئەو گفتوگويانه شيوهيهكى زۆر توندوتيزى به خۆيهوه گرتبو.

* وانا شىوعيهكان ههئوستيان بهرامبەر به مهسهلهى كورد زۆر سهلبى بو؟

بهلئى، شىوعيهيهكان ههتا وشهى كوردبيان كه م بهكارههئينا، له سلاو لهيهكکردندا ئەترانى كام كهس شىوعيهيه و كام كهس پارتيهيه، هەرچى پارتيهيهكان بون ئەيان گوت (پۆژ تان باش) هەرچى شىوعيهيهكان بون ئەيانگوت (السلام عليكم) وانا هەرچى وشهى كوردى بهكار بهئينايه و كوردايهتى بكردايه ئەوه ديار بو، سەر به پارتيهيه، هەرچى بيگوتايه، كورد نهتهوه نيهيه و مافى نيه، وشهى عەرهبى بهكاربهئينايه، ئەوه ئەزانرا، كه شىوعيهيه.

ناكۆكى له نىوان پارتى و حيزبى شىوعى لهسەر زۆر مهسهله ههبو، بۆ نمونه لهسەر ههئويست لهسەر پارتەكانى تر، وهك پارتى گەل و پارتى ديموكراتى كه

حیزی شیعوی دژی ئەوان بون و پارتی لایەنگری ئەو بو، بەرەیهکی فراوان دروست بکریت و کۆمۆنیستەکانیش ئەیانگوت، ئەبێ ئەوان سەرکردەیی ئەو بەرەیه بن و کارەکان ئەوان بەپێوەی بەرن.

ئەوکاتە بێگومان لای پارتی هەستی نەتەواپەتی زāl بو، لای کۆمۆنیستەکان زیاتر هەستی چینیایەتی.

*** ئەو ھەلومەرجەدا، باوی رێکخراوی جەماوەری بو، بیرتان نەکردەووە رێکخراوی تری جەماوەری دروست بکەن؟**

- ئیمە بۆ یەکەجار لە ۱۹۴۸ دا بیرمان لە دامەزراندنی کۆمەڵەی جوتیارانی کوردستان کردەووە، بۆ ئەوێ جوتیاران رێکخراویکی تاییبەت بە خۆیان ھەبێت. من یەکێک بوم لەو کەسانەیی، زۆر چالاک بوم لەو بوارەدا، لە سەرەتادا دەستم کرد بە رێکخستن و کارکردن لەناو کرێکاراندا، لەو روانگەپەووە، ئەوان بەردی بناغەیی رێکخستن.

لە ھاوینی ۱۹۴۸ کەوتە رێکخستنێ کەناسی شارەوانی و ئەو گروپە زۆر نەدارانەیی کە ھێچیان نەبو، وەک ئەوانەیی، لۆکە و پەمۆ چاک ئەکەن و ھەللاجەکان. لەوانەووە چومە لای کورتاندرو، شاگردی کورتاندرو، ئاسنگەر و شاگردەکانیان و ئەو خەڵکانەیی لەو جۆرە پیشانەیان ھەبو.

توانیمان لە ناویاندا گروپێکی باش دروست بکەین، لە پاشاندا لەناو جوتیارانیشدا توانیمان کاری باش ئەنجام بدەین، چونکە پەییوەندیم لەگەڵ لادێ ھەبو، بە تاییبەتی بەھۆی ئەووەو، زۆر خەڵکی لادێ ئەھاتن بۆ تەکیەکەیی ئیمە و منیش بە شەو ئەچوم بۆ لایان و قسەم بۆ ئەکردن و باس ئەکرد، دوژمن خۆینتان ئەمژێ و زولمتان لێئەکا و ئیوہ پیویستە راپەرن و خۆتان رێکبخەن و بەرگری لە مافەکانی خۆتان بکەن.

لەو سەرەدەمەووە، واتا لە ۱۹۴۸ ھەستم ئەکرد، بیروباوہیم زۆر چەپ بو، واتا من لەو گروپە بوم لەناو پارتیدا کە کتیبی مارکسیمان ئەخویندەووە، ئەو کاتە دو سێ کتیبی مارکسی ھەبون، کاک عەلی عەبدوڵلا بۆی شەرح ئەکردین و ئەلقەیی رۆشنبیریان بۆ دروست کردبوین.

لەو کتیبانەیی، کە ئەمانخویندەووە (ماتریالیزمی دیالیکتیکی و ماتریالیزمی تاریخی) لە نووسینی ستالین و تەرجومەیی خالد بەگداش و کتیبی (المسألة الوطنية) ی ستالین بو.

سه‌ره‌تای یه کهم ناکوکی نیوان ریزه‌کانی پارتی

* نایا لهو رۆژگارانه‌دا زۆریه‌ی نه‌ندامانی پارتی وه‌ک چه‌پ بیریان نه‌کرده‌وه؟
- له‌ناو پارتیدا ناکوکییه‌ک ده‌ستی پیکرد، له‌سه‌ر نه‌وه‌ی ده‌رکه‌وت که شیخ له‌تییی حه‌فید و حه‌مه‌ زیاد ناغا، هه‌ردوکیان له‌ سه‌رکردایه‌تی پارتی بون، حه‌مه‌ زیاد ناغا، پیاویکی زۆر نیشتمان په‌روه‌ر و کورد په‌روه‌ر بو، له‌ ناستی نیشتمانپه‌روه‌ریشدا له‌ شیخ له‌تیییش⁽⁷⁾ له‌ پیشتر بو، به‌لام شیخ له‌تیی کورپی شیخ مه‌حمود بو، نه‌ویش ناوبانگی هه‌بو، ده‌وریکی نواندبو له‌ کۆماری مه‌هابادا. هه‌ردوکیان کرابونه‌ جیگری سه‌رۆک، دیاره‌ نه‌ و کاته‌ نێمه‌ی گه‌نجه‌کانی پارتی له‌ ژێر کاریگری بیروباوه‌ری چه‌پدا بوین. مامۆستایه‌کمان هه‌بو مه‌مه‌د نه‌مین مه‌عروف نه‌ و زۆر مه‌سه‌له‌ی بۆ روون نه‌کردینه‌وه، ناسۆی بییری نه‌ته‌وایه‌تی فراوان کردین.

پیش نه‌وه‌ی پارتی دابمه‌زێ، رۆژنامه‌ی (شۆرش) و (رزگاری) هه‌بون، شۆرش زمان حاالی حیزبی شیوعی کوردستانی عێراق بو، نه‌ویش پارتیکی نیشتمان په‌روه‌ری له‌گه‌ل خۆی دروستکردبو به‌ناوی پارتی رزگاری، واتا رزگاری و شۆرش.

* رۆلی پارتی چه‌په‌کانی عێراق چی بون له‌و قۆناغه‌دا و نه‌ندامه‌ چه‌په‌کانی ناو پارتی رۆلیان چی بو؟

- بۆ یه‌که‌مجار سه‌رکردایه‌تی نه‌و دو حیزبه‌، که‌وتبوه‌ ده‌ست خۆینه‌وار، جاران بزوتنه‌وه‌ی کوردایه‌تی به‌ده‌ست شیخ و مه‌لا و ناغا و ده‌ره‌به‌گه‌وه‌ بو، به‌لام به‌ دامه‌زاندنی پارتی سه‌رکردایه‌تیه‌کی عه‌شایه‌ری گه‌پایه‌وه‌ بۆ ناو جولانه‌وه‌ی کورد. پارتی که‌ دامه‌زرا سه‌رۆکه‌که‌ی مه‌لا مسته‌فا بو، خۆی هه‌م مه‌لا بو، هه‌م سه‌رۆک عه‌شیره‌ت، دو جیگره‌که‌شی شیخ له‌تیی و کاکه‌ زیاد بون، نه‌وه‌ بویه‌هۆی نه‌وه‌ی که‌ کۆمه‌لیک له‌ گه‌نجه‌کان واز له‌ پارتی به‌ینن.

دوایی که شیخ له تیف له ۱۹۴۸دا که وته ناکوکی له گه ل هه مزه عه بدوللا^(۱)، مه سه له که له ناو ئیتمه و له ناو بالی چه پی پارتیدا ته قیه وه و سه رکردایه تی کی دهره به گ به شتیکی خراپ حساب نه کرا، ئیتمه چون ئه بین ناغا له سه رکردایه تی حیزیماندا هه بی، ئه وانه نه توانن دوست بن، لایه نگر بن، به لام نابی سه روک و جیگری سه روک بن و له سه رکردایه تی حیزیه که دابن.

ئیمه که له کۆیه بوین، له ژیر کاریگری بوچونی چه پدا بوین، به شی هه ره زۆرمان له لیژنه ی ناوچه ی کۆیه، له ژیر کاریگری ماموستا حه مه دنه مین مه عرف دا بوین، ئه و خه ته بوین، پیمان باش بو، ئه و گیروگرفتانه ی ناو پارتی، له یه که مین کونگره ی پارتیدا چاره سه ر بکری و لاجن، به تایبه تی که مه لا مسته فا له ولات نه بو.

به بوچونی من، هه مزه عه بدوللا هه له یه کی گه وره ی کرد له میژوی کوردا که، عه شایه ری هینایه وه ناو بزوتنه وه ی کوردایه تی و هینایه وه ناو ری کخستن. ئه توانرا ئه و کاته وه کو سه رده می حیزی رزگاری کار بکرایه، له زه مانی رزگاریدا بالی عه شایه ری هه بو، ژماره یه ک پیاوی گه وره ی عه شایه ری به ریز، کرابون به ئه ندام، وه کو کاکه زیاد ناغای کۆیه، عیزه دین مه لا فندی هه ولیتر، سألح به گی میران به گی شه قلاوه و کومه لیک که سایه تی ناسراو، کرابون به لق و پیمان نه گوتن (لقی عه شایه ری حیزی رزگاری)، حیزی رزگاری وه کو فیرقه یه ک وابو، به ره ئی من ئه و ریگایه چاکتر بو له وه ی، که وه ک بال له ناو حیزیدا کاربکه ن.

هه مزه ئه و کاره ی تیکه لاو کرد و ئه وانه ی هینایه وه بو سه رکردایه تی، ئه وه به گه وره ترین پاشه کشه له روی سیاسی و ئایدیۆلۆجی و چینایه تی وه ئه ژمیتریت، له میژوی بزوتنه وه ی رزگاریخوازی خه لکی کوردستاندا. ئه و پاشه کشه یه له مه هابادیش دهستی پیکرد، وانا له مه هابادیش به هه مان شیوه بو.

(ژ.ک) و کۆماری مه‌هاباد

* کاریگه‌ری (ژ.ک) و کۆماری مه‌هاباد چی بون له سه‌ر گه‌شه‌کردنی هه‌ستی نه‌ته‌وايه‌تی له کوردستانی عێراقدا؟

- (ژ.ک) حیزبێکی بچکۆله‌ی ژیکه‌له‌ی جه‌ماوه‌ریی بو له خه‌لکی ره‌شوپوت، خوینده‌وار، دوکاندار، مه‌لا و فه‌ق و کاسبکار پینکها‌تیبو. بۆ یه‌که‌مجار له کوردستانی ئێران جو‌لانه‌وه‌یه‌کی جه‌ماوه‌ریی له‌ناو کۆمه‌لانی خه‌لکه‌وه‌ هه‌لقو‌لابو، سه‌رکردایه‌تی و رابه‌ری نه‌کرا.

که سو‌فیت هات و قازی محه‌مه‌دی کرد به سه‌رکرده و قازی محه‌مه‌دیش وه‌ک سه‌رکردایه‌تیکی عه‌شایه‌ریی دیاریبو، ئه‌وه‌ستا هه‌ندێ ده‌وله‌مه‌ندی دانا بۆ سه‌رکردایه‌تی به‌ناوی ئه‌وه‌ی حیزبی نوێیه، ناوی نا (حیزبی دیموکراتی کوردستان)، سه‌رکردایه‌تی جه‌ماوه‌رییه‌کانیان لابرد، وه‌کو (عه‌بدولره‌حمان زه‌بیجی و دل‌شادی ره‌سو‌لی و نانه‌وازاده و سدیقی حه‌یده‌ریی) و کۆمه‌لێک که‌سانی وه‌ک ئه‌وان، ئه‌وانه‌هیچیان نه‌مان و یه‌ک ده‌سته له ئاغا و ده‌ره‌به‌گ و بازرگانی کورد هه‌نێران به‌ناوی پیاوما‌قوله‌وه‌ کران به سه‌رکردایه‌تی حیزبه‌که.

به‌رای من، یه‌کێک له هۆکانی روخاندن و زو‌ه‌ره‌سه‌پێنان و شکسته‌که‌ی کۆمار و قازی محه‌مه‌د ئه‌وه‌ بو، که حیزبه‌که سه‌رکردایه‌تییه‌که‌ی بازرگان بون، خۆیان له بنه‌ره‌تا پیاوی موسالیم و سازشکار بون و تا‌قه‌تی خه‌بات و شو‌رشێ درێژخایه‌نیان نه‌بو، وایان ئه‌زانی حکومه‌تیکیان بۆ داده‌نریت و ئه‌وان له به‌روبو‌مه‌که‌ی ئه‌خۆن، به‌لام ئه‌وه‌بو که روس کشایه‌وه، ئه‌وانیش روخان و چۆکیان دادا بۆ شا.

ئه‌وه‌له‌یه‌ له‌وێوه‌ ده‌ست پینده‌کات، واتا ئه‌گه‌ر (ژ.ک) وه‌کو خۆی به‌مایه‌وه‌ و په‌روه‌رده و گه‌شه‌ی بکردایه، له جیاتی ئه‌وه‌ی سو‌فیت بچێ قازی محه‌مه‌د بێتێ و ده‌وروبه‌ره‌ی پێکات له عه‌شایه‌ر و ده‌ره‌به‌گ، ئه‌یتوانی ئه‌و کورپانه‌ی (ژ.ک) وه‌ک وه‌فد، تا‌قم تا‌قم ببات بۆ سو‌فیت و هه‌ر یه‌که‌ دو سال مه‌شقی پێ بکردنایه و هه‌ولێ له‌گه‌ڵ بدانایه بۆ خۆ په‌روه‌رده‌کردن، ئه‌و کاته ئه‌یتوانی پاش ماوه‌یه‌کی

كەم، زوربەيانى بگردنايه به پياوى شارەزا و رۆشنبيير و ئەيتوانى سەدان كادير بۆ كورد دروست بكات.

* نايان پارتيش له كوردستانى عيراقدا، فۆتۆكۆپى كارەكانى حيزبى ديموكراتى كوردستانى ئيرانى كرد؟

- ليرەدا ئەمەوى بلييم، هەمزه عەبدووللاش هەمان هەلوئىستى نواند، ئەويش له ژۆر كارىگەرى تاقىگردنەوهى مەهاباد و له ژۆركارىگەرى سۆفئىتەكاندا بو. ليرە ئەمەوى دوشت بلييم: كە دەرس و پەندى گەورەيه له كۆمارى مەهابادەوه دەستمان ئەكەويت.

يهكەم: سۆزى كورد بۆ سۆفئىت و ئەو دەست تيوەردانەى سۆفئىت له كاروبارى كورد، زيانى هەبو بۆ كورد، نەك سود، واتا ئەگەر سۆفئىت قازى محەمەدى نەهينايه بۆ سەرۆكايەتى كۆمارى مەهاباد، بەلكو (ژك) بيوايه به حكومەت و حكومەتى گرتبايه دەست، ئەوه بهو شيوەيهى لئ نەئەهات، كە بينيمان.

دوهم: بزوتنەوهى كورد، له كوردستانى عيراقيش ئەوهندە چوبوه پيشەوه، بەلام به هينانەوهى بالئى عەشايەرى، بوه هۆى ئەوهى كە ئەو گەشەكردنە گيروگرفتى تىكەوت و ئوبالئى ئەكەويتە سەر دەستيوەردانى سۆفئىتيش. له بەرئەوه دەستيوەردانى سۆفئىتەكان له كاروبارى كورد، هەم خراپ بو بۆ كورد و هەم بۆ سۆفئەت.

* رۆنى حيزبى شۆرش چى بو، له دامەزراندنى پارتيدا؟

- كاديرەكانى حيزبى شۆرش، له سەرەتادا هەمويان رازى بون له سەر دروستكردنى پارتى، رازى بون له سەر دروستكردنى پارتىكى ديموكراتى شۆرشگيرى جەماوهرى، بەلام بهو مەرجەى جلەو و بپرپرهى پشتى كارەكەى بەدەست كەسانى ماركسى لينينىيهوه بيت. كاتى كە هەمزه هاتەوه، ئەو بۆچونەى رەتكردەوه و تيوريەكى زۆر راسترەوانەى داھينا، گوايه كۆمەلگاي كورد، كۆمەلگەيهكى عەشايەرىيه و هيزى سەرەكى تيدا عەشايەره، له بەرئەوه ئەبى ئيمە عەشايەر بگريين و بەهۆى عەشايەرهوه شۆرش بۆ رزگارى گەلى كورد بكەين.

ئەم بۆچونە، بوبه هۆى ئەوهى، بالئىك له شۆرشىكان جيا ببنەوه، هەرچەندە بەداخەوه سالف حەيدەرى به شيوەيهكى سەرليشيووانە و ناراستانە باسى ئەو

سەردەمە ئەگتیرپتەو، بەلام راستیەکی ئەو، مەن لە کتیبەکەمدا لە زەمانی خۆیەو نوسیومە .

سالخ حەیدەری، خۆی ئیدیعی ئەکرد، ئەو پشتگیری ئەوێ نەکردو شیعوی جیابینەو. ئەو سەردەمە هەمویان لەسەر ئەو رازی بون کە هەمو لە یەک پارتی دیموکراتی شۆرشگێردا کۆببنەو، ئەو بۆچونەش لە ژێر کاریگری نەزەریەکی ستالیندا بوە .

ستالین لە وتاریکدا، لە جامیعی (کادحی الشرق) خۆیندویبەتیەو، ئەلێ: یەکەم: مارکسی لینینی لە ولاتانی دواکەوتودا ۳ جۆر کار ئەکەن: ئەو ولاتانە، پرۆلیتاریا تیدا گەشە کردو و وەکو چینیک هاتۆتە مەیدان و جولانی هەیه و سیمای تایبەتی خۆی هەیه (ولاتی هیند بە نمونە ئەهینتیەو)، ئەلێ ئەبێ حیزبی شیوعی هەبێ .

دووم: ئەو ولاتانە، تیدا پرۆلیتاریا هەیه، بەلام هیشتا وەکو چینیک گەشە نەکردو و تاقیکردنەوێ سیاسی و نەقابی نیە، ئەکرێ دو بال بن لەناو یەک حیزیدا، (کۆماری چینی ئەو سەردەمە بە نمونە دینتیەو).

سێهەم: ئەلێ ئەو ولاتانە، چینی کریکار هیشتا گەشە نەکردو و نەبۆتە چینیکی ریکوپیک کە سیمای تایبەتی خۆی هەبێت، بۆ کەسانی مارکسی لینینی باشترە، ریکخراویکی دیموکراتی شۆرشگێر دروست بکەن .

لەبەرئەو بەپێی قسە ستالین، سێ جۆر حیزب ئەتوانن پێشپەرە بێ، یەکیکیان حیزبی شیوعیە لە ولاتانی سەرمایەداری، دوهمیان حیزبی شیوعی کریکاری لە ولاتانی پێشکەوتوی دنیای سێ و سێهەمینیان حیزبی دیموکراتی شۆرشگێرە لە ولاتانی دواکەوتو .

ئەم تیۆریە حیزبی دیموکراتی شۆرشگێر، سەرچاوەی فیکری و ئایدیۆلۆجیای دامەزراندنی پارتی بو .

هەمو شۆرشییەکان قبۆلیان بو، حیزبکی لەو جۆرە دروست بکەن، بەلام کە هاتە سەر دانانی سەرکردایەتیەکی، شۆرشییەکان جیابونەو و گوتیان ئیمە ئەو قبۆلناکەین، هەتا لەسەر مەلا مستەفاش رازی نەبون و ئەیانگوت: "مەلا مستەفا کابرایەکی عەشایەرییە و تاقیکردنەوێ حیزبایەتی نیە، با وەکو کەسایەتیەکی نیشتمانپەرورەر رەچاوی بکەین، نەک بیهینین بیکەین بە سەرۆکی خۆمان" .

ئەو کاتە شۆرشییەکان نارازی بون، لە هەندێ پەیوەندی مەلا مستەفا،

له گه ل هندی ئه فسه ری ئینگلیز هه بیو، هه رچه نده ئه وان ئه و به لگه نامانه یان نه ده زانی که دوا یی ده رباره ی په یوه ندی ئه و ئه فسه رانه و مه لا مسته فا بلا و بونه ته وه .

بینگومان ئه گه ر ئه و رۆژه ئه وه یان بزانیابیه، هه ر کافر یان ئه کرد و هه زار تۆمه تی تۆکه رایه تی ئیمپریالیزم و خیانه تیان ئه دایه پال .

یه کهم جیابونه وه له ناو پارتیدا

* هۆی جیابونه وه ی چه په کانی ناو پارتی چی بو؟

- ئه م باله چه په، به داخه وه له جیاتی ئه وه ی له ناو پارتیدا به مینیتته وه و ئیش بکات و هه ولبدات له کۆنگره دا پارتی بگۆریت، یا هه ر له کۆنگرتسه که دا بجیت و لیسته ی خۆی دابنئ و نه یه لئ لیسته که ی تر ده ربه چئ، وه کو ئیمه مانان دوا یی کردمان، ئه وان جیابونه وه، چونه ناو حیزبی شیوعیه وه .

ئه و دو به ره کی و نا کۆکییه ی له کوردستان دروست بو، خه تای گه وره له سه ر شانی هه مزه عه بدوللایه، چونکه به راستی هه مزه عه بدوللا ئه و بیرو بو چونه راسته وانه ی هیتایه کایه وه و بالی ده ره به گایه تی و عه شایه ری گه رانده وه بو ناو جولانه وه ی کوردی .

ئه مینیتته وه ئه وه ی که شو رشییه کان به لای منه وه هه له یان کرد، نه ئه بوایه جیا ببنه وه، مادام با وه ریان به حیزبه که هه بو، پتیویست بو له ناویدا به مینته وه و کار یان تیدا بکردایه، ره نگه له و هه لئێژاردنه دا خۆیان ده رچه نایه، ئه و کاته ئه توانرا وه ک خۆیان ئه یانویست و ابکه ن .

له ۱۹۴۹ دا کۆمه لئیک مه سه له هاته پیشه وه، له وان، ئایا چی له حیزبه که مان بکه ین؟ به تایبه تی له سه ره تای ۱۹۴۹ که ئیره اب له عیرا قدا ده ستی پیکرد و ئیره اب و گرتن و کوشتن و ئیعدام کردن سیمای ئه و سا له بون .

له ئه نجامی راپه رینی کانونی دو هه می ۱۹۴۸ دا که به (وه سه به) ناسرا وه، کۆمه لئ خه لک گیران و کۆمه لئیکیش له سه رکرده کانی پارتی وازیان هیتا،

لهوکه سانەیی که گیران: د.جە عەفر، که نه فی کرا بۆ ئێران، رهشید عەبدولقادر، گیراو سێ سالّ حوکم درا، عومەر دەبابەش حوکم درا.

مامۆستا ئیبراهیم ئەحمەد، ئەوکاتە له سەرکردایەتیدا نه بو، بەلام له ناودارهکانی پارتی بو، لێپرسراوی لقی سلیمانی بو، ههروهها کۆمه‌ڵێک برادەری تری چالاکیش وهک نوری ئەحمەدی ته‌ها، س‌ال‌ح دیلان، حیلمی عەلی شەریف، غەفور رهشید داراغا، ئەوانەش گیران و حوکم دران.

هەندیک له و برادەرانه وازیان له پارتی هێنا و چونه‌وه م‌ال‌ئە خۆیان و به پیاوی چاک مانه‌وه وه‌کو پارێزەر رهشید باجەلانی خانەقینیی، پیاویکی نیشتمان پەرور بو، س‌ال‌ح یوسفی و چەند که‌سیکی تر که وازیان هێنا، ههروهها ته‌ها محیدین مه‌عروفیش که له زه‌مانی به‌عس به‌ناو جیگری سه‌رۆک کۆماری عێراق دانرابو.

ئەوانەیی له سەرکردایەتی پارتی مانه‌وه و نه‌گیران، بریتی بون له کاکه زیاد ناغا، کاروباری رێکخستنی پێ‌سپێزابو، عەلی عەبدولل‌ا، که‌ریم توفیق، لاویکی کۆیی زۆر زیره‌ک بو له پۆلی دوی کوللیه‌ی مه‌لیک فه‌یسه‌ل بو، دوا‌یی حقوقی ته‌واوکرد و یه‌کیک بو له دامه‌زێنه‌رانی پارتی و ئەندامی (م.س)ی هه‌م شوێرش و هه‌م پارتی دیموکراتی کورد بو، به‌لام ئەویش دوا‌ی ئەوه‌ی زانکۆی ته‌واوکرد سست بو و ورده ورده خۆی کێشایه‌وه له لێپرسراویتی.

سالی ۱۹۴۹ ته‌نگ و چه‌له‌مه‌یه‌کی زۆر له‌ناو پارتی ته‌قییه‌وه و زۆر له سەرکرده‌کان وازیان هێنا و رو‌یشتن، یان گیران.

حیزب کۆنفرا‌نسیکی له به‌غدا به‌ست، ئەو کۆنفرا‌نسه بۆ چاره‌سه‌ریی وه‌زعی پارتی به‌ریوه‌چو، ئەوانه‌ی له کۆنفرا‌نسه‌که‌دا به‌شداربون بریتی بون له: نوێنه‌رایه‌تی به‌غدا، کۆیه، سلیمانی، موس‌ل و ئەوانه‌ی، له سەرکردایه‌تی مابونه‌وه وه‌ک، عه‌ونی یوسف و عەلی عەبدولل‌ا و نوێنه‌رانی سلیمانی، له‌م کۆبونه‌وه‌یه‌شدا کۆمیته‌یه‌ک هه‌لبژێردرا بۆ ئەوه‌ی سه‌رپه‌رشتی پارتی بکات و زه‌مینه بۆ کۆنفرا‌نسی گشتی خۆش بکات.

ئەوانه‌ی له و کۆنفرا‌نسه‌دا هه‌لبژێران، بریتی بون له: عه‌ونی یوسف، عەلی عەبدولل‌ا، س‌ال‌ح پوشدی، عەلی حه‌مدی، مسته‌فا که‌ریم، نوری محه‌مه‌د ئەمین، محه‌مه‌د موسا سادق و به‌نده، ئەمانه هه‌لبژێردران و بون به سەرکردایه‌تی پارتی. سه‌ره‌رای ئەو هه‌ولانه، گیرگرفت و نا‌کۆکیه‌کانی ناو پارتی ته‌قییه‌وه، هه‌م له‌سه‌ر چوونیتی پارتی و هه‌م له‌سه‌ر ره‌فتاری هه‌مزه عەبدولل‌ا، که له سلیمانی گیرابو.

*** ههمزه عهبدوئلا پۆلی چی بو؟**

- ههمزه عهبدوئلا، له ساڵی ۱۹۳۸هوه جنسیه‌ی عێراقی لی سهندرابۆوه، موخته‌فی بو، نزیکى ۱۱ ساڵ به موخته‌فی مایه‌وه، له ۱۱ ساڵه‌دا وهک پیاویکی تیکۆشه‌ر ناویانگیکى باشى ده‌رکرد. که به‌ریو جیتی سه‌رسوپمان بو که چۆن به‌ریوه و چۆن به‌رده‌بیته؟ ئه‌مانه‌ پرسیا‌ری ئه‌و براده‌ره‌ چه‌په‌ره‌وانه‌ی ناو پارتی بون، به‌ تایبه‌تی سالف روشدی و مسته‌فا که‌ریم، ئه‌وانه‌ لییان کرد به‌ هه‌للاو گوتیان: "ئه‌وه‌ حه‌تمه‌ن سازشی کرده‌، ئه‌گینا به‌ر نه‌ئه‌بو".

ئه‌وه‌ بو به‌هۆی دروستبونی دویه‌ره‌کیه‌ک له‌ ناو پارتیدا، زۆریه‌ی زۆری ئه‌ندامه‌کان و کادیره‌کانی پارتی باوه‌ریان به‌وه‌ نه‌بو که‌ ههمزه‌ خیانه‌ت یان سازشی کردبێ، به‌لام پیشیان وا نه‌بو، هه‌مو شتیکی راست بیته‌. من ئه‌و ساڵه‌ له‌ کۆیه‌ له‌ پۆلی سی‌ی ناوه‌ندی بوم و ئه‌ندام بوم له‌ لیژنه‌ی ناوچه‌ی کۆیه‌ و لیپرسراوی قوتابیان و کریکاران بوم.

ئیمه‌ له‌ کۆیه‌، بۆچونه‌کانی سه‌رکرده‌یه‌تی، به‌ تایبه‌تی سالف روشدیمان ره‌ت کرده‌وه‌ و گوتمان ئه‌وه‌ قسه‌ی خراپه‌ و ئیمه‌ گۆرینمان ئه‌ویست که‌ نه‌کرابو، ئیمه‌ ئه‌مانویست پارتی به‌ره‌و چه‌پی بچێ و ناوه‌که‌شی بگۆرێته‌. ئیمه‌ ئه‌مانویست له‌ پارتی دیموکراتی کرده‌وه‌ بکری به‌ پارتی دیموکراتی کوردستان، چونکه‌ ته‌نها کورد له‌ کوردستاندا نازی و ئه‌بێ ناوی حیزبه‌که‌ به‌ ناوی وڵاته‌که‌وه‌ بێ، نه‌ک به‌ ناوی گه‌له‌که‌وه‌، بۆئه‌وه‌ی غه‌یری کوردیش وه‌ک تورکمان و ئاشوری مافیان هه‌بێ له‌و حیزبه‌دا به‌شدارین.

ئیمه‌ ئه‌مانویست پارتی تیۆری چه‌پی هه‌بیته‌ و گرنگی بدات به‌ مه‌سه‌له‌ی کریکار و جوتیار و مه‌سه‌له‌ی ئیسلا‌حی زه‌راعی.

*** مه‌به‌ستان له‌ ئیمه‌ کینه‌؟**

- ئیمه‌ ئه‌و گروپه‌ی کۆیه‌ بوین، واتا لیژنه‌ی ناوچه‌ی کۆیه‌، ربه‌ره‌که‌مان حه‌مه‌د نه‌مین مه‌عروف بو، مامۆستایه‌کی زۆر زیه‌کی ئه‌و سه‌رده‌مه‌ بو له‌ کۆیه‌، په‌یوه‌ندی‌شان له‌ گه‌ل سلیمانی هه‌بو که‌ هه‌مان بۆچونیان هه‌بو، له‌وانه‌ش حیلمی عه‌لی شه‌ریف، غه‌فور ره‌شید داراغا، شه‌هابی شیخ نوری، ئه‌وانه‌ ئه‌و ئیتیجا‌ه‌یان له‌وێ په‌روه‌رده‌ ئه‌کرد و پشتگیریان ئه‌کرد.

رپه‌رینی تشرین

* هۆی رپه‌رینی تشرین چی بو له به‌غدا و رۆئی پارتهی و شیوعی چی بو قیدا؟
 - سالی ۱۹۵۲ یه‌که‌م سالی زانکۆم بو، ئەو سالی سالیکی بو که به‌غدا رپه‌رینیکی گه‌وره‌ی له تشریندا به‌خۆه‌ بینی، قوتابیان و کۆمه‌لانی خه‌لکی به‌غدا رپه‌رین، له‌ میژوی عێراقدا به‌ناوی رپه‌رینی تشرینه‌وه‌ ناوی ده‌رکردوه‌ . رپه‌رینه‌که‌، له‌ دانیشگا‌کانه‌وه‌ ده‌ستی پیکرد و پاشان په‌ره‌یسه‌ند و چه‌ ناو جه‌رگه‌ی شار و کۆلانه‌کانیشی گه‌ته‌وه‌، خه‌لک له‌و سه‌رده‌مه‌دا داوای ئازادی و دیموکراسی و دروستکردنی حکومه‌تیکی نیشتمانی، به‌ سه‌رکردایه‌تی کامل چادرجی یان ئەکرد و داوای به‌ره‌لاکردنی زیندانیه‌ سیاسییه‌کان و ئازادکردنی بارزانییه‌کان و گه‌راندنه‌وه‌یان بو شوینی خۆیان ئەکرد .

ئیمه‌ش دروشمیکمان خسته‌ ناو خۆپیشاندانه‌که‌وه‌، داوای به‌تالکردنه‌وه‌ی ریککه‌وتنه‌نامه‌ی عێراق و ئینگلیزمان ئەکرد، مه‌به‌ستمان ئەوه‌بو، ئەو داخوازیه‌ بکه‌ویته‌ سه‌رزاری خه‌لک .

مه‌روه‌ها داوای ئازادی و دیموکراتی حیزب و رۆژنامه‌کان ئەکرا و داوای (هه‌لبێژاردنی راسته‌وخۆ) ئەکرا، ئەوکاته‌ هه‌لبێژاردن له‌ عێراقدا راسته‌وخۆ نه‌بو، به‌ دو‌قوناغدا تینه‌په‌ری .

شیوعیه‌یه‌کان ده‌وریکی دیار و چالاکیان هه‌بو له‌و رپه‌رینه‌دا، هه‌م له‌ناو کۆلیزه‌کانه‌وه‌ و هه‌م له‌سه‌ر شه‌قامه‌کان، ئەو کاته‌ کۆمه‌لانی خه‌لک و زۆریه‌ی هه‌یزه‌ سیاسییه‌کان تیدا به‌شداربون، به‌ تابه‌تی ئیمه‌ وه‌ک پارته‌ی، له‌ کوللیه‌کاندا ده‌وریکی چالاکانه‌مان بینی و به‌شداریمان تیداکرد .

کاتێ ئەو رپه‌رینه‌ گه‌وره‌یه‌ به‌ حکومه‌ت دانه‌مرکایه‌وه‌ و دره‌یژه‌ی خایاند و (وه‌سی - عه‌بدول ئیلاه) ناچاربو سه‌رۆکی ئه‌رکانی سوپا نوره‌دین مه‌حمود، که‌ کورد بو، بانگ بکات و داوای لێ بکات حکومه‌تیک دابنیت و ده‌ست بگریت به‌سه‌ر بارودۆخه‌که‌دا . له‌ ئەنجامدا، سوپا دابه‌زیه‌ کۆلانه‌کانی به‌غدا و توانرا ئەو

راپەرىنە بكوژىنرئىتەو . ھەر دواى ئەو، ئەحكامى عورفى ئىعلان كراو قوتابخانە و كولىيەكان داخران و قوتابىيەكان گەرانەو مالى خويان و ئىمەش ھاتىنەو كۆيە . لەو كاتانەدا، گەلەن بروسكەى دەستكرد بۆ نۆرەدىن محمود نىرا، بروسكەيەكى گالته جارىشى تىكەل كرا كە بە سەرۆك وەزىرانىان گوتبو (تسعيركم الشغلم آثلج صدورنا)!

بەرەو چەپ رۆيشتنى پارتى و ناو گۆرپنى

* نایا روداوى گرنكى تر لەو ساڵەدا رویدا؟ نایا پارتى، كۆنگرەى ئە ھەمان ساڵدا سازكرد؟

- روداوى گرنكى ئەو ساڵە ئەو بو كە سەرۆكى وەزىرانى ئەو كاتەى ئىيران دەموسەدق تەئىمىمى نەوتى كرد و خەلكى ئىيران لە دژى كۆمپانىيەى نەوتى ئىنگلىز راپەرىن، ئەم راپەرىنە كوردستانىشى گرتەو، بەتایبەتى كاتىك كە حىزبى ديموكراتى كوردستانى ئىيران دامەزرا بوو و كەوتبوو چالاكى و نوێنەرانى ناردبوو لای پارتى بۆ كوردستانى عىراق .

لە ۲۶ كانونى دوھەمى ۱۹۵۲دا روداوىكى گرنگ لە مێژوى پارتیدا رویدا، ئەویش گرتنى كۆنگرەى سىيەمى پارتى بو كە لە مالىك لە كەركوك، بە نەيتى بەسترا، ھەمو نوێنەرانى حىزب و رىكخراوھەكان بەشداربون تىیدا، بۆ يەكەمجار ھەندىك لەو برادەرەنەى، لە زىندانىش بەربوبون وەكو رەشىد عەبدولقادر بەشدارىيان تىدا كرد . رەشىد عەبدولقادر، ئەو كاتە ئەندامى (م.س) بو، دو سى سال حوكم درابو، تازە بەربوبو، بە ئەندامى سەركردايەتى ئەدرایە قەلەم .

لەو كۆنفرانسەدا، بىيارى سياسەتىكى چەپى پىشكەوتنخاوانەى شۆرپىگىرپانە لەناو پارتیدا درا و ناوى پارتىش كرا بە (پارتى ديموكراتى كوردستان - عىراق) و دەسەلات درایە كۆمىتەى ناوھەندى كە پىرۆگرامىك لە روانگەى بىيارەكانى كۆنگرەو دابىژئىت و بلاوى بكاتەو، تىدا مافى چارەنوس بۆ گەلى كورد دەستنىشان بكرىت و داواى روخاندنى رژىمى پاشايەتى و ھىنانەدى كۆمارىكى

دیموکراتی میلی له عیراق و کۆماریکی فیدرالی چهپ له کوردستاندا بکریت، ههروهها داوای ئیسلامی زهراعی و لهناوبردنی دهره به گایه تی بکریت. بته وکردنی سیاسه تی چونه ناو کرێکاران و جوتیاران و ره نجه ران له کوردستاندا خالیکی تری ئه و پرۆگرامه بو، ههروهها کۆنفرانس سلای نارد بۆ مامۆستا عزیز شهریف له سه ر کتیبه نایابه که ی، به ناو نیشانی (المسالة الكردية في العراق)، که ئه و رۆژگاره، هه لّایه کی گه و ره ی نابۆوه، چونکه پێش ئه وه ی ئه و کتیبه دهر چه ئاکۆکیه کی گه و ره هه بو له نیوان پارتی و شیوعی و هه ندیک له و گروپه چه پانه ی تری وه کو (وحدة النضال)، که مامۆستا عزیز شهریف سه ر کردایه تی ئه کرد.

دهرباره ی مه سه له ی مافی چاره نویسی که ئایا کورد نه ته وه یه یان نه ته وه نیه، ئه نجامه که ی به به زاندنی بیروباوه ری شۆفینی کۆتایی هات، ئه و بیروباوه ره کۆنه ی حیزبی شیوعی به زی که ئه یگوت، کورد نه ته وه نیه و مافی چاره نویسی پێپه و نا بینه ی، به پێچه وانه وه هه تا حیزبی شیوعی خۆی بلاکراوه یه کی به ناوی (میساقی باسم) دهر کرد، باسم مه به ست له به هادین نوری بو⁽¹⁾.

به شداریی پارتی له هه لّیژاردنی په رله مانی عیراقدا

* هه لّیژاردنی په رله مانی عیراق چۆن به رپه و چه و، بۆ ئی کورد چی بو تینیدا؟

- بریار درا که په رله مانی عیراق راسته وخۆ هه لّیژیریت، پارتی له زۆر شوین ئه یه توانی خه لک هه لّیژیریت، به لّام درهنگ به خۆیدا گه یشت و کاره که په له ی تیکه وت، له کۆیه مه سه وود محمه د⁽¹⁾ هه لّیژیردرا بو به نایب.

من له وئێ به کێک بوم له و که سانه ی، له هه لّمه تی هه لّیژاردندا زۆر پر و پاگه نده م بۆ کرد و بۆ یه که مجار چومه بازار و وتارم خۆینده وه. پێشتر من له هه یچ چالاکي وا جه ماوه ریدا به شداریم نه کردبو، به لّام یه که مجار بو چوینه ناو بازار و خه لکمان کۆکرده وه و من چومه سه ر کورسی و دهستم کرد به خوتبه دان دهرباره ی هه لّیژاردن و سو ده کانی و چۆنیتی هه لّیژاردن، ههروهها باسی کاک

مه سعود محمه دم نه كرد كه مروفئكي باشه و خوینده وار و هوشیاره و پیاویکی كورد په روه ره و تیكۆشه ره، بیرم دیت، نه و كاته مه سعود محمه د نه نامی پارتی بو، به راستی خوی ناگای له هه لئباردنه كه نه بو، واتا پارتی هه لئبارد . به داخوه، خزی وهك چۆن بو، وای نه نه گتراهوه و وای نیشان نه دا، نه و خوی خزی هه لئباردوه و له بهرته وهی كوری مه لای گه ره و پیاویکی ناسراو بوه له كۆیه ده رچوه، به لام راستیه كه ی نه وه بو كه نه و حاكمی ته حقیق بو له سلیمانی، لیژنه ی ناوچه ی كۆیه منیان نارد بۆلای مامۆستا ئیبراهیم، نه و كاته سكرتیری پارتی بو، له و باره یه وه راویژی پئ بكم كه ئیمه له هه لئباردندا چی بكهین؟ .

* نه نجای هه لئباردنه كه چۆن بو؟

- یه كه مجار له كۆیه كاكه زیاد ناغا ده رچو، كاكه زیاد ناغا، پیاویکی باش و كورد په روه ره بو، نه نامی پارتی بو، به لام وهك پئویست نه و خوینده واره یی نه بو، كه (ناتق و به لیخ) بیته و به عه ره بی له په رله ماندا قسه بكات. زۆر جار موعاره زه ی نه كرد، به لام قودره تی قسه كردن و راده ربړینی نه بو. له ناو پارتیدا، دو بۆچون هه بون ده رباره ی به شداری له هه لئباردندا، كه بچین و به شداریین و بزانیین چیمان پئ نه كریته، یا خود موقاته عه ی بكهین . بۆ یه كه مجار، مامۆستا ئیبراهیم نه حمه د به ره چاوكردنی كتیبه كه ی لینین (چه پره وی له جولانه وهی كۆمونیستیدا، سه ر لیشتیوانیكي منالانه یه) باسی نه وه ی نه كرد، كه هه لئباردن ململانییه و موقاته عه هه له یه، له ویدا ئیستیشهادی به لینین نه كرد، نه بی هه لئباردن بكهین به ململانی ته نانه ت له كۆنه په رستترین په رله مانی دنیا دا به شداری بكهین و ململانی بكهین، خو نه گه ره له هه لئباردندا ده رچوین باشه و نه گه ره ده رنه چوین ململانیكه مان كردوه و حكومه تمان رسوا كردوه، نه گه ره ده رچوین نه وه نوینه ره كه مان چۆته په رله مانه وه و بیروباوه پمان نه گه یه نی . مامۆستا ئیبراهیم، گوتی: "مادام ئیمه له كۆیه به دلناییه وه نه توانین یه كیك ده ربچینیین یا مه سعود محمه د به شداری بیته"، هه رچه نده هه ندی سه رنجی له سه ر مه سعود محمه د هه بو، به لام گوتی: "با نوینه ری ئیمه بیته و هه لی ببژیترین، چونكه مه سعود محمه د پیاویکی هوشیاره، خوینده واره، پارێزه ره، نه گه ره ده رچو بیروباوه ری ئیمه ی پاراست و مایه وه و به قسه و نامۆزگاریه كانی ئیمه ره فتاری كرد، نه وه زۆر باشه، نه گه ره وانه بو و لایدا نه وه هه لویستی لی وهرده گرین". چونكه، نه و رۆژانه مه سعود محمه د هه ندی بۆچونی هه بو، هه ندیكیان زۆر

دوربینانه بون و هندیکیان سازشکارانه بون، له زور دوربینه‌کانی نه‌وه‌بو که موته‌سیر بو به بلیخانوف و نه‌و کتیبانه‌ی ئینجلیسی خویندبوه‌وه و لایه‌نگری ته‌حلیلاتی ئینجلس بو بۆ میژو، ره‌خنه‌ی هه‌بو له هه‌ندی مه‌سه‌له‌ی ستالین. سازشکاریه‌که‌ی، که‌مێ نه‌رم بو به‌رامبه‌ر به‌حکومه‌ت، به‌تایبه‌تی له‌مه‌سه‌له‌ی چون به‌گژ دهره‌به‌گایه‌تیدا، به‌لام له‌گه‌ل نه‌وه‌شدا ئیمه‌هه‌لمان بژارد و به‌رنامه‌ی هه‌لبژاردنه‌که‌شی خۆمان بۆمان نوسی و پاره‌ی به‌شداربوونیشی هه‌ر پارتی په‌یداکرد، که ۱۰۰ دینار بو.

نه‌و ته‌نها پیتی و ترابو که هه‌لت نه‌بژیترین و ئیتر نه‌و هه‌قی به‌سه‌ر هه‌چه‌وه نه‌بو، تا له هه‌لبژاردندا دهرچو، من یه‌کنیک بوم له‌و که‌سانه‌ی که هه‌م له شاری کۆیه و هه‌م له دیهاته‌کاندا پروپاگه‌نده‌م بۆ کرد.

له یادمه که یه‌که‌مجار چومه‌چهند دیهاتیک که ده‌مناسین و په‌یوه‌ندیمان له‌گه‌لیان هه‌بو، له‌وی جوتیاره‌کانم هه‌تا و بردمن بۆ ته‌ق ته‌ق بۆ به‌شداریکردن له هه‌لبژاردندا و یه‌که‌مجار بو پیلاره‌که‌م درا، به‌په‌خاوسی و له‌ژیتر لیزمه‌ی باراندا پێشیان که‌وتم و جوتیاره‌کان زور ته‌شجیع بون، من وه‌ک قوتابیه‌کی کولێژ و گه‌نج و شله‌شاری ناوا چالاکم! ئیتر نه‌وان چۆن به‌شدار نابن؟ به‌باران سه‌دان که‌س له‌گه‌لمدا هاتن، هه‌تا چوینه ته‌فته‌ق و له‌وی ده‌نگماندا.

هه‌مو ده‌نگماندا به‌کاک مه‌سعود، پێشتر لیزنه‌ی سه‌ره‌رشتیکردنی هه‌لبژاردنه‌که‌ی کۆیه له‌خۆمان دهرچو بون، کۆمه‌لێک که‌سانی باش بون، له نه‌جامدا کاک مه‌سعود دهرچو، به‌رامبه‌ره‌که‌ی مه‌لا حه‌ویز ناغا بو، ناغایه‌کی کۆنه‌په‌رست بو له کۆیه، که ده‌نگیکه‌ی نه‌وتوی نه‌هه‌تا.

کاک مه‌سعود، یه‌که‌م نایبی پارتی بو که چوه په‌رله‌مانه‌وه، کاکه زیاد ناغاش موخاله‌فه‌ی نه‌کرد و په‌شتگیری کرد و نه‌ویش په‌شتیوانی لیکردین و به‌خۆشیه‌وه وه‌ریگرت و گوتی با نه‌م جاره نه‌و دهرچێ، به‌و شیه‌وه نوینه‌ریکمان چوه په‌رله‌مانه‌وه.

✽ بۆچی نوینه‌ری پارتی له ناوچه‌کانی تری کوردستاندا هه‌نه‌بژنرا؟

- له شوپنه‌کانی تر خۆمان ئاماده نه‌کردبو، نه‌گینا نوینه‌رانمان نه‌یاننوانی له سلیمانی و له هه‌ولێریش دهرچن.

که قوتابخانه‌ کرابه‌وه، من له‌گه‌ل کاک مه‌سعود چوم بۆ به‌غدا، نه‌و نایب و من خویندکار، له بیرمه له کۆیه‌وه چوینه هه‌ولێر و له هه‌ولێره‌وه بۆ به‌غدا.

پەراۋىزىمەن:

۱- غومەر دەبابە، يان غومەر مستەفا، لەدايكىبى ۱۹۲۳ يە لە كۆبە، دەرچى كولىژى ياساى زانكۆى بەغدا بوە لە ۱۹۵۱ و لە ھەمان سال لە كۆنگرەى دوھەمى پارتى ديموكراتى كوردستان وەك نەندامى كومىتەى ناۋەندى ھەلئىزىرا. لە ناكۆكىەكانى ناۋ پارتى، دەبابە، سەر بە بالى مەكتەبى سىياسى بو. لە ۱۹۷۵ لە گەل سالىح يوسفى و ھارنىيانى ترى، بزوئەھى سۆسىالىستى كوردستانىان دامەزراند. نەندامى سەركردايەتى يەكيتتى بو ھەتا ۲۹ كانونى دوھەمى ۱۹۹۲ كە لەناو ھۆلى كۆنگرەى يەكەمى يەكيتتى لە سلىمانى دلى رەستا و كۆچى دواى كرد.

۲- قازى محمد و ھاورنىيانى لە ۳۱ مارتى ۱۹۴۷ لە مھاباد لە سىدارە دران و بەو كارساتەش، كۆمارى كوردستان لە مھاباد كۆتايى ھات.

۳- كامىل جادرجى لە بەغدا لە سالى ۱۸۹۷ لە داىك بوە و سەرۆكى يەكەم رىكخراوى رۆژنامەنوسانى عىراق بو، رۆژنامەى نەھالى لە سالى ۱۹۴۲ تا ۱۹۶۲ دەرکرد و وەك زمان ھالى حىزبەكەشى بو بە ناۋى پارتى نىشتىمانى ديموكراتى كە لە ۱۹۴۶ دا دايمەزراندبو.

۴- نىبراھىم نەحمەد، ناۋى نىبراھىم نەحمەد فتاح مستەفا رەشىد غفور حسىنە، لە ۶ى نازارى ۱۹۱۴ لە سلىمانى لە داىك بوە، تا پۆلى دوى ناۋەندى لە سلىمانى خوتىندوہ و پۆلەكانى ترى ناۋەندى لە بەغدا تەواۋ كرددوہ و سالى ۱۹۳۴ لە كولىژى ياسا وەرگىراوہ و دواى چوار سال لە ۱۹۳۷ كولىژى تەواۋ كرددوہ و بوە بە پارئەر، بە يەككە لە ديارترىن كەسايەتى دەرئىزىت كە پارتى ديموكراتى كوردستانىان دامەزراندوہ و گەشەيان پىنكردوہ، ھەررەھا بە دامەزرىنەر كۆمەلەى ژيانەوہى كورد (ژ.ك) لە باشورى كوردستان دادەنرىت، پىش شۆرشى ۱۴ تەموز چەند جارنك زىندانى دەكرىت. لە كۆنگرەى دوھەمى پارتى لە نازارى ۱۹۵۱ دا، بە سكرتيرى پارتى ھەلئەمئىزىت.. لە ۱۹۶۴ تا ۱۹۷۱ وەك سكرتيرى پارتى ديموكراتى كوردستان، بالى مەكتەبى سىياسى بەردەوام دەيىت.

نىبراھىم نەحمەد، وەك رۆشنىرىنك و شاعىر و چىرۆك نوسىكى ديار و بەتوانا دەرەكەوتوہ و چەندەھا بەرھەمى ديارى ھەبە، وەك (ژانى گەل) و نامىلكەى (كورد و عەرەب) و چەندەھا شىعرى ديارىش.. ھەررەھا لە بوارى رۆژنامەوانىدا دىنگ و رەنگى ديارى خۇى ھەبوہ و سەرنوسەرى چەندەھا رۆژنامە و گۆژفار بوە، سەرنوسەرى گۆفارى گەلاۋىژ بو لە ۱۹۳۹ تا ۱۹۴۹.

لە ۲۰۰۰/۴/۸ لە تەمەنى ۸۶ سالىدا لە لەندەن كۆچى دواى كردو لە سلىمانى لە ۲۱ نىسانى ھەمان سالدا لە گردى سەلىم بەگ بەخاك سىزا.

5- عەزىز شەرىف لە سالى 1904 لە شارۆچكەى عانە لە دايك بوە و بەشى ياساى لە زانكۆى بەغدا لە 1932 تەواو كرده و لە نىسانى 1946 حيزبى شەعبى دروست كرد، كە حيزبىكى چەبى پىشكەوتوخواز بو، چەندىن پۆستى لە حكومەتە جياوازهكان وەرگرتو، لەوانە وەزىرى كار لە 1969 دا و رۆلى باشى ھەبوە لە نامادەكردنى رىكەوتنامەى نازارى 1970 و لە كۆتايى ھەفتاكاندا عىراقى بەجىھىشت و چوە مۆسكۆ و لە 1990 كۆچى دواى كرد و كىتیبكى بەنرخى لەسەر كىشەى كورد نوسىوہ بە نارى كىشەى كورد لە عىراق.

6- راپەرىن يان وسەى 1948، بە رۆژىكى مێزوى دانەنریت لە مێزوى خەباتى سىاسى عىراقىدا، جەماوەرى عىراق لە 18 كانونى دوھەمى 1947، لە ناوجەرگەى بەغدا و لەناو كولىيەكانى زانكۆى بەغدا، بە تايبەتى كۆلىژى پزىشكى و ئەندازىارى دژ بە حكومەتى سالىح جەبر راپەرىن و داواى روخاندانى دەكرد، ئەويش لە ئەنجامى ئەوى، سەرۆكى حكومەت رىكەوتىنىكى لە گەل حكومەتى نىنگلىز مۆر كرد، كە بە رىكەوتنى پۆرتسمۆس ناو دەبرت، كە لە سودى عىراقدا نەبو. راپەرىنە جەماوەرىيەكە، گەشەى كرد بۆ پىنكادان لە نىوان جەماوەر و پۆلىسدا و لە ئەنجامدا سەدان شەھىد و برىندار ھەبو، لە نىوياندا، جەغفەر جواھىرى، براى شاعىرى نادار، جەواھىرى، كە قەسىدەىيەكى نايابى بۆ نوسى.

7- جواھىرى، كە ناوى تەواوى محەمەد عەبدولھسەن مەھدى جەواھىرى و لە 1899/7/26 لە نەجەف لە دايك بوە لە 1997/1/1 كۆچى دواى كردو، جەواھىر بە ناسراوترىن شاعىرى عىراق دەژمىریت، لە 1924 يەكەم دىوانى شىعەرى دەر كردو و ھەروھەا سەرنوسەرى كۆمەلىك رۆژنامەى عىراقى بو، لەوانە: فورات، (الانقلاب)، چەندەھا پۆستى جۇراوجۆرى بىنىوہ، بەلام بەھۆى ھەلۆستە نىشتىمانپەرورەكانىوہ، چەندىن جار زىندانى كراو، چەند جارنك عىراقى بەجى ھىشتو و زوربەى كاتى ناواربەى لە دىمەشق و براگى پايتەختى چىك بەسەر بردو، بۆ ناخرجار لە 1980 عىراقى بەجىھىشت و لە دىمەشق جىگىر بو، كە چەند شىعەرىكى بۆ شام و حافىز ئەسەدش نوسىوہ. جەواھىرى بە دۆستىكى نرىكى كورد و مام جەلال دانەنریت، ھەمىشە كۆلۆنىكى لەسەردا بو، كە لىبى نوسرابو كوردستان، مام جەلال پىشكەشى كردوہ.. ھەروھەا جەواھىرى شىعەرىكى زۆر جوانى نوسىوہ بۆ كوردستان بەناوى (قلىبى لكرەستان)، كە لە كۆنگرەى ھەشتەمى كۆمەلەى خۆنەندكارانى كورد لە نوروپا لە شارى مېونخ لە 1963/8/9 خۆنەندىوہتەوہ.

8- شىخ لەتىفى شىخ مەحمودى ھەفەد، كورى شىخ مەحمودى مەلىكى كوردستان بوە و لە 1917 لە دايك بوە، لە 1939 بوە بە ئەندامىكى چالاكى حيزبى ھىوا و بەوھۆىوہ، حكومەتى مەلەكى لە 1942 دا دىگىریت و زىندانى دەكات. لە كۆنگرەى يەكەمى پارتى دىموكراتى كوردستان لە 1946/8/16 شىخ لەتىف وەك يەكەك لە جىگەرەكانى بارزانى ھەلبۇزرا.. بەھۆى چالاكى سىياسىيەوہ لە 1956 تا شۆرشى چوار دەى تموزى 1958 زىندانى كرا. دواى وازى لە كارى رۆژانەى حيزبى ھىتا تا لە رۆژى 1972/5/15 كۆچى دواى كرد.

9- ھەمزە عەبدوللا. ھەمزە كورى عەبدوللاى كورى عومەرى كوردو، لە سالى 1915 لە گوندى رازانى ناوچەى مەرگەوہرى كوردستانى رۆژھەلات لە دايكبوہ. لە 1934 دا كۆلىژى ياساى

لە زانکۆی بەغدا تەواوکردووە. لە ۱۹۴۳ دا بە هاوکاری کۆمۆنیستەکانی کۆیە، چۆتە مەهاباد و لەوێ چەند سەرکردیەکی حیزبی دیموکراتی ناسیو، لەوانە دلشادی رەسوڵی و سەدیقى حەیدەری، لە ۱۲ ئابی ۱۹۴۶ دا لە گەڵ ئیبراھیم ئەحمەد و تەها محەدین مەعروف، چۆتە بەغدا و بە هاوکاری ئەو برادەرە و کادێرانی حیزبی شۆرش و رزگاری و هیوا کۆنگرە یەکەمی دامەزراندنی پارتی دیموکراتی کوردستان دابەسترت و ئەویش بە سکریتیری حیزبەکە دەستنیشان دەکرت. بەهۆی چالاکى سیاسیه، لە ۱۹۳۸ دا رەگەزنامەى عێراقى لێسەندرايەو و دواى شۆرشى ۱۴ تەموزى ۱۹۵۸، لە کۆنگرەى دوەمی پارتى، دواى لێدەکرت، کە واز لە سکریتیری حیزب بەیئیت. دواى وازی لە کارى حیزبى هێناو لە ۱۳/۱۱/۱۹۹۸ کۆچى دواى کرد.

۱۰- بەهادین نوری، لە سالی ۱۹۲۰ لە ناوچەى قەرەداخى سەر بە سلیمانی لە دایک بوە، لە ۱۹۴۶ بوە، چۆتە ریزەکانی پارتی کۆمۆنیستی عێراقەو و لە تەمەنی ۲۲ سالیدا بوە بە سکریتیری ئەو حیزبە، لە ۱۹۵۳ حوکمی نیعدامی بۆ دەردەچیت و دواى ئەگۆرت بە زیندانی هەتا هەتایی و لە دواى شۆرشى تەموزى ۱۹۵۸ نازاد دەکرت. نزیکى ۴۰ سأل لە سەرکردایەتى پارتى کۆمۆنیستی عێراقى و بۆ ماوى چوار سأل سکریتیری ئەو پارتە بو. لە دواى راپەڕینی ۱۹۹۱ رنکخراونکی بەناوی (بزووتنەوێ دیموکراتی) دروست کرد و ئیستا خانەنشینه.

۱۱- مەسعود محەمەد، لە بنەمالەیهکی ئاینی لە ۱۹۱۹ لە شارى کۆیە، لە دایک بوە، خوێندنی سەرھتایی و ناوێدی لە کۆیە و هەولێر تەواوکردووە و لە ۱۹۴۰ دا لە کولێژی یاسا لە بەغدا وەرگیراوە، چەند خولیک ئەندامی پەرلەمانی عێراق بوە، لە ۱۹۵۳ و ۱۹۵۴ وەک نوێنەری ناوچەى کۆیە، چەندھا پۆستی جیاوازی بینووە لە حکومەتە جیاوازهکاندا لەوانە وەزیر بوە لە کابینەى تاهیر یەحیا لە ۱۹۶۴. بە یەکیک لە رەخنەگرە شارەزاکانی سیستەمی شیوعى ناودەبەرت. لە ۱ نیسانی ۲۰۰۲ لە شارى هەولێر کۆچى دواى کرد.

قۇناغىتىكى نويى كارکردن لەناو پارتىدا

دروستکردنی ریکخراوی قوتابیان و لاوان و ژنان

* هەر لهو سهردهمه‌دا بو، بیرتان له دروستکردنی ریکخراوی پیشه‌یی کردهوه؟

- له سالی تازه‌دا، یه‌که‌م کارمان دانانی یه‌کیتی قوتابیانی کوردستان (ی.ق.ک) بو، نه‌حمه‌د عه‌بدوللامان هه‌لبژارد به سه‌رۆک و من بوم به سه‌کرتیر. نه‌حمه‌د عه‌بدوللامان، قوتابیه‌کی زۆر به‌توانا بو، له دارموعه‌لیمینی عالی بو، خه‌لکی نامیدی بو، هه‌م قوتابیه‌کی زیره‌ک و هه‌م عه‌قلی زۆر باش بو، عه‌ره‌بیشی باش نه‌زانی، به‌شی مامۆستایانی له زانکو ته‌واو کردبو، له سیاسه‌تیشه‌وه زۆر دور نه‌بو، ده‌ستی نوسینیشی هه‌بو.

له‌بیرمه، کۆبونه‌وه‌که‌مان له مالی عه‌بدولقادری کاکه زیاد ئاغای کۆیه له نه‌عه‌زمیه‌ کرد، عه‌بدولقادری پیاویکی باش بو، پیکه‌وه هه‌و پۆل بوین و له حقوقیش پیکه‌وه بوین، نه‌و که‌سانه‌ی له‌و کۆبونه‌وه‌یه‌دا به‌شداربون، بریتی بون له: (نه‌حمه‌د عه‌بدوللامان و حه‌یدره‌ حه‌مه‌ده‌مین) له هه‌ولیر، (حیلمی عه‌لی شه‌ریف، غه‌فور ره‌شید دارئاغا و جه‌لال عه‌زین) له سلیمانی (فایه‌ق عه‌بدولقادری) له به‌غدا، له‌گه‌ل چه‌ند براده‌ریکی تر که هه‌مومان نزیکه‌ی ده، دوانزه که‌سی نه‌بوین.

* نه‌وه کۆنگره‌ی دروستکردنی یه‌کیتی قوتابیانی کوردستان بو؟

- به‌لێ، له‌ویدا یه‌کیتی قوتابیانی به‌رنامه‌که‌ی دانرا و له پاشاندا نامیلکه‌یه‌ک ده‌رچو به‌ناوی: بۆچی (ی.ق.ک) پێویسته؟ که من نوسی بوم. نه‌وه یه‌که‌م باسه که له سه‌ره‌تای ژبانی سیاسی خۆمدا نوسی بێتم و به‌و شتیه‌یه‌ بلأو کرابێته‌وه، له‌دوایی ئیتمه‌ بوین به هه‌وین بۆ دانانی یه‌کیتی لاوانی دیموکراتی کوردستانیش، نه‌و که‌سانه‌ی، له لیژنه‌ی دامه‌زرینه‌ردا بون، بریتی بون له: به‌کر ئیسماعیل، که پارێزه‌ر بو، هه‌زاری موکریانی و من. نه‌و سی که‌سه دانراین له پاشان حه‌یدره‌ محمه‌د نه‌مین و براده‌ریکی فه‌یلی به‌ ناوی محمه‌د موسا سادق که قوتابی بو له کولێژ له‌گه‌لماندا دانران.

به‌جۆره، هم به‌كیستی قوتابیان و هم به‌كیستی لاوامان دروستکرد، ئه‌وه‌ی راستی بێت به‌كیستی لاوان نه‌یتوانی بپیته ریکخراویکی گه‌وره و راسته‌قینه، به‌لام به‌كیستی قوتابیان جیبی خۆی کرده‌وه و بو به ریکخراویکی چوست و چالاک. له سه‌ره‌تاوه، کۆمۆنیسته‌کان زۆر کێشه‌یان بۆ دروستکردین، به‌و بیانوه‌ی، ئه‌وه هه‌نگاوێکه بۆ جیا‌بونه‌وه، هه‌ر له‌و ساڵه‌دا، ئێمه له‌گه‌ڵ قوتابه‌ شیعویه‌کاندا که‌وتینه ناکۆکی، له‌سه‌ر مه‌سه‌له‌ی فکری، ئایا بونی به‌كیستی قوتابیان پێویسته یان پێویست نه‌یه؟.

ئهو سه‌رده‌مه، چالاکترین قوتابی شیوعی، له‌و موناژه‌راتانه‌دا به‌شدار بون و کۆبونه‌وه‌مان له‌گه‌ڵیاندا ئه‌کرد بریتی بون له: (عیزه‌دینی مه‌لا مسته‌فا) و (فازیل فه‌رح) یک هه‌بو، قوتابی به‌شی پزیشکی بو، (جه‌مال نه‌به‌ن)، که ئیستا له‌ به‌رلین نه‌ژی.

هه‌ندێ له‌مانه‌ ده‌م راستی شیوعیه‌کان بون، له‌ به‌ربه‌ره‌کانیکردنی به‌كیستی قوتابیانی کوردستاندا، به‌لام فکره‌که‌ رویشت و به‌كیستی قوتابیان جیگای خۆی کرده‌وه.

* نه‌ی به‌كیستی ئافره‌تانی کوردستان چۆن و که‌ی دامه‌زرا؟

- باس له‌ دامه‌زاندنی به‌كیستی ئافره‌تانی کوردستانیش کرابو، له‌ سلیمانی توانرا کۆمه‌له‌یه‌کی بۆ دروست بکریت، ئهو که‌سانه، ناسرابون تیییدا بریتی بون له: ست ئه‌نجومی عه‌بدوڵڵا زوه‌دی و ست به‌هیه‌ مه‌عروف و ناهیده‌ی شیخ سه‌لام و دره‌خشانی شیخ جه‌لالی حه‌فید، له‌ به‌غدا روناکی خوشکی ست ئه‌نجوم و خوشکیکی محه‌مد مه‌مه‌دی دانساز و له‌ کۆیه‌ش سوره‌یا خانی خوشکی کاک مه‌سه‌ود محه‌مد و هه‌ندێ ژنی تریش له‌ به‌غدا هه‌بون، وه‌ک ست زه‌کیه ئیسماعیل حه‌قی که هه‌یشتا قوتابی بو، زیاتر وه‌کو لایه‌نگر له‌وێ له‌ناو فه‌یلیه‌کاندا چالاکي ئه‌نواند، زه‌کیه‌ش له‌ ۱۹۵۳ من کردم به‌ پارتی، ئه‌مانه هه‌وینی دروستکردنی به‌كیستی ئافره‌تانی کوردستان بون.

* نه‌ی باشه، بۆچی ریکخراوی پیشه‌یی، وه‌ک به‌كیستی جوتیاران و کریکاران نه‌یانتوانی

له‌ کوردستاندا، وه‌ک پێویست جیگای خۆیان بکه‌نه‌وه؟

- ئێمه هه‌ولماندا، به‌كیستی جوتیاران که‌شه بکات، هه‌تا بۆ به‌که‌مجار گوفاریکمان به‌ نه‌ینی به‌ناوی (نرکه‌ی جوتیار) هه‌وه‌ ده‌رکرد، که گرنگیدا به‌ مه‌سه‌له‌ی ئیسه‌لحی زراعی.

(م.س) بریاریدا، پارێزهره پارتییه‌کان به‌رگری له کێشه‌ی جوتیاران بکه‌ن، مامۆستا ئیبراهیم نه‌حمه‌د، خۆشی بریاره‌که‌ی جێبه‌جێ نه‌کرد، به‌ تاییه‌تی له جۆلانه‌وه‌ی جوتیارانی ده‌شتی دزه‌یی و ناوچه‌ی شارباژێر و شاره‌زور، پارتی پشتیوانی چاکی نه‌کردن.

بزوته‌وه‌ی کرێکارانی‌ش له کوردستاندا به‌هێز نه‌بو، چونکه‌ ته‌نها کرێکاری نه‌وت ژماره‌یان زۆر بو، ئه‌ویش به‌شێکی زۆریان کورد نه‌بون، به‌لکو بریتی بون له کورد، تورکمان، عه‌ره‌ب هه‌روه‌ها ئاشوری و ئه‌رمه‌نیشیان تێدا بون. هه‌رچه‌نده‌ ئێمه‌ش هه‌ولماندا له هه‌موو شارێکدا، ده‌زگایه‌ک وه‌ک نه‌قابه‌ دروست بکه‌ین بۆ کرێکاری بی‌نا و خشت و شاره‌وانی، به‌لام ئه‌وانه‌ نه‌یان‌توانی بی‌نه‌ نه‌قابه‌یه‌کی زیندوی گه‌شه‌داری گیاندار.

حیزبی شیوعی و مافی چاره‌نوس

✽ باسی مه‌لانیی شیوعیه‌کانمان کرد، له‌و کاته‌شدا میساقی باسم هاته‌ کایه‌وه، نه‌وه سانی چه‌ند بو؟ گرتگی نه‌و میساقه‌ چی بو؟

- میساقی باسم له ۱۹۵۳ دا ده‌رچو، نه‌و میساقه‌ به‌ناوی به‌هادین نوری یه‌وه ناسرابو، واتا گۆڕین بو له به‌رنامه‌ی حیزبی شیوعیدا، چونکه‌ حیزبی شیوعی میساقی نیشتمانی خۆی له سالی ۱۹۴۴ ده‌رکردبو، تا ئه‌وکاته‌ هه‌یچ گۆڕینیکی تێدانه‌کردبو، له‌و میساقه‌دا، کورد به‌ که‌مایه‌تی نه‌ته‌وه‌یی ناسرابو، به‌لام له میساقی باسمدا باس له‌وه ئه‌کات، کورد (ئومه‌) یه‌ و مافی چاره‌نوسی تا مافی جیابونه‌وه و دامه‌زراندنی ده‌وله‌تی سه‌ربه‌خۆی خۆی هه‌یه‌.

له ئه‌نجامی ده‌رچونی نه‌و میساقه‌ و هه‌ندێ گه‌یروگه‌رفتی تردا، ناکۆکیه‌کان له‌ناو حیزبی شیوعیدا ته‌قینه‌وه و کۆمه‌لی (رایه‌ الشغیلة) جیابونه‌وه، نه‌و کۆمه‌له‌یه‌ به‌ سه‌رۆکایه‌تی عه‌زیز محمه‌د و جه‌مال حه‌یده‌ری و سالح حه‌یده‌ری و عه‌بدولپه‌رزاق سافی و حه‌مزه‌ سه‌لمان و محمه‌د حسێن، ئه‌بولعیس و کۆمه‌لیک له‌ کادیره‌ کۆنه‌کانی حیزبی شیوعی عێراقی بون.

حیزبی شیوعی عیراقی رۆژنامه که بیان ناونا (رایة الشغيلة)، جیابونه وه که ی خۆشیان ناونا (انتشالی) واتا ده ربا زکردنی حیزب، وتیان له مه و دوا سیاسه تیکی چه پره وانه له حیزب پهیره وی نه کریت، له راستیدا، سیاسه تیکی شوپشگێرانه بو، داوای روخاندنی رژیمی پاشایه تی و داوای دیموکراتی میلی و مافی چاره نوس بۆ گه لی کوردیان نه کرد و گرنگی درا به کرێکار و جوتیاران.

ئه و بۆچوانه رهنگه هه ندیک رتوش و مه زاهیری چه پره وی پتوه دیار بیت، به لام له ناوه رۆکدا سیاسه تیکی راست بو، شیوعیه کانی قاعیده له م باله که وتنه ته قه و پتییان نه گوتن (رایة البلاط).

*** جیاوازی له نیوان میساقی (فهد) و میساقی (باسم) دا چی بو؟**

- کۆمه لی (رایة الشغيلة) هه ر له ژیر کاریگه ریی بۆچونه کۆنه کانی فه ددا مابونه وه. هه رچه نده (میساقی فهد) له راستیدا به رنامه یه کی هه لێژاردن بو زیاتر له وه ی که میساقی حیزبکی شیوعی بیت.

میساقی فهد نه گونجا، بکریت به به رنامه یه ک بۆ هه لێژاردن و بۆ چونه ناو په رله مانه وه، چونکه زیاتر داخوازی ئیسلاهی زۆر بچوک بون، به لام به رنامه که ی به هادین نوری، زۆر گرنگ بو، بۆ چاره سه رکردنی بنه ره تیانه ی زوربه ی کیشه کان.

*** نه گه ر بینه وه سه ر پارته ی، که ی و چۆن گۆرانی کاریی شه خسی و ریکخراوه یی له ناو**

پارتیدا رویدا؟

- نه و گۆرانا نه له ۲۶ ی کانونی دوه می ۱۹۵۳ له کۆنفرانسیکی دو رۆژیدا رویدا و له هه مان کۆنفرانسدا بریار درا که (ریکخراوه دیموکراتیه کان) دروست بکریت، وه ک یه کیتی لاوانی دیموکراتی کوردستان و یه کیتی قوتابییانی کوردستان، هه روه ها گرنگی بدریت به دروستکردنی کۆمه له ی جوتیاران و یه کیتی ئافره تان.

بریاریش درا، به چالاکی به شداری بکریت له جولانه وه ی ناشتیخوازی عیراقی و جیهانی و نه و فیتستیفال و کۆبونه وانه ی که له ده ره وه ی ولات نه گیرین.

ئه نجامی ئه م کۆنفرانسه نه وه بو که بریار درا، واز له سیاسه تی موقاته عه کردن به یتریت و پارته ی بۆچونی خۆی ده رباره ی هه لێژاردن و هه مو مه سه له کانی تر به ناشکرا رونبکاته وه و حکومه تی نیستیعماری له عیراق رسوا بکات.

په یوهندی پارتی و حیزبی دیموکراتی کوردستانی ئیران

* که ی پارتی په یوهندی له گه ل حیزبی دیموکراتی کوردستانی ئیراندا دروستکرد؟

- سالی ۱۹۵۳ سالی په یوهندی کی به تین بو، له نیوان پارتی دیموکراتی کوردستانی عیراق و حیزبی دیموکراتی کوردستانی ئیراندا. بو یه که مجار هندیکی له براده رانی حیزبی دیموکراتی کوردستانی ئیران هاتبون بو لای ئیمه، له وانه غه نی بلوریان^(۱).

له پایزی ۱۹۵۳ دا، غه نی بلوریان هات بو به غدا، به ناوی حیزبی (توده) وه^(۲)، بو نه وه ی بزوتنه وه ی ئیمه له چیدایه، من خو م له گه لیا چوم بو ته رجومه بو لای عزیز شریف و سه لیم چه له بی، نه و کاته لیپرسراوی حیزبی شیوعی عیراقی بون له (جماعه تی قاعده)، هه روه ها چوه لای جه مال حه یدهری و زانیاری کو کرده وه و بر دیه وه بو حیزبی توده . هه روه ها په یوه ندیشی له گه ل ئیمه دا دروستکرد، به لام نه وه بو له هاوینی نه و ساله دا حکومتی موسه دق له ئیران روخا .

* نایا روداوه کانی ولاتانی دنیا، به تایبه تی ولاتانی سو سیالیست کاری نه کرده سه ر

ئیوه؟

- بیگومان، بو نمونه کاتی که ستالین مرد، ئیمه بو یه که مجار به شداریمان کرد له و مه راسیمه دا، من نامه یه کم به ناوی (م.س) پارتیه وه نوسی و بردم بو سه فاره تی سو فیتی، نه و روژه ی که چوم بو سه فاره ت ترسی گرتن هه بو، به لام من له بیرمه، نامه کم برد و ته سلیم کرد و له ده فته ری ته شه ریفاتیش ناوی خو م نوسی، به لام نه م نوسی که من چیم .

یادی ماته مینی مردنی ستالین دانرا و له و روژه دا، سه عات دوازه بو، ده قیقه یه ک وه ستاین، روداویکی خوشت له سه رنه وه بو بگتیرمه وه: نه و کاته کاک نوری نه حمه دی ته ها یه کیک بو له نه ندامه چالاک و ناوداره کانی پارتی

و ناسرابو به نازیه تی له دادگادا، چونکه بهرگریه کی قاره مانانه ی کردبو له زینداندا.

پتویست بو له یادی ماته مینیه که دا، هه ریه که، له هه رکوتیه ک بیت رابوه ستیت، له ده قیقه ی ماته مینیه که دا، ئه و وه ستابو، مودیری سجن به ویدا دیت و بانگی ئه کات و ئه لئ، مه رحه با کاکه نوری، وه لامی ناداته وه، دوا ی ئه وه لئی نزیک ببوه وه هه مدیسان ئه لئ، مه رحه با کاکه نوری، ئه و هه ر وه لامی ناداته وه، ئه ویش ئه لئ ئه رچی کاکه نوری ئه وه چیه؟ واقعی ویده مینیت و سه ری سوړ ئه مینیت، هه تا ده قیقه که ته واو ده بیت، ئینجا کاک نوری ئه لیت: مردوت مرئ تو نازانی ئه وه چیه؟ ئیستا هه مو عالم ده قیقه یه ک وه ستاوه، کاتی ماته مینی ستالینه، ئه ویش ئه لئ ئی ستالین کییه؟.

له و ساله دا ئاگری نه وروژمان کرده وه، شیوعیه کان هاتن به ناوی به شداریکردن که لیمان تیک بدهن، وه فدیکیان هاتنه سه رمان، بریتی بون له عیزه دینی مه لا مسته فا و فازیل فه رح هاتبون بو لامان ئه یانگوت، پتویسته حیزبی شیوعی به شدار بیت و وتار بخوینیتته وه. ئیمه ش گوتمان، ئیمه خو مان ئیجازه ی نه وروژمان وه رگرتوه و لیتپرسراوین به رامبه ر هه مو کاره کان، بویه خو مان ئاگره که ئه که ینه وه و یارمه تیمان کۆکردۆته وه له کورده کان و که سایه تیه کورده کان.

رێگه دان به یاد کردنه وه ی یاد نه ته وه ییه کان

* کئ پرێگه ی پیدان یادی نه وروژ به ناشکرا بکه نه وه؟

- ئه و کاته، دکتۆر فازل جه مالی سه روک وه زیرانی عێراق بو، چیرۆکیکت بو ئه گێرمه وه له گه ل نوکته یه کی خو شدا: چوینه سه ر نایبکی کورد داوا ی پاره مان لیکرد، ئه و نایبیه ناوی کاک (هۆمه ری خدری حاجی ئاغا) بو، نایبیه پشده ر و برازای مه حمودی حاجی ئاغا بو، من ئه مناسی، وه ختیک که پاره که مان کۆ ئه کرده وه، لیژنه یه ک بوین، پیک هاتبون له: مو حسین دزه یی، جه مال شالی و ره ئوف مه عروف که گه نجیکی هه ولیری و لاویکی چاک و تیکۆشه ر بو، مو حسین

دزهی که شیوعی بو، نه وکاته هاتبۆوه لای پارتی، ئیمه سودمان لئ وه رگرتبو. چوین بۆ لای کاک هۆمەر و گوتمان: "ئه وه نه ورۆز ئه کهین، خه لکمان ده عوهت کردوه، به شکو تۆش یارمه تیمان بدهی". ئه وه سه ری سورمابو گوتی: "وه لا ئه وه یه که مجاره، خه لک به سوالکردن بیه ویت ده عوهت ساز بکات، ئاخرا کاکه که پارهت نیه بۆ خه لک بانگ ئه کهیت؟ بانگی مه که"، هه رچه به که ئه مانویست تیببگه یه نین، ئه وه نه ده چو به عه قلیدا، به لام هه ر 5 دینارمان لیسهند.

پاشان، فازل جه مالی داخوازیه که ی ئیمه ی به ره و روی وه زیری ناوخۆ کرده وه که سه عید قه زاز⁽⁷⁾ بو، تازه ببو به وه زیر، هه رچه نده ئیمه مۆله ته که مان له موته سه ریغیه ت وه رگرتبو، به لام وه زیری ناوخۆ له غوی کرد، ئیمه ش وه فدیگمان له قوتابیانێ کۆلیژه کان دروستکرد و چوینه لای فازل جه مالی بۆ نه وه ی ئیعتیراز بگرین له سه ره وه ی داخوازیه که مانیان ره تکردۆته وه.

که چوینه لای، خوا هه قه له مه کته به که ی خۆی داینان، وا دیاربو چاوه ریئ سه عید قه زازی ئه کرد، به وی گوتبو، ئه ویش ئاماده بیت، سه عید قه زاز هات و ئیمه ی بینیی، سلۆی کرد و گوتی ئه وه چ ده که ن لێره؟ پوی له من کرد، چونکه من پیشتر ئه مناسی، گوتم: "وه لآ هاتوین شکات له تۆ بکهین!" گوتی بۆچی؟ گوتم چونکه نه ورۆزه که ت له غو کردوه، گوتی ئه وه وانیه، ئه وه عیلاقه ی به شتی تره وه هه یه، گوتمان نه خیر ئه وه وایه.

ئه وه چوه ژورئ و دوایی رینگه ی ئیمه شیاندا و چوین و مه سه له که مان بۆ سه رۆک وه زیران باس کرد و گوتمان ئه وه قه ده غه کردنه شتیکی هه له یه! یادی نه ورۆز مافی میلی خۆمانه و هۆی چیه، رینگامان لئ نه گرن؟

سه رۆک وه زیران گوتی: خۆتان ئه زانن من شیعه م و گیروگرفتم له گه ل نه ورۆزدا نیه، ئه وه وه زیری خۆتان و له گه لیدا ریک بکه ون. سه عید قه زازیش پوی کرده سه رۆک وه زیران و ده ستی بۆ من درێژکرد و گوتی: من ئه مه باش ئه ناسم، به لام زۆر به روخۆشی و به پیکه نینه وه گوتی: "ئه مه مه به ستی ئه وه یه، یادی نه ورۆز بکاته وه و تار بخوینیته وه و بلێت بروخی مو عاهه ده ی تورکی و پاکستانی".

ئه وه کاته رینگه وتنی سه ربازی تورکی پاکستان مۆر کرابو، گوتی له به ره ئه وه من موافقه ت ناکم، هه رچه نده هه ولماندا قانع نه بو، به لام له گه لمان هاته ده ری، زۆر به روخۆشی گوتی ئه وه رینگام نه دان نه ورۆزه که بکه ن، به لام له جیاتی ئه وه وه رن کارێکی دیکه تان بۆ ئه که م و وه رن گۆفاریکتان ئه ده می، ئه وه گۆفاری گه لویژ نه ماوه، وه رن ئیوه گۆفاریک ده ریکه ن، به لام روی کردبوه من "تۆ هه موی

مەكە بە سىياسەت و دژى ئىستىعمار و حىلفى توركى و پاكىستانى و ئەو جۆرە نوسىنانە، زىاتر لەسەر رۆشنىبىرىيى بنوسن"، منىش گوتم باشە بەسەرچاۋ، گوتى "با يەككىك داواكە پىشكەش بىكات، بەلام ئەو كەسە خۆت نەبىت و يەككىك بىت، كە مەشبو نەبىت".

ئىمەش خىرا رىكەوتىن، جەمال شالى دەستنىشان بىكەين، چونكە هىچى لەسەر نەبو سلوكى باش بو. بەناوى ئەو و نەخشەى دەركردنى گوفارى (ترىفە) مان دانا، زۆر گەراين بۆئەو و بەرئۆبەرىك بدۆزىنەو، دواى گەرانىكى زۆر، پارىزەرىكمان دۆزىو و كە كورد بو ناوى فايەق عەقراوى، ئەو ئامادەبو بىت بە بەرئۆبەر. ئىمەش داخوازىەكە مان پىشكەشكرد، بەلام سەعید قەزاز ئىجازەكەى نەداينى و پەيمانەكەى خۆى بەجى نەگەياند و گوفارى ترىفە دەرنەكرا.

لە كۆپەو بە ھەولير و جۆشدانى كارى حىزبى

* كەى كۆبەتان بەجى هىشت و چون بۆ كۆى؟

- لە ھاوینى ۱۹۴۹ - ۱۹۵۰ مامۆستا ھەمزە بەربوبو، ناكۆكى لەناو پارتىدا زۆر توند بوبو، لەھەمو لایەكەو داوا ئەكرا، كۆنگرەيەك بۆ پارتى بىستىت، من لە ھاوینى ۱۹۵۰ دا پۆلى سىنى ناوئەندىم تەواو كوردبو و چومە ھەولير بۆ خۆپىندنى ئامادەى، لە راستىدا من بۆ كارى سىياسى چومە ھەولير، چونكە لىقى كۆپەى پارتى تابىقى لىقى ھەولير بو، لىقى ھەوليرىش، پوخا و نەمابو، من چوم بۆئەو و ھاوكارىيان بىكەم، بۆ بوژانەو و زىندوكردنەو و لىژنەى ناوچەى پارتى لە ھەولير. لە لىقى ھەولير، تەنھا لىژنەى ناوچەى كۆپە و بالەكايەتى مابۆو، و ئىتر هىچ رىكخستنىكى تر نەمابو، لە ھەولير پىاوىكى كورد پەروەرى ناودارى لى بو، بەناوى مىرزا فەندى عەبدولكەرىم، باشكاتب بو لە مەحكەمە. ئەو چەند ئەندامىكى لە دەورى خۆى ھىشتبۆو و ھەروەھا نورى شاوھىس و مىرزا فەندىش لەوى بون، ئەو سىيە يەكترمان گرتەو و لىژنەى ناوچەمان دانا و دەستمان كرد بە كاركردن. ھەرىكە لە ئاستى خۆيدا دەستى كرد بە كار و كۆكردنەو و ئەندامان، مىرزا

فەندی چەند برادەرێکی کۆنە ئەندامی کۆکردەووە و منیش چەند قوتابییەکم دۆزیەووە و هەندێکی تازەشم پەیدا کرد، هەروەها کەوتە ناو کرێکاران و جوتیارانەووە.

لەو کەسانەیی لە پێکخراوی جوتیاراندا بون، بریتی بون لە (حەسەن مستەفا، سەڵح شێرە، مەلا عەبدوڵلا) کە دوایی بە مەلا ماتۆر ناوی دەرکرد، ئێمە ئەم برادەرانە، وەکو ئەندامانی چالاک لەناو جوتیاراندا کەوتینەووە ئێشەووە، من چۆم بۆ لیژنەی ناوچەیی بەلگایەتی بۆ جۆشدانی ئەوان.

لە هەولێر، عەونی یوسفی بەربوبو و هاتبۆووە، ئەویش چوار پێنج ئاغازی نیشتمانپەرۆری کۆکردبۆووە، وەک: (ئەحمەدی حەمەد ئەمینی دزەیی، ئیبراھیمی دزەیی، سابیر ئاغا و موشیر دزەیی)، هەموو پیاوی زۆر باش بون، ئێتر هەموو بەیەکەووە دەستمانکرد بە ئێشکردن، لەبەرئەووە لقی هەولێر ژیاوە و هەروەها لە هەولێریشەووە لقی بادینانمان بوژانەووە.

لە ناوچەیی بادینان، زۆر هەولماندا، توانیمان لە ئاکرێ شانەیک دروست بکەین، بەلام لە شوێنەکانی تر سەرکەوتو ئەبوین، بۆ نمونە کە چوین بۆ لای سەیدا سەڵح یوسفی، گوتی: من حیزبایەتی ناکەم و نەیدەوێرا و کەمێ سەلی کردەووە، وتی پارتایەتی لە بادینان سودی نیە.

دوایی توانیمان لە ئامیدی و دەوک و ئاکرێ و دەووە و ریکخستن دروست بکەین و گەشە بکەین و بکەوینە چالاکێ.

* کۆنگرەیی دوھەمی پارتی بۆچی گیرا؟

- کۆنگرەیی دوھەمی پارتی لە مانگی مارتی ۱۹۵۱ دا لە مائی عەلی حەمدی لە بەغدا گیرا، لەو کۆنگرەییەدا، سەڵح پووشدی و موستەفا کەریم خۆیان لە کۆنگرەییەدا کەشانەووە و گوتیان یان هەمزە دەرئەکریت، یان ئێمە خۆمان ئەکشینینەووە، دوای کەشانەووە یان رزگاری نوێیان دەرکرد و چەند کەسێکی کەمیان لەگەڵدا رویشت.

هەرچەندە ئێمە چارەسەرێکمان دۆزیەووە، ئەویش ئەو بو، لیژنەییکی نوێی هەلبێژریت و هیچ یەکیک لە برادەرە کۆنەکانی تێدا نەبیت، ئەو لیژنە نوێیە پرۆگرام و پەڕەوێکی نوێی ئامادەبکات و سیاسەتی پارتی نوێی بکاتەووە و ناوەکەشی بگۆریت و بیکات بە پارتیکی جەماوهری شۆرشیگێری پێشەووتوخواز، کە سود لە مارکسی لینینی وەرگریت.

ئەو بۆچونانەمان لە کۆنگرەییەدا داڕشت و پێنج کەسمان هەلبێژارد بۆ بەرپۆوەبردنی کاتی پارتی، بریتی بون لە: مامۆستا ئیبراھیم ئەحمەد، جەلیل

هۆشيار كه تازه له بهنديخانه بهربو، محەمەد ئەمىن مەعروف، خەلكى كۆيه بو، وهكو مامۆستاي ئيمه وابو، نوري شاوهيس و بهكر ئيسماعيل.

* هۆي چي بو، كه تو لهو تههههه گهنجيتيدا ههلبژيراي ت بۆ سهركردايه تي؟
- من ههلبژيردام، بهلام له بهرتهوهي تهههههه بچوك بو له پۆلى پينجه مي نامادهيي بوم، خۆم نه مکرد و تهنازولم کرد بۆ جەليل هۆشيار.
بيگومان به داناني ئەو سهركردايه تيه، قوناغيكي نوئي له ژياني پارتي دهستي پئ کرد، به بيروباوهريكي نوئي، بهرنامهيهكي نوئي و خەلكيكي نوپوه، ناوه رۆكي ئەو نوپوخوازيه مامۆستا ئيبراهيم ئەحمەد بو، سكرتير و ئەنداماني سهركردايه تي كۆن، وهك هه مزه عه بدوللا و عه لي عه بدوللا و كهريم توفيق، هه لئه بژيرانه وه بۆ سهركردايه تي، گوتمان با ئەم جاره ئەوانه ي تيدانه بن، هه تا پارتي ئەكه ين به پارتيه كي نوئي و سه ره نوئي دايده پريژينه وه.

كارىگهري يه كي تي سوڤيت و به ره ي سوڤياليست له سه ر پارتي

* لهو هه لو مه رجهدا، كارىگهري يه كي تي سوڤيت، به تايه تي و به ره ي سوڤياليست به گشتي چي بو له سه ر پارتي؟

- به داخه وه، له سه ره تاوه ئەوانه ي كه سوڤيه ت به لئپرسراوي مه له في كوردى داى نابون، ئازهر بايجانى بون، به بيري شوڤيني دهيان روانيه مه سه له ي ميللى كورد و هه نديكيان بۆچونى هه له يان هه بو ده رباره ي كيشه ي كورد، ده وريان هه بو له تيكدانى ميشكى هه مزه عه بدوللا، له وانه پروفيسۆريكي روسى بو به ناوى (فيلچيفسكى) كه دايانابو به شاره زاي مه سه له ي كورد و كتىبيكي هه يه له سه ر كورد، به لام بۆچونى زۆر هه له ي هه بو، يه ك له و بۆچونانه ي ئەوه بو، ئەيگوت "كۆمه لگاي كوردى، كۆمه لگايه كي عه شاهه ريبه، له بهرته وه ي هيزى سه ره كي ده ره به گه، بۆيه ئەبيت هه ولده ين عه شاهه ر پاكيشين و به هۆي عه شاهه ره وه،

گۆرپین لە کۆمەلگای کوردستانی و بزوتنەوێی پزگاریخواری کوردستانیدا بکەین". نازەرەکانیش رای شۆفینیان هەبو، زۆر باکی بزوتنەوێی کوردایەتیان نەبو، (جەغفەر باقرۆف) یەکیک بو لەو کەسانە، کە نوێنەری ئەو بۆچونە شۆفینییه بو، هەمو هەولێکیان ئەدا بۆ تێکدانی (ژ.ک).

بە بۆچونی من، یەکەم هەلە سۆفیەتی دەربارەیی بزوتنەوێی کوردی لەوێوە دەست پێ ئەکات، هاتن (ژ.ک) یان تێکدا و حیزبی دیموکراتی کوردستانی ئێرانیان دروستکرد. دانانی حیزبی دیموکراتی کوردستان زۆر باش بو، بەلام ئەبوابە (ژ.ک) بکرایە بە حیزبی دیموکرات، واتا بەشیوەیەکی ئاسایی (ژ.ک) خۆی ناوی خۆی بگۆرپایە و بەرنامەی دانایە و هەلبژاردنی خۆی بکردایە و سەرکردایەتییهکی بۆ خۆی هەلبژێردایە، بەلام ئەوان وایان نەکرد، هاتن قازی محەمەدیان هینا و گوتیان تۆ بپۆ حیزبی دیموکراتی کوردستان دانی و بەرنامەی بۆ دانی.

راسته قازی محەمەد لەگەڵ (ژ.ک) بو، بەلام هەر بەناو (ژ.ک) بو، نە جەماوەری ئەوان و نە سەرکردایەتیە شۆرشگێڕەکان هاتن بۆ ناو حیزبەکە.

قازی محەمەد، بە هاوکاری و یارمەتی سۆفیەت، بەلای عەشایەری گەڕاندەووە بۆ ناو بزوتنەوێی کوردی لە ئێران، لە کاتی (ژ.ک) دا بێ هیز و لاواز مابونەووە⁽⁴⁾. لە کوردستانی عێراقدا هەمزە عەبدوڵلا کە بە فکر شیوعی بو، زۆر لە ژێر کاریگری سۆفییدا بو، وای بێردەکردەووە، هەرچی سۆفیەت ئەیلێت پێرۆزە، هەتا بەرنامەی پارێ، خۆمان داماننابو، پێی باش بو کە پێویستە سۆفیەتەکان ببینن، ئەو بو مستەفا خۆشناو و میرحاجی نارد بۆ تەوریز کە بەرنامەکە بەرن و نیشانی روسەکانی بدەن، ئەوانیش بەهەوێی خۆیان دەستکاریان کردبو.

هەر لەبەرئەووە هەركات ئێمە کە بمانویستایە بیگۆرپین، هەمزە دەهاتەووە بە گژماندا و ئەیگوت، ئەو بەرنامەیه دەستی لێ نادریت و توپە ئەبو.

لەو کاتەدا ئەمانزانی، بەرنامەکە هەندێ مەسەلە تێدا، پێویستی بە دەستکاری هەیه، باسی ئیسلاخی زراعی تێدا نەبو، ئەمانگوت مەرج نیە، سۆفیەت وەزعی ئێمە باش بزانیت. هەمزە زۆربەیی کات بە سۆفییتی ئەگوت (بابی کوردان)، بابی کوردان گوتویەتی! بابی کوردان پازی نەبو! بابی کوردان ئەبیت پازی بیت! و بەم شیوەیه!

ئێمە ئەو عەقلیەتەمان شکاند و گوتمان ئێمە یەکییتی سۆفیەتەمان زۆر خوش ئەوینت، بەلام مەرج نیە ئەوێ لەوێ راست و باش و گونجاوینت، بە هەمان شیوە بۆ ئێرەش گونجاوینت، ئەوێ وا بیر بکاتەووە هەلەیه، ئەو بۆچونیکی

راستپروانیه، پهنکه همزه راست نه لیت و به ناوی سؤقیه ته وه ئه و قسانه بکات. هرچه نده دوايي، من له ۱۹۵۵ دا چومه مۆسکۆ، بۆم دهرکهوت، ئه و قسانه هي خۆی نه بو، به لām ئیمه گوتمان ئه وه بۆچونی راستپرووی همزه خۆیه تی و نه یه ویت به ناوی سؤقیه ته وه بیسه پینیت به سه رماندا.

خراپیه کی تری ئیمه، کلکایه تیه که مان بو بۆ سؤقیه ت، وامان ئه زانی هر شتیگ له ویه بیت وه ک قورئان وایه، به لām دواي ماویه ک ئه و بۆچونه مان راست کرده وه، زیاتر خۆمان بیرمان ئه کرده وه. له و سه رده مه دا، من له باله چه په که بوم، لایه نگیرانی باله چه په که له ناو جه ماهیردا به چاکترین و هوشیارترین که س ئه ژمیران، له وان ه ش وه ک: حیلمی عه لی شه ریف که له ئیمه خوینده وار تر بو، زیندانی دیبو، له کۆیه حه مه ده مین مه عروف هه بو، وه کو مامۆستای ئیمه وابو، هه روه ها مامۆستا ئیبراهیم ئه حمه د دواي ئه وه ی له به ندیخانه نازاد کرا و له هه موان باشتر له مه سه له که تی گه یشتبو.

مامۆستا ئیبراهیم بو به رینگانی شانده ر و ریه ری ئه و ئیتیجاهه چه په ی ناو پارتی، ده یویست پارتی و الی بکات، که مارکسی لینینی ته به نی بکات و دیموکراتی شه عی قبول بکریت و بکریت به دروشم. هه روه ها چاره سه ری مه سه له ی کشتوکال بکریت و دۆستایه تی له گه ل سؤقیه ت پته و بکریت.

ئیمه دژی بیلایه نی وه ستاین، چونکه ئه و کاته حکومه تی عیراق داواي بیلایه نی ئه کرد، مامۆستا ئیبراهیم ئه یگوت: "ئیمه بیلایه ن نین، دو به ره هه یه، به ره ی سۆشیالیزم به سه رۆکایه تی سؤقیه ت، ئه وه ئیمه له گه ل ئه وین، به ره ی ئیمپرالیزم به سه رۆکایه تی ئه مه ریکا، ئه وه ئیمه دژی ئه وین، بۆیه بیلایه نی بۆ ئیمه مانای نیه"، ئه و ئیتیجاهه چه په، له ناو پارتیدا گه شه ی کرد و ده سه لاتی به ده ست هینا، وانا که سیک نه بو بتوانیت به ره ره کانی بکات و دژی بوه ستیت.

پارتی، ئه و کاته ژماره ی که م بو، هه موی چه ند سه د ئه ندامیکی هه بو، زوره ی زۆری به بیروباوه ری چه پ پرچه ک کرابون، بۆیه ئه توانین بلتین، ئه و چه پایه تیه، بو به شتیکی موته لق و باو له ناو هه مو پارتیدا و په ره ی سه ند.

چه ند کتیبیک له سه ر دیموکراتی میلی دهرچوبو، به لām چونکه ئیمه زمانی بیگانه مان نه ده زانی، مامۆستا ئیبراهیم ئینگلیزی ئه زانی و بۆی ترجمه ئه کردین، هه روه ها مامۆستا ئیبراهیم چه ند کتیبیکی چینی له سه ر دیموکراتی شه عی و بیروباوه ری ماوتسیستۆنگ خوینده بۆوه، بۆیه مه سه له ی دیموکراتی گه لی، له ناو ئیمه دا هاته کایه وه.

کۆماری کوردستانی دیموکراتی میلی

* نیوه چۆن مهسهلهی کورد و عیراقتان بهیهکهوه نه بهستهوه؟

- له روانگهیهوه ئیمه پیمان وابو، ئه پزیمه ی که بیته کایهوه، پیویسته پزیمیکی دیموکراتی شهعبی به سهروکایهتی چینی کرێکار بیته، بو یه که مجار دروشمی پوخاندنی رژیم پاشایهتی له ناو ئیمه دا سه ری هه لدا. ههروهها، دروشمی مافی چاره نوس شیته ل کرایهوه، مه به ستمان ئه وه بو، عیراق له دو جمهوریه ت دروست نه بیته، جمهوریه تی کوردستانی دیموکراتی شهعبی و جمهوریه تی عه ره بی دیموکراتی شهعبی و هه ردوکیان جمهوریه تی عیراقی دیموکراتی شهعبی دروست نه که ن. جمهوریه تی کوردستانی دیموکراتی شهعبی، مافی هه یه په یوه ندی دیبلۆماسیسی هه بیته و بیته نه دام له کۆمه لی نه ته وه کگرتوه کاندای.

ئه م بۆچوانه، له بهرنامه ی سا لی ۱۹۵۲ دا داریژزان، به لام سه ره تاکه ی له ۱۹۵۱ وه دهستی پیکردبو.

بۆچونی چه پ له ناو پارتیدا زال بو بو، ههروهها له دروشمه کاندای خۆی ئه بیینه وه، ئیمه دروشمه کاندای له عه ره بییه وه کرد به کوردی، هاتنی دوکتۆر جه عفه ر بۆ لای ئیمه که له ئیزان خویندنای ته واو کردبو، له ئینگلته راوه هاتبۆوه یارمه تیه کی باش بو بۆ ئیمه، به تایبه تیش ئه و بیروباوه ره چه پانه له و سه رده مه ی ئیزان باو بو.

كوردی ئیران و به‌شداریان له نیو ریزه‌کانی پارتیدا

* هه‌ژاری شاعیر، وه‌کو کوردیکی ئیران، چۆن نوینه‌ری قوتابیان و لاوانی کوردی عیراقی کرد له میهره‌جانی ده‌روه‌دا؟

- میله‌تی کوردستان، له و کاته‌دا ئه‌و جیاوازی‌یه‌ی نه‌ده‌کرد، هه‌مو کورده‌کانی ئیران، که له زه‌مانی کۆنه‌وه‌ لییان قه‌ومابو هاتبونه‌ لای پارتی، وه‌ک زه‌بیجی، هه‌ژار، حه‌سه‌نی قزنجی، دلشادی ره‌سوئی، ئه‌مانه‌ هه‌مو، له‌ناو پارتیدا ئه‌ندام بون و هه‌ریه‌که‌یان ئه‌رکیکیان پێ سپێرابو.

مامۆستا ئیبراهیم، له پارتیدا، وای بیر ئه‌کرده‌وه، یه‌ک حیزبی سه‌رتاسه‌ری هه‌مو کوردستان داش عیراق دروست ببیت، داش عیراقه‌که‌ له‌و روانگه‌یه‌وه‌ بو، له‌هه‌ر ولاتیک داش ئه‌و ولاته‌ هه‌بیت و یه‌ک سه‌رکرده‌یه‌ تیش وه‌کو سه‌رکرده‌یه‌ تیه‌کی نه‌ته‌وایه‌ تیش هه‌بیت بۆ هه‌مو حیزبه‌کان.

واتا، هه‌مان سال گرنگه‌کی زۆرماندا به‌ تورکیا، به‌ پێی توانای خۆمان هانی چه‌ندین قوتابیمان دا که تازه له‌ ئاماده‌یی ده‌رچوبون به‌ نیازبون بچن بۆ تورکیا و له‌ وێ بخرین و له‌ وێ په‌یوه‌ندی بکه‌ن به‌ کورده‌کانی تورکیاوه‌. یه‌کی له‌ وانه‌ نه‌ژاد ناویک بو، لایکی که‌رکۆکی بو له‌ ئاماده‌یی له‌ گه‌ل مندابو، یه‌کی تر له‌و که‌سانه‌ی هه‌لبێژیران ئه‌نوه‌ر دزه‌یی برای مه‌رحوم ئه‌حمه‌د حه‌مه‌ ئه‌مین بو، ئه‌ویش چو بۆ ئه‌وێ و ده‌وری هه‌بو بۆ ئه‌وه‌ی له‌ گه‌ل کورده‌کان قسه‌ بکات و هه‌ستی نه‌ته‌وه‌بیان ببزین.

دروستکردنی په یوه نډی له گه ل کوردي پارچه کانی تری کوردستان

* نایا ناردنی قوتابیان بۆ دهرهوه، بۆ خویندن بو، یان بۆ په یوه نډی کردن بو به کورده کانی تورکیاوه، یاخود بۆ نهوه بو، له وئش پارتیه کی وهک نهوه ی کوردستانی عیراق دروست بکرت؟

- بۆ هردوکیان بو، ئیمه چند براده ریکمان نارد بۆ نهوه ی، که له دواړوژدا حیزب دروست بکن و کوردایه تی ببوژینه وه، چونی ماموستا هه ژاریش بۆ دهره وه ی کوردستان و روشتنی به سوریادا، به مه بهستی نه وه بو، که نه و سه فیره سه ره پای بۆ کاری ته ندروستی خوی بو، به لام به پیوستیان زانی، که ئیستیغلال بکرت بۆ په یوه نډی کردن به کورده کانی سوریاه، نه و کاته کورده کانی سوریا، پارتی سیاسیان نه بو.

هه مان سال کاک مه سعود محمه دیش که نایب پارتی بو له په رله مانی عیراقیدا، ده وری باشی هه بو، زۆر جار به عه ره بیه کی بیگه رد و جوان و به ئیرتیجالی له په رله مان قسه ی نه کرد. بۆ یه که مجار له په رله ماندا هه نډیک مه سه له ی هیتایه کایه وه له سه ر کورد و نیشتمانی کورد و دواکه وتنی ناوچه کانی کوردستان.

هه مان سال، سالی به هیز کردنی په یوه نډیمان بو له گه ل حیزبه کانی عیراقدا، هه م له گه ل حیزبی شیوعی نئوانمان زۆر باشتر بو، هه م له گه ل پارتی وه ته نی دیموکراتی عیراقی.

ئیمه هه ولماندا، ورده ورده په یوه نډیمان له گه ل حیزبی شیوعیش که به (جماعة القاعدة) ناسرابون، باش بکه ی، نه و کاته حمید عوسمان لیپرسراویان بو. له به رنه وه، نه توانم بلیم نه وه سالیکی زۆر ده ولمه ند و به پیت و به ره که ت بو بۆ کار و چالاکی سیاسی و حیزبی.

هه مان سال، به هادین نوری گیرا و درا به دادگا، له دادگادا زۆر ئازایانه بهرگری کرد، ههتا ده‌بارهی دانتان به مه‌سه‌له‌ی مافی چاره‌نوسی گه‌لی کوردا، ئه‌وه‌لو‌یسته‌هۆیه‌ک بو، حوکمی ئیعدامی به‌سه‌ردا بدریّت که دوا‌یی گۆردرا به زیندانی هه‌تا هه‌تایی.

له هه‌مان سالدا، ئی‌مه‌ توانیمان، سود له پیاویکی عه‌ره‌بی رۆشن‌بیر به ناوی (داود الصائغ) وه‌ریگرین، ئه‌وه‌یه‌کیک بو له سه‌رکرده‌ کۆمۆنیسته‌کانی کۆن، به‌لام ئه‌وه‌ بو، له‌تاو خۆیاندا تیکچون و (منظمة العمال الشيوعی) ی دروستکرد و دوا‌یی ده‌رکرا و هاته‌ ده‌ری و ئی‌مه‌ یارمه‌تیمان ئه‌دا.

کتی‌بی مارکسی، ئه‌وکاته زۆر که‌م بو، داوامان لیکرد که بۆمان ته‌رجه‌مه‌ بکات، ئه‌ویش ده‌ستی پیکرد، به‌کتی‌بی (الاشتراکیة العلمیة و الاشتراکیة الطوباویة) و ئی‌مه‌ش چاپمان کرد.

* دوا‌ی ئه‌وه‌ مه‌سه‌له‌کان به‌رمو کوی چون؟

- ئه‌وه‌ی له‌یادمه، له سه‌ره‌تای ده‌ست پیکردنه‌وه‌ی خویندنه‌وه، په‌یوه‌ندیان له‌گه‌ل قه‌ومیه‌ عه‌ره‌بیه‌کانیش په‌یدا کرد، واتا ئی‌مه‌ پیشتره‌هر له‌گه‌ل کۆمۆنیسته‌کان په‌یوه‌ندیان هه‌بو، له پایزی ئه‌و ساله‌دا، واتا له پایزی ۱۹۵۳ دا، قه‌ومیه‌کانمان ناسی و له‌و کوللیه‌یه‌ی که منی لی‌بوم، واتا له یاسا، قوتابیه‌کم ناسی به‌ناوی زه‌کی، په‌که‌م جار ناوی حیزبی به‌عسم له‌وه‌وه‌ بیست و زانیم، که حیزبی وا له عی‌راقدا هه‌یه.

یه کهم چالاکی سیاسی له دەرەوہی کوردستان

*** کەئى ئە دەرەوہی کوردستان یە کهم چالاکیە هەبو؟**

- بۆ یە کهمجار، له کۆبونهوہی قەومیەکانی عەرەب کوردیک قسەى کرد، ئەویش من بوم، باسی برایەتى کرد و عەرەب و یەکیەتی تیکۆشان و پێویستی هاوخەباتی هەردو میلیەتم کرد.

کۆمۆنیستەکان زۆر زۆریان پیناخۆش بو، لێیان کردین بە هەلایەکی زۆر گەرە و هێرشیکى گەرەیان کردە سەرمان، کەوا راسترەوین و کۆنەرستین، چونکە لەگەڵ قەومیە عەرەبەکان هاوکاری ئەکەین.

*** باشە نایا پەيوەندیکردن بە پارتە عێراقیە عەرەبیەکانەو، هیچ جۆرە مەترسییەکی هەبو لەسەر کۆمۆنیستەکان؟**

- کۆمۆنیستەکان ئەیانویست، پەيوەندی جولانەوہی کوردایەتى هەر لەگەڵ خۆیاندا بیئت و پارتی هیچ جۆرە پەيوەندیەک لەگەڵ هیچ پارتییەکی عەرەبی نەکات. ئەوہی تر، کە لەیادم بیئت لەو سالەدا، ئەوہبو، پاش ئەوہی هەژاری موکریانی لە فیستیفالەکە گەراییەو، هەندیک هۆنراوہی دانابو، ریکخراوی (لاوانی دیموکراتی کوردستان)یشمان دروستکردبو، کەوتبوینە چالاکی بە نوسین و تەرجمەى کتیب دەربارەى ئاشتی و بزوتنەوہی ئاشتی لە دنیادا.

حەمەى ئەحمەد تەها (کامەرانی شاعیر) کۆمەلێک هۆنراوہی لە ۱۹۵۴ وە دانابو لەسەر ئاشتی، من پێشەکیەکم بۆ نوسی و بلأویکردەوہ. ئەو پێشەکیەى، کە من نوسیبوم، بو بە هۆی گیروگرفتیکى گەرە، من بە زمانى چەپی ئەو سەردەمە نوسیبوم و زۆر باسم لە ئیمپریالیست کردبو، وەک پیاوخور دابومە قەلەم. لەسەر ئەو هۆنراوہیە و پێشەکیەکی دراینە دادگا، حەمەى ئەحمەد تەها بە سائیک دورخستنەوہ حوکم درا و منیش بەرەلآ کرام، چونکە من شاعیرەکە نەبوم، بەلکو ناشرەکە بوم.

خۆشه‌ویستی و زیندان

* باشه با له‌سه‌ر وێستگه‌یه‌کی تایبه‌تی بوه‌ستین، باس نه‌کرنه‌ت که تۆ له‌و سه‌رده‌مه‌دا، به‌ده‌ر له‌ کاری حیزبی دنداریشت کردوه؟

- ئه‌و سه‌رده‌مه، بیره‌وه‌ریه‌کی ناخۆشم دینیتته‌وه یاد، ئه‌و کاته من لاو بوم، ئه‌و سه‌رده‌مه یه‌ک قات جلی زۆر چاکم له‌ مه‌لیک کړیو، که پێیان نه‌گوت خه‌یا ته‌ی شیک، له‌ زانکۆ کچیکیشم نه‌ناسی و هه‌زمان له‌یه‌ک کړدبو، به‌ ته‌مای هینانی بوم، ئه‌و پۆژه خۆم قۆز کړدبو، ئه‌و جله‌م له‌ به‌ر کړدبو که له‌ شیک کړیووم، له‌گه‌ڵ کراسیک و پیتلویکی نوێ، مه‌وعیدم هه‌بو له‌گه‌ڵ ئه‌و کچه‌ی که نه‌مناسی. سه‌عات ۱۱:۴۰ له‌ کوللیه‌ هاتمه‌ ده‌ری، بۆنه‌وه‌ی برۆم بۆ چاوپێکه‌وتنه‌که که هاتمه‌ ده‌ری دو پۆلیسی ته‌حقیقاتی جه‌نایی به‌خه‌یان گرتم، یه‌کیکیان له‌گه‌ڵ خۆمانبو ناوی ئه‌حمه‌د راوی بو، من نه‌مزانی پۆلیسه، به‌لام نه‌م نه‌زانی له‌ ته‌حقیقاتی جه‌نایی ئیش نه‌کات، گوتیان فه‌رمو سوار به، ته‌کسیه‌کیان راگرت و بردیانم بۆ ته‌حقیقاتی جه‌نایی، له‌سه‌ر ئه‌و کتێبه‌ ده‌ستیان کرد به‌ ته‌حقیق کردن له‌ گه‌لمدا، هه‌وت پۆزیان هێشتمه‌وه، قاته‌که‌شم هه‌موی پزی و درا.

ئه‌و کاته، ئیستگه‌ی شه‌مه‌نده‌فه‌ری هه‌ولێر له‌ ده‌ره‌وه‌ی شار بو، شاری هه‌ولێریش بچوک بو وه‌کو ئیستا نه‌بو، له‌به‌رئه‌وه له‌ شه‌مه‌نده‌فه‌ره‌که‌وه به‌پێ منیان هینا و دو پۆلیسیش زنجیریان کړدبو ده‌ستم و ده‌ستیان که‌له‌چه‌ کړدبو، به‌ زنجیریکی درێژ رایان نه‌کێشام.

به‌و شیوه‌یه، منیان له‌ ئیستگه‌که‌وه هینا به‌ناو شه‌قامه‌کانی ناو شاردا، تا سه‌را بۆ ته‌وقیفخانه‌ی ئه‌و، له‌وێ نه‌هه‌رهبانه‌یه‌ک، نه‌ ئوتومۆبیلێک، هه‌یچی لێنه‌بو، ناچار به‌پێ هینایانم، جا ئه‌وه قسه‌یه‌کی خۆشت بۆ بگێرمه‌وه له‌سه‌ر ئه‌وه: دکتۆریک هه‌بو به‌ناوی دکتۆر ره‌ئوف، پیاویکی زۆر خۆش بو، دۆستی کاک عه‌ونی یوسف بو، عه‌لی عه‌بدوللّاش ئه‌و کاته هاتبوه هه‌ولێر، لای کاک عه‌ونی بو، ئه‌و دکتۆره ئه‌چیت باسی منیان بۆ ئه‌کات ئه‌لێت: کابرایه‌کم دی په‌تیکیان

کردبوه دهستی و رایان نه کیشا، ریش و سمیلي تیکه ل بوبو، کاتن لئی نه روانم ده بینم مام جه لاله و نه یانبرد بۆ سهر، به و شیوه یه نه وان زانیان که من گیراوم. ئینجا، که چومه ئه وین، له ویش درامه دادگا، به لام له به رنه وهی له قانون په ره گرافیک هه یه پتی ده لاین (دفع بعدم الصلاحیه) به حاکمه که م گوت، له سهر یه که مه سه له ی جه نائی، مرۆف دوجار دادگا ناکریت، چونکه له سهر هه مان مه سه له من له به غدا دادگایی کراوم، بۆیه نابیت ئیستاش به هه مان شیوه بدریم به دادگا، له گه ل نه وه شدا ۷ رۆژ به ند کرام، به لام راستیه که ی هه زار په حمه ت له قاسمی مه لا نه فهندی بیت، هیمه تیککی بۆ کردم و له به نديخانه ی ئاسایی ده ریان هینام و هینامیانه نه خو شخانه ی به نديخانه، ژوریکیان بۆ نه خو ش چاک کردبو، هه ر له مالیشه وه نوین و پیداو یستی و شتی تریان بۆ ناردم.

نه و زه مانه به نديبون شه ره فیکی گه ره بو، خه لک وه کو حه جی کرد بیت و ابو، له هه مو لایه که وه رۆژی جو ره ها خو اردن نه هات بۆ نه و که سانه ی که گیرا بون.

سالی ۱۹۵۲-۱۹۵۴، ۱۱۰ سه دوده رۆژ له قوتابخانه غائب بوم، له گه ل نه وه شدا له سه ری سال، هه مو ده ره جه کانم باش بون.

رۆلی ئیبراهیم نه حمه د و هه مزه عه بدوللا له ناو (پارتی) دا

* رۆلی بارزانی له سانه کانی نیوان ۱۹۵۲ - ۱۹۵۸ دا، له ناو روداوه سیاسیه کانی کوردستانی عیراقددا چی بو؟

- که ماموستا ئیبراهیم بو به سکرتهیری پارتی، دو شت له ناو پارتیدا پویاندا، به کیکیان نه وه بو، کۆمه لی سالح روشدی جیابونه وه، دوا ی نه وه ش هه مزه عه بدوللا له ۱۹۵۴ دا جیابۆوه، هه روه ها مه لا مسته فا له و سه رده مه دا له سو فیه ت، هه یچ ناگای له پارتی نه بو، هه یچ ده وریکیشی نه بو له ناو بزوتنه وی کوردایه تیدا. هه والیک بلا بۆوه، مه لامسته فا و نه وانیه ی نه فی کراون بۆ روسیا مادام له ولات

نڧن و له وئى ئاماده نڧن، پئوڧسته له سه ركرداڧه تى لابلڧرڧن .
 مامؤستا ئڧبراهڧم ئه حمه د، رهئى وابو، "بارزانى له ولآت نڧڧه و ئاگامان لڧئى
 نڧه و نازانڧن ئاڧا ئه و سه رؤكى پارتى قبوله يان قبولى نڧه؟ ئڧمه ئه و، وهك
 سه رؤك قبول ئاكهڧن".

هه مزه عه بدوللا، هڧچ ياساڧه كى قبول نه ده كرد، به راستى بؤچونه كانى
 به پئى رهئى ئه و سه رده مهى ئڧمه، راست و په وا نه بو، بؤ نمونه، ئه و دژى
 ئه و ئڧتڧجاهه چه پهى ناو پارتى بو، پئى باش نه بو، هاوكارى له گه ل به رهى
 سؤشالڧزم بكرڧت و به كارڧكى هه لهى ئه زانى و ئه ڧگوت، "كؤمه لگائى كوردى،
 كؤمه لگائى كى عه شاپه ره و نابئى ئڧمه دژى ده ره به گ و شڧخ و ئاغا بوه سئڧن،
 به لكو پئوڧسته بؤلاى خؤمان رايان كڧشڧن".

هه روه ها هه مزه لايه نگرڧى ئه وه نه بو، بچڧنه ناو كرڧكاران و جوتيارانه وه و
 ئه ڧگوت، پئوڧسته گرنگى به ده ره به گ بدهڧن، چونكه كه ده ره به گمان بؤ لاي
 خؤمان راكڧشا، ماناى وايه كؤمه لمان راكڧشاوه .

ئه توانڧن بؤچونه كانى هه مزه عه بدوللا به نه ته وهى راستره و بدهڧنه قه له م،
 هه رچه نده ره گورڧشهى خؤى نوئى بو، به لام زؤر گه رابؤوه دواوه و هه روه ها
 كؤمه لڧكى له ده ور كؤبو بونه وه، به ناوى بالئى پئشكه و توخوازى پارتى ديموكراتى
 كوردى عئراق، هه ر له سه ر (كورد) هكه رؤڧشتن و دانڧان به كوردستانى و
 گؤرڧڧنى ناو به رنامه دا نه ده نا.

ئه و كه سانهى، له گه لئابون، كؤمه لڧك بون له سلڧمانى و دو سئ كه سڧش له
 بادڧنان ئه وانهى سلڧمانى برڧتى بون له (مه ره م محمه د ئه مڧن، محمه د كه رڧم
 فه تحوللا، شه هاب شڧخ نورى، عه بدولى سؤران و بابه تاڧه رى شڧخ جلال و
 عومه ر كه رڧم عه زڧز و ره ئوف مه عرف).

ئه مانه ئه و رڧره وه چه پهى پارتڧڧان پئى باش نه بو، هه مزه عه بدوللا، مه لا
 مسته فائى هه ر به سه رؤكى خؤى و گه لى كورد ئه زانى و عڧباره تڧكى داھڧنابو،
 له كؤتايى هه مو نامه يه كدا ئه بوايه بنوسڧن، (الى الامام بقاءة بطل التحرير
 كردستان، جنرال مصطفى البارزانى) ئه و ئه ڧگوت من وه كڧلى مه لا مسته فام،
 (الوكيل كالاصيل)، به كورتنى ئه و خؤى له جڧئى مه لا مسته فا دانابو.

زؤر بهى رؤشنبڧرانى پارتى بؤچونڧان وابو، پارتى حڧزبڧكى پئشره وه، سود
 له ماركسى لڧنڧنى وه رنه گرڧت و مه لا مسته فاش ئازاده كه تڧدا ئه مڧنڧته وه
 يان نامڧنڧته وه، به لام ئه بڧت له خؤى بڧرسڧن و بزانڧن، ئاڧا ئه مڧنڧته وه،

یان نا. هه‌رچهنده ئه‌و هه‌چ په‌یوه‌ندییه‌کی به‌پارتیه‌وه نه‌مابو و هه‌چ ئاگا و خه‌به‌ریکیشمان له‌یه‌ک نه‌بو.

ئه‌و بۆچونه، ورده‌ ورده‌ له‌ناو ریزه‌کانی جولانه‌وه‌ی کوردایه‌تیدا گه‌توگۆی له‌سه‌ر ئه‌کرا، که‌ ئایا مه‌لا مسته‌فا هه‌ر وه‌کو جاران سه‌رۆک بێت یان نه‌بێت؟.

*** به‌ده‌ر له‌و بۆچونانه، ئه‌ی بۆچونی تۆ چی بو به‌رامبه‌ر به‌ بارزانی و مه‌سه‌له‌ی سه‌رکردایه‌تیه‌که‌ی؟**

- من خۆم یه‌کیک بوم له‌و که‌سانه‌ی پێموابو، پێویسته‌ بارزانی، سه‌رۆک بێت و له‌ روانگه‌ی په‌یره‌وی ناوخۆه‌ سه‌یرم ئه‌کرد، (هه‌ر که‌سێک له‌ سه‌رکرده‌کان به‌هۆی چالاکی سیاسی خه‌باته‌وه‌ دورکه‌وتبێته‌وه‌ له‌ شوینی خۆی، لاناچیت و ئه‌مینیته‌وه‌).

بۆ نمونه، ده‌ج‌ه‌غه‌ر دورکه‌وتبۆوه‌ و هه‌ر به‌ ئه‌ندامی سه‌رکردایه‌تی مابۆوه، یان میرحاج دورکه‌وتبۆوه‌ هه‌ر به‌ ئه‌ندامی لیژنه‌ی ناوه‌ندی دانرابو، له‌به‌رئه‌وه‌ پێم وابو، پێویسته‌ به‌ نسه‌بت بارزانی‌شه‌وه‌ به‌ هه‌مان شیوه‌ مامه‌له‌ی له‌گه‌ڵدا بکریت. ئیمه‌ لاریمان له‌وه‌ نه‌بو، بارزانی سه‌رۆکمانه‌، به‌لام به‌ عه‌مه‌لی، ده‌وری نه‌بو، به‌شداری له‌ هه‌چ کارێک و بریارێکماندا نه‌ ئه‌کرد، ئاگامان له‌یه‌ک نه‌بو، نه‌مانده‌زانی له‌ چ جیگایه‌ک ده‌ژی. ئه‌ویش خۆی له‌لای خۆیه‌وه‌ هه‌یچ هه‌ولێکی نه‌دabo بۆ په‌یوه‌ندیکردن پێمانه‌وه‌.

ئه‌و سه‌رده‌مه، له‌ کۆتایی ۱۹۴۹ دا مه‌لا مسته‌فا له‌گه‌ڵ جه‌غه‌ر باغروفی، سه‌کرته‌ری حیزبی شیوعی ئازربایجان تیکچوبون، چیرۆکی ئه‌و تیکچونه‌ لای سه‌ید عه‌زیز و دکتۆر ره‌حیمی قازی و ئه‌و براده‌رانه‌ی تر بو که‌ له‌وئ بون، تاکو ئیستا که‌م له‌وباره‌یه‌وه‌ نوسراوه‌.

ئه‌وه‌ی من لێم بیستوه‌ ئه‌وه‌ بو: ساڵی ۱۹۵۰ له‌ کاتی‌دا، شه‌پی کۆریا هه‌لگیرسا سۆفیتیه‌کان ئه‌یانویست بۆ کوردیش شتیک بکه‌ن و جولانه‌وه‌ی کوردی گه‌وره‌ بکه‌ن، کورده‌کان چه‌کدار بکه‌ن و بیان نێرنه‌وه‌ بۆ کوردستانی عێراق و ئه‌وانیش له‌وئ شوپش هه‌لگیرسینن ته‌نانه‌ت حکومه‌تی کوردی له‌ مه‌نفا دروست بکه‌ن.

ئه‌وکاته، بارزانی له‌سه‌ر رۆلی ره‌حیمی قازی که‌ چیه‌ و پێویسته‌ چۆن بێت، ریک نه‌که‌وتبون، بارزانی زۆر دژی ره‌حیمی قازی بو، ئه‌وی به‌ جاسوسی جه‌غه‌ر باغروف ئه‌زانی و ئه‌ویش پشتیوانی زۆری له‌ جه‌غه‌ر ئه‌کرد.

په‌یوه‌ندی نیوان بارزانی و باغروفیش تیکچو، له‌په‌ر بارزانیه‌کانیان گرت و هه‌مویان

ناردن بۆ ناوچه دوردهكانى رۆژه لاتى ئازربايجان و تاجيكستان و ئوزبكستان .
 بلاويونه وهى كوردهكان له ناوه وهى قولايى سؤفيهت و دهورى سنورى ئيران،
 نه و پروژيه ي تيكدا، حيزيكي كوردستاني دروست بكرت و مهلا مستهفا سه روكى
 بيت و بارزانيه كان مه شق پي بكرين و بنيرينه وه بۆ عتراق و له ويشه وه شورش
 مه لگيرسيئنه وه . ئه م نه خشه يه له ئه نجامى ئه و ناكوكيه ي نتيوان مهلا مستهفا و
 جه عفرى باغروف تيكچو .

نه فى كردنى بارزانيه كان، ژيان و كارى سياسييان له روسيادا

* ماوهى چه ند بارزانيه كان بۆ روسيا دورخرانه وه؟ نايان له و ماوه يه دا په يوه نديان له گه ل
 ئيوه دا هه بو؟

- بارزانيه كان له ۱۹۵۰ تا ۱۹۵۳ نه فى كرابون، نه و ماوه يه نه ئيمه نه مانزاني
 نه وان له كوئى نه فيين و په رت و بلاويونه ته وه، نه نه وانيش نه يانتوانى په يوه نديمان
 پيوه بكن . دوايى له ۱۹۵۳ دا مهلا مستهفا ژنيكى روسى هينا^(۲)، له وئى ژنه كه ي
 نه نيزيته مۆسكو و نامه يه ك نه نوسيت بۆ ستالين، نه و له و بپروايه دا بو، مۆسكو
 ئاگاي له و كارانه نيه .

نه و كاته، هيشتا ستالين مابو، پاش نه وه، نامه كه نه گات، وه زعيان كه ميك
 باشتر نه بيت و ده سه لاتداران نه ختيك كوئان كردنه وه و قوتابخانه و خوئندنيان
 بۆ ئاسان كردن و ريگاياندا بگه رپته وه مۆسكو .

دواي مردنى ستالين، له ۱۹۵۳ دا مهلا مستهفا و سه يد عه زيز و كۆمه ليك
 خه لكى تر ره وانى مۆسكو كران . هه نديكيان چونه قوتابخانه ي حيزبى و
 هه نديكيان چونه قوتابخانه ي كشتوكال و به و شيوه يه نيردان بۆ فيربون و
 مه شق كردن و به گشتى ژيانيان به ره و باشى روشت .

به بۆچونى من و نه وهى من خۆم تيگه شتوم، شوئينيه تى ئازربايجان رۆلى

هەبو لەو مەسەلەیەیی بەسەر بارزانییەکان هات، رەنگبو مەلا مستەفا بتوانی بە شیوەیەکی نەرم و بە ژیرانە چارەسەری بکات، چونکە میرحاج و سەید عەزیز و ئەوانە بۆچونیان وابو کە تەتەرۆفی مەلا مستەفا، شۆڤینیەتی جەغفەر باغڕۆڤیشی زیادکرد، بارزانی ئەیویست خۆی سەیتەرە بکات و خۆی ئەو کارانە بگرتە دەست. بە بۆچونی خۆم، دواى ئەو، قسەیان بۆ کردم و لەمەسەلەکە گەیشتم، رەئیم وابو، باش ئەبو ئەگەر مەلا مستەفا قبوڵی بکردایە کە رەحیمی قازی ببیت بە ئەندامی لیژنەى ناوەندی، چونکە یەک کەس ناتوانیت بە تەنها زۆر شت بگوریت، هەتا ئەگەر جاسوسی سۆڤیتیش بیت، با یەک جاسوسی سۆڤیت دابنریت لە جیاتی ئەو، پرۆژەییەکی وا گەرە تیک بدریت⁽¹⁾.

هەلگیرسانەوی شۆرش لە کوردستان و دانانی حکومەتی کوردی لە مەنفا و پشتیوانی سۆڤیت لەو خەباتە چەکدارە، نابیت ببیت بە قوربانی ئەو، دو کەس یان سێ کەس کارەکانیان خراب ئەنجام بدەن، چونکە ئەتوانریت لەدوا رۆژدا، ئەو کارە چاک بکورت و بگوریت.

مەشروعی شۆرشى کوردستان و دانانی حکومەتی کوردستان لە مەنفا تیکچو، ئەو زەرەییەکی گەرە بو لە خەلکی کوردستان درا، چونکە ئەگەر ئەو پۆژە لە کوردستان شۆرش هەلبگیرسایە و حکومەتیک لە مەنفا دروست بکرایە، هیچ نەبیت لە جیهاندا دەنگیکى گەرە ئەدایەو و مەسەلەى کوردی زۆر بەرەو پیشەو ئەبرد.

* باشە بۆچی دەبارەى حکومەتی مەنفا زۆر کەم نوسراوه؟

راستە کەم نوسراوه، بە رەئى من تا ئیستا باسی بە وردی نەکراوه، سەبارەت بەو، رەحیمی قازی نەیویراوه خۆی باسی بکات، چونکە خۆی هەلۆیستی باش نەبو، مەسئولیەتی هەبو، نەیویرا راستیەکە باس بکات، هەرەها سەید عەزیزی شەمزینی نەینوسیوه و بلأوی نەکردۆتەو و ابزانم ئەویش دژی رەحیمی قازی و قازی محەمەدیش بو.

وابزانم کاک مەسعود بارزانی لە کتیبەکەیدا باسی تیک چونی باوکی لەگەڵ جەغفەری باغڕۆف کردو، بەلام نەک بەو درێژیه.

* بۆچی تۆ لە کتیبەکەى خۆتدا، کە لە ۱۹۶۹ دا چاپکرا، هیچت لەو بارەییەو نەنوسیوه و خۆت بە دورگرتووه لەو کیشەیه؟

- ئەگەر سەرنج بەدەیت، من ئەو کتیبەم تا روداوەکانی ۱۹۶۱ نوسیوه،

هەرچەندە لە ۱۹۶۹دا بە چاپ گەیشتو، هۆیکێ تریش که باسم نەکردو، نەبو، ئەبو ئیمە رەخنە لە سۆفیەت بگرین و بلێین ئەو تاوانی سۆفیەت بو، هۆیکێ تریش نەبو، ئەو نەتینیەک بو لە نەتینیەکانی بزوتنەوێ کوردی و رەنگە ئەو رۆژە زیانی هەبو، که بلاوبکریتەو.

ئەوکاتە باش نەبو، بلێین سۆفیەت بە تەمابو دەولەت بۆ کورد دابنیت و شۆرش هەلبگیرسینیتەو، شان بە شانی جولانەوێ کۆریا، چونکە لە ولاتانی رۆژئاوا زۆر خراب لێک ئەدرایەو.

✽ دواى ئەو روداوانە، کەى یەكەم پەيوەندى ئە نێوان بارزانى و پارتیدا دروست بو؟

- مەلامستەفا، خۆى هیچ پەيوەندى نەکرد، بەلام پارتى هەولیدا پەيوەندى لەگەڵدا بکات، لە سالى ۱۹۵۵ دا من چوم بۆ فيستيفالى لاوان و قوتابيانى جيهان لە وارشو و لەوێو دەعوەت کرام بۆ چين، بەرێگای سۆفیەتدا چوم و هەولمدا لەوێو مەلامستەفا ببینم و باسى خۆمانى بۆ بکەم.

لە چویماندا بۆ سۆفیەت، هیچ کەسمان نەدی، بەلام لە گەرانەوێ ما، بە پێکەوت عێراقیەکم دیت، ناوی (محەمەد عەلى هاشمی نەجەفى) بو، پیاویکی ناودار بو لە بزوتنەوێ شورشگێری عێراقى و لە ۱۹۳۴و لە ناو حیزبى شیوعیدا بو، لە دوايدا لە عێراق دەرکرا و جنسیەى لێ سەنرایەو و چو بۆ ئەبادان، بە بیانوی ئەوێ که ئێرانیه، لەوێ لە بزوتنەوێ چەپی ئێرانی دەوری هەبو، پاشان چو بو بۆ سۆفیەت لەوێ لە رادیۆی مۆسکۆ ئیشی نەکرد.

لە رێی گەرانەوێمدا، لە چینهو و لە کاتیکا لە مۆسکۆ پیاسەم نەکرد، لە بەردەمما دو کەس بەعەرەبى قسەیان نەکرد، یەکیکیان ئەو دەنگە بو که لە رادیۆی مۆسکۆ گویم لیبوو، منیش قۆلیم گرت و سلۆم لێکرد و گوتم، "من فلانە کەسم و لە کوردستانەو هاتوم" و چاکوچۆنیم لەگەڵ کرد، خوا هەقە بەگەرمی وەرێگرتم و پیتموت: تۆ فلانەکەس نیت؟ تۆ نەجەفى نیت؟ وتی نەخیر! بە کورتی، سەرئەنجام ئەویش سەلماندی، گوتمی باشە لە کویت، گوتم لە ئوتیلەم و ناو و ژمارەى ژۆرەکەم دا. دیار بو پرسیبوی و زانیبوی که من لە لاوانی دیموکراتم و لە چين بوم و هاتومەتەو لە سۆفیەت کارم هەیه و سورم لەسەر ئەوێ، تا کارەکەم ئەنجام نەدەم نەپۆمەو.

دو هەفته زیاتر لە مۆسکۆ مامەو، هاشمی نەجەفى دو سن جار هات بۆ لام و گوتمی چیت هەیه بۆ بارزانى، ئەتوانم بۆت بەرم و تێگەیاندم، ئەو پەيوەندى

له‌گه‌لیدا هه‌یه، پرۆژیک له ژوره‌که‌ی منه‌وه ته‌له‌فۆنی له‌گه‌ل مه‌لامسته‌فا کرد، به‌لام نه‌یانه‌پشت من قسه‌ی له‌گه‌ل بکه‌م، ئه‌و ته‌قریره‌م بۆ نوسیبو که کاک مه‌سعود له کتێبه‌که‌ی خۆیدا بلأوی کردۆته‌وه، باسی وه‌زعی پارتی بو، هاشم نه‌جه‌فی هه‌والی ئه‌وانی بۆ هینام، ته‌ندروستیان زۆر باشه، به‌لام ناکریت ئه‌م جاره بیان بینیت، تیی گه‌یاندم که ئه‌م جاره ناکریت بیبینم.

* نه‌یگوت بۆ نابیت بارزانی بیبینیت؟

- تیی گه‌یاندم، ئیستا سۆفیه‌ت ریگا نادات و کاتی ئه‌و بینینه نه‌هاتوه، به‌لام لای منه‌وه دو جار ته‌له‌فۆنی له‌گه‌ل کرد، ئامۆژگاریه‌کانی بارزانی بۆ هینامه‌وه، که چی بکه‌ین، چی نه‌که‌ین؟ په‌یوه‌ندیمان دروستکرد و ناوینشانیکیان دامی له به‌رلینی رۆژئاوا، هه‌موچاریک هه‌وال و ده‌نگوباس بنیڕین بۆ ئه‌و ناوینشانه .
ئه‌و کاته، پارتی کۆمۆنیستی سۆفیه‌تی خۆی ئاماده‌ئه‌کرد بۆ کۆنگره‌ی به‌ناوبانگی بیسته‌مین، مه‌لا مسته‌فا داوای ئه‌وه‌ی کرد، گوتی: ئه‌گه‌ر ئه‌کریت هه‌مزه‌عه‌بدوللآم بۆ بنیڕن، هه‌روه‌ها گوتی: پیکه‌رنه‌وه و هه‌ول به‌دن، بیه‌پننه‌وه ناو حیزب و ریگی بخه‌نه‌وه، ئه‌و ناکۆکیه خراپه و باش نیه . له‌ویوه ئه‌توانم بلیم، به‌که‌م په‌یوه‌ندی له ۱۴ یان ۱۵ ی تشرینی به‌که‌می ۱۹۵۵ له‌گه‌ل مه‌لا مسته‌فا له مۆسکۆ به‌هۆی ئه‌و محمه‌دی هاشمی نه‌جه‌فیه‌وه دروستکرا.

* ئه‌و کاته مه‌لا مسته‌فا له کوی نیشته‌جی بو؟

- مه‌لا مسته‌فا، له مۆسکۆ بو، به‌لام جاری به‌که‌م نه‌یانه‌پشت من بیبینم، من جاری دوهم له ۱۹۵۷ دا که چومه‌وه بۆ مۆسکۆ بینیم، له‌و سه‌فه‌رده‌دا من بۆ به‌که‌مجار له رادیۆی مۆسکۆوه قسه‌م کرد، واتا ئه‌وه به‌که‌مجار بو که کوردیک له رادیۆی مۆسکۆوه قسه‌ بکات. به‌عه‌ره‌بی قسه‌م کرد به‌ناوی حه‌مه‌ئه‌مینه‌وه، باسی کوردستان و میله‌تی کورد و پرۆژه‌ی سه‌دی دوکان و داوای برایه‌تی و دۆستایه‌تی کوردم کرد، له‌گه‌ل سۆفیه‌ت و باسی ئه‌وه‌ی که گه‌لی کوردیش مافی هه‌یه به‌ ناشتی بژی.

* په‌یوه‌ندیته‌ له‌گه‌ل بارزانی له سانی ۱۹۵۵ و ده‌ستی پیکرد، بۆچی دوا‌ی دو سال

چاوتان پیتی که‌وتا؟

- له ۱۹۵۵ په‌یوه‌ندی ده‌ستی پیکرده‌وه، بریتی بو له‌وه‌ی که ناوینشانیکمان

درايه له ئەلمانیا، بەپیتی ئەوه، ھەمو جارێک پۆژنامە و بلۆکراوە و بەیان و ھەوالتی خۆمان بۆ ئەو ناوئیشانە ئەنارد، بەلام ھیچمان لەوانەووە وەرئەگرت، واتا خراپبەکەمی ئەوه بو، ھەر ئێمە شتمان بۆ ئەوان ئەنارد، ئەوان ھیچیان بۆ ئێمە نەدەنارد.

من لەوئێ، نامەم بۆ مەلا مستەفا، میرحاج، سەید عەزیز نوسی، بە ئیعتبار کە ئەوانیش ئەندامی سەرکردایەتی پارتی بون، بەلام ئەوان وەلامیکیان نەبو تا ۱۹۵۷.

پارتی لە سەردەمی پاشایەتی

* باشە پارتی بۆ پیش شۆرشى ۱۹۵۸ ھەوئى ئەدا، ئیجازەى رەسمى وەرگرت و ھەمو پارتییەکی ناھکرا کاربکات؟

- ھیچ جار ھەول نەدرا، چونکە بەپیتی یاسای عێراقی قەدەغەبو، ئەو کاتە کارکردنی ھەمو پارتیەک لەسەر بناغەى نەتەوەیی قەدەغەبو، لەبەرئەووە پارتی بە ھیچ جۆرێک ھەوئى ئەووە نەداو، ھەرۆھا لە پرۆگرامی پارتیدا، راستەوخۆ باسی پوختاندنی حکومەت و رژیمی پاشایەتی دەکرا، بۆیە بە ھیچ شتێوەیەک لەگەڵ یاسای ئەو سەردەمەى عێراقدا نەئەگونجا عێراق یەک رژیمی دیکتاتۆری کۆنەپەرەستانەى ھەبو، رینگای بە کاری وا ئازاد نەئەدا.

حکومەت، پارتە عەرەببەکانیشی لەخۆی کردبو، نوری سەعید گەراپەو، ئیلغای حیزبی وەتەنى دیموکراتی و ئیستقلال و جەبھەى شەعبی و ھەمو ئەو حیزبە عەرەببەکانەشى کرد، چجای ئەووەى حیزببیکى کوردی رینگای پیتی بدريت کە ھەم کوردیە و ھەم بە مارکسی حسیب ئەکرا.

پارتی ئەوکاتە لای حکومەتى عێراق دو جار کافربو، یەکەم حیزببیک بو کە کوردایەتى ئەکرد و لەپیتاوی مافی چارەنوسیدا خەباتی ئەکرد، دوھم پارتی بە مارکسی لینینی ئەدراپە قەلەم، لەبەرئەووە ھەم کوردی و ھەم شیوعی، لە دادگادا پیتان ئەگوتین ھەم ئینفیسالی و ھەم شیوعی.

به (ماده‌ی ۸۹ قانونی عقوباتی بغدادی ئه‌لف و ب)، که به‌کێکیان ئینفیسالیه‌ت و به‌کێکیان شیوعیه‌ت بو، یاسی له‌وه ئه‌کرد (کل من روح باحدی وسائل النشر و للمبادئ الشيوعية و الانفصالية)، هه‌ردو په‌ره‌گرافه‌که ئیتمه‌یان ئه‌گه‌رتوه، هم کافر و هم نه‌ته‌وه‌یی، له‌به‌رئه‌وه به هیچ شیوه‌یه‌ک ریگای ئه‌وه نه‌ئه‌درا بێر له‌وه‌بکریته‌وه داوای ئیجازه بو پارتی بکریت و ریگای کاری پێ بدریت.

※ حکومت نه‌یزانی، پارتی وه‌ک هیزکی سیاسی هه‌یه و ماموستا ئیبراهیم سکرته‌ره، نه‌ندامانی مه‌کته‌بی سیاسی نه‌ناسران نه‌گه‌ر بیوستایه نه‌یتوانی بیانگری؟

- حکومت هه‌مو زانیاریه‌کی نه‌ده‌زانی، له پاشان ئیتمه هه‌ندی‌کجار ئه‌گیران، واتا ئه‌وان نه‌یانده‌زانی کێ کێیه، گومانیان له هه‌ندی‌ک هه‌س ئه‌کرد و هه‌ندی‌ک جار خه‌لک ئه‌گیران و هه‌مو سالی‌ک چه‌ند جارێک ئه‌و براده‌رانه‌ی ناوت هه‌تانه‌ ئه‌گیران، به‌لام ئه‌و کاته دادگا هه‌بو، ئه‌دران به دادگا و ئه‌بوايه به‌لگه‌یه‌کت له‌سه‌ر بی‌ت و تاوانه‌که به یاسا و به‌لگه‌ به‌سه‌لمی‌ت. ئه‌و کاته حوکم ئه‌درایت. نمونه‌یه‌ک ئه‌هه‌تیمه‌وه، ئیتمه هه‌ر جارێک ئه‌دراینه دادگا، ئه‌یانگوت ئیتمه پارتین و ئیتمه‌ش ئه‌مانگوت نه‌خه‌یر پارتی نین و که‌س به‌لگه‌ی پێ نه‌بو، که بتوانی بیسه‌لمی‌تی‌ت ئیتمه پارتین.

کۆمه‌لێک براده‌ری پارتی حوکم دران، وه‌ک ره‌شید عه‌بدولقادر؛ سێ مانگ، ماموستا ئیبراهیم؛ دو سالی، عه‌ونی یوسف؛ یه‌ک سالی، عومه‌ر ده‌بابه؛ سالی و نیویک، سالیح دیلان؛ سالی‌ک، نوری ئه‌حمه‌دی ته‌ها و حیلمی عه‌لی شه‌ریف؛ سالی‌ک و ده‌یان کادیر و نه‌ندامی پارتیش به هه‌مان شیوه دران به دادگا، منیش له ماوه‌ی ئه‌و سێ، چوار سالی‌ه‌ی، له حقوق بوم ره‌نگه چه‌نده‌ها جار گیرابم، هه‌موی بیخه‌یه‌ته سه‌ر یه‌ک، زیاتر له سالی‌ک له به‌ندیخانه بوم، پاشان له کۆتایی ۱۹۵۶ دا له حقوق ده‌رکرام و خۆم شارده‌وه.

له دادگا ئه‌گه‌ر ئیسه‌پات نه‌کرایه و شه‌تی‌کت به‌سه‌ردا نه‌سه‌لمایه، ئه‌وا نه‌ده‌گیرایت، هه‌زاران که‌سی پارته‌کانی تریش هه‌بون شکیان لێ ئه‌کرا، بو نمونه (کۆمه‌لی ئه‌نساری سه‌لام) به ئاشکرا کاریان ئه‌کرد، هه‌ندی‌کیان وه‌ک هه‌واداری ئه‌وان ئه‌دران به دادگا، یاخود لایه‌نگیرانی حیزبی وه‌ته‌نی دیموکراتی، که حیزبه‌که‌یان به‌ناو داخرابو، به‌لام به عه‌مه‌لی کاریان ئه‌کرد.

هه‌رکه‌سه‌یک بده‌رایه به دادگا، ئه‌بوايه به‌لگه‌ی له‌سه‌ر هه‌بی‌ت، بو نمونه، من درامه دادگا له‌سه‌ر ئه‌وه‌ی چومه‌ته مۆسکۆ، شریتی ته‌سجیله‌که‌یان هه‌تانه‌ که من

له رادیووه قسه م کردبو، منیش گوتم ئه وه دهنگی من نیه، منیش درامه دادگا و چومه که رکوک به هوی خزمه تاله بانیه کانمه وه ئیجازه یه کی نه خوشیم په یادکرد، من ئه و کاته ته داوی کراوم و لیژنه یه کی پزیشکی ئیجازه ی بۆ کردوم. به و هویه وه له دادگا ئیجازه که ی من خواری و وا ده رکه وت، من له که رکوک بوم نهک له مۆسکۆ!

ئو کاته، جگه له دادگای عورفی، زۆر گوئی نه ئه درایه دادگاگانی تر، دادگای تر، ترسی نه بو دادگای ئیستیناف و ته میز هه بو، پارێزه ر ئه هات و به رگری لئ نه کردی.

ئو کاته، له عیراق جۆریک له سه ره به ستی دادگا و سه ره به ستی به رگری و پیرۆزی دادگا هه بو، بۆیه مه سه له ته نها شک نه بو، به لکو پتویست بو که به لگه هه بیته. بۆ نمونه، مه سعود مه حه مه د ئه ندای په رله مان بو، به لام شکی لیکرابو، ئه ندای پارتیه، نه ئه توانزا بیسه لمینن له سه ری، چونکه که لییان ئه پرسی، ئه و ئه یگوت من پارتی نیم!

ئیمه ش به هه مان شیوه، من چه ند جاریک بۆ گه راندنه وه م بۆ خویندن، داوی ئه وه یان لیکردم، وتیان که به رانه ت بنوسم، منیش گوتم ناینوسم، واسته یه کم لای سه عید قه زاز بۆ کرابو، له سجنی ته حقیقانه وه بردیانم بۆ لای ئه و، ئه ویش گوتی با قوتابخانه که ت له کیس نه چیت و دو خه ت بنوسه، منیش گوتم بۆ بینوسم؟ مانای چیه؟ گوتیان هه ر ئه وه نده بلن من پارتی نیم، گوتم "باشه نه گه ر پرسیارم لئ بکه ن له دادگای لیکۆلینه وه، یاخو ئه وه جه نابت لیم ئه پرسی، منیش ئه لیم پارتی نیم، خۆ ئه گه ر پرسیاریکم به نوسین لئ بکه یته، ئه و منیش به نوسین وه لامت ئه ده مه وه و ئه لیم من فلانی کورپی فلانم و پارتی نیم و هیچ په یوه ندییه کم به پارتیه وه نیه، به لام نوسینی به رانه ت که رانه تی ئینسان ئه شکینیت، ئه وه ئیهانه یه، بۆ ریزی ئینسان و بۆ مه بادنی ئینسان"، گوتم: "ئه وه نیه من له دادگادا ئه لیم من پارتی نیم، ئیوه حه ز ئه که ن به رانه ته که م بلایه که نه وه! بۆچی ئه بیته ئیفاده که م له رۆژنامه بلایه که نه وه، ئه وه به رانه ته! ئه وه ئیهانه یه، ئه وه خۆ سوک کردنه، له به رنه وه نایکه م".

زۆریان هه ولدا ئیفاده بنوسم، منیش گوتم نایکه م، به لام خوشیان ئه یانزانی کئ پارتیه و کئ کۆمۆنیسته، دیار بو له کۆیه، له رانیه و له سلیمانی زانیارییان هه بو، کئ چیه! خه لک هه میشه چاودیری ئه کران و ناو به ناو ئه گیران، به لام دوا یی هه مو به رنه بون و هیچیان له سه ر ئیسیات نه ده بو.

په راویز مگان:

۱- غمینی بلوریان به یه کینک له سیاستمه دارانی کوردستانی نیران داده نرنت، زۆریه ژبانی لاوتی له ۱۹۶۲ تا ۱۹۸۹ له زیندانی نیراندا به سر بردوه و له سر کرده کانی حیزی توده بوه و رۆلی هه بوه له دامه زرانندی حیزی دیموکراتی کوردستانی نیران، هه رچه نده له کۆتایی ته مه نیدا یه کینک بو له وانهی که له حیزب جیابۆوه. رۆژی ۹ مارتی ۲۰۱۱ له شاری بۆن له نه لمانیا کۆچی دوایی کرد.

۲- حیزی توده، درێژ که رهوی حیزی شیوعی نیرانی بو. که له ۱۹۲۰ دا دروست بو، سالی ۱۹۴۲ نهم ناوی له خۆ نا، دواي نهوی حیزی شیوعی قه دهغه کرا، توده له پهیرهوانی هیلی سۆفیتی بو، له هیچ کاتیکدا نهیتوانی سیاستیکي سه ره به خۆ بگرته بهر. دواي سه رنه که وتنی راپه رینی موسه دهق و هاتنه وهی شا، له ۱۹۵۳ دا، زۆریه کادیزانیان هه له هاتن بۆ بهر لینی رۆژه لآت، له وئ مانه وه تا سه رکه وتنی شۆرش گه لانی نیران له ۱۹۷۹ دا، نهم حیزبه نهیتوانی جن پنی خۆی له ناو جه ماوهردا قایم بکات، بۆیه زۆریه لیپه سراوه کانی و کادیره کانی له دواي ۱۹۸۳ وه، نه عترافیان کرد یان هه له هاتن بۆ دهره وهی نیران.

۳- سه عید قه زاز، له سلیمانی له ۱۹۰۴ دا ناحیه ی خورمال له دایک بو، به یه کینک له تینگه بشته کانی سه رده سی خۆی داننه نرنت و به توانای خۆی بو به فه رمانبه ر و له به رنوبه ری ناحیه وه و هه نگا و به هه نگا و چۆته پیشه وه تا له ۱۹۴۴ دا بو به موته سه رینی هه ولیر و جه ند شارنکی تریش.. له ۱۹۵۲ بو به وه زیری کاروباری کۆمه لایه تی و دواي به وه زیری ناوخۆ، دواي شۆرش ۱۴ ته موز خۆی نازادانه ته سلیمی ده سه لاتدارانی نوئ کرد، نه وانیش زیندانیان کرد و دادگا بریاری هه لواسینی به سه ردا سه پاند، له رۆژی له سیداره دانیدا، وته ناسراوه که ی ده لیت: "که ئینستا مردن زۆر نزیک بۆته وه لیم و سیداره نامترسینیت، کاتن بۆ سیداره سه رده که وم، چه نده ها که س له خوار خۆمه وه ده بینم که موسته هه قی ژیان نین"، له ۱۹۵۹/۲/۴ له سیداره درا، سه عید قه زاز سه ر به هیچ پارت و گروپیکي سیاسی نه بوه ته نها به هۆی لینه شاوه سی خۆی، نه و پۆستانه ی وه رگرتوه.

۴- ژ.ک. یان ژبانه وهی کوردستان، رنک خراونکی سیاسی بو له ۱۶ ئایی ۱۹۴۲ له مه باباد دروستکرا، زۆریه ی رۆشنییرانی نه و ده مه ی کوردستانی نیران به شداربون له دروستکردنیدا، له وانه عه بدولره حمانی زه بیحی رۆلی سه رکه ی تیدا بینیه، نهم رنک خراوه به ناشکرا دژی دهره به گایه تی بو، نه ندامانی له رۆشنییر و کاسب و جه ماوه ری شار و دینه اته کان پینکه اته بو.

ژ.ک. توانی له شاره کانی کوردستانی عیراق، له سلیمانی، که رکوک، کفری و شرتنی تر، لق بکاته وه و نیبراهیم نه حمه د و نیسماعیل هه قی شامیس و بیکه سی شاعیر رۆلی سه رکرده یه تیان تیدا ده بینی.

ژ.ك. بو به بناغەي دامەزراندنى حيزبى ديموكراتى كوردستانى نيران و پارتى ديموكراتى كوردستانى عىراق و خوشى ھەلۆەشايبەو.

5- دەربارى ئەوئى. مەلا مستەفا ژنى روسى ھىنايت، سەرچاوى رون و باوھىنكرائى نىبە، ززار سلیمان بەگ، يەككە بو لە ھاوړىيانى بارزانى كە لە مەھابادەو لە گەلآ بو و ناگادارى بارووخەكە بو، لە بىرەوئەكانىدا دەئوسى: (بارزانى لە پايزى 1957 دا لە مۆسكۆو ھاتە تاشكەند و چەند رۆژىك لە فرىسكى مايبەو و لە كۆبوئەويەكدا لە گەل ئىمەدا دەربارى ئەوانى، ژنى بىنگانەيان ھىتابو گوتى: ئەوانى ژنيان ھىناو، كورديان لە بىر نەماو، ژنى خۇيان بە ھەمو كوردستان ناگۆرئەو، ھەر نەوئەو نەوئى ئىمەى توشى ئەو ھەوارزە كوردو و لى سەرناكەوين، لە كۆبوئەويەكى ترىشدا جىئوى زۆرى بەوانە داو كە ژنى بىنگانەيان ھىناو و وتوبەتى (ئەوانە پىاو نىن). ئەم ھىزشانە، ماناى ئەويە، بارزانى ژنى روسى نەبو، ئەگىنا بو رونى ھىرشى نەدەكردو سەر ئەوانى ژنى بىنگانەيان ھىناو. ئەوئى ناشرابە، بارزانى 3 ژنى ھىناو، مەجبوبە، كچى ئەحمەد ناغاي شىروانى، سى كورپو سى كچى لىبو، ژنى دوھەمى ناوى حەفىزە بو، كچى عەبدولرەھىمى بارزانى و كورپ و كچىكى لەم ژنەش ھەبو، خىزانى سىنھەمى حەمايل خان بو، كچى مەحمود ناغاي زىبارى بو و لەمىش شەش كورپ و دو كچى بو). (زار سلیمان بەگ دەرگەلەبى لاپەرە 210 و 218، بىرەوئەكانم لە سالانى 1943 - 1977، چاپخانەى رەھەند سلیمانى - 2002).

6- ززارى سلیمان بەگ لە بىرەوئەكانىدا بەم شىوئە باسى ئەم مەسەلەبە دەكات: (لە پرىنكا دەنگ و باسنىك راگەينرا، برىارنىكى زۆر گرىنگ لە سەركردايەتى سۆفئەو دەركراو، بە رەزامەندى نەنجومەنى بالاي سۆفئە و حيزبى كۆمۆنىست و نەنجومەنى وەزىرانى سۆفئە، بە دانانى ئەنجومەنىك بۆ كوردە بەنابەرەكان لە شىوئەى حكومەتىكى كاتى لە دەرەوى كوردستان... ئەوئى زانرا سەرۆك كۆمارى نازرىجان (باغىرۆف) بە مەبەستى راگەياندى ئەو برىارە مەلا مستەفا و شىخ سلیمانى برازاي بانگى لای خۆى كردبون و لە زمانى شىخ سلیمان، (باغىرۆف) پىشەوازەكى گەورەى لىكردبون، لە داويدا پنى گوتبون: "مژدەبەكى زۆر گەورەم پىشە بۆ گەلى كورد، لە رىنگاي ئىتوئە پىرۆزىيانى سەركردايەتى سۆفئە پىزادە گەيەنم و بە ناوى خۆم و گەلى نازرىجانەو گەرمترىن پىرۆزىيانان لىدەكەم و پىرۆزىيانى لە گەلى كوردى برامان دەكەين". داوى ئەو گوتبوى: "بۆ جەنابى مەلا مستەفا، ئەوا جەسەنۆف راسپىردراو ھەمو پىداوئىستىكانتان بۆ رىنكىخات". شىخ سلیمان گوتى: لە كاتىكدا دەرەوتىن، جەسەنۆف و سەرۆك وەزىرانى نازرىجان لە گەلئان دەرەوتىن، داواى لە مەلا مستەفا كرد، لىستى ئەوانى لەو ئەنجومەنە بەشدار دەبن، نامادىكات بۆ رۆژى يەكەمىن كۆبوئەوى راگەياندى ئەنجومەن. لە گەرانەوماندا، مەلا مستەفا لە گەل مىرحاج خەرىكى رىنكىختى لىستەكە بون، ئەوانى بەشدارى لە ئەنجومەنەكە دەكەن، ئەوئى زانرا. مىرحاج بە پنى رىنمايەكانى مەلا مستەفا لىستەكەى رىنكىخت و شونى ھەرىكەى لە ئەندانى ئەنجومەنى دياركرد و نامادەى كردبو، مەلا مستەفا چۆنى دانابون، ئەوئى ناوھاي رىنكىختبو، وەك لە داوى بەدياركەوت، پىشەيازەكانى سەرۆك كۆمار لە گەل نامۆزگارەكانى بە مىرحاج نەگوتبو پىش رىنكىختى لىستەكە. بۆ ھەمان مەبەست مىرحاج راپۆرتىكى سىياسىيى نامادە كردبو بۆ رۆژى

دېيارىكرار، رۆزى ۱۹/۱۱/۱۹۴۸ دېيارىكرابو بۇ بەستى يەكەم كۆبونەۋەي دامەزراندنى ئەنجومەنى كاتى بۇ كوردە پەنابەرەكانى دەرۋەي كوردستان.

لە رۆزى دېيارىكرار لە باكۆ. پايتەختى نازرىيجان، كۆبونەۋەكە ئەنجامدرا، لەو كۆشكەي بۇ ئەنجومەنەكە دەستىشان كرابو، ئەوانەي دەستىشان كرابون بۇ ئەندامىتى ئەو ئەنجومەنە برىتى بون لە: مەلا مستەفا، سەرۆك، شىخ سلىمان بارزانى، مىرحاج ناكرومى، على محەمەد سىدىق بارزانى، سلىمان بەگ دەرگەلەيى، محەمەد نجىب بەروارى، عبدولرحمان مفتى نامىدى، سەيد عەزىز شەمزىنى، رەجىم قازى سابلاخى، عەلى گەلاۋىژ سابلاخى... لە دواي خوتىندەۋەي لىستەكە، وتارى حكومەتى نازرىيجانى سۆقىت و سەركردايەتى پەنابەرەكانى نازرىيجانى ئىرانى خوتىندرانەۋە، لە گەل پىرۋىزىيەي فەرماندەي سوپاكانى قەققاس.

لە دوايد، سەرۆك ۋەزىرانى نازرىيجان (حەسەنۇف) بە بارزانى گوت: جەناب، ئەگەرچى نىمە دەست ناخەينە نىو ئىشوكارەكانتان، بەلام تىبىنىم نەۋبە رىنماي و نامۇژگارەكانى سەرۆك كۆمار لەو لىستەي كە خوتىندرايەۋە رەنگى نەدايەۋە. كاتىك مىرحاج گوتىبىتى نەۋە دەيت، كە رىنمايى و نامۇژگارى ھەبۋە و پىتى نەوتراۋە، ھەر ئەوكاتە ئالۇز بويو، يەكسەر نامەي دەستكىشانەۋەي نوسى و دەرەكوت و نەگەرايەۋە، يەكسەر گەرابۇۋە سەربازگەكەي سەر لىۋارى دەريا. دواي چەند رۆژىك دواي ۋازەينانى مىرحاج، عەبدولرحمان موفتى، محەمەد نەجىبى بەروارى و سلىمان بەگىش گەرانەۋە لاي مىرحاج. ھەر دواي ئەوان رەجىمى قازى و عەلى گەلاۋىژىش ئەوتيان بەجىھىشت، ئەو دىنگە بەرزە كپ بو، شادى و خۇشى بو بە پەرۋشى) (زرار سلىمان بەگ دەرگەلەيى (بىرەۋەرەكانم لە سالانى ۱۹۴۳ - ۱۹۷۷ - ل. ۱۹۴ چاپخانەي رەھەند سلىمانى - ۲۰۰۲).

سەرەتای قۆناغی چالاکی له دەرەووی عێراق

فئیستیقالی وارشو و نازم حیکمهت

* نهو سهردهمه دا، نیوه چۆن چونه فئیستیقالی لاوان؟ نایا بانگهتشت کرابون، یان خۆتان چۆن؟ یاخود نهندامی وهفدی لاوانی پارتی کۆمونیستی عیراق بون؟
- نهگر به باشی بزانیته وه پرسیاره با به تهسهلسول بۆی بچین، چونکه دو جور فئیستیقال هه بو، فئیستیقالی ۱۹۵۵ له وارشو و فئیستیقالی ۱۹۵۷ له مۆسکۆ.

* نیوه به ناوی کئی رۆشتن بۆ نهو فئیستیقاله؟

- له عیراق بۆلۆکرایه وه که نه مسال فئیستیقالی پینجه می لاوان دهگیریت، به دزیه وه کۆمیته بهک دروستکرا بۆ ئاماده کردن و به شداری له فئیستیقالی وارشو، ئیمهش له گهڵ پارتی کۆمونیست، به شداریمان تیدا کرد، ئیمه به کیتی لاوانی دیموکراتی کوردستان و نهوانیش لاوانی دیموکراتی عیراقی بون. بۆ نه وهی بچین نه بوايه پاسپۆرت و پارهی سهفه ر بهیدا بکهین و بۆلۆکراوه و دیاریش له گهڵ خۆماندا بهرین.

نهوکاته، نه وهی که گرنگ بو جلی کوردی، کلاش و کلاری کوردی بو، خۆ نهگر پۆسته رات و بۆلۆکراوهی تر هه بیته زۆر باشتر بو.
ئیمه، هه مو پیتیویستیه کانمان پهیدا کرد و کۆمان کردنه وه و کۆمه لیک یارمه تیشمان له خه لک کۆکرده وه، نوینه رانی پارتی له ولاته وه بریتی بون له: مه لا شوکر مسته فا، نه جیب خه فاف که له تورکیا بو، منیش.

له ریگی سوریا وه سهفه رمان کرد، من موشکیله م هه بو، چونکه نهوان هه ردوکیان په ساپۆرتیان هه بو، من په ساپۆرتم نه بو، براده ریکمان هه بو به ناوی (مه مه د موسی سابیر)، پاساپۆرته که ی ئه ومان ته زویر کرد و وینه که ی ئه ومان لیکرده وه و نه وهی خۆمان پتیه نا.

به و پاساپۆرته، به شه منده فه ره له موسله وه چوین بۆ خه له ب، له ویشه وه چوینه شام، ئینجا په یوه ندم به براده رانی تره وه کرد.

لهوئ، ناوی خۆم نوسی و پۆیشتین بۆ وارشو، لهوئ، دو کهسی تریشمان بهیداکرد، هه مو بۆینه ههوت کهس.

ئیمه ویستمان به ناوی وه فدی کوردیه وه به شداری بکهین، به لام کۆمۆنیسته کانی عێراق نه یانهیشت، هه تا چۆینه سه ریه کیتی لاوانی دیموکراتی جیهانی، نه وانیش گوتیان نابیت ئیوه به ناوی وه فدی کوردستانه وه به شداری بکهین!

ئیمه ش بریارماندا له بهردهم باره گای لاواندا مانبگرین، له کۆتاییدا چاره سه ریکی مام ناوه ندیمان دۆزیه وه، ئیمه وه ک گروپیک له ناو وه فدی عێراقیدا بین و مافی هه ندیک چالاکیان هه بیته، وه ک نه وهی، دیاریه کان به ناوی خۆمانه وه دابه ش بکهین، بانگه یشتی خه لک بکهین، چاوپیکه وتن به ناوی خۆمانه وه بکهین.

* بۆ ئیوه چی بو له میهره جانه کهدا؟

- که چۆینه وارشو، دو روداو رویدا که نه مه ویت بۆ میژو بۆت بگێرمه وه، به کیکیان کچیکی عه ره ب و به کیکیان کورپیکی کورد. کچه عه ره به که، ناوی بوشرا جلیل برتو بو که ماوه یه ک یه کیک بو له سه رکرده کانی پارتی کۆمۆنیستی عێراق و له گه ل جولا نه وهی ئافره تانی پارتی کۆمۆنیست بو، کچیکی شوخ و شه نگی ناودار بو، جلی کوردی له به رکرد و له گه لماندا له شایی و هه لپه رکیتی کوردیدا به شداری نه کرد، ئیمه زۆر سوپاسمان کرد و زۆر لێی مه منون بوین.

نه وهی تریان، کاک محمه د مه حمود عه بدولپه حمان (سامی) بو، هاتبو عه گالی له سه ر کردبو، ئه یگوت من "مه شاعیرم عه ره بییه" جلی کوردیشی له بهر نه کردبو. کورپیکی تریش هه بو به ناوی نه وزاد نوری عه به، که به نه وزاده قه له و ناسرابو، خه لکی سلیمانی بو، ئه ویش هاتبو به هه مان شیوه عه گالی له سه رنابو!

* نه وانه له گه ل کام وه فده هاتبون؟

- نه وانه له گه ل حیزبی شیوعی هاتبون، پارتی کۆمۆنیست نه یویست وانیشان بدات، که وه فدی لاوان ته نها لاوانی کۆمۆنیست نین، به لکو لاوانی پارت و ریکخراوه کانی تریشیان له گه لدایه که له راستیدا وابو، وه فده که ته نها ئیمه و حیزبی شیوعی و جهامعه تی رایه تی شه غیله بوین، واتا نه و سن ئه یتیجاهه سیاسییه تێیدا به شداریبو. وه فده که، منیان کردبو به جیگری سه رۆکی وه فدی عێراقی، سه رکرده یه کی نه قابی شیوعی ناسراو بو که دواپی به عسیه کان کوشتیان، دکتۆر (صلاح الحافظ) یشمان له گه ل بو، مامۆستای یاسا بو له کوللیه ی حقوق، به پراستی زۆر یارمه تی

داین، ئەوکاتە ئەو یەکیک بو لەو کەسانە ی لە حیزبی شیوعیدا عەقلیان زۆر کراوە بو لەسەر مەسەلە ی کورد و خەباتی کورد، ئەو لە پاریس ژیا بو. ئەو زۆر یارمەتی دام و هانی دام و گوتی: بڕۆ بۆ خۆ ئەمە فێستیفالی لاوانە نەک کۆنگرە ی ئەحزابی شیوعیە!

(کەریم مروە)ش کە جاران جینگری سکرتیری گشتی حیزبی شیوعی لوبنانی بو، ئەو زۆر موعاریز بو، زۆر کۆسپی هینایە پێشمان، ئەوکاتە لێپرسراوی ناوچە ی رۆژھەلاتی ناوہ راست بو لە یەکیتی لاوانی جیھانیدا. سۆفیەتیەکانیش یارمەتیان داین و کابرایەکی سۆفیەتی هەبو بە ناوی (رۆمانۆفسکی) بەرگری لەو بۆچونە ی ئیمە ئەکرد کە کورد گەلیکە و تاییەتمەندیتی خۆی هە یە .

ھەرھەھا لایکی شیوعی ھندی هەبو، ئەویش ھەلۆیستی باش بو، بە کورتی ئیمە توانیمان بیسەلمینین، ئیمە لەناو وەفدی عێراقیدا گرۆپیک بین و مافمان ھەبیت چالاکی خۆمان بنوینین، دیاری خۆمان دا بەش بکەین، دیاریش وەریگری و دەنگ و رەنگی جیاوازی خۆمان ھەبیت .

دو مەسەلەش ھەبو، زۆر یارمەتی داین لە ناساندنی خۆمان بە خەڵکەکان، یەکیکیان ئەو ھەبو، کۆبونەوہ یە کمان کرد و نوینەری ولاتە گەورەکانی دنیا مان بانگھێشت کرد، لەوانە سۆفیەت، ژاپۆن، ئەندەنوسیا، ھیندستان، فەرەنسا، ئینگلیز، ئەمەریکا، بەرازیل، میسر، لەو کۆبونەوہ یە دا (یاسر عەرەفات) یش نامادەبو، ئەو کاتە وەک قوتاییەک لە قاھیرەوہ ھاتبو، بەناوی وەفدی فەلەستینیەوہ بەشداربو .

* کام کەسایەتی ناو دارتان لەو میھرەجانە دا ناسی؟

- ئەو کۆبونەوہ تاییەتیە ی ئیمە، گرنگیەکی تری ھەبو، ئەویش ئەو ھەبو، ئیمە چوینە لای نازم حیکمەتی^(۱) شاعیری ناو داری تورک، زۆر بە گەرمی پێشەوازی لیکردین، ئەملا و ئەولای ماچ کردین و گوتی: "من کوردم وا خوشدەویت"، عەتفی زۆر بو لەسەر مەسەلە ی کورد و گوتی: من دیم بۆ کۆبونەوہ کە ی ئیوہ، بەستنی کۆبونەوہ کە ی ئیمە و ھاتنی نازم حیکمەت دو ھۆبون، کە مەسەلە کە ی تەقاندەوہ، چونکە نازم حیکمەت ناو داربو، ئەو سەر دەمە زۆر خەڵک ئەچون بۆ لای، بۆ ئەو ھە ی وەک تەبەرۆک ئیمزای لی وەرگرن .

نازم حیکمەت، ھات بەشدار ی کۆبونەوہ کە ی کرد و منیش بەناوی لاوانی دیموکراتی کوردستانەوہ وتارم خویندەوہ، لەدوای من نازم حیکمەت وتاریکی پێشکەشکرد و باسی زۆلمی سەر گەلی کورد کرد و گوتی: "ئەبیت زۆر ناسایی

بیت بۆ گەلی کورد، که به مافی چاره‌نوسی خۆی شادبیت، ئەوانیش وه‌کو ئینسانی ئەم سەردەمه، "دوایی قسه‌که‌شی به‌وه کۆتایی هینا و گوتی: "من سوپاسی لاوانی کورد ئەکه‌م، که ده‌عه‌تیان کردم بۆ ئەم کۆبونه‌وه‌یه، تکایه‌کیشم هه‌یه لێیان و هیوادارم بێته‌ دی، ئەویش ئەوه‌یه، پۆژی هه‌لکردنی ئالای کوردستانی ئازاد بانگم بکه‌ن، بۆئه‌وه‌ی به‌شداریم له‌و جه‌ژنه‌دا"، ئیتر ئەوه‌ جه‌وی فێستیفاله‌که‌ی به‌سودی ئیمه‌ گۆری.

وته‌کانی نازم حکمه‌ت، گرنگیه‌گی تایبه‌تی خۆی هه‌بو، چونکه‌ شه‌خسیه‌تیکی ناسراوبو، به‌هۆی ئەوه‌وه‌ کۆبونه‌وه‌که‌ی ئیمه‌ ده‌نگی دایه‌وه‌ چینییه‌کان و سۆفیه‌تیه‌کانیش وتاریان خوینده‌وه‌ و باسیان له‌ خه‌باتی کورد کرد، له‌ سه‌ره‌تاوه‌ چینییه‌که‌ قسه‌ی کرد، هه‌رچه‌نده‌ من پێشتر چینییه‌کانم بینیبو، ئەوان نه‌یان ئەزانی کوردستان هه‌یه، به‌لام دوای ئەو کۆبونه‌وه‌یه، سه‌رۆکی وه‌فدی چینی هات، گوتی: "به‌ناوی ۱۲۰ ملیۆن لاوانی چینه‌وه‌، پشتیوانی له‌ خه‌باتی گەلی کورد ئەکه‌م، بۆ پرزگاری و سه‌ربه‌خۆیی و مافی چاره‌نوس".

ئیمه‌ دیاریماندا به‌ نوێنه‌ری هه‌ندێ وه‌فد، له‌وانه‌ لاوانی ئەلمانیای دیموکرات و ئەوانیش پایسکیلیتکیان داینی، هه‌روه‌ها لاوانی چینیش.

به‌راستی ئیمه‌ به‌شداریمان له‌ هه‌مو چالاکیه‌کاندا ئەکرد، هه‌تا ئەو چالاکیانه‌ی، که‌ به‌ناوی وه‌فدی عێراقیه‌وه‌ ئەکران، ناو به‌ ناو من هه‌ر باسی کوردم تێده‌خست، به‌راستی ئەو چالاکیانه‌ بون به‌ هۆی ئەوه‌ی، من له‌وێ بناسریم و ده‌عه‌وت بکریم بۆ چین.

سه‌فه‌ری چین

* واتا سه‌فه‌ری چینیان به‌هۆی به‌شداریتان له‌ فێستیفانی وارشووه‌ هاته‌ گایه‌وه‌؟

- به‌لێ، له‌ عێراق دو که‌س ده‌عه‌وتی چین کران، یه‌کیک به‌ناوی لاوانی دیموکراتی عێراقیه‌وه‌ و یه‌کیک به‌ناوی لاوانی دیموکراتی کوردستان که‌ من بوم، ئەو سه‌فه‌ره‌ سه‌رکه‌وتنیکی گه‌وره‌ بو، بۆ لاوانی عێراق به‌گشتی و کورد به‌تایبه‌تی.

ئیمه به شه‌مهنده‌فەر له وارشووه چوین بۆ چین، چهند شه‌و و پوژئیکی خایاند، له مۆسکۆ شه‌ویک ماینه‌وه، له شاره‌کانی تریش ماینه‌وه، ولاتی سوڤیه‌تمان به شه‌مهنده‌فەر قه‌دبەر کرد، تا گه‌یشتینه چین.

*** له چین چ چالاکیه‌کیه‌کی سیاستان هه‌بو، کیتان بینی؟**

- له چینیش به هه‌مان شیوه، له هه‌مو چالاکیه‌کدا به‌شداریم نه‌کرد، نه‌چومه یه‌کیتی نوسه‌رانه‌وه، نه‌مگوت نه‌دیو و شاعیرم، نه‌چومه لاوان و قوتابیان، خۆم به قوتابی نیشان نه‌دا، به‌ناوی ئافره‌تانی کوردستانیشه‌وه قسه‌م نه‌کرد و یه‌ک قات جلی کوردی و یه‌ک عه‌له‌می کوردستانم برد بۆ (مادام سنیات سه‌ن)، نه‌و کاته جینگری سه‌رۆکی کۆماری چین بو، ژنیکی زۆر سه‌لاریو، ئه‌ویش له یه‌ک کۆبونه‌وه‌ی گه‌وره‌دا به‌شداریکرد، هه‌م ئالای کوردستانه‌که‌م و هه‌م جله کوردیه‌که‌م پێشکه‌شکرد و نه‌و به‌شداریونه ده‌نگی دایه‌وه.

له زوریه‌ی کۆبونه‌وه سیاسی و ئه‌ده‌بی و کۆرپه هه‌مه‌جۆره‌کاندا به‌شداریم نه‌کرد، جلی کوردیشم له‌به‌رکردبو، له‌سه‌ر ئێخه‌م نوسرابو: کوردستان و ئالایه‌کی کوردستانم لێ دابو.

*** چهند له چین مانه‌وه و دوایی به‌ره‌و کۆی رۆشتن؟**

- زیاتر له مانگیک ماینه‌وه، که له چین گه‌رپینه‌وه، هاتینه‌وه سوریا، ئیمه له ۱۹۵۷ دا جاریکی تریش له فیستیڤالی لاواندا به‌شداریمان کرد.

فیستیڤالی لاوان له مۆسکۆ

*** بئ نه‌وه‌ی بانگیشت و میوانداری بکرین، چۆن به‌شداریتان کرد له فیستیڤالی مۆسکۆ؟**

- نه‌خێر، له عێراق کۆمیته‌ی ئاماده‌کردن هه‌بو، له‌گه‌ڵ کۆمیته‌ی ئاماده‌کردن له شام دانه‌نیشتن، له‌ویوه ته‌نسیقیان نه‌کرد له‌گه‌ڵ نه‌و لیژنه‌یه‌ی، که خه‌لکی نه‌نارد، ئیمه‌ش هه‌م له کۆمیته‌ی ئاماده‌کردن بوین و هه‌م نه‌چوینه شام.

* **حکومەتی عێراق، وەفدی حکومی تایبەتی خۆی هەبوو بۆ ئەو جۆرە چالاکیانە؟**

- نەخێر، حکومەتی عێراق زۆر دژی ئەو جۆرە چالاکیانەبو، ئەو سەرەدەمە ئەو چالاکیانە بە شیوعیەت و بە کوفر ئەزانرا، ئەو کەسانە ئێچون بۆ فێستیفال، بە دزیووە ئەچون، وانا پەسم بڵاونەدەکرایەو، نەدەگوترا کێ چو، ئەگەر بیانزانایە هەرکەسێک چو و لەسەری ئیسپات بوایە، ئەو ئەگیرا، ئێمە گیراین، من یەکتێک بوم لەوانە، گیرام و لەگەڵ چەند لایکی تری کۆمۆنیستی عێراقی درام بە دادگا، حکومەت شکیان لێ کردین کە چوبین، ئێمەش حاشامان لێکرد و گوتمان درۆیە و راست نییە .

بەشداری لە فێستیفالی دوو، کەمێ زەحمەتتر بو، چونکە ئەو پاسپۆرتە، کە پێی چوبوم، چەند جارێک وێنەکە ی گۆرابو، وێنەکە هی محەمەد موسا سادق بو، دوای من، حەبیب محەمەد کەریم بەکاری هێنابو، چونکە ئەویشمان دەستنیشان کردبو کە بچیت بۆ فێستیفالکە، بۆیە پەسپۆرتەکە پێوێ دیار بو بەکارهاتو، هەستام بریارمدا لە پێی شەنگالەو سەفەر بکەم، چونکە ئاسان تریو.

کورێکی ئێزدی کە برای مەعاویە بو، هاتبو، بوبو بە پارتنی، بەلام لە بنەو جاسوسی حکومەت بو، بۆیە منی برد تسلیم بکات، بەلام من لە رینگا فیلێکم لێ کرد و زرگارم بو، چوینە جینگایەکی تر لەوێ خۆم تسلیمی سورییەکان کرد و منیان گرت دو جانتا دیاریم پێبو، گوتم من هاتوم ئەچمە میهرەجانی لاوان لە مۆسکو.

لە خالێکی سنورەو، منیان برد بۆ قامیشلی و پێیان گوتم، بەرت نادەین هەتا لێکۆلینەو نەکەین، منیش گوتم: باشە ئەکریت تەلهفۆن بکەم، گوتیان باشە لە قامیشلیو تەلهفۆنم لەگەڵ مائی پەوشەن بەدرخان کرد و مەسەلەکەم تێگەیاندن، ئەو رۆژە لە قامیشلیو منیان نەقل کرد و پۆژی دوو بە جانتاکانەو بە حەپسی بردیانم بۆ (حەسەکە). ئەو کاتە، لە شام ناوی ئەفسەریکی کوردی ناسراو هەبو عەقید محەمەد بو کە نفوز و دەسلاتی هەبو، تەلهفۆنی کرد و بروسکە ی لێدا کە بەرم بدەن و رینگام بدەن بۆ دیمەشق. ئیوارەبو، کاتێ بروسکە کە گەیشت، کابرا هات گوتی ئیستا بەرت بدەین یان سبەینێ، گوتم وەللا ئیستا دەرئەچم و ئەموێ بپۆم.

ئەوکاتە نە شەمەندەفەر هەبو، نە ئوتومبیل، گوتم: چۆن ئەتوانم بگەمە شام؟ گوتیان هەر بە ئۆتومبیلی گەورە، وانا کامیۆنی گەورە کە گەنم نەقل ئەکات، گوتیان لەسەر شەقامەکە رابووستە و دەست راگرە، ئەگەر چی هەبو لە پێشەو،

نه گه ر نا له سه ره وه شوینی خۆت بکه ره وه .

به و شیوه یه راهه ستام، پاش یه ک، دو سه عات ئوتومبیلێک هات ده ستم لێراگرت، گوتی له پیشه وه جیگا نه ماوه، منیش چوم له سه ره وه سوار بوم و ئه و شه وه هه تا به یانی رویشتین و نیوه رو گه یشتینه حه له ب و له حه له ب دابه زیم، له تهنیشت گه راجه که که بابخانه یه کی لیبو، چوم که بام خوارد و سواری ئوتومبیل بوم، چوم بۆ شام .

*** له وئ چۆن خۆت گه یانده نه ندامانی تری وه فده عێراقیه که؟**

- که گه یستمه شام، هیچ پێداویستی سه فه رم پێ نه بو، نه پاسپۆرتم هه بو، نه لیزه پاسی، چومه لای عێراقیه کان، گوتیان: "پێویسته تۆ بجیت پاسپۆرت یا لیزه پاسی په یدا بکه ی، ئه گینا ناتوانیت سه فه ر بکه ی". ئه وان پیشیان خۆش نه بو، سه فه ریان له گه لدا بکه م، منیش هه ستم کرد که پێیان خۆش نه، چومه دوکانێک که جیگای کۆبونه وه ی ئه وان بو، له وانیه ی که له وئ بون: (عه بدولقادر ئیسماعیل بستانی، عه بدولجه بار وه هبی ناسراو به ئه بو سه عید، جۆرج ته لۆ)، به وانم گوت که له وئ بون، هاوکاریم بکه ن بۆ مه سه له ی سه فه ر، ئه وانیش گوتیان: "ئیمه هه چمان پیناکریت، هه رکاتێک پاسپۆرت یان لیزه پاسیت په یدا کرد، ئه وا ئه توانیت له گه ل ئیمه سه فه ر بکه ی".

منیش به ناچار ئیواره که ی ته له فۆنم بۆ عه قید محمه د کرد و سوپاسی هاوکاریه که یم کرد و گوتم موشکیله یه کم هه یه، گوتی خه مت نه بێ سه بینه ی ئه توانین یه ک ببینین و جیگایه کی بۆ ده ستنیشان کردم بۆ یه کتر ببینه که . بۆ سه بینه ی هات و ئوتومبیلێکی سه ریازی به ئالۆه پێبو، سواری کردم بردمی بۆلای ئه و لێپرسراوه ی، لیزه پاسی ده دات له دائیره ی جه اوازات .

رائیدیک له وئ بو، له به ری هه ستا و جیگا که ی خۆی دایه، گوتی: "ئێستا لیزه پاسیکم بۆ بکه و بیده به م پیاوه، ئه و ئێستا عه ریزه یه ک نه نوی و ئه تاندات و منیش ئه یبه م بۆ سه روکایه تی کۆماری و ئه یکه م به په نا به ری سیاسی و خه مت نه بێت به ریگای یاسایی خۆی ده یکه م".

*** واتا به خیرایی بویت به خاوه نی په ساپۆرتی خۆت؟**

- به لێ، ئه فسه ره که گوتی باشه و ناریدیان ده ست به جێ وینه یه کیان گرتم و لیزه پاسه یه کیان بۆ ته واو کردم و خستمه گیرفانمه وه .

لیزه پاسینکی سوریم وەرگرت، پیتی سه‌فه‌ر بکه‌م بۆ ده‌روه، منیش لای شیوعییه‌کان باسم نه‌کرد که لیزه پاسیم وەرگرتوه، چونکم گوتم به‌راستی ره‌نگه کۆسپینکی ترم بۆ دروست بکه‌ن، له‌به‌رئوه چومه‌وه لایان، گوتم باشه ئیستا من چی بکه‌م؟ گوتیان: کاکه گیان، ئه‌بیت پاسپۆرت یان لیزه پاسی په‌یدا بکه‌یت! وتم لیزه پاسی چیه؟ خۆم وا لیکرد، هیچ نازانم، گوتیان لیزه پاس شتیکی وایه ئه‌بیت بجیت ئه‌وه په‌یدا بکه‌یت، په‌یداکردنیشی ئه‌وه‌نده ئاسان نیه و زه‌حمه‌ته، ئه‌وان وایان ئه‌زانی که موسته‌حیله ده‌ستم بکه‌ویت، گوتم: باشه من هه‌ول ئه‌ده‌م پاسپۆرتیک په‌یدا بکه‌م، بیکرم، یا دروستی بکه‌م، یا بزانه لیزه پاسه‌یه‌ک په‌یدا بکه‌م، گوتیان ئه‌گه‌ر لیزه پاسی، یان پاسپۆرت هه‌تا ئه‌وا ئه‌توانیت له‌گه‌لماندا سه‌فه‌ر بکه‌یت.

له‌و کاتانه‌دا له‌شام هه‌ندێ براده‌ری ترم بینی، وه‌ک کاک حه‌مید ده‌رویش، ئه‌ویش له‌ مائی سینهم خانی کچی جه‌لاده‌ت به‌درخان، ئه‌وانه‌ی له‌وئ بون، بریتی بون له‌ هه‌ژاری شاعیر، عه‌بدولره‌حمان زه‌بیحی، وارێککه‌وتین ئه‌وانیش هه‌ول بده‌ن، بێن بۆ میهره‌جانه‌که، زۆر هه‌ولیاندا، به‌لام هیچ لایه‌ک قبولی نه‌کردن، نه‌ له‌ وه‌فدی عێراقی و نه‌ له‌ وه‌فدی سووریدا.

ئه‌وانیش بریاریاندا له‌گه‌ل سینهم خان به‌ رینگایه‌کی تایبه‌تدا بێن، به‌شکو بینه ئه‌لمانیا و له‌ویوه بێن بۆ مۆسکۆ، ئه‌وه‌بو ئه‌وان سه‌فه‌ریکی دور و درێژیان کرد و رینگایان پێ نه‌درا، له‌ ئه‌لمانیاوه گه‌رانه‌وه بۆ سووریا و توشی کۆیره‌وه‌رییه‌کی زۆر بون، ئه‌وه خۆی له‌ خۆیدا داستانیکی تایبه‌ته.

به‌لام ئیمه‌ گه‌یروگرفتی سه‌فه‌رمان نه‌ما و خۆمان ئاماده‌کرد، من ده‌نگم نه‌کرد تا رۆژیک پێش سه‌فه‌ر، ئه‌و رۆژه‌ی، بۆ سه‌هینێ پێویست بو سه‌فه‌ر بکه‌ین.

هه‌مو چون بۆ لازقییه و منیش چوم بۆ لایان و سلۆم لیکردن گوتم: باشه ئیستا ئیوه من نابه‌ن گوتیان: نه‌خیر تا په‌ساپۆرت یان لیزه‌پاسی په‌یدا نه‌که‌یت! گوتم باشه کاکه ئه‌وه لیزه‌پاسه‌م هه‌تاوه! که بینیان سه‌ریان سوورما و گوتیان چۆن ده‌ستت که‌وت؟ ئیتر من له‌گه‌لیاندا له‌ لازقییه‌وه رویشتم، له‌ویوه به‌ پاپۆر چوینه ده‌ریای ره‌ش و ده‌رده‌نیل بۆ ئۆدیسه. له‌وئ هه‌مو ئه‌وانه‌ی له‌ ولاتانی عه‌ره‌بییه‌وه هاتبون، ژماره‌یان زۆر بون، یه‌کیان ئه‌گرته‌وه، وه‌ک سوودانی، لوبنانی، ئوردنی، عێراقی و میسری.

له‌ یادمه‌ پاپۆره‌که‌ ناوی گروزیا بو، پاپۆریکی سوڤیتی بو، جارێکی تر پێشتر سواری پاپۆریکی تر بوم به‌هه‌مان ناو. له‌ لازقییه‌وه چوین بۆ (کۆستانسا) که

مىنايەكى رۆمانىيە، لەوێوە بە شەمەندەفەر بە بۆدایىست و بۆخارىستدا چوین، بۆ مۆسكۆ.

لە گەرانەویدا بە فرۆكە هاتمەو، ئەو چارە لە پەكینهووە بۆ مۆسكۆ، لە مۆسكۆ، چوم بۆ فیهننا و لە فیهنناشەووە بۆ شام.

لە ئۆدیساوو بە شەمەندەفەر چوین بۆ مۆسكۆ، لە ئىستەنگى شەمەندەفەرى مۆسكۆ خەلك هاتبون بە پىرمانەو، لەناو كوردە سۆفیتىيەكاندا كە هاتبون: قەناتى كوردۆ و چەند كەسىكى تر بون كە لە ئىمە كۆبونەو، بە تايبەتى ئىمە جلى كوردیمان لە بەركردبو، دیاربوین، لە خۆشياندا هەتا قەناتى كوردۆ ئەوئەندە گەش بوو كە جلى كوردى دىبو، هەلىكرە لاوك گوتن.

لە مۆسكۆش دىسانەو سۆر بوین لەسەرئەوێ كە پىويستە ئىمە وەك وەفدى لاوانى ديموكراتى كوردستان چالاكى بنوینین، بەلام وەك گروپىك لەناو وەفدى عىراقیدا، مافى كۆبونەومان هەبى و مافى بانگهێشتكردن و پەيوەندیمان بە گروپى بىگانەو هەبىت، ئەوانىش لەسەر ئەو داخوازيانەى ئىمە رازىبون.

*** لەو سەردەمەدا يەكيتى لاوانى جيهانى، ئىوێ وەك ئەندام قبول كۆرد؟**

- ئىمە، وەك لاوانى ديموكراتى كوردستان، وەك چاودىر لە يەكيتى لاوان و قوتابىيانى جيهانى قبول نەكراین، بەلام وەكو وەفدى چاودىر دەعوەت نەكراین. ئىمە لە يەكەم رۆژى گەيشتمان بۆ مۆسكۆ، دەستمانكرد بە چالاكى، من ئەمويست كوردىك ببينمەو بۆئەوێ دەنگمان بگەيەنیتە لای مەلا مستەفا و برادەرانى تر، باش بو، جارىكى تر (محەمەد عەلى هاشم نەجەفى)م دۆزىيەو و قسەم لەگەل كۆرد، رەزەمەندى دەربىرى، هەوالمان بگەيەنیتە مەلا مستەفا.

*** بۆچى خۆتان راستەوخۆ لە رنگاى روسەكان هەولتان نەدا بارزانی ببینن؟**

- بەلێ، ئىمەش هەروامان كۆرد، من چومە لای وەفدى سۆفیتى و گوتم من فلانە كەسم و ئەندامى مەكتەبى سياسى فلانە حیزبم، سەرۆكەكەمان لىرەيە ئەمەويت ببينین. بىگومان كەلىمەى نەينیش لەنيوان من و مەلا مستەفا دا لە ۱۹۵۵ هەو دامنابو، بەو ناووە پەيوەندى بەيەكەو بەكەين. رۆژىك پيش مېهرەجانەكە، ئىستىعرازىكى گەورە كرا، هەمو وەفدەكان بەشداربون، دو كەس هاتن و بە كرمانجى لەگەل ئىمەدا قسەيان كۆرد، بەكۆكيان سەيد عەزىز بو، ئىمە هەمو جلى كوردیمان لەبەريو، سەلامى لىكردین و هەوالى پرسین.

وهفدهكهی ئیمه بریتی بو له: جهباری پیروژخان، محامیهکی کهرکوکی بو، بهعسیهکان شههیدیان کرد، هۆمهردزهیی، نهجیب خهفاف، شیخ علی بامهرنی و چهند کوردیکی شیوعی وهک دارا توفیق، د. ئهحمهد عوسمان، حهمه حوسین مهلا دزهیی و نهسرین خانی ژنی دکتور قاسملۆ که لهگهڵ وهفدی ئیرانی هاتبو. دکتور سهید عزیز شهمزینی و یهکیکی تر هاتن و گوتیان: ئیوه کوردی عیراقن، گوتمان: بهلێ، ناوی خۆمان پێ گوتن و گوتمان باشه ئیوه کێن؟ گوتیان: ئیمه کوردی سۆفیتین، شیخ علی بامهرنیمان لهگهڵ بو، شیخ علی منی جیاکردهوه گوتی: مام جلال ئهمه سهید عزیزه، گوتی "ئهیناسم، کاتی خۆی ئهفسهروه له عیراق، له حیزبی هیوا پێکهوه کارمان کردوه، ئهوه نهگورپاوه، زۆریش دلنیام، که ئهوه خۆیهتی".

منیش یهکسهر گوتم: کاکه سهید عزیز ئهوه بۆ خۆت کردوه به کوردی سۆفیتی لیم؟ بهتاییهتی ئهوهی وای لیکردم، زۆر دلنیابم ئهوه بو، له شهخسی دوههم پرسى که دوایی دهركهوت دکتور مراد بو، ئهویش گوتی: منیش کوردی سۆفیتیم.

به سهید عزیزم گوت: ئهی تو خهڵکی کویت. گوتی منیش کوردی سۆفیتیم، به لههجهکهیدا دیار بو که کوردی ئیرانه، بۆیه منیش گوتم: کاکه تو کوردی سۆفیت نیت! ئهوم جیاکردهوه گوتم: کاکه تو بۆ خۆتمان لێ ئهشاریتهوه، شیخ عهلیش هاته لاما و گوتی: کاک سهید عزیز من فلانم، ئیمه یهکتری ئهناستین. ئیتر سهید عزیز کهشف بو، گوتی: دهنگ مهکن!! ئیمش گوتمان زۆر چاکه، گوتم: ههوائیک بگهیهنه مهلا مستهفاش که من لیره و ئهوهیت بیبینم، سهید عزیز گوتی: مهلا مستهفا لیرهیه، بهلام بینینی ئهوه بهستراوه به رهزامهندی روسهکانهوه، ئهگه ئهوان رازی نهیون که بیبینن، ئهوا تهرتیبیکی تری بۆ ئهکهین.

پەراۋىزىمكىن:

۱- نازم حېكمەت، لە ۱۹۰۱/۱/۱۵ لە شارى سالۋىنىكى لە يۇنان لە دايك بوە، باوكى فەرمانبەرى
وہزارەتى دەرموہى عوسمانى بوە، لە ۱۹۲۱ دا دەچىتە روسيا و ھەزارى نەو كاتەى روسيا دەبىنى، ھەر
لە سەرەتاي لاوتىيەوہ، بۇچونى چەپانە و فەكرى سۆسيالىستى ھەلگرتوہ، ھەر لەويش دەستى كرده بە
خويتىن لە زانكۆ و لە ۱۹۲۴ بوہ نەندامى پارتى كۆمۇنىستى توركى، كە نەو كاتە قەدەغە بوہ. لە
توركيا توشى گىروگرفت و راوانان بوہ لە ۱۹۳۵ بۇ ماوہى دو سال زىندانى دەكرىت و لە زىنداندا شيعرە
جوانەكانى دەھۆنيتتەوہ، دادگاي سەربازى لە ۱۹۳۵ حوكمى بە ۲۸ سال زىندانى نەدا و لە زىنداندا
رۆمانى شەپ و ناشتى تۆلتۆى كرده بە توركى.
دوای نەوہى ھەلمەتتىكى گەورەى جىھانى كرا، بۇ رزگار كردنى، دەسەلاتداران ناچاربون لە ۱۹۵۰
دا رزگارى بكن. لە ۱۹۶۳/۶/۳ لە مۇسكۆ كۆچى دوایی كرد، لە كاتىكدا كە رەگەزنامەى توركى
لېوگىرايوہ، توركى لە ۲۰۰۹/۱/۶ دا رەگەزنامەكەيان بۇ گىرايوہ.

یه کهم دیدار له گه‌ل بارزانی

یه کهم چاوپیکهوتنی بارزانی، دوای چهند سأل دابران، چۆن بارزانیم بینیهوه؟

* دواجار نهو بینینه چۆن رنکخرا؟

- بینینی مهلا مستهفا روداویکی گرنگ بو، زۆر رۆژ من هر چاوه پروان بوم، له شوینی فیستیفال که دهرنه ئه چوم بۆ گه ران و کاری تایبه تی، به لکو ئه مامه وه به ئومیدی ئه وهی هه والیک بیستم. رۆژیک له بهرده می باخی بیناکه به جلی کوردیه وه دانیشتبوم، دو که سی باریک و ئه سمه هاتن، لیم نزیك بونه وه و به کرمانجی سلویان کرد و گوتیان: تۆ وه فدی چ ولاتیکی؟ گوتم: کوردی عیراقم، گوتیان: وه للاً ئیمه هاتوین بۆ لای براده ریکی ناسیاومان، له ناو وه فدی عیراقیدایه، چونکه ناسیاومانه که ئه وان وایان گوت، یه کسه ر شکم کرد و گوتم: ئه وهی ئه تانه ویت بیبین ناوی چیه؟.

گوتیان ناوی جه لاله، گوتم: کاکه ئه وه منم، گوتم: ئیوه بارزانین؟ گوتیان: نا نا ئیمه کوردی سوڤیتین، گوتم: کاکه من جه لالم، من چاوه ری ئیوه ئه که م، گوتیان: ده باشه وشه ی نهی ئی چیه؟ منیش که وشه که م گوت، وتیان راسته، خۆیه تی.

* چی بو وشه نهی ئیه که؟

- وشه نهی ئیه که (سوڤسکه) بو.

* ئه وانه کی بون که هاتبون به شوین تۆدا؟

- یه کیکیان گوتی، من ئه سعه دی خوشه ویم⁽¹⁾، ئه سعه دی خوشه وی لای ئیمه ناسراو بو، گوتی: "من هاتوم بته م بۆ لای مهلا مستهفا، ئه و چاوه پروانمان نه کات".

یه کسەر سواری ته کسی بوین و گه یشتینه بهردم باله خانیهک و جهرپهسی لیدا، مهلا مستهفا خۆی هات دهرگاکی کردهوه، سمیلتی تاشیبو، رهسمیکی ههیه به سمیلت تاشراویهوه، لام وایه ئهوه هی ئهوکاتهیه. ئیتر نازانم وهکو دهرویشیک بۆ لای شیخی خۆی بچیت، ئاوا بو، باوهشم پیداکرد، نازانم ههر وهکو بیهۆشی و بی ئاگایی وابو، بهراستی زۆر خوشحال بوم به دیتنی مهلا مستهفا.

*** یهگهههستت چی بو له بینینی بارزانیدا؟ نایا ئهوه خهیاڵه، دهربارهی بارزانی لات دروست بوو لهو بینینهدا، وا دهرچو؟**

- ئهوه خهیاڵه که لام ههبو دهربارهی ئهوهی که مهلا مستهفا زۆر خویندهواره و دهربارهی مارکسییهت، دایلهکتیک، ئابوری، شارهزا و روشنبیره، له بهرچاوم رویشت چونکه بهوشیوهیه نهبو، به لکو به پیچهوانه وهبو، ههتا دژی ئهومهسه لانهش قسهی ئهکرد. من وام تهفسیرکرد، ئهوه ئهیهویت من تاقی بکاتهوه، لای ئیمه دژی سوڤیئت قسهی کرد و گوتی: "ئیمه خهریک بوین لهگهڵ ئهمهریکا بههۆی بابعهلیهوه پهیوهندی بکهین، چونکه پهیوهندی لهگهڵ سوڤیئیدا ههچ سودی نییه"، من ههر وام ئهزانی من تاقی ئهکاتهوه. له بهرئهوه منیش به پیچهوانهوه وهلام ئهدایهوه.

ههر لهو سهفهردا تیگهیشتم، مهلا مستهفا ئهوپاوه روشنبیره هاوچهرخه نییه که من چاوهڕیم ئهکرد! بهلام وهکو سهرکردهیهکی کوردی هاته بهرچاوم که مهشاعیری کوردی زۆر زۆر باش بو، واتا ههستت ئهکرد، خهبات ئهکات له پیناوی مافی کورد و میللهتی کورددا.

مهلا مستهفا، کۆمهڵیک شتی بۆ گێڕامهوه، ههمویم به راست ئهزانی، واتا یهک قسهی ئهوم به خیلاف نهدهزانی له بهرئهوه، ئهوه قسانهی که بۆی گێڕامهوه وای لیکردم، زۆر معجبیم پیتی، بۆ نمونه، بۆی گێڕامهوه که: یهکیتی سوڤیهت له ههمو مناوهرهیهکی عهسکهری، ئهوه بانگ ئهکهن و وهکو خهبیر بهسهر مارشالهکاندا و ئهوه لهگهڵ مارشاله گهورهکاندا داڤه نیشین. جار جار رهقیبه و ئهوه سهرکردهیهتی هیزیک ئهکات و ههمو جاریک ئهوه سهرکهوتو بوه بهسهر ژیکوف و مارشالهکانی تری سوڤیهتیدا⁽⁷⁾.

ههروهها بۆی گێڕامهوه، چۆن ئهوه ئهکادیمییهی عهسکهری سوڤیهتی تهواوکردوه و پلهی مارشالیان داوهتن، ههروهها بۆی گێڕامهوه، که قوتابخانهی حیزبی خویندوه و به دهرجهی ئیمتیاز دهرچوه.

‡ بۆچی بارزانی بهو شیوهیه باسی نهو مهسه لانهی بۆ تو نه کرد؟

- نهوانه زۆربهی وانه بون، به لام نهو کاته نهوهم نه ده زانی که وانه بوه، باشه بۆ وا به ناراستی باسی نه کرد. نهوه باش بو له کاتی خۆیدا له خۆی بپرسی. نهگر بمانه ویت باسی شه خسیه تی مه لا مسته فا بکهین، نهوه زۆری نه ویت. بۆ نمونه، پۆژیک جۆره ها حادیه سی گێرایه وه که له گه ل ستالین دانیه شتوه و له گه ل خروشه ف په یوه ندی هه بوه، له ژوره که یدا هیشتا وینه کانی ستالین، مارکس، نهنگلس هه لواسرابو، گوئی: "هه تا خۆیان نهو وینه انه لانه بن، من لای نابه م"^(۳).

ههروه ها بۆی باس نه کردم به حساب، زۆر نزیکه له مه کته بی سیاسی حیزبی شیوعی سوڤیه ته وه، نهوان له کاروباری پۆژه لاتی ناوه راستدا پرسى پى نه که ن، نهوکاته ی که ئینزاریان داوه به میسر له سه ر عدوانی سولاسی، به مه لا مسته فایان گوته: "که پێیان باشه نهو سه رکرده ی هیزیک بکات".

ههروه ها له دانیه شته کاندای باسی ژیانى خۆیانى بۆ نه کردم، که چۆن گه شته سوڤیه ت و چۆن نازاری زۆریان له کاراگستان چیه شتوه، ههروه ها له دانیه شته نیکدا هه ر باسی ماله وه ی خۆیانى بۆ گێرایه وه، که چی به سه ر مناله کانیان هاته. نهو زۆر دژی شیخ سلیمان قسه ی نه کرد، شیخ سلیمانی کورپی شیخ عه بدولسه لامی بارزانیه، که نه کاته برازای خۆی، که خیانه تی لیکرده و بۆته جاسوس به سه ریه وه، من هه والیکم دایه و گوتم: "کچیکتان داوه به کورپی شیخ عه بدولسه لامی شیخ سلیمانی بارزانی، برای عه بدول موه یمن"، مه لا مسته فا زۆری پى ناخۆش بو، منیش گوتم نهو کورپه، کورپیکى باشه و شیخ نهحمه دیش داویتی، ههروه ها ناگادارم کرد، که کورپیکیان بوه، شیخ نهحمه د ناوی ناوه سابیر.

ههروه ها نامه یه کی دامن بۆ شیخ نهحمه د، که ئینتیباغیکى خرابی دایه هه مومان، چه ند کاغه زیکم پى نوسی بۆ ماموستا ئیبراهیم و شیخ سادق و هه مزه عه بدوللا و چه ند شه خسیاتی کوردی تر.

نهو مه سه لانه وای لیکردم، که زۆر پێی موعجیبم، که هاتمه وه بۆ کوردستان هه واله کانم بۆ براده ران گێرایه وه و گوتم: "کا که مه لا مسته فا مارشاله و نه کادیمیای عه سکه ری سوڤیه تی و قوتابخانه ی کادری حیزبی به ده ره جه ی ئیمتیاز ته واوکرده".

نهوان له نامه کان زۆر توره بون، به تابه تی نامه که ی، که بۆ شیخ نهحمه دی

نوسیوی، چونکه وا نوسرابو، وهک موریدیک، که نامه بۆ شیخی خۆی ئەنوسن، نوسیوی که ئەو سۆفییەکی وهک سهگی بهر مالیانه، نامادهیه پیلالوی بن پیتی ئەو بیت و خۆی وا رهزیل و بچوک نیشاندابو، ههتا شیخ سادق و شیخ عوبید نامهکهیان نه دایه، دژی نامهکه قسهیان کرد، ئەوانه ی ئەو کاغهزهیان دیوه، مامۆستا ئیبراهیم و شیخ سادق و هه مزه و من بوین.

*** باشه تۆ چون ئەو نامهیه ت بینی؟**

- من نامهکه مدا به شیخ سادقی کورپی شیخ عوبیدی برزازی مهلا مستهفا، ئەو کاته شیخ ئەحمەد له زیندانا بو، گوتمان ئەو نامهیه ی بۆ بهرن، ئەوان نامهکهیان کرده وه و خویندیانه وه، دوا یی بۆیان نه برد، ئەوان خۆیان نامهکهیان کرده وه نهک من.

ئەو کاته ئیمه چه پره ویه که مان زۆر به خهستی و زۆر به جدی گرتبو، من ههروام ئەزانی، بارزانی ویستویه تی من تا قی بکاته وه، بۆیه بۆچونم ده رباره ی مهلا مستهفا هیچ گۆرانئیکی به سهردا نه هات، ئەوم وهک سه رکرده یه کی وه ته نی گه وره ئەبینی و زۆریش پیتی موعجببوم.

*** ئەو موعجیبیه ت بۆ ئەو، ههروهک خۆی مایه وه دوا ی ئەوهش که زانیت بارزانی نامه ی**

وا ی بۆ شیخ ئەحمەد نوسیوه؟

- به لئێ دوا ی نامه کهش، به لام له میشکی مامۆستا ئیبراهیم و هه مزه و چه ند براده رئیکی تر دا گۆران پویدا، بیریان ئەکرده وه، چون ئەبیت پیاو قسه ی وابنوسیت، کاک عومەر ده بابەش ناگای له و نامه یه هه بو، ئەوانه هه مو ره ئیان گۆرا له سه ر مهلا مستهفا، به لام من زۆر پیتی موعجببوم، وه کو سه رکرده یه کی وه ته نی قه ومی سه یرم ئەکرد.

*** پێش ئیوه هیچ هیزئیکی کوردی، یان عێراقی له گه ل مهلا مستهفا کۆبوویه وه؟**

- حیزبی شیوعی عێراقی ده عوه ت کرابون بۆ کۆنگره ی بیسته می پار تی کۆمۆنیستی سۆفیتی له ۱۹۵۶ دا، له و کاته دا نوینه ریان نار دبو ه لای مهلا مستهفا، دیبویان و وینه شیان له گه لدا گرتبو.

ئەوکاته منافه سه ش هه بو، له نیوان پار تی و شیوعیدا، ئایا کن مهلا مستهفا به لای خۆیدا راده کئیشی.

*** با بگه‌رینه‌وه بو فیستیقاله‌که، به‌شداریتان چون بو تیدا؟**

- فیستیقاله‌که له ئابی ۱۹۵۷ بو، له‌وی هه‌مو به جلی کوردیه‌وه به‌شداریمانکرد، بو نمونه له رۆژی ئیستعرازا هه‌مو له تهنیشت یه‌که‌وه راوه‌ستا‌بوین، هه‌ر له‌ناو وه‌فدی عیراقیدا چه‌ندین چالاکیان کرد، یه‌ک دو ئاهه‌نگی‌شمان گێرا، هه‌روه‌ها قاتی‌ک جلی کوردیمان برد بو (دایکی زوریا) که له جه‌نگی جیهانی دو‌هه‌دا نازییه‌کان که‌که‌یان (زوریا کوسمودیمیانسکایا) ئیعدام کردبو، ئه‌و کیژه شو‌خوشه‌نگه نیشتمانپه‌روه‌ره، به په‌ره‌شوت خو‌ی هه‌ل‌دا‌بوه پشت نازییه‌کانه‌وه، به‌وکاره، وه‌ک قاره‌مانی رزگاری نیشتمانی له سو‌قی‌تدا ناوی ده‌رکردوه. دایکی له‌گه‌ل چه‌ند ژنیکی سو‌قیه‌تی به‌شداری ئاهه‌نگه‌که‌ی ئی‌مه‌یان کرد، من گو‌تاری‌کم تیدا خو‌ینده‌وه، دارا تو‌فوق به‌ ره‌حمه‌ت بی‌ت که ئه‌و کاته شیوعی بو به‌لام هاتبو له‌گه‌لماندا، وتاره‌که‌ی ته‌رجومه‌ی ئینگلیزی کرد.

دوای ئه‌وه بیستم ئه‌و جله کوردیه، له موزه‌خانه‌که‌ی تانیا له مۆسکۆ دانراوه، هه‌روه‌ها له‌و چالاکیانه‌ی که کردمان، ئه‌وه‌بو چه‌ند کۆبونه‌وه‌یه‌که‌مان کرد و چاومان به چه‌ندین وه‌فدی بی‌گانه کهوت و مه‌سه‌له‌ی کوردمان بو باسه‌نکردن. چوینه سکر‌تاریه‌تی لاوانی جیهانی و قسه‌مان له‌گه‌ل کردن و هه‌لو‌یستیان به‌رامبه‌رمان زۆر باشبو.

*** هه‌لو‌یستی کۆمۆنیسته‌کانی عیراق و عه‌ره‌ب چون بو به‌رامبه‌ر به‌و چالاکیانه‌ی، ئی‌وه**

ئه‌تانواندا؟

- شیوعیه عیراقیه‌کان، له‌گه‌ل عه‌ره‌به‌کانی سو‌ریا و لو‌بنان کۆسپی گه‌وره‌بون له پێشماندا، نه‌یان‌ئه‌ه‌یشت بچینه یه‌کی‌تی لاوان و قوتابیانی دیموکراتی جیهانیه‌وه و ببین به ئه‌ندام تیدا، بو نمونه، له هه‌مو ئه‌و مونسه‌به‌تانه‌ی، که ئه‌کرا، ده‌عه‌وت ئه‌کران و ئی‌مه‌ شای کوردیمان پێشکه‌ش ئه‌کرد، نه‌جیب خه‌فاف به‌راستی زۆر رائه‌ب بو له هه‌له‌په‌رکی‌دا، هۆمه‌ر دزه‌یی ده‌نگی خو‌ش بو، گو‌رانی خو‌شی بو ئه‌گو‌تین.

کوردیه‌کانی سو‌قیه‌تیش هاتن بۆلامان، له‌و کورده سو‌قی‌تانه‌ی که هاتبون، قه‌نانی کوردۆ و قاریزۆفا بون. شتی‌کت بو بگێرمه‌وه له‌سه‌ر قاریزۆفا، ئی‌مه له هۆلی ئه‌و بینایه‌ی لێی نیشه‌جیبوین، دانیشتی‌بوین به جلی کوردی و ئالای کوردستانه‌وه که لێی نوسرابو (کوردستان - یه‌کی‌تی لاوانی کوردستان) لاوانی ئه‌لمانیاش هاتبون، ته‌ماشایان کرد و گو‌تیان وه‌رن ئه‌وانه کۆمه‌لی Durch Wilden Kurdistan ن

واتا ئەوانە جەماعەتی (بەناو کوردستانێکی کتێبدا) کە ئەوێ چیرۆکیەکە نوسەری ئەلمانی (کارل مای) نوسیویەتی، زۆریە لوانی ئەلمانی کتێبەکانی کارل مایان خۆبندۆتەو، لەو رێگایەشەو ناوی کوردیان بیستەو .

فاریزۆفا، کەمێ تۆرە بو، گوئی وەرن دانیشن، بە ئینگلیزی قسەئە کرد، گوئی: "ئێو رۆلەئە هیتلەرن و ئەویش دنیای کوشت، ئێو کتێبین، نەک ئێمە"، ئەوانیش گوئیان: "وێلا ئێمە مەبەستمان کتێبی نیه، مەبەستمان ناوی ئەو کتێبەئە کە کارل مای لەسەر کوردستان نوسیویەتی، ئێمە مەبەستمان ئەنە ناوی کتێبەئە، مەبەستی کتێبەئەش ئەوێ، کوردستان دەستی لێ نەدراو، واتا بە خام ماوێتەو".

هەرچەکیان کرد، گوئی "نا، ئێمە میلیتێکی تیکۆشەرن، ئێمە خەباتمان هەئە، ئێو هیتلەرتان پەرۆردە کردو، ئێو مۆقاییەتتان توشی بەلا کردو، کتێبی ئێو".

* ئەئە هەئۆستی کۆمۆنیستە عێراقیەکان لەوئێ چۆن بو؟

- وەک لەوێ پێش باس کرد، ئێمە لەگەل شیوعیەکان هەمیشە موناخەشەمان لەسەر ئەو بو، ئێمە ئەمان گوئی: کورد ئوممەئە و ئەوان ئەیان گوئی کورد ئوممە نیه، من دو سێ شیوعی دۆستم هەبون، یەکیان نوری عبدولرەزاق بو، ئەوکاتە سکریتێری یەکتێتی قوتابیان جیهانی بو، لەگەل دارا توفیق، ئەمزانی قەناتی کوردۆ چەند کوردپەرۆرە و حەز لە بەرژەوئەندی کورد ئەکات، بۆئە مێش بەوانم گوئی: "باشە، ئێو ئەگەر باوێر بەمن ناکەن، فەرمو ئەو کابرایەکی کوردی سۆفیەتی، پروفیسۆر، نیشانەئە قارەمانی سۆفیئە وەرگرتو و ئەندامی حیزبی بەلشەئیکە". ئەوان بەئەو کەوتنە گفتوگۆ، بۆئە دوابی نوری عبدولرەزاق بانگی کردم گوئی: "وەرە کاکە دانیشە، تۆ لەچاوقەناتی کوردۆدا، زۆر ئوممەمیت و پڕۆلیتاریت، وەرە لەو پزگارانم بکە!!"

پێش ماوێتە، نوری لە لەندەن بینی ئەو مەسەلەئەم بۆ گێرایەو، مەسەلەئەکی تر هەبو نیشانی ئەدا کە هەستی نەتەواپەتی لای کوردی سۆفیەت نەفەوتاو. کۆلۆنیالیستی کورد لە (ئیرکودسکف) بە فرۆکە هاتبو، ئەنە لەبەرئەوێ، کورد ببینیئەت و دو کیسە خواردنیشی لەگەل خۆئێ بۆ ئێمە هێنابو، لەگەل چەند بوتلێ شەراب و فۆدگاش.

مێهرەجانی مۆسکۆ سەرکەوتنیکی گەرەبو بۆ کورد، بە تاییەتی کە مەلا

مسته‌فاشمان بینی، بۆ یه که مجاریش سوڤیتیه‌کان به رسمی له‌گه‌لماندا دانیشن. پیش بینینی مه‌لا مسته‌فا، سه‌ید عزیز هه‌مو روژیک له‌گه‌لماندا بو، دکتور موراد یشمان ناسی و نامه‌یه‌کیشم بۆ میرحاج نوی.

له دکتور مرادم پرسی، مه‌لا مسته‌فا له کوئییه؟ من ته‌نھا ئه‌مه‌وێت بیبینم، گوتی: "کاکه کئ ئه‌زانئ مه‌لا مسته‌فا له کوئییه؟ کئ ئه‌زانئ ها له تاجیکستان! ها له له‌هستان کهس نازانئ له کوئییه!"

ئو روژه‌ی لای مه‌لا مسته‌فا دانیشتبوین ئه‌وه‌نده‌مان زانی دکتور مراد هاته ژورئ سه‌لامی کرد گوتم: "ها کاک دکتور موراد، ئیره له‌هستانا؟ پێکه‌نی و گوتی "کاکه به دهستی من نه‌بو، ئه‌بوایه ئه‌وه بلیم!"

ئیمه به هه‌مان رێگا که لیوه‌ی هاتبوین گه‌راینه‌وه بۆ لازقییه، له سوریا.

دروستکردنی پارتنی کوردی له سوریا

* له گه‌رانه‌وه‌تاندا هیچ چالاکییه‌کتان هه‌بو له سوریا؟

- له دوا‌ی میهره‌جانه‌که، له گه‌رانه‌وه‌ماندا، هاتینه‌وه سوریا، ئیمه سالیک پیشتر، واتا له ۱۹۵۵دا که له‌ویوه چوین بۆ دهره‌وه، تووی ئه‌وه‌مان چاندبو، حیزبکی کوردی وه‌ک پارتنی خۆمان له‌وئ دروست بییت.

دوا‌ی من، زه‌بیحی و هه‌ژار چوبونه ئه‌وئ، چونکه له عێراقه‌وه رایان کردبو له شام جیی خۆیان کردبوه‌وه، زه‌بیحی له تریه‌سپی لای هه‌سه‌ن ئاغای حاجۆ جیی خۆی کردبوه‌وه.

ئو سه‌رده‌مه، بیروباوه‌ری کۆسمۆپۆلیتی باوبو^(۱)، زه‌بیحی له ژێر ناوی محهمه‌د نه‌حمه‌د شنووی کتیببکی له دژی کۆسمۆپۆلیتی نوسیبو، ناوه‌روکه‌که‌ی ئه‌وه‌بو، ئیمه هه‌مو کوردین و هه‌مو مروڤین، به‌لام هه‌ر میلیله‌ته‌ش مافی خه‌باتی سه‌ربه‌خۆی هه‌یه له پیناوی رزگاری نه‌ته‌وه‌یی خۆیدا و گه‌لی کودیش له‌و میلیله‌تانه‌یه.

له‌ناو کوردی سوریا جولانه‌وه نه‌بو، زۆریه‌ی کورده‌کان سه‌ر به حیزبی شیوعی بون، حیزبی شیوعی هیچ ماوه‌ی نه‌ئادا هیچ حیزبکی کوردی دروست بییت،

نیمه به هۆی (ناپۆ عوسمان سهبری) یهوه تهئسیرمان لهسههه ندیک گهنج کردبو، لهوانه‌ی که ناوه‌کانیانم له بیره، هه‌مید ده‌رویش، نوره‌دین زازا و چه‌ند کوردیکی تریش.

که من ۱۹۵۷ چومه شام، ته‌ماشام کرد بارودۆخیکی گونجاو هه‌یه بو دروستکردنی حیزبی کوردی، چاوه‌ریم کرد تا بریار له عیراقه‌وه بدریت بو دامه‌زاندنی حیزبیککی له و جۆره.

بیگومان، مه‌لا مسته‌فام دیوه و له سۆفییه‌ت هاتومه‌ته‌وه و نوینه‌ری پارته عیراقم، ئەمانه هه‌موی خالی به‌هیز بون بو من، ئەوانیش زۆریان پیداهه‌لئه‌گوتم و هه‌مو هه‌ولماندا به‌یه‌که‌وه پارته دیموکراتی کوردی سوریمان دروستکرد.

دکتۆر نوره‌دین زازا، کرا به سکرته‌ری پارته، مه‌کته‌بی سیاسیه‌که‌یان بریتی بو له: (ناپۆ عوسمان سهبری)، هه‌مید ده‌رویش، په‌شید حمۆ، به‌شیر سه‌بری و خه‌لیل محمه‌د)، که هاوه‌یه‌ک له سۆفیت خویندی و دکتۆرای وه‌رگرت و دوایی هاته عیراق. ئەمانه له‌وی حیزبیکیان به‌هاوکاری نیمه دروستکرد، وانا سالی ۱۹۵۷ سالی دروستکردنی حیزبی کوردی سوریش بو. بیگومان شیوعیه‌کان زۆر زۆریان پی ناخۆش بو.

له‌وه‌سه‌انه‌ی ئەوکاته زۆر دژی کوردایه‌تی بون و له‌ژێر کاریگه‌ری شیوعیه‌کاندا بون، جگه‌رخوینی شاعیر بو، جگه‌رخوین له ۱۹۵۵ ئەندامی (بزوتنه‌وه‌ی ئەنساری سه‌لام) بو، ته‌سه‌ریحیککی زۆر خراپیدا بو بو پۆژنامه‌یه‌ک له‌هه‌لب، لێیان پرسیبو "راسته‌ ئەلێن تو له‌ جولا‌نه‌وه‌ی کوردایه‌تیدا کار ئەکه‌یت؟" ئەویش ئەلێت: "نا کوردایه‌تی خراپه‌! ئەوه ده‌ستکردی حیلفی سه‌نتۆیه، ئیستعمار هه‌یه‌وی ناکۆکی دروست بکات، نیمه هه‌مو سوریین و براین".

به‌لام له ۱۹۵۷ به‌ره‌و کوردایه‌تی هات، بو به‌ دۆستی نیمه، کۆمه‌لێک که‌سانی کوردی ناسراوی تر هه‌بون له‌ سوریا، وه‌ک مه‌مدوح سه‌لیم، پیاویکی زۆر باش بو هه‌ستی کوردایه‌تی هه‌بو، پشتگیری پارته‌ی نه‌کرد، به‌لام نه‌بو به‌ ئەندامی پارته، هه‌روه‌ها قه‌دری جان هه‌بو، ئەویش له‌ژێر کاریگه‌ری حیزبی شیوعیدا بو، پشتگیری پارته‌ی نه‌ده‌کرد، به‌لام هاتبو بو میهره‌جانی مۆسکۆ. قه‌دری جان وه‌کو ئەدیب و شاعیر ناوی ده‌رکردبو، ئەو شیعه‌ریکی هه‌یه بو مه‌دحی بارزانی و بو مه‌لا مسته‌فای نارذبو.

قه‌دری جان، سه‌ر به‌ حیزبی شیوعی بو، وه‌کو چۆن عه‌بدوڵلا گۆران له‌ عیراق سه‌ر به‌ حیزبی شیوعی بو، ئەویش له‌ سوریا سه‌ر به‌ حیزبی شیوعی سووری بو.

* تو چند له سوریا مایتهوه و لهوئ چیت نهکرد؟

- من له سوریه بوم به پهنا بهری سیاسی، تا له میهره جانکه که رامه وه عقید
محمه د، زو کاری پهنا بهریه که ی بۆ جیبه جی کردبوم، بوم به پهنا بهری سیاسی
و مانگی ۳۰۰ لیرم وهرنه گرت، نه و پارهی بۆ نه وکاته زۆر زۆر بو.
له ۱۹۵۷ دا که هاتمه وه شام لهوئ بۆ یه که مجار پوبه پوی که مال فوناد بومه وه،
که مال فوناد، تازه ببو به پارتی و هاتبوه دهره وه، بۆئه وه ی بچی بۆ خویندن.

جیابونه وه ی کادیره کورده کان له حیزبی شیوعی

* کن بون نهوانه ی له ریزه کانی پارتی کۆمونیست جیابونه وه؟

- له و کادیرانه ی که جیابونه وه، کاک که مال فوناد، حمید عوسمان و سالح
حهیده ری بون، هرسیکیان نه نامی لقی کوردستانی حیزبی شیوعی عیراقی
بون، له سالی ۱۹۵۷ دا گه یشتبونه نه و نه جامه ی، پیویسته له کوردستان یه ک
حیزبی دیموکراتی شۆرشگێری پیشره و هه بیت، شیوعیه کورده کان بچنه ناو نه و
حیزبه وه، نه و حیزبه ش هاوشان و ته با بیت له گه ل حیزبی شیوعی و پیکه وه
خه باتی هاوبه ش بکن.

ته نانه ت نه گه ر نه توانرا به ره یه ک دروست بکریت، با کۆمیتیه یه کی هاوبه ش
هه بیت بۆ سه رکرایه تی خه باتی هه ردولا.

نه م بیرو رایانه یان له ناو حیزبی شیوعی باسکردبو، به لام حیزبی شیوعی به
توندی دژی وه ستابو. کوراسیکیان دهرکرد، زۆر جنیوی تیدا بو به پارتی، نه و
که سانه یان به ته سفه وی ناو بردبو.

من پیم وایه، چند سالیک له مه و پیش نه و بۆچوانه یان له و کورپاسه دا چاک
کرده وه.

بۆ نمونه، له و خالانه ی که ره خنه یان لی گرتبو، نه وه بوه، نیمه گوتومانه
نه وتی کوردستان، نه وان نه یان گوت، نه وه جیابونه وه یه، یان گوتومانه (الملك
العربی)، ره خنه شیان له وه نه گرت!.

له شام، کاک که مال فواد، زه بیجی، هه ژار و من له ویی هه مو پارتی بوین، کاک که مال ته ئسیری کردبوه سه ر عیزه دینی مسته فا ره سولیش، عیزه دین موسته فاش ئه و کاته ته ئیدی پارتی ئه کرد، له و هیله بو.

کاتی کاک که مال فوادم له ویی ناسی، به راستی زۆر چوه دلمه وه، پیاویکی هین، له سه رخۆ و عاقل بو، به یه که وه که وتینه چالاکی له گه ل زه بیجیدا. پۆژیک له شام پیاسه مان ئه کرد، توشمان بوبه توشی پارێزه ر (فائق سامرائی و سدیق شه نشه ل) هوه، ئه وان پارێزه ر بون و هاتبون بۆ کۆبونه وه ی پارێزه رانی عه ره ب. هه ردوکیان ئه ندامی سه ر کردایه تی حیزبی ئیستقلال بون، ئه و کاته حیزبی ئیستقلال داخرابو، به لام دۆستایه تیان له گه ل عه بدولناسر هه بو. کاتی که توشی یه ک بوین، پاش چۆنی و چاکی، ئیمه یان ده عوه ت کرد بۆ چایخانه یه ک و له بیرمه ده عوه تی که بابیشیان کردین.

ئه و کاته، په یوه ندی نێوان حیزبه کانی عێراقی باش بو، هه رچه نده شیوه ی به ره ی به خۆه نه گرتبو، به لام به کرده وه شیوه یه ک بو له هاوکاری سیاسی له نێوان حیزبه کاندا، ئه و هاوکاریه له هه لبژاردنی حوزه ییرانی ۱۹۵۴ دا رهنگی دایه وه، بوه هۆی ئه وه ی یه ک لیستی به ره ی نیشتمانی له سه رتاسه ری عێراقدا پیشکه ش کرا که له پاشاندا له چه ندین چالاکی سیاسی له نێوان ئه و حیزبانه دا رهنگی دایه وه.

حیزبی شیوعی و گروپه چهپه کانی عیراقی، جیابونه وه، یه کگرتن

* هه نویستی نوری سه عید که نوینه رایه تی سیاسه تی ره سمی پاشایه تی ده کرد چی بو، به رامبه ر به هاوکاری نیوان حیزبه کان، نه ی رۆئی گروپه چه په کان چون بو؟
- نوری سه عید، هه مو حیزبه کانی داخست، هه مو ریگایه کی چالاکی ده ستوری و قانونی لی قه ده غه کردن، رۆژنامه کانی، حیزبی وه ته نی دیموکراتی، حیزبی نیستقلال و حیزبی جه به ی شه عبی داخست و نه و حیزبان ه ش که وتنه خه باتی نهی تی.

په یوه ندی نیوانی ئیمه و حیزبه کانی عه ره بیش به گشتی باش بو، نه و سه رده مه نیوانمان له گه ل حیزبه شیوعیه کان و گروپه چه په کانیش به ره و باشی نه چو.

له ۱۹۵۵ دا سێ ریکستن هه بون، به ناوی شیوعیه وه ئیشیان نه کرد، یه کیکیان حیزبی شیوعی عیراقیه ره سه نه که بو، به ناوی (مجلة القاعدة) وه ناسرا بو، نه وی تریان، حیزبی شیوعی، به ناوی (رایة الشغيلة) کاری نه کرد و به سه رکردایه تی عه زیز محمه د و جه مال حه یده ری ناسرا بو، نه وان ه له حیزبه که جیا ببونه وه، بالی راستی حیزبه که بون و له دژی نه و دروشمه چه پ و شوپشگێرانه بون که زه مان ی خۆی سه رکردایه تی حیزبی شیوعی هه لی گرتبون.
به شی سیه مه میش (وحدة الشيوعيين العراقيين) بو، به سه رۆکایه تی مامۆستا عه زیز شه ریف.

له هه مو یان نزیک تر له ئیمه وه (وحدة الشيوعيين العراقيين) بو، چونکه هه ر له کۆنه وه په یوه ندی نیوان پارتی و حیزبی شیوعی باش بو، پاشان هه لۆیسته کانی مامۆستا عه زیز شه ریف، ده ریاره ی مه سه له ی کورد، خۆی له نامیلکه نایابه که یدا (المسألة الكردية في العراق) نواندبو، وای کردبو که زیاتر

پەيوەندى لە نىوانمان پتەوتر بىت .

لە روى ئايدىئۆلۆژىيەو، بۆچونى پارتى جياواز بو لەگەل (راية الشغيلة)، چونكە لە كاتىكدا (راية الشغيلة) ئەچونەو بە گژ دروشمى روخاندنى رژىمى پاشايەتى و دامەزراندنى جەمهورىيەتى ديموكراتى شەعبى و خەبات بۆ مافى چارەنوس، پارتى، ھەرسى دروشمەكەى ھەلگرتبو و خەباتى بۆ ئەكردن .

باشم لە بىرە، جارتيكيان لە موناقلەشەدا لە گەل سألج حەيدەرى كە نوينەرى (راية الشغيلة) بو، باسى ئەووم بۆ كرد كە ديموكراتىيەتى شەعبى دروشمىكى كۆنە و لە دواى لىنينەو، ماوتسى تۆنگ ھەلى گرتو، ھەروەها باسى ئەووى لىنينم بۆ كرد، لە دو تاكتىكى سۆسيال ديموكراتەكاندا، پاشان كتيبەكەى ماوتسى تۆنگم لە بەردەست بو (حول الديمقراطية الحديثة يان الديمقراطية الجديدة)، پىمگوت: "چۆن ئىستا لە پاش جەنگى جىھانى يەكەمەو دروشمى ديموكراتى، بۆتە (ديموكراتى نوئى) و (ديموكراتى شەعبى) و يان (ديموكراتى بە شىوئى نوئى)" ئەو شتانەم بۆ خویندەو، رەنگى زەرد بو، تىكچو، گوتى: "كەواتە ئەمانە ھەمو بناغەى فكرى و بنەماى فكرى ئىمەى ھەلتەكاندەو، چونكە ئىمە، لەسەرئەو دامەزراوين كە دروشمى ديموكراتىيەتى شەعبى شتىكى خراپە"، بۆيە منيش گوتم: "كاكە ئەو ماركسىيەت و تاكركردنەووى ماركسىيەت وا ئەلى، ئىتر كەيفى خۆتانە و خۆشتان چۆن بىر لە مەسەلەكان ئەكەنەو بە وابىت".

* ئەگەر نىوانتان لەگەل ھەمو لايەنەكان باش بو، بۆچى ھەولتى ئەووتان ئەدا، ئەيەك

نزىك بىنەو؟

- ئىمە لەگەل ھەرسى لايەن، بەينمان باش بو، لە ۱۹۵۵ دا ھەولماندا، ئەو گروپانە لىك نزىك بکەينەو، بە دەستپىشخەرى ئىمە و لە وەكرىكى ئىمەدا كە لە نزىك كوللىيەى حقوق بو، كۆبونەوئەيەك رىكخرا بۆ نوينەرانى پارتى و حيزبى شىوعى عىراق (القاعدة) و حيزبى شىوعى عىراق (راية الشغيلة) و (وحدة الشيوعيين العراقيين).

لەو كۆبونەوئەيدا، پىشنىيازى يەكخستەنەوئەى ھەرسى بەلە شىوعىيەكە كرا، لە لايەن ئىمەو، ئەو كەسانەى، لەو كۆبونەوئەيدا ئامادەبون برىتى بون لە: سەلام عادل، محەمەد سألج عەبدەلى لە جەماعەتى (قاعده)، محەمەد حەمزە سلیمان، لە جەماعەتى (راية الشغيلة)، عەبدولرەحيم شەريف، لە جەماعەتى (وحدة النضال).

سهلام عادل، پيشنيزى ئه وهى كرد: "كه پارتيش به ئيعتبارى ئه وهى ماركسى لينينى كرده به پرهنسيپى خۆى، با به شدارى بكات له دروستكرده وهى ئه و حيزبه تازه وه، به و مرجهى همو شيوعيه كورده كان، هى همو حيزبه كان بچه ناو پارتيه وه، پارتيش وهك حيزبىكى نيشتمانى ديموكراتى شوڤرگيڤر بمينئته وه و شيوعيه عه ره به كانيش له ناو حيزبى شيوعيادا بميننه وه".

ئيمه، بۆچونمان وابو، "با همو شيوعيه كورده كان له ناو پارتيدا يهك بگره وه، پارتى سه ركردايه تيهكى هاوبهش له گه ل ئه و حيزبه شيوعيه، همو حيزبه شيوعيه كان له ناو خۆيدا كۆكردۆته وه دروست بكات".

هه رچۆنك بيت، به ناو بژيكردى ئيمه، جه ماعه تى (وحدة الشيوعيين العراقيين) و حيزبى شيوعى عيراقى (القاعدة) پيڤهاتن و به يانئىكى هاوبه شيان ده ركرد و چونه ناو حيزبى شيوعيه وه.

له به يانه كه دا، باس له وه كر ابو، حيزبى شيوعى عيراق ته قديرى نه به زى و خه باتى (وحدة الشيوعيين) و سوربونيان له سه ر خه بات و تيڤكوشان بۆ بلۆكرده وهى بيروبا وه پى ماكسيزم لينينزم، بۆ به ره ره كانى ئيمپرياليزم و كۆنه په ره ستى ده كات، له لايه كى ترشه وه، (وحدة الشيوعيين) يش په خنه له خۆى ئه گرئت كه له كاتيڤدا حيزبى شيوعى هه بوه، كه چى ئه و چوه ريڤخستنئىكى ترى دروستكرده به ناوى شيوعيه وه.

ئه وان خيزا پيڤهاتن، به پيئى پيڤهاتنه كه، هه م ماموستا عزيز شهريف و هه م عبدولره حيم شهريف له سه ركردايه تى حيزبى شيوعى عيراقيدا، له شوئنى خۆيان مانه وه.

توندوتيزى ليپرسراوه كانى پيشوى قاعيده، به تايبه تى باس و پاشان هه ميد عوسمان، ده ستئى گه و ره يان هه بو له پالپتوه نانى ئه و جه ماعه ته، بۆ ئه وهى، دوركه ونه وه له حيزبه كه يان. جياوازيه كى فكرى بنه ره تى هه بو له نئوانياندا، به لام دواى ئه وهى، هه ميد عوسمان نه ما و سه لام عادل⁽¹⁾، قياده ي حيزبى شيوعى كه وته ده ست، جياوازيه كان كه م بونه وه. سه لام عادل، پياويكى نه رم و نيانى زيره كى گورجوگۆلى چالاك بو، هه ولى ئه دا بۆ ريڤخستننه وهى هه مو باله كانى بزوتنه وهى شيوعى، به راستى پياويكى له خۆبورد و تيڤكوشه ر و بيركراوه بو، هه رچه نده سه لام عادل زۆر رۆشنبيير و خوينده واره كى زۆرى نه بو، به لام به چالاكى، گورجوگۆلى و زيره كى خۆى ورده ورده گه شه ي ئه كرد و په ره ي ئه سه ند، هه ولىكى زۆرى ئه دا بۆ يه كخستننه وهى هه مو باله كان، له ئه نجامدا به هۆى خالد

به‌گداشه‌وه توانیان (رایة الشغيلة)ش یه‌ک بخه‌ن .
 خواستی‌ک له خواسته‌کانی سه‌لام عادل که هاته‌دی، ئه‌وه‌بو که توانی هه‌مو
 شیوعیه‌کان له‌ناو حیژی‌کدا کۆبکاته‌وه، هه‌روه‌ها له‌گه‌ل ئی‌مه‌ش په‌یوه‌ندی زۆر
 باش بو .

له‌ سالی ۱۹۵۶ دا، خه‌باتی نه‌ته‌وایه‌تی عه‌ره‌ب په‌ره‌ی سه‌ند، ئه‌ویش دوا‌ی
 په‌لاماردانی ئینگلیز و فه‌ره‌نسا و ئیسرائیل بو، بۆ سه‌ر میسر و به‌ربه‌ره‌کانی
 قاره‌مانانه‌ی میسر و وه‌ستانی جه‌مال عه‌بدولناسر له‌ دژی هه‌ر سێ لایه‌نیان .
 کاتی میسر سیاسه‌تی به‌ربه‌ره‌کانی ئیمپریالیزم و به‌ربه‌ره‌کانی په‌یمانه
 عه‌سکه‌ریه‌کانی ئیمپریالیستی ئیعلان کردبو، بو به‌ دوژمنی سه‌سه‌ختی
 ئیمپریالیزم و په‌یمانی به‌غدا و کۆنه‌په‌ره‌ستانی عه‌ره‌بی . له‌ و کاته‌دا، بزوتنه‌وه‌ی
 نه‌ته‌وایه‌تی عه‌ره‌بی په‌ره‌ی سه‌ندبو، شه‌پۆلی هه‌ست و بیرى نه‌ته‌وایه‌تی عه‌ره‌بی
 له‌ سه‌رتاسه‌ری ولاتانی عه‌ره‌بیدا هاژه‌ی نه‌هات .

له‌به‌رامبه‌ر ئه‌وه‌دا، هه‌ستی نه‌ته‌وایه‌تی له‌ناو کوردستانیش گه‌شه‌ی کردبو و
 په‌ره‌ی سه‌ندبو، حیژی شیوعی عێراقی له‌ سیاسه‌تی خۆیدا دروشمی پشتیوانی
 له‌ خه‌باتی پرگاریخوازی گه‌لی عه‌ره‌بی هه‌لگرتبو . پشتیوانی له‌ خه‌باتی گه‌لانی
 عه‌ره‌ب نه‌کرد و داوا‌ی په‌کیتی عه‌ره‌بی له‌سه‌ر بناغه‌ی دیموکراتی نه‌کرد و له‌هه‌مان
 کاتیشدا ده‌ریاره‌ی مه‌سه‌له‌ی کورد سیاسه‌تیکیان گرتبو، کتومت سیاسه‌ته‌که‌ی
 سه‌رکردایه‌تی (باسم) بو که هه‌لگری مافی چاره‌نوس و تا جیابونه‌وه و
 دروستکردنی ده‌وله‌تی سه‌ربه‌خۆی کوردی بو .

فهد و مهسه لهی کورد

* هه ره له باسی حیزبی شیوعی عیراق و هه نووستیان بهرامبهه به مهسه لهی کورد، پینش نه و بارودوخه، فهد چون بیری له مهسه لهی کورد نه کردوه؟

- سیاسه تی دهستنیشان کردنی مافی چاره نوس، دژی سیاسه ته کۆنه که ی فهد بو، فهدیش کوردی به که مایه تی نه ته وایه تی، وه کو ئیزیدی، ناشوری و ئهرمه نی دانابو، له بهرئه وهش باسی مافی چاره نوسی نه ده کرد. به لام دوایی، فهد بۆچونی خۆی گۆپی و له دو وتاردا، له رۆژنامه ی (القاعدة) بلأوی کردۆته وه، باسی ئه وه ئه کات که گه لی کورد مافی چاره نوسی خۆی هه یه، مافی جیابونه وه شی هه یه، له کاتی رزگاربونی عیراق له ئیمپریالیزم، یان له هه ر کاتیگدا، که بهرژه وهندی گه لی کوردی تیدا بیت.

له وتاره که ی دوه میدا، فهد داوای ئه وه ئه کات، حیزبکی پێشپه ره بۆ کوردستان دروست بکریت، وتاره که، له ژیر ناوی (الشعب الکردي بحاجه الي حزب عمل لا الي حزب امل) ره خنه له حیزبی هیوا ئه گریت که کۆنه په رست بو، داوا ئه کات هه مو کورده پێشکه وتنخواز و دلسۆزه کان، حیزبیک دروست بکه ن، بۆ خۆ ریکخستن، سازدان و هوشیارکردنه وه و رابه رکردنی میله ته که یان و بزوتنه وه نه ته وه یه که یان. ئه و بۆچونه ئه کرا له کاتی خۆیدا، بیته سه ره تاهه کی باش، بۆ هاوکاری نیوان پارتی و حیزبی شیوعی، به تایبه تی له کاتیگدا که حیزبی شیوعی ئه و راستیه ی سه لماند که جمهوریه تی مه هاباد و ئازربایجان هه بون و سوڤییتیش پی باش بو، کورد و ئازهریش حیزبی تایبه تی سه ره خۆی خۆیان هه بیت.

ئهم سیاسه ته سوڤییتیه ی، له ئیران پیاده ئه کرا، شکاندنی ئه و په رزینه ی پێشوبو که ئه یانگوت له ناو یه ک ده و له تدا، ئه بێ ته نها یه ک تاکه حیزب هه بیت، که هه مو نه ته وه کان کۆ بکاته وه. من پیم وایه، فهد له دوا سه فه ریدا بۆ مۆسکو، به ئیراندا تپه پریبو، ئه و راستیه ی زانیبو. هه روه ها دور نیه، سوڤییتیه کان ئامۆژگاریان کردبێ، له بهرئه وه ی له وتاره که ی خۆیدا (الشعب الکردي بحاجه الي

حزب عمل لا الی حزب آمل)، باسی پتیوسیتی بونی حیزیکی پیشکەوتنخوازی شۆرشگێری کوردی ئەکات بۆ ریکخستن و سازدان و رابەرکردنی خەلکی کوردستان و گەیانندیان بە ئامانجی خۆیان. بانگەوازیک دەرئەکات بۆ کوردە شۆرشگێر و پیشکەوتنخواز و دیموکراتەکان و ئەلێ، ئیش بکەن بۆ ئەو حیزبە و (ستجدون من حزبنا کل دعم و المساعدة).

بەلام لە ساڵی ۱۹۵۶ دا، مەسەلەیهک هاتەکایەوه، ئایا کوردە شیوعیەکان هەر لەناو حیزی شیوعیدا بمانهوه، یان بێنە ناو حیزیکی کوردستانییهوه. هەندیک لە کوردەکان که جاران شیوعی بون، بۆ نمونە: خەسرەو توفیق، نەژادی ئەحمەدی عزیز ناغا، کاکە ی فەلاح و لەتیف، که بە لەتیف جگەرە مەشهور بو، هەندیک کەسی تر که پارتی بون و بوبون بە شیوعی، وەکو سالح دیلان، ئەوانە هەمویان هاتبونه سەر ئەو بۆچونە، کوردەکان هەمویان لە یەک حیزیدا کۆبینهوه و تەئسیریشیان کردبوه سەر شەخسی حەمید عوسمان که سکرێتێری ئەو سەردەمە ی حیزب بو.

ئێقلیمی کوردستانی حیزی شیوعی ئەو سەردەمە، سێ کادێری شیوعی سەرکردایەتیان ئەکرد، که هەر سێکیان بیروباوەری کوردایەتیان هەبو، وا لە بیروباوەری شیوعیەت تیگەیشتبون که بیگونجینن لەگەڵ واقعیی کوردستان، ئەم سێ کەسە دکتۆر کەمال فواد و سالح حەیدەری و حەمید عوسمان بون.

ئەوانیش کەم و زۆر تەئسیریان کردبوهوه سەر هەمزە عەبدوللا، لە ساڵی ۱۹۵۷ دا، دوا ی ئەوە ی پارتی دیموکراتی یەگرتوی کوردستان دامەزرا، بە تاییەتی بآلە چەپەکە ی پارتی، که ناویان لە خۆیان نابو (الجنح التقدمي للحزب الديمقراطي الكردي العراقي) یانی گروپی کاک نەژاد و کاک خەسرەو، ئەوان که لە حیزی شیوعی جیابونهوه.

ئەو بیروباوەرە، لەناو لقی کوردستانی حیزی شیوعی پەرە ی سەندبو، ئەوەبو لە ئابی ۱۹۵۷ دا ئەو لقه بریاری خۆ هەلۆه‌شانندنه‌وه‌یدا و هاتنه‌ ناو پارتیه‌وه.

* هە ئۆست یاخود رۆئی تو چی بو لەو مەسەلەیه‌دا؟

- من لەو سەردەمەدا، لە بەغدا نەبوم، ئەو کاتە، که ئەو بریارە دەرچوو من لە کوردستان نەبوم، لە مۆسکۆ لە میهرەجانی لاوان و قوتابیانی جیهانی بوم، ئاگام لەوەنەبو، رەنگە کاک کەمال فواد زۆر ئاگای لەوە بێت، بەلام ئەوەندە ئەزانم لە پارتیدا، ئەو کەسە، که زۆر دەورێکی چالاکی تیدا بینی، مامۆستا

همزه عهبدوللا بو، که تازه گه رابؤوه ناو پارتی، به تاییه تیش کاک نه ژاد و کاک خه سره و، په یوه ندیان له گه لئاندا باشبو، هه روه ها دیاره ماموستا ئیبراهیم نه حمده که به هه مو لایه ک، وهک سکرتری حیزیه په کگرتوه که قبولیان کردبو، نه ویش ناموزگاری و سه په رشتی حیزیه په کگرتوه که ی نه کرد. من هیچ ده وریمک تیدانه بوه و ناگاداری نه وه نه بوم، کاتیک به سه ر نه ودها هاتمه وه، شیوعیه کان هاتبون و کورپاسیکی زور توندوتیزی ناشرینی پر جنیو و پر ئیتیهامات و بوختانی بی له زه تیان ده رکردبو، له داخی نه وه ی، که لقی کوردستانیان لیجیابؤته وه.

نه و نامیلکه یه (رد علی المفاهیم التصوفیه القومیة البورجوازیة)، پر بو له جنیو و هه رچی تومه تی ناشی هه یه، به پال نه و فکریه یان دابو، که کورد حیزیه تاییه تی خوی هه بیته، یان پیشه روی تاییه تی خوی هه بیته، یان شیوعیه کان بچنه وه ناو پارتیه وه. نه وه یان به جیابونه وه و خزمه تی ئیستیعمار و دوزمنایه تی عه رب و شؤفینیزم و به گژاچونه وه ی نه ته وه ی عه رب نه دایه قه له م.

له به رنه وه زور سه یر بو که من سه فهرم کرد، به ینمان زور زور باش بو له گه ل حیزیه شیوعی عیراقی، ته نانهت سه لام عادل زور جار شه وان نه هاته لای ئیمه نه نوست و منیش هه ندیجار نه چومه لای نه وان، من و هه مزه عه بدوللا هه ردوکمان نه و کاته موخته فی بوین له به غدا و هاتوچوشمان گه رم بو.

ئیمه ناو بزیشمان کردبو بو پیکهاتنه وه یان، به راستی شه خسی سه لام عادل، زور پشتگیری ریبازی پیشکه و تنخوازی پارتی نه کرد و له گه ل ماموستا ئیبراهیم دؤستایه تیان باش بو.

نه و، زور بوچونی باشی هه بو، هه تا به ده ستپیشخه ری و پیشنیازی نه و، جه ماعه تی نه نساری سه لامی عیراقی، کۆتری ناشتیان به خه لاتدا به ماموستا ئیبراهیم نه حمده. کۆتریکی زیرینی ناشتی سه بارت به ده ور و چالاکه له جولانه وه ی ناشتی له عیراقدا. هه روه ها عه زیز شه ریف و عه بدولره حیم شه ریف، وهک دو دؤستی دیرینی پارتی، چوبونه ناو حیزیه شیوعیه وه، کاریگه ری خویان هه بو، له به رنه وه زور سه یر بو، نه و نامیلکه یه به و توندوتیزیه نوسرابو.

نوسه ری نامیلکه که شه ریف شیخ بو که پاشان پیاویکی خائین ده رچو، چۆکی به رامبه ر به دوزمن داو و ئیعترافی له سه ر هاووریکانی کرد و له شیوعیه ت و له حیزیه شیوعیه ت هه لگه رپایه وه.

هه ر چۆنیک بیته، هه لویسته حیزیه شیوعی، کۆسپیکی گه ره ی هینایه به رده م هاوکاری پارتی له گه ل حیزیه عه ره بیه کانی نه و سه رده مه، چونکه حیزیه

شیوعی له گه‌ل حیزبی وه‌ته‌نی دیموکراتی و حیزبی ئیستیقلال و حیزبی به‌عسی عه‌ره‌بی ئیشتیراکی نزیك بون. هه‌روه‌ها حیزبی به‌عس، هه‌لۆیستیکی نارون و نا ئاشکرای هه‌بو به‌رامبه‌ر به‌ پارتی و نه‌یده‌زانی پارتی چۆن ته‌قیم بکات، نه‌ی ئه‌ویست پارتی به‌شدار بی‌ت له‌ به‌ره‌ی یه‌کی‌تی نیشتمانیدا.

هه‌روه‌ها، حیزبی شیوعیش له‌به‌رئهو ناکۆکیه‌ی که له‌گه‌ل پارتیدا هه‌یبو، هه‌مان هه‌لۆیستی به‌عسی هه‌بو، نه‌یده‌ویست پارتی به‌شدار ی به‌ره‌ بکات، ئه‌یویست پارتی گوشه‌گیر بکات، له‌به‌رئهو حیزبه‌کانی ئه‌و به‌ره‌یه‌ش، ناماده‌ نه‌بون هه‌چ دروشمیکی میلی کورد قبول بکن، نه‌ حوکمی زاتی، نه‌ دروشمی مافی چاره‌نوس.

پارتیش ئه‌وه‌نده گه‌رم نه‌بو، بۆ به‌شدار ی له‌ به‌ره‌ی یه‌کی‌تی نیشتمانیدا، به‌لام له‌گه‌ل کامل چادرچی و حیزبی ئیستیقلالدا باسی ئه‌وه‌ی کردبو، پێویسته باسی حوکمی زاتی یاخود مافی چاره‌نوس بکری‌ت.

له‌به‌رئهو‌ی حیزبی شیوعیش که‌وتبوه‌ دوزمنایه‌تی پارتیه‌وه، له‌ روی مه‌زوعی و بابه‌تیه‌وه، جێی پارتی له‌و به‌ره‌یه‌دا که له‌ نیوان حیزبی ئیستقلال، وه‌ته‌نی دیموکراتی، حیزبی به‌عس و حیزبی شیوعی عێراقی دروست بوو، نه‌ئه‌بوه‌وه.

به‌ره‌ی یه‌کی‌تی نیشتمانی عێراقی

* بیری پینکینانی به‌ره‌ی یه‌کی‌تی نیشتمانی عێراقی چۆن هاته‌ کایه‌وه؟ رۆلی ئه‌و به‌ره‌یه‌ چی بو؟

- په‌لاماردانی درێدانه‌ بۆسه‌ر میسر، هۆیه‌ک بو بۆ نزیکبونه‌وه‌ی هه‌وینی دروستکردنی (به‌ره‌ی یه‌کی‌تی نیشتمانی عێراقی)، ئه‌مه‌وێ بلیم، که‌ سالی ته‌قانه‌وه‌ی خه‌باتی جه‌ماوه‌ری بو له‌ عێراقدا، له‌ ئه‌نجامی ئه‌وه‌بو، ئینگلیز و فه‌ره‌نسا و ئیسرائیل سێ قۆلی په‌لاماری میسریاندا. له‌ سه‌رتاسه‌ری عێراقدا توپه‌یی و نا‌په‌زایی زۆر په‌ره‌ی سه‌ندبو، حکومه‌تی عێراق هه‌لۆیستیکی زۆر نامه‌ردانه‌ی هه‌بو، به‌رامبه‌ر به‌و په‌لاماردانه‌.

ته‌نانه‌ت، وه‌ک دوا‌یی ده‌رکه‌وت، نوری سه‌عیدیش، ده‌ستی هه‌بو له هاندان و تیژکردنی ئینگلیز له دژی جمال عه‌بدولناسردا.

له‌به‌رئه‌وه مه‌سه‌له‌ی خه‌باتی چه‌کداری هاته‌ کایه‌وه، ئیمه‌ ده‌میک بو له کوردستاندا نه‌و دروشمه‌مان هه‌لگرتبو، به‌لام شیوعیه‌کان له‌ژێر کاریگه‌ریی کۆنگره‌ی بیسته‌می حیزبی شیوعی سوڤیه‌تیدا، دروشمی (ئینتقالی سلمی) یان هه‌لگرتبو، نه‌یانگوت، عیراقیش به‌رینگه‌ی ناشتی نه‌گو‌یژیته‌وه بو سوڤشیا‌لیزم. نه‌مه‌ کاری کردبو‌ه‌سه‌ر په‌فتاریان، به‌لام نه‌م پوداوانه‌ی وای لیکردن، بیر له‌ خه‌باتی چه‌کداریی بکه‌نه‌وه و هه‌ندی کاری چه‌کداریی ناو شار وه‌کو بۆمبا ته‌قاندنه‌وه و ته‌ق و تۆق بکه‌ن.

دیاره‌ نه‌و کارانه‌ زۆرتیرین له‌ژێر کاریگه‌ریی رادیۆی (صوت العرب) دا بو که له‌ میسه‌روه‌ ده‌نگی زۆلالی بلأوده‌کرده‌وه و داوای دژایه‌تی کردنی ئیمپریالیزم و په‌یمانی به‌غدا و حوکمی نوری سه‌عید و کۆنه‌په‌ره‌ستانی عه‌ره‌بی نه‌کرد، له‌به‌رئه‌وه، نه‌وان که وه‌کو حیزبه‌ عه‌ره‌بیه‌کانی عیراقی به‌بێ کورد، له‌ سالی ۱۹۵۷ به‌ره‌ی وه‌ته‌نیان دروستکردبو، له‌ به‌رنامه‌که‌یاندا هیچ شتیکی دیار و ناشکرای تێدانه‌بو ده‌رباره‌ی مه‌سه‌له‌ی کورد، ته‌نها باسی برایه‌تی کورد و عه‌ره‌ب نه‌بیت. مه‌سه‌له‌ی به‌شداری کورد و عه‌ره‌بیش، دوا‌یی چوه‌ ده‌ستوری موه‌قه‌تی جمهوری عیراقییشه‌وه، له‌ راستیدا، فه‌قه‌ره‌یه‌ک بو له‌ به‌رنامه‌ی حیزبیک به‌ناوی (المؤتمر الوطني العراقي) که حیزبی ئیستقلال، حیزبی وه‌ته‌نی دیموکراتی و جه‌به‌ی شه‌عبی، پێکه‌وه به‌رنامه‌یه‌کیان پێشکه‌ش به‌ حوکمه‌تی عیراق کرد.

نه‌و سه‌رده‌مه، هه‌ستی نه‌ته‌وا‌یه‌تی هه‌م له‌ کوردستان و هه‌م له‌ ناو عه‌ره‌بیدا هه‌لچوبو، خه‌لکی کوردستانیش داوای مافی چاره‌نوسیان هیچ نه‌بێ زیاتر له‌ حوکمی زاتیان نه‌کرد، یان حوکمیکی فیدرالی له‌ عیراق دا‌بمه‌زیت و کوردیش مافی خۆی وه‌ریگریت. نه‌وه‌بو (به‌ره‌ی نیشتمانی عیراقی) که‌م و زۆر به‌لای مه‌سه‌له‌ی کوردا نه‌هاتبو، له‌به‌رئه‌وه‌ پارتیش زۆر موته‌حه‌میس نه‌بو بۆ به‌شداریکردن له‌ به‌ره‌یدا، نه‌و به‌ره‌یه‌ی، له‌ چوار حیزب پێک هاتبو، دوا‌ییش هه‌ندی نه‌ندامی تر به‌ناوی لاوان و نه‌نساری سه‌لامه‌وه به‌شداریان تێداکرد.

نه‌و به‌ره‌یه، زیاتر به‌ره‌ی به‌یاننامه‌ ده‌رکردن و خه‌لک هاندان و زه‌مینه‌ خۆشکردن بو بۆ خه‌بات، له‌و کاته‌دا له‌ ناو سوپای عیراقیدا نه‌فسه‌ره‌ نازاده‌کان خه‌ریکی جموجۆلیکی شوپشگی‌پانه‌ بون، خۆیان ساز نه‌دا، بۆ هه‌لگه‌پانه‌وه له‌ حوکمه‌ت و پو‌خاندنی پزیم و پزگارکردنی عیراق له‌ حوکمی مه‌له‌کی و له‌ کۆتو

زنجیره‌کانی ئیمپریالیزم.

له پرۆگرامی ئه‌و به‌ره‌یه‌دا، شتیکی ئه‌وتۆی تێدانه‌بو له‌سه‌ر مافی کورد، زیاتر داوای دیموکراسی و ده‌ستور و په‌رله‌مان و ئازادی حیزبه‌کانیان ئه‌کرد، ته‌نانه‌ت باسی روخانی رژیمی‌شی تێدانه‌بو، به‌لکو باسی لابردنی حکومه‌ت و حیادی ئیجابی، گه‌رانه‌وه‌ی عێراق بۆ باوه‌شی ولاتانی سه‌ربه‌خۆی عه‌ره‌ب و باسی هاوخه‌باتی له‌گه‌ڵ گه‌لانی عه‌ره‌ب و تیکۆشانی عه‌ره‌بی ئه‌کرا.

شایانی باسه، ئه‌و کاته سه‌رۆکی حیزبی وه‌ته‌نی دیموکراتی، مامۆستا کامل چادرجی له‌ زیندان بو، چونکه ئه‌و له‌کاتی په‌لاماردانی سێ قۆلی بۆسه‌ر میسر، چو بو بۆ ئه‌وی و له‌ویوه بروسکه‌یه‌کی لێدبو به‌ناوی لیزنه‌ی (گه‌لانی عه‌ره‌ب) و خۆشی ئیمزای کردبو.

هه‌والیک له‌ پۆژنامه‌کانی عه‌ره‌بیدا بآوکرایه‌وه، گوايه عێراق له‌کاتی په‌لاماردانی ئیسرائیل بۆسه‌ر میسر نه‌وتی به‌ هیلێ به‌غدا، حه‌یفا له‌ رێگای ئیسرائیله‌وه بۆ ئینگلته‌را نارده‌و. ئه‌و نه‌وته‌ی، به‌ سواریادا تێ ئه‌په‌ریت، وه‌ستا، چونکه له‌ کاتی په‌لاماردانی سێ قۆلیدا بۆسه‌ر میسر، ئه‌فسه‌ره ئازاده‌کانی میسر هیله‌که‌یان ته‌قاندبۆوه و نه‌یانه‌ه‌شت نه‌وت بپوات بۆ ده‌وله‌تانی پۆژئاوا، ئه‌وه‌ش کارێکی گرنگی کرده سه‌ر شه‌په‌که.

* ته‌مه‌نی به‌ره‌ی یه‌کیتی نیشتمانی عێراقی چهند بو؟

- به‌ره‌ی یه‌کیتی نیشتمانی، تا شۆرشێ ۱۴ ته‌موزی ۱۹۵۸، حکومه‌تی مه‌له‌کی پوخا و حکومه‌تی کۆماری عێراقی دامه‌زرا، مایه‌وه.

دوای شۆرشێ ۱۴ ته‌موز، ئه‌و وه‌فده‌ی ئیمه، به‌ سه‌رۆکایه‌تی مامۆستا ئیبراهیم ئه‌حمه‌د دروست بو،و، منیش ئه‌ندام بوم تێیدا، بۆ گفتوگۆ بو له‌گه‌ڵ به‌ره‌ی عێراقی، ئه‌نجامی به‌ده‌سته‌ینا، ئه‌ویش دوای ئه‌وه‌ی، هه‌مو لایه‌ک ره‌زومه‌ندیان نیشاندا به‌ تاییه‌تی به‌عسیه‌کان که ئیمه له‌ به‌ره‌که‌دا وه‌رگێرین، زۆربه‌یان نه‌یان ئه‌زانی، ئیمه چین و چیمان ئه‌ووت.

که چوین بۆ گفتوگۆ، قسه و بیروپای خۆمانمان پێگوتن، زۆربه‌ی بۆچونه‌کانی ئیمه‌یان پێ باش بو، به‌عسیه‌کان به‌ حه‌ماسه‌وه به‌شداری پارتییان له‌ به‌ره‌که‌دا قبول کرد.

لێپرسراوی ئه‌و سه‌رده‌مه‌ی به‌عسیه‌کان فوناد رکابی بو، له‌ دوای شۆرشێ ته‌موز بو به‌ وه‌زیری ئیعمار و له‌ سه‌ردانیکدا، چوین بۆ لای، وه‌ک پیاویکی

روخۇش و زۆر چاك هاته بەرچاومان كه رهئى له سەر مەسەلەى كورد زۆر باش بو، تەنانەت هەر لەوئى پىتى گوتىن، "من خوشكىكم هەيه داومە بە كوردىك، من له گەل كورد پەيوەندىم زۆر باشە و كوردم خۆش ئەوئىت، من چىم بۆ عەرەب ئەوئىت، ئەوەشم بۆ كورد ئەوئىت". له پاشاندا كۆبونەو هەيكمان له مەلەبەندى رۆژنامەى (الجمهورية) له گەلئاندا ئەنجامدا.

و هەدى پارتى بە سەرۆكايەتى مامۆستا ئىبراھىم بو، منىشى له گەلدا بوم، و هەدى بە عەسىەكان جگە له فوناد ركابى، على سالح سەعدى و دكتور سەعدون حەمادى تىدابو، چەند گەنجىكى ترىشيان له گەلدا بو، له ئەنجامدا توانيمان رهئى زوربەيان بگورين، له سەردەمى حوكمى دوهمى بە عەسدا، سەدام حسىن، فواد ركابى خستە زىندانەو، له وئىش پىلانئىكى بۆ دانا، بە دەستى يەكئى له زىندانەكان كوزرا.

*** ئەو كاتە بە عەسىەكان بۆچونيان بەرامبەر بە مەسەلەى كورد چۆن بو، ئايا پرۆگراميان هەبو بۆ چارەسەرگردنى؟**

- بۆچونيان دەربارەى مەسەلەى كورد باش بو، تەنانەت گوتيان ئىمە له كاتى دانانى دەستورى دائىمىدا، له گەل ئەوەين، مافى ئۆتۆتۆمى بە كورد بدرىت و كاتىكش، عىراق بچىتە ناو جەمهورىەتى عەرەبى يەكگرتو، ئەوا ئىمە رازىن، كوردستان ببىتە ئىقلىمى چوارەم له جەمهورىەتى عەرەبى يەكگرتودا.

ئەوەى راست بىت پرۆپاگەندەكانى حىزبى شىوعى، هەروەها ئەو چەپرەوبىەى له ناو خۆماندا پەيدابو، ئەوئىش دواى گەرانەو هەى مەلا مستەفاى بارزانى له سۆفئىت، كارئىكى زۆرى كرده سەر تىكدانى پەيوەندىمان له گەل قەومىەكانى عەرەب. ئەگىنا ئەو رۆژە مومكىن بو، قەومىەكانى عەرەب بەئىننە سەر ئەو بۆچونەى، كورد پىويستە مافى ئاساىى خۆى بدرئىت، هەروەها ئەو راستىە له ناو رىزى قەومىەكانى عەرەبدا بلأوبكەينەو كه كورد مافى ئاساىى مىللى خۆى هەيه، ئەوئىش له جياتى بىروباوهرىى شۆفئىتى و نە سەلماندى كورد و بە گژاچونى كورد و پىلانى له ناو بردنى.

ئەو هەنگاوى مەكتەبى سىياسى پارتى بە سەرۆكايەتى مامۆستا ئىبراھىم ئەحمەد، بە شداربون له (الجبهة الاتحاد الوطنى) دەورئىكى باشى هەبو له ناو ئەو بەرەيهدا، له لايەكەو هە سەرەتايەك بو بۆ پەيدابونى پەيوەندى له گەل حىزبى بە عەسى عەرەبى ئىشتىراكى له عىراق و حىزبى ئىستىقلال و له رىئى ئەوانىشەو هە

له گه‌ڵ عه‌بدولناسردا .

ئهم کارانه بونه مایه‌ی ناره‌زایی شیوعیه‌کان، ئه‌وان زۆریان پێ ناخۆش بو، بوختانیکیان هه‌لبه‌ست، گوايه رێککه‌وتنیک بوه له نێوان (م.س)ی پارتی به سه‌رپه‌رشتی مامۆستا ئیبراهیم ئه‌حمهد و من، له‌گه‌ڵ به‌عسیه‌کان و حیزبی ئیستیقلال و عه‌بدولسه‌لام عارفدا، ئه‌وه‌ش ئه‌وه‌بوه که عێراق بخه‌ریته سه‌ر جمهورییه‌ی عه‌ره‌بی یه‌کگرتو، کوردیش به‌رامبه‌ر به‌وه، یان سه‌ربه‌خۆیی وه‌ربگریت، یاخود بو‌خۆی ببیته جمهورییه‌تیک، یا ببیته ئیقلیمی چواره‌م له جمهورییه‌تی عه‌ره‌بی یه‌کگرتو .

ئهو هه‌واله‌یان که‌یانه‌ عه‌بدولکه‌ریم قاسم، ئه‌ویش زۆر له‌وه ترسا، هه‌روه‌ها هه‌مان هه‌والیشیان به‌ مه‌لا مسته‌فا که‌یاند .

ئهو‌هی راست بیته‌ هه‌ینانه‌وه‌ی مه‌لا مسته‌فاش هه‌ر له‌ ئه‌نجامی ئهو سیاسه‌ته‌ بو، ده‌خوازرا له‌ قه‌ومییه‌ عه‌ره‌به‌کان نزیک ببیته‌وه، چونکه‌ وه‌زیری ناو‌خۆ عه‌بدولسه‌لام عارف، بو به‌هۆی ئه‌وه‌ی، تاهیر یه‌حیا، ئه‌وکاته‌ لیوا، یان عه‌مید بو، کرابو به‌ به‌رئۆه‌به‌ری پۆلیسی گشتی .

تاهیر یه‌حیا، به‌ ره‌گه‌ز کورد بو، په‌یوه‌ندی باشی هه‌بو له‌گه‌ڵ ئه‌فسه‌ره‌ کورده‌کان، به‌تایبه‌تی له‌گه‌ڵ که‌ریم قه‌ره‌نی، به‌هۆی ئه‌وه‌وه‌ ئیمه‌ ناسیمان . که‌ چوین باسی ئه‌وه‌مان بو کرد که‌ گرنگه‌ په‌ساپۆرت بو مه‌لا مسته‌فا ده‌ربه‌یتین و یارمه‌تی بده‌ین بگه‌ریته‌وه .

ئیمه‌ پێشتر له‌گه‌ڵ عه‌بدولکه‌ریم قاسم قسه‌مان کردبو، به‌لام ترسمان هه‌بو، عه‌بدولسه‌لام عارف موعاریز بیته‌ . تاهیر یحیا گوتی: من ئه‌چم له‌گه‌ڵ عه‌بدولسه‌لام قسه‌ ئه‌که‌م، که‌ چوبو قسه‌ی له‌گه‌ڵیا کردبو، ئه‌ویش ره‌زامه‌ندی ده‌ریزیو .

پەراۋىزىمگان:

- ۱- نەسەد خۆشەۋى، ھاورىنى خەباتى بارزانى بو، لە ۱۹۱۸ لە ناۋچەى بارزان لە دايك بوە و لە گەل بارزانى چۆتە مەھاباد و دوايى لە گەل ھاورىيانىان چۈنەتە يەكيتى سۆفیت و لە گەل بارزانى گەراۋەتەۋە بۇ عىراق و لە ۳۱ مايسى ۱۹۷۸ دا لە تاران كۆچى دوايى كردوۋە.
- ۲- زرار سلىمان بەگ دەرگەلەيى، لە بيروهرىەكانيدا لە لاپەرە ۲۵۰ ئەيگىرتەۋە: (كە زۇر كەس پرسويانە، راستە نىۋە لە شەرى كۆريا بەشدارىتان كردوۋە، مەلا مستەفا كراۋە بە فرماندەيەكى پاىە بەرز لەو شەرەدە؟ گوتم: نەۋەى راست يىت وا لە نىۋەى دەزانين و بيستومانە، كاتى شەرى كۆريا نىمە دورخراپىنەۋە و نەفى كرابوين بەسەر گوندەكان لە ئۆزىكستان، مەلا مستەفاش ۋەك ھەمومان لە گوندەك دانرابو ۋەك نەفى). (زارار سلىمان بەگ دەرگەلەيى، بيروهرىەكانم لە سالانى ۱۹۴۳ - ۱۹۷۷) چاپخانەى رەھەند ۲۰۰۲- سلىمانى.
- ۳- (بارزانىەكان نە ھەميشە ھەمويان بەيەكەۋە لە شوتنىك نىشتەجى كراون، نە لەيەك ناۋچەش بون، لە ناۋچەى جياواز بون لە كۆمارى نازرباينجانى سۆفیتى، تا كۆتايى ۱۹۴۸، لە دواى نەۋەۋە نىردران بۇ ئۆدوگايەك لە كۆمارى نوزىكستان و لە نزيك تاشقەندە جىگىرىبون و دواى سالىك جارىكى تر پەرش و بلاۋكرانەۋە بەسەر چەند شوتنىكدا و پەيوەندىيان لە گەل يەك نەما و جارىكى تر لە كاتى ستالىندا لە تاشقەند ھەمو كۆكرانەۋە). زانىارى زياتر لە كىتئى "سياسة الاتحاد السوفيتي تجاه الحركة القومية الكوردية التحررية في كردستان الجنوبية ۱۹۴۵-۱۹۶۸ - مېھفان محمد حسين رشيد البامرنى".
- ۴- كۆسمۆپۆلىتى، بۆچونىكى سياسى فەلسەفە، كە برواى بە سنورى جوگرافىاي تەسك نىە و ھەموو زەۋى بە يەك پارچە سەير دەكات و ھەمو شوتنى بە ھى خۆى دەزانىت.
- ۵- (نورى سەعيد، لە بەغدا لە ۱۸۸۸ دا لە دايك بوە، لە قوتابخانەى عەسكەرى لە نەستەنىول لە ۱۹۰۶ دا دەرچوۋە و دواى يىنچ سال لە كۆلىژى ھەربى دەرچوۋە، تاقە سياسى عىراقىە كە ۱۴ جار بوە بە سەرۆك ۋەزىران، لە ۱۹۳۰/۳/۲۳ تا ۱۹۵۸/۵/۱. لەو ماۋمەيدا دوجار لە عىراق بەھۆى كودەتاءە ھەلئەتاءە و دوايى گەراۋەتەۋە، سياسەتى بەعەرەبكردن لە زەمانى نەۋەۋە لە كەركوك دەستى پىكرد و كورد لەۋنۋە گواستراۋەتەۋە بۇ شارەكانى ناۋەرەست و خواروى عىراق و عەرەبى دەھىتايە شوتنەكانيان، دەربارەى مردنى لە رۆژانى تەموزدا، بۆچونى جياواز ھەيە، لەسەر نەۋەى خۆى كوشىتئى يان كوشىتئىيان).

۶- سەلام عادل، كە ناوی خۇي حەسەن نەحمەد رازىيە و لە ۱۹۲۲ لە نەجەف لە داىك بوە، كادىرئەنگى دىارى حىزبى شىوعى عىراقى بو، لە ۱۹۵۶ بو بە سكرىتېرى ئەو حىزبە تا هاتنى بەعسىيەكان لە ۱۹۶۳ دا، بەعسىيەكان گرتيان و دواى نەشكەنجەى زۆر هەلىانواسى. سەلام عادل، رۆلى ديار و سەرەكى هەبو لەكاتى حوكمە قاسمدا لە عىراق و توانى جەماوەرنكى زۆرى ديار لە دەورى حىزبى شىوعى كۆكاتەوہ.

۷- فەھد، كە ناوی راستەقىنەى يوسف سلیمان يوسف، بە دامەزرەنەرى حىزبى شىوعى عىراقى دانەنرنت، لە ناحىيە بەرتەلە لە پارىزگاى موسل لە ۱۹۲۱ دا لە داىك بوە، گەنجايەتى لە بەسرا و ناسرە بەسەر بردوہ، سەفەرى چەند وڵاتىكى دراوسى عىراقى كرده و ناسۆى بىر كردهوہى فراوان بوە و لە سەرەتاي سىيەكاندا، دەستى بە جۆرەها چالاكى سىاسى كرده و جۆرەها نوسىنى دەربارەى چەوسانەوہى جوتياران و كرىكاران و رۆلى عىراق بلاو كردهوتەوہ. لە ۱۹۳۳/۲/۲۰ سەن دەكرىت و بەكەم عىراقى دەيىت، كە دان بەوہدا ئەنيت، كە شىوعىيە لە ۱۹۳۴/۳/۳۱ بە ئەندامى سەر كردهايتى حىزبى شىوعى هەلدەبىزىت و دواى ئەوہ سەفەر دەكات بۆ مۇسكۆ بۆ خوئندىن. داى ئەوہى لە سەرەتاي ۱۹۳۸ دەگەرئەتەوہ بۆ عىراق، دەست دەكات بە چالاكى سىاسى لە شارە جياوازەكاندا و لە كۆنگرەى يەكەمى حىزبەكەياندا لە ۱۹۴۵ بە سكرىتېرى حىزب دەستنيشان دەكرىت. لە ۱۹۴۷/۱/۱۸ لە گەل كۆمەلىك ھاورنى خۇي نەگىرىن و لە دادگاذا بەرگرىيەكى قارەمانانە لە خۇي دەكات و لە زىندانە دامىنئەتەوہ، تا لە بەرمەيانى رۆزى لە ۱۹۴۹/۲/۱۴ لەسپدارە ئەدرىت.

**گه‌شانه‌وه و گه‌شه‌کردنی خه‌باتی کوردایه‌تی،
له قۆناغی عه‌بدولکه‌ریم قاسمدا ۱۹۵۸ - ۱۹۶۳**

گه‌رانه‌وه‌ی بارزانی بو عیراق

* مه‌لا مسته‌فا که‌ی و چۆن گه‌رایه‌وه بو عیراق؟

- ئیمه پێشنیازی‌کمان بو حکومه‌ت کرد، با مه‌لا مسته‌فا له ریگای قاهیره‌وه بیته‌وه بو عیراق، له‌وی عه‌بدولناسریش ببینی‌ت و باس له مه‌سه‌له‌ی کورد و عه‌ره‌ب بکه‌ن، ئه‌وه‌ی هه‌ردوکیان پێیان باش بو، با بکریت.

خیرا له به‌غدا پاسپۆرتیان بو مامۆستا ئیبراهیم ئه‌حمه‌د، نوری ئه‌حمه‌دی ته‌ها، عوبه‌یدو‌لای بارزانی و شیخ سادقی شیخ بابۆی بارزانی ده‌رکرد، هه‌ر چواریان چون بو چیکۆس‌لۆفاکیا و له‌ویوه، مه‌لا مسته‌فایان له‌گه‌ڵ خۆیان هینایه‌وه بو قاهیره، له‌وی عه‌بدولناسریان بینی و دوایی هه‌مو پتکه‌وه گه‌رانه‌وه بو به‌غدا⁽¹⁾. شیوعیه‌کان، ئه‌و شتیه گه‌رانه‌وه‌یان وه‌ک بوختان و پیلان دایه قه‌له‌م، به حساب پیلانی‌که که ئیمه و به‌عسییه‌کان له‌سه‌ری ریککه‌وتوین و پتکه‌اتوین له‌سه‌رئه‌وه‌ی، به‌شی عه‌ره‌بی عیراق بخریته سه‌ر کۆماری عه‌ره‌بی به‌کرتو، به‌رامبه‌ر به‌وه کۆماری کوردستانیش دابه‌زیت.

ئه‌مه‌وی شتی‌کت بو بگێرمه‌وه که مه‌لا مسته‌فا هاته‌وه، زۆریان دژ به ئیمه پڕ کردبو، هه‌تا عه‌بدولکه‌ریم قاسمیش قسه‌ی دژ به ئیمه‌ی بو مه‌لا مسته‌فا گێرابۆه‌وه.

ئه‌وه بوه‌هۆی ئه‌وه‌ی، بالێک له‌ناو پارته‌یدا په‌یدا‌بو، کلکایه‌تی حیزبی شیوعی ئه‌کرد و بریتی بون له: (نه‌ژاد ئه‌حمه‌دی عه‌زیز، خه‌سه‌ره‌و توفیق، حه‌مید عوسمان، س‌ال‌ح حه‌یده‌ری و هه‌مزه عه‌بدو‌ل‌ل‌ا) ئه‌مانه که‌وتنه هاندانی مه‌لا مسته‌فا لی‌مان، به ئیس‌را‌ه‌وه داوایان لی‌کرد، مه‌کته‌بی سیاسی بگۆریت، منیش ده‌ربکریم، چونکه منیان به هاندەری سه‌ره‌کی ئه‌و سیاسه‌ته ئه‌زانی و ئه‌شیان ویست که مامۆستا ئیبراهیمیش په‌روبا‌ل بکریت و هیچ ده‌سه‌لاتیکی نه‌مینی‌ت.

له کۆبونه‌وه‌یه‌کدا که هه‌مو‌مان دانیشتی‌بوین، مه‌لا مسته‌فا لی‌ی پرسین، گو‌تی: ئه‌وه ئه‌و هه‌وا‌له راسته. چیه و چۆنه؟ مامۆستا ئیبراهیم ئه‌حمه‌د که‌وته شه‌رح

کردنی، بۆی باسکرد که ئه وه ئه سلی نیه، راستیه کانی گێرایه وه چۆن بوه، به تایبهتی مه سه له ی ئه وه ی، چۆن چوینه ته جه به وه، گوته که مه وزوعی وا باسنه کراوه و شتی وا نه بوه، زۆر به رگریشی له وه کرد، که ئیمه شتی وامان نه کردوه .

مامۆستا ئیبراهیم گوته: "پارتی کاتی خۆی موزه که ره یه کی داوه به هیزه کان له سه ر یه کیتی و ئیتیجادی فیدرالی، ئه و نوسراوه، وه سقیه یه کی میژویی زۆر راست و مه بده ئیه، ئیسته ش به که لکی ئه وه دیت به کاربه یتریت".

که تۆبه هاته سه ر من، مه لا مسته فا لیتی پرسیم، گوته: جلال تۆ ئه لیتی چی؟ گوتم: "وه للاً زۆر به داخه وه ئه زبه نی، شتی وا نه بوه" که گوتم زۆر به داخه وه شتی وا نه بوه، دایه قاقای پیکه نین، هه زار ره حمه تی لیبیت گوته: ئه ها فه رمو ئه لیم (شیته)! هه ر ئیوه باوه ر ناکه ن، گوتم: "وه للاً من ئیستا ئه گه ر عه رب بیت و له گه ل من ئه و ریکه وتنه مۆر بکات، عه رب بۆ خۆی یه کیتی عه ربی دروست بکات و عیراق بچیته سه ر کۆماری عه ربی یه کگرتو و له به رامبه ردا سه ربه خۆی کوردستان سه له مین، وه للاً ئه من، مه منون ئه بم و له گه لیشیاندا ئه و ریکه وتنه مۆر ئه که م و به راستیشی ئه زانم، کوردو عه رب وا پیکبیت که کورد پشتیوانی خه باتی رزگاریخوازی و یه کخستنه وه ی نه ته وه ی عه رب بکات و نه ته وه ی عه ربه بیه پشتیوانی خه باتی رزگاریخوازی و مافی چاره نوس و مافی سه ربه خۆی کوردستان بکات".

ئه و براده رانه ی که سه ر به حیزبی شیوعی بون و له ناو ئیمه دا بون، ئه و خاله یان ئیستیغلال کرد و به شوفینی و راسته روه ییان دایه قه له م.

* به ره ی یه کیتی نیشتمانی عیراقی چی لیهات؟

- له دوا ی ئه وه ی که له ناو (جبهه الاتحاد الوطنی) بوین، که وتینه هه لگرتنی دروشمی پاراستنی جه به، ئیمه ئه وانه ی، مامۆستا ئیبراهیم ئه حمه د نوینه رایه تی ئه کردین و من له و گروپه دا کادیریکی چالاک بوم، ئه مانگوت: "ئیستا کاتی ئه وه نه هاتوه، یه کیتی عیراق درز به ریت، کاتی ئه وه نییه، (جبهه الاتحاد الوطنی) تیکبجیت، به لکو پتویسته ئیمه ئه و به ره یه بپاریزین، کاتی ئه وه نیه، شه ر بکه ویته وه نیوان به عسی، شیوعی، یا وه ته نی دیموکراتی و ئیستیقلال، یان کورد و عه ربه وه . ئه بیت ئه مرۆ هه مو هیزه کان یه ک بگرن و کۆماری عیراق بپاریزین و به ره ی دیموکراسی به هیز بکه ین".

"ھەرۈھا پىۋىستە، گەلى عىراق بە ئارەزۋى خۆى و بە سەرەستانە بۆچۈنى خۆى دەرىبىرەت، ئايا يەككىتى ئەيەۋىت، ياخۇد جۆرىكى تر لە پىكەۋە ژيانى ئەۋىت، ئەمە بەندە بە خواستى مىللەتى عەرەبەۋە . ئىمە لە و مەسەلە يەدا ھەردو خواستەكەمان بە دژى خۆمان ئەزەنى، يەككىيان: تا چ رادەيەك يەككىتى مىللەتى عەرەب مافەكانى كورد بەدى دىنەت، دوەم: تا چ رادەيەك دىموكراسى و ئازادى ئەپارىژن، لەبەرئەۋە، ئىمە لايەنگرى گەشەدان و جۆشەدانى جەبەھى ئىتىحادى ۋەتەنى بوين".

* بۆچى ئەو بەرەيە ھەئەشايەۋە؟

- لە دۋاى ئەو كۆبونەۋە جەماھىرىيە گەۋرانەى، بەناۋى بەرەۋە ئەكرا، پەيۋەندى نىۋان شىۋىيەكان و بەعسىيەكان پۆژ بە پۆژ بەرە و خراپتر ئەچو، حىزبى ئىستقلال و بەرەى قەۋمى، لەگەل بەعسىيەكان نىزىك ئەبونەۋە، ئەۋانى تىرىش خۆيان لە لايەكى ترەۋە كۆكردبۆۋە . بەرەئى من، چەند ھۆيەك ھەبون كە بونە مايەى ھەئەشاندنەۋەى ئەو بەرەيە:

يەكەم: ھەلەى گەۋرەى بەعسىيەكان بو كە ئەيانوۋىست بە زۆرى زۆردار، بەبى ئەۋەى كە رەئى گەلى عىراق ۋەرىگرن، بى ئەۋەى رىگەى ئەۋە بەدەن كە ئەبى ئەبىژاردنىكى ئازادبكرىت و پەرلەمان دابنرەت و ژيانى دىموكراسى لە عىراق دابمەزرىت، ئەيانوۋىست يەكسەر ۋەحدەيەكى فەۋرى بەسەر عىراقدا پسەپىتن.

دوەم: ھەلەيەكى تر، ئەۋەبو، دەستيان گرت بەسەر كورسىيەكەى عەبدولسەلام عارفەۋە، لە خۆپىشاندانەكاندا ئەيانگوت، بژى (جمال العراق، عەبدالسلام عارف)، ئەيانوۋىست ئەو پىاۋە، كەم عەقل، گىل، سەركەش، دىكتاتور و كۆنەپەرەستە بكن بە رەمزى خۆيان و رەمزى جولانەۋەى عەرەب لە عىراقدا، ھەرۈھا گوى ئەدانىان بە مەسەلەى دىموكراسى و مافەكانى دىموكراسى لە عىراقدا.

بەداخەۋە تا ئەم دوايىنەش جولانەۋەى نەتەۋەپەرەستى عەرەب ھەر گرنكى بە مەسەلەى رىزگارى لە ئىستعمار ئەدا، دژايەتى زايونىزم و مەسەلەى چارەسەرى كۆمەلەيەتى، ناۋى دەنا ئەزەمنى دىموكراتى شۆپش.

لايەنە سىياسىيەكەى دىموكراسىيان ئىھمال ئەكرد كە لايەنە ھەرە گرنگەكەيە و برىتى بو لە لايەنى ئازادى دىموكراتى، ئازادى حىزبىيەتى يان فرە حىزبى، مافى رادەربىن و دروستكردنى رىكخراۋى ئازاد و ئازادى پۆژنامەۋانى و سەرەستى لە دەپرىنى بىرۋاۋەپدا.

ئەۋانە بەھۆى كارەكانىانەۋە، ئەبونە ھۆى تىكدانى (الجبهة الاتحاد الوطني)،

حيزبى شيوعى عيراقيش له خوى بايى بوبو، به وهى كه عه بدولكه ريم قاسم روى دابونى، په رهيان سه ندبو، هه وليان نه دا به عسيه كان و قه وميه كان ريسوا بكن و بچن به گزياندا.

هيچ بايه خيكيان دانه نه نا به جه به كه، له ژير دروشمى پاراستنى جمهوريه تدا نه چونه وه به گز دروشمى په كيتى عه رب و مه سه لهى نه ته وايه تى عه ربه دا. هه رچنده به ناو و به رواله ت دروشمى ئيتحادى فيدراليان نه ويست، به لام نه يانويست عه بدولكه ريم قاسم هاندهن دزى جمهوريه تى عه ربه تى موته حیده و به عسيه كان.

نه وه بو، له سالى ۱۹۵۹ دا، دواى روداوه كهى (شهواف) له موسل، نه و كاره سات و كوشتاره ناپه وايه تى دژ به خه لكى بچ تاوان كرا له موسل، جه به تى ئيتيحادى وه تهنى هه لوه شايه وه.

*** گرنگترين كارى نه و به ريه له ماوه تهنى خويدا چى بو؟**

- گرنگترين كاره كانى به ريه ئيتيحادى وه تهنى، سازدانى زه مينه تى سياسى بو، بو شوږشى ۱۴ ته موز، نه و به ريه هانده ريك بو، بو نه فسره نازاده كان بو نه وه تى، هه لكوتنه سه ر حكومه تى عيراق، رژيمى مه له كى بروخيئن.

پارتى و شوږشى ۱۴ ته موز

*** پوتى پارتى له شوږشى ۱۴ ته موزدا چى بو، نايا پارتى هيچ په يوه ندييه كى له گه ل**

گروپى نه فسره نازاده كان هه بو؟

- پارتى ديموكراتى كوردستان، په يوه ندييه كى به هيژى له گه ل نه فسره كورده كان هه بو، گروپيك له نه فسره كورده كان، له كه ركوك دروست بوبون كه نه فسره كورده كانى ناوچه كانى تريشى گرتبووه، له وانه فاتيح جه بارى و چندين نه فسره كوردى تر، نه م جولانه وه يه، له گه ل پارتى نزيك بو، من له نه لقه تى په يوه ندى بوم له نيوان نه وان و پارتيدا، پارتى هه ندى زانبارى ده رباره تى چالاكى

ئەفسەرە ئازادەكان ھەبو، بەلام پەيوەندى راستەوخۆى نەبو لەگەڵياندا. ھەندىك زانىارى ئەگەيشتە مامۆستا ئىبراھىم ئەحمەد، سەبارەت بەوھى، كە ئەو پەيوەندىەكى تايبەتى باشى لەگەڵ دوو ئەفسەر لەو ئەفسەرەنە ھەبو، يەكئىكئىيان عەقیدە بەدووللا سەعید، دوھمىشيان، موقەدم فەتاح شالى بو، ھەردوئىيان نزیك بون لە ئەفسەرە ئازادەكانەو، زانىارىەكان تەنھا ئەوئەندە بون كە جولانەوھەيك ھەبە لەناوياندا، ئەوھ ئەزانرا، ئەوانە خەرىكى شتىكەن، بەلام بەرەسمى پەيوەنديان لەگەڵياندا نەبو، ئاگادارى وردەكارىەكانىش نەبون.

قەومى و شىوعىەكان، لە ناخرو ئۆخریدا كەوتبونە دزايەتى پارتى، لەبەرئەوھى ئەو ئەفسەرەنە، لە بن كارىگەرى شىوعى و قەومى و بەعسىەكاندا بون، ھىچ پەيوەندىەكى راستەوخۆيان لەگەڵ پارتیدا نەبو، بەلام كە شۆرشى ٤١ى تەموز رویدا، دەست بەجى پارتى، لە سەرتاسەرى كوردستاندا كۆمەلانى خەلكى خۆى ساز و ئامادەكرد بۆ پشتىوانىكردن لەو شۆرشە، وەفدىكى گەرە دروستكرا بەسەرۆكايەتى مامۆستا ئىبراھىم ئەحمەد و چونە بەغدا، لەوئى ھەم پىرۆزبایيان لە سەركردايەتى شۆرش كورد و ھەم لە كۆبونەوھەيكى گەرەدا، لە بەردەمى وەزارەتى دىفاع كرا، پشتىوانى خۆيان بۆ شۆرشى ٤١ى تەموز دەربىرى و داواى مافەكانى گەلى كوردیان كرد.

ئەوھى راست بىت، چونكە ئەفسەرە ئازادەكان، سەركردەكانيان، يا عىراقچى، يا نەتەوھەپەرەستى عەرەبى بون، لە بىروپاى ئىمە پازى نەبون، ھەر لە يەكەم وتار، مامۆستا ئىبراھىم ئەحمەد لەبەردەمى وەزارەتى دىفاع خۆئىندىەو، باسى ئەوھى كرد، چۆن عىراق كاتى خۆى ئىنگلىز دروستى كردو، چۆن مىللەتى كورد بىبەش كراوھ لە مافى خۆى و چۆن ئەو كيانەى عىراق لەسەر بناغەى نابەرامبەرى و بىبەش كردنى كورد لە مافى خۆى دامەزراوھ و چۆن پىويستە ئىستا ئەوھ راست بكرىتەوھ، دەبىت عىراق لەسەر بناغەىەكى يەكسانى راستەقىنە دابمەزرىتەوھ كە داننانە بە مافى رەواى كورد و سەلماندى حوكمى زاتىبە، ئەمە ئەبىتە ھۆى ئەوھى بناغەكانى كۆمارى عىراقى ساوا بەھىز بكات.

ئەم بۆچونانە، زۆر بە دلای ئەفسەرەكان نەبو، جارى عەبدولسەلام عارف ئەفسەرىكى شۆفىنى، عەبدولكەرىم قاسمىش عىراقچى بو، پىئى وابو، ئىمە ھەر دەبىت بلئىن عىراقىبىن، نە كوردىن و نە عەرەبىن، پىويست ناكات باسى ھىچ مافىكى نەتەوھى عەرەب و كورد بکەن. بۆیە لە ھەردولاوھ ئەم بۆ چونانە قبول نەبون، بەلام وەرە وەرە تا دەھات دەورى پارتى و چالاكىيەكانى پارتى پەرەى

ئەسەند و سیاسەتی راست و رەوای پارتی زیاتر رۆن ئەبۆوه، چونکە پارتی بە راستی لایەنگری ئەوە نەبوو، ئەفسەرە نازادەکان بکات بە گۆرە کدا.

هەرۆهە پارتی ئەیویست، لەگەڵ هەموو لایەک پەییوەندی باشی هەبیت، من مەبەستم لەو پارتیە، بە سەرۆکایەتی مامۆستا ئیبراھیم ئەحمەد کاری ئەکرد، تا مەلا مستەفا هاتەو، بە هاتنەوێ ئەو، بەتەواوی ئەم سیاسەتە گۆرا، گۆرانیش لە مەکتەبی سیاسیدا کرا کە لە ئەنجامدا من لایەم لە مەکتەبی سیاسی و مەکتەبی سیاسیش فراوان کرا و نوێنەری ئەو جەماعەتی تیدا ژۆر کرا کە سەر بە حیزبی شیوعی بون.

* کە تۆ دەتیت نوێنەری ئەو کۆمەڵە، ئەو کۆمەڵە یە کێ بون؟

- هەندێ لەوانە، بریتی بون لە نەژاد ئەحمەد عزیز، هەمزە عەبدوللا، خەسرە و توفیق و حەمید عوسمان، ئەوانە هاتنە پێشەو و هەندیکیان چونە مەکتەبی سیاسیەو، وەک نەژاد و هەمزە عەبدوللا، ئەمانە راستەوخۆ سەر بە حیزبی شیوعی بون.

سەرکردنی مام جلال لە پارتیدا

* ئەو ئەندامانە بێ ئەبژاردن چونە مەکتەبی سیاسیەو، یان بە ئەبژاردن؟

- نەخێر، بە رینگای ئەبژاردن بو، کۆمیتە ی مەرکەزی بە مەلا مستەفاو ۱۵ ئەندام بوین، ئەم برادەرەنە کە مایەتی بون، ۵ بەرامبەر بە ۱۰، ئەم پینچ کەسە، هاتن رقیان گرت و گوتیان: "ئیمە نایکەین، تاووەکو مەکتەبی سیاسی نەبیت بەو نەسبەتی کە ئیمە ئەمانەوێت". ئەوان کە لکیان لەو وەرگرت کە ئەو تۆمەتە لەسەر ئیمە بڵاوبوو، گوايە ئیمە بەشە ژۆرە کە ی سەرکردایەتی پارتین و لەگەڵ جەمھوریەتی عەرەبی مۆتەحیدە و سەلام عارف و حیزبی بەعس و حیزبی ئیستقلال پیکهاتوین، عێراق بخریتە سەر جەمھوریەتی عەرەبی مۆتەحیدە، کوردستانیش سەرەخۆیی وەرگریت و بپیتە جەمھوریەتیکی فیدرالی.

ئەوانە، مەلا مستەفايان راكيشابو بەلای خۆياندا، ئەویش كەوتبوه ژێر كاریگەری شیوعیەكانەوه، لەبەرئەوه، مەلا مستەفا هات و گوتی: "یا لەگەڵتان نابم، یا ئەبێت ئەو مەكتەبە سیاسییە بگۆردرێت". ئێمەش بۆ ئەوهی مەلا مستەفامان لەگەڵ بێت و جیا نەبیتەوه، قبولمان كرد.

زۆرمان لەو برادەرانه پرسى، رهئیتان چیه؟ گرنگه كه دیموكراسى لهسەر بناغەى زۆرایەتى و كەمايەتى بێت؟ گوتیان: "ئێمە هیچ رهئیمان نیه، مەلا مستەفا چى گوت ئەوه رهئى ئێمەشه!" منیش گوتم: باشه من ئەوهتان لهسەر تهسجیل ئەكەم، بە هەمزە عەبدوللأ، نەژاد ئەحمەدى عەزیز، خەسرە توفیق، حەمید عوسمان و سألح حەیدەریم گوت: "ئێوه هەر پینجتان ئەو قەسە یە ئەكەن، ئەوه ئێمە ۱۰ كەس ئەو هەلوێستەتان بۆ میژو لەسەر تهسجیل ئەكەین، ئێوه رهئیتان نییه، مەبادئى دیموكراتیەتى مەركەزى، كەمايەتى و زۆرایەتى ئەخەنە ژێر پیتانەوه، ئەلێن: هەرچى مەلا مستەفا گوتى، ئەوه رهئى ئێمەیه، ئەوه من لەسەرتانى تهسجیل ئەكەم، هەرچەندە ئەوه من خۆم واز ئەهێنم".

ئەوه بو لە مەكتەبى سیاسى دەرچوم، لە پاشان ئەوان داوايان كرد، پتویستە من تهجمید بكریم، فعەلەن من تهجمید كرام، هەتا كۆنگرەى چوار، بە تهجمیدی مامەوه.

* ئەو سركردنه سائى چەند بو؟

- ئەوه لە ۱۹۵۹ / ۶ / ۳۰ دا بو، لە ئەنجامى ئەو كۆنفرانسە، من تهجمید كرام تا ۱۹۵۹ / ۱۰ / ۴ كە كۆنگرەى چوار، لە بەغدا لە مالى كاكە زیاد بەسترا، بە تهجمیدی مامەوه.

كۆنگرە ئەو بربارەى هەلۆهشاندەوه، بانگیان كردم بۆ كۆنگرە و بربارەكەیان بە ناشەرعى و ناراست دا بە قەلەم.

هاوكارى نێوان ئەفسەرە ئازادەكان زۆرى نەخایاند، چونكە ئەفسەرە قەومییەكان بەلای قەومییەت و یەكیتی عەرەبیدا دایان ئەشكاند، كە پارتى پشتگیری لەوه نەدەكرد، دوه میشیان عەبدولكەرىم قاسمیش بەلای دیموكراتیەت و عێراقچیتیدا دایشكاند، كە پارتى پشتگیری دیموكراتیەتەكەى ئەكرد، بەلام عێراقچیتیکەى رەت ئەكردەوه.

* دواى ئەو گۆرانكارییانە، پارتى چۆن خۆى لەگەڵ بارودۆخى سیاسى تازەدا گونجاند؟

- پارتى زۆر لایەنگرى دیموكراتیەكەى كەرىم قاسم بو، پتیی زۆر باش بو،

به لأم لایه نگری عیراقچیتیکه ی نه بو، چونکه نه یان گوت، پتیویست ناکات داوای مافی تاییه تی کورد بکریت، هه تا له زه مانی که ریم قاسمدا وتاریکی زۆر باش له خه باتدا بلۆکرایه وه له ژیر ناوینشانی، (گه لی کورد و ماده ی ۳ له ده ستوری عیراقی)، له ویدا نه و بۆچونه په تکراره ته وه، (عیراق به شیکه له میلله تی عه ره ب)، رۆژنامه ی خه بات به رونی نوسی، (عیراق به شیکه نیه له میلله تی عه ره ب) نه و بۆچونه ش هه له یه، به لکو (گه لی عه ره ب له عیراق به شیکه له میلله تی عه ره ب"، داوایی له سه ر نه و وتاره مامۆستا ئیبراهیم نه حمه د درا به دادگا و کۆمه لیک پارێزه ر به رگریبان لیکرد، له نه نجامدا ته بریه کرا، نه و مه سه له یه ده نگیکه گه وریه دایه وه .

پراگه یاندنی حیزبایه تی و رۆژنامه ی خه بات

* چۆن پارتی و رۆژنامه ی خه بات مۆله تی کارکردنیان له به غدا وه رگرت؟

- ئیجازه ی پارتی و رۆژنامه ی خه بات دو شتی له یه ک جیان، له پاش روخانی حکومه تی مه له کی و بونی عیراق به کۆماری، وه فدیکی گه وریه کورد، به سه رۆکایه تی مامۆستا ئیبراهیم نه حمه د چوه به غدا، نه و وه فده چو بۆلای نه فسه ره نازاده کان و پیروزیایی لیکردن. له وه زاره تی دیفاع مامۆستا ئیبراهیم وتاریکی باشی میژویی پیشکه ش کرد، له ویتوه به ناوی وه فدی کوردیه وه چون بۆلای هه مو حیزبه عیراقیه کان، توانیان پاش خه باتیکه زۆر، ماده یه ک بخریته ده ستوری عیراقیه وه، نه لئ: (کورد و عه ره ب هاوبه شن له نیشتماندا) و (نه م ده ستوره مافه نه ته وایه تیکانیان ده ستنیشان نه کات)، پارتی نه یویست (علی اساس الحکم الذاتی) بخاته سه ری، به لأم هیه حیزبیک و هیه جه ماعه تیک له سه رنه وه رازی نه بو، له به رنه وه نه چوه ناو ده ستوری کاتییه وه .

دارپشتنی ده ستور به خواستی پارتی نه بو، به لکو زیاتر به خواستی حیزبی وه ته نی دیموکراتی و نیستیقلال و نه وانه ی تر دارپێژرابو، به و پێیه ریگای نه وه درا، کورد رۆژنامه یه کی سیاسی تاییه تی خۆی هه بیته . نه و کاته وه زیری رۆشنگیری و

راگه یاندن مامۆستا (سدیق شه‌نشهل)بو، له سه‌رکرده عاقل و ژیره‌کانی حیزبی ئیستیقلال بو، هه‌روه‌ها په‌یوه‌ندییه‌کی باشی هه‌بو له‌گه‌ل کوردا، خۆشی خه‌لکی موسل بو، نه‌لێن به‌ ره‌گه‌ز کوردیش بو، گوایه به‌ خه‌زان له‌ ئامیدی، یان له‌ دیاربه‌کره‌وه‌ هاتون، به‌لام به‌ پیاویکی قه‌ومی عه‌ره‌بی مه‌شه‌وری عه‌قل کراوه و مه‌عقول ناسراو بو.

هه‌ردوای شوێشی ۱۴ی ته‌موز، حیزبه‌کان داوای ده‌رکردنی رۆژنامه‌یان نه‌کرد، بۆیه ئیهمه‌ش به‌هه‌مان شه‌یوه داوامان کرد و ئیجازه‌مان وه‌رگرت.

له سه‌ره‌تادا، ئیجازه‌ی رۆژنامه‌ی رزگاری و دوایی ئیجازه‌ی رۆژنامه‌ی خه‌باتمان وه‌رگرت، و‌ابزاتم خه‌بات به‌ ره‌زامه‌ندی عه‌بدولکه‌ریم قاسم ده‌رچو، ئه‌ویش مامۆستا ئیبراهیم له‌ چاوپێکه‌وتنێکه‌دا پتی گوته‌بو، به‌لام رزگاری هه‌ر به‌کسه‌ر سدیق شه‌نشهل ره‌زامه‌ندی له‌سه‌ر ده‌ربریبو، به‌پتی ده‌سه‌لاتی خۆی ئیجازه‌که‌ی داینی. هه‌ردو رۆژنامه‌که‌ ده‌رئه‌چون، خه‌بات به‌ کوردی و عه‌ره‌بی، خه‌بات، سه‌رده‌میکی خراپی به‌سه‌رداهات، که‌وته بن ده‌ستی نه‌و که‌مه‌له‌ی، له‌ ژێر کاریگه‌ری حیزبی شیوعیدا بون، نه‌و سه‌رده‌مه‌ خه‌بات بو به‌ بۆقه‌ژن و زوێناژه‌نی حیزبی شیوعی عێراقی.

بۆ نمونه، خه‌بات ئه‌ینوسی، "ئه‌بێ له‌ کوردستاندا هه‌رچی کرێکار و جوتیار هه‌یه‌ بچنه‌ ناو حیزبی شیوعیه‌وه، مه‌للاکی نیشتمانپه‌روه‌ر و بۆرژوازیش بینه‌ ناو پارتیه‌وه"، پارتی بۆخۆی داوای له‌ خه‌لک نه‌کرد و ئه‌یگوت ئه‌ی خه‌لکینه‌ له‌گه‌م مه‌بن!

ئه‌و نوسینه‌ی خه‌بات ده‌نگێکی گه‌وره‌ی نایه‌وه، هه‌روه‌ها بلاوی نه‌کرده‌وه، حیزبی شیوعی عێراقی پێشپه‌وه، بۆ نمونه، له‌ یه‌کی ئایاردا، مانشیتێ رۆژنامه‌ی پارتی "سلوا له‌ چینی کرێکاری عێراقی و پارتیه‌ پێشپه‌وه‌که‌ی حیزبی شیوعی عێراقی" بو! ئه‌و کاته ئه‌و ته‌بیاره له‌لایه‌ن زۆربه‌ی هه‌ره‌ زۆری کادییر و نه‌ندامان و نه‌ندامانی سه‌رکرده‌یه‌تیشه‌وه به‌ربه‌ره‌کانی نه‌کرا، من نوکی رمی ئه‌و به‌ربه‌ره‌کانیه‌ بوم، چونکه‌ من ده‌رکه‌رابوم و ئه‌وان هه‌مله‌یان له‌سه‌رم بو. منیش هه‌یج ئیشوکارم نه‌بو، ته‌نها ئه‌وه ئه‌بێ دژی ئه‌وگروه‌، شار به‌ شار بگه‌ڕیم، له‌ناو رێکخسته‌نه‌کان و هاوڵاتیاندا دژی هه‌لوه‌شاندنه‌وه‌ی پارتی، دژی ئه‌وه‌ی، پارتی بێن به‌ حیزبی بۆرژوازی و مه‌للاکین قسه‌م نه‌کرد، ئه‌مگوت: "پێویسته‌ پارتی بکریته‌ به‌ حیزبی پێشپه‌وه، حیزبی کرێکار و ره‌نجده‌رانی کوردستان و خۆینه‌داری شوێشگێر".

ههروهها دژی هه لوه شانندنه وهی ریکخراوی لاوان و قوتابیانی کوردستان، دژی هه لوه شانندنه وهی یه کیتی ئافره تانی کوردستان بوم.

به کورتی، من پارتیه که ی سالانی ۱۹۵۷ و ۱۹۵۸ م ئه ویست، و ئه وان ئه یانویست پارتی بکه نه کلکی حیزبی شیوعی عیراقی، ئه وه بو به هوی ئه وهی، زۆریه ی زۆری ریکخراوه کانی پارتی له سهرتاسه ری کوردستاندا، پشتگیری ئه و بۆچونه بون و دژی ئه و سهرکردایه تیه ی هه مزه، نه ژاد، خه سره و، سالیح حه یده ری و حه مید عوسمان وه ستان.

ئه و کۆمه له هه یچ پشتیوانیه کیان له ناو پارتیدا نه بو، تاکه پشتیوانیان مه لا مسته فا بو، ئه و به زۆر هیتانی، به زۆر سه پاندنی، ئه و رۆزه ی له گه ل مه لا مسته فا تیکچون، ئه وه بو که کۆمیته ی سهرکردایه تی یه ک کۆبونه وه ی کرد و ئه وانی لایرد، مه کته بیکی سیاسی تری دانایه وه . به م جۆره خه بات که وته وه ده ست بالی شوورشگیر له ناو پارتیدا، که وته وه ده ست ته یاری راسته قینه، ئه و کۆمه له ش لاجون.

خاوه نی ئیمتیاز و سهرنوسه ری خه بات، مامۆستا ئیبراهیم ئه حمه د بو، به لام که پارتی ئیجازه ی وه رگرت، پارتی مافی هه بو، رۆژنامه یه ک ده ربکات، مامۆستا ئیبراهیم ئه حمه د وه ک سهرنوسه ر و خاوه ن ئیمتیاز له ناوی خه بات ته نازولی کرد بۆ پارتی، ناوی رۆژنامه که ی خۆشی کرده (کوردستان) و خۆی سهرنوسه ری رۆژنامه ی پارتی بو، من بوم به سهرنوسه ری رۆژنامه ی کوردستان که رۆژنامه یه کی رۆژانه ی سیاسی کوردی و عه ره بی بو له به غدا ده ره ئه چو.

* رۆژنامه ی کوردستان چه ند ژماره ی ئی ده رچوه؟

- کوردستان پینچ، شه ش ژماره ی لیده رچو، له وه زیاتر نه بو، هه فتانه ده ره ئه کرا پاشان ئه ویش داخرا.

رۆژنامه که، درێژه دانی رۆژنامه ی خه باته کۆنه که بو که پینچتر ده رچوبو، به لام رسته یه کی تازه ی زیاد کرد ئه ویش (زمانحالی پارتی دیموکراتی کوردستان) بو، رۆژانه له به غدا ده ره ئه چو، سهرنوسه ری مامۆستا ئیبراهیم بو که زۆریه ی سه روتاره کانی خۆی ئه ینوسی.

* گۆ بون ئه وانه ی له خه باتدا ئه یاننوسی؟

- نوسه ره هه میشه یه کانی خه بات، کاک حیلمی عه لی شه ریف، دکتۆر سه یه د عه زیز شه مزینی و من بوین، گه نجیکی سو ریش هه بو، به ناوی خه لیل محه مه د،

دوایی به زمهاله‌ی پارتی چوه مۆسکۆ و ئیستا دکتۆرای هه‌یه، وایزانم هه‌ر له‌وێ مایه‌وه و نه‌هاته‌وه.

هه‌روه‌ها حه‌یب محمهد که‌ریمیش بو، پاش نیوه‌پوان نه‌هات بۆ هه‌ندی مه‌سه‌له‌ی ناوخۆ و عه‌بدولمه‌جید لوتفیش وتاری بۆ نه‌ناردین بۆمان بلأونه‌کرده‌وه، له‌گه‌ڵ جه‌رجیس فه‌حوڵلأ، نه‌وانه به‌پاستی له‌ نوسه‌ره سه‌ره‌کیه‌کانی خه‌بات بون.

*** واتا خه‌بات نه‌و کاته‌وه‌ی، که مۆلته‌تی ره‌سمی وه‌رگرت بو به‌ نۆرگانی پارتی؟**

- خه‌بات له سه‌ره‌تادا هه‌ر ته‌عبیری له ره‌ئی پارتی نه‌کرد، چونکه له‌لایه‌ن پارته‌یه‌وه ده‌رئه‌چو، خاوه‌نه‌که‌ی پارتی بو، نه‌و نه‌ندامانه‌ی، تیااندا نه‌یانوسی، نه‌ندامان و دۆستانی پارتی بون، به‌لام به‌ره‌سمی نه‌ئه‌نوسرا (نۆرگانی پارتی دیموکراتی کوردستان)، به‌لام بیپورای پارتی بلأونه‌کرده‌وه، نه‌م نۆرگانه دواتر خرایه‌سه‌ر که مامۆستا برابم ته‌نازولی له ناوه‌که‌ی کرد.

بزوتنه‌وه‌ی شه‌واف له موسڵ

*** نه‌مه‌وت مه‌سه‌له‌ی شه‌واف باس بکه‌ین، نایا نه‌و روداوه ده‌ستی پارتی تیدا‌بو، یان**

پارتی ناگاداری بو؟

- عه‌قید عه‌بدولوه‌هاب شه‌واف، یه‌کیک بو له ئه‌فسه‌ره نازادپخوازه سه‌رکه‌شه توندپه‌وه‌کانی عێراق، نه‌وه‌ی سه‌یره و جێی داخه، نه‌وه‌یه که عه‌قید عه‌بدولوه‌هاب شه‌واف نه‌ قه‌ومی بو، نه‌ یه‌مینی بو، به‌لکو پیاویکی چه‌پی شوێرشگێری دیموکرات بو. پێشتر له‌سه‌ر میلاکی حیزبی وه‌ته‌نی دیموکراتی و سه‌رده‌میکیش له‌سه‌ر میلاکی حیزبی شیوعی حساب نه‌کرا، براهه‌کی وه‌زیر بو له کابینه‌ی قاسمدا.

هه‌تا من زۆر چاکم له‌ بیره، نه‌و به‌ نامری حامیه‌ی موسڵ دا‌ئه‌نرا، نه‌و کاته نه‌و جیگایه زۆر گرنه‌گ بو، چونکه که‌رکۆکی لێ بترای هه‌مو ناوچه‌ی کوردستانی له‌به‌ر ده‌ستدا‌بو.

عه‌بدولوه‌هاب شه‌واف، یه‌کیک بو له‌و ئه‌فسه‌ر توندپه‌وه‌وانه، له زه‌مانی پێش

شۆرپشی ۴ای تەموزدا، ئەیویست پەلە بکریت و شۆرپش زو بکریت، هەلپەهەلپە ئەکرد، لەبەرئەو، دوریان خستبۆوه لە کار و ئەرکیان پێ نەئەسپارد. کە شۆرپشەکە رویدا، خۆی بە زۆلملێکراو ئەزانی، چونکە ئەو یەکیک بو لە ئەفسەرە چالاک و ئازا و فیداکارانەى کە ئەیویست شۆرپش بکات.

ئەو مەسەلەیه، داخێکی خستبوه دلێهوه، بەتایبەتی کە عەبدولسەلام عارف و عەبدولکەریم لە بنهوه پێکھاتبون، کە مەجلیسی قیادەى سەرە دروست نەکن. عەبدولسەلام بە ئەفسەرەکانی گوت، "ئیمە شتی وا دروست ناکەین، بڕۆن ئیوه شۆرپشان نەکردوه، ئیمە دروستمان کردوه".

هەندێ کاری چەپەرەوانە و منالانەى شیوعییەکانیش لە موسڵ وایکرد کە عەبدولوهاب دوریکەوێتەوه، بە تاییبەتیش رەفتاری نامەوزوانەى عەبدولکەریم قاسم و گوێرپایەنەکردنی بۆ ئەفسەرە سەرەست و ئازادبخوازەکانی پیشو، ئەوانە هەموو شەوافیان تۆرە ئەکرد، هانیا ئەدا، مەدحیان ئەکرد و فویان تێتەکرد و هەلیان ئەدا، ئەیانگوت تۆ رزگارکەری عێراقیت!، عێراق لەسەر دەستی تۆ رزگار ئەبێ، ئەوانە هەموو هەلگەپانەوہەکی لە مێشکی شەوافدا دروست کردبو.

شەواف هاتبو بۆ بەغدا، داواى لە قاسم کردبو، لە موسڵ نەقلی بکات، پیش ئەوہى بچیتەوه بۆ موسڵ، چو بۆلای عەبدولکەریم قاسم داواى لێکرد، گوتی: "تکایە من مەنێرەوه، چونکە کۆنگرەى ئەنساری سەلام لەوێ نەگیریت، ئەو رێکخراوش سەر بە حیزبى شیوعین، ترسی پێکدادان هەیه، رەنگە توشى گیروگرفت بین، چونکە هەموو گروپەکان لە موسڵ بونیان هەیه".

شەواف گوتی: "من خۆم لە ئەنساری سەلام بوم، خۆشم ئەوین، بەلام با لە موسڵ ئەو کۆبونەوہیە نەگیریت، ئەگینا شەر و هەللا ئەقەومیت، کاتی ئەوہنیە، با ئەوانە نەین، چونکە ئەوانە بێن من گەرنتی ئەوہ ناکەم، چییان بەسەردا دیت، یان بەسەردا نایەت؟" شەواف پێی باشبو، کۆبونەوہکە لەوێ نەگیریت، بەلام کەریم قاسم هەر سوربو کە کۆبونەوہکە لەوێ بگرن، بۆیە شەواف گوتی: "باشتر وایە من نەنێرن بۆ موسڵ".

قاسم سوربو لەسەرئەوہى کە شەواف بگەریتەوه بۆ موسڵ، کەریم قاسم نەزەریبەیهکی هەبو، ئەویش ئەوہ بو ئەیگوت: با ئەوان بچن، هەلاکە بتەقیتەوه، دواى من داى ئەمرکێنمەوه، هەر ئەو بۆچونە ملی شکاند.

مەلا مستەفا، بەهۆی واحید بامەرنیەوه، بە وردی ئاگای لەو مەسەلەیه هەبو کە ئەفسەرە قەومیەکان پیلان ئەگێرن، خەریکی هەلگەپانەوہن لە موسڵ. واحید

بامه‌پنی عه‌میدئکی کورد بو، له ئیستیخباراتدا بو، ئه‌وه‌ه‌واله‌که‌ی دابو به‌مه‌لا
مسته‌فا، مه‌لا مسته‌فاش چوبو، هه‌واله‌که‌ی بۆ که‌ریم قاسم گێڤابۆوه‌ که‌ ئه‌وه
ئه‌فسه‌رانه‌ پیلانئیکی وایان به‌ده‌سته‌وه‌یه‌ .

ئه‌گه‌ر که‌ریم قاسم بیویستبایه‌، ئه‌وه‌ کاره‌ساته‌ روی نه‌ئه‌دا، عه‌بدولوه‌هابی نه‌
ئه‌نارده‌وه‌ بۆ موسڵ، ئه‌وه‌ ئه‌فسه‌رانه‌شی بانگ ئه‌کرد، یان ئه‌یگرتن و ئه‌وه‌ روداوش
دائه‌مرکایه‌وه‌ .

عه‌بدولوه‌هاب شه‌واف، به‌ نابه‌دلی و تورپیی چوه‌وه‌ موسڵ، بزوتنه‌وه‌ی
ئه‌نساری سه‌لامیش چونه‌ ئه‌وئ و سوربون له‌سه‌رئه‌وه‌ی که‌ کۆنگره‌که‌ بیه‌ستن.
له‌ ئه‌نجامدا خه‌لکی موسڵ و قه‌ومییه‌ عه‌ره‌به‌کان، چون به‌ گژیه‌کدا، جولانه‌وه‌که‌
ده‌ستی پێکرد.

جولانه‌وه‌که‌ ناوی لێنرا حه‌ره‌که‌ی شه‌واف، کاره‌که‌ په‌له‌په‌لی تێداکرا،
قه‌ومییه‌کانی که‌ پشتگیریان ئه‌کرد، وه‌ک نازم ته‌به‌قچه‌لی، خۆیان ناماده‌ نه‌کردبو،
واتا ئه‌یانویست به‌ هینمی سه‌ریگرت، دوایی پیلان دژی عه‌بدولکه‌یم قاسم دابنێن.
ئه‌وه‌ په‌له‌په‌له‌ وای لێکرد، هه‌تا له‌ رادیۆدا بلأویبکه‌نه‌وه‌ و بلێن که‌ جولانه‌وه‌که‌ به‌
هاوکاری (جمهوریته‌ی عه‌ره‌بی موته‌حیده) ئه‌نجام ئه‌درئ.

هه‌روه‌ها، ئه‌وانه‌ چوبونه‌ بن بالی شه‌وافه‌وه‌ و قه‌ناعه‌تیان پێ کردبو، ئیمه
بریارمان داوه‌ به‌ هاوکاری له‌گه‌ڵ نازم ته‌به‌قچه‌لی له‌ دژی دیکتاتۆری و فه‌ردیه‌ت
راپه‌رین.

نازم ته‌به‌قچه‌لی، ئاگای له‌وکاره‌ نه‌بو، له‌ مالی خۆی بو، کاتێ هه‌واله‌که‌ی
له‌ رادیۆه‌ بیستبو، موئامه‌ره‌که‌ ته‌قیوه‌ته‌وه‌، ده‌رکه‌وت که‌ به‌شداربوان زوربه‌یان
(انصار السلام) بون که‌ له‌ موسڵ بون، زۆریان گیراون وه‌ه‌ندیکیان کوژراون.
پێویسته‌ راستیکه‌ بگوترئ، چونکه‌ زۆرچار روداوه‌کانی موسڵ وه‌ک خۆی باس
ناکړئ.

کامل قزانجی⁽⁷⁾ شه‌خسیه‌تیکێ نیشتمانپه‌روه‌ری پێشکه‌وتنخوازی رۆشنبیری
مه‌سیحیی بو، له‌ سه‌رکرده‌کانی بزوتنه‌وه‌ی ئه‌نساری سه‌لام بو، له‌وئ له‌ زینداندا
له‌گه‌ڵ چه‌ند که‌سیکی تر کوژران، ئیتر خه‌لک بزوتنه‌وه‌ی شه‌وافی کوژاندوه‌ .
عه‌بدولکه‌ریم قاسم، نه‌په‌رژا هێز له‌ به‌غداوه‌ بنێرئ، ته‌نها له‌ موسڵه‌وه‌ ته‌یاره
چوه‌ سه‌ریان و لێیدان.

له‌وئ، خه‌لک خۆی له‌ ئه‌فسه‌ره‌کان هه‌لگه‌رانه‌وه‌، هێزی سه‌ریازی زۆر
عه‌بدولکه‌ریم و جمهورییه‌تیان خۆش ئه‌ویست، جه‌ماهیریش له‌ژێر کاریگه‌ری

پارتی و شیوعی و نیتیجاهی دیموکراتی، دژی ئەو هەلسانە بون، لە بەرئەو هەم کورد، هەم شیوعییەکان، هەم عەسکەر هەلگەپانەو، تەنانەت عەریفیک عەبدولوهاب شەوافی کوشت، کاتی که شەواف بریندار ئەبێ و ئەچیت بۆ تەداویی.

مەسەلە ی عەبدولوهاب شەواف کۆتایی هات، بەراستی جولانەو هەیکە کالوکچی هەلپەهەلپی، پەلەپەلکەری، ناریکوپیکی، ناوخت بو. جگە لەو هەر سەیربو، چونکە عەبدولوهاب شەواف سەرکردایەتی بزوتنەو هەیکە قەومی کرد، لە کاتی کدا خۆی پیشکەوتنخواز و دیموکراتی چەپ بو، واتا نەتەو پەرست نەبو. بەم جۆرە ئەو هەلسانە لەوێ بە کۆژرانی شەواف کۆژایەو.

※ ئەو روداوانە سالی چەند بو؟

- ئەو لە ۸ی مارتی ۱۹۵۹ دا بو، لەیادمە لە سالی کۆتایی کوللیە ی حقوق بوم، من زەحفەکەم قبول نەبو، چونکە زەحفیک کرا بۆ قوتابیان، من بەو پێیە پتویست بو دەرچومایە بۆ پۆلی چوار، بەلام رازی نەبوین و گوتمان دوا ی پیمان ئەلین (المحامي الزاحف). لە بەرئەو هەم و حەبیب محەمەد کە ریم قبولمان نەکرد و چوینەو پۆلەکە ی خۆمان.

من، پێش چەند سالی تەفسیریکم لە میدل ئیس وچ خویندەو، ژنیکی ئەمریکی نوسیویەتی، ئەو تەفسیرەم پێ لە راستیەو نزیکە، ئەلێ: "هەمو ئەو ناکۆکیانە و ئەو دوژمنایەتیانە ی لە بن پێست هەبون و چەندین سال بو برینەکانیان ساریژ نەکرابو، هۆ بون بۆ تەقینەو هەکە"، لەویدا کورد پەلاماری عەرەب، مەسیحی پەلاماری موسولمان، فقیر پەلاماری دەولەمەند، شیوعی هی بەعسی، بەعسی پەلاماری شیوعیدا. بۆیە شتیک تەقیەو، ناتوانم بلیم لە سەرکردایەتی حیزبی شیوعییەو ئاراستە و تەنزیم و رابەری کرابو، بەلام کادێرە ناوچەییەکانی حیزبی شیوعی دەستیکی بالایان تێداهەبو، ئەو سیاسەتە توند و تیژە چەپرەویە ی حیزبی شیوعی لە بناغەو هەلە بو، لەو هەو هاتبو، وەکو حاکم حوکمیان ئەکرد، بەمەرجێ حاکمیش نەبون، وەکو حاکم تەسەروفیان ئەکرد و حوکمیشیان بە دەست نەبو، وایان لە خۆیانکرد، هەندێ کاری وایان کرد، کە مەسئولیەتی قانونیان چو سەر و لە ئەجامدا کاری ژۆر ناشرین لە موسل کرا، بەلام ژۆرتی ئەو، کاریکی عەفەوی بو، ئەتوانین بلێین رەد فیعل بو، هەرەکو ئەو ژنە ئەمریکیە ئەلێت، هەمو ناکۆکیەکانی بن پێست کە تەداوی نەکرابون تەقینەو.

هه‌ندێ عه‌شایه‌ری کورد، به‌ فه‌رمانی مه‌لا مسته‌فا ده‌ستیان له‌ کێشه‌که‌دا هه‌بو، له‌ راستیدا من ئاگام لێ نه‌بو، چونکه‌ من له‌ زانکۆ بوم، ئه‌و سه‌رده‌مه‌ش له‌ پارتی ته‌جمید کرابوم، هه‌یج مه‌سه‌ئولیه‌ت و رۆلێکم نه‌بو، له‌ حیزیدا، هه‌یج ئاگادارییه‌کم نه‌بو له‌ وه‌زعی ناو پارتی، ته‌نها ئه‌مزانی، مه‌لا مسته‌فا فه‌رمانی به‌ عه‌شایه‌ری کورد و به‌ هه‌مو بازرانی و به‌و که‌سه‌نه‌ی ده‌ستیان ئه‌گاتنی گوتوه، "هاوکاری له‌گه‌ڵ عه‌بدولکه‌ریم قاسم بکه‌ن بۆ کوژانه‌وه‌ی جو‌لانه‌وه‌که‌".

ئه‌وه‌بو که‌ کورد به‌شدارێ تێداکرد، به‌لام نه‌ک به‌ ناوی پارتیه‌وه، نه‌ک وه‌ک کاریکی مونه‌زه‌م و پێکوپێک.

* هه‌ر له‌و سا‌نه‌دا گه‌رژێ و نا‌ئۆزی له‌ که‌رکوک رویدا، ه‌وێ ئه‌و جو‌لانه‌وه‌یه، چی بو؟

- جو‌لانه‌وه‌که‌ی شه‌واف له‌ مارتی ١٩٥٩ بو، به‌لام حا‌دیه‌سه‌ی که‌رکوک له‌ ١٩٥٩/٧/١٤ بو، به‌پاستی که‌ جو‌لانه‌وه‌که‌ هه‌لگیرسا، من لێپرسراویه‌تیم نه‌بو، به‌لام ئاگام له‌وه‌ هه‌بو که‌ هه‌ندیک له‌ براده‌ران هاتن بۆ‌لای من، پرسیان پێکردم، منیش گوتم ئه‌وه‌ کاریکی زۆر زۆر خراپه‌، یه‌کێک له‌وانه‌ی که‌ هاتبو و هه‌واله‌که‌ی هه‌ینا، ناوی (حوسامه‌دین ته‌یب) بو، به‌ ئه‌ندامی حیزبی شه‌عب ناوه‌برای، له‌و کاته‌دا، کاک عومه‌ر ده‌بابه‌ له‌وێ نه‌بو، به‌په‌له‌ نارده‌بومان بچێته‌وه‌ بۆ که‌رکوک، نه‌هه‌تێت کورد به‌شدارێ له‌و جو‌لانه‌وه‌یه‌دا بکات. بۆچونمان وابو، ئیمه‌ نابێت به‌شدارێ جو‌لانه‌وه‌ی له‌و شێوه‌یه‌ بکه‌ین، به‌لام له‌راستیدا ئه‌وکاره‌ به‌ سه‌رۆکایه‌تی و هاندانی حیزبی شیوعی رویدا، کوردیش به‌شدار بو تێدا.

هه‌ندیک له‌ کادیتران و ئه‌ندامانی پارتیش به‌شداریان تێداکرد، وه‌ک مه‌لا ماتۆر، ته‌نانه‌ت چو بو دو، سه‌ ئۆتۆمبیلێشی فراندبو که‌ کاک عومه‌ر ده‌بابه‌ گه‌رابۆوه‌ به‌ زۆر پێی نارده‌وه‌ و سه‌رزه‌نشتی کردبو، پێی گوتبو: "چۆن شتی وا ده‌که‌ن، ئه‌وه‌ تالانیه‌ به‌چ هه‌قیک، چۆن به‌توانین ئیمه‌ که‌سه‌ی تورکمان بکه‌ین؟ چۆن باسی براهه‌تی کورد و تورکمان بکه‌ین؟"

رودانی ئه‌و کاره‌، وای کرد که‌ که‌ریم قاسم زۆر توپه‌ بێت، هه‌م له‌ هی موس‌ل و هه‌م له‌ که‌رکوک، ئه‌وه‌ بو که‌ریم قاسم له‌ که‌نیه‌سه‌ی مار یوسف له‌ به‌غدا و تاریکی خوینده‌وه‌، بۆ یه‌که‌مجار ئیدانه‌ی ئه‌و کارانه‌ی کرد، ئیدانه‌ی ئه‌و تاوانانه‌ی کرد، که‌ له‌ موس‌ل و که‌رکوک رویاندا، گوتی ئه‌وه‌ دژی شو‌رشه‌، دژی یاسایه‌ و نابێت شتی وا رو‌بدات. ئه‌وه‌ سه‌ره‌تای تێکچونی په‌یوه‌ندی نیوان حیزبی شیوعی و قاسم بو.

سەرەتای گێروگرفتی نیوان قاسم و پارتی

* کەئ سەرەتای ناکۆکی نیوان قاسم و پارتی دەستی پێکرد و ھۆکانی چی بون؟

- بۆئەوھێ بە وێژدان و بە ئینسافوھە باسی پەییوھندی نیوان پارتی و عەبدولکەریم قاسم بکەین، پێویستە باسی ناکۆکی و تەباییەکان بکەین و ئەم خالانەئێ خواروھە رەچاو بکەین:

۱- پەییوھندی نیوان کەریم قاسم و مەلا مستەفا

۲- پەییوھندی نیوان کەریم قاسم و پارتی وەکو حیزبێکی سیاسی

۳- پەییوھندی نیوان کەریم قاسم و پارتی وەکو بیروباوەر.

خالئێ یەکەم بە بیروباوەرێ من، بەبۆچونئێ زۆر کەسئێ ئەو سەرەدەمەش، پەییوھندی نیوان مەلا مستەفا و عەبدولکەریم قاسم بە شێوھێکی زۆر ناراست و نارەوا دارئێژرابو، مەلا مستەفا، ھەر لە یەکەم رۆژئێ ھاتنئێوھە ئیعلانی کرد و گوتئێ: "من سەربازئێ عەبدولکەریم قاسم، تەنھا دو کەس ھە یە لە دنیا دا ئیتاعەئێ موتلە قیان بکەم، یەکتێکیان شێخ ئەحمەدە و ئەوئێ تریان عەبدولکەریم قاسمە".

مەلا مستەفا، بەرەسمئێ، لە رۆژنامە دا بلأویکردەوھ، لە خۆپیشاندانئێکی جەماوھریدا لە سلیمانی کە بۆ پیشوازئێ ئەو رێکخرابو، گوتئێ: "من سەربازئێ زەعیم عەبدولکەریم، من، بەش بە خالئێ خۆم، یەکتێک بوم لەو کەسانەئێ پێم خۆش نەبو، لە وتاری نەورۆژئێ ئەو سالە دا کە خۆئێندەوھ، باسی مەلا مستەفام وەک سەروۆکی گەلی کورد کرد، وئێنە یەکتێم بلأوکردبۆوھ لە پشتئێ رەسمە کە دا نوسیبوم (سەروۆکی گەورەئێ گەلی کورد جەنەرال مستەفا بارزانئێ).

مەلا مستەفا، بلأوکردنەوھئێ ئەو وئێنە یەئێ پێ ناخۆش بو، لە ئاھەنگئێ نەورۆژە کە دا، ھەژارئێش شیعەرئێکی خۆئێندەوھ، بۆئێ مەلا مستەفا زۆر نارازئێ بو لە من و ھەژار، لە ترسئێ ئەوھئێ، نەوھەکا لە ئاھەنگە کە دا بێتە سەرمان، ئێتە دوای خۆئێندەوھئێ وتار و شیعەرە کە، ھۆلئێ مەلیک فەیسەلمان بە جئێ ھێشت کە ئاھەنگە کەئێ تئیدا گئێردا.

مهلا مستهفا، له زۆر چيگا ئه يگوت "من زه عيم نيم! من عه سكه ري عه بدولكه ريم قاسم"، ئيمه ش ئه مانويست بلّين تو سه روّكي پارتييه كي كه نه ته وه ي دوه مه له عيراقدا، عه بدولكه ريم قاسميش سه روّكي هه مو عيراقه، ئيمه لاريمان نيه، ئه و سه روّكي سه روّكه كه مان بيّت، به لام نابيّت تو سه ريبازي ئه و بيت! به لام مهلا مستهفا ئه يگوت، نه خيّر من سه ريبازي عه بدولكه ريم قاسم!

ماوه يه كي زۆر له سه ر ئه و بۆچونه بو، بۆيه جاريكيان ره حمه تي لئ بيّت، كاك عه ونى يوسف پيگوت: "ئه ريّ جه نابي مهلا مستهفا تو ته رفيعت نه كرد، نه بويت به نايب عه ريف؟، هه ر به سه ريباز مايته وه، ئه وه بو به چه ند ساّل ئه چيّت".

مهلا مستهفا، كاتي خۆي له گه لّ عه بدولكه ريم قاسم وا ريكي خستبو كه زۆر روژ ئه چو بۆ وه زاره تي ديفاع، هه رچي عه بدولكه ريم قاسم بيگوتايه واي ئه كرد، هه ولى ئه دا عه بدولكه ريم قاسم قانيع بكات، ديّهاته كاني بارزان ئاوه دان بكاته وه و چهك بداته بارزانييه كان.

* ئه گه ر په يوه ندى هه ردولا ئه وهنده باش بويتت، هۆي تيگچوني نيوانيان چي بو؟

- تيگچوني په يوه ندى نيوان عه بدولكه ريم قاسم و مهلا مستهفا، له كوشتنى ئه حمه د ئاغاي زيبارييه وه ده ست پي ئه كات. ئه حمه د ئاغاي زيباري⁽⁷⁾ به كيك بو له ده ره به گه خوڤن ريژه كاني عه شيره تي زيبار، زۆر كه سي له بارزانييه كان به ناهه ق كوشتبو. به كيك له وانه، لاويك بو كورپي ئۆلۆ به گي قاره مانى شوپشى بارزان بو كه شه ويك ناردي و كوشتيان.

ئه و كوشتنه، كاريكي زۆري كرده سه ر مهلا مستهفا و شيخ ئه حمه د، ئه وان زۆر دژي عه شيره تي زيباري بون. شيخ عه بدول سلّيماني كورپي شيخ عه بدولسه لامى بارزاني، مونا فه سه ي مهلا مسته فاي ئه كرد، هه ميشه شيخ ئه حمه دي هان ئه دا له مهلا مستهفا، به ناوي ئه وه ي، گوايه مهلا مستهفا له ژيّر ته ئسيري داكي كاك مه سعود دايه، حه مايل خان محمود ئاغاي زيباري⁽¹⁾ كه به راستي ژنيكي سه لاره.

مهلا مستهفا، له به غدا له، شويني تاييه تي خۆي، پيشوازي له مه حمود ئاغاي زيباري كرد و يارمه تيدا، ئه وه وايكرد كه شيخ ئه حمه ديان له مهلا مستهفا هاندا، مهلا مستهفا بۆ رازيكردي شيخ ئه حمه د، به توندي كه وته دژايه تي زيبارييه كان و په يمانى به شيخ ئه حمه د دابو، كه تۆله ي تۆلۆ به گ بكاته وه.

ناکۆکی نیوان قاسم و بارزانی

* په‌یمان‌ه‌کی مه‌لا مسته‌فا چی بو که دابوی به شیخ نه‌حمه‌د؟

- مه‌لا مسته‌فا، دو، سێ که‌سی له پیاوه‌کانی خۆی نارد، (نه‌گه‌ی نه‌بی سه‌ر ئاسن و عیسا سوار و مه‌لا حه‌سه‌ن) نه‌مانه، دوابی بون به مورافیقی بارزانی، چون له موسڵ نه‌حمه‌د ئاغای زیباریان کوشت، هه‌ر که ئه‌ویان کوشت حکومه‌تیش فه‌رمانی گرتنی ئه‌وانی ده‌رکرد.

ئیمه وه‌کو پارتی پیمان وابو، ئه‌وانه پێویسته بدرێن به دادگا، له رێگای دادگاوه چاره‌سه‌ری کێشه‌که بکریت. مامۆستا ئیبراهیم نه‌حمه‌د، ئاماده‌یی خۆی نیشاندا که وه‌ک پارێزه‌ریک به‌رگرییان لێبکات، کۆمه‌لێک پارێزه‌ری تر ئاماده‌بون، که به‌رگرییان لێبکه‌ن.

مه‌لا مسته‌فا، به‌ رێگایه‌کی تر چاره‌سه‌ری کرد، من خۆم شاهیدی کاره‌ساته‌که‌م. کاتی که که‌ریم قاسم ته‌قه‌ی لێکرا، ئیمه چوین بۆله‌ خۆشخانه، من له‌گه‌ڵ مه‌لا مسته‌فادا بوم که چوینه ژورێ عه‌بدولکه‌ریم قاسم چاک بو‌بووه، خۆشحال بو به‌ هاتنه‌که‌ی مه‌لا مسته‌فا، دانیشت و باسی ئه‌و کاره‌ساته‌ کرا، مه‌لا مسته‌فا باسی ئه‌وه‌ی کرد که خه‌لک گیراون، که‌ریم قاسمیش وه‌ک سه‌رۆکی ده‌وله‌ت و سه‌رۆکی ئه‌نجومه‌نی وزیران قسه‌ی کرد، گوتی: "ئه‌وه تاوانێکه‌ کراوه و کوژراوه‌یه، پێویسته له‌رێگای دادگاوه چاره‌سه‌ر بکریت، با بزانی دادگا چی بریار ئه‌دا"⁽⁹⁾.

مه‌لا مسته‌فا گوتی: "وه‌للا ئه‌وه من کردومه‌! من ئه‌وانه‌م ناردوه"، که‌ریم قاسمیش گوتی: "نا مه‌لا مسته‌فا تو نه‌ت ناردون، تو پیاویت و کاری و ناکه‌یت، تو دۆستی منیت، تو دژی یاسا ئیش ناکه‌یت، بێگومان ئه‌و گه‌نجانه‌ کۆنه‌ رقیان له‌ دلدابوه". مه‌لا مسته‌فا له‌سه‌ری رویشت و گوتی: "نه‌خێر من ناردوم، ئه‌گه‌ر ئه‌و گه‌نجانه‌ ئه‌وه‌یان کردبێ ئه‌وه من پیم کردون".

که‌ریم قاسم قیژاندی به‌سه‌ر مه‌لا مسته‌فادا، یه‌که‌مجار بو، من قاسم به‌ توپه‌یی

ببینم و گوتی: "تۆ نهت ناردون"!!

به تورپه بیه کی زۆره وه وه لآمی دایه وه، به راستی مه لا مسته فا چاره ریتی نه مه ی نه نه کرد که که ریم قاسم وا بقیژینن به سه ریدا، مه لا مسته فا ماتبو، به لام زۆری پی ناخۆشبو، گوتی: "قانون و عدالت هه یه، عدالت له سه ره مو که سیکه وه یه، نه وانه نه درین به دادگا".

به بۆچونی خۆم، نه مه سه ره تای تیکچونی په یوه ندی نیوان مه لا مسته فا و عه بدولکه ریم قاسم بو.

* نه وه که ی بو؟

نه وه نه و رۆژانه بو که که ریم قاسم له (راس القرية) له ۱۹۵۹/۱۰/۷ ته قه ی لیکرا، له دوا ی نه وه، عه شائیری زیباری و هه ندی عه شائیری تر هاتنه لای عه بدولکه ریم قاسم و گوتیان، نه چه وسینرینه وه، بارزانیه کان نه مانکوژن و گله بیان کردبو که قاسم چه کی داوه به بارزانی و به وانی نه داوه.

په یوه ندی قاسم و نه و عه شائیره کوردانه، ده گهرینه وه بۆ نه و کاته ی عه بدولکه ریم قاسم له بزوتنه وه ی بارزانی سالی ۱۹۴۵ دا نامیری ره تلی جاشان بو، نه م جاشانه ی زیباری، هه رکی، سورچی، کاتی خۆی شه پی بارزانیان کردوه، له به ره وه له و ساله وه نه یانناسی و نه یناسین و هاتبونه لای گوتیان نیمه: "له کاتی خۆیدا له ژیر قیاده ی تۆدا به یه که وه نیشمان کردوه".

نه و په یوه ندیه، کاریگه ری خۆی هه یه لای خه لکانی عه سه که ری که یه کیکیان له بن ده ستدا بویت و له گه لیاندا نیشی کردییت. نه وان کردبو یان به هه را، گوایه نه خورین و لییان نه کوژدیت و هه ره شه یان لیته کریت و نیباده نه کرین. عه بدولکه ریم قاسمیش دلّی دابونه وه، ۱۰۰ پارچه چه کی دابو به زیباریه کان و گوتبوی نه م چه کانه بۆ پارێزگاری خۆتانه.

به خشین نه و چه کانه، مه لا مسته فای زۆر توپه کرد، چونکه مه لا مسته فا خۆی به سه ربازی که ریم قاسم نه زانی، وای نه زانی، که ریم قاسم به ئاسانی به جاشه کان نایگورپته وه.

ئینجا من نه مه وی شتی که بلیم، له نه خۆشخانه که که ریم قاسم هیم بۆیه وه، هه ندی قسه ی به بیر مه لامسته فا هینایه وه و پییگوت: گوتی: "مه لامسته فا له بیرته یه که م رۆژ که له میسر هاتیه وه، هاتیه لای من، پیم گوتی: نه بی پاش نه وه ی کۆماری عیراق جیگیربو، پیویسته هه مو برا بین؟ نه بی نه حقاد نه میتن،

ئەبىن دوزمنايەتى كۆن نەمىنى، پىيوستە تۆ ئىستا وەكو سەرۆكى حىزىبىك و سەرۆكى نەتەوہەيك ھەلسوكەوت بگەيت، نەك وەكو سەرۆكى عەشیرەتەيك، پىيوستە بچى دلى ھەمو ئەو عەشیرەتانە بدەيتەوہ كە كاتى خۆى شەريان لە دژى تۆ كروہ، تۆ ئەبىن خەلك كۆبگەيتەوہ، ئاشتیانبگەيتەوہ، براپەتى لە نىوانياندا دروست بگەيت، نەك دوزمنايەتى بژىنيتەوہ."

كەرىم قاسم، زۆر قسەيەكى عاقلانەى پىنگوت، بەلام دواى ئەوہ وردە وردە پەيوەندى نىوان مەلامستەفا و حكومەت تىكچو، حكومەت كەوتە ھاوكارى زىبارىبەكان.

ھۆى دوھى تىكچونى كەرىم قاسم و مەلامستەفا، ئەگەرىتەوہ بۆئەوہى كە سەرۆك عەشیرەتەكانى كورد، ھەمو ئەوانەى كە لە ئەنجامى ئىسلاھى زەراعى زەرەرمەندبون و دەسەلاتيان لە دەست چوبو، وردە وردە كۆبونەوہ، ئەھاتنە لای مەلامستەفا و شكاتيان ئەكردو پەنايان بۆ ئەبرد.

زۆر بە داخوہ، مەلامستەفاش گەنگىەكى زۆرى بە سەرۆك عەشیرەت، ئاغا، شىخ و ئەو جۆرە كەسانە ئەدا. مەن لە بىرمە، جارێك ھەمو سەرۆك عەشیرەتەكان كۆ كرابونەوہ ھەر لە شىخى ئىزدى شىخ تەحسىنەوہ بگەر، تا شىخ و ئاغاكانى خۆشناوہتى، دزەبى، پشدر و ھەندى شوپىنى تر، ئەوانە ھەمو ھانايان بۆ مەلامستەفا ھىنا كە "تۆ گەورەى ئىمەيت، تكايە بمانپارىزە و ھاوكارىمان بگە".

بەداخوہ، مەلامستەفا ئەوانەى لە دەورى خۆى كۆئەكردەوہ و ئەبەپتان لە مەجلىسى خۆى دايدەنان، بەرگرى لىئەكردن و باسى ئەكردن. ئەمانە بەو پشتىوانىيەى مەلامستەفا كەمىك لە خۆيان بايى بون، ئەمانە وەفدىكيان دروستكرد بۆ بەغدا و داواى چاوپىكەوتنى كەرىم قاسمیان كرد، ئەمە لە كاتىكدا بو، كىشەى كۆمپانىيەى نەوتى عىراق تەقىبوو، كەرىم قاسم بەرگرى لە بەرزەوہندى عىراق ئەكرد و كۆمپانىيەى نەوتەكانىش گوشارىيان ئەھىنايە سەر حكومەت.

* رۆئى ئىوہ وەك كەسانى ديموكرات و چەپ، چى بو لەو كىشەيەدا؟

- ئىمە ھەستايىن وتارىكمان دژى ئەو ئاغا، دەرەبەگ و پىاوہەكانى نورى سەعید نوسى، پونمانكردەوہ كە ئايا ئەمە دەستى ئىنگلىزى تىدايە؟ دەستى ئىستىعمارى تىدايە؟ بۆچى لەم كاتە ناسكەدا، دىن و ھەلوپىستى وا لە كۆمارىكى تازە وەرئەگرن؟ گوتمان ئەوانە دەورىان نەماوہ، قەت دۆستى كورد نەبون، قەت كورد پەروەر نەبون، ھەمىشە كۆنە جاسوس، تۆكەر و خاننى كورد بون و دۆستى

نوری سعید و سألح جهبر و ئه و جۆره كهسانه بون.

ئهم وتاره، هم مهلامستهفا، هم ئه و ئاغايانه و هم ئه و كهسانه، له گه ل ئه و ئاغايانه بون پئی دلگران بون، هه نديك له وانه، پئیان ناخوشبو بریتی بون له: زهید ئه حمهد عوسمان، مه سعود محهمه، كاكه حه مه ی خانهقا، ئه وانه هه مویان به بیروباوه ر راستره و بون و هه نديكیشیان كۆنه نائیبی نوری سعید بون وهك: كاكه حه مه و كاكه زیاد له بهرئه وه ئیمه به چاویکی گومانه وه ته ماشای ئه و مه سه له یه مان ئه كرد.

به لام مهلامستهفا پشتیوانی له وان ئه كرد، ئه مه ش كه ریم قاسمی توره كردبو، لیکی ئه دایه وه، بۆ مهلامستهفا وا ئه كات؟ بۆ ئه وانه ئه جولیئیت و ئاغاوای و كۆنه په رست كۆئه كاته وه؟.

ورده ورده ساردی له نیوان مهلامستهفا و كه ریم قاسم په ره ی سه ند و ته شه نه ی كرد، تا گه یشته ته قینه وه.

له و كاتانه دا، مهلامستهفا بانگكرا بۆ به شداری یادی شۆرشى ئۆكتۆبه ر له یه كیتی سوڤیئت، سه ردانه كه ی له 6 تشرینی دوهمی 1960 تا 12 كانونی یه كه می 1961 ی خایاند، چونى مه لامستهفا بۆ سوڤیئت بۆئه وه بو داواى پشتگیری و یارمه تیان لئ بكات، سوڤیه تیش بانگیكرد بۆئه وه ی ئامۆزگاری بكات، له گه ل كه ریم قاسم تیكى نه دات و دوستانه تی بكات. وابریاربو كه منیش له گه لیدا بچم، به لام پاسپورتیان نه دامی و مهلامستهفا به ته نیا رویشت.

له وئ، سوڤیئتیكان ئامۆزگاریان كردبو كه په یوه ندى له گه ل كه ریم قاسم تیك نه دات كه گه راپه وه هه ندى پاره یان دابویه، به لام مهلامستهفا ته نانه ت له وه ئه ترسا نه وهك پاره كه ی له فرۆكه خانه لئوه رگرن، بۆیه ئیمه چوینه ناو فرۆكه خانه وه، له وئ دو جانتای پئیو لیم وه رگرت، به لاریگایه كدا هینامه ده رئ، نه شم هیشت بچئ بۆ پشكنین، كاتی كه پۆلیس هات، گوتم: "ئه وه مهلامستهفایه، سه رۆكى حیزبی دیموكراتی كوردستانه و سه رۆكى میلله تی كورده، پئیویست به پشكنین ناكات".

دواینه وه، مهلامستهفا چو بۆلای كه ریم قاسم و پئی گوتم، "سوڤیئت پاره ی داومه تی، حه قی تفهنگه كانمانه كه كاتی خۆی ته سلیمی ئه وانمان كردوه"، به لام چونكه په یوه ندىه كه له نیوان مه لامستهفا و قاسم وا تیکچوبو، به و كارانه چاك نه ئه بۆوه.

له و كاتانه دا، هه نديك سه رۆك عه شیره تی كورد به هۆی مه لامستهفاوه

په یوه نندیان به ئیرانه وه کردبو، په کیک له وانه، په یوه نندی کردبو ناغاگانی پشده ریون، وهک هه پاس ناغای مامه ند ناغا، به هوی عه بدولره حمانه پوته وه که خزمایه تی هه یه له گه ل کاک علی عه بدوللا، نه ویان ناربدو بولای جه نه رال دهره هرام، نه وکاته، حاکمی ناوچه ی مه هاباد و ورمی بو.

نه و، وه عدی دابونی، نه گه ر جولانه وه یه ک بکه ن، ئیران یارمه تیان نه دات، دواپی وه سائیفه کان دهریانخست، سه فیری ئینگلیزی نه و سه رده مه، یه ک، دو جار مه لا مسته فای بینیبو.

عوبه بدوللا ی بارزانی، بو کاک حیلمی گتیرابوه وه که په یوه نندی له گه ل ئینگلیزه کانیش هه بوه، دو جار نه و په یوه نندیه رویداوه، جاریکی شیخ نه حمه د و باوکم بردوته لای سه فیری ئینگلیزی و جاریکیش سه فیری ئینگلیزم هیتاوه ته لای باوکم.

پاشان، به پتی موزه که راتی سه فیری ئینگلیزی که بلاوکرایه وه دهرنه که ویت، که نه وان چون و داوایان له ئینگلیز کردوه، بیانپاریزیت و یارمه تیان بدات. سه فیریش پتی گوتیون: "ئیسنا ئیمه وه کو جارن دسه لاتمان نیه، ده ستمان به سه ر عیراقدا ناشکیت"، به لام هانی داوون دژی حکومت کاربکه ن^(۱).

هه ندیک که س نه لاین، ئینگلیز و هه ندی ولاتی تر نه یانویست کورد و مه لامسته فا هاندن له دژی عه بدولکه ریم قاسم، تاکو عه بدولکه ریم قاسم بکه ویته ژیر زهخت و بتوانن لای به رن، وه کو دواپی پیلانیان دژی به رپاکرد، یا ملی پیشور کن بو مه رجه کانی خوین. دواپی نه وه ی مه لا مسته فا له موسکو گه رپایه وه، که ریم قاسم، وه کو جارن روی نه دایه، نه و ساردیه وای له مه لا مسته فا کرد، بچیته وه بو بارزان و له وی دانیشیت.

په یوه نندی نیوان مه لا مسته فا و که ریم قاسم و تیکچوبو، قاسم له زور شوین به باشی باسی مه لا مسته فای نه ده کرد.

* مه سعود بارزانی له کتیبی "بارزانی و بزوتنه وه ی بزگاریخوازی کورد" به رگی سینه م، به شی یه که م، ل. ۲۰ ده نوی: (روسه کان په یمانیان دابو به بارزانی، له سه فه ری یه که میدا بو موسکو، که چه ک و جبه خانه ی به بائه فره بو بنیرن)؟

- نه خیر، شتی و نازانم، روسه کان به پیچه وانه وه، لایه نگری نه وه بون که و کورد له گه ل عه بدولکه ریم قاسم پیکبیت، هه تا بارزانی دواپی سه فه ری بو موسکو، ترسی نه وه ی هه بو، له وی گلی بده نه وه و نه هیلن بیته وه بو عیراق، بویه ئیمه

پیلانیکمان دانا، بانگی بکهینهوه بهناوی ئهوهی، کۆنفرانسی حیزیمان ههیه، عادهتهن روسهکان به پاره یارمهتیاں دهدا، نهک به چهک.

* ههر له و کتیبه دا باس له وه ئهکرتت، له مایس و ئهیلوئی ۱۹۶۱ دا بارزانی سن ههزار پارچه چهکی به پارهی روس کړیوه؟
- ئهسل و ئهساسی نیه، هه مو شوپشی کورد ههتا ۱۹۶۳ سن ههزار چهکی نهبوه، ئهوهنده چهکداریشمان نهبوه، روس پارهی ئهدا، بهلام بایی ئهوهنهبو که ئه و هه مو چهکهی پێ بکړیت^(۷).

بارزانی و ئینگلیز

* په یوهندی پارتهی، یان بارزانی و ئینگلیز چون بو، که ی ئه و په یوهندیه دروست بو؟
- جارێکیان عهزیز عهقراوی که ئهفسهر بو له ئیستخباراتی فیرقهی ۳، له هه مان کاتیشدا ئهندامی پارتهی بو، منیش لیپرسراوی بوم، به په له هات بۆلام، هه رچهنده پیمان گوتهبو، نابێ به جلی سهربازییه وه بیته باره گای حیزب، به لام رۆژیک خۆی پێ نهگیراو به جلی سهربازییه وه خۆی کرد به ویدا و گوتهی: "ئه وه بۆیه هاتوم، چونکه کاتم نه بوه خۆم بگورم و قسه یه کی زۆر گرنگ هه یه ئه مه ویت پیت بلیم، ئه ویش ئه وه یه: ئه مرۆ ئیته زابته کانی فرقهی ۳، لای که ریم قاسم بوین و گوتهی: "که مه لا مسته فا پیاویکه له گه ل ئینگلیز په یوهندی هه یه، وه سائیقی له سه ره و هه مویم خویندۆته وه"، ئه وه بو دوا یی که ریم قاسم ئه و وه سائیقه و نامانه ی، مه لا مسته فا بۆ زابته کانی ئینگلیزی نوسی بو بۆ لویکرده وه.
که ریم قاسم گوته بوی: "هه مو وه سائیقه کان ده ریئه خه ن، ئه م پیاوه له گه ل ئینگلیزه، به فیتی ئینگلیز ئیشی کردوه، دژی سوپای عیراقی بو، کاتی خۆی من عه قوم کرد و هینامه وه که چی سودی نییه، که وتۆته وه جموجۆلی خۆی، په یوهندی له گه ل ئاغا و ده ره به گ کردوه، من ناچار ئه بم رۆژیک له رۆژان ئه و به لگه نامانه بۆ لویکه مه وه".

پاش ئه‌وه، كه ريم قاسم له وتاریكدا باسی له‌وه‌كرد، "ئینگلیز هه‌میشه دژی سوپای عێراقی بون، سوپای عێراقیش هه‌میشه دژی ئینگلیز بون، ئینگلیز هه‌میشه ویستویتی سوپای عێراقی بێ هیز بکات، ئه‌وه‌بو له ۱۹۳۶ دا جولانه‌وه‌ی به‌كر سدقی دامرکاند، له ۱۹۴۱ دا جارێکی تر هه‌ولێ لیدانی سوپای عێراقیدا، وانا هه‌میشه ویستویه‌تی سوپای عێراقی مه‌شغول بکات، هه‌ندێ بزوتنه‌وه‌ی لادانیش که له کوردستان رویدا، بۆ ئه‌وه‌بو، سوپای عێراقی بێ هیز بکات."

هه‌روه‌ها گوتی: "ئه‌گه‌ر ئه‌و به‌لگه‌نامانه‌ بڵاویکه‌مه‌وه، ئه‌وه هه‌ندیک له‌و که‌سانه‌ی که لافوگه‌زافی نیشتمانپه‌روه‌ری لێ نه‌ده‌ن، روی خۆیان و کورپه‌کانیشیان ره‌ش نه‌بیت، رویان نابیت بینه‌وه‌ ناو خه‌لک و جه‌ماوه‌ره‌وه، چونکه هه‌مو تۆکه‌رایه‌تییان بۆ ئیمپریالیزم و ئینگلیز ده‌رئه‌که‌ویت."

ئیمه‌ وه‌لامان دایه‌وه، به‌لام نه‌مان نه‌زانی که به‌لگه‌نامه هه‌یه، راستیه‌که‌ی ئیمه له رۆژنامه‌ی خه‌باتدا به‌توندی وه‌لامان دایه‌وه، ناومان وه‌ک (زعیم) نه‌برد، به‌لکو وه‌ک (سه‌رۆکی ئه‌نجومه‌نی وه‌زیران)، هه‌روه‌ها باسی ئه‌و بزوتنه‌وانه‌مان کرد که "ئه‌وانه تۆکه‌ری ئیستیعمار نه‌بون، به‌لکو به‌پێچه‌وانه‌وه، ئه‌و بزوتنه‌وه کوردیانه هه‌مو دژی ئیستیعمار بون، ئیستیعمار ئه‌و بزوتنه‌وه کوردییانه‌ی کورژاندۆته‌وه."

زۆری ئه‌و وتارانه مامۆستا ئیبراهیم و من نوسیمان، هه‌روه‌ها باسی ئه‌وه‌مان کردوه، چون جه‌نه‌رآل فرایزه‌ر خۆی چوه ئه‌و بزوتنه‌وه‌یه‌ی شیخ مه‌حمودی کورژاندۆته‌وه.

ئه‌وه‌کاته سوپای عێراقی به‌ شتیه‌یه‌کی ریکوپینک نه‌بو، فه‌وجی موسای کازم ۲۰۰-۳۰۰ که‌س بون و تاقه‌تیان نه‌بو له به‌غداش بینه‌ ده‌ری، ئینگلیز به‌ زۆری زۆردار چو بزوتنه‌وه‌که‌ی کورژانده‌وه و ژماره‌یه‌کی زۆر هاوالاتی کورد بونه قوریانی و سلیمانی بۆردومان کرد و کوردستانی به‌ زۆر خستۆته‌ سه‌ر عێراق.

هه‌روه‌ها شوپشی بارزانی هه‌ر به‌هۆی فرۆکه‌ی ئینگلیزه‌وه کورژایه‌وه، بۆیه که‌س مافی ئه‌وه‌ی نیه، لافوگه‌زاف لێدات، به‌وه‌ی که بزوتنه‌وه‌ی کوردیان کورژاندۆته‌وه، چونکه ئه‌وی که سه‌رۆکی جاش بوه - مه‌به‌ستمان که‌ریم قاسم بو- مافی نیه به‌وه شانازی بکات، یان ئه‌وه فه‌خر نیه، له‌ ژێر سه‌رکردایه‌تی جه‌نه‌رآل رینگنی ئینگلیزی بچیت بارزان داگیریکه‌ن.

نوسیمان، ئیمه ته‌حه‌دا ئه‌که‌ین هه‌ر به‌لگه‌نامه‌یه‌ک هه‌یه با بڵاویکه‌نه‌وه، له راستیدا نه‌مانده‌زانی که به‌لگه‌نامه هه‌یه! وامان نه‌زانی که هه‌موی پروپاگه‌نده و درۆیه!

که ریم قاسم، په یوه نندی له گه ل سهرکردایه تی پارتی و به تاییه تیش ماموستا ئیبراهیم باش نه بو، چونکه ماموستا ئیبراهیم، داوای حوکمی زاتی نه کرد، که ریم قاسمیش زور عیراقچی بو، ماموستا ئیبراهیم زور دژی عیراقچیتی بو، باسی نه کرد، عیراق له بناغه دا کیانیکی ئیستیعماریه و ئینگلیز دروستی کردوه .

به لام پاش ماوه یه ک، په یوه ندیان که می باشر بو، به تاییه تی داوی نه وه ی، که پارتی سهره په تیکی ده رباره ی مونامه ریه ک ده ست که وت که ئینگلیز و ئیران له دژی جمهوریه تی عیراقی به ده ستیان وه یه، ماموستا ئیبراهیم چو هه واله که ی به که ریم قاسم گه یاند .

که ریم قاسم، نه وکاره ی زور پښ باشبو، به نیشانه ی دلسوزی و په یوه نندی دۆستانه ی دایه قه ل م، بو جمهوریه تی عیراقی، نه وه ش لای که ریم قاسم هه موشتبو، ماموستا ئیبراهیم، وینه ی نه وکاته ی مابو که که ریم قاسم لیتی نویسیو (الی الاخ الاستاذ ابراهیم أحمد تقدیرا لاخلصة الكبير للجمهورية العراقية الخالدة).

*** چو ن بیر له چاره سهرکردنی گپروگره تته کانی نیوان پارتی و قاسم کرایه وه؟**

- که ساردی که وته نیوان مه لا مسته فا و که ریم قاسمه وه، دو بوچون له ناو پارتیدا په یدابون، یه کیکیان بوچونی عه ونی یوسف بو، به ره ئی من کاتی نه وه هاتوه پیاو بیلیت و با نه وه کانی داهاتو بریاری له سهر بدن .

عه ونی یوسف، نه و کاته نه ندای سهرکردایه تی پارتی بو، به فه رمانی مه لامسته فا، هه لیزتردرا و بوه وه زیریش، عه ونی یوسف هات گوتی: براده رینه نه و مه لامسته فایه کاری خراب نه کات:

یه که م: کۆکردنه وه ی عه شایه ر و ژیاننه وه ی ناغا و ده ره به گ، دژی بیروباوه ری ئیمه یه، دژی هه مو نه و خه بات و تیکۆشانه یه که ده یان ساله پارتی کردویه تی، واتا نه و ۱۵ - ۲۰ ساله، خه بات نه که یین دژی نه و کار و بوچون ره فترانه یه .

دووهم: دژی بیروباوه ری ئیمه یه .

سپیه م: دژی جمهوریه ته

چوارهم: دژی پیشکه وتنخوازییه .

له پاشان مه لامسته فا نا کۆکیه که ی له گه ل که ریم قاسمدا له چوارچیه ی مه سه له ی بارزان و دژایه تی زبیری و سورچی هیشته وه، نه وه هپچ مافیک نادات به ئیمه وه کو پارتی، یان وه کو کورد په روه، پیویسته حسابیک بو نه وه بکه ین، بویه پیویسته ئیمه سنوریک بو نه و مه سه له یه دابنیتین، پیی بلتین: نه م

بۆچون و هه‌لسوکه‌وتانه راست نین.

بۆچونی دووهم، بۆچونی مامۆستا ئیبراهیم بو، ئه‌یگوت که‌ریم قاسم ئه‌یه‌وئیت جیاوازی بخاته ناو حیزبه‌کانه‌وه، ئه‌وه‌بو حیزبی وه‌ته‌نی دیموکراتی که‌رت کردبو، محهمه‌د حه‌دیددی جینگری سه‌رۆکی جیاکردبووه له‌ کامل چادرچی، ئه‌یگوت ئیستا ئه‌وه‌ئیه‌وئیت واش له‌ ئیمه‌ بکات، ئیمه‌ جیا‌بکاته‌وه له‌ مه‌لامسته‌فا و مه‌لامسته‌فاش له‌ ئیمه‌ دابریت، هه‌ریه‌که‌مان به‌لایه‌کدا به‌ریت، ئه‌وه‌ سیاسه‌تی فه‌رق ته‌سوده، له‌ به‌رئه‌وه‌ ئیمه‌ نابیت ریگا بده‌ین، که‌ریم قاسم ئه‌و یاریه‌ به‌سه‌ر ئیمه‌دا تی به‌پینیت.

من و ئه‌وانه‌ی مه‌کته‌بی سیاسی، به‌ ته‌حه‌موسه‌وه له‌ گه‌ل بۆچونه‌که‌ی مامۆستا ئیبراهیم بوین، له‌ گه‌ل ئه‌وه‌بوین، واز له‌ مه‌لامسته‌فا نه‌هینین و پشتی به‌رئه‌ده‌ین، له‌ گه‌ل ئیدابین.

بارزانی و حیزبایه‌تی

* بارزانی وه‌ک سه‌رۆکی پارتی چۆن مامه‌ئه‌ی له‌ گه‌ل پارتیدا نه‌کرد؟

- ئیمه‌ چاوه‌ریمان کرد، تا سالی ۱۹۶۰ که‌ پارتی ئیجازه‌ی وه‌رگرت و کۆنگره‌ی پینجه‌می له‌ ۵ مایسی ۱۹۶۰ گرت، مه‌لا مسته‌فا له‌ بارزانه‌وه نه‌هاته به‌غدا بۆ به‌شداری کۆنگره‌، ئه‌وه‌بو وه‌فدیک چو شیخ ئه‌حمه‌دی قانعی کرد، شیخ ئه‌حمه‌دیش ئه‌مری به‌ مه‌لا مسته‌فا کرد، به‌شداری کۆنگره‌ بکات. پاشان مه‌لا مسته‌فا له‌ کۆنگره‌یه‌دا قسه‌ی زۆر ناشیرینی کرد، زۆر دژی حیزب قسه‌ی کرد، گوئی: "حیزب به‌لایه‌، حیزب ته‌فه‌ره‌قه‌یه‌، حیزب تیکدانی میله‌تی کورده‌". مه‌لا مسته‌فا، روی کرده‌ کورپیک، ناوی عه‌بدو‌ل‌لای مام ره‌سو‌ل بو، عه‌بدو‌ل‌لای خه‌لکی قه‌لادزی و یه‌کیک بو له‌ کادیره‌کانی پارتی له‌ پشده‌ر، پیتی گوت: "تو سه‌گباب، که‌ران باوک، بچ شه‌ره‌ف، ناپیاو، بۆچی ئاغا دیته‌ مه‌قه‌پی پارتی ده‌ری نه‌که‌یت"، ئه‌ویش گوئی: "کیم ده‌رکردوه‌؟" ئه‌ویش گوئی: "میناغات ده‌رکردوه‌"، عه‌بدو‌ل‌لای گوئی: "میناغا سومعه‌ی زۆر خراپه‌ قوربان، ئه‌گه‌ر میناغا بیته‌ مقه‌ری

پارتی و خەڵک بزانییت، ئیمە حیزبی ئەمسالی میناغان کەسمان پێوه نامینیت!"
 مەلا مستەفا گوتی: "سەگبابی وەکو تۆمان پێوه نامینیت"، هەزار جینیوی پێدا
 لەسەر ئەوێ ناغایەکی دەرکردووە .

پاشان لە کۆنگرە کەدا گوتی: ئەوانە ی ئێوه پێیان ئەلێن دەرە بەگ و ناغا، من
 خۆشم ئەوین، ئەوانە کوردن و گوتی "وەللاهی پیم بلێن... بە، پیم مەلێن حیزبی
 بە، پیم بلێن برۆ بۆ... پیم خۆشترە لەوێ پیم بلێن برۆ بۆ مقەری حیزب!
 کاکە وازم لێ بیتن!"^(۸).

بێگومان کۆبونەووە کە تێکچۆ، کۆمەلێک لە گەنجەکانی کەرکوک لە کۆبونەووە کە
 کشانەووە .

عەونی یوسف رەئی وابو، گوتی: "باشە با لە کۆنگرە دا پێی بلێین خوا حافیزت
 بێت و برۆ". راستییە کە ی مامۆستا ئیبراهیم هەر لەسەر سیاسەتە کۆنە کە ی خۆی
 ئەروشت، کە کەریم قاسم ئەیهوێت تفرە قەمان تێ بخات، بە تاییهتی عەونی
 یوسف لە ئەنجومەنی وەزیرانەووە هاتبوو، واما ئەزانی کە حکومەت پێی گوتووە،
 راستییە کە ی کەریم قاسمیش لەولاوێ جوابی بۆ مامۆستا ئیبراهیم ناردبو گوتبوی:
 "من دژی حیزب نیم و مەلا مستەفا بەرەو خرابی ئەروات، حەقە ئەوان خۆیان
 لە کاروباری عەشایەریه وە تێکەڵ نەکن"، مامۆستا ئیبراهیم وەلامی دایەو، کە
 "مەلا مستەفا سەرۆکی ئیمەیه، ئیمە هەموومان بەکین".

✽ بۆچی پارتی لە پەنجای و شەستەکاندا بە شان و بانێ بارزانی دانەهات و تا گەیشته
 عیبادهتی شەخسی؟
 - ئەو وەختە ئەو فیکرە باوبو، من خۆم بەکێک بوم لە جیلی تازە، کە زۆر
 معجیب بوم پێی!

یه کهم پیلانی قاسم دژ به بارزانی

* قاسم تۆی نه ناسی؟ نایا قاسم له گه‌ل تۆش هه‌وئی داوه، دژی بارزانی بتجویینیت؟
 - که‌ریم قاسم منی نه ناسی، له دو مونا سه به تدا یه که‌تریمان بینیبو، یه که‌کیان
 من هه‌ندیجار بۆ چاوپێکه‌وتنی رۆژنامه‌نوسی نه‌چوم، پاشان که زابت ئیحتیات
 بوم، مه‌لا مسته‌فا و مامۆستا ئیبراهیم چوبون بۆ لای قاسم، داویان کردبو،
 ته‌سریحم بکه‌ن چونکه کاری حیزبییمان پێیه‌تی.

مه‌لا مسته‌فا، پێی گوتبو: "سوپای عێراقی چوار فرقه‌یه، پارتیش فیرقه‌ی
 پێنجه‌می جه‌نابته، به‌یله با مام جه‌لال له فیرقه‌ی پێنجه‌مدا ئیش بکات، له
 جیاتی نه‌وه‌ی له فیرقه‌ی چوار بێت".

من له فیرقه‌ی چواره‌می موده‌ره‌عه بوم، ئیتر نه‌مری کرد و گوتی: "بینین
 بۆ فیرقه‌ی پێنجه‌می شاخاوی"، عه‌فوی کردم و دواییش چوم بۆلای بۆ
 سوپاس کردن، به‌و بۆنه‌یه‌وه نه‌ی ناسیم.

له‌پاشاندا، نه‌و پیلانه ئیستیعمارییه‌ی که گوتمان که‌شف بو، کابراکه
 هاته لای من، من برده‌م لای مامۆستا ئیبراهیم، بۆیه قاسم ئاگاداری نه‌و
 مه‌سه‌له‌یه‌ش بو، نه‌یزانی که من نه‌و که‌سه‌م که موئامه‌ره‌که‌م دژی نه‌و که‌شف
 کردوه و هه‌واله‌که‌م که‌یاندۆته مامۆستا ئیبراهیم.

جگه له‌وه‌ش، له‌نوسین له رۆژنامه و گۆفاردادا چالاک بوم، نه‌ندامی ده‌سته‌ی
 ئیداره‌ی نه‌قابه‌ی رۆژنامه‌نوسانی عێراقی بوم.

له‌به‌رئه‌وه نه‌یناسیم، جوابیکی بۆمن نارد و منیش زۆر به‌توندی وه‌لام
 دایه‌وه، راستیه‌که‌ی ئیستا په‌شیمانم به‌و که‌سه‌م گوت، که هه‌واله‌که‌ی بۆ
 هینابوم، پێی بلن، "وه‌للآ کوردستانی لئ نه‌که‌ین به‌قیتنام، نه‌گه‌ر باش
 دانه‌نیشی! باشتره‌ که په‌یوه‌ندی له‌گه‌ل مه‌لامسته‌فا تیک نه‌دا و مه‌لامسته‌فا
 سه‌رۆکی ئیمه‌یه".

نه‌گه‌ر نه‌و رۆژه ئیمه‌ نییه‌تمان له‌گه‌ل مه‌لامسته‌فا خراپ بوایه، یا زۆر

دلسۆزى ئه و نه بوينايه، ئه وه فرسه تىكى وا هاتبوه پيشه وه كه به ئاسانى مه لا مسته فا خۆى ئه رۆيشت و له حيزب جيا ئه بوه وه، كه ريم قاسميش به و شيوه يه دژايه تى پارتى نه ئه كرد، چونكه دژايه تيه كه ي ته نها له رقى مه لا مسته فا بو، به لام كه حيزب شان به شانى مه لامسته فا وه ستا، به راستى كه ريم قاسم كه وه ته دژايه تى پارتى، ئه وه بوه هۆى تىكچونى سه ركردايه تى پارتى.

*** هۆى ناكۆكيه كانى نيوان پارتى و قاسم له بوارى فيكرى وه وه چى بون؟**

- جياوازي فكري نيوان پارتى و كه ريم قاسم هر له يه كه م رۆژه وه دياربو، كه ريم قاسم پياويكى عيراقچى بو، نه باوه رى به نه ته وه يه تى عه رب هه بو، نه باوه رى به نه ته وه ي كورد، ئه يگوت (الجمهورية العراقية الخالدة) ئيمه هه مو عيراقيين، عيراق خاكى نيشته جييونى عه رب و كوردبوه، له عيراقه وه كورد رۆيشته وه بۆ جيبه كانى ترى دنيا و به هه مان شيوه له عيراقه وه عه رب رۆيشته وه، ئه و عيراقه هه تاهه تايه ئه مينتته وه، له به رئه وه نابيت جياوازي له نيوان كورد و عه ره بدا هه بيت.

به راستيش كه ريم قاسم جياوازي نه ده كرد، واتا پياويك بو، باوه رى به يه كسانى كورد و عه رب هه بو، جياوازي له نيوان شيعه و سوننه نه ده كرد، جياوازي له نيوان مه سيحى و موسولمان نه ئه كرد، عيراقچيه كى به واتاي وشه عيراقچى بو. ئيمه ش بيگومان وانه بوين، ئيمه كۆسمه پۆله تيمان پى خراب بو، حيزبىكى نيشتمانپه روه رى كورد په روه ر بوين، پيمان وابو كه نه ته وه ي عه رب و نه ته وه ي كورد بونيان هه يه، له ويوه ناكۆكى فكري له گه ل عه بدولكه ريم قاسم ده ستى پىكرد.

ئه و ناكۆكيه شوپر ئه بۆوه بۆ نۆد جيگاي تر، هه تا رهنگى له ده ستوريشدا دابۆوه، كۆمه لىك مه سه له ي تریش، وه ك ديموكراتىيى، كه ريم قاسم هه رزو په يمانيدا سالى ۱۹۶۰ ديموكراتى بچه سپينى و سالى ۱۹۶۱ هه لپژاردن بكات، به لام ئه م به لينا نه ي نه هينا يه دى.

ئيمه باسى ئه و مه سه لانه مان ئه نوسى و ئه ماندايه وه به چاويدا و به رگريمان له ديموكراتى و مافى ره واي گه لى كورد ئه كرد، هه تا گه يشته ئه وه ي، كه وتارىكى (كلوفيس مه قسود) كه پاشان ماويه ك ئه ميندارى گشتى جاميعه ي عه ربه ي بو، له رۆژنامه ي سه وره ي عيراقى، بى ئه وه ي بزانيت ناوه رۆكه كه ي چيه و چۆن باسى كه مايه تيه نه ته وه يه كان ده كات، هاتبو قسه كه ي ميشيل

عەفله قى وتبۆوه و نوسیبوی "که مه نه ته وه یه کان له نیشتمانی عه ره بیدا،
 ئەگەر نه بون به عه ره ب ئەوا پتویسته سه حق بکرتین".
 ئیمه له سه ر ئەو وتاره کردمان به هه ل لایه کی گه وره، عه ریزه و نا په زایی و
 بروسکه مان له هه مو لایه که وه نارد و زۆرمان گه وره کرد، وامان کرد، که که ریم قاسم
 ئەو نا په زایی و تو په بونه به دژی خۆی بداته قه له م.

پەراۋىزىمگان:

- ۱- مەلا مستەفا لە ۶ ى تشرىنى يەكەمى ۱۹۵۸ دا گەيشتە بەغدا و پىشوازيەكى گەورەى حكومى و جەماوەرى لىكرا. ھاورىيانى بارزانى، كە لە سۆفیت مابونەو، ئەوانىش بەسوارى كەشتىەك لە ۱۷ نىسانى ۱۹۵۹ دا گەيشتە بەسرا و بە ھەمان شتوہ پىشوازيان لىكرا.
- ۲- پارۆزەر (كامىل بترس قزانجى) بەدەستى يارىدەرنكى عەبدلوھاب شەواف كوژرا، نەوہ دوای نەوہى، كە بارەگای سەرەكى شەواف بۆردومان كرا.
- ۳- نەحمەد ناغای زىيارى لە ۱۹۵۹/۱۱/۴ لە موسل كوژرا.
- ۴- ھەمايل خان لە ۲۰۱۱/۷/۲۷ لە تەمەنى نزيك ۸۵ سالىدا كوچى دوایى كرد.
- ۵- بە فەرمانى بارزانى، سەرۆك عەشیرەتى خۆشناو، سديق مىرانيان لە رنگای نيوان كۆرئ - شەقلاوہ كوشت، نەو پەيوەندىەكى باشى لە گەل قاسمدا ھەبو، كوشتنى سديق مىران و نەحمەد ناغای زىيارى، ەك دو سەرۆك عەشیرەتى دۆستى قاسم، بە دژايەتيەكى حكومەتى قاسم درايە قەلەم.
- ۶- بالۆزى بەرىتانىا لە عىراق (ھامغرى تريفيليان) لە ۲۱ شوباتى ۱۹۶۰ دا سەردانى مەلا مستەفا دەكات و لە نامەكەيدا بۆ ەزارەتى دەرەوى ولاتەكەى نوسيوەتى: (پاش چەند دەقيقەيەك تاخىر كۆردنم، شىخ نەحمەد بارزانى برا گەورە، لە دوایەوہ مەلا مستەفا بە بەرگى كوربەوہ ھاتن و شىخ نەحمەد وتى: كە نەو ھەميشە ھەولى داوہ، كە يارمەتى بەرىتانىەكان بەدات.. بەلام بەھۆى لەبەك نەگىشتەوہ بەوہ پاداشت كرا، كە دوانزە سال لە بەندىخانەى بەسرادا زىندانى بكړئ. نىنجا دەورى مەلا مستەفا ھات، كە قسە بكات و دانىشتنەكەى خۆشكرد، چاوپىكەوتنەكە گۆرا بە دەربىرنى بەوہى، كە دۆستايەتى (بەرىتانىا - بارزانى) تازە بكړتەوہ.. من زۆر بە ترسەوہ قسەم دەكرد، بەبى نەوہى كارىكى وا بكەم، كە نىمە نامادىن بۆ دوستكردنى ھەر پەيوەندىەك، گەر لە رىي حكومەتى عىراقەوہ نەبىت. دۆستايەتى نىمە لە گەل ھەمو گەلدايە لە عىراق). (كورد و كوردستان لە بەلگەنامەكانى بەرىتانىادا، نوسىنى د.وليد ھمدى ل. ۲۳۰).
- ۷- دەريارەى نەوہى كە بارزانى يارمەتى "پارەتى" لە يەكيتتى سۆفیت ەرگرتوہ، عيسى پڑمار، نەو كاتە نوئەنەرى ساواك بوہ لە عىراق و ئەلقەى پەيوەندى بوہ لە گەل بارزانى، بەم شىوہە دەيگىرتەوہ: (ژنە روسىك كە خىزانى يەكىك لە بارزانىەكان بو، مانگانە دەچوہ سەفارەتى سۆفیت و پارەى ەردەگرت، دوای بەدواچونم، دەرەكوت كە مەسەلەكە راستە، من زۆرم پىن ناخۆشبو، چوتكە من ەك نوئەنەرى نىزان لە گەل بارزانى رىكەوتبو، كە لە ھەمو پەيوەندىەكى دەرەوى ناگادارمان بكاتەوہ، بارزانى قورئانى بۆ

خواردين كه راستمان له گه لندا بكات. بۆنهو مهسه لهيه چوم بۆ لای بارزانی، ئه ویش وتی: "چه مند كهس له بارزانیه كان كه له گه ل من هاتبون بۆ سوڤیت، ژنی روسییان ههیه، ئه م كهسانه له رینگای پۆستی ئاساییه وه ناتوانن په یوه ندی به كه سوکارینه وه بکهن. جار جار له رینگای بالۆیزخانه وه دیاری، یان پارهیان بۆ دیت و یه كینکیان به نونه رایه تی هه مویان ده چی بۆ بالۆیزخانه و نهو شتانه وهرده گری". پاشان به ردهوام سوئندی ده خوارد و نكۆلی له وهرگرتنی پاره له سوڤیت ده كرد). (دواي شهست سال.. عرفان قانیعی فەرد. ل. ۷۴۷).

۸- له چاویكه وتینكدا له گه ل روژنامه نویسی نینگلیزی، دیفید نادمن، له سه ره تای ناکۆکیه کانی نیوان م.س. و بارزانی، له وه لامي پرسیارنكدا، ئایا نهو سه روکی پارتیه، بارزانی ده لیت: من سه روکی حیزب نیم، قاسم به زور نه مەمی به سه ردا سه پاندم) (الحرب الكردية وانشقاق ۱۹۶۴، دیفید آدمسن. ترجمه ی جرجیس فه تحولا. ل. ۲۴۹).

لاوتی

زۆر گەنجی

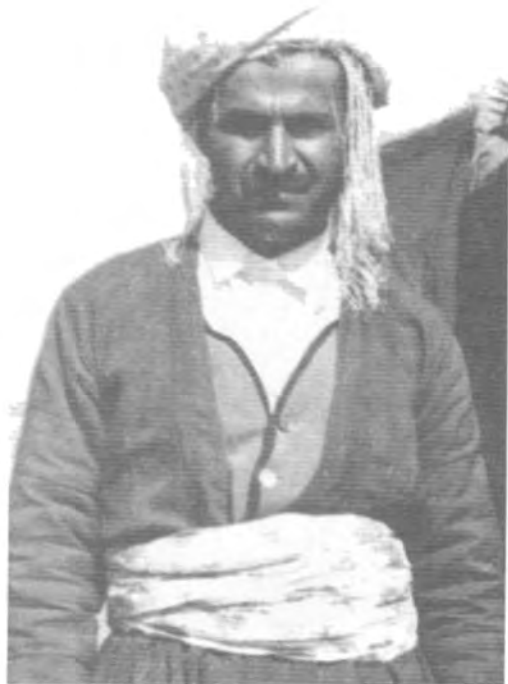
کاتی لاوتی

دوای کوتایی زانکو

سهره‌تای کاملبونی زیان

ژیانی ناو دیهات

له گه‌ل ده‌سته‌یه‌ک نه‌فسه‌ر و سه‌ربازدا

له یادکردنه‌وه‌یه‌کدا له‌گه‌ل مامۆستا برایم نه‌حمه‌ددا

سهره‌تای سییه‌کانی ژیان

سهره‌تای پینشمه‌رگایه‌تی

هاوینی ۱۹۵۵ دیمه‌شق

فېستىۋالى لاوان لە مۇسكۆ

فېستىۋالى لاوان لە مۇسكۆ

شۆرش چۆن دەستی پێکرد؟

زهامینه‌ی خه‌باتی چه کداریی

* که‌واته، نه‌و ناکۆکییه به سه‌ره‌تای ده‌سپینکردنی شۆرشى نه‌یلول دانه‌نریت؟

- ورده ورده، په‌یوه‌ندی نیوان پارتی و که‌ریم قاسم تیکچو، که‌یشته نه‌وه‌ی که‌ سالی ۱۹۶۱ هه‌ندی عه‌شائیری کوردستانی، به‌ کاریگه‌ری مه‌لا مسته‌فا، هه‌لسانئیکیان دروستکرد، نه‌و ته‌جه‌موعاتانه‌ چون و له‌ ده‌ره‌به‌ندیخان کۆبونوه، له‌ولاشه‌وه‌ شه‌رێک له‌ نیوان زێباری و بارزانیدا رویدا، ئیمه‌ له‌و شه‌ره‌دا، عه‌شائیرمان کۆکردوه‌ که‌ بچینه‌ سه‌ر زێباریه‌کان، نه‌وه‌بو له‌مه‌مو لایه‌که‌وه‌ گه‌ژى که‌وته‌ نیوان بارزانی و زێباری، حکومت که‌وته‌ نیوانیان و خه‌تای هه‌ردولای گرت، ئیتر نه‌وه‌ بوه‌هۆی نه‌وه‌ی، په‌یوه‌ندی نیوان مه‌لامسته‌فا و حکومت به‌ ته‌واوی تیکبچیت. پارتی له‌و کاتانه‌دا، هه‌یشتا به‌ ته‌واوی قه‌ده‌غه‌نه‌کرابو، نه‌مری گرتنی مامۆستا ئیبراهیم له‌سه‌ر کوشتنی سدیق میران ده‌رچوبو، نه‌ویش به‌ هاندانی مه‌لامسته‌فا کرابو. نه‌و نه‌مری دابو به‌ براده‌رانی وه‌ک، مه‌حمود کاوانی، مام ته‌ها، مه‌لا ماتۆر و شه‌مه‌سهدین موفتی، نه‌و کاره‌یان بو جێبه‌جێ کردبو، به‌لام بن‌ ناگاداری حیزب.

حکومت فه‌رمانی گرتنی مامۆستا ئیبراهیمی ده‌رکرد، نه‌وه‌بو ئیمه‌ خۆمان شارده‌وه‌، کاک عومه‌ر ده‌بابه‌ و سالح یوسفی گیران.

پارتی، له‌و کاتانه‌دا، به‌ ناشکرا و نیمچه‌ ناشکرا کاری نه‌کرد، له‌به‌رئه‌وه‌ی که‌ نه‌و ته‌جه‌موعه‌ عه‌شایریه‌ دروست بوو، حیزب که‌وته‌ نیوان دو ناگه‌روه‌، دو بو‌چون هه‌بون، له‌سه‌ر نه‌و ته‌جه‌موعه‌ عه‌شایریه‌، بو‌چونئیکیان نه‌وه‌بو، مامۆستا ئیبراهیم، دکتۆر شه‌مزینی، دکتۆر موراد و نوری شاه‌وه‌یس ده‌ریان نه‌بهری و نه‌یانگوت: "نه‌م ته‌جه‌موعه‌ عه‌شایریه‌ ته‌جه‌موعه‌یکى گومانلێکراوی کۆنه‌په‌رستانه‌ی بێ سه‌روه‌ره‌، نه‌وه‌ ماوه‌یه‌ک ده‌وام نه‌کات و میژوی کورد ده‌ری خستوه‌، هه‌مو بزوتنه‌وه‌یه‌کی عه‌شایری، سه‌رکه‌وتو نابیت، نه‌گه‌ر به‌ده‌ستی بێگانه‌ هه‌لگیرسابیت، له‌به‌رئه‌وه‌ نابیت ئیمه‌ پشتگیری نه‌و جو‌ره‌ بزوتنه‌وانه‌ بکه‌ین".

بۆچونىكى تر هه بو، به سه رۆكايه تى مه لا مسته فا بو، كه ئه يگوت: "با ئيمه نه وانه له چه ند شوينىك هانده ين، نه ك بۆ هه لگيرساندنى شوپش، به لكو بۆنه وه ي حكومه ت هه ول بدات، ئه و جولانه وانه بكوژينته وه، به لام پييان ناكورژيته وه و دوايى ناچارنه بن، كه ره چاوى ئيمه بكن و داواي يارمه تى له ئيمه بكن".

*** بۆچى ئيوه نه چون، بۆنه وه ي له گه ل بارزانى گفوتوگو بكن؟**

- حيزب منى نارد بۆ لاي مه لا مسته فا، پيمان راگه ياند "با گيروگرفته كان به كلابكه ينه وه، نه گه ر ئه ته ويته ئيمه شوپش بكه ين، ئه وا با ئيمه ده ستپيشخه رى بكه ين و نه توانين چه ند شوينىك بگرين، وه كو هه ولير، سليمانى، ره واندن، كويه و چه ند شوينىكى تر، هه م چه كمان ده ست ئه كه ويته و هه م پاره، نه گه ر ناته ويته شوپش بكه يت، ئه م جوړه كارانه ئه بيته هوى پيكدادان له گه ل حكومه تدا"، كاتى من چوم بۆلای مه لا مسته فا، گوتى: "نه خير ئه م جوړه كارانه باشن با ده وام بكات و په ره بسينته، با ته لى ته له فون بپرن، پرد به قيننه وه، ئينجا حكومه ت ناچارنه بيت داواي هاوكارى له ئيمه بكات، بۆ چاره سه رى ئه و كيشانه".

*** ياساى نيسلاخى زه راعى، هيج كارى گه ريه كى له سه ر نه و جولانه وه يه هه بو؟**

- ئيستا بۆت باسده كه م: من كه له لايه ن مه كته بى سياسيه وه نيتردام بۆ لاي بارزانى، وه رزى هاوين بو، له چيائى شيرين بو، كه چومه لاي، مه لا ماتوپرى لابو، مه لا مسته فا ئه ويشى له هه وليره وه بانگ كردبو، دياره مه لا ماتوپر ئه وكاته هه رچه نده ئه ندامى كۆميه تى مه ركه زى بو، به لام راسته وخۆ فه رمانى له مه لا مسته فاوه وه رده گرت، هه رچى مه لا مسته فا پيى بگوتايه، واى ئه كرد، پرسى به مه كته بى سياسى نه ده كرد.

كه چوم راسپارده كه ي مه كته بى سياسيم پي راگه ياند، كه ئه ليت ئيمه چى بكه ين؟ "نه گه ر ئه ته ويته شوپش بكه ين، ئه وا ئيمه نه توانين چه ند شارىك بگرين و چه كمان ده ست ئه كه ويته و پاره مان ده ست ئه كه ويته، نه گه ر شوپشيش ناكه ين، ئه و جوړه كارانه خراپن، ده بيه هوى هاندانى خه لك و له نه جامدا ئه بيته هوى پيكدادان له گه ل حكومه تدا".

مه لا مسته فا، به شيويه كى خراپ وه لامى دايه وه و گوتى: "نا، مه كته بى سياسى سه هوه، ئه و جوړه كارانه زۆر باشن، نه بيته هوى ئه وه ي، حكومه ت ناچاربيت گفوتوگومان له گه لدا بكات". سيناريو كى وا هيتايه وه گوتى: "حكومه ت

بۆ چاره‌سه‌رکردنی ئەم هه‌لسانانه، به‌تایبه‌تی که په‌ره‌ی سه‌ند، که‌مال عوسمان ئەنێریت بۆ کوردستان، ئەو پیتی چاره‌سه‌ر ناکریت، پاش ماوه‌یه‌کی تر مه‌سعود محمه‌د ئەنێریت، ئەویش پیتی چاره‌سه‌رناکریت، هه‌ول ئە‌ده‌ن خه‌لکی تر بنێن، ئەوانیش پێیان چاره‌سه‌ر ناکریت، بۆیه له‌ کۆتاییدا ناچارئهب، داوا له‌ ئیمه بکه‌ن، که ئیبراهیم ئەحمه‌دیان بۆ بدۆزینه‌وه و بینێرین بۆلایان، ئەو کاته‌ش ئیمه ئەلێین ئیبراهیم بچۆ که ئیبراهیم چو بۆ لای قاسم پیتی ئەلێ: کێشه‌که چیه و چۆن چاره‌سه‌ر ئەبیت؟ ئەویش ئەلێ ئەوه به‌ من چاره‌سه‌ر ناکریت، باشتره‌ بچن له‌گه‌ڵ مه‌لا مسته‌فا چاره‌سه‌ری بکه‌ن، ئەو کاته‌که‌ریم قاسم، ئیبراهیم ئەحمه‌د و ئەحمه‌د سالح عه‌بدی، به‌ فرۆکه‌ ئەنێریته‌ ئێره، ده‌ستی درێژ کرد و گوتی: بۆ ئەو گۆرپانه، دین له‌وێ و به‌یه‌که‌وه داده‌نیشین، ئەو کاته‌ خۆمان شه‌رتیان به‌سه‌ردا ئەسه‌پینین و چاره‌ی کێشه‌کان ئەکه‌ین".

* ئە‌ی بۆچونی ئێ‌وه سه‌باره‌ت به‌م بۆچونه‌ی بارزانی چی بۆ؟

- من و عومه‌ر ده‌بابه و عه‌لی عه‌سکه‌ری لایه‌نگری ئە‌وه‌بوین، ئە‌وه راپه‌پینی خه‌لکیه، ئە‌گه‌ر بێت و ئیمه لێی دا‌برێین، ئە‌وا له‌ جه‌ماوه‌ر عه‌زل ئە‌بین، چونکه ئە‌و راپه‌رینه، عه‌تفی خه‌لکی راکێشاوه، به‌هه‌مان ناو‌نیشان به‌ربه‌ره‌کانی مقاومه‌تی حکومه‌تی به‌خۆیه‌وه گرتوه و مه‌لا مسته‌فاشیان له‌گه‌لدايه .
ئە‌گه‌ر دژبین، ئە‌وا ئە‌وکاته‌ پارتی، وه‌ک تا‌قمیک ئە‌فه‌ندی ترسنۆکی بێ‌کاره، ئە‌دریته‌ قه‌لەم و وا نیشان ئە‌دریت که نامانه‌وێ خه‌باتی چه‌کدار و شو‌رش بکه‌ین له‌ پێناوی کوردا، به‌تایبه‌تی له‌ناو خۆشماندا خه‌لک هه‌بو وه‌ک مه‌لا ماتۆر و عوسمانه ئە‌فه‌ندی، ئە‌و بیروباوه‌رانه‌یان بل‌اونه‌کرده‌وه و بێ بیرکردنه‌وه پشتگیری مه‌لا مسته‌فایان ئە‌کرد.

له‌به‌رئه‌وه‌ی ئیمه ئە‌ترساین، حیزب ئینشفاق بکات، ئە‌وان لایه‌نه شو‌رشگێڕ و کورد په‌روه‌ره‌که به‌رن و ئیمه لایه‌نه ئە‌فه‌ندی و سه‌رک‌ز و سه‌رشۆڕکردنه‌کانمان پێ بپێت، له‌به‌رئه‌وه‌، ئیمه ره‌ئیمان وابو، که بچین و خۆمان ئە‌و کارانه‌ بگرینه ده‌ست. که هاتمه‌وه، ئە‌و هه‌واله‌مدا به‌ مه‌کته‌بی سیاسی، ئە‌وانیش نامه‌یه‌کیان نارد بۆ لقی سلێمانی، من ئە‌و کاته‌ لێپرسراویان بوم، وابزانم وێنه‌یه‌ک له‌و نامه‌یه لای کا‌که حه‌مه‌ی حاجی تایه‌ر مابیت که زۆر شتیکی نایابه، باسی ئە‌وه ئە‌کات، "کاری عه‌شایه‌ری خراپه، ئە‌نجامی چی ئە‌بیت و چۆنه، هه‌روه‌ها ئە‌و نا‌غایانه له‌ دژی ئیسلامی زراعی هه‌لساون و ره‌نگه هه‌ندیکیان به‌ هانی بێ‌گانه جولا‌بن".

ئەوێ راست بێت ئەو ئاغاوانە لە دژی ئیسلامی زەراعی دروستبون، پارتی لەگەڵ ئیسلامی زەراعی بو، بەلام مەلا مستەفا دژی ئیسلامی زەراعی بو، مەلا مستەفا پشتیوانی ئەو ئاغاوانە ئەکرد، دژ بە یاسای ئیسلامی زەراعی و بە کاریکی خراب و بە خیلافی شەری ئەدایە قەلەم.

شۆرشی ئەیلولی ۱۹۶۱

* کەئ و لە کوێ یەكەم تەقەئ شۆرشی ئەیلول کرا و چۆن دەستی پێکرد؟

- کاتێ کە پارتی بریاریدا، یادی راپەرینی شەشی ئەیلولی ۱۹۳۰ بکاتەو، کەریم قاسم ئینزازی کردن، بەلام لەپەر برادەرانی بادینان بەبێ پرسى لیژنەئ مەرکەزئ، لە ۹ ئەیلولی ۱۹۶۱ پەلاماری زاخۆ و نامیدی و هەندئ شوینی تریاندا و گرتیان. کەریم قاسم کە زانی لەوێ ئەو کارانە رویداو، ترسا نەوێک لە جیئ تریش هەمان شت رویدات، ئیمە ئاگامان لەو برادەرانە نەبو، ئیمەشیان ئاگادار نەکردبوو، کە ئەو بیان کردو.

ئەو بو لە ۱۱ئ ئەیلولدا، کەریم قاسم بە فرۆکە و سوپاوه کەوتە پەلاماری ئەو تەجەموعاتەئ کە لە دەریەندیخان و خەلەکان هەبون. بە دو سئ رۆژ تەفروتونای کردن، هەمویان هەلاتن، هەر کەسێک چووه مائێ خۆئ و کەوتە بروسکە لیدان و دەریزینی ئیخلاص و وەفا بۆ کەریم قاسم.

ئیمەئ حیزببیهکان، ژمارەیهکی کەم لە کەوادی حیزبئ بئ چەک ماینەو، دو نمونەت بدەمئ لەسەر ئەو روداوانە: یەکیکیان من پێش ۱۱ئ ئەیلول چومە شارەزور، لە گوندئ (تەپئ سەفا) هەمو عەشایەری ئەو ناوچەیهم کۆکردووه، قورئانم بۆ هێتانی و قورئانیان خوارد کە بە سەرۆکایەتی مەلا مستەفا دۆستی شۆپش و پارتی ئەبن و لەگەلماندا ئەبن، یەک کەس قورئانی نەخوارد ئەویش حاجی موشیر بو، باوکی شەوکهتی حاجی موشیری خۆمان، هەمو لەو مەجلیسدا دانیشتبوین، ئەو هەلساو گوتئ: "مأم جلال من قورئان ناخۆم، بەلام بەلێنت ئەدەمئ تا تۆ هەیت، من لەگەڵ تۆدا دەبم و تا مردن پشتت بەرنادەم، بەلام

ئەمانەى سوڧندىان خوارد ھەمويان درۆ ئەكەن، قورئانەكەشيان خواردو كەسيان لەگەلتاندا نين."

ئەو ھەبو كە تەقە دەستى پيكرى، كەسمان لەگەلدا نەما، ھەر ئەومان لەگەل مایەو، ھەروەھا لە ناوچەى دۆلى خەلەكان و بازىان، زۆرى عەشايەرى بون، ھەمو ھەلاتن و چونە مالى خۆيان، حيزببىيەكان مانەو و بەبى ئەو ھى ئامادەبىيان ھەبىت، چەك و پارەيان ھەبىت.

* دواى ئەو شكان و شكستىەى پيشمەرگە و پارتنى، بارزانى چ ھە ئۆستىكى ھەبو؟
- مەلامستەفا، لەگەل شىخ ئەحمەد بروسكەى پشتگىريان بۆ حكومت لىدا و گوتيان: "ئىمە تەئىدى حكومت ئەكەين، لەگەل جەمھورىيەتىن"، ئىستا بروسكەى پشتگىرىيەكە ماو، حكومت ھەستا بەيانى دەرکرد و بە فرۆكە بەيانەكەى بەسەر عەشايەرى پشدر و رانىدا بۆلۆكرەو، ئىدا نوسرابو: "مەلامستەفا و شىخ ئەحمەد ئىعلانى وەلائيان كرده بۆ جەمھورىيەت و بۆ زەعیم كەرىم قاسم، ئىوھش ھىچ مەجولئىن، كار مەكەن و دانىشەن وەك ھەمو ھاولاتيانى ئاساى."

بروسكەى شىخ ئەحمەد بۆ قاسم

* ئەو بروسكەيەى بارزانى بۆ عەبدولكەرىم قاسم دواى ۱۱ ئەيلول بو؟
- بەلى، بروسكەكەى شىخ ئەحمەد و مەلامستەفا دواى پەلاماردانەكەى حكومت بۆلۆكرایەو، جولانەو لە بارزان لە ۹ مانگەو تا ۱۸ مانگ بى دەنگبو، ئەو ھەلۆستەى مەلامستەفا وایكرد، بادىنان بروخىت. ئەو كاتە عەلى ھەمدى، عەلى عەسكەرى، ئەحمەد عەبدوللا لەوئى بون و ھىزىكى زۆريان ھەبو. ئەو كاتە ئامىدى و زاخو و چەندىن شوئىنىكى تر گىرابون، چەندىن پۆلىس و سەدان كەس ئىلتىحاقى كردهبو، ھىزىكى گەورەمان ھەبو.
شۆرشەكە، بەناوى پارتنى و مەلامستەفاو دەستى پيكرىبو، بەلام كە

مهلامسته فا ئه و بروسکه به ی لیدا، خه لکه که به براده رانی ئیمه یان گوت: "ئیه قۆلتان برین، مائی ئیمه تان شیوان و کاوالتانکرد، فیلتان لیکردین. بویه ئه وانه لیمان مه لگه رانه وه و چون ته سلیم بونه وه به حکومه ت"^(۱).

یه کهم بۆردومانی کوردستان

* که ی شهر دهستی پیکرده وه و هۆکاره که ی چی بو؟

- نازانم هۆی ده سپیکردنی شهر چی بو، به لام له هه ژده ی ئه یلول، که ریم قاسم به ک هه له ی گه وه ی میژویی کرد، ئه ویش ئه وه بو، به فرۆکه بۆردومانی ناوچه ی بارزانی کرد و گوتی: "ئهبی مه لا مسته فا له وئێ ده رکریت، ئینزاری شیخ ئه حمده ی کرد، پتی راگه یاند: "پتویسته مه لا مسته فا له وئێ نه مینیت، یان ته سلیم ببیت، یان ئهبی له وئێ بروات".

ئه گه ر که ریم قاسم بۆردومانی ناوچه ی بارزانی نه کردایه و په لاماری نه دایه، هیچ نه ده قه وما و مه سه له که کۆتایی نه هات.

دوایی مه سه له به ک رویدا و بوه هۆی ئه وه ی که مه لا مسته فا زۆر له کاک نوری ئه حمده ته ها به گله یی بیت، کاک نوری لیپرسراوی قۆلی پینجوبین بو، عه شایه ری ئه و ناوچه یه لئی کۆبونه وه و گوتیان: "ئیه په ندتان به ئیمه دا، گوتتان مه لا مسته فامان له گه له و شۆرش نه که یین، که چی واده رنه چو، کوا مه لا مسته فا؟ ئیمه واهه ستاین، ده ربه ده رکراین و مالمان وێرانکرا، که چی مه لا مسته فا دانیشتوه و بروسکه لئ ئه دا"، کاک نوری ئه حمده به پتکه نینه وه گوتبوی: "مه لا مسته فا تۆله ی خۆی لیکردنه وه، ئیه له ۱۹۴۵ وه عدتان به ودا، که شۆرش بکات، به لام هاوکاریتان نه کرد، ئیستاش ئیه وه هه لساون و ئه و به ده نگتانه وه نه هات و نه یکرد و ئه وه تۆله ی ئه و کاته یه".

* ئه ی هه نووستی شیخ ئه حمده چی بو به رامبه ر به داخوازیه که ی قاسم؟

- مه لا مسته فا خۆی و نزیککی سن سه د چه کدار، له سه ر داوای شیخ ئه حمده،

بارزانیان به جی هیشت و به ره و بادینان رویشتن، شیخ ئەحمەدیش ئیعلانی وه لای بۆ قاسم کرد، بروسکه ی پشتگیری لیدا و چو سەردانی که ریم قاسمی کرد و گوتی: "ئیمە موخلیسین و حەقمان بەسەر هیچه وه نییه"^(۳).

✽ واتا رودای گرنگ له ماوهیهکی کورتدا رویدا؟

- له ۹ی ئەیلولدا پارتی له بادینان پهلاماری شارهکانیدا، له ۱۱ی ئەیلول، قاسم به فرۆکه پهلاماری دهره‌ندیخان، دهره‌ندی بازیان، دۆلی خه‌له‌کانیدا که ته‌جموعاتی عه‌شایه‌ری لیبو، هه‌روه‌ها له ۱۸ی ئەیلولدا، که ریم قاسم بۆردومانی بارزانی کرد.

له ئەنجامی ئەو شه‌ر و پیکدادانه، په‌یوه‌ندی نیوان سه‌رکردایه‌تی پارتی و که ریم قاسم به‌ته‌واوی پچرا و تیکچو، هه‌رچه‌نده دواي چەند مانگیک که ریم قاسم داوایکرد که په‌کیک له سه‌رکردایه‌تی پارتی ببینن. که ریم قاسم، له‌دواي ۱۱ی ئەیلول کۆنگره‌یه‌کی رۆژنامه‌نوسی گرت و هه‌ندی به‌لگه‌نامه‌ی له‌سه‌ر مه‌لا مسته‌فا بڵاوکرده‌وه و پارتی هه‌لکرد و گوتی: "ئه‌وانه له دهره‌وه‌ی یاسان" و موساده‌ره‌ی مومته‌له‌کاتی پارتی کرد.

پاش چەند مانگیک، که ریم قاسم ناردی به‌دواي په‌کیک له سه‌رکرده‌کانی پارتیدا، ئەوه‌بو به‌ره‌زانه‌ندی مه‌کته‌بی سیاسی، مه‌رحوم نوری شاوه‌یش چو. ئەو قسانه‌ی که نوری شاوه‌یس کردی، که ریم قاسم قبوولی نه‌کرد، ئەو قسانه‌ی نوری شاوه‌یسیش هینا‌په‌وه، له که ریم قاسمه‌وه، مه‌کته‌بی سیاسی قبوولی نه‌کرد، له‌به‌رئه‌وه له کۆتایی سالی ۱۹۶۱ دا په‌یوه‌ندی نیوان که ریم قاسم و سه‌رکردایه‌تی پارتی به‌ته‌واوه‌تی پچرا و کۆتایی پێهات.

خۆ ئامادە کردن و دەستپێکردنی خەباتی چە کداریی

* نەتوانین بۆین کۆتایی هینانی پەيوەندی نێوان قاسم و پارتی، بە سەرەتای شۆرشى نەیلول دا نەنریتا؟

- وەك لەوەپێش بۆم باسکردی، ماوەیەك پێش هەنگیرساندنی شۆرش، عەشایەری كورد لە زۆر شوێنی كوردستاندا، بەهاندانی مەلا مستەفا هەلسابون، لە ناوچەى سلیمانی عەشایەری جاف لە ناوچەى سورداش، بازیان، هەمەوهند، حاجی ئیبراھیمی چەرمەگا، حاجی قادری سمایل عوزیری، شیخ تەیفوری سەرگەلو، كوێخا سمایلی تەلان، شیخ مەحمودی كارێزە، لە ناوچەى شارباژێر و خۆشناوەتی و شاخی سەفین كۆمەلێك عەشایەری تر هەلسابون.

هەندیک بە سەرۆكایەتی مەلا ماتۆر و هەندیکى تریان بە سەرۆكایەتی مەحمود و ئەحمەد كاوانی و پاشان لێپرسراوی لیژنەى پارتی لە شەقلاو مام تەها و چەندین كەسى تر لەگەڵیاندا بون.

هەرۆهە چەندین پۆلیسیش لە هەولێرەو پەيوەندیان پێوە كوردبون و چەكیان بردبو، بونە هێزى كە كدار و لە سەفین كۆبوونەو.

لە قۆلێكى ترەو، لە دۆلى خەلەكان ئاغاكانى پشدر، شیخ حوسینی بۆسكین و هەباسى مامەند ئاغا و ئەوانیش كۆبوونەو.

لە كۆیە، مەحمود ئاغای كاكە زیاد ئاغا و چەندین كەسى تر بارەگایان لە هەببەت سولتان و لە زۆر شوێن داناو، خەلك بە نامە و راسپاردەى مەلا مستەفا هەلسابون.

مەكتەبى سیاسى تەنها ئاگای لە جولانەوێ بەدینان هەبو كە ئەویش بەبێ رەزامەندی مەكتەبى سیاسى بو، عەلى عەسكەرى لێپرسراوی ئەو بو، ئەو و عەلى حەمدى و ئەحمەد عەبدوللا، خەلكیان هاندابو بۆ راپەڕین و ئیشەكانیان گرتبوە دەست.

لە ناوچەكانى تر، ئێمە دەورى رابەریمان نەبو، تەنها لە لیوای سلیمانی،

من ئەو کاتە لێپرسراوی لقی پارێی بوم، لەوێ تەنھا کادیژەکانمان ناردبوو ناو خەلکەو، رۆژانە نان و خواردنمەنی و ئازوقەمان بۆ دەناردن، ئەگینا خۆمان نەهیچ چەکارمان هەبو، نە دەسەلات، سەرکردایەتیشمان بەدەستەو نەمابو! .
 لەبەرامبەر ئەو حالەتەدا، مەکتەبی سیاسی، سیاسەتییکی هەبو، بریتی بو لەوێ، کاری عەشایەری خراپە، میژو نیشانی داوێ که هەمو جولانەوێکی عەشایەری لە کوردستان ئەنجامەکی شکستە، جگە لەوێ، زۆری ئەو کەسانە کە هەلسابون ئاغا و دەرەبەگ بون، داخ لە دڵ بون، لەسەر مەسەلە ئیسلامی زەرەعی، ئەیانویست دەسەلاتی ئاغاوەتی، دەرەبەگایەتی و عەشیرەتی خۆیان بژیننەو.

لەبەرئەو، مەکتەبی سیاسی ئەم جۆرە هەلسانە بە گشتی پێ باش نەبو، هەرچەندە دژایەتیشی نەدەکرد، بەلام پێی وابو، ئەو کاریکی باش نیە. بە پێچەوانە مەکتەبی سیاسییەو، مەلا مستەفا ئەوانە هەلساندبو، هانی ئەدان، تەشویقی ئەکردن، قورساییی خۆی و ناویانگی خۆی خستبوو پالیاوە.
 خۆشی، بۆهەر جێیەک برۆیشتایە، پشتگیری ئەکردن، هەر پارێیەک و لێپرسراویکی حیزبی پەییوەندی پێوە بکردایە، ئەمری پێ ئەکرد که یارمەتی ئەو راپەرینە بدات و لەگەڵیان بێت.

دیارە من وەکو بۆم باسکردی، مەلا مستەفا، رەئی وانەبو، ئەو راپەرینە ئەتەقیتەو و ئەبێت بە شۆرش، پێی وابو ئەو جۆریکە لە گوشار و لە تین بردن بۆ کەریم قاسم، لە ئەنجامدا کەریم قاسم تەنازول ئەکات، داندەنێ بە داخوایەکاندا و ملکەچ ئەبێت.

لەلایەکی ترەو، مەکتەبی سیاسی ویستی ناپەزایی و تورپەبونی کۆمەلانی خەلکی کوردستان، لە حکومەتی دیکتاتۆری و لە ئەنجامی بێبەش بونی کورد لە مافەکانی و لەو رەفتارانە کە لە دژی کورد کراون وەرگێڕیت بۆ خەباتی سیاسی.

مەکتەبی سیاسی هەلی یادی ٦ی ئەیلولی قۆستەو، پێشنیایزیکرد، که لە سەرتاسەری کوردستاندا بەو بۆنەوێوە مانگرتن لە شارەکاندا دەست پێ بکات و خەبات بگۆڕزیتەو بۆ شارەکان، لە جیاتی ئەوێ لە دەست لادیدا بێت. ئەو بو لە ٦ ئەیلولدا، لەسەر داوای پارێی، لە شارەکانی کەرکوک، سلێمانی، هەولێر، کۆیسنجەق، رانیە، زاخۆ، دھۆک، ئامیدی، شێخان، ئەتروش و هەموو شارەکانی تری کوردستاندا مانگرتنێکی گشتی سەرکەوتو ئەنجامدرا. جەماوەر لە

شاره‌کاندا چالاکیان ئەنواند لەشیۆه‌ی مانگرتن و خۆپیشاندان، داخواییه‌کانیان به‌شیۆه‌ی عەریزه و بروسکه بۆ حکومهت له به‌غدا به‌رزکردوه.

*** ئە‌ی پاش ئەم هه‌مو‌روداوانه، هه‌یزی پینشمه‌رگه‌ چۆن دروستبو؟**

- هه‌یزه‌ چه‌کداره‌کان به‌م شیۆه‌یه‌ی بون، بۆ نمونه: هه‌باس ئاغا له‌ ناوچه‌که‌ی خۆی، به‌ نزیکه‌ی ۱۵۰ تا ۱۸۰ چه‌کداره‌کی کۆکردبووه، ئێمه‌ له‌ ناوچه‌ی چه‌می رێزان ۱۲ که‌س بوین و ته‌نها ۳ چه‌کمان هه‌بو، من تاپرێکم هه‌بو، مامۆستا جلال عه‌بدولره‌حمان تفه‌نگه‌کی ئینگلیزی کۆنی کرێبو، یه‌که‌کی که‌ش که‌ ناوی حه‌سه‌ن که‌وله‌بو، سه‌ریازی هه‌لاتوبو، ئه‌ویش تفه‌نگه‌کی ئینگلیزی له‌گه‌ڵ خۆی هه‌تنبو. په‌مه‌زان تو‌راغی، ده‌مانچه‌یه‌کی په‌ره‌په‌یلیکی گه‌وره‌ی پێبو، ئیتر ئه‌وانی تر بێ چه‌ک بون.

له‌وێ، له‌ هه‌یج ده‌یه‌ک جێمان نه‌ده‌بووه، عه‌شایه‌ر ده‌ری ئه‌کردین، ئه‌چوینه‌ هه‌ر گوندیک، ئه‌یانگوت ئیوه‌ گه‌یروگرفتتان ناوه‌ته‌وه، ئه‌وه‌نیه‌ فرۆکه‌ به‌دواتانه‌وه‌یه، له‌به‌رئه‌وه، که‌س له‌ هه‌یج ده‌یه‌ک رای نه‌ده‌گرتین، ناچار چوینه‌ چه‌می رێزان، که‌ جێیه‌ک بو هه‌یج که‌س و هه‌یج گوندیکێ لێ نه‌بو.

له‌وێ خۆمان گرتوه، بکه‌یه‌کمان دانا، براده‌رانی تریش، وه‌ک حه‌مه‌ی حاجی تایه‌ر و کویخا عه‌بدولکه‌ریمی ماوه‌تی لێبون، ئه‌وانه‌ش لێیان قه‌ومابو، چونه‌ ناوچه‌ی قامیش و ده‌ری خۆیان گرتوه، له‌وێ ئه‌وانیش ۱۰ - ۱۵ که‌سه‌ی بون، کادی‌ره‌کانی تریش په‌راگه‌نده‌ و راکردو له‌ قه‌رده‌داغ و ده‌شتی شاره‌زور بلاوه‌یان لێکردبو.

حیلمی عه‌لی شه‌ریفیش به‌خۆی و هه‌یزه‌که‌وه‌ له‌ ناوچه‌ی خانه‌قینه‌وه‌ که‌ لێپرسراوی ئه‌وێ بو، چوبوه‌ ناوچه‌ی هۆرین و شیخان، له‌ شاخی به‌مۆ خۆی گرتبووه، نزیکه‌ی ۳۰ چه‌کداره‌کی ئێمه، له‌و ناوچه‌یه‌ بلاوبووه‌وه، به‌لام هه‌شتا به‌ره‌سمی فه‌رمانمان نه‌بو، ئایا ئێمه‌ شو‌رش و خه‌باتی چه‌کدار ئه‌که‌ین، یا نایکه‌ین.

وازهینانی بارزانی له شوپش و سهفه کردنی بو تورکیا

* لهکاتی نهم روداوانه دا مهلا مسته فا له کوئ بو؟

- ئیمه نمان ئەزانی که مهلا مسته فا چی ئەکا و چی ناکا؟ بهۆی پیکهستی پارتیه وه له بادینان و له ریگای عهلی عهسکهری، ئهحمده عهبدوللا و عهلی ههمدیه وه ههوالمان بو هات، مهلامسته فا گهیشته ته ئه و ناوچهیه، بهلام به نیازی ئه وهیه بپوات و بییت به پهنا بهری سیاسی له تورکیا، یاخود له سوریا .
ئهو ههوالانهی به دهستمان گهیشته، ئه ی گوت "مهلا مسته فا به ته مای شه پکردن و شوپش نییه!" هه ره له وئ، زۆر که س ههولئ له گه ل مهلا مسته فا دا که سهفه نهکات و واز له و فکریه بهینیت، به تایبه تی عهلی عهسکهری، عهلی ههمدی، ئهحمده عهبدوللا، ئه سعه دی خو شهوی و عهلی خهلیل و ئهوانه ی تر، زۆر ههولیاندا، مهلامسته فا قانع بکه ن نه چیت بو تورکیا، بهلام ئه و له سه ر فکری خو ی سوربو، هه تا وه لامی نارد و وه لامه که هاته وه که تورک قبول ناکات، ههولیاندا بچیت بو سوریا ئه ویش به هۆی محمه د عهلی سوریه، له ویشه وه وه لام هاته وه و گو تیان: نه خیر ئه وانیش قبول ناکه ن، له به ره ئه وه به ناچار ی له کوردستان مایه وه⁽¹⁾.
ئیمه له ناوچه ی لیوای سلیمان ی و هه ولیر مابوینه وه، نه مانده زانی چی بکه ی ن، بو یه داوای کۆبو نه وه یه کی کۆمیته ی ناوه ندی پارتمان کرد، بو ئه وه ی بریاریک بدات و باره که به لایه کدا بخات.

دوای ئه وه ی ماوه یه ک به سه ر بارودۆخه که دا رویشته، که مێک ته پوتۆزه که نیشه وه و ئارامیه کی به خو یه وه بی نی، له کانونی یه که می ۱۹۶۱ دا، به شی هه ره زۆری ئه ندامانی کۆمیته ی ناوه ندی له دیی عه ودالان، له نزیک چه می ریزان کۆبو نه وه . له و کۆبو نه وه یه دا به گشتی ده نگ بریار درا، ده ست به خه باتی چه کدار بکریت، به لام نه ک به ناوی شوپشه وه، به لکو به ناوی (بزوتنه وه ی چه کداری بو به رگری) ته نها دو ده نگ دژی شوپشکردن و دژی خه باتی چه کدار ده نگیاندا، ئه ویش عهلی عهبدوللا و نوری ئهحمده ته ها بون.

عەلى عەبدوللا، پىتى وابو، رەنگە كەرىم قاسم ناچارىت و بەلاى ديموكراتىيەتدا بابداتەو و بىتتە پىاويكى ديموكرات و ديموكراسى بىننيتتەو بۆ عىراق، پىتى وابو كە با ھەولى پىكھاتن و گىفتوگو بدەين لەگەلدا، نەك ھەولى شەپ و خەباتى چەكدارىي . كاك نورى ئەحمەد تەھاش، گوتى "ھەر شتىك بە سەرۆكايەتى مەلا مستەفا بىت، ئەنجامەكەى شكاندن و تىكچونە، من تاقىكردنەو ھى پىشوم لەگەل مەلا مستەفا ھەيە، چونكە ئەنجامى ھەر كارىك بە سەرۆكايەتى مەلا مستەفا بو بىت، ئەوا شكست و تىداچون بوە . تاقىكردنەو ھى لەوكاتەو ھى كە لە سۆڤىت گەپراوئەو، تا ئىستا دەرى دەخات، مەلامستەفا حىزبايەتى ناوئىت و دژى حىزبە . دەربەگ بە دۆستى خۆى و بە ھىزى خۆى ئەزانئىت، لەبەرنەو ھى مەن پەئىم وايە ئىمە خەباتى چەكدار نەكەين، ھەول بدەين لەگەل حكومەت پىكبىتىن، رىك بكەوين و چارەسەرىكى سىياسى بدۆزىنەو بۆ مەسەلەكەمان" .

* ئەمە بۆچونى ئەوان بو، ئەى ئىوہ راتان چى بو دەربارەى ھەنگىرساندننى شۆرش؟
 - ھەمو برادەرانى تى سەركردايەتى، ئەوانەى كە لەبىرمە مامۆستا ئىبراھىم ئەحمەد، نورى شاوھىس، مەلا ماتۆر، عومەر دەبابە، جەلال عەبدولپەرحمان و مەن، ھەمو دەنگماندا بۆ شۆرش و بۆ خەباتى چەكدار، لەوئى بۆ يەكەمجار، ئەو دروشمانەمان دانا، زۆرى مەن نوسىبوم، ھەندىكى بە عەرەبى و ھەندىكى بە كوردى بو، چونكە كۆبونەو كە لای ئىمە بو، ھەروەھا مەن كۆنوسى كۆبونەو كە مەنوسى، بەلام مامۆستا ئىبراھىم كۆنوسەكەى چاككرد .

دروشمى شۆرش و ناوى (پىشمەرگە)

* دروشمەكان چى بون بۆ ھەنگىرساندنەو ھى خەبات و شۆرشى چەكدارىي؟
 - لە رۆژنامەى خەباتى ئەو سەردەمە، دروشمەكان نوسرابون، وەك: "ھىچ چارەيەك نىە بەبىن ديموكراتى، ديموكراتىش نا بىتت بەبىن مافى گەلى كورد"، ھەروەھا ھەندى دروشم دەربارەى ئۆتۆنۆمى راستەقىنە، دروشمى "كوردستان

یا نهمان" له پاشاندا زۆر دهنگی دایهوه، ئهوهش دیسان من پێشنیازمکرد، بهشیوهیهکی تر، نهک وهکو ئهوهی ئیستا، راستیهکهی ئهوه دروشمهه له شوێشی کوبا وهرگرتبو، دروشمهکهیان "نیشتمان یا مردن" بو. منیش ئهوهه کورداند و جلی کوردیم له بهر کرد و گیانی کوردیم کرد به بهردا، ئهوهیش به هاوکاری مامۆستا ئیبراهیم بو، له جیاتی نیشتمان گوتم کوردستان، له جیاتی مردن کردم به نهمان "یان کوردستان یان نهمان" وام نوسی.

ههروهها جلی پێشمهه رگانه شمان دانابو، جوێک قوماشی خاکی بو، هه ره ویش مامۆستا ئیبراهیم ناوی کوردی دانا بو یه که کانی هێزی پێشمهه رگه، وهک پهل، لق، هتد، بهو شیوهیه هێزهکان دابهشکران.

چۆن دارایی بو شوێش پهیدا کرا؟

* ئهوهی ئیوه سههراوهی پارهتان له کوێه بو، کێ هاوکاری دارایی دهکردن؟

- بپارماندا که ههول بو پاره پهیدا کردن بدهین، ده میک بو پرۆژهیهک به دهسته وهبو، پاره ی رینگای کۆیه و ههولێر دهستی به سهردا بگیری، ئه ویش، هه مو سهری مانگیک ئه هات.

مه لا ماتۆر لێپرسراو بو، زۆر جار گهروگرفتی ئه هینایه پێشه وه، ئه ی گوتم: "ئه یی له پێشه وه دو کهس بنێرین و ئاگامان لێ بییت، ئینجا که هات هه والمان بدهن و دهست به کاریین". ئه و کاره کانی وا زه حمهت ئه کرد که به راستی نه کری، من له و کۆبونه وه یه دا گوتم: "کاکه به و رینگایه ی مه لا ماتۆر باسی ئه کات، قهت ناکریت، ده سه لات بدهن به من، کاره که بو خۆم ئه نجامی ئه ده م".

ئه وه بو زۆر گفتو گو کرا، له کۆتاییدا مامۆستا ئیبراهیم ئه حمه د گوتی: "کاکه ئه وه خۆی ئه و پیاوه پێشنیاز ئه کات، بچیت و ئیشه که بکات، بینێرن با بچیت، ئه گه ر سه رکه وت زۆر باشه و قازانج ئه که یین و پاره که دینیت، ئه گه ر سه رنه که وت، ئه وا ماندو ئه بیته و ماندو بونه که ی بو خۆی ئه مینیته وه".

هه ره ویدا ۲۰ تا ۳۰ پێشمهه رگه یان دامی، خۆشم چه کم نه بو، شه مه سه دین

موفتی له ههولیرهوه هاتبو، نهخۆش بو، ئەچو بۆ بهغدا بۆ چارهسەر، ئەو تفتهنگی پەرەشوتی دامی. رویشتین و بهیهک روژگه‌یشتینه لای کۆیه، لهویوه رویشتین بۆسەر ریگای نیوان کۆیه و ههولیر.

لهوی دکتۆر خالیدیشتان توش هات، ئەویشمان لهگه‌ڵ خۆمان برد، له ۲۵ کانونی یه‌که‌می ۱۹۶۱ دا که‌مینیکمان دانا بۆئو پاره‌یه‌ی که‌ مودیر مالی کۆیه تاهیر عه‌بدوللا له ههولیرهوه ئەیهینا. ئیمه‌ خۆمان ئامادکردبو، ئاگادارم کردن، ئەگر من یه‌که‌م ته‌قه‌مکرد، ئەوانیش هێرش بکه‌ن، چونکه‌ یه‌ک ئۆتۆمبیلی چه‌کدار و ۶ پۆلیسیان له‌گه‌ڵدابو، ئۆتۆمبیله‌که‌ ره‌شاشیکێ له‌سه‌ربو، من یه‌که‌م فیشه‌کم نا به‌ ده‌ستی ئەو پۆلیسه‌ی که‌ ره‌شاشه‌که‌ی گرتبو، بۆئوه‌ی نه‌توانیت به‌کاری به‌ینیت، نیت ته‌قه‌کرا و پۆلیسیکی کۆیی به‌ناوی زار ئەمین و عریف و نایب عریفیکێ تریش کوژان و ئەوانی تر گیران.

پاره‌که‌مان هینا، یه‌ک گونیه‌ی ته‌واوبو، ئیمه‌ وامان ئەزانی که‌ ۱۵۰ هه‌زار دیناری، چونکه‌ گونیه‌یه‌ک پراوپریو، به‌لام تومه‌ز دینار و پینج دیناری بو، بۆیه واپریو خۆی پاره‌که‌ ۳۰ هه‌زار دینار بو، به‌ زه‌لامیک هه‌لنه‌ئه‌گیرا و ئیلا یه‌کیکی زۆر به‌هێز نه‌بیت.

من ده‌مامکم کردبو، ئەوکاته‌ کالۆیکێ شکاکیم هه‌بو له‌سه‌رم نابو، هه‌تا نه‌مناسنه‌وه. لێپرسراوی دارایی کۆیه، خۆشی ئەندامی پارتی بو، به‌لام نه‌یده‌زانی مه‌سه‌له‌که‌ چیه‌، مه‌ستیش هیشتا به‌ری نه‌دابو. له‌سه‌ر شاخ لیم پرسی، گوتم: "پاره‌که‌ چنده‌؟" گوتی: ۳۰ هه‌زار دیناره، منیش به‌بێ ئاگا زله‌یه‌کم لیدا! چونکه‌ من توشی خه‌یبه‌ت ئەمه‌ل بوم، وام دانابو که‌ پاره‌که‌ ۱۵۰ هه‌زار دینار بیت، که‌چی ۳۰ هه‌زار ده‌رچو، هه‌رچنده‌ ئەو کاته‌ ۳۰ هه‌زار یه‌کجار زۆر بو، گوتی: "بابه‌ لۆ لیمان ده‌ده‌ی؟ که‌ممان هینایه، دره‌نگ هاتینه"، جا ئەو قسه‌یه‌ دوایی مه‌شه‌ور بو له‌ناو شوێردا، (که‌ممان هینایه‌ دره‌نگ هاتینه).

پاره‌که‌مان برد و رویشتین، گه‌یشتینه‌ ناوچه‌ی دۆلی پشت کۆته‌ل که‌ هێزی عومه‌ر ده‌بابه‌ و براده‌رانی خۆمانی لیبو.

۳۰ هه‌زار دیناره‌که‌مان دابه‌شکرد، ۱۰ هه‌زارمان نارد بۆ مه‌کته‌بی سیاسی، ۱۰ هه‌زارمان نارد بۆ مه‌لا مسته‌فا، له‌ بادینان بو، ۱۰ هه‌زاریشتان بۆ خۆمان دانا. به‌و پاره‌یه‌ ژیاينه‌وه، چونکه‌ به‌راستی ئیمه‌ هه‌یچمان نه‌بو، پاره‌مان نه‌بو، جلمان نه‌بو، نانمان نه‌بو، ئینجا قاتمان کرد بۆ پێشمه‌رگه‌، پیلۆمان کړی، سه‌رو ۳ دینارمان دان، ئەو کاته‌ ۳ دینار گه‌لیک زۆر بو.

* نەتوانىن بىلىن نەو قۇناغەي ئىۋە دەستان پىنگرد، بە سەرەتاي رىڭخستى ھىزى
پىشمەرگە دانەنرنت؟

- بەلى وايە، لەسەر بېرىرى كۆمىتەي ناۋەندى پارتى، دەستمانكرد بە
دروستكردنى ھىزى پىشمەرگە و چەك پەيداكردن و خو ئامادەكردن بۇ شوپشى
چەكدارى.

مەلامستەفا لە بادىنان بو، ئىمە لە سەرەتاي ۱۹۶۱ ەۋە نەخشەمان دانا بۇ
گرتنى شارى سلېمانى، ھەولتىكى زۆرماندا، ھەتا شەۋى جىبەجى كىردنەكەشىمان
دانا، بېرىار بو لە مارتى ۱۹۶۲ دا بېگىرىن، بەلام كە شەۋ چوین و بېگىرىن، پىشتەر
نورى شاۋەيس، مامۆستا ئىبراھىم و ئەۋان لەناۋ شارېون، نورى ئەحمەد تەھاو
نورى شاۋەيس لەگەل پۆلىسەكانى سەر بە پارتى قسەيان كىردبو، ۋەعدىيان دابو
كە ھاۋكارىمان بكن.

ئىمە نىزىكى ۱۸۰ پۆلىسىكىمان لەگەلدابو كە لە ناۋ شارېون، ھەندىك
خەلكىشمان ھەبو لەناۋ دەبۆى حكومەتدا، ھىزى ئىمەش نىزىكى ۷۰ كەس
بوین، عومەر دەبابە و برادەران ھەندى چەكىان لە ناۋچەي دۆلى بالىسان و
دۆلە رەقەۋە كۆكردبۆۋە، بەھەمۆى نىزىكى ۱۵۰ كەسىك كۆبۇبۇنەۋە ۋە ھاتىنە
ناۋشار و دابەشىش بوین، لە دواساتدا پۆلىسەكانى سەر بە پارتى پەشىمان
بونەۋە، ەرىف مەجىد نورى ناۋىك ھەبو پىاۋىكى زۆر ترسنۆك و بى كەلك
بو، پەشىمان بوۋە، ھەرچەندە نورى شاۋەيس ھانىداۋ و جۆرەھا بەلىنى دايە،
بەلام ھىچ سودىكى نەبو.

لەپاش ئەۋەى بى ھىوا بوۋو، نورى ئەحمەدى تەھا كۆلىك جىنۆى پىداۋو، لە
ئەنجامدا كارەكە نەكرا، لەۋى بە دامامى و بە ماندوىى گەراپىنەۋە.

ئەبۇايا بەۋ شەۋەش بگەرىنەۋە بۇ دۆلەروتە، لە پشت سەرچنارەۋە بە
ماندوىى لاماندا، چاك بو، حكومەت پىنى نەزانى كە ئىمە خەرىكى كارى ۋەھابىن.
دواىى گەراپىنەۋە بۇ ناۋچەي شەدەلە، ھىزىمان كۆكردەۋە، من نىزىكى ھەشتا،
نەۋەد پىشمەرگەي خۆمانم لەبەردەستدابو، ھەندى ەشائىرىشم كۆكردبۆۋە، ۋەك
ھىزى شىخ ەبدولخالقى شەدەلە، ھىزى حاجى ئىبراھىمى چەرمەگا و مەجىد
رۆستەمى براى، بە گشتى بوین بە نىزىكەي ۱۵۰ كەسىك.

ھەستام چومە ناۋچەي شارىازىر، نەخشەيەكم دانا بۆئەۋى لە شەۋى نەۋرۆز
دا ئەۋ ناۋچەيە بگىرىن، من تەماحم زۆرىو، چونكە ئىمە لەناۋ ەشائىرى ئەۋىدا زۆر
دۆستمان ھەبو، ئەۋانمان بە پشتىۋانى خۆمان ئەزانى.

یه کهم چالاکی پیشمه رگانه له ناوچهی سلیمانی

* چالاکی پیشمه رگانه له ناوچهی سوران چون دهستی پیکرد؟

- بهوشیوه یه بو، کاکه حه مە ی حاجی تاهیر به پانزده، بیست چه کداریکه وه له ناوچهی دۆلبیشک بو، خۆشم ۱۲۰- ۱۳۰ که سیکم له گه ل بو، له وه گرنکتر، ئەندامیکی تر هه بو به ناوی عه ریف مه جید شوانی که دوایی بارزانی کوشتی، ئەو نامر مه خفه ری گاپیلۆن بو، نزیکي ده پۆلیسیکی له گه لدا بو، هه روه ها پینج شه ش پۆلیسی دیکه شی له مه خفه ری مۆکه به ریکخستبو.

پیلانیکمان دانابو که ئەو مه خفه ره که ی خۆی بگریت، به پۆلیسه کانی خۆی و به جلی پۆلیسیه وه به ره و مۆکه به رابکات و بچیت و پینان بلت: "ئوه هه له اتوین له ده ست یاخیه کان"، خۆی بکات به ناو مه خفه ره که دا و له ویش به یارمه تی پۆلیسه کانی تر ئەو مه خفه ره بگریت.

ئوکاته، نزیکه ی چل چه کیکمان ئەکه وته ده ست، بیست که سیکمان ئەبرده لای خۆمان، بیسته که ی تریش چاوه رتی شیخ مه حمودی کاریزه مان ئەکرد، چه کیان به سه ردا دابه ش بکات، ئەوکاته، ئەبونه چل که سیک و شیخ مه حمود په نجا که سیکي له گه ل ئەبو و ئەیتوانی ئەزمره روته بگریت.

من خۆشم له چوارتاوه چومه شارباژێر، کوێخا که ریمی ماوه تیمان ناردبو بۆ سه ر شاناخسی که بیگریت، هیزیکي تری پیشمه رگه شمان به سه رۆکایه تی عه ریف حه مه سالح له گه ل عه بدوللای ئەحمه دی ره سو ل ناردبو بۆ گرتنی باسنی.

بریارداربو که شه وی نه ورۆژ ۲۰ له سه ر ۲۱ هه مو ئەو شوینانه بگرین، وامان دانابو، چوارتا ناگیریت، به لام گوتمان چوارتا که مارۆ ئەده یین بۆئه وه ی مه خفه ره کانی تر هه مو بگرین. کاتێ که رۆژی دوایی حکومه ت دیت، له چه می ته گه ران سه نگه رمان لیدا و هیزیکي گه وره مان دانابو له وێ، هه رکاتێ حکومه ت هات بکه ونه که مینه وه، چونکه که دین ناگادارنین له وه ی که کیتی لێیه؟.

شه وی ۱۹ له سه ر ۲۰ دئی مۆکه به گیرا، گاپیلۆن خۆی په یوه ندی کرد و هاتن،

رۆژی بیستی مانگ، به پیتی ئه و نه خشه یه ی دانرابو، ئه زمهره پوته گیرا، له ولاتره وه، کویتا که ریم ئه رکی خۆی جینه جیکرد.

شهوی ۲۱ جوار تامان بۆ نه گیرا، چونکه مه خفه ره که ی زۆر قایم بو، عه بدولوه هاب ئه تروشی معاونی پۆلیس بو، وه کیلی قایمقامیش بو، قایمقام سه لآحه دین مسته فا بو، خوشکه زای شه مسه دین موفتی بو، له ئیجازه بو، مه ئمور مه رکه زه که کامل مجید بو که پارتی بو، هه روه ها چه کی قورسیشمان نه بو، لییده یین، ئابلقه ماندا، هه ر پۆلیسیک که ئه هاته ده ری له مه خفه ره که ئه مانگرت، له وه که سانه ی که گرتمان، شه هابی شیخ نوری بو، بۆ فه حسی توتن هاتبو، به لآم ئه وانیه ی براده ری خۆمان بون، هاتنه لامان و دوایی نازادمان کردن.

نیوه رۆ حکومت ناگادار بۆوه، جیکری به ریوه به ری پۆلیسی سلیمانی گوتبوی "آکو جماعه سرسریه جایین لمرکز شرطه جوارتا هسه آروح اکلبجهم و اجیبهم" به و جزوه "آروح اکلبجهم و اجیبهم" هیزی کۆکرد بۆوه و هات، تا گه یشته ناو چه می ته گه ران، له وه کاته دا بۆ به دبه ختی حاجی شیخه یه ک هه بو، خه لکی ناوچه ی حاجی ئۆمه ران بو، نوێژ ئه کات که فه رمانده که ئه بینی یه کیک نوێژ ئه کات و چه کداره، ئه بیته به ته قه، ئیمه تا ئیواره زۆر سه رکه وتوبوین. هیزی حکومتان ئابلقه دا، کۆژاو و برینداریان زۆربون، ئۆتۆمبیله کانیشیان که وته به رده سستی خۆمان، که چواره ئۆتۆمبیل له به رده سستی خۆمان بو، به چه ک و فیشه که وه. ئه وان خۆیان له په نادا هه شار دابو، ئیمه ش داماننابو، ئیواره هیش بکه یه سه ریان و بیانگرتین، به لآم پێش ئه وه ی ئیواره بیته، فرۆکه هات و هه مید کاوانی له وه شه رده شه هیدبو، لیپرسراوی ناوچه که بو، ئه وکاته ش ئیمه له شه ردا تاقیکردنه وه مان که مبو، بۆیه له هه ر شه ری کدا سه رکرده بکوژرایه، خه لک وه ی ئه روخا و ناوچه که ی چۆل ئه کرد.

به هۆی شه هیدبونی هه مید کاوانیه وه، لایه ک چۆلکرا، بۆیه حکومت توانی ده رباز بیته و گه رپایه وه سلیمانی، به لآم زیانیان زۆربو، هه ندێ له ئۆتۆمبیله کانمان سوتاند و ناگری نه ورۆزمان پیکرده وه. هه روه ها هه زاران فیشه ک، بۆ یه که مجاریش، هاوه ن وه شاشی دیکتاریۆفمان گرت، به گشتی چه ک و ته قه مه نی زۆرمان که وته ده ست. شهوی نه ورۆزی ۱۹۶۲ باسنیمان گرت، ۱۹ که س و شاناخستی ۴۲ که سی تیدابو، ئه وه سه رکه وتنانه ده نگی زۆری دایه وه، چونکه یه که م چالاکی گه وره بو، چه ک و پاره و ته قه مه نیمان ده سته که وت، ئیمه بوین به هیزی ک لای خه لک که هه بیته و حورمه تمان زیادیکرد.

لەوئۆھ بەرەو پېنجوین رۆشتین بۆئەوئە بیگین، لە ناوچە کە کۆبوینەو، زۆر لە پۆلیسەکان ھاوکاریان کردین و دوایی پېنجوینیشمان گرت، کەمالی شیخ غەریب، معاونی پۆلیسی پېنجوین بو، ئەوئیش تەسلیم بو، لەو ھێزەدا لە نالپاریز مەلا رەسول گورون، شەھیدکرا.

بەم جۆرە، شۆرش لای ئێمە کلپەئە سەند و گەشەیکرد، لە لیوایی ھەولێریش سەرکەوتنی باش بەدەستەت، ئەو برادەرانی خۆمان لە بەھاردا چۆنەو سەفین و ھیران و نازەنین و ئەو ناوچانە. کاک عومەر دەبابە و برادەرەکان لەو ناوچانە ھێزەکیان کۆکردەو، جۆشیانداپەو، ناوی شۆرش و ناویانگی شۆرش دەستی کردەو بە گەشەکردن.

ئێمە لە چەمی ریزان کەوتینە گەشەکردن و پەرەسەندن، لە دوانزە کەسی بێ چەکەو بوینە ھێزێکی گەرە، وردە وردە چەکمان زیادیکرد، ئیلیتیاقاتمان زۆربو، ھەموو جۆرە خەلکیک ئەھاتە لامان، تا وایلیتات لەو سالاھدا ھێزمان ناردە قەرەداغ و کەمال موفتی سەرپەرشتی ئەکردن، بۆئە ناوچەئە دەسەلاتمان زیادیکرد. لە ناوچەئە بەمۆ کاک حیلمی ھیزی پەیداکرد، ئیتر وردە وردە سەدان ھاوالاتیمان لێ کۆبوو ھەو و شۆرش دەستی پیکرد.

لە خەباتی سیاسیەو بۆ شۆرشێ چە کرداریی

«ئەگەر بمانەوئیت قوناعی پێش شۆرش ھەئسەنگینین، نایا، پارتی چ رۆئیکی سیاسی دیاری بینی، بە تاییبەتئە لەو کاتەوئە، بە ئاشکرا دەستی بەکارکرد، تا سەرەتای دەسپیکردنی شۆرش؟»

- خەباتی سیاسی ئاشکرای پارتی، لە پاش ۱۴ تەموزەو دەست پێدەکات، دیارە پێشتر خەباتی سیاسی ھەبو، بەلام بەشێوئە ئاشکرانەبو، ھەر لەدوای سەرکەوتنی شۆرشێ چواردەئە تەموزەو، یەکسەر پارتی ھاتە پێشەو دەستی بەکار کرد، ئەوئیش بە دەرکردنی بلوکراو و پەیوئەندی کردن و ھەئوئیت نواندن و پەیوئەندیکردن بە جەماوەرەو.

له بهرته وه ئه توانین بلیین له شوپشی چواردهی ته موز به ولاره، تا هه لگیسانی شوپشی ۱۱ی ئه یلولی ۱۹۶۱، قونای خهباتی سیاسی بو، له م قونایه دا، پارتی شیوهی خهباتی سیاسی که ی خوی به بلوکردنه وهی رۆژنامه، بلوکراوه، په یوهندی و هاوکاری کردن له گه ل حیزبهکانی تر له بهر هی (ئیتحادی وهتهنی) دا دهستپیکرد و گه شه یکرد.

پیش شوپشی چواردهی ته موز، پارتی خوی ناماده ئه کرد بو خهباتی چه کرداری، خهریک بو له گه لیک شوپنی کوردستان دهستی چه کردار دروستبکات، ته نانه ت په یوهندی کرابو به سوریاوه، ئه و سه رده مه، من خۆم یه کیک بوم له وانهی که له گه ل ماموستا زه بیحی و که مال فواددا هه ندیک کاربه دهستی سوریمان بینی، بۆنه وهی ئه گه ر که دهستان به خهباتی چه کردار له کوردستانی عیراق کرد، ئه وانیش به چه ک و رادیو و به هه مو شیوه یه کی تر یارمه تیمان بدهن.

به لام که شوپشی چواردهی ته موزی به سه رداها ت، ئیتر نامانجی سه ره کی خهباتی هه مو هیزه پیشکه وتنخوازه کان، به پارتیشه وه، بو به پاراستنی شوپش و کۆماری ساواو و گه شه پیدانی ئه و کۆماره، به ریبازیک دیموکراتیانه، هه روه ها پارتی نامانجیکی تریشی هه بو، ئه ویش ئه وه بو که عیراق ببیت به دیموکراسی و کوردیش بتوانیت له سایه یدا به مافه نه ته وایه تیهکانی خوی بگات.

شیوه یه کی گرنگی خهباتی ئه و سه رده مه بریتی بو له خهباتی فکری و سیاسی، به هوی رۆژنامه، گوفا ر و چالاکیهکانی تره وه خوی ئه نواند، بو ئه وه بو، کۆماری عیراق بپاریزی و سیسته میکی دیموکراتی بچه سپیت. به لام له سه ر دیموکراتی، بیروپای جیاواز هه بون، هه رچی پارتی بو، دیموکراتی ئاراسته کراوی ته به نی ئه کرد، داوای ئه وهی ئه کرد، ئه و دیموکراسییه ئاراسته کراوه فراوان بکریت و گه شه ی پیدریت که مافی کوردیش بگریته وه.

له ئه ده بیاتی پارتیدا، وا باس ئه کرا، چاره ی مه سه له ی کورد، ته نها له ریگای دیموکراسییه وه دیته دی، به بی سه لماندن مافهکانی کورد، دیموکراسی که موکوری تیدا ئه بیت، دیاره ئه وه گۆرانیکی گرنگ بو له دروشمهکانی پارتیدا.

ئەگەر دیموکراتی یەک لایەن بێت، ئەوا ئەوکاتە دیموکراسیەکی ناتەواو و ئیفلج ئەبێت. جا پارتی ئەم لایەنە ی زۆر بەرجەستە ئەکرد لە نوسین و بلۆکراوەکانی خۆیدا. پارتی ئەیویست سەر لەنۆی بڕایەتی کورد و عەرەب لەسەر بناغەی وەک یەکی، بڕایەتی و سەلماندنی مافی هەردولا و هەولدان بۆ بەدیھێنانی ئامانج و ئاواتەکانی دور و نزیکی هەردولا، دارپێژیتەو.

تەنانەت ئێمە، لە مەسەلەی یەکییتی عێراقدا، بۆچونی خۆمانمان دەربیری و باسمان ئەکرد، ئەو (وەحدهی عێراقی)یە لەکاتی پاشایەتیدا هەبۆ، وەحدهیەکی بەزۆر پێکەوه لکینراو و قەسری و ئیلحاقی و کۆنەپەرستانەبۆ، بۆیە تەنانەت ئەو هەلۆیستانە، کاری کردبۆه سەر عەبدولکەریم قاسم، لەبەرئەو ئەویش لە وتارەکانی خۆیدا ئەیگوت: (الوحدة العراقية الصادقة - نهك الوحدة العراقية القديمة).

ئێمە پێمان وابو کە دواڕۆژی عێراق پێویستە لەسەر بناغەی بڕایەتی کورد و عەرەب و وەک یەکی هەردولا و ره‌چاوکردنی مافەکانی دور و نزیکی هەردولا، وەک یەکی سیاسی، ئابوری و نەتەوایی دارپێژیتەو. ئێمە پێمان وابو، لە گۆرینی شۆرشی چواردهی تەموزەو، گۆرانێکی گەرە هاتۆتەکایەو، هەتا لەدل و دەرونی کوردیشدا بەدی هاتۆ، چونکە جاران کورد پەرۆشی حوکمی عێراق نەبو کە عەبدولکەریم قاسم هات و شۆرشی کرد و دانی بە شەراکەتی کورد و عەرەبانا و باسی چارەسەری کشتوکالی ئەکرد، بەشی هەرە زۆری گەلی کورد، لە سالی یەکەمدا پشتیوانی لە جمهریەت و لە کەریم قاسم ئەکرد.

* بەدەر لەم لایەنانە ی خۆت باسکردن، پارتی چ جۆرە شیۆهیهکی تری خەباتی

گرتەبەر؟

- شیۆهیهکی تری خەباتی سیاسی پارتی، بریتی بو لە پەيوه‌ندیکردن بە حیزبەکانی تره‌و، ئەوکاتە لە بەغدا چەندین سەرکردهی پارتی و حیزبەکانی تر لەوئێ کۆببۆنەو، بۆیە، هاتوچۆ، پەيوه‌ندی لەناویەکدا کاریکی ئاسایی بو، بۆ نمونە، لەگەڵ حیزبەکانی وەک، وەتەنی دیموکراتی، وەتەنی تەقەدومی، حیزبی شیوعی و لەگەڵ ئازادیخوازەکانی تردا کە ئەیانویست جمهریە ی عێراقی دروست بکەن، لەگەڵ ئەوانەدا، هەفتانە و ناو بەناو پەيوه‌ندی، دانوستاندن، دانیشتن، هاوکاری و پێکەوه بیرکردنەو و کارکردنی هاوبەشمان هەبو.

شیۆهیهکی تری چالاکی سیاسی پارتی، بریتی بو لە بەشداریکردن لە ریکخراوه

عیراقیه‌کاندا، وهک سه‌ندی‌کای پارێزه‌ران، ئابوریناسان، نه‌ندازیاران، مامۆستایان و روژنامه‌نوسان که خۆم نوینه‌ری پارته‌ی بوم له ده‌سته‌ی به‌ریوه‌به‌رایه‌تیدا. هه‌روه‌ها پارته‌ی هه‌ولێ نه‌دا، رێکخراوی کوردستانی وه‌کو به‌کێتی لاوان، قوتابیان و ئافه‌ره‌تان دروست بکات، به‌لام به‌داخه‌وه نه‌وانه سه‌ریان نه‌گرت، چونکه عه‌قلیه‌تی عێراقچیتێ عه‌بدولکه‌ریم قاسم، پێی به‌وه‌نه‌نه‌دا، حیزبی شیوعیش دژایه‌تی نه‌وه‌ولێ نه‌کرد، هه‌لمه‌تیکێ زۆر گه‌وره‌ی دژی نه‌م رێکخراوانه نه‌جامدا، نه‌و رێکخراوانه‌ی به‌جیاوازه‌زان، ته‌فره‌قه و دو‌به‌ره‌کینه‌وه و تیکدانی ریزه‌کان و خزمه‌تکردنی دو‌ژمنانی جمهوری نه‌دایه‌ قه‌له‌م.

به‌راستی له‌و سه‌رده‌مه‌دا، حیزبی شیوعی له‌روی سیاسیه‌وه هه‌رچه‌نده رێککه‌وتنه‌نامه‌یه‌کی له‌گه‌ڵ پارتیدا ئیمزا کردبو، دانیشی به‌ حوکمی زاتیدا نابو، به‌لام له‌ داخواییه‌ نه‌ته‌وه‌یه‌کاندا زۆر ناراست و نا‌په‌وابو، بۆ نمونه، پارتیه‌کان داوای مه‌عاریفی کوردستانیان نه‌کرد، نه‌وان به‌ گه‌له‌پێکردنه‌وه نه‌یانگوت (مه‌عاریفی قلیاسان)، گه‌له‌یان به‌ وشه‌ی کوردستان و داخوایه‌کانی کورد نه‌کرد، له‌جیاتێ نه‌وه‌ی، هاوکاری پارته‌ی بکه‌ن، ته‌نانه‌ت له‌جیاتێ نه‌وه‌ی ریز له‌و رێککه‌وتنه‌ بگرن که له‌گه‌ڵ پارته‌ی به‌ دو‌قۆلی ئیمزایان کردبو.

هاوکاری دو‌قۆلی له‌سه‌ر داخوای و ئیلحاحی حیزبی شیوعی بو، گۆرانی به‌سه‌ر دروشمه‌کانی پارتیدا هه‌تا، دروشمی حوکمی زاتی خرایه‌ جیبی ئیتیحادی فیدرالی، یان مافی چاره‌نوس، نه‌مه‌ش دیسان گۆرانیکی گه‌وره‌بو له‌ سیاسه‌تی پارتیدا، چونکه پارته‌ی له‌ مافی چاره‌نوس و ده‌وله‌تی فیدرالی و گۆن‌فیدرالییه‌وه هه‌تایه‌ سه‌ر قبۆلکردنی حوکمی زاتی، دیاره‌ لیکدانه‌وه‌که‌ وابو که عێراق، جمهورییه‌تی کورد و عه‌ره‌به‌ و قه‌لایه‌کی دژ به‌ ئیمپریالیست و گۆنه‌په‌ره‌ستیه‌ له‌ ناوچه‌که‌دا، بۆیه‌ بۆ پاراستنی نه‌و گۆماره‌، پێویسته‌ ره‌ئێ خۆمان بگۆنجین، له‌ هه‌ندیک داخوای خۆمان بپینه‌ خواری، تا بتوانین له‌ چوارچۆیه‌ی نه‌م جمهورییه‌ته‌دا نه‌و ئاواتانه‌ی، که مومکنه‌ به‌دی بیته‌، که خۆی له‌ حوکمی زاتیدا نه‌بینیه‌وه.

گه‌رانه‌وه‌ی دروشمی حوکمی زاتی بۆناو جۆلانه‌وه‌ی رزگاری خوای خه‌لکی کوردستان، هه‌م له‌ نه‌نجامی شوێشی ۱۴ ی ته‌موز و هه‌م له‌ نه‌نجامی گوشار و هه‌لوێستی ناراست و نا‌په‌وای حیزبی شیوعی عێراقیدا بو. دیاره‌ سه‌رکردایه‌تی پارتیش له‌و سه‌رده‌مه‌دا، به‌ تابه‌تی مه‌لا مسته‌فا، زۆرجار دژی باسکردنی کوردستان و کوردایه‌تی قسه‌ی نه‌کرد.

کاتی که مه‌لا مسته‌فا له‌ سوڤیته‌ هاته‌وه، له‌ پێشوازی خه‌لکدا و له‌ وتاره‌کانیدا،

همیشه باسی نه‌وهی نه‌کرد، ئیمه هه‌مو عێراقیین، هه‌مومان براین، جیاوازی له‌نیوان کورد، عه‌رب، موسوڵمان و مه‌سیحیدا نیه و هه‌مومان سه‌ریازی عه‌بدولکه‌ریم قاسمین.

له‌زۆر جینگادا نه‌یگوت داواکردنی هه‌رشتیک که ببیته هۆی جیا‌بونه‌وه و نا‌کۆکی، نه‌وه ته‌فره‌قه‌یه، ته‌نانه‌ت جارنکیان چوبو بۆ سلیمانی و له‌وێ له‌پیشوازی وه‌فدی لاوان و قوتابیان و ئافره‌تاندا باسی نه‌وهی کردبو "نه‌و جیا‌وازی‌یهی بۆ چیه؟ لاوانی کوردستانی پینا‌وێت و ئیمه هه‌مومان عێراقیین".

مه‌لا مسته‌فا، بۆچونی ده‌رباره‌ی برایه‌تی گه‌یشته‌وه نه‌و ده‌ره‌جه‌یه، ئاماده‌نه‌بو هیچ داخ‌وازی‌یه‌کی کوردی که بۆنی جیا‌بونه‌وهی لیبیته‌ دا‌وای بکات.

کاتی کار گه‌یشته سه‌ر ئیجازه‌ی پارته‌ی، عه‌بدولکه‌ریم قاسم و مه‌لا مسته‌فا گه‌فتوگۆیان ده‌رباره‌ی ناوه‌که‌ کرد، مه‌لا مسته‌فا لایه‌نگری نه‌وه‌بو که ته‌نانه‌ت مه‌رج نیه، ناوی کورد یا کوردستانی پتوه‌بیته‌.

ئه‌م هه‌لوێسته‌ی مه‌لا مسته‌فا له‌ لایه‌ک و له‌ لایه‌کی تره‌وه گوشاری حیزبی شیوعی و هه‌لوێستی عێراقچیتی که‌ریم قاسم وایکردبو، هه‌ندیک له‌و دروشمه‌ کۆنانه‌ی پارته‌ی بگۆردرێت و شیوه‌یه‌کی وا به‌خۆوه وه‌بگریت که بگونجیت له‌گه‌ڵ باری تازه‌ی عێراق و خه‌باتی سیاسی پارتیدا. نه‌وه‌بو، (یه‌کیتی لاوانی دیموکراتی کوردستان) و (یه‌کیتی گه‌نجانی عێراق) بون به‌یه‌ک، نا‌ونران (یه‌کیتی لاوانی دیموکراتی عێراق) به‌ ناوه‌ تازه‌که‌وه به‌شداری یه‌که‌م کۆنگره‌ی (الشیبیه‌) یان کرد له‌ هاوینی ۱۹۵۹ دا.

*** به‌ده‌ر له‌ په‌یوه‌ندی نا‌وخۆیی، ئه‌ی نه‌و کاته‌ په‌یوه‌ندی پارته‌ی له‌گه‌ڵ وڵاتانی سۆشیالیست چۆن بو؟**

- پارته‌ی، له‌و کاتانه‌دا په‌یوه‌ندی له‌گه‌ڵ سه‌فاره‌تیه‌کانی وڵاتانی سۆشیالیست له‌ به‌غدا هه‌بو، زۆریه‌ی نه‌و وڵاتانه‌ی که سه‌فاره‌تیان له‌ به‌غدا هه‌بو، پارته‌ی له‌گه‌ڵیاندا په‌یوه‌ندی دروستکردبو، ها‌توچۆی یه‌کتریان نه‌کرد، ده‌عوته‌ و ده‌عوته‌کاری هه‌بو، ته‌نانه‌ت هه‌ندی‌جار وه‌فدی پارته‌ی ده‌عوته‌ی نه‌و وڵاتانه‌ نه‌کرا.

هه‌روه‌ها پۆژنامه‌کانی خۆمان هه‌وائی نه‌و وڵاتانه‌یان بلأوه‌کرده‌وه و که په‌یوه‌ندیان له‌گه‌ڵ پارتیدا باشبو، به‌ تاییه‌تی نه‌و سه‌رده‌مه‌ پارته‌ی، گرنگیه‌کی زۆری دا‌بو به‌ په‌یوه‌ندی له‌گه‌ڵ سۆفیته‌ و چین، له‌ناو ده‌وله‌ته‌ سۆشیالیسته‌کاندا ئه‌لمانیای دیموکراتی گرنگیه‌کی تاییه‌تی هه‌بو لای پارته‌ی، چونکه نه‌و هیشتا

ئىعتراڧى پىن نەكرابو، لە بەرئەو قونسولئەتەى ھەبو لە بەغدا، ئىمە ھەمىشە ھەوالى ئەلمانىيەى ديموكراتمان بلوئەكردەو، داوامان ئەكرد، ئەبىن ئەلمانىيەى ديموكرات بە رەسمى بناسرئەت و ئىعتراڧى پىن بكرئەت، ئەو ھەش وای كرددو كە پەيوەندىەكى تايبەتەى لە نئىوان پارتى و ئەلمانىيەى ديموكرات دروست ببئەت، ئەنجامەكەى دەعوەتكردنى مامۆستا ئىبراھىم بو، بۆ بەرلىنى رۆژھەلات.

وھەدى ئىمە، بەناوى ئەنسارى سەلامىش بە سەرۆكايەتەى عومەر دەبابە، چون بۆ ئەلمانىيەى ديموكرات.

پئىش ئەو ھى پارتى بە رەسمى ئىجازە ھەرگىز، لەھەمو شوئىنئىكى كوردستان بە ناوى رۆژنامەى خەباتەو ھەرگا كرايەو، ئەو ھەرگاىانە لە راستىدا، ھەرگاى پارتى بون، لەوئى چالاكى پارتى، كۆبونەوھەكان و پئىكخستەن ئەكرا، بەلام كاتى ئەو نەھاتبو، بنوسرئەت ھەرگاى (پ.د.ك)، بەلام كە ئەگوترا ھەرگاى خەبات ھەمو كەس ئەيزانى كە خەبات، ئۆرگانى پارتى ديموكراتى كوردستانە و ئەوشوئە ھەرگاى پارتىيە.

چالاكى حىزبى پەرسەند، ھەزاران كەس بون بە ئەندامى پارتى، ھەزارەھا خەلك لە دەورى رىكخراوانى لاوان، قوتابىيان و ئافرەتان كۆبونەو، ئەوانەش لە ھەمو لايەكدا چالاكى خۆيان ئەنواند. لە زۆر شوئىنئىشدا، لەناو جوتياراندا، پارتى چالاكىيەكى زۆرى ئەنواند. لە ئەنجامدا زۆرەى زۆرى يەكئىتى جوتياران لە كوردستان كەوتە دەست پارتىيەو ھەلئىگىرەنى پارتى لە ھەلئىزاردندا سەرکەوتن. ئەو سەرکەوتنەن، گرنگىيەكى زۆرى ھەبو، چونكە جوتياران بەشى زۆرى خەلكى كوردستان بون، جولانەوھى نىشتمانى ئەو سەردەمە، لە ناوھەلئىكدا بە جولانەوھى جوتياران ئەناسرا.

بەشىكى گرنكى جوتيارانىش لەژئە كاريگەرى (حشم) دابون، بەلام لە ھەلئىزاردندا لە زۆر جئىگا پارتى ئەبىردەو، بۆيە يەكئىتى جوتياران لە ھەولئەت، سلتىمانى و تا رادەيەكئىش لە كەركوك و لە موسل كاريگەرى زۆرى پارتى پئۆھەدياريو.

چالاكى حىزبىيەتەى ئەو سەردەمە، برىتى بو لە كۆبونەوھە لەگەل ھاوئلتياندا، كۆكردنەوھى خەلك و پئىكخستەنيان، ھەرھەھا كۆبونەوھى گەرە لە يادەكانى نەورۆز، دامەزراندنى پارتى، شۆرئى بارزان، شۆرئى ٤١ تەموز، راپەرينەكان و زۆر يادى نىشتمانى و عئراقى و نەتەوايەتەى تردا. لەو كۆبونەوھە و يادانەدا، لئىپرسراوانى پارتى ئەچون و بەشدارىيان ئەكرد، وتارىيان ئەخوئندەو، بىروراي

پارتی و هلوئیستی پارتییان رونده کرده وه .

باره گای پارتیش، دهوری هه بو له کۆکردنه وهی جه ماوه ردا، پارتی باره گای هه بو له به غدا، له ناو فهیلییه کان، له ناو کورده کانی به غدا، ههروه ها ده ورئیکی گرنگی نه نواند له ریکخستنی ئاههنگی نه ورۆز و یاده نیشتمانییه کاندان.

له سالی یه که م و دوه مه دا، سه رۆکی ئه نجومه نی وه زیران، عه بدولکه ریم قاسم، خۆشی ئاماده ی ئه و یادانه ئه بو، وتاری ئه خوینده وه و به گه رمی پیشه وازی لیده کرا، ههروه ها نه ورۆزیش کرا به جه ژنی ره سمی به ناوی جه ژنی به هاره وه⁽⁴⁾.

ئه و سه رده مه، پارتی لایه نگری ئه وه بو که پتیوسته حیزبه عیراقیه کان هاوکاری و دۆستایه تیان له نیواندا هه بیته، هه ولئیشی ئه دا، بۆ نزیک کردنه وه یان، به لام به راستی هه لوئیستی حیزبی شیوعی وایکردبو که حیزبه کانی تریش وه ک (وه ته نی دیموکراتی) باش به دهنگ مه سه له که وه نه یه ن.

حیزبی شیوعی، په یوه ندی له گه ل ئه وان باشنه بو، ئیمه په یوه ندیمان له گه ل وه ته نی دیموکراتی، وه ته نی ته قه دومی و له گه ل نه قاباتدا هه بو، حیزبی شیوعی خۆی وایکردبو، په یوه ندی له گه ل ئه و حیزبانه تیکبدا، به تاییه تی دو شتی زۆر خرابی کرد، یه کێکیان ئه وه بو، کاتی حیزبی وه ته نی دیموکراتی بریاری وه ستاندنی چالاکسی سیاسی خۆیدا، هه ستا تا قمیکی بچکۆله ی له وان جیا کرده وه و دایتاشین و گوتی: ئه مانه حیزبی وه ته نی دیموکراتین و بلایو کرده وه (الحزب الوطني الديمقراطي یواصل نضاله)، ئه وان یان کرد به وه ته نی دیموکراتی، وه ته نیه دیموکراتیه ره سه نه که که زۆرینه بون، ره تیان کرده وه .

هه ره ک چۆن ئه و ولاتانه ی دوا یی، که پتیان ئه گوترا سوسیالیزم، کۆمه لێک ئه حزابی داتا شراویان دروست کردبو، ئه وانیش ئه یانویست تا ده سه لاتیان وه رنه گرتوه، حیزبی سه ره به خۆیان داتاشن، ته نانته له پارتیشدا ویستیان هه مزه، نه ژاد، خه سه ره و ئه وانه که له کۆنگره ی پارتی ده رکرا بون، بیانیه ئینه پیشه وه و بلێن ئه مانه پارتیه ره سه نه که ن.

من چاکم له بیره، له کۆنفرانسی ۱۰/۷ / ۱۹۵۹ دا، که له مالی مامۆستا ئیبراهیم له به غدا، له گه ره کی وه زیریه گیرا، وه فدیکێ پارتی به سه رۆکایه تی عومه ر ده بابه چو بۆلای حیزبی شیوعی بۆ ئه وه ی له بریاره کانی کۆنگره ئاگاداریان بکاته وه، بریتی بو له ده رکردنی هه مزه عه بدوللا، حه مید عوسمان، سالح حه یده ری، نژاد ئه حمه دی عه زیز، خه سه ره و توفیق، جه مال حه یده ری، زۆر به توندی و نادۆستانه

وهره قهكەى پارتیان فریدابو، گوتبویان "ئیمه هر ئەسلەن ئیعتیرافتان پێ ناکهین، ئیوه هر حیزب نین، حیزبی ئەسلێ هەمزە و برادەرەکانیانن"، عومەر دەبابە بە توندی وەلامی دابۆوه، هەستابو بپوات، لەوکاتەدا عەزیز محەدیش، لە کۆبونەوهکەدا نامادە بوو، وادیاریوه، ئەو قسانەى بە دلنەبو، چوبو هەوالهكەى بە سەلام عادل گەیاندبو، یەكسەر ئەویش هاتبو عومەر دەبابەى داناپۆوه و گوتبوی: "نەخیر ئیوه حیزبن، ئەمە رهئى شهخسیه، ئەوه کۆنگرهى ئیوهیه، هر بپاریکتان دابیت، ئیمه ریزی لێ ئەگرین".

ئەگر ئەو هەلوێستەى سەلام عادل نەبوايه، ئەوا پەيوەندى نێوان پارتى و حیزبى شیوعى بە یەكجاری تێك ئەچو، بێگومان سەلام عادل و عەزیز محەمەد دەورى باشیان هەبو لە بەردەوامى پەيوەندى نێوان پارتى و شیوعیدا. یەكێكى تر لە چالاکییهكانى پارتى، بۆ یەكەمجار کۆنگرهى ئاشكرای خۆى بە نامادەبونى چەندین ئازانسى بێگانه گرت، بە داخهوه من نەمتوانى لەو کۆنگرهیهدا بەشداریم، چونکە من ئەفسەریوم، ئەوکاتە زابتى ئىحتیات بوم، لە کەتیبەى دەباباتى چوارەم لەگەڵ د.عەزیزى شهمزینى، ئەوکاتە موقەدەم بو، هەروەها لەگەڵ کاک نوری ئەحمەد تەها کە نەقیب بو، هەرسێکمان بەجلى عەسکەریهوه لە دەروهه تەماشامان ئەکرد، مافمان نەبو بچینه ناو کۆنگرهوه، بەلام لە لاوه دەورى خۆمان ئەنواند و ئیشى خۆمان ئەکرد⁽⁹⁾.

گەشه کردنى شۆرش و مەسەلهى جاشایهتى

* شۆرش لە کام بواردا، بە باشى گەشهى کرد، یان کیشهى بۆ هاته پێشهوه؟
- جارێ لە پێشهوه ئەمەوئى بلیم: هەلگیرسانی شۆرشى ئەیلولى ۱۹۶۱ بەو شیوهیه رویدا کە پێشتر باسم کرد، واتا پیلانى، بۆ دانەنرابو، پارتى شۆرش بکات، هیزی بۆ نامادەبکات و خۆى بۆ ساز دابیت، بەلکو ئەوه لە ئەنجامى ئەو کۆبونەوه عەشائیریانه بو کە شەرى بەسەر پارتیدا سەپاند، لەبەرئەوه، پارتى هیچ نامادەبیهكى لەوهوپیشى نەبو. ئەگر مەلا مستەفا ئەو سیاسەتە

ناراسته‌ی نه‌گرتبایه‌به‌ر، په‌نگه بمانتوانیایه له چه‌ند مانگی‌کدا خۆمان ئاماده‌بکه‌ین بۆ شوپرشیکی زۆر باستر، وانا ئه‌مانتوانی چه‌ندین شار و چه‌ندین فه‌وجی عه‌سکه‌ری بگرین، یاخود داویان لێبکه‌ین، ئیلتیحاقمان پتوه‌بکه‌ن و هه‌زاران پارچه‌ چه‌ک، ده‌یان توپ، ته‌قه‌مه‌نی زۆرمان بکه‌ویته ده‌ست و شوپرشه‌که به شتویه‌کی ریکوپیک و باش ده‌ست پت بکه‌ین، نه‌ک به‌و شتویه‌یه که سه‌ره‌تا‌که‌ی ته‌جه‌موعیکی عه‌شایه‌ری بی‌ت و پاشان به هه‌له‌هاتن و شکان کۆتایی بی‌ت.

هه‌مو رابه‌پینتیکی چه‌کدار که توشی شکست هات، هه‌لسانه‌وه‌ی زۆر ئاسان نییه، گرنگه له سه‌ره‌تاوه پیلانی گونجایی بۆ دابره‌ژریت، چونکه یه‌کیک له مه‌رجه‌کانی سه‌رکه‌وتنی شوپرش، ئه‌وه‌یه که ئه‌بێ هه‌نگاوه‌کانی روژ به روژ به‌ره‌وسه‌رکه‌وتن و به‌ره‌وپیشکه‌وتن بی‌ریت. ئه‌گه‌ر له سه‌ره‌تا‌دا نوشت، داشکان و ناشبه‌تال رویدات، وه‌کو له ته‌جه‌موعه عه‌شایه‌ریه‌کان به سه‌ریانها‌ت، ئه‌وه خۆی له‌خۆیدا، هه‌م ده‌بیته روخاندنی وه‌ی جه‌ماوه‌ر و هه‌م ده‌بیته هۆی نه‌مانی مه‌رجه‌کانی شوپرش، چونکه یه‌کیک له مه‌رجه‌کانی شوپرش، هه‌لچون و نا‌په‌زایی جه‌ماوه‌ره، له‌کاتێکدا ئه‌گاته راده‌یه‌ک که خه‌لک به‌شتویه‌ی کۆن ته‌حه‌مولی ژیان و گوزه‌رانی پینه‌کریت، وانا هه‌لچونی جه‌ماوه‌ر و هاتنه‌ جۆش و خرۆشی خه‌باتی کۆمه‌لانی خه‌لک وای لیه‌هاتبی‌ت، ئاماده‌یی ته‌واوی هه‌بی‌ت بۆ خه‌بات و فیدا‌کاری. به پێچه‌وانه‌وه، ئه‌و ته‌کتیکه‌ی مه‌لا مسته‌فا به‌کاریه‌یتنا‌بو، بۆ کۆکۆدنه‌وه‌ی عه‌شائیری کوردی، سه‌ره‌تایه‌کی دوربینه‌نه‌بو، هه‌ریۆیه کۆمه‌لێک کۆسپ هاتنه پێشه‌وه، له‌وانه:

یه‌که‌م: له‌پیش ده‌سته‌پیکردنی شوپرش، کۆبونه‌وه عه‌شائیرییه‌کان به ئاسانی، له ئه‌نجامی هێرشیکی ئاسایی حکومه‌ت شکان و هه‌له‌هاتن، ئه‌و هه‌لچون و جۆش‌دان و خرۆشانه زو ساردبۆوه.

دوهم: مه‌لا مسته‌فا زو، له‌کاتی خۆیدا له یازده‌ی ئه‌یلول، پشتگیری ته‌واوی جه‌ماوه‌ری نه‌کرد، شیخ ئه‌حمه‌د و مه‌لا مسته‌فا به‌یانی پشتگیریان بۆ که‌ریم قاسم لێدا، له پاشاندا که حکومه‌ت په‌لاماریدا، ئینجا مه‌لا مسته‌فا ناوچه‌ی بارزانی به‌جێ هێشت.

سێیه‌م: مه‌لا مسته‌فا نه‌هات به هاوکاری و راویژ له‌گه‌ڵ پارتیدا، پیلان دانن بۆ هه‌لگیرسانه‌وه‌ی شوپرش، به‌لکو رویشته‌ بۆئه‌وه‌ی په‌نا‌گه‌ بۆخۆی په‌یدا بکات له تورکیا و له سوریا.

چواره‌م: هه‌له‌یه‌کی تر که دیسان بو به کۆسپ له‌پیش گه‌شه‌پێدان و

په ره پیدانی شورش نه وه بو، له جیاتی نه وه ی له و شوینانه دا که ریڅخراوه کانی حیزب به هیڅ بکات و نه هیڅه چه کداری د دوست نه بی له ژیر سه په رشتی و چاودیری نه ندامانی حیزبدا بیت، نه وه ی نه کرد، به لکو نه و هیڅه چه کداری به ی دوست نه بو، یان نه یخسته ژیرده سستی به رزانیه کانه وه، یان ژیر ده سستی عه شایه ره کانه وه .

له بهر نه وه دوستیونی هیڅی پشمه رگه، نه بو به هوی په ره سندنی ریڅخستنه کانی پارتي، به لکو به پیچه وانه وه له گه لیک روه وه بوبه هوی شکاندن و که مېونه وه ی ده سلات و نفوزی ریڅخستنه کانی پارتي . بو نمونه، له ناوچه کانی بادینان، پارتي ریڅخستنی فراوان و پانویه رینی هه بون، خو نه گه ر مه لا مسته فا نه و سیاسه ته ی قبول بگردایه، وه ک مه کته بی سیاسی له ناوچه کانی خویدا دایرشتبو، پشتی به ریڅخراوه کانی حیزبی و هیڅی پشمه رگه له سه ر بناغه ی نه ندامانی حیزبی و لایه نگیران و دوستانی حیزب و جه ماوهری جوتیاران به سستبو، نه وکاته نه و سیاسه ته نه بو هوی په ره سندنی سه رجه م حیزب و شورش له هه مو کوردستاندا .

له بهر نه وه ته ماشا نه که ین شتیکی دوفاقی له کوردستاندا رویدا، له ناوچه ی سلیمانی و که رکوک، هیڅی پشمه رگه به ده سته پیڅخه ری پارتي و خه باتی پارتي هه لسا یه وه، خه باته که جوش درایه وه، ریڅخستنی حیزبی گه شه یکرد و بورژایه وه، یاخود نه و ریڅخراوانه ی، که روخابون سه رله نوی دوستکرانه وه .

بارزانی و حیزبایه‌تی

* واتا بارزانی لهو کاتانه‌دا باوه‌ری به حیزبایه‌تی نه‌بو؟

- له کاتی‌کدا هی‌زی پێشمه‌رگه به شیوه‌ی نوێ له زۆر ناوچه‌ی کوردستان دروستبو، به‌لام له ناوچه‌ی بادینان به شیوه‌ی عه‌شایه‌ری و له‌ژێر سه‌رکردایه‌تی مه‌لا مسته‌فا خۆیدا، دروستبو.

بارزانی که‌سانی ده‌ورپه‌شتی خۆی هه‌ریه‌که‌ی کردنه لێپرسراویک، عه‌لی خلیلی کرد به لێپرسراوی ناوچه‌ی ده‌وک، عیسا سواری کرد به لێپرسراوی ناوچه‌ی زاخۆ، هه‌سو میرخانی کرد به لێپرسراوی ناوچه‌ی شێخان، ئه‌سه‌دی خۆشه‌وی کرد به لێپرسراوی هه‌مو ناوچه‌که.

بارزانی، هه‌مو رێکخه‌ستی حیزبی خسته ژێر ده‌سه‌لاتی خۆی و خه‌لکانی سه‌ربه‌ خۆیه‌وه، تابه‌تمه‌ندییه‌کی تری خراپی مه‌لا مسته‌فا نه‌وه‌بو، له‌هه‌ر جی‌گه‌یه‌ک، که‌ دانه‌نیشته له جیاتی نه‌وه‌ی وه‌کو سه‌رۆکی حیزب به‌رگری و په‌شتگیری له حیزب بکات، هی‌رشێ نه‌کرده سه‌ر حیزب.

ئه‌گه‌ر کادریکی حیزبی خراپه‌یه‌ک یان لادانیکی بکردایه، له هه‌مو مه‌جلیسه‌کدا به ئاشکرا باسی نه‌کرد که فلان کادیر وایکرد، فلان کادیر وایگوت. به‌راستی مه‌جلیسی مه‌لا مسته‌فا بویو به‌شوینی جنیودان، سوککردنی پارته‌ی و کادیره‌کانی و باسکردنی نه‌وه‌ی، که حیزب مانای ته‌فره‌قه‌یه.

زۆر دژی نه‌وه‌ بو، باسی ناکۆکی نێوان ده‌ره‌به‌گ و جوتیار، کریکاران و سه‌رمایه‌دار به خراپی بکرایه، ئیسه‌لاحی زه‌راعی زۆر پێ خراپ بو، باوه‌ری به‌وه‌بو که پتیوسته عه‌شایه‌ر ببوژێته‌وه، له‌هه‌ر جی‌یه‌ک بۆی بکرایه ژبانی عه‌شایه‌ری نه‌ژبانه‌وه.

دو سه‌ن نمونه‌ت نه‌ده‌من: مه‌لا مسته‌فا له ۱۹۶۲ دا هاته ناوچه‌ی باله‌کایه‌تی، لێپرسراوی نه‌و ناوچه‌یه‌ کابرایه‌کی حیزبی بو، پالپه‌شتیکی زۆری هه‌بو، ناوی مه‌لا ته‌ها بو، مه‌لا مسته‌فا، مه‌لا ته‌های لابرده و ناغایه‌کی هێنا له‌جی‌ی نه‌و داینا و

کردی به لیپرسراوی ناوچهی بیتواته و دۆلی باله بیان .
 ههروهه کاک عومەر دهبايه که ئەندامی لیژنهی مەرکەزی بو، لایبرد، ئەنوەر
 بهگی بیتواته‌ی جاشی مه‌شهوری هیناو له شوینی ئەو داینا .
 له سه‌فین حیزبیه‌کانی لایبرد، مه‌حمود کاوانی هینا، کردیه لیپرسراوی ئەو
 ناوچه‌یه، ئەچوه هه‌رجیبه‌که ده‌سه‌لاتی له حیزبیه‌کان ئەسه‌نده‌وه، ئاغا و
 عه‌شایه‌ری دانه‌نا .

مه‌لا مسته‌فا، شکاندن و لایبردن ئەندامانی حیزبی کردبو به ئەرکیکی گرنگ
 بۆخۆی، له‌به‌رئوه ریکخستن و کاری حیزبیه‌تی زۆر ئاسان نه‌بو له شوپرسی
 ئەیلولدا، هه‌م له ده‌ستپێکردن و هه‌م له‌کاتی هه‌لگیرسانیدا، به‌لام له‌گه‌ڵ ئەو
 هه‌مو گيروگرفت و کۆسپانه‌شدا، له لیوای که‌رکوک و سلیمانی که من لیپرسراوی
 بوم، له لایه‌نی پێشمه‌رگایه‌تیه‌وه گه‌شه‌ی کرد، تا راده‌یه‌کیش لیوای هه‌ولێریشی
 گرتوه، تا ئەوکاته‌ی مه‌لا مسته‌فا نه‌هاتبو که ئەوهات وه‌زعی ئەویش تیکچو .

*** راده‌ی خوینده‌واری بارزانی چەند بو؟ نایه‌ ئەو نامه، به‌یان و بلاوکراوانه‌ی، به‌ناوی
 ئەوموه‌ بلاوکراونه‌ته‌وه، خۆی ئەه‌ینوسی؟ یان بۆیان ئەنوسی؟**

- بزانه، بارزانی پیاویکی زیره‌ک بو، گرنکه ئەو راستیه‌ بزانی که مه‌لا مسته‌فا
 پیاویک بو له سیاسه‌تی ده‌ولی و ئیقلیمی ئەه‌گه‌یشت، بارزانی به‌وشیوه‌یه نه‌بو
 که چوار ئەفسه‌ره‌که باسی ئەکه‌ن، به‌لام بارزانی نوسه‌ر نه‌بو که شت بنوسی و
 خۆی دایبیرژیت، پێموايه گه‌لێک له سه‌رکرده‌کانی دنیا، کاربه‌ده‌ستیان هه‌یه
 نوسراویان بۆ ئەنوسن، به‌یه‌کێک ئەلێن بۆیان بنوسیت. من پێم وایه، وه‌کو
 گه‌لێک له سه‌رکرده‌کانی دنیا، نوسینه‌کانی به‌و که‌سانه ئەنوسی که باوه‌ری پێ
 ئەکردن، سه‌رده‌مێک له به‌غدا من یه‌کێک بوم له نزیکه‌کانی، هه‌ندێ نوسینه
 به‌من ئەنوسی .

که رۆژنامه‌نوس په‌رسیاریان لێده‌کرد، ئەهات پێ ئەگوتم که به‌جۆره وه‌لامیان
 بده‌مه‌وه، منیش به‌پێی ئامۆژگاری ئەو، وه‌لامه‌کانم داده‌پشت .

سه‌رده‌مێک هه‌مزه عبده‌وللا لێی نزیکبو، ئەو وه‌لامی نوسراوه‌کانی ئەدایه‌وه،
 له‌م دوايه‌ی شۆرشدا نازانم کێ ولامی نامه و نوسینه‌کانی ئەدایه‌وه . وانا خۆی
 نوسه‌رنه‌بو، بتوانیت به‌ زمانی کوردی و عه‌ره‌بی، به‌ باشی بنوسی، به‌لام خاله
 سه‌ره‌کیه‌کان خۆی دایه‌نا و ئەبو جارێک بۆی بخوینیه‌وه که به‌دلی نه‌بوايه
 ئەه‌گوت فلان رسته‌ دانێ و ئەوه‌ی تر ره‌ش که‌ره‌وه .

گهشه کردنی هیژی پیشمه رگه و نه نجومه نی گونده کان

* چون هیژی پیشمه رگه رنکفرا و گه شهی کرد؟

- له ماوهی که متر له سال و نیویکدا، توانرا له لیوای که رکوک و سلیمانی رنکخستن گه شهی پی بگریت، هه زاران پیشمه رگه به شیوه و جلو به رگ و ناوی نویوه رنکبخرین، هه روه ها توانرا لق، پهل و دهسته یی دابنریت، بۆ کاری پیشمه رگانه ده زگای بیتله لی نوی، شیوه یی په یوه ندی نوی دابمه زریت. مه لا مسته فا، له سالی یه که م و دوه مه دا لی قه ده غه کردین که بیسیم وه ک پیویست به کار بهینین، نه یگوت بین سیمتان بۆچییه؟ حکومت گوی لی نه گریت، نه ی نه هیشت، هه والی لیوه بلۆ بگریته وه.

تا هاتنی مه لا مسته فا، کاروبار له ناوچه کانی لیوای هه ولیر باشتر بو، له لیوای سلیمانی، له بهر نه وه یی نه دنامیکی زۆدی لیبو، هه روه ها ده سه لاتی پارتنی له روی هه سکه ریه وه به هیژی بو. به لام که مه لا مسته فا هات، بارودوخه که گۆرا، به تاییه تی مه لا ماتۆر که وته چه ندین هه له وه، مه لا ماتۆر کابرایه کی سه رکه شی و جنیو فروشبو. ره فتاری مه لا ماتۆر و نیجراناسی مه لا مسته فا زیانیکی گه وری لیداین، نه و کارانه یی که نیمه توانیمان له لیوای هه ولیر و سلیمانی و که رکوک بیکه یین، هیئاینه وه سه ر سفر، ناچار بوین جاریکی تر ده ستمان پیکرده وه. هیژیکی باشی پیشمه رگه مان دروست کردبو، چالاکی زۆر باشمان له شاخ و له شاره کان په ره یی سه ندبو، رنکخستنی حیزی له دیهاته کانیش گه شه یی کردبو. نه و کادیرانه یی که بیروبا وه پی پارتنیان بلۆ نه کرده وه و ژماره یان زیاد یی نه کرد، هه روه ها کاریکی باشی تریش نه وه بو که سه ر له نوی نه نجومه نی لادیکان گه شان وه، له هه ر گوندیک نه نجومه نیک هه لده بزیتر بۆنه وه یی کاروباری گونده کان به ریوه به ریت، نه مه دو سودی هه بو، یه که میان خه لکی فیری دیموکراتی و حوکم کردنی خوی نه کرد، دوه میشیان نه یده هیشت تیوری ده ره به گایه تی، ناغایه تی و عه شیره تی بزیته وه.

ههروهها به ریکخستنی تازه توانیمان خهباتی شار به لادیوه بیهستین و گرتی دهینهوه .

دروستکردنی ئەم ئەنجومه‌نانه، پێشنیازی من بو له کۆمیتە‌ی ناوه‌ندیادا، مامۆستا ئیبراهیم و نوری شاویس زۆر به‌گه‌رمی پشتیوانیان لێکرد، له ئەنجامدا به زۆربه‌ی ده‌نگ بریاره‌را و ده‌ستکرا به جێبه‌جێکردنی .

له ریگای ریکخستنی خۆمانه‌وه توانیمان ریکخستنی شاره‌کان گه‌شه پێ بدهین، به تابه‌تی له هاندانی سه‌ریاز و پۆلیس، بو وازه‌یتان و هاتنه ناو ریزی پێشمه‌رگه‌وه، پۆلیس ده‌وریکی زۆریان هه‌بو له سه‌ره‌تای شۆرشدا، زۆریان ئەندامی پارتی بون، رۆلی باشیان هه‌بو، له هاوکاری و له ته‌سلیمکردنی مه‌خفه‌ره‌کاندا، یارمه‌تیان ئەداین و چه‌ندین مه‌خفه‌ریان ته‌سلیم کردین .

دو هیللی سیاسی له‌ناو یه‌ک حیزبدا

* نایا جه‌ماوه‌ر هه‌ستی نه‌کرد، جیاوازی هه‌یه له‌ناو سه‌رکرده‌یه‌تی شۆرشدا، یاخود له نێوان حیزب و بارزانیادا؟

- به‌لێ، خه‌لک به‌ ئاشکرا ته‌ماشای نه‌کرد، دو سیاسه‌ت هه‌یه له شۆرشدا، سیاسه‌تێک که مه‌لا مسته‌فا به‌پێوه‌ی نه‌بات، دژی گیانی حیزبایه‌تی و شۆرشی نوێ و ریکخستنه‌ به‌ شیوه‌ی نوێ، لایه‌نگیریکردنه له عه‌شایه‌ر و جولاندنه‌وه‌ی عه‌شایه‌ری و ده‌سه‌لاتی موته‌لق .

ئه‌وه‌ی تریشیان، سیاسه‌تی پارتی بو، سیاسه‌تێکی حیزبی بو که ئه‌یویست به‌ شیوه‌یه‌کی نوێ پێشمه‌رگه‌ ریکبختا، کۆمه‌لانی خه‌لک ساز و هان بدات و رێبه‌رایه‌تیان بکات بو خه‌بات. به‌ داخه‌وه، ماوه‌یه‌کی ئه‌وتۆی به‌سه‌را نه‌چو که مه‌لا مسته‌فا هاته ناوچه‌ی سو‌رانه‌وه، به‌پاستی ئه‌گه‌ر مه‌لا مسته‌فا نه‌هاتایه و له بادینان و له‌وێ بمایه‌وه، ئه‌وا لیوای هه‌ولێریش وه‌کو لیوای سلێمانی لێده‌کرا و به‌شیوه‌یه‌کی ریکوپێک و مۆدێرن شۆرش و حیزب گه‌شه‌ی نه‌کرد، به‌لام که ئه‌و هات، ئەنجامه‌که‌ی ئه‌وه‌بو که بینیمان .

جۆریک له دوقاقی ههم له سه رکردایه تی و ههم له پیکخستن و ههم له رهفتار له گه ل خه لکدا هاته کایه وه .

له ماوه یه کی کورتدا، جیاوازی له نیوان مه لا مسته فا و حیزب ههست پی نه کرا، بۆ نمونه، عه بدولکه ریم قاسم جاریک لیبوردنی ده رکرد بۆ کورد، به مهرجی ناوی خۆیان بنوسن بۆ رزگارکردنی کویت، ئه و وه خته، کویت سه ربه خۆیی خۆی راگه یاندبو، عه بدولکه ریم قاسمیش سه ربه خۆیی کویتی ره تکرده وه و گوتی: کویت به شیکه له عیراق و فه رمانیکی ئیداری ده رکرد و ئه میری کویتی کرد به قائمقام . پارتی به یانیکی دژی ئه ولیبوردنه ده رکرد، نوسی که ئه وه هه لئه تاندنه، مه سه له ی کورد مه سه له ی لیبوردن نیه و مه سه له ی سه لماندن مافی کورد و دیموکراتی و ئازادییه، به لام به پیچه وانه وه، مه لا مسته فا له بادینان عه فوه که ی قبولکرد، وه فدیکی نارد به ئه ندامیتی عه لی عه سکه ری و دو که سی تر بۆ لای قائمقامی شیخان، ئاگاداریان کرده وه که ئیمه ئاماده ی ناوی خۆمان بنوسین و به خۆبه خشی بجه نگی ن بۆ رزگارکردنی کویت . له ئه نجامی ئه وه هه لئویسته ی مه لا مسته فادا، عه بدولکه ریم قاسم هه لسا حه سه ن عه بودی نارد بۆ لای مه لا مسته فا، ئه وه بو دوا ی ئه وه ی که حه سه ن عه بود ناوچه که ی به جیه یشت، قاسم ناوچه که ی بۆردومان کرد و به وکاره نا ئومیدی و بی باوه ری خسته نیوان خۆیی و مه لا مسته فاوه .

پہراویزکان:

۱- بارزانی لہ ۱۹۶۱/۹/۱۲ بروسکەہ کی بۆ قاسم لئدا و تئدا، نامادەیی خوئی بو ناویژی دەریریو-

۲- (شیخ نەحمەد بروسکەہ کی بۆ عبدولکەریم قاسم نارد، دلسۆزی خوئی و عەشیرەتی بارزانی، بۆنەو و حکومەتی عێراقی و نارەزایی توندی بەرامبەر بە مەلا مستەفا و دەسپێکردنی شۆرش دەریری. ھەرورەھا بە دەنگی خوئی لہ نیستگە ی رادیوی بەغدادەو داوای لہ گەلی کورد کرد: "ئالۆز بالۆز" نەکن. داوای مەلا مستەفا نەکەون و بگەرینەو ناو "عیل و عەبالی خو" یان. ھەولیدا نەھیلنی زۆرایەتی بارزانییەکان لہ جولانەوہ کەدا بەشدارین، ناوچە ی بارزانی لہ روی چالاکي و ھاتوچۆی پشیمەرگەدا داخست بۆنەوی کاربەدەستانی عێراق رازی بکات). (پەنجەکان یە کتر نەشکینن. نەوشیروان مستەفا. ل. ۶۳).

۳- لەسەر زمانی د. مەحمود عوسمان، دەلی، بارزانی وتی: (شیخ نەحمەدی برام وتی: من نامادەنیم، جارنکی تر ناوچە کەم کاول بیتەوہ.. وازمان لیبینن، بریارمدا بچم بۆ سوریا، لہ رنگا، زۆریە عەشائیرەکان و بەرواریەکان رنگایان لینگرتین، و ناچار بوین بکەوینە شەر لہ گەلیاندا، ھەندیکیان ھەلھاتن بۆ تورکیا، ھەندیکیان خویمان تەسلیمی حکومەت کرد و بون بە جاش و ھەندیکیشان ھاتنە لای نێم، منیش بیرم کردەوہ و وتم شەرمە ولات بەجی بەئێم و گۆرەپانی خەبات وازلبینن، بۆیە گەرنامەوہ ناوچە بالەکایەتی) (التیارات السیاسیة کردستان العراق- صلاح خرسان. ل. ۹۶).

۴- حکومەتی عێراق لہ ۲۱ مارتی ۱۹۵۹ دا بریاریدا، کە یادی نەرۆز بکرت بە یادیکی رەسمی بەناوی جەزنی درختەوہ.

۵- (ھەلۆنستی یەکیتی سۆفیت دەربارە ی سەرھەلئانی شۆرشی کورد بەم شیوہیە بو: یەکیتی سۆفیت پشنگیری ھەلگیرسانی شۆرشی نەیلولی دژ بە عبدالکریم قاسم نەکرد، پێوابو کە نەم شەرە لہ کاتیکی نەگونجاوہ رویداوہ، نەتوانرا و پێویست بو، چارەسەری کیشەکان لہ گەل قاسم لہ رنگای ناشتی و سیاسی و گفتوگۆوہ چارەسەر بکرایە، نەک رنگای سەریازی بگیرتەبەر. سەرەرای نەم ھەلۆنستەش، یەکیتی سۆفیت پشتی نەکردە بزوتنەوہی رزگاری خوازی گەلی کورد، بەلکو تا رادەییەکی زۆر ھاوکاری کرد). (سیاسە الاتحاد السوفیتی.. میھشان محمد محمد حسین. ل. ۱۸۹).

گفتوگو و خهباتی دبلۆماسی

په یوه نډی به عس به پارتییه وه

* نایا پتس کوده تای به عسییه کان له ۱۹۶۲دا، هیج هه ویتک له نارادا هه بو، بو به ستنی په یوه نډی به عس و پارتی؟

- من له بیرمه، له هاوینی ۱۹۶۲دا کومه لیک نه فسه ری نازادیخوازی عیراقی په یوه نډیان پتوه کردین که زوربه یان نه فسه ری قهومی بون، زوربه یان بریتی بون له ناسری و به عسییه کان، که سانی وه کو، تاهیر یه حیا، نه مانه به هوی که ریم قه رنه یوه په یوه نډیان به ماموستا ئیبراهیمه وه کرد، وایان نیشاند، نه وان وه ک نه فسه ری نازاد، خه ریکن خویان سازنه دن بو هه لگه رانه وه له که ریم قاسم، داخوازیان نه وه بو، پارتی و کورد هاوکاریان بکات، هه روه ها نه یانویست بزانت، مه رچی ئیمه چیه بو نه و هاوکارییه .

بوته وه ی وه لایم نه و گروه بده ینه وه، مه کته بی سیاسی وه فدیکی دروست کرد، به سه روکایه تی ماموستا ئیبراهیم و نه ندامیتی نوری شاهویس، عومر ده بابه و من، ئیمه سه ردانی مه لا مسته فامان کرد که هاتبووه بو ناچه ی هه ولیر، که چوین بولای عه لی عه سکه ریشی له گه لدا بو. مه به ستنی نه و وه فده نه وه بو، ئیمه بچین بولای مه لا مسته فا، قسه ی له گه لدا بکه ین و نه و شتانه ی پی بلین که چوین بوته وئی، راسته وخو، هیرشیکي زوری کرده سه ر حیزب و جنتویدا به کادیره کان و به ریکخستن.

ئینجا هاتینه سه ر نه و مه وزوعانه ی که داماننابو بو باسکردن، گوتمان که چه ند نه فسه ریک داخوازیه کی وایان پیشکه ش به ئیمه کرده، ئیمه ش هه مو مه سه له کانمان داناوه بو جه نابت و بزانتین تو نه لیت چی؟ نه ویش گوتی: "وه لا پتیا بلین ئیمه هه ژارین، موسولمانین، مه زلومین و زولمان له سه ره و پتویسته نه و زولمه لابریت، وه کو تر ئیمه هیچی ترمان ناویت".

ئیمه گوتمان، نه مانه ویت داوای حوکمی زاتی و دیموکراتی بکه ین، نه ویش گوتی کاکه نه وه خه یالی به نگ کیشانه، نه و قسه قورانه چیه؟ حوکمی زاتی چی؟ باهر نه و زولمه مان له سه ر لابه رن و به س!.

ناوی یە کەم وەزیرانی کورد

***دوای ئەو روداوانە، پێشنیازی پارێتی بۆ حکومەتی بەعسییەکان چی بو؟**

- مەلا مستەفا، بە قسەکانی ئێمە قانێع نەبو، ناچاربوین کە دەسەلات بدەین بەو بۆ چارەسەرکردنی ئەو کێشە یە . ئەو ئەفسەرە داوایان کردبو، ناوی چوار کەسیان بدەین، ئێمەش چوار ناومان دەستنیشانکرد، بۆ ئەو وەزارەتەکانی کە ئێمە بەشداری تێدا دەکەین، دیارە ئێمە تکامان لێکرد کە خەڵکی حیزبی تێ نەخات، گوتمان ئەو کەسانە ی کە حیزبێن خۆت داین ئەویش هەستا ناوێکەکانی بەو جۆرە نوسی (بابە عەلی، فواد عارف، بەکر عەبدولکەریم، جەلال تالەبانی و عەلی عەسکەری) و گوتی: با حکومەت لەو ٥ ناوێ چوار کەس هەلبژێریت. ئێمە زۆرمان تکا لێکرد کە ناوی من و عەلی عەسکەری لێدەر بھێنیت، گوتی: نەخێر ئیلا ئەبێت ئێوەشی تێداین.

ناوێکانمان نارد بۆ حکومەت، بەلام وەک ئەوێ خۆمان ئەمانویست.

*** وەلامی ئێوە بۆ بەعسییەکان چی بو؟**

- لە کۆتایی تشرینی دوھەمی ١٩٦٢ بو کە لای ئەو هاتینەوێ گۆنمان نەدایە، بۆخۆمان مەکتەبی سیاسی کۆبوینەوێ بریارماندا، مەرچەکانمان بە جۆریکی تر بنێرین بۆ تاهیر یەحیا، بریتی بو:

یەکەم: ئەگەر ئێوە سەرکەوتن، پێویستە مەلا مستەفا بکەن بە لێپرسراوی ناوچە ی ئۆتۆنۆمی کوردستان، ئەویش کە ئەو لێپرسراویەتیە ی وەرگرت، ئەحکامی عورفی لایەریت.

دوھەم: ئۆتۆنۆمی بسەلمینن.

سێھەم: دیموکراتی، ئازادی بدەن بە خەڵکی کوردستان و بە ھێزەکانی تر، ھەلکردنی جاشیشمان تێدا باسکردبو.

تاهیر یەحیا، وەلامی دایەوێ کە ئەوان، داخوایەکانی ئێمەیان قبۆلە.

سەرەتای ناکۆکی نیوان مه کتهبی سیاسی و بارزانی

* کهواته ناکۆکی نیوان بارزانی و ئیوه دهستی پیکرد؟

- له م مهسهلهیهدا، ناکۆکی نیوان حیزب و مهلا مستهفا زیاتر ئاشکرا بو، له هه مو کۆبونه وهیه کدا خه لک باسی ئه کرد، ناکۆکیه که به نهینی نه مایه وه. ئه و سا له، و اتا ۱۹۶۲ رۆژنامه نویسی ئه مریکی هات و یه کیک له هۆ گرنه گانهی هاتنی، ویستی بزانیته که هۆی ناکۆکی نیوان ئیمه و بارزانی چیه^(۱). به راستی ئیمه له په یوه ندی ده ره وه دا، پیمان خو ش نه بو، په یوه ندی به ئه مریکا وه بکریته، مه لا مسته فا به هه مو دلنکه وه هه ولئ ئه دا، له گه ل ئه مریکا په یوه ندی په یدابکات، ئیمه پیمانوا بو که ئه بیته له گه ل سو فیه ت په یوه ندی بکریته و به بی پرسى سو فیه ت هه چ په یوه ندیه ک نه که یه ن.

* دیمه وه سه ر باسیکی تر، نه ویش مه سه له ی جاش و میژوی دروستبونی جاشه؟

- جاش پێش هه لگی سانی شو پشیش هه بوه، حکومه تی عیراقی کۆمه لێک دوژمنی بارزانی چه کدار کرد بو، وه کو زیباری، هه رکی، سورچی. حکومه ت بلایى کرده وه که مه لا مسته فا یا خیه و دژی جمهوریه ته، هه مو ئه و عه شایه رانه ی، دوژمنایه تی کۆنیان له گه ل مه لا مسته فا هه بو، چون و داوا ی چه کی جاشیتیان کرد. که ریم قاسم، جاشیتی سه ره له نوێ دا هینایه وه، ئه و خو ی ته جروه ی هه بو له و بواره دا، که ریم قاسم له سه ره تادا به وه ده ستی پێ کرد، هه مو ئه و عه شایه رانه ی که کۆن دوژمنی بارزانی بون، وه کو نیره یی، سورچی، زیباری، هه رکی، برادۆستی. له هه ندئ شوینی تر وه ک له ناوچه ی سو رانی ش جاشی کۆکرده وه، بۆ نمونه له ناوچه ی سلیمانى محمودى فه قئ محمه دى هه مه وه ندی یه که م که س بو، جاشی قه ید کرد. جاش به هه ندئ شیوه ی تری ش دروست بو، بۆ نمونه کۆمه له ی جوتیارانی سه ر به حیزبی شیوعی چه کیان وه رگرت و به ناوی به رگری له جمهوریه ت، شه ری شو پشیان ئه کرد.

بۆ چاره‌سەرکردنی دیارده‌ی جاش له سلیمانی، ئیمه خیرا نه‌خشه‌یه‌کمان دانا، ئه‌ویش حوکمی گه‌لمان به‌سەر مه‌حمودی فه‌قی مه‌مه‌دی هه‌مه‌وه‌نددا جێبه‌جێکرد، ئه‌وه‌بو پێشمه‌رگه‌یه‌کی قاره‌مان به‌ناوی سه‌لامی مه‌لا سابیر چو له‌ناو شاری سلیمانی کوشتی، به‌کوشتنی ئه‌و، شوینه‌واری جاشایه‌تی که‌می کزبو، به‌لام له‌ ناوچه‌کانی تر، جاشایه‌تی هه‌لیدایه‌وه و زۆر په‌ره‌ی سه‌ند و زۆر خه‌لکی لێ کۆبوه‌وه. هه‌زاران که‌س بون به‌ جاش، به‌ تاییه‌تی عه‌شایه‌ره‌کانی دوزمن به‌ مه‌لا مسته‌فا، به‌لام له‌ شوینه‌کانی تری وه‌کو سلیمانی و که‌رکوک، جاش زۆر که‌م بون، دیارده‌ی جاش دوا‌ی هاتنی به‌عسیه‌کان په‌ره‌ی سه‌ند و ناویان لێنا (فرسان صلاح الدین).

به‌عسیه‌کان، زۆر عه‌شایه‌ری عه‌ره‌بیان له‌ کوردستان و ناوچه‌کانی تر نیشته‌جێ کرد، هه‌روه‌ها هه‌رچی عه‌شایه‌ری کوردی دژی بارزانی هه‌بو ته‌جیدیان کرد، خه‌لکیان به‌زۆر هێنا، چه‌کداریانکردن و سه‌ربه‌ست بون له‌وه‌ی، هه‌رچیان ده‌ست نه‌که‌وێت تالانی بکه‌ن و بۆ خۆیانی بیه‌ن.

زۆر که‌س به‌تاییه‌تی عه‌شایه‌ری عه‌ره‌بی بۆ تالان و پراوپوت هاتن بۆ کوردستان، راوی کوردیان هه‌لآکرد، هه‌موشی به‌ناوی جاشایه‌تییه‌وه، ناویان نرابو (فرسان الولید).

دیاره‌ هۆیه‌کی گه‌وره‌ی سه‌ره‌ل‌دانی جاش، ناکۆکی نیوان بارزان و ئه‌و عه‌شیره‌تانه‌بو، چونکه‌ له‌ سالی یه‌که‌م و دوهم و سێیه‌می شوێرشدا، جاش بریتی بو له‌ دوزمنا‌نی کۆنی بارزانی وه‌ک سورچی، برادۆست، سوڤیه‌یه‌کانی شیخ ره‌شیدی لۆلان، هه‌رکی، زێبیری، ریکانی.

هه‌ندیک له‌و که‌سانه‌ی، ته‌سلیمی حکومه‌ت نه‌بونه‌وه له‌ سه‌رۆک عه‌شیره‌ته‌کانی که‌ کاتی خۆی مه‌لا مسته‌فا پشته‌ی پێ به‌ستبون، حکومه‌ت ئه‌یکردن به‌ جاش و پاره‌ی ئه‌دانێ.

*** بابیننه‌وه بۆ سه‌ره‌تای ناکۆکی نیوان پارته‌ی و بارزانی و رۆلی جاشه‌کان له‌و**

کیشه‌یه‌دا؟

- په‌یدابونی جاش له‌ کوردستان ئه‌گه‌رێته‌وه بۆ پایزی ۱۹۶۲، کاتی که‌ ناکۆکی نیوان پارته‌ی و مه‌لا مسته‌فا گه‌یشته‌بوه ئاستیک ترسناک، گه‌یشته‌بوه ئاستیک که‌ به‌راستی مه‌ترسی ته‌قینه‌وه‌ی هه‌بو، مه‌ترسی ئه‌وه‌ی هه‌بو، مه‌لا مسته‌فا له‌ هه‌ر جێیه‌ک ئه‌هات ریکخستنی پارته‌ی لانه‌برد و کادیره‌کانی ئه‌گرت،

یان راویده نان، هیزی پیشمه رگه ی پارتی هه لئه وه شانده وه، ئه یخسته بندهستی عه شایه ر و ئاغا یه تی ئه ژیانده وه .

له بهر ئه وه کار گه یشته ئه وه ی، پتیویست بو هه لئو یستیک وه ریگیریت، بویه کۆمیته ی ناوه ندی پارتی له ئه شکه وتی مالومه کۆبوه وه بۆ چاره سه رکردنی گیروگرفته کان .

بارزانی و نازناوی (مامۆستا)

* با هه ندی پرسپاری تر بکه م: ئایا راسته، مه لا مسته فا پینی ناخۆشبووه، پینی بوتیریت (مامۆستا)؟

- به لئ وایه، چیرۆکه که ی به م شیوه یه یه: کۆبونه وه ی مالومه بریاریدا، وه فدیک دروست بکات به ئه ندامه تی عه لی عه سکه ری، عومه ر ده بابه، عه بدولحسین فه یلی، هاشم عه قراوی و من که بچین بۆ لای مه لا مسته فا و هه ولده یین خاوی که ینه وه، عه بدولحسین یه کیک بو له وانه ی زۆر ئیعبابی هه بو به مه لا مسته فا، نه شی ئه زانی چۆن له گه ل مه لا مسته فا بجولیتته وه! له بهر ئه وه شتیکی سه یرت بۆ ئه گێر مه وه، هه رچه نده ره نگه به که لکی نوسین و بلۆکردنه وه نه یه ت:

مه لا مسته فا، له دێیه که بو له نزیک بیتواته، لام وایه ناوی (وه ری) بو، دێیه کی بچکۆله بو، ئیمه ئیواره گه یشتینه دێیه که و چوین بۆ لای مه لا مسته فا که له مالیک بو، مه لا مسته فا له بهرمان هه لسا، عه بدولحسینی له بهر امبه ر خۆی دانا، ئه وه ئه یزانی که عه بدولحسین له وانه یه که زۆر موعجیبه پینی، له خوار عه بدولحسینه وه من دانیشتیوم و ئیتر براده رانی تریش به و شیوه یه .

مه لا مسته فا ماندونه بونی له عه بدولحسین کرد، عه بدولحسینیش نه ی ئه زانی، مه لا مسته فا به وشه ی (مامۆستا) توپه ئه بیت. مه لا مسته فا گوتی: "عه بدولحسین چۆنی؟"، ئه ویش گوتی: "ده ستت ماچ ئه که م مامۆستا زۆر باشم!!" هه ر که گوتی "مامۆستا"، مه لا مسته فا پینی گوت: "جا تۆ خۆت (سه گبابی)" عه بدولحسینیش ترسی لینیشت، له و کاته دا که له سه ر چۆک دانیشتیو، لنگه و قوچ که وت و گوتی:

"جا مامۆستا خۆ من هیچ بیته ده بییه کم نه کردوه له روی جه نابتا"، مه لا مسته فا گوتی: "نه خیر بۆ خۆت سه گبابی".

من نه مویست ته داخل بکه م و به و بلیم پئی مه لئی مامۆستا، عه لی عه سکه ری ئیشاره تیکی بۆکردم که لئیگه پئی، با تۆزئ جنیو بخوات! نه ختیکى تری پیچو خۆی کۆکردوه و رهنگی زهردبو گوتی: "باشه مامۆستا من چیم گوت، جه نابت وا لیم توپه بویت؟" گوتی: "بۆ خۆت سه گبابی، هه ز ده که ی، تا ئیواره نه تو به من بلئی سه گباب، نه منیش به تو نه لیمه وه بۆ خۆت سه گبابی"، عه بدولحسین گوتی: "ئاخر من که ی وامگوتوه؟". گوتی: "نه وه ی به من بلئی مامۆستا، وه ک نه وه وایه به من بلئی سه گباب نه من مامۆستا نیم. مامۆستا وایه وایه!"^(۷).

هه باس ناغا نه یگوت، بویه پئی ناخۆشه پئی بلین مامۆستا، چونکه مامۆستا زۆربوه نه و شتیکی نه وی، که زۆر که م بیته و هه ر به خۆی بگوتریت. له و کاته دا نان هات، عاده ته ن له پیش ناخواردندا مه سینه نه هینن بۆ ده ست شتن، مه لا مسته فا نه ختیک ساردبووه، مه سینه که لای ده ستی من داندرا بو ده ستی ده شت و روی له من کرد و گوتی: "(جه لاله شیت) توخوا هه قه م نه! نه وه نده به خه لک نه لیم، که مه لین مامۆستا، به لام هه ر پیم نه لین، منیش وایان پئی نه لیم"، منیش گوتم "به ری وه لالا نه زبه نی هه قته: لای ئیمه ش له مالومه ده رویش قادریک هه یه هه رچی پئی بلئی دیگه ل نه لئی له... دایکت به م"، ئیتر رهحه ته ی بارزانی دایه قاقای پیکه نین، بارزانی نوکه ته ی پئی خۆشبو.

* نه وه ده چیت نه وکاته په یوه ندی شه خسیت نه گه ل بارزانی خراپ نه بوییت؟

- نه و وه خته، من په یوه ندم زۆر باشبو، شتی له من به باش ته فسیر نه کرد، ته نانه ت له و مه سه له یه ی عه بدولحسین، که گیزامه وه، نه وه ی که باسی ده رویش قادری مالومه مکرد و گوتی: "به عنی من ده رویش قادرم"، گوتم: "نه خیر جه نابت ده رویش قادر نیت، به لام ئینسان رادیت، هه ندئ جار به یه ک وشه ئیستفزاز نه بیته"، ئینجا نمونه ی سه یه د بیسمیلاکه ی سلیمانیم بۆ هینایه وه که بابی عومه ری سید عه لی خۆمان بو، به پیکه نین جه وه که گۆرا و خۆشبو.

* راسته بارزانی تۆی وه کو سکرتری پارتی پینشیازکرد، به لام دوایی په شیمان

بویته وه؟

- سه لاهه دین، مه سه له که به م شیه یه بو: بارزانی له لایه ن خۆیه وه گۆرانکاری له ناو

هېزى پېشمه رگه كړد، برياريدا من بېمه جېنگرى فه رماندهى گشتى، وانا جېنگرى خوى، من نهو ئېشمه نه كړد، دوه مېنيان كه پېشنيازى كړد كه من بېم به سكرتېرى گشتى له جېنگاى ماموستا ئىبراهيم، من به باشمنه زانى و قبولم نه كړد.

※ ناييا سهردانه كه تان بۆ لاي بارزاني نه نجامى هه بو؟

- له نه نجامى نهو قسانهى كه كردمان، چاره سهرى كمان دانا، كه وا داوا بكرى جياوازي له نيوان پېشمه رگه و غه بېرى پېشمه رگه نه مېنييت، گوتمان بابو به عه شيره تېكمان حسابكه، له گه ل خوتين.

نهو كاته من له لاي مه لا مسته فا مامه وه بۆ هه ندى ئيش و كارى تر، لهو كاتانه دابو، جارېكى تر هه واليك هات كه ئينقيلاب نه كريت، من له يادمه، روژى چواردهى ره مه زان بو، ئيمه له ناوچهى هه باس ناغا له سه ركه پكانه وه له گه ل مه لا مسته فا به يانى زو به پرى كه وتين به ره و پشدر، نهو ناوچه يه پېى نه لىن (دوگومان)، ناوچه يه كى به رده لانه، مه لا مسته فا باره گاي خوى هه لدا بو، من له دواوه بوم، مه لا مسته فا زوتر رويشتېبو دانېشتېبو، له دوره وه جامانه سوره كاني عومه رئاغا و نه وانم بېنى، مه لا حه سه ن كه كاتى خوى له موسل له گه ل نه بى سه ر ئاسن و عيسا سوار، نه حمه د ناغاي زىباريان كوشت، راوه ستابو منيش راديو يه كم به ده سه وه بو گويم له هه والى سه عات نو نه گرت.

مه لا مسته فا گالته و گه پى پىن خوش بو، وه ختى خوى ئيمه مه لا مسته فامان له ناو خو ماندا ناو نابو (حه مه دوك)، دوك له كويه به پياوېكى قسه خوشى باش نه و تريت، پياوېكى باشبو، سه رو كى عه شيره ت بو، له ناو خو ماندا پيمان نه گوت حه مه دوك، خوشى نه يزاني، ئيمه پېى نه لىن حه مه دوك.

كه نزيك بومه وه لىيان، بانگى مه لا حه سه نم كړد و گوتم: "نه رى حه مه دوك نوستوه يا هه لساوه"؟، نه وېش جوابى داوه و گوتى وه ره شېته، نه وه هه لستاوه و دانېشتوه، گوتم: "ئاخر نه وه ديم، مژده م به رى و مزگنينيم پېيه، خه به رىكى خوشم پېيه"، گوتى چييه؟ گوتم وه لالا نه وه ئينقيلابه! گوتى ده وه ره راکه، ئيتر راديويان كرده وه، نه وه بو فيعه ن ئينقيلابى شوبات بو، كه كه ريم قاسميان لا برد.

كودەتاي شوباتي ۱۹۶۳

* نايان پىشتەر پارتى ناگاي لى كودەتاي شوبات ھەبو؟

- بەلى ناگاي لى ھەبو، دوايى بۆت باس ئەكەم، بەلام ھەز ئەكەيت باسئىكى تايبەتى ئىنقىلابى شوبات و ھەلوئىست لى ئىنقىلابەكەت بۆ دەكەم.

* كەواتە پىم باشە وا دەست پى بگەين، نايان پارتى چەند ناگادارى ئىنقىلابى شوبات

بو؟ پەيوەندىپەكەنى لىگەل ئىنقىلابچىپەكەن چۈن بو؟

- پارتى دو جۆر پەيوندى ھەبو لىگەل ئەو كەسانەي كە ئىنقىلابى شوباتيان ئەنجامدا، يەككە لىگەل ئەو ئەفسەرانەي كە بەخۆيان ئەگوت (ئەفسەرە ئازادەكەن) لى رىنگاي كە رىم قەرەنىپەو پەيوەندىان كەردبو بە مامۇستا ئىبراھىم ئەحمەدەو، كە رىم قەرەنى ئەفسەرىكى كوردى خەلكى سلىمانى بو، لى كۆنەو دەستى تاهىر يەحيا بو، لام وا يە لى پرسىارىكى ترادا وەلامم داويتەو.

مامۇستا ئىبراھىم پەيوەندى بە تاهىر يەحياو كەردبو، ئەو يىش رەزامەندى دەرپىبو لىسەرئەو، حوكمى زاتى بەن بە كورد.

لەو و پىشيش پەيوەندىپەك لى نىوان حىزىبى بەعسى عەرەبى ئىشتىراكى و پارتىدا دروستىبو، بە تەحدىد لى نىوان سالىح يوسفى و عەلى سالىح ئەلسەعدى ھەبو، ئەم دوانە يەكتريان ئەدى، وا بزانم بەھۆى فوناد عارفەو يەكەم پەيوەندى دروست بو. سالىح يوسفى، ھەمان مەرجى ئىمەي پى گوتىونەو كە برىتى بو، لى ئۆتۆتۆمى و سەلماندنى مافى دىموكراتى، ھەروەھا كاروبارى كوردستان بدرىتە دەست پارتى و مەلا مستەفاش بىكرىت بە حاكمى گشتىبى كوردستان.

ھەردولا مەسەلەى ئۆتۆتۆمىيان وەكو (مبەد) قىبولكەردبو، گوتىويان بەلى باشە، ئىمە ئامادەين، ئۆتۆتۆمى بەدەين و ئىجازەش بەدەين بە پارتى.

ئەوان گوتىويان: "لە كوردستاندا دەورى ئىمە چى دەبىت، لى عەرەبستان، ھى ئىوەش بەھەمان شىوە ئەبىت"، بۆ تەئىدى ئەو بەلىتەنەيان كە دابويان، شاھىدىك

دینمه وه ئه ویش دکتۆر جه مال ئه تاسییه، له پێشه کی کتێبه که ی "عه ره ب و کورد، تیروانیکی عه ره بی ده رباره ی مه سه له ی کورد" دا ئه لێ: "شۆرشی شوپات رویدا (ئهو پیتی ئه لیت شۆرش)، ئیمه وه فدیک بوین له شامه وه چوینه به غدا، عه لی سألح سه عدیمان بینی، من لیم پرسى: ئایا هیچ ده رباره ی مه سه له ی کورد هه یه؟ ئه ویش گوتى: ئیمه به لیتمان داونه تی، که ئۆتۆنۆمیان بده ینى، به لام ئیستا نایان ده ینى، شتی که یان ئه ده ینى، ئه گه ر رازی بون باشه، ئه گه ر رازی نه بون، ئه وا له ماوه ی دو هه فته، یان چوار هه فته له ناویان ئه به ین، پیم گوتن، کورد به و شیوه یه له ناو ناچی، ئه وه ریگایه کی هه له یه."

ئهو به لگه یه که، شایه ته که کابرایه کی به عسی ناودار و به ریزه که راستی هه لۆیستی ئه و کاته ی به عسیه کان رون ئه کاته وه، چونکه ئیمه به لگه ی نوسراومان نیه ئه وان ته نها له ریگای که ریم قه ره نیه وه په یوه ندیان کردبو، شاهیدی تریش هه یه که له حزوری عه بدونا سردا باسی کردوه.

که ئینقیلابی شوپات رویدا، سألح یوسفی و فوئاد عارفیش بروسکه ی پیروزیان لیدا، سألح یوسفی په له ی کرد له لیدانی بروسکه که، ئه وه دو خالی سلبی تیدا بو، یه که میان بروسکه که نه ده گونجا له گه ل سیاسه تی مه کته بی سیاسی ئه و سه رده مه، دوه میان، ئه و بروسکه یه بوه هۆی ئه وه ی، ئه فسه ره کورده کان له هه رکۆییه ک هه ن، پشتیوانی له و ئینقیلابه بکه ن.

بۆنونه بۆت بینمه وه، شاری به سه ره له ده ست مرحوم عه قید عه بدولقادر فایق بو، عه قید عه بدولقادر رونا کبیریکی دیار بو، دوا ی بروسکه که، ناچار بو ئه ویش بروسکه ی پیروزیایی لیدات، چونکه بروسکه که وای ئه گه یاند که هه ردو شۆرشه که مان پیکه وه له حیمکرا، ئه مه جگه له وه ی، لای زۆریه ی خه لکی عێراق بروسکه که مان قبول نه بو.

هه روه ها کاریگه ری خرابی ئه و بروسکه یه ئه وه بو، ئه و ئه فسه ره عه ره بانه ی له کوردستان بون و دۆستی عه بدولکه ریم قاسم بون، بۆچونیک پێشکه وتنخوازانه ی دژی به عسیان هه بو و ئه یانویست به رگری بکه ن، به هۆی ئه و بروسکه یه وه، بی هیوا و خا بونه وه. من خۆم له عه قید نه به ویم بیست، ئه و کاته له ناوچه ی میرگه سور نامر لیوا بو، به ته مابو خۆی و لیواکه ی هه لگه ریته وه، به لام که بروسکه که لیدرا، ئیتر وازی له هه لگه رانه وه هینا، خۆی و چه ند نه فه ریک فیاریانکرد، گوتی: "ئه گه ر ئه و بروسکه یه نه بوا یه و بمزانیایه که پارتی دژی ئه و ئینقیلابه یه که له لایه ن به عسییه کانه وه پیتی ئه گوترا سه وره، ئه وا هاوکاریمان ئه کرد و هه لده گه راپینه وه."

من بهش به حالی خۆم پیموایه:

یه که م: سالح یوسفی ئەو بروسکه یه ی له ژیر، کاریگری جۆش و خرۆشی ئەو ریکه وتنه دا لیدابو که پیشتر له گه ل به عسییه کاندایا کرابو، هه مان جهاماعت بون و پیمان وابو، ئەوانه وه عده کانیا ن ئەهیننه دی و قسه ی زۆر خۆشیا ن بۆ کردبو، وه عده ی زۆر باشیا ن پێ دابو، به فرسه تیا ن زانیبو، وایا ن لیکردبو، هه تا زوه با ده ورمان هه بێ له به شداریکردن، بۆئه وه ی دوا یی بتوانین نازیکه ی ن به سه ریا ندا و ده سه کو وتیک به ده ست به ینین. ئیمه هه یچ کاریگریه کما ن له سه ر ئەو راپه رینه ی به عسییه کا ن و ناسرییه کا ن نه بو.

دوهم: من پیموایه ئەگه ر ئەوکاته، له نیا ن پارته ی و حیزبه ی شیوعیدا هاوکاری ته وا و هه بوا یه و پیکه وه نه خشه یه کما ن بکیشایه بۆئه وه ی ئەگه ر له به غدا، ئینقیلابی عه سه کری رویدا ت، چۆن به یه که وه له کورده ستا ندا کاریکه ی ن، ئەوکاته ئەوانرا ده ست به سه ر زۆریه ی زۆری کورده ستا ندا بگیری ت.

کاتی ئینقیلابه که رویدا، به راستی دیسا ن دو بۆچونی جیاوا ز له نا و پارته دا هه بون، وه کو هه مو جارێک، به کێکیا ن ره ئی مه کته بی سیاسی بو که مامۆستا ئیبرا هیم له بروسکه یه کدا، بۆ مه لا مسته فای نارد، نوسی بو ی: "ئەگه ر ئەو شه په ده وام بکا ت له نیا ن عه بدولکه ریم قاسم و به عسییه کاندایا، واباشه ئیمه بچینه نا و شا ره کا نی کورده ستا نه وه، داگیریا ن بکه ی ن و زۆریه ی ناوچه کا ن بخه ی نه ژیر ده سه لاتێ خۆما ن و خه لک چه کدا ریکه ی ن".

ئەگه ر حکومه تی به عسی مه رجه کا نی ئیمه ی جیه جیکرد، خۆ هه ر باشه، ئەگه ر جیه جیتی نه کرد، ئەوا چه ک و پا ره و شتی زۆرما ن ده سه تکه وتوه، هه مو ئەو ئەفسه رانه ی که دژی ئەو حکومه ته ن له ده ورمان کۆده بنه وه.

سێیه م: مه لا مسته فا ره ئی وابو، "کاری وا نه که ی ن، هه لیک بده ی ن به و حکومه ته ی که تازه ها تۆته سه رکار"، من ئەو کا ته له گه ل مه لا مسته فا بوم و هه مان بۆچونم هه بو.

منیش پیموایو، ئەو بۆچونه ی مه کته بی سیاسی عه مه لی نییه، قابیلی جیه جیکردن نییه، به لآ م به راستی دوا یی رودا وه کا ن ده ریا ن خست، ره ئی مه کته بی سیاسی زۆر دوربیا نه و شۆرشگێرا نه بو.

ئەگه ر ئەو رۆژه پارته ی به بانگه وا زی که وه چوبا یه نا و خه لک و نا و شا ره کا نه وه، ئەوا له و دو، سێ رۆژه ی که له به غدا له نیا ن که ریم قاسم و به عسییه کاندایا شه رپو، ره نگبو گه لی که س په یوه ندی به پارته ی وه بکرا یه و گه لیک که سیش

یارمەتی بدایناپە، رەنگە بمانتوانیایە هەندێ شاریش بگرین، بەتایبەتی ئەگەر سەڵح یوسفی ئەو بروسکەیی لێنەدایە .

ئەو کاتە، ئێمە لەگەڵ مەلا مستەفا لە ناوچەی پشدر بوین، دواى ئەوێ کە سێ رۆژی پێچو و عەبدولکەریم قاسم کوژرا، دەستیان بەسەر بەغدادا گرت، ئەوەندەمان زانی سەڵح یوسفی هاتو و لوقمانی مەلا مستەفای لەگەڵ خۆی هێنابو کە لە بەندیخانە رای کردبو، هەروەها کەریم قەرەنیش هات و گەشتنە ئەو ناوچەیی کە مەلا مستەفای لێبو . ئەو کاتە مەلا مستەفا لە ناوچەی مەنگورەکان بو، من باشم لە بیرە ئیوارەبو، مەلا مستەفا میوان بو لە مائی عەلی حەسەن ئاغا لە دێی (شەرویت)، ئاگاداریان کردووە، میوانی هاتو و داویان ئەوێ کە پارێتی وەفدیک بنیتریت بۆ بەغدا بۆ ئەوێ بچێ لەگەڵ کاربەدەستاندا گفتوگۆ بکات، چیتان هەبە و چیتان ئەوێ لەگەڵیان باسی بکەن .

گفتوگۆ لەگەڵ بەعس

* واتا بەعسیەکان نیازی گفتوگۆیان هەبو لە گەڵ کورد؟

- بەلێ، بە کەریم قەرەنیمان گوت: کە وەک نوێنەری حکومەتی تازە هاتبو، "ئایا حکومەت چی ئەدات بە کورد؟" کەریم قەرەنی گوتی: "من پێش ئەوێ بێم بۆ ئێرە، تاهیر یەحیام بینیو،" تاهیر یەحیا سەرۆک ئەرکانی جەیش بو، یەکیک بو لە ئەندامانی مەجلیسی قیادەى سەر، گوتی: گوتویتی "ئێمە لەسەر پەیمانەکانی خۆمان سورین و جێبەجێی ئەکەین".

سەڵح یوسفیش هەر رەئى وابو، کە ئەوانە لەسەر وەعدەکانی خۆیان سورن و جێبەجێی ئەکەن .

پرسیارەکە ئەو بو، کێ بچێ و کێ نەچی بۆ گفتوگۆ؟ مەلا مستەفا رەئى وابو کە وەفدیکى عەشایەری بچێ، شیخ حوسینی بۆسکینی، عەباسی مامەند ئاغا و هەندیک لە پیاو ماقولانی ئەو ناوچانەى ئیقتراح کرد و گوتی: با ئەوان بچن . باش لە بیرمە، شیخ حوسینی بۆسکینی هەلێ دایە و گوتی: "وەلا جەنابی

مه‌لا موسته‌فا ئی‌مه بۆ‌هر کوئی‌ه‌ک بلیتیت ئاماده‌ین و ئه‌چین، به‌لام ئی‌مه ئاگاداری مه‌سه‌له‌کان نین، سیاسه‌تیش نازانین، ئه‌وانه‌ حیزبین که هاتونه‌ته‌ سه‌ر حوکم، ئه‌وه وه‌فدیکی شاره‌زا و لیزانی حیزبی ئه‌ویتی، مه‌سه‌له‌ن گوتی: "پیاویکی وه‌کو مام جلال باشه بۆ ئه‌و ئیشه"، عه‌باسی مامه‌ند ئاغاش، له‌وێ بو، ئه‌ویش ته‌ئیدی کرد و عه‌شایه‌ره‌کانی تریش که ئاماده‌بون ته‌ئیدیان کرد، مه‌لا موسته‌فا گوتی: "که‌واته با جلال بچیت".

به‌و جوړه من به‌ پێشنیازی عه‌شایه‌ر، بومه نوینه‌ری پارته‌ی و بارزانی بۆ گفتوگو له‌گه‌ڵ ده‌سه‌لاتدارانی تازه‌ی به‌غدا، هه‌روه‌ها من بروسکه‌م لێدا بۆ (م.س)، ئه‌وانیش رازی بون، به‌و شیوه‌یه‌ من رویشتم، هه‌م نوینه‌ری مه‌لا موسته‌فا و هه‌م نوینه‌ری مه‌کته‌بی سیاسیش بوم.

له‌ بیرمه، چوین بۆ قه‌لادزی له‌وێ ئه‌فسه‌ریکی کوردی خه‌لکی کۆیه‌ی لیبو، ناوی حه‌میدی حاجی تایه‌ر چه‌له‌بی بو، ئامر حامیه‌ی ئه‌وێبو، چوینه‌ لای ئه‌و، ئه‌ویش له‌وێوه ئوتومبیلی بۆ گرتین بۆ سلێمانی. شه‌و له‌ سلێمانی مایه‌وه، بۆ به‌یانی چوین بۆ بازار بۆ جلوه‌رگ کرین، من هه‌ر به‌ جل و پیلایوی کوردیه‌وه هاتبوم، پیلایوی لاستیکم له‌ پێدابو.

خه‌لکیکی زۆرمان لێ کۆبووه‌وه، هواتافات ده‌ستی پێکرد، بژی و بپوخی.

*** ئایا ئه‌وه‌ یه‌که‌م وه‌فدی فه‌رمی پارته‌ی بو بۆ گفتوگو له‌گه‌ڵ سه‌رانی کوده‌تاکه‌؟ یان پێشتر وه‌فدی کوردی به‌ نه‌هینی و ناشکرا گفتوگویان له‌گه‌ڵ کردبون؟**

- به‌لێ، هه‌ردوای ئه‌وه‌ی که جلوه‌گمان کړی، چوینه‌ حامیه‌، ئه‌وکاته زه‌عیم سدیقه مه‌شه‌وره‌که ئامیری حامیه‌ بو، له‌وێ به‌ هه‌لیکۆپته‌ر ره‌وانه‌یان کردین بۆ که‌رکوک، له‌ویشه‌وه به‌ ئۆتومبیل بۆ به‌غدا که چوینه‌ به‌غدا، من و سالح یوسفی و که‌ریم قه‌ره‌نی پێکه‌وه بوین، به‌لام وه‌فده‌که له‌ راستیدا ته‌نها دو که‌س بوین، واتا من و سه‌یدا سالح که بۆ شاره‌زایی له‌گه‌لمدا هاتبو، به‌لام وه‌فده‌که به‌ناوی منه‌وه‌بو، ئیواره ئی‌مه‌یان برده ئوتیل به‌غدا، ئه‌وکاته چاکترین ئوتیلی به‌غدابو⁽⁷⁾.

هه‌ره‌مان ئیواره، فوئاد عارف و تاهیر یه‌حیا هاتن بۆ سه‌ردان و به‌خیره‌اتمان، تاهیر یه‌حیا، گوتی "دیاره بۆ جیبه‌جیکردنی وه‌عه‌ده‌کان هاتون" گوتم به‌لێ، گوتی "هه‌رئه‌وه‌یه که ئی‌مه له‌سه‌ری رێکه‌وتوین، ئه‌ویش حوکمی زاتییه، شتی تازه‌نییه"، گوتم: "نه‌خیر هه‌ر حوکمی زاتیه و جیبه‌جیکردنیته‌ی"، گوتی: "ئه‌وانه کاری ئاسانن، زۆر به‌خیر بیته‌ی" و زۆر گه‌رم گۆپی نیشاندا. منیش گله‌ییم کرد و گوتم:

"مه جلیسی قیاده ی سه وره که سی کوردی تیدا نییه؟" گوتی شتی وانیه "شلون ما بیها آکراد، لعد شنو انا، آنا کرد": ئینجا دواتر ده رکه وت که تاهیر یه حیا به ره گه ز کورد بو.

به یانی زو هیشتا هر به جلی کوردییه وه منیان برده لای سه رۆکی کۆمار، عه بدولسه لام عارف، ئه وه یه که مجار بو که من عه بدولسه لام عارف ببینم، پیشتر نهم بینبو، هر دور به دور نه بیت. به خیر هاتنی کردین، بۆ یه که مجار گویم لیبو باسی کوردستان ئەکات و ئەیگوت: "شعبنا فی کردستان" و "آخوان شلونهم" و ئه جوړه قسانه.

لام سهیر بو، عه بدولسه لام قسه ی وا بکات، چونکه ئه وه مشهور بو به قهومی، قهومییه کی ناسیونالیست و بیرته سک و شوئینی. به لام که ئه وه قسانه ی به سه ر زاردا هات و گوتی "ئیمه ئه و ریکه وتنمانه ی که کاتی خۆی کردومانه، مولته زمین پیوه ی، له گه ل ئیوه داده نیشین جیه جیتی ئەکهین".

دوابه دوا ی ئه وه، چومه لای ئەحمده حه سه ن به کر و سألح مه هدی عه ماش که وه زیری دیفاع بو، ئەوان پیکه وه دانیشتون، زۆر به گه رمییه وه پیشه وازیان لیکردم و گوتیان "ئیمه له سه ر به لینه کانی خۆمانین، پیکه وه داده نیشین ئینشه لا کاره کان ئەنجام ئەدهین".

کاتی مواجهات ته وایبو، گوتیان با ئیمه ش دانیشین و گفتوگو بکهین، ئیمه ش گوتمان زۆر باشه. من به باشم نه زانی خۆم به تنیا به شداریم له گفتوگو کردندا، بۆیه جگه له سألح یوسفی داوام له بابا علی و فوئاد عارفیش کرد که (هه ردوکیان کرابون به وه زیر له وه زاره ته نویکه ی به عسیه کاندا) ئەوانیش به شدار بن^(۱).

* ئەوان بئ ناگاداری پارتنی کرابون به وه زیر، یاخود کاندیدی پارتنی بون، بۆ وه زیر له حکومه تی به عسیه کان؟

- کاتی خۆی، مه لا مسته فا ناوی چوار که سی بۆ ناردبون، ئەوان دوانیان له چواره که هه لبژارد، باباعه لی و فوئاد عارف بون، ئەوانی تریان وه رنه گرتبو، شوکور ئیمه مانانی تیدا نه بوین، ده نا حه یامان ئەچو، چونکه ئه وه حکومه ته کۆنه په رست و خوینرێژه ده رچو.

که دانیشتین، من و سألح یوسفی و بابا علی و فوئاد عارف بوین، ئەوانیش بریتی بون له: علی سألح سه عدی، سألح مه هدی عه ماش و دو، سئ که س بون. من باسی داخواییه کان و ریکه وتنی خۆمانم بۆکردن، علی سألح سه عدی

مەوزوعەكەى گۆرى و ھىتايە سەر ئەوھى، كە ئىستا ھەرچى شىوعىيە رادەكات و دىتە لای ئىو، ئىوھش دالەدىان ئەدەن، نازانم ئەوھ چۆننەبىت، ئەوھ ھەلۆىستىكى دوژمنانەيە! منىش گوتم:

يەكەم: من ھاتوم بۆ مەسەلەى ھوكمى زاتى خۆمان، نەك بۆ مەسەلەى شىوعى!

دوھەم: لای ئىمە عورفى عەشايەرى ھەيە، خەلكىك پەناى بۆ ئىمە ھىتا، ئىمە ناتوانىن بىگرىن و تەسلىمى كەينەوھ.

سپھەم: ئىمە دژى ئەو سىياسەتەين، سىياسەتى ئىبادەى شىوعىمان پى باش نيە، سىياسەتى قران بە شىوعى سىياسەتتىكى خراپە و چەوتە، خۆشتان رۆژى دى لىي پەشىمان ئەبنەوھ، ئەوھ سىياسەتتىكى كۆنەپرستانەيە، خۆشتان ئەزانن، ئىمە چەند جىاوازىمان ھەيە لەگەل حىزبى شىوعىدا، ئەوان لە زەمانى كەرىم قاسمدا چەند دژى ئىمە بون؟ چىان بە ئىمە كروھ؟ بەلام ئەو كوشتن و پرىن و لەناوبردنە چارەسەر نيە، كارىكى خراپە.

* ناوهرۆكى كۆبونەوھەكان چى بون، گىروگرفتەكان چى بون؟

- لە كۆبونەوھەكەدا، باس لەسەر مەسەلەى شىوعى كرا، ئەو مەسەلەيە ھۆيەك بو بۆ تىكدانى كۆبونەوھەكان، ھەربۆيە بە ھىچ ئەنجامىك نەگەيشتىن. رۆژى دوھەم دانىشتىنەوھ، دىسان ئەمجارە ئەحمەد حەسەن بەكر و سالىح مەھدى عەماش و چەند كەسىكى تر ئامادەبون، گوتيان: "ئىمە زۆر ئامادەين، پەيمانەكان جىبەجى بكەين"، قسەى زۆر چاكىان كرد، بەراستى سالىح مەھدى عەماش بە پىچەوانەى ئەو وتارەى كە دوايى داى و گوتبوى: "ھىرش بۆ كوردستان وەكو سەيرانىك وايە بۆ شىمال"، باسى ئەوھى كرد، "مىللەتى كورد ھىچ كاتى لەناوناچىت، ئىنسان زەلامىك دەكوژىت ھەتا رۆژى قىامەت بەسەرىدا ئەپرېت و ئەلەين: قاتلە، چۆن بەگژ مىللەتلكدا بچىن، لەبەرئەوھ، گرنگە كە مىللەتى كورد مافى خۆى بدرىتتى، ئىمە دژى ئەوھ نىن، كورد مافى خۆى وەربگرىت، تەنانەت ئىمە ھىوادارىن رۆژىك لە رۆژان كوردستان ھەموى رزگارى بىت و يەك بگرىتەوھ و جەمھورىەتى كوردستان دروست بىتت."

قسە زۆركرا، ئەوھى كە زۆر جوانترىش قسەى كرد، حازم جەواد بو^(۶)، حازم جەواد ئەو كاتە بە شەخسىكى ديارى حىزبى بەعس دادەنرا، گوتى: "وہللاھى من لەسەر ھوكمى زاتى ھىچ موناقاشەم نىيە، چونكە لايەنگرى ئەوھم، جەمھورىەتى

کوردستانی ئیشتیراکی دروست بێت، لەبەرئەوه من بەراستی هیچ موناڵەشەیه کم نییه لەسەر حوکمی زاتی، من پشتگیری داخواری زیاترم بۆ ئەم برادەرانه . لەبەرئەوه بەلای منەوه موشکیله نییه، بەلام پرسیاره که ئەوهیه، چۆنی ئەکهین و کهی؟ موناڵەشەکه لەسەر ئەوه ئەسورایهوه ئیستا بی یاخود دواخزیت، یان نه کریت ."

پهراوتزفكان:

- ۱- نهو روژنامه‌نوسه، دانا نادهم شمیت بو که سەردانی کوردستانی کرد و دوایی کتیبیکی به‌ناوی (رحلة الی رجال شجعان فی کردستان)، نوی.
- ۲- له‌گەڵ نه‌وه‌ی بارزانی پنی ناخۆش بو، پنی بوتربت "ماموستا" به‌لام زۆر نامه‌ی م.س. و ده‌زگاکانی تری پارتی و که‌سایه‌تی ناسراوی تر هەن که نامه‌یان بۆ بارزانی نویسه و به "ماموستای به‌ربز" ده‌ستیان پیکردوه، هه‌روه‌ها بارزانیان به‌ چه‌ند نازناوتکی تر، بانگ کردوه، یان نامه‌یان بۆ نویسه، وه‌ک: شیخ مسته‌فا، جه‌نرأل، هاوڕینی سه‌رکردوه، زه‌عیمی نازادی، پشه‌وای مه‌زن، سه‌روکی بالآ، کاک و هتدد.
- ۳- وه‌فده‌که له ۱۹۶۳/۲/۱۹ گه‌یشتنه به‌غدا، له مام جلال و سألح یوسفی، پیکهاتبون، مام جلال خۆی له کتیبی رحلة الی رجال شجعانی دانا ادهم شمیت.ل. ۳۶۲ به‌ درژی باسی نه‌و سه‌فه‌ره ده‌کات.
- ۴- بارزانی له چه‌ند چاپیکه‌وتتینکدا له‌گەڵ روژنامه‌نوسانی بیگانه وتویه‌تی: "به‌عیه‌کان په‌یمانان داینی بۆ پیدانی حوکمی زاتی، به‌لام به‌لئینکی نوسراو نه‌بو، نه‌چوه سه‌ر کاغه‌ز و نیمزا نه‌کرا" (التیار السیاسیة فی کردستان العراق - صلاح خرسان.ل. ۱۰۱).
- ۵- حازم جواد له ۱۹۳۶ له ناسریه له‌دایک بوه و نه‌ندامینکی چالاکی حیزی به‌عس بوه، له ۱۹۵۸ گیراو دوایی توانی رابکات بۆ سوریا، دوای کوده‌تای ۱۹۶۳، بو به وه‌زیری ناوخوا، به‌ یه‌کین له میان‌وه‌ه‌کانی ناو حیزی به‌عس دانه‌رتت، له دوای ته‌مه‌نیدا له شاری له‌ندن گیرسایه‌وه.

عبدالناصر و كورد و خهباتى كوردى - عه ره بى

عبدالناصر و مهسه له ی کورد

* بۆچی حکومت ته که یان توانای بریاردانیان نه بو؟

- له پاش ئیحراچکردن و دواى نه وهى که من زۆر سور بوم له سه ر داخوازییه کان، گوتیان، نه ترسین ئیمه نه و ئیشه گرنگانه به بچ عبدالناصر بکهین، ئیمه هیچ له عبدالناصر ناشارینه وه، نه بیته پرس به و بکهین.

ئه حمده حه سه ن به کر گوتی: سه یهین (یکسر رکبتنا) و نه لئ نه وانه عیراقیان ته قسیمکرد، جیا یان کرده وه، واو وایان کرد.

له بهر نه وه نه بیته بچین بۆلای عبدالناصر، نه وه خته ۱۷ نیسانی ۱۹۶۳ بو، یادى (وه حده ی سورى و میسرى) نه کرایه وه، هه مو گوتیان: "با بچین بۆ میسر و توش له گه لمان وه ره، له وئ نه وه مه سه له یه باس نه که ین له گه ل عبدالناصر و دواى نه چینه جه زائیر لای بنبیلاش، له گه ل نه ویش باسى نه که ین، نه گه ر پشتیوانی عه ره بیشمان هیتایه وه، نه وا به یانیک ده رده که ین و ئیعلانی نه که ین".

راستییه که ی من نه ته له فونم هه بو بیکه م، نه به رقییه و لاسلکیم لابو، بۆ نه وه ی خه به ر به مه لا مسته فا بده م، ماوه که که مبو، بچ پرسى مه لا مسته فا و مه کته بی سیاسى پیمخۆش نه بو بچم، به لام سه فه ره که شم زۆر پیتاشبو.

سه فه ره که هه لیک بو هاتبوه پیشه وه، له و سه فه ره دا نه مان توانی عبدالناصر و بن بیلا ببینین، ره ئی خۆمانیان بۆ باسبکهین، بۆ نه وه ی هه ر نه وان به ته نی نه چن و نه وه یان له گه لدا باس بکه ن که له سو دى خۆیان بیته، جگه له وه، من ئیستا و نه وساش له و قه ناعه ته دا بوم، له پیتاوی به رزکردنه وه ی مه سه له ی کورد، له کیشه یه کی عیراقی ناوخۆوه به رین بۆ ئاستی عه ره بی و له پاشاندا بۆ ئاستی جیهانی، نه مه پیتاخستنی مه سه له ی کورده . دیاره من جگه له و خاله ش نه مه ویت لیره دا نه وه بلیمه وه، دانا ئاده م شمیت^(۱) له کتیبه که ی دا که له ۱۹۶۵ ده رچوه به ناوی (Journey Among Brave Men) که جه رجیس فه تحو للاً ته رجومه ی کورده به (رحله الی رجال شجاعان فی کردستان)، دانا ئاده م شمیت

ئەلئ: "دو رهئی هه بو له ناو بزوتنه وهی کوردیدا: یه کیکیان جه لال تالە بانئ به رجه ستهی ئە کرد، یه کیکیان مه لا مسته فا"، ههروه ها باس ئە کا و ده لئ "مه لا مسته فا دژئ ئە و جۆره په یوه ندیه و چونه بو بۆ لای عه بدولناسر، توپه بو که بیستی جه لال چوه، گوتوبوی که ئیمه جیمان به سه ر عه بدولناسر و بین بیلاوه هه یه؟ چ عیلاقه مان هه یه به سه ر عه ره به وه، ئە مه چییه، بۆ ئە چیت؟ من ئە وم بۆ کاری وا نه ناردبو"، ناره زایی نیشان دابو، هه تا ئە لئ: "من له فرۆکه خانه ی به غدا بوم که جه لال تالە بانئ ئە گه رایه وه، پیمگوت مه لا مسته فا نارازییه، رهنگی تیکچو مشه وه ش بو، رهنگی زه رد بو له ترساندا".

په ئی دوهم: رهئی جه لال تالە بانئ بو، که پئی وابو: "ئو سه فه ره زۆر گرنگه بۆ کورد، ئە گه ر بتوانیت مه سه له ی خۆی به عه ره ب بنا سی نیت و پشتیوانی که سانی وه ک عه بدولناسر و بین بیلائی بۆ رابکیشیت، ئە و له ویدا ئە و هه لۆیسته به دوربینی حسیب ئە کات، ئە لئ ئە وه دوربینی و زیره کی جه لال تالە بانئ له وه دا خۆی ئە نوینیت".

سه فه ری قاهیره ی بی پرسئ بارزانی

* که واته ئە وهی دانا ئاده م شمیت باسی کردوه، که تۆی له فرۆکه خانه بینیه و باسی هه لۆیستی بارزانی بۆ کردویت راسته؟

- به لئ هه ز به راستی وابو، من که دوایی هاتمه وه زۆر ترسام، چونکه هه ره شه ی بۆ ناردبوم، منیش ترسام نه وه ک مه لا مسته فا لای رۆژنامه نوسان بلئ ئیتر ئە و نوینه ری ئیمه نیه، ئە و کاته هه مو مه سه له که تیکده چو.

لای دانا ئاده م شمیت و یه ک، دو رۆژنامه نویسی فه ره نسی گوتبوی، به لام زۆر ئاشکرا نه بو، من که ئە و هه سته م هه بو له لایه که وه پیم باشبو بچم بۆئه و سه فه ره، له لایه کی تریشه وه ئە ترسام، چونکه به عسیه کانیش زۆر ئیلحاحیان ئە کرد، بابه عه لی و فواد عارفم بینئ، به وانم گوت: ئایا من بيم بۆ ئە و سه فه ره؟ چونکه من پرسم نه کردوه، گوتیان: هاتنت بۆئه وئ زۆر باشه و گوتم منیش پیم

باشه، به لآم راستیه که ی سلّ له مه لا مسته فا نه که مه وه، گوتیان: مه لا مسته فا له سر ئیمه! من نه شمزانی که مه لا مسته فا زور ریژ له بابه علی و فواد عارف نه گریّت، له بهر نه وه ی نه وان گوتیان له سر ئیمه، منیش گوتم ده باشه، هه والّی پی بگه یه نن که ئیمه ناردمانه، نه وانیش رازی بون و گوتیان باشه.

من سه فه ره که م له سر نه و نه ساسه قبول کرد که چوم بۆ قاهره هه ره به جلی کوردیه وه بوم، فریا نه که وتم هیچ شتیک له گه لّ خۆم بهینم، هیشتا نه په رزابوم قاتیك چاکه ت وپانتۆل بکړم.

دورۆژیو له به غدا نه په رزابوم بچمه بازار، هه تا نه په رزابوم بیجامه بکړم! باوه رکه بیجامه م نه بو، تا قمی ته راشم نه بو، نازانم چۆن ریشم نه تاشی!

که ئیواره که ی گه یشتینه قاهره ئیمه یان برده ئوتیل، ئیستاش له بیرمه من و حسین جه میل له ژوریک دونه فه ری بوین، بیجامه م نه بو چاوه ریم کرد، تا نه و بنویت و منیش به جلی ژیره وه چومه جیگا که وه. رۆژی دوهم سه عدی حه مه د نه مین دزه یم نارد و گوتم سه عدی نه په رزابوم، بیجامه، تا قمی ته راش و نه و شتانه بینم، به شکو بچیت بۆم بکریت، نه ویش بۆی هینام بۆ ئوتیله که.

*** که ی عه بدولنا سرتان بینی، هه ئوستی چی بو به رامبه ر به کیشه ی کورد و به رامبه ر به کوشتی شیوعیه گان؟**

- هه ره که گه یشتینه نه وئ، عه بدولنا سر پیشه وازی لی کردین و چه ند شتیکی گوت، به باشی نه زانم لی ره دا باسی بکه م، خۆزگه له فرسه تیکدا نه منوسی، چونکه نه و هه لئویستانه له دنیا ی عه ره بیدا گرنگه:

یه که م: ناسر گوتی: "هیچم پیخۆش نییه نه و خه لکانه له عیراق کوژاون"، گوتی "هه تا به کوژانی که ریم قاسم، مه سرور نیم، خۆشحال نیم، چونکه کابرایه ک بوه شوپشی به رپا کردوه، ده وری هه بو له دروستکردنی نه فسه ره نازاده گان، هه ق نه بو نه وه نه نجامی بیت"، گوتی: "من پیم ناخۆشه عه بدولکه ریم قاسم خه لکی کوشتوه، یان دژی ئیمه بوه، به لآم به راستی مه سرور نیم به کوشتی"، گوتی: "دلگرا نیشم نه ک دلخۆش، ته نها بۆ کوشتی یه ک که س دلگران نیم، به لآم دلخۆشیش نیم، نه ویش مه هداویه (لانه سب فی اعراضنا و شرفنا)".

من جلی کوردیم له به رابو، عه بدولره حمان به زاز ته قدیمی کردم و گوتی: "نه مه پاریزه ره، فلانه، به جله کوردیه که ی سهرتان لی نه شیتویت، نه و راسته وخۆ له سه فه ره وه هاتوه"، منیش بیگومان هه لم قۆسته وه، به زاز گوتی: "قوتابی خۆشم

بوه له كوليەى حقوق"، گوتم: بهائى فهسلشى كردم له سەر تو، عهبدولناسر گوتى له سەر من؟ گوتم بهائى، "كاتى عدوانى سولاسى بو، من قوتابى بوم له حقوق، موزاهره مان كرد، له موزاهره كه دا وتارم خویندهوه، بۆيه له سەر ئهوه فهسلان كردم، خۆى بانگى كردم، گوتى تو سالتىك فهسل به، چونكه له موزاهه رادا به شداريت كردوه".

له پاشان كه دانیشتین عهبدولره زاق زاهیر، نه قییبى محامیین كه له ههلبژاردنى قهومییه كاندا ده رچوبو، وهلامى دایه وه گوتى: "جه نابی سه رۆك هه رچه نده من به عسیش نیم و قهومییم، به لام شیوعى زۆر زولمیان كردوه، زۆر خراپه یان كردوه، له بهرئه وه به رهئى من شیوعى نه بن ئه وها موعامه له بكرین. سه رۆك و لیپرسراوه كان ملیان په پینرئ، واتا ئیعدام بكرین، كادیره كانیان موعه سه كراتى کاریان بۆ بكریته وه، تا میشکیان پاک نه بیته وه، جه ماهیره كه شیان له به ندیخانه به ند بكرین".

منیش ته عه لیه كه م ئه وه بو، گوتم: "جه نابی سه رۆك، ئه وه مامۆستا عه بدولره زاق وهك نه قییبى پارێزه ران ئه و قسه یه ئه كات، كارى پارێزه ر ئه وه یه، به رگری بكات له پرنسیبى (المتهم برئ حتى یدان)", بیگومان گالته م پیکرد، گوتم: ئه و به سیفته ی ئه وه ی نه قییبى محامییه ئه و قسانه ئه كات، عه بدولناسر پیکه نى و گوتى: یه كه م: من له گه ل ئه و بۆچوانه نیم.

دووه م: كوشتنى شیوعیم زۆر پین خراپه، ولاتانى سوسیالیستیمان ئه كات به گزا، جیهانمان لیته لده ستی، له به رچاوى دنیا دا به بزوتنه وه یه كى كۆنه په رستى خراپمان ئه دهنه قه له م.

سییه م: خه لك فه سل مه كه ن (عندما تحاربون الناس في آرزاقهم و معيشتهم) رییان نامینئ ناچار ئه بن دژایه تیان بكن، ئه وه ش كاریكى خراپه، جگه له وه گه مارۆى كۆمه لایه تی كاریكى خراپه .

له سەر مه سه له ی ئیتمه ش گوتمان، ئه وه كا كه جه لال هاتوه قسه ت له سەر مه سه له ی كورد بۆ ئه كات، دواى ره ئى جه نا بیشتمان ئه ویت. له سەرئه وه ریکه وتین كه له دانیشتنیكى تایبه تدا، من و فواد عارف ببینئ و قسه ی بۆ بکه ین، سلۆى بارزانى و مه كته بى سیاسیم پین راگه یاند، له به رچاوى هه مویان گوتم: "ئومیدىكى زۆرمان به جه نابت به ستوته وه و هیوامان زۆره كه ئیوه وهك سه ركرده یه كى گه وره ی عه رب تیگه یشتنیكى راسته قینه تان بۆ مه سه له ی كورد و عه داله تی مه سه له كه ی هه بیته و پشتیوانمان بن".

ناسر وهك ناوبريكر له نيوان كورد و حكومهتي عيراقدا

* لهو كۆبونهوه و يهكترينينهدا، داخواری ئيوه له ناسر چي بو؟

- ئيمه ئه مانويست ئه و حه كه م بيت، من گوتم ئيمه پيمانوايه ئيوه حه كه مينكي لايه نگرين بو ئيمه، چونكه ئيمه برا بچكۆله و مه زلومه كه ين كه هه قمان هه يه به سهر ئه وان هه وه، گوتمی من ئه تانينيم و فيعلهن رۆژي دوهم، فواد عارف و مني بيني، له سه ره تادا هه نديك قسه ي كرد، به لام ئه و تبي نه ده گه يي، فواد عارف عه ره بيبه كه ي و ته له فوزه كه ي وهك پيوست نه بو، عه بدولناسر به ته نها نه بو كه ئيمه ي بيني، ياریده دهري سه رۆك كۆمار زه كه ريا محيدين و سه رۆكي ئه نجومه ني وه زيران على سبريش ئاماده ي كۆبونه وه كه بون، من ده ستمكرد به قسه و باسي مه سه له ي كورد و باسي ريككه و تنامه ي نيوان خو مانمان بو كرد.

ئه ويش له سه ر شيوه و چۆنيه تي حوكمي زاتي پرسيا ري لي كردم، گوتمی: "ئايا سوپا و په يوه ندي ده ره وه ئه گريته وه، گوتم: "نه خير، سه رۆكايه تي و لات، دارايي گشتي، سوپا، په يوه ندي ده ره وه، پاره و هه ندي شتي تر، هه مو ئه مانه له ژير ده سه لاتي به غدايه، به لام ئيمه له كاروباري ناوخۆدا ده ورمان ئه بيت، گوتمی: "واتا وه كو يوگسلافيا"، گوتم "به لي ئه گه ر كه متريش بيت له يوگسلافيا، ئه وا ئيمه رازين.

گوتم: ئيمه سن تاقيكردنه وه ي و لاتاني ترمان له به رده ستايه، هه ر كاميكی بگونجی ئيمه قبولى ئه كه ين و ئه مانه و يت، يه كه م، يوگسلافيا، دوهم، هندستان، سته م، ئه و ليبيايه، ليبييا، له زه مانى سنوسى سن و يلايه ت بو، و يلايه تي به رقه، به نغازي و ته رابلوس، له به رته وه گوتم ئه وان هه ر كاميكيان له و سن نمونه يان پي باشبيت، ئه وا ئيمه رازين.

ئه وه نمونه ي عه ره بي، ئه وه نمونه ي ئاسيايي، ئه وه ش نمونه ي ئيشتراكی كه دوستی خو تانه .

عه بدولناسر، نيشانه ي ره زامه ندي له ده موچاويدا به دي ئه كرا، به لام قسه ي

نه کرد و گوتی: من دراسه‌ی ده‌کەم هەتا دینەوه، پرسپاری کرد، که ئایا ئیمه په‌نای شیوعییه‌کان ئەدەین. هه‌روه‌ها ده‌بارە‌ی ته‌سریحاتی عیسمه‌ت شه‌ریف وانلی پرسپاری کرد، هه‌ندی‌ک قسه‌ی حه‌له‌ق و مه‌له‌قی کردبو، گوتم: ئیمه له قسه‌کانی به‌رپرس نین، ئەو له‌خۆیه‌وه قسه نه‌کات. گوتی: "ئەو قسانه زۆر زیان له‌ئێوه ئەدات، ته‌سریحاتی‌کی خراپه"، گوتم: "وه‌للا ئەوه له‌خۆیه‌وه قسه نه‌کات و رای تایبه‌تی خۆیه‌تی".

له‌و دانیشتنه‌دا ئینتباعی‌کی باشم دایه، به‌ نیشانه‌ی ئەوه‌ی دوا‌ی بینینی من گوتبوی جلال تاله‌بانی ئینتباعی‌کی باشی دامی، مه‌فهومی ئەو بو ئۆتۆنۆمی، په‌یوه‌ندی عه‌ره‌بی و کوردی به‌لای منه‌وه په‌سه‌نده، بیگومان من باسی برایه‌تی میژویی کورد و عه‌ره‌بم کرد، گوتم "ئیمه ئومیدمان ئەوه‌یه تۆ ببیت به‌سه‌لاحه‌دینی ئەم سه‌رده‌مه، کورد و عه‌ره‌ب هه‌میشه‌ برابون، هه‌روه‌ها به‌ دان پیدانانی ئۆتۆنۆمی و سه‌لماندنی مافی کورد، برایه‌تی کورد و عه‌ره‌ب به‌هیزنه‌بیت، نه‌ک نه‌زعه‌ی لی‌کجیابونه‌وه زیادنه‌کات، به‌لکو نه‌زعه‌ی یه‌کیتی به‌هیزنه‌بیت، به‌ پێچه‌وانه‌وه ماف خواردن و ماف پێشیلکردن و ماف زه‌وتکردن، بۆچونی جیابونه‌وه به‌هیزنه‌کات".

ئەوکاته کورد، عه‌ره‌بی وه‌کو داگیرکه‌ر دیته‌ به‌رچاو، له‌به‌رئەوه ئەیه‌و‌یت له‌ده‌ستی رزگار‌بیت و رابکات.

عه‌بدولناسر ئەو قسانه‌ی زۆر پێباشبو، هه‌تا بو پشتگیری ئەوه شایه‌دی‌کی تریشم هه‌یه که زۆر هه‌لۆیستی باشبو، ئەویش دکتۆر جه‌مال ئەتاسیه، دیسان له‌ پێشه‌کی کتێبه‌که‌ی موزیر موسلیدا نوسیویه‌تی: دوا‌ی بینینه‌که‌یان "جه‌مال عه‌بدولناسرم بیني، ته‌ماشام کرد زۆر مورتاحه له‌و باسانه‌ی، جلال تاله‌بانی بۆیکردبو، چونکه له‌گه‌ل دید و ستراتیجی خۆیدا یه‌کی ئەگرته‌وه، به‌ ئیمه‌ی گوت: ئەم قسانه‌ی ئەم کوره‌ لاوه بۆیکردوم (ئەو وه‌خته وه‌کو ئیستا پیر نه‌بووم!) له‌گه‌ل مه‌شروعی ستراتیجی قه‌ومی عه‌ره‌بیدا ئەگونجیت".

ئیمه‌ش ره‌زاهه‌ندیمان تیدا به‌دی ئەکرد، به‌لام وه‌لامی راسته‌وخۆمان وه‌رنه‌گرت، میسر‌یه‌یه‌کان گوتیان له‌ مه‌سه‌له‌کان ئەکۆلینه‌وه، هه‌تا به‌منی گوت: "ته‌عه‌جوب مه‌که له‌وه‌ی ئیستا، مه‌سه‌له‌ن ئیمه وه‌ک حه‌ره‌که‌ی قه‌ومی عه‌ره‌بی زۆر باسی ئیشتراکیه‌ت ئەکه‌ین، باسی به‌یان‌تی‌کی قه‌ومی ئەکه‌ین که هه‌یشتا سیاغه‌ی ئەفکاری خۆمانمان نه‌کردوه، مه‌سه‌له‌ن ئیستا تۆ له‌ مارکسیه‌ک بپرسه بلێ مه‌وقیفت چه‌ له‌ مه‌سه‌له‌ی قه‌ومی، هه‌ل‌ده‌ست‌یت کتێبی‌کی لینین یان ستالینت بو ئەهینیته‌وه و ئەلیت ئەوان وایان گوت، به‌لام ئیمه شتی وا ئاماده‌کراومان نیه، له‌به‌رئەوه ئەبیت

دراسه‌ی بکه‌ین، تا ئیوه ئه‌گه‌رینه‌وه له جه‌زائیر ئینشه‌للا من دیراسه‌ی ئه‌که‌م و ئه‌تانینم و قسه‌ی لیده‌که‌ین" و زۆر به‌گه‌رمیه‌وه به‌پتی کردین.
 بۆ نیوه‌پۆکه‌ی ده‌عه‌وتی کردین له نادێ جه‌زیره، سه‌رۆک خۆشی هاتبو، به‌رامبه‌ری عه‌لی سالح سه‌عه‌دی بو له‌ولاوه وه‌زیری دیفاع، وه‌زیری دیفاعی عێراقی سالح مه‌هدی عه‌ماشیش ئاماده‌بو.

(فریک)یشیان هینا، فریک بلحه‌مام له‌و شوپنه‌هه‌بو، من له‌ ئه‌مین هویدیم پرسى، ئه‌وکاته سه‌فیربو، گوتم ئه‌وه فریکه یان فره‌یکه؟ چونکه له کوردستانیش هه‌مانه به‌ناوی (قه‌ره‌خه‌رمان)، واتا خه‌رمانی تازه، عه‌بدولناسر دیاربو ئاگاداربو له قسه‌که‌ی من، گوتی: بۆ؟ گوتم: وه‌للا فره‌یک به‌ کوردی مانای پێش ئه‌وه‌ی بگات، عه‌بدولناسریش هه‌لی دایه و گوتی: "ئێ جه‌لال ئه‌وه ره‌نگه کاتی خۆی سلاحه‌دین له‌گه‌ڵ خۆی هینابیتى بۆ ئیره" و هه‌ر به‌و بۆنه‌یه‌وه گوتی: "بیه‌ن با شوپنه‌واری باپیرانی ببینیت و شته‌کانی پێ پێشانده‌ن"، گوتم: "ئیشه‌للا شتی باشمان به‌جیه‌شتوه"، گوتی: "به‌لی ئاساری زۆر زۆر باشتان به‌جیه‌شتوه"، یه‌عنی هه‌ندیک موخامه‌له‌ی کردین.

سه‌فه‌ر بۆ جه‌زایر

* که‌ی و بۆچی و چۆن بو گه‌شتی جه‌زایرتان کرد؟

- له‌دوای سه‌فه‌ری قاهیره، چوین بۆ جه‌زایر، له جه‌زایر ئه‌حمه‌د بین بیلامان بینى^(٢)، لام وایه ٢٤ یان ٢٥ نیسانی ١٩٦٢ بو، له‌بیرمه یه‌که‌م رۆژی جه‌ژنی ره‌مه‌زان بو، هه‌تا ئیهمه‌یان برده شارێک پێی ئه‌لین، بلیده بۆ نوێزی جه‌ژن. له‌وێ هاتینه‌وه و بین بیلا که سه‌رۆک کۆماری بو، زۆر موته‌وازیع و ساده‌بو، زیاتر وه‌کو پێشمه‌رگایه‌تیم ئه‌هاته به‌رچاو.

که دانیشتین و قسه‌کرا، پرسى و گوتی ئه‌وه کتیه؟ گوتیان فلانه و من که باسی مه‌سه‌له‌ی کوردم کرد، به‌راستی ئه‌و له عه‌بدولناسر خیراتر و سه‌ریخ تر قسه‌ی کرد، رانه‌هستا له‌سه‌ر ئه‌وه‌ی، بلیت من دیراسه‌ی ئه‌که‌م، گوتی: "براده‌رینه

كورد ميلله تيكي موسولمانه، له ديزه مانه وه دوستي ئيمه، له گه لماندايون، به ره ئي من هرچي زوه مافي خويانيان بده ئين، هه قه حوكمي زاتي وه ريگن، نه گه حوكمي زاتيان نه ده ئين، نه وا شه ده وام نه كات، له پاشان ئيران و ولاتاني تر دينه ناو مه سه له كه وه، له پاشاندا كورد به حوكمي زاتي رازي نابيت و داواي سه به خويي نه كات، ئيمه له جه زايير له گه ل فره نسا، به حوكمي زاتي رازي بوين، له داواي جهنگ نه ياندا ئين هه تا سه به خويمان وه رنه گرت رازي نه بوين".

گوته: "من ره ئيم وايه هرچي زوتره حوكمي زاتيان بده ئين"، قسه كاني زور سه ريح و لاي ئيمه په سه ندبو، من زور مه منون بوم و پيم خوشبو كه وا به ناشكرا و به باشي له سه ر ميلله تي كورد قسه نه كات.

* دواي جه زايير به ره كووي روشتن؟

- دواي ته واويوني سه فره كه له جه زايير، گه راي نه وه بو قاهيره، عه بدولناسرمان بي نه وه، عه بدولناسر گوته: "من دراسه ي داخوازيه كاني ئيوه م كردوه، ره ئيم به م شيوه يه:

يه كه م: پيموايه ئيوه نه بيت به هه مو نرخيك براي ته تي كورد و عه رب و يه كيتي تي كووشاني كورد و عه رب و يه كيتي خاكي عيراق بپاري زن.

دوهم: پئويسته حكومه تي عيراق حوكمي زاتيتان بدات، به و مه فهمه ي كه تو بو منت شه رحكردوه.

سيه م: پئويسته هه ردولاتان به ناشتي مه سه له كه چاره سه ر بكن، به ريگاي سياسي حه لي بكن، نه ئيوه بير له شوپشكردنه وه بكنه وه، نه نه وان بير له شه پر كردن و په لامار داتان بكنه وه، هه ر كه سيكيش شه پر بكاته وه و ده ست بيكه ره وه بيت، نه وه پشتيواني جمهوريه تي عه ره بي موته حيه ده وه رناگريت، نه بيت ئيوه و حكومه تي عيراق ئيه باش بزائن.

چواره م: ئاموزگاريم بو ئيوه وه كو برا، نه ك وه كو سه روكي جمهوري عه ره بي، نه وه يه كه ئاگادارين و هوشيارين له شاي ئيران، نه و دوژمني كورده، چونكه به شيكي زوري ميلله تي كوردي له به رده ستدايه، نه يه وي ت به كارتان به يني ت، ره نكه بيه وي ت و هه ولبدات په يوه نديتان له گه لدا دروست بكات، يارمه تيتان بدات، هه نديك شتان بو بكات، ته نها بو نه وه ي بتانكات به گز عه ره بدا، تا نه و روژه ي ئامانجه كاني خوي به دي نه يني ت، نه و جو ره په يوه نديانه سو دي كوردي تي يدانيه، ئاگاتان له وه بيت".

منیش وه لآم دایه وه و گوتم: "ئه وهی تاكو ئیستا دیاره، ئه وهیه كه حكومهتی عیراق له گه ل ئیزان و تورکیا له دژی ئیمه هاوکارییان کردوه، ئیستا دهرئه كه ویت، حكومهتی عیراق خهریكه پشی پشی بو ئیزان و تورکیا دهكات و خهریكه له گه لیاندا پتكدیت بو گه مارۆدانی ئیمه .

ئیمه ههچ به یوه ندییه کی نه وتومان له گه ل ئیزاندا نه، تا ئیستاش به راستی تهنها له چوارچیوهی گفتوگو دهرنه چوه، ههچ نهجامیکی نه بوه، به سه رچاوان ئامۆژگاریهكانت هه لده گرین و نه بیهینه وه بو براده رانی خۆمان ."

*** نایا باسی نه وه تان کرد كه روئی كورد چی نه بیته، له كاتیكدا نه گه ر یه كیتی سی قوئی نیوان قاهیره، به غدا و دیمه شق هاته كایه وه؟**

- به لئ له كۆبونه وه یه کی گشتیدا باس له وه كرا، نه گه ر یه كیتی عه ره بی دروست بیته، واتا نه گه ر یه كیتی له نیوان میسر و سوریا و عیراقدا بیته، ئه وه پتویسته كورد چی بكات؟ هه لئویتی كورد چی بیته؟ من به پتگه نینه وه گوتم: "جه نابی سه روک ئه م براده رانه عه ره بن و ئیمه ش كوردین، ئه وان به شیکن له نه ته وهی عه ره ب، ئیمه ش به شیکین له نه ته وهی كورد، هه ركاتیك میله تهی عه ره بی برا، به و ئامانجه نه ته وه یه ی خویان گه یشتن، ئه وا جیی خۆشحالی میله تهی كورده، عه ره بی عیراقی چند زامنی نه ویت له وه حده ی عه ره بی، ئیمه نیوه ی ئه وه مان نه ویت، ئیتر زۆر پتگه نی".

*** رهنگدانه وه و كاریگه ری سه فه ره كه تان چی بو، له سه ر گفتوگۆی نیوان پارتهی و حكومه ت؟**

- كه له میسر گه راینه وه و هاتینه وه به غدا، زۆر په له م کرد له حكومه تی عیراقی و گوتم نه بیته زو بگه ریمه وه بو لای براده ران، به شكو زو وه لآم بده نه وه . كۆبونه وه یه كمان کرد، بیجگه له خۆم و سالح یوسفی، دو دۆستی كۆنمان له گه لدا بون، عه قید موسته فا عه زیز و حه مه سه عید خه فاف كه پیاوی مه عقول و رو شنبیری كورد بون .

له كۆبونه وه كه دا كه لای سالح مه هدی عه ماش بو، با به عه لی، فواد عارف و چند وه زیریکی تری به عسی ئاماده بون، سالح مه هدی عه ماش گوته: "ئیمه داخوازییه كانی ئیوه بو حوكمی زاتیمان قبوله، به لآم پتویستمان به فرسه تیک هیه، وه ختیكمان نه ویت و به شكو بمانده نن"، گوته: "تو سیغه یه ك بنوسه بو

حوکمی زاتی من بۆت ئیمزا ئەکەم، مەجلیسی قیادەى سەورە بۆت ئیمزا ئەکات، بەلام ئیستا رایناگەیه نین، شەش مانگی تری ئەوێت، چوار مانگمان لێ پراوەستن بۆ ئیعلان کردنی".

من ئەوهم پێباش بو، که قبولی بکهین، چونکه، یه کهم: ئەوه وهک به لگه نامه یه کی میژویی ئەبیت، ئەکه وته دهستمان، دوهم: داخوازی حوکمی زاتی حلال ئەکرا که هه مو ئەندامانی مەجلیسی قیادەى سەورە ئیمزایان ئەکرد. بەلام گوتم "پێویسته پرس به مەلا مستەفا بکهم، بێ پرسى ئەو ناتوانم ههچ به لگه نامه یه ک ئیمزا بکهم" که هاتمه وه، مەلا مستەفا هه والی بۆ ناردبوم و ئەلی بەپه له پتیان بلێ، "یان ئیستا به یانامه که راده گه یه نن، یان به په له وه ره وه و ههچ له سه ریان رامه وه سه ت".

دوای هاتمه وه بۆلای مەلا مستەفا و هه والەکانم بۆگێرایه وه، ئەو به و جۆره تورپ نه بوپو که باسکرا، دهنگوباسی جه زائیرم بۆ باسکرد، ئەویش پتی خوشبو، زۆر دژی سەفەرکه نه بو، وهکو دانا ئادهم شمیت باسی ئەکرد.

* نایا حکومت ههچ ههنگاوێکی نا که له بهرژوهه ندى کوردا بیت؟

- که من گه رآمە وه لای مەلا مستەفا، حکومتی عێراق ههچى ئیعلان نه کرد، ساردییهک که وته نێوان کورد و حکومت وه، مەکتەبی سیاسیش ئامۆزگاری ده رکردبو، دودلی خستبوه سه ره وه ی، حکومت ماف بدات به کورد. حکومت به وه ی زانیبو، له به ره وه له پڕ وه فدیکی به سه ره وکایه تی تاهیر به حیا ناره لای مەلا مستەفا، له دبی کانیماران به کترین بینی و هه ندی قسه وباس کرا، ئەنجامه کی دیسان هه ره وه نده بو که گوتیان: "ئیمه ئەچینه وه و وه فدیکی ئەنیرین".

رژیم وه فدیکی میلی نارد، بریتی بون له پیاو ماقولانی عێراقی، له کوردا، زهیدی ئەحمەد عوسمانیان له گه لدا بو، هاتن بۆ رانیه و چوارقوپنه بۆ لای مەلا مستەفا⁽³⁷⁾، هه ندیک قسه و باس کرا. مەلا مستەفاش داخوازی زۆر ریکوپیک و فراوانی پێشکه شکردن، وهک حوکمیکی فیدرالی وابو که له لایه ن چه ند که سێکی نزیک خۆیه وه ئاماده کرابو، له وانه: من و عه قید کافی و عومه ر ده بابە. که ئەو داخوازیانه پێشکه شکرا، وه فده که سه رسام بون، چونکه ئەوه زۆر زیاتر بو له حوکمی زاتی، چونکه باس له سوپا و کاروباری ناو سوپای تیدا بو. ئەوان رویشه وه و گوتیان باشه با وه فدی کوردیش بیت بۆ به غدا، ئیمه ش

بپاری نارذنی وه فد و گرتنی کۆبونه وه یه کی گوره مان له ۱۸ ی مارتدا له کۆیه، که بریتی بێت له عه شایر، شه خسیات، ئەندامانی حیزب و لێپرسراوانی پێشمه رگه . له ئەنجامدا کۆبونه وه یه کی گوره کرا، له و کۆبونه وه یه دا مه لا مسته فا پێشنیازی کرد و گوتی: "با جه لال سه رپه رشتی کۆبونه وه که بکات"، ئەوه بو من بوم به سه رۆکی سه رپه رشتیکه ری کۆبونه وه که .

کۆبونه وه که، بریاریدا وه فدیک بچیت بۆ گفتوگۆ له گه لّ حکومه تدا، دیسان بارزانی ته ده خولی کرده وه و گوتی: "وه لّلا من پێموایه جه لال ببیت به سه رۆکی وه فده که". هه روه ها کۆبونه وه که بریاریدا، چوارده که س هه لّبژێرین وه که ئەندامانی وه فد، هه وتیان وه فدی ئەسلی و هه وتیشیان وه فدی راویژکار، ئەندامانی وه فده که بریتی بون له خۆم، سالف یوسفی، مسته فا عه زین، له شه خسیاتی کوردیش، کاکه حوسینی خانه قا، محمه د سه عید خه فاف، ره شید عارف، مه سعود محمه د، بابه کری مه حمودی حاجی ناغا، یه دولّلا، هه بیب که ریم و چه ند که سیکێ تر^(۱). وه که بریاره رابوو، من سه رۆکی وه فده که بم، ئەو کاته سه ره تای به هاریبو، من له کۆتایی نه ورۆژدا له گه لّ وه فده که چوم بۆ به غدا، له و کاتانه دا کۆبونه وه یه که له کۆیه کرا، ئەویش کاک عه زین محمه د له وئ بو، عه زین محمه د لێپرسراوی شیوعیه کان بو، جوابی نارد گوتی: "ئه مه وئ بێم بۆلای مام جه لال و هه ندی ئیش و کارم هه یه له گه لیدا باسی بکه م"، منیش گوتم: نابیت، من دێم بۆ لات. له و کاتانه دا حیزبی شیوعی به لێقه وماو دانه ترا، پێم باشبو که پبویسته ئێمه بیان گرینه خۆ، بیان دوینین، یارمه تیان بده یین و پشتیوانیان بکه یین، له و بۆچونه دا من جیاواز بوم، هه م له گه لّ (م. س) و هه م له گه لّ مه لا مسته فاش.

که من چوم بۆلای، زۆر که یفی پێهات، پێم گوت: "کاک عه زین له مه ودوا وادابنێ که من هه رچیم له ده ست بێت له خزه ته تی ئێوه دا ئەیکه م و چیم پێ ئەکریت بۆتان ئەکه م، من حساب که به نزیکترین دۆستی خۆتان، ئەمه هه لۆیستی من ئەبیت، تا ئێوه هه لده ستنه وه . من دۆستی دێرین و راسته قینه تان ئەبم، به لام دلنایم، که هه لسانه وه، ئێوه شتیکی تر ئەبن و ئەگۆرین!" پێکه نی و گوتی پیاوی چاک به وانیه!، به راستی عه زین محمه د ئەوجاره گێرایه وه و زۆر به مه منونیه ته وه گوتی ئەوه م هه ر له بیره، تا رۆژی خۆی.

سەردانیکی تر بۆ بەغدا

* دەستکەوتی سەفەری دوهمتان بۆ بەغدا چی بو؟

- ئەمجاره که وهفدهکه چوینه وه بۆ بەغدا و لهپیشه وه ههستمانکرد له گه‌لماندا ساردن، بۆ نمونه مسته‌وای ئوتیله‌که‌ی لێی دابه‌زیبوین، هینایانه خوارئ، ئیمه جارن له ئوتیل به‌غدا دانه‌به‌زین، ئەمجاره ئیمه‌یان هینابو بۆ ئوتیل سه‌میر ئەمیس، هه‌روه‌ها ئەوانیش وه‌فدیکی میلیان دروستکردبو بۆ گفتوگۆکردن له‌گه‌لماندا، پێک هاتبون له: محهم‌د ره‌زا شه‌بیی، فایه‌ق سامه‌پایی، حوسین جه‌میل، د.ع.بدولعه‌زیز ئەلدوری، فه‌یسه‌ل حه‌بیب خه‌یزه‌ران و چهند که‌سیکی تر. که‌ دانیشتین، لیم پرسین: "ئێوه کین، ئایا نوێنه‌ری ره‌سمین، ده‌سه‌لاتان چیه؟ سیفه‌تتان چیه، ئەگه‌ر ئیمه له‌گه‌ل ئێوه بگه‌ینه ئەنجامیک، چی ده‌بیته؟ ئایا مولزه‌من به‌و رێککه‌وتنامه‌یه‌ی، له‌گه‌لتاندا مۆری ئەکه‌ین؟" گوتیان: "نه‌خیر، ئیمه ئەو ده‌سه‌لاته‌مان نه‌یه، شته‌کان ناماده‌نه‌که‌ین و ئەیه‌ینه لای حکومه‌ت"، گوتمان: "که‌واته‌ ئوه مه‌سه‌له‌که‌ زۆر دوا ئەخات، چۆن ئەبیته ئیمه له‌گه‌ل ئێوه ته‌مهیدی گفتوگۆ بکه‌ین و دوا‌یی بچین له‌گه‌ل حکومه‌ت قسه‌ بکه‌ین و ئینجا حکومه‌ت بچیته‌ مه‌جلیس قیاده‌ی سه‌وره و بریار بدات"؟.

ته‌ماشامان کرد ورده ورده ناستی مه‌سه‌له‌که‌یان هیناوه‌ته خوارئ، له‌به‌رئه‌وه گوتمان له‌گه‌ل ئەوه‌شدا ئیمه له‌گه‌لتاندا دانه‌نیشین. له‌ کۆبونه‌وه‌که‌دا باسمان له‌ حوکمی زاتی کرد که‌ گه‌یشتینه باسکردنی سنوری ناوچه‌ی حوکمی زاتی، سه‌رۆکی وه‌فده‌که‌یان، فایه‌ق سامه‌پایی بو، من گوتم: "مادام ئێوه مامۆستا فایه‌ق سامه‌پایتان به‌حه‌که‌م قبوله‌، بۆ مه‌سه‌له‌ی سنوری کوردستان، ئەوا منیش ئەوم قبوله‌، به‌ناوی وه‌فدی کوردیه‌وه رابده‌گه‌یه‌نم، ئەو ئەکه‌ین به‌حه‌که‌م".

خه‌ریک بو ئەو قسه‌ بکات، من گوتم: تۆ قسه‌ی خۆت له‌ شوپینیک تر کردوه، چونکه‌ فواد رکابی ده‌قی ئەو موزه‌که‌ره‌یه‌ی دابووم که‌ فواد رکابی و فایه‌ق سامه‌پایی پێکه‌وه له‌گه‌ل کۆمه‌لێک له‌ شه‌خسیاتی قه‌ومی عه‌ره‌بی له‌ قاهیره

له سه مه سه له ی کورد دابویان به عه بدولناسر.

من موزه که ره که م ده ره پینا و گوتم: "ئه مه ئه و موزه که ره یه، ماموستا فایه ق سامه پائی له جیاتی ئه وان ئیمزای کردوه، خۆی ئه لێ که سنوری کوردستان له (جه بهل حه مرین) وه ده ست پێ ئه کات هه تا خواروی مه نده لی."

گو تیان: نابیی، گوتم: "چۆن ئه ی نه تانگوت ئیمه رازین به ماموستا فایه ق سامه پایی، ئه وه ئیمزای خۆیه تی" گو تیان: با ئه و وای گو تیبیت، منیش گوتم: "ئه وه نوسراوه ته وه، ئه وه یاداشته بۆ سه رۆک عه بدولناسر بوه، بۆ گالته نیه! من لای عه بدولناسریش هه مان هه لۆیستم هه بوه و باسمرکروه، ئیمه شتیک داوا ئه که یین که قه ومیه کانی عه رب پێش ئه وه ی ده سه لات بگرنه ده ست سه لماندویانه، ئیستا که هاتونه ته سه ر حوکم خه ریکن لیتی په شیمان ئه بنه وه! ئه وه بۆچون و بیروباوه ره که یانه"، زۆرم ئیجرا جکردن، له کۆتاییدا نه ئه وان بۆچونی فایه ق سامه پائیان قبولکرد و نه ئیمه ش بۆچونی ئه وانمان پێ قبولبو.

مه سه له که یان به ئه نقه ست دواخت و هه ر ئه یان پینا و ئه یان برد، پۆژیک بانگیان کردین بۆ لای عه لی سالع سه عدی، هه رچه نده ئه و له و داویه دا بویو به دۆستمان و زۆر په شیمان بوبوه وه له و هه لۆیستانه ی پێشوی، به شه خسیش له گه ل من زۆر دۆست بو.

کاتی خۆی چومه لای که وه زیری ناوخبوو، له پشتی کورسیه که ی دانیشتبو له بهرمان هه لئه ستا، سالع مه هدی عماشیش دانیشتبو، ئه و له بهرمان هه لئه ستا، به راستی منیش نه چوم ته وه قه ی له گه ل بکه م و رویشتم له کورسیه کی سه ره وه دانیشتم، هه ندیک براده رانی تر وه کو منیانکرد، ئه وانی تر، به تایبه تی ره شید عارف و هه ندیکی تر، ته وه قه یان له گه ل کرد.

من قاچم خسته سه ر قاچ و بۆی دانیشتم، به شیوه یه کی زۆر مه غرورانه وه ده ستی پیکرد و گو تی: "ئیمه چه ندجار پیمان گو تون، ئیمه دۆست و دوژمنی خۆمان دیاری کردوه، ولاتانی شیوعی دوژمنی ئیمه ن"، منیش گوتم: "ئیمه داخوازی خۆمان هه یه، داوای مافی ئۆتۆنۆمی ئه که یین، ریککه و تنامه یه که له نێوان ئیمه و ئیوه دا مۆرکراوه، کاتی خۆی تو له گه ل ماموستا سالع یوسفی ریکه وتون"، ئه و کاته تا هیر به حیا له گه ل ماموستا ئیبراهیم ریکه وتبون.

گوتم: "ئیمه هه مومان خه ریکین ده گه ینه ئه نجامیک، تو به ره و مه وزوعیکی لابه لاو و لاوه کی ئه یبه یت و به مه سه له ی لاوه کیه وه مشغولمان ئه که یت"، ئه ویش گو تی "نه خیر ئه وه مه سه له ی سه ره کییه لای ئیمه، هه تا ئیوه هه لۆیستی خۆتان

دیاری نه‌که‌ن، ئی‌مه هیچ ناکه‌ین."

منیش گوت‌م: "نه‌خێر، ئه‌وه هیچ مه‌سه‌له‌ی سه‌ره‌کی نیه، ئه‌وه مه‌سه‌له‌یه‌کی لاوه‌کییه،" قسه‌یه‌ک له‌و، قسه‌یه‌ک له‌ من، گفتو‌گۆ‌که توندبو، منیش گوت‌م: "که‌واته ئی‌وه ناتانه‌وێت به‌ ناشتی مه‌سه‌له‌ی کورد چاره‌سه‌ر بکه‌ن و ناتانه‌وێت به‌ رینگای سیاسی مه‌سه‌له‌که چاره‌بکه‌ن، دیاره‌ نیازی خراپتان هه‌یه، به‌ته‌مان به‌شه‌ر چاره‌سه‌ری بکه‌ن، به‌لام به‌ هه‌له‌دا چون، مه‌سه‌له‌ی میلی به‌شه‌ر چاره‌سه‌ر ناکریت، گه‌لی کوردیش خه‌لکی به‌غدا نیه به‌کل‌او بیگرن، ئه‌وه‌مو شاخ و داخ و دۆله‌مان هه‌یه، می‌ژوش ده‌ری خسته‌وه، که ئی‌مه به‌هێز له‌ناوناچین."

خه‌ریک بو‌عه‌لی س‌ال‌ح سه‌عه‌دی قسه‌ بکات، س‌ال‌ح مه‌دی عماش قوستیه‌وه و ده‌ستی کرد به‌ قسه‌ی باش و گوتی: "کاکه ئی‌مه ئه‌و نیازه‌مان نییه، ئی‌مه ته‌نها هه‌ول‌ی له‌ ناوبردنی یه‌ک زه‌لامان داوه که که‌ریم قاسمه، ئیستا بوه به‌ خالی س‌لبی له‌سه‌رمان، ئه‌ل‌ین وایه و وایه، پیمان ئه‌ل‌ین، ئه‌مانه پیاوکوژن، ئه‌گه‌ر هه‌ول‌ی کوشتنی میلیه‌تیکی وه‌کو کورد بده‌ین، ئه‌وساته چیمان پێ ئه‌ل‌ین، ئی‌مه بیروباوه‌ر ناکوژین و به‌ کاری خ‌ومانی نازانین، ئه‌وکارانه له‌ بیروباوه‌ری ئی‌مه‌وه دوره، پاشان ئی‌مه له‌گه‌ل ئه‌و ره‌ئیه‌دا نین، ئی‌مه ئه‌مانه‌وێت چاره‌سه‌ری گیروگرفته‌کان بکه‌ین و په‌یمانمانداوه، که ئه‌و ریکه‌وتنامانه‌ی له‌ نیوانماندا هه‌یه جێبه‌جێ بکه‌ین."

روی تیکردم و گوتی: "ئه‌و پۆژه‌ت له‌ بیره، خ‌وم پیم گوتی، ئی‌مه سیغه‌ی حوکمی زاتی قبول ئه‌که‌ین، تو سیغه‌یه‌ک بنوسه ئی‌مه بۆت ئیمزا ئه‌که‌ین، به‌لام شه‌ش مانگمان لێ راوه‌ستن، مه‌سه‌له‌که په‌یوه‌ندی به‌کاته‌وه هه‌یه؟"

ئه‌و به‌ پێچه‌وانه‌وه بایدایه‌وه، کۆبونه‌وه‌که‌ی ئاسایی کرده‌وه و ده‌ستمان به‌ گفتو‌گۆ‌کرده‌وه، گوتیان: باشه سبه‌ینێ وه‌فدیکی تر دا‌ئه‌نین، له‌به‌رئه‌وه‌ی ئی‌وه له‌ گه‌ل مامۆستا علی س‌ال‌ح ناتوانن بگه‌نه ئه‌نجام. سبه‌ینێ وه‌فدیکی تریان به‌ سه‌رۆکایه‌تی حازم جواد وه‌کیلی وه‌زیری ده‌ره‌وه دانا.

* نایا مانه‌وه‌تان له‌ به‌غدا و نه‌و‌کۆبونه‌وانه هیچ نه‌نجامیکی هه‌بو؟

- زۆر که‌م، ئی‌مه سه‌رۆکی وه‌فدی تازه‌مان بینی و گوتی: "وه‌ل‌لامی کاکه به‌ره‌ئێ خ‌وم هه‌ر ئه‌وه‌یه، جاره‌که‌ی تر پیمگوتن، من له‌گه‌ل جمه‌وریه‌تی کوردستانی نیشتی‌راکیم، من گیروگرت‌م له‌سه‌ر حوکمی زاتی نییه، موشکیله‌که ئه‌وه‌یه که‌ی و چون جێبه‌جێ ئه‌کریت؟ ئه‌گینا وه‌ک ئه‌زانن ئه‌مه‌وێت، حوکمی جمه‌وریه‌تی

کوردستانی ئیشتیراکی بیته کایه وه، من پشتگیری ئەکەم، بەلام ئەوه حیزب و دەولەتی ئیمەیه، مەجلیسی قیادە ی سەرۆه رازی نین لەسەر ئەو ناوهرۆکە ی، مەلا مستەفا پیشکەشی کردون، پێیان باشنیه، ئیمە ئەمانە ویت ماوهرێمان بەدەنی بۆ جێبه جێکردنی، منیش گوتم: "باشه پیمان بلین چون چاره سهری بکهین؟ ئیستا ئەلین شەش مانگمان پێویستە، بە هەمان شیۆهش پیمان بلین چیتان قبولە و چیتان قبولنیه لەو داخواریه ی که مەلا مستەفا پیشکەشی کردون، تا ئیمەش لەو روانگه یه وه وه زعی خۆمان بزائین"، گوتی باشه ئەوه قسه یه کی مەعقولە .
 ئەوان وه فدیکیان دروستکرد بۆئەوه ی سیغه یه ک ناماده بکن و وه لامان بدەنوه .

* لەو ماوه یه ی که له بهغدا بون، بۆ ههولنی په یوه ندیتان نه دا له گه ل هیز و شه خسیاتی تری عیرا قی؟

- چون هه ولمان نه دا، ئیمه له و کاتانه دا که له بهغدا بوین سهردانی زۆر که سایه تیمان کرد، له وانه سهردانی کامل چادرچیمان کرد، له مالی خۆیان، له وئ نوکته مه شهوره که بلو بۆوه کامل چادرچی له ره شید عارفی پرسی "آنتم تطالبون موصل"، ئەویش گوتی: لاوه لا.

ئیتیر له دوا ی ئەوه زۆر ریزمان گرت، موجامه لاتمان کرد و سلأوی مەلا مستەفا و ماموستا ئیبراهیم و براده رانی ترمان پیراگه یاندن، دوا بیش له ئوتیل سهردانی کردین، هه روه ها سهردانی مه هدی کوبه مان کرد، له سهردانه گرنه گاندا چوین سهردانی ئایاتوللای عوزما سهید موحسین ئەلحه کیمان کرد، ئەو کاته سهید موحسین ئەلحه کیم ئایاتوللای عوزمای موقه للیدی هه مو شیعەکانی دنیا بو، به هۆی سهید مه هدی کورپییه وه که به عسییه کان له سهره تای ۱۹۸۸ له سودان کوشنتیان، توانیمان چاومان پێبکه ویت.

ئیمه له نه جه ف سهردانمان کرد، من و دو، سێ که س چوینه لای سهید موحسین حه کیم، له وانه کاکه حوسینی خانەقا، مەلا جه میلی رۆژبه یانی و زهید ئەحمەد عوسمان، که چوین زۆر به گه رمی پیشه وازی لیکردین، ئەو جوړه که سانه له دانیشتنی گشتیدا که م قسه ئەکەن، بەلام دوعای خیری بۆ کردین و گوتی: "مافی خۆتانه که داوای داخواری خۆتان بکن، ئیوه میلیه تیکی لیقه و ماون، ئینشه لا زۆلمتان له سەر لانه چیت، پێویسته مافی خۆتان بدریت، شه ریش له دژی ئیوه خراپه، کاتی خۆی من دژی ئەوه بوم شه ر دژی ئیوه بکریت".

ئىمەش نۆر سوپاسمان كرد، سلاوى بارزانی، مەكتەبى سىياسى و كوردمان بىگە ياند و گوتمان: "ئىمە ئومىدمان بە كورد و شىعە ھەيە، ھەمىشە ئىمە برا بوين، ھەردولامان نۆلم لىكراوين، ئىمە لە كوردستان و ئىوہ لە خواروى عىراق، ھەقە ھاوکار و تەبابين". ئەویش نۆرى پىباشبو، گوتى گرنگە كە پەيوەندى لە نىواماندا دەوام بكات، ئەو پەيوەندى لە نىوان مەرحوم بارزانی و سەيد ھەكیم دا ھەبو، ھەتا دوايش دەوامى كرد، ئەوہ لە ئەنجامى ئەو سەردانە دروستبو، بەلای مەنەوہ ئەو سەردانە كارىكى نۆر باشبو، ھەنگاوىكى گرنگ بو، بۆ دروستكردنى پەيوەندى لە نىوان ھەردولادا، پاش ئەوہش ئىمە ماوہىك لە بەغدا بى وەلام ماينەوہ.

حكومت وەفدىكىيان دروستكرد و چون بۆ قاھىرە، لەو كاتانەشدا يەكئىتى سى قولى نىوان عىراق، سوریا و مىسر جولانى تىكەوتبو، وەفدى عىراقى لە سەردانەكەياندا كەسى كوردیان لەگەلدانەبو. لەبەرئەوہ ئىمە ياداشتىكمان لە ۸ نىسانى ۱۹۶۳ دانى، تىدا بۆچونەكانى خۆمانمان دەربارەى چارەسەرى كىشەى كورد خستبو، سىاغەكە مەسعود مەمەد كوردبوى.

وەفدەكەمان كۆبونەوہىكى لە ئوتىل سەمىر ئەمىس كرد، بۆئەوہى كە چى بلىين، داخوازىەكانمان باش سىاغەكرد، مەن ئىمزاكردوہ لە كتیبەكەمدا (الحركة القومية الكردية) وىنەيەك لەو داخوازىانەى تىدايە كە ئىمە دامان بە كۆبونەوہى (محادثات الوحدة الثلاثية) لەویدا بە پونى گوتومانە، ئىمە ئەگەر عىراق وەكو خۆى ماىوہ، ئەوا حوكمى زاتىمان ئەوئىت، بەوہ رازى ئەبىن كە مەجلىسى قىادەى سەوہە برىارى لەسەرداوہ، چونكە پىشتەر مەجلىسى قىادەى سەوہە، دواى گەرانەوہى مەن لە قاھىرە، بەيانىكى دەركرد و ئەلئى: "كورد و عەرەب ھەر برابون، گەلى كورد لە كۆنەوہ مەزلۆمە و تا ئىستا چەوساوەتەوہ، ئىمە دان بە مافى گەلى كورد لەسەر بناغەى لامەركەزى ئەنئىن".

ئەو كاتە، لامەركەزى سىياسى لە مىسرىش باسى لىوہئەكرا، لە زەمانى عوسمانىشدا لامەركەزىيەت برىتى بو لە حوكمى زاتى، بەلام ئەوانە نەياندەويست بلىين حوكمى زاتى، بەلام مەبەستىيان ھەمان ناوہرۆك بو.

ئىمە گوتمان، ئەگەر عىراق وەكو خۆى ماىوہ، ئەوہ حوكمى زاتىمان ئەوئى، ئەگەر عىراق بو بە بەشىك لە (ئىتىحادى فیدرالى عەرەبىي)، ئەوا لامەركەزىيە و حوكمى زاتىەكى راستەقىنە و فراوان و باشمان ئەوئى، ئەگەر عىراقىش بو بە بەشىك لە كۆمارى عەرەبى يەكگرتو، ئەوا ئىمەش ئەمانەوئى ئىقلىمى چوارەم

بین، وهک ئیقلمی میسری، سوری، عیراقی و کوردستانی، ههروهه نیشانماندا، ئیمه دژی خواستهکانی میلهتی عه ره ب نین، بگره هه میسه پشتیوانی ئه وه بوین که عه ره ب مافی خۆی وه ربگریت، یه کیتی خۆی بهینیتهدی و ویستومانه ده ور ببینین بۆ ئاسانکردنی ئه و خواستهی که دیته رتی خهباتی نه ته وهی عه ره ب له پیناوی رزگاری و به دهبینانی وه حدهی عه ره بیدا.

ئه وه مان نارد بۆ میسر و دامان به هه مو کورده کانیش، له گه ل سه فارهتی میسریش، له به غدا قسه مان کرد و وینه مان دانئ، ئه وه یه کیک بو له و کاره گرنگانهی که له و سه فاره دا کردمان.

په یوه ندی کورد و ئه مه ریکا

* زۆر باس له وه نه کړیت، به عسییه کان به هاوکاری ئه مریکيه کان ها تونه ته سه ر جوکم، نایا ئه م بۆچونه چه ند راسته؟ نایا ئه مریکيه کان هه یج هه ونیکیاندا بۆ په یوه ندی کردن له گه ل نیوه؟

- به لی هه ولیاندا، ئه ویش به وچۆره بو، من رۆژیک له ئوتیله که دانیشتبوم، عه لی حه یده ر سلیمان که جیگری وه زیری دهره وهی عیراق بو هات بۆ لام، عه لی حه یده ر سلیمان یه کیک بو له که سایه تییه رۆشنبیره کانی کورد، به که فائه تی خۆی پئگه یشتبو. ئه وسه رده مه چه ند جار بو بو به وه زیر و نوینه ری عیراق له نه ته وه یه کگرتوه کان و سه فیر بو له واشنتۆن، دوا جار بو به وه زیری دهره وه، هات بۆ لام گوئی: "کاک جه لال ئه مه ریکاییه کان به ره سمی یاداشتیکیان داوه به حکومه تی عیراق و ئه یانه ویت بین تۆش ببینن"، منیش گوتم: باشه به سه رچاو با بین. رۆژیکمان بۆ دانان، وابزانم رۆژی دواتریو، عه لی حه یده ر سلیمان و دو ئه مریکی هاتن، یه کیکیان ولیه م ئیگلتن و ئه وی تریان جیمس هیکس، ئه و کاته سکرته ریی یه که م بو له سه فاره تی ئه مریکی، گوتمان ئه مانه ویت خۆت ببینین، من خۆم له گه لیان دانیشتم، پینان گوتم: "حکومه تی ئه مریکی یاداشتیکي ره سمی داوه به وه زاره تی دهره وهی عیراق، بۆت ئه خوینینه وه، به لام ناتده ینی، ئه توانی

تیبینی لیوهرگریت و بینیریتوه بۆلای سهرکردایه تی خۆتان".
 یاداشته که ئەلێ: "حکومه تی ئەمهریکا خۆشحالی خۆی نیشانده دا له
 سه رکه وتنی شوبات و حکومه تی عێراق، به حکومه تیکی باش و دۆستی خۆی
 ئەزانیت، ره غبه تی خۆی نیشانده دا که ئەو حکومه ته سه ر بکه ویت، جیگیر بیته
 و بمینێ. بۆئوه ی ئەو مه سه لانه جیبه جی بیته، پێویسته مه سه له ی کورد
 به شیوه یه کی عاقلانه چاره سه ر بکرت و حکومه تی عێراق پێویسته بجیته
 پێشه وه لێیان"، له و کاته وه له گه ل ئەو دو پیاوه دا دۆستایه تیم هه یه، زۆرجار
 له سه فه ره کانه دا بۆ ئەمهریکا هه ردوکیان ئەبینم، یه کیکیان بو به سه فیر له
 سعودیه و له پاشان بو به راویژکاری نیکسۆن له کۆشکی سپی، ئەوه ی تریشیان
 خاننشینه، به لām ئیستا مامۆستایه له زانکۆی لۆرکیس^(۶).

* هه ئۆیستی ئەمهریکا چی بو به رامبه ر به هه ئگیرسانه وه ی شه ر له گه ل حکومه تا؟
 - له و چاوپێکه وتنه دا گوئیان: "پێویسته کوردیش بیر له شه رکردنه وه له گه ل
 ئەم حکومه ته نه کاته وه، ئەگه ر شه ری حکومه ت بکاته وه پشتگیری ئەمهریکای
 ناییت". به کورتی نامه که یان بریتی بو له وه ی، داوا له هه ردولامان ئەکات به
 ناشتی پێکبێین و له رێگای عه قله وه چاره سه ری گیروگرفته کان بکه ی^(۷).
 من سوپاسمکردن که ئەو زانیاریانه یان داین، گوتم: "ئیمه ئەوه به نیشانه ی
 دۆستایه تی دانه نین، هیوادارم که ئەمهریکا گوشار بخاته سه ر حکومه ت، بۆئوه ی
 داخوازیه کانه مان به ناشتی جیبه جی بکات، چونکه ئیستا ئیوه کاریگه ریتان زۆره
 له سه ر حکومه ت، خه لک، حکومه ت به دۆستی نزیکي ئیوه ئەزانیت"، پێکه نی
 گوئی: "ناوه للا سهیره خه لک وائەلێ"، گوتم: "پێویسته ئیوه هه رچۆنیک بیته
 گوشار بکه ن، ئیمه به لێنتان ئەدهینن شه ر له ئیمه وه ده ست پێناکات، به لām ئیمه
 ئەترسین عێراق شه ر بکاته وه"، بۆم باس کردن که عێراق چۆنه و چۆن ماوه یه که
 گویمان ناده نی، ئیمه هاتوینه ته ئیره هه یج کاریکمان نیه و هه ر رۆژه حه واله به
 گه واله یه کمان پێئه که ن، ئەوان خه ریکن یه کیتییه کی سێ قۆلی ده که ن، که چی
 نویته ریکی ئیمه یان نه برده وه له وه فده که دا بۆئوه ی ره ئی خۆمان بده ین و به شداری
 بکه ین. ئەو قسانه م هه موی به و شیوه یه بۆ باسکردن، بۆم رونکردنه وه "ئیمه
 چاره سه ری سیاسیمان پێباشه و شه ر ره تته که ینه وه، به لām ئەگه ر شه رمان پێ
 بفروشن ئەوا شه ر ئەکه ینه وه و به رگری له خۆمان ئەکه ین، مافی به رگری، مافیکی
 پیروژه، باوه رپیش بکه ن که گه لی کورد به حکومه تی عێراق ناشکیت و له ناوناچیت".

* دواى ئەو دانىشتن و يەكتر بىننە لەگەڵ شاندی عىراق، نىوہ تاکەى ئە بەغدا
مانەوہ؟

- كە ئەوان (واتا وەفدى عىراقى) چوئە قاهىرە، منىش گەرامەوہ كوردستان كە ئەوان ھاتنەوہ منىش جارێكى تر گەرامەوہ بەغدا، ئەمجارە ئەحمەد حەسەن بەكر و سالىح مەھدى عەماش پېشەوازىيان لىكردىن، ئەوان ئەو كاتە لایەنە نەرمەكەيان نىشان ئەدا، ئەوانى تر لایەنە توندوتىژەكە بون. ھەندىك قسەكرا لەنىوان من و ئەحمەد حەسەن بەكر، زۆرى ئەو قسانە لە كىتیبەكانى دانا ئادەم شىمىد دا نوسراوہ، چونكە شەوكەت عەقراویم لەگەڵ بو، ئەویش بۆى گىراوہتەوہ كە بەمجۆرەبو، ئەحمەد حەسەن بەكر قورئانىكى پىبو، دەستى بە قورئانەكەدا و گوتى: "بەو قورئانە ئىمە نىازمان خراپ نىبە لەگەڵ ئىوہدا، پىمان خۆشە بە ناشتى چارەى گىروگرفتەكان بەكى"، منىش دەستىدا بە قورئانەكەدا و گوتم: "بەو قورئانە ئىوہ نىازتان باش نىبە لەگەڵ ئىمەدا و خۆتان ئامادەئەكەن بۆشەپ لەگەلماند".

سەفەرىكى ترى قاهىرە و تاهىر يەحىا و حكومەت

* بۆچى نىوہ نەتان توانى لەگەڵ وەفدەكەدا بچن بۆ قاهىرە، كى رىكربو؟

- مەسەلەكە بەم شىوہ يەبو، ھەر لەو دانىشتنەدا رەخنەم لىكردن، بۆچى نەتانەپشتوہ ئىمە بىنن بۆ ئەو دانىشتنە سى قۆلە لە قاهىرە، گوتى: "باشە جا وەرە برۆ كى رى لىكرتوى؟" گوتم: "بىنە پاسپۆرتەم بەدەن"، گوتيان: "بەسەرچاؤ"، دواى چەند رۆژىك پەساپۆرتيان بۆكردم و گوتيان: "برۆ تۆش لەگەڵ عەبدولناسر قسەى خۆت بەكە، ئىمە لارىمان نىبە".

من ئەوہم بە ھەل زانى بۆئەوہى بچم بۆلای عەبدولناسر و بزەنم كارەكانمان گەپشتۆتە كوێ، لە پاشانىش لە بەغدا بى ھىوا بوبوین، گوتمان بەشكو بەھۆى عەبدولناسرەوہ جۆلەيەك بەكەوێتە پەيوەندى نىوانمانەوہ. جا لىرە شتىكى زۆر

گرنگ ههیه که تاکو ئیستا قهت باسم نه کردوه و نه م گوتوه، نه م نهئینییه بۆ تۆی
 نه لیم سه لآحه دین! نه مه شتیکی میژیوی زۆر گرنگه .

تاھیر یه حیا، سکر تیره که ی خۆی نارد، پاسپۆرته که می برد و خروجیه ی لێدا،
 بیتاقه یه کیشی بۆ کرپیوم، زه رفیکی خستبوه ناوی وابزانم هه زار دیناری تیدابو،
 بۆ نه وه منیش ته له فونم له گه ل کرد و گوتم نه بو زوهیز چه ز نه که م سکر تیره که ت
 بنیتریت، سکر تیره که ی نارد و زه رفه که م بۆ ناردوه وه و سوپاسی بیتاقه که م کرد،
 دوایی ته له فونی بۆ کردم و گوتی: چه ز نه که م یه کتر ببینن، گوتم: زۆر باشه، هات
 بۆلام بۆ ئوتیل و به ته نیا جیای کردمه وه و گوتی: "من وه کو ره فیق له گه ل
 تۆ ته سه پوف نه که م، به شه رفم من، تۆ به براده ری خۆمان نه زانم، من خۆم
 به دۆست نه زانم، من خۆم کوردم، عه بدولناسریشم خۆش نه ویت، نه زانم تۆش
 عه بدولناسرت خۆش نه ویت، من له گه ل نه م حکومه ته نیم، له گه ل نه هجیان
 نیم، به لگه ی نه وه ش که بپوام به تۆیه، نه و راسپارده یه م هه یه بۆم نه به ی بۆ
 عه بدولناسر"؟ گوتم به سه رچاو، وتی به شکو به عه بدولناسر بلتی، پرسته یه کی پی
 له به رکردم، عه بدولناسریش دوجار پیی گوتمه وه که بۆی ته ئکید بکه م، ماناکه ی
 نه وه بو، نه و له گه ل نه و حکومه ته نییه، خۆیان ئاماده نه که ن بۆ رۆژیک لیتی
 رزگار بن، نه وان هه ر دۆست و دلسۆزی عبدالناسرن، نه و حکومه ته نیه تی له گه ل
 عبدالناسر باش نیه، به هه مان شیوه له گه ل کوردیش.

* رسته که چی بو؟

- ده قه که م بیرنه ماوه که چوم بۆ قاهیره شه وکته عه قراویم له گه له ات، له
 لوبنان یه کمانگرته وه، له وئ خۆی تیوه گلاند، شه وکته عه قراوی ره حمه تی لیبیت
 هه رچۆنیک بو، به زۆدی زۆردار خۆی تیوه گلاند و له لوبنانه وه له گه له مات بۆ
 قاهیره به ناوی نه وه ی با به ته نیا نه بم! که چومه قاهیره سه ره تای مانگی مایس
 بو، عه بدولناسر زۆر مه شغوڵ بو، خه به ری بۆ ناردین که نه و زۆر مه شغوڵه،
 نه چیته نه سه کهنده ری، کۆنگره ی ولاتانی عه ره بی هه بو له وئ، پاشان ده چیته
 نه دیس نه بابا، له وئ کۆنگره ی نه ته وه یی نه فریقی هه بو، گوتی: نه گه ر نه و زۆر
 په له یه تی، نه وه به عه بدولحه کیم عامرم گوتوه، خۆ نه گه ر په له شی نییه که
 هاتمه وه خۆم له کۆتایی مانگی ئابدا نه ببینم، داده نیشین، نه و ماوه یه با له
 قاهیره ئیستراحت بکات.

منیش که عه بدولمه جید فه رید هه واله که ی بۆ هینام، نه و ماوه یه ک له مه وپیش

دراساتی عه‌ره‌بی دانا له له‌ندن و پاره‌ی له حکومه‌تی عیراقی وه‌رده‌گرت و بۆته دۆستی عیراق. ئه‌و کاته سکرته‌ری عه‌بدولناسر بو، هه‌واله‌که‌ی بۆ هه‌نهام پیم گوت: "کابرایه‌کی کورد لێیان پرسى گوتیان خورما ئه‌خۆیت یا مێوژ، گوتی من خورمژ، واتا هه‌ردوکیانم ئه‌وێت، له‌به‌رئه‌وه منیش هه‌م ئه‌وه‌ی موشیر عه‌بدولحه‌کیم عامرم قبوله‌ و هه‌م چاوه‌پێ ئه‌که‌م تا سه‌رۆک بێته‌وه، واتا منیش خورمژم پێ باشه"، گوتی زۆر باشه چوین موشیر عه‌بدولحه‌کیم عامرمان له مالى خۆی بینی، زۆر به‌گه‌رمی پێشوازی لیکردین، زۆر عه‌تفی هه‌بو له‌سه‌ر کورد، گوتی: "ئه‌و به‌عسییه ساخته‌چییانه درۆ ده‌که‌ن، هه‌یچتان ناده‌ن، به‌لام ئیوه شه‌ر مه‌که‌نه‌وه، ناشتیخوازین، با لێپرسراویتی له‌ به‌رامبه‌ر نه‌ته‌وه‌ی عه‌ره‌ب و جیهان له‌ ئه‌ستۆی ئه‌وان بێت، ئه‌گینا منیش گه‌یشتمه‌ته ئه‌و قه‌ناعه‌ته‌ی هه‌یچتان ناده‌ن و نیه‌تیشیان باش نیه له‌گه‌لتاندا".

منیش له قاهیره مامه‌وه، له‌و ماوه‌یه‌دا له قاهیره دو شتی گرنگ له ژيانمدا رویدا، یه‌کیکیان محمه‌د حیلمی پاشام دیت که شه‌خسیه‌تێکی کوردی مه‌شه‌هوری تورکیا بو. کاتی خۆی وه‌زیر بوه له ده‌وله‌تی عوسمانلیدا، و پاشان به‌ ناوی کورده‌وه له چلوحه‌وتا یاداشتی دابو به‌ نه‌ته‌وه یه‌کگرتوه‌کان و داوای مافی کوردی کردبو، هه‌روه‌ها ئه‌و خزمی عانیله‌ی مالیکه بو له میسر، له‌وێ مابوه‌وه، گه‌لێک کتیب و شتی هه‌بو داین، دوه‌میش کورپه‌کانی محمه‌د علی عه‌ونی یه‌کیکیان ناوی سه‌لاح‌دین و یه‌کیکیان ناوی عسامه‌دینه، خوشکیکیان هه‌یه ناوی دورپه‌خان (دورپه‌ عه‌ونی)، ئه‌وانیشمان بینی، کۆمه‌لێک کتیبیان داین، به‌داخه‌وه که‌وتنه لای شه‌وکه‌ت عه‌قراوی و نازانم چی له‌و کتیبانه کرد که چاکترین به‌لگه‌نامه‌ی مێژویی بون.

ئه‌وکاته خه‌ریکی نویسی ئه‌وکتیبه بوم که دوایی به‌ناوی (کوردستان و بزوتنه‌وه‌ی رزگاربخوازی گه‌لی کورد) هه‌وه ده‌رچو، ئه‌و کتیبه له ئه‌نجامی ئه‌وه‌وه نوسرا که ته‌ماشام کرد، عه‌ره‌ب زۆر که‌م ده‌رباره‌ی کورد ئه‌زانن، به‌تایبه‌تی که فواد رکابیم بینی، باسی ئه‌وه‌کرا، که پێویسته کتیبیک بنوسریت، که مه‌سه‌له‌ی کورد له عه‌ره‌ب بگه‌یه‌نیت و مه‌سه‌له‌که به‌شپوه‌یه‌کی واقعی و راست و په‌وان و دیموکراسیانه و پێشکه‌وتوخوازانه باس بکات.

ئه‌و ماوه‌یه‌ی که من له قاهیره بوم، وه‌فدی کوردی له‌به‌غدا مابۆوه، حکومه‌ت هه‌ر ده‌ستی ده‌ستی پێ نه‌کردن، وه‌فدی حکومه‌ت پرۆژه‌یه‌کی دابونی که ناوه‌رۆکه‌که‌ی زۆر به‌تالبو، هه‌یج باسی له مه‌سه‌له‌ی ره‌وای کورد نه‌ئکرد، زیاتر

باسی له لامهركهزى ئىدارى ئه كرده، باسى لامهركهزى سياسى تىدانه بو. له بهرئه وه ورده ورده براده ران له وئى تهنگاو بوبون و ناچاربون كه ورده ورده خوڤيان بدزنه وه، چونكه ئه ترسان نه وه كه حكومت شه ر بكا ته وه و بيان گرئيت، بويه هه ندىكيان مابونه وه و هه ندىكيشيان گه رابونه وه بو كوردستان.

كه له قاهيره بوم عه بدولناسر هاته وه و ناردى به دوامدا، شه و كه ت عه قراوئيشم له گه لدا بو، و ابزانم (29 يان 30 ي مائس بو) له وئى بوچونى خو مانم بو عه بدولناسر باسكرد، باسى وه زعى گفتوگوشم بو كرد، چيكراره و چو ن بوه؟ هه روه ها ترسى خو مانم نيشاندا كه حكومت به ته ماى شه ر كرده وه يه كه من لئبومه وه عه بدولناسر گوتى: "من هه مو قسه كانى تو م پئ باشه، من ئه زانم ئه وان هه لوئىستيان خراپه و باش نيه له گه لتاندا"، به بىرى هئنامه وه و گوتى: "كاتى خو ى تو هاتيت بو لاي من و گوتت، ئه وانه بيانوى ئه وه ئه گرن ئه لئ ن ئيمه ناوئيرين مافى كورد بده ين، چونكه عه بدولناسر ئيتهامان ئه كات و دژمان ئه وه ستئيت" منيش پيم نه گوتى كه بچو بو يان باس بكه، ئايا پئت گوتن؟" منيش گوتم: به لئ.

پئشنيانزه كانى ناسر ئه وه بون، با ئه وان له سه ر سيفه ى حوكمى زاتى له گه ل ئيوه بگه نه ئه نجامئك، هه ردولاتان ئيمزاي بكن، به لام راى مه گه يه نن، ئه و كاته وهرن بو قاهيره، منيش لاي خو مه وه ئيمزاي ئه كه م و ئيعلانى ئه كه م و ته ئئيدى خو شم ده رئه بريم بو ئه و رئككه و تنه، بو ئه وه ى ئه و بيانوه يان ببريم.

منيش گوتم: من ئه وه م بو گئرانه وه، به لام هئچ سو دى نه بو، ناسرئيش گوتى: "ئه وان راست ناكهن، نه له مه سه له ى وه حده ى عه ره بى راست ئه كه ن، نه له مه سه له ى چاره سه رى سياسى مه سه له ى كورد راست ئه كه ن، به داخوه ئه وانه له روانگه يه كى ته سكى حيزبايه تيبه وه ئه رواننه مه سه له كان، ئه يانه وئيت سوريا و عئراق و ميسر بخره نه ژئير ركيئى خو يانه وه، گوتئيشى من ترسم هه يه له شه رپونه وه، به لام داوام له ئيوه ئه وه يه، ئيوه شه رنه كه نه وه، با ئه وان ده ست پئشكه رين".

* وهك باسى ده كه يت، ناسر، پئشگيرى چاره سه رى مه سه له ى كورد بوه؟

- ئه وه راسته، بو راستى ئه وه ش، ئه و گوتى: من هه ندىك ناموژگاريم هه يه بو تو، "من پئشگيرى ئه وه ئه كه م، حوكمى زاتيتان بده نن، ئه وه مافى خو تانه، به بوچونى من، مه سه له ى كورد له حوكمى زاتى گه وره تره، گه لى كورد راستيبه كى ميژوبيه"، هه زار ره حمه تى لئبئت شه و كه ت عه قراوى ئه وه ى زو ر ئه گئراپه وه كه ناسر گوتى: "چو ن روبارى نيل حه قيقه تئكى جوگرافيه و واقعئكه، ناتوانرئت

ئىنكارى لىبكرىت، ئاوه‌هاش گەلى كوردى حەقىقەتئىكى تەئرىخىيە كەس ناتوانئىت
ئىنكارى لىبكات".

گوتى: "من پىموايه، چاره‌سەرى مەسەلەى كورد بە مافى چاره‌نوس ئەكرىت".
نومەنى يۆگوسلافىاي هینایه‌وه و گوتى: یۆگوسلافیا نومەنەیه‌كە كە كۆمارى
یەكگرتو ئەتوانن پىكە‌وه بژین، ئىستا ئەوكاتە هاتو:

یەكەم: باش ئەبىت تۆ بچىت بۆ بیروت، كۆنگرەیه‌كى رۆژنامەوانى بگرىت،
ئىمەش یارمەتیت ئەدەین، چەند راستیەك بۆ گەلى عەرەب دەربخەن و نیشانى
بدەن، كە ئیوہ ئەتانه‌وئیت بە ئاشتى مەسەلەكەتان چاره‌سەر بكن، ناتانه‌وئیت
شەپ دەست پىبەكە‌نەوه و شەپتان پاگرتوہ و دەست پىشكەرى شەپ ناكەن.

دوہم: ئیوہ پىوئىستە ھەمیشە رابىگە‌یەنن، دژى قەومى عەرەبى نین، پىشتیوانى
قەومى عەرەبىن.

سێیەم: ئیوہ كۆسپ نین لەرپىگای بەكئىتى عەرەبى، بەلكو لایەنگرىی بەكئىتى
عەرەبىن.

چوارەم: بەراوردىك بەكە لە نىوان ئیوہ و ئىسرائىلدا، چونكە ئەوان ئەیانە‌وئیت
ھەندى ئەوھام بخەنە مئىشكى عەرەبە‌وه، تۆ ھەولبەدە باسى ئەوہ بەكى، ئیوہ
جیاوازىتان ھەبە لەگەل ئەواندا، ئیوہ مئىللەتئىكى موسلمانن، ئەوان ئەوہ‌نن، ئیوہ
گەلىكى رەسەنن، ئەوان ھاتون و وافدن، ئیوہ ھەزاران سالە لەسەر خاكى خۆتانن،
بەلام ئەوان داگىرەكەرن و بە زۆر مستەعمەرات دروست ئەكەن، پاشان ئیوہ دۆست
و پىشتیوانى عەرەبىن، ئەوان دۆژمنى عەرەبىن". ئەو، ئەو ئامۆژگارىانەى كردم،
منیش زۆر مەمنونى بوم و گوتم: ئامۆژگارىەكانت زۆر چاكن و زۆر سوپاسمكرد
و ھاتمە دەرى.

* ئەو كاتەى كە یەكئىتى نىوان سوریا و مىسر و عىراق راگە‌یەنرا و لەوكاتدا كە ئیوہ
لە مىسر بون، سوریا ھىزىكى سەربازى بە سەرۆكایەتى (فهد الشاعر) نارد بۆ ھىرشكردنە
سەر كوردستان، بۆ ھاوكارى سوپای عىراق، ئایا ئەم دۆستایەتییەى مىسر و دۆژنایەتییەى
سوریا بەرامبەر بە گەلى كورد، چۆن رىكا ئەكەوت؟

- مىسر ئەوہەندە دۆستى كورد نەبو كە لە بەرخاترى كورد واز لە عەرەب
بھىنئىت، مىسر لەگەل ئەوہبو كە كورد مافى خۆى لە چوارچۆیەى ولاتئىكى
عەرەبى و لە چوارچۆیەى یەكئىتى عەرەبیدا بەدەست بھىنئىت.

میسر، دژى شەپ بو لەگەل كورد، دژى ئەوہبو كە بەعس شەپى كوردى

کردوه، ههروهه دژی ئهوهبو که سوریا سوپای ناروه بۆ کوردستان، من چهند شایه تیکم ههیه له قاهیره، من و شهوکهت عهقراوی پیکهوه عهبدولناسرمان بیینی، کیشهکه مان بۆ باسکرد، خۆی ناسر گوتی: "مهچۆرهوه بۆ بهغدا، چونکه ئیتمه زانیاریمان ههیه که وهفدهکه تان ئهگرن و ئهگه ر تۆش بگرن، ئهوا ئهتکوژن".

ئهگه ر ئامۆژگاری ناسر نهبوایه، رهنگ بو ئیتمه بگهراپینهوه بۆ بهغدا، بیکومان لهوئێ توشی گیروگرفت ئهبوین.

ههروهها ناسر له سهفهری یهکمهدا، که فواد عارفمان لهگهڵ بو، گوتی: "من پشتیوانی ئهوه ئهکهم، که کورد حوکمی زاتی وهبرگرت" و له بهرچاوی رۆژنامه نوسهکاندا پشتگیری داخوازیهکانی وهفدی کوردی کرد.

* تۆ بۆ نهگهراپینهوه بۆ بهغدا؟ بۆ له قاهیرهوه سهفهری دهرمهوتکرد؟

- له بهرئوهی رۆژی دوهم ئهمین هوهیدی که سهفهری میسر بو له بهغدا، هات بۆ لام و پێ گوتم، رهئیس عهبدولناسر ئهلیت "نهچیتهوه بهغدا، چونکه زانیاریمان ههیه، ئهگه ر بچیتهوه بهغدا ئهوه بهند ئهکریت و ئهکوژیت".

من له ای حوزهیران گهیشتمه بیروت، له سههه پێشنیازهکهی عهبدولناسر له ئوتیل برستل، هیشام ئهبو زهر و چهند رۆژنامه نویسیکی ناسری کونگرهیهکی رۆژنامه نویسیان بۆ ئاماده کردم، به ئاماده بونی ۸۰ رۆژنامه نوس، قسه م بۆکردن، به یانیکم بلاوکردهوه وهک ئهوهی، عهبدولناسر پیتی گوتبوم، تیدا باسی مافی گهلی کورد و چهوساوهیی گهلی کورد و خهباتیم رونکردبۆوه، بۆچی گهلی کورد خهبات ئهکات، بۆچی داننان به مافی گهلی کوردا، ئهبیته هۆی بهتینکردنی دۆستایهتی و برایهتی نیوان کورد و عهره ب و ئهبیته هۆی بههیزکردنی یهکیتی نیشتمانی.

هههه له میسر عهبدولناسر پیتی گوتم، من به براده رانی خۆمان بلیم که به مهلا مستهفا بلین: نهوهکا به وهعدی شای ئیران ههلبخهلهتیت! چونکه "ئهوهی شا ئهیدا به کورد، ژهره له ناو نوقولدایه، ئاگاتان له خۆتان بیته نهکهونه داوی ئیرانهوه، ئهجمهکهی کاریکی خراپ ئهبیته بۆتان"؟.

من له بهیروت بوم، ههوالیان دامی که نهگه پیمهوه بۆ بهغدا، لهویشهوه بههه مان شیوه ههوالم بۆهات، جا بلن چی؟ (آغرب الغرائب) چهیه؟
رۆژیک من له بهیروت ئهگه رام، دوکتۆر نوره دین بابان لهوئێ دکتۆر بو،

دۆستىكى قەدىمىم بو، پياوئىكى بەرىز و تىكۆشەرىو، هات گوتى: "جەنەرال تەيمورى بەختيار لىت ئەگەرپىت"، جەنەرال تەيمورى سالانئىكى نۆر سەرۆكى ساڧاك بو. ئەوئىش هەلھاتبو، بوبو بە موعارەز و هاتبوہ لوبنان، لەوئى چو بۆ بەغدا بۆ زيارەتى نەجەف و كەربەلا، لەوئىوہ هاتبوہ بۆ لوبنان، تومەز لە بەغدا سالح يوسفى ديوہ، سالح يوسفئىش كاغەزئىكى پئىداناردوہ بۆ من. زەمانە چەند سەيرە و عەنتىكەيە! مەسئولى ساواكى ئىزان، جەنەرال تەيمور بەختيار بوبو بە تەترى پارتى و نامەى سالح يوسفى بئىنئى بۆ جەلال تالەبانى! وەللا ئىتر چومە لای و نامەكەم لئوہرگرتو و ئەوئىشم ناسى، چەند جارئىك بەكترمان بئىنوہ^(۷).

سالح يوسفى لە نامەكەيدا نوسيوئىتى "ئىمە لەمەترسئىداين و تۆش بە هئىچ جۆرئىك مەيەرەوہ"، من بەناچارى لە بەيروتەوہ ئىعلانكرد، ئەچم بۆ ئەروپا، لە سەرەتادا چوم بۆ ئىبننا، لەوئى بوم كە حكومەتى عئىراق ئىعلانى شەرى دئى كورد و شەرى ئىبادەى ئىعلان كرد، بەوجۆرە شەرپ هەلگىرسايەوہ و ئىتر گفتوگۆئى ئىمە و بەعسىيەكان شكستى هئىنا.

دەستپئىكردنەوہى شەرپ و پشتگىرى جىهانئى بۆ كورد

* بەدەست پئىكردنەوہى شەرپ لەكوردستاندا، مەسەلەى كوردى چوہ ناستئىكى جىهانئىيەوہ، ولاتانى سۆسىالئىست بەناشكرا پشتگىرى مەسەلەى كوردئىانكرد، كۆمۇنئىستەكان هاتتە كوردستان، لە ئەنجامدا كۆمارى مەنگۆليا لەسەر داواى يەكئىتى سۆفئىت مەسەلەى كوردى هئىنايە نئىو نەجئىندەى نەتەوہ يەكگرتوہكانەوہ، نئا تانرا سود لەو هەلە جىهانئىيە وەرئىگىرئىت؟

- بەئى، وەللا كاك سلاخەدئىن ئەوہى راست بئىت ئەوہ، سەرەتاي بە نئىودەولەتبونى مەسەلەى كوردبو، ئىمە پئىش دەستپئىكردنەوہى شەر و پاش روخانى عەبدولكەرىم قاسم، بۆ يەكەمجار من و سالح يوسفى چوئىنە بەغدا و نۆر رۆژنامەنوسى عئىراقى، عەرەبى و بئىگانە هاتن بۆلامان، هەموى ئەيانوئىست

بزانن هه‌لۆیستی شوپشی کوردستان چیه و ئیمه هه‌لۆیستمان چیه به‌رامبەر به حکومه‌تی تازه، هه‌روه‌ها ئه‌یانویست بزائن، ئایا ئه‌و گفتوگۆیه‌ی ئیمه به‌کوێ ئه‌گات؟ له‌به‌رئه‌وه پۆژانه ده‌یان پۆژنامه‌نوسمان ئه‌بینی، به‌پراستی کۆمه‌ڵێکی زۆریش له‌و پۆژنامه‌نوسانه‌ پێگه‌دران له‌لایه‌ن حکومه‌ته‌وه بچن بۆ لای مه‌لا مسته‌فا. زۆربه‌ی ئه‌وانیش چاوپێکه‌وتنیان له‌گه‌ڵیدا سازنه‌کرد و ده‌نگوباسه‌کانیان ئه‌گه‌یاند هه‌روه‌ه، مه‌سه‌له‌ی کورد به‌ ئاشکرا و به‌فراوانی له‌دنیا‌دا ده‌نگی دایه‌وه .

هۆی دوه‌می ئه‌و ته‌قینه‌وه‌یه‌ی ده‌نگوباسی شوپشی کوردستان له‌ده‌ره‌وه‌دا، ئه‌و کوشتاره بو، به‌رامبەر به‌ کۆمۆنیسته‌کان کرا، ئه‌وه‌ش بوه‌هۆی ئه‌وه‌ی هه‌مو وڵاتانی ئیشتراکی، هه‌مو ئه‌حزابی شیوعی، زۆر به‌توندی ئیدانه‌ی حکومه‌تی عێراقی بکه‌ن، له‌به‌رئه‌وه هه‌مو ده‌زگا‌کانی راگه‌یاندنی وڵاتانی ئیشتراکی، پۆژانه‌ باسی عێراق و کوشتنی شیوعی و خه‌ڵکانی دیموکرات و شه‌پی دژ به‌ کورد و خه‌باتی کوردیان ئه‌کرد و سه‌ریاسی رۆژانه‌ی رۆژنامه‌کان بو له‌ زۆربه‌ی وڵاتاندا⁽⁸⁾.

*** ئایا شه‌پی دژی گه‌لی کورد به‌ تایبه‌تی و شیوعی به‌ گشتی، وه‌ک پێویست له‌ دنیا‌دا ده‌نگی دابۆوه؟**

- بێگومان، چۆن له‌ کاتی هه‌له‌بجه‌ زۆر به‌ خه‌ستی باس له‌ مه‌سه‌له‌ی کورد و خه‌باتی عادیلانه و دژایه‌تی رژێم ئه‌کرا، ئه‌و کاته‌ش له‌وه‌ خه‌ستتر و فراوتتر باسی مه‌سه‌له‌ی کورد ئه‌کرا، هه‌مو ئه‌حزابه‌ شیوعیه‌یه‌کان، رۆژنامه‌کانیان له‌ ئه‌وروپا به‌ توندی و به‌ خه‌ستی و به‌فراوانی باسی مه‌سه‌له‌ی عێراق و کوردیان ئه‌کرد، خۆشت ئه‌زانی وڵاتانی ئیشتراکی و ئه‌حزابی شیوعی و ئه‌و رێکخراوانه‌ی سه‌ر به‌وان بون، وه‌ک لاوان، ئافره‌تان، کرێکاران و قوتابیان هه‌مویان به‌یه‌ک ده‌نگ سیاسه‌تی دژایه‌تی به‌غدايان په‌یره‌و ئه‌کرد.

ئه‌وه ده‌نگێکی گه‌وره‌ی دابۆوه، رۆژنامه‌ گه‌وره‌کانی دنیا به‌پراستی ئیهمتامیان به‌مه‌سه‌له‌ی کورد ده‌دا، بۆ نمونه مه‌سه‌له‌ن نیویۆرک تایمز پێشتر دانا ئاده‌م شمیدتی نارده‌بو بۆ کوردستان، له‌پاش روخانی عه‌بدولکه‌ریم قاسم جارێکی تر نارديه‌وه، رۆژنامه‌ی لۆمۆندی فه‌ره‌نسی، رۆژنامه‌نوسی ناو‌دار ئیرک رۆلۆی بۆ کوردستان نارده‌بو که‌ عه‌بدولکه‌ریم قاسم روخا، ئیرک رۆلۆ لای ئیمه بو، له‌ ئێران‌وه به‌ قاچاغ هاتبو، دوایی به‌نهیته‌ی له‌گه‌ڵ خۆماندا برده‌مان بۆ به‌غدا.

رۆژنامەى لۆفيگارۆى فەرەنسېش نوڤنەرى لهوئى بو، واتا كەم دەزگای راگە ياندنى ناودار هەبو، كە نوڤنەرايەتيان لهوئى نەبوڤت.

رۆلى يەكئىتى سۆفئيت، ئەوروپاي رۆژئاوا و عەرەب

* يەكئىتى سۆفئيت بە تايبەتى و ولاتانى ئەورپاي رۆژھەلات بە گشتى، چ رۆليكيان بىنى بۇ پشتگيرى گەلى كورد؟

- ئيمە لەو كاتەدا گفتوگۆكەمان قبولكردبو، ئەمەريكا و سۆفئيتش ئەم گفتوگۆيەيان پېباشبو، من ئەوكاتە كە گفتوگۆم ئەكرد لەبەغدا، رۆژانە لەگەل كابرەيەكى سۆفئيتى پەيوەندىم هەبو، ئەو كابرە سۆفئيتيە وەكو موستەشارى من وابو، تا پېش ماوەيەكيش هەر ماڤو ناوى زايدسيف بو، دوايى لە لوبنان بىنيمەو، كە سكرتيرى سەفارەتى سۆفئيتى بو.

سۆفئيت بە باشى پشتيوانى مەسەلەى كوردى ئەكرد، پېيان باشبو كە ئيمە لە ريگاي گفتوگۆو شتېك بەدەست بەئىنين، ئەترسان لەوہى، كە عىراق و توركيە و ئيران هەمو يەك بگرن و لەناومان بەرن. حكومەتى بەعسى ئەو سەردەمەش زۆر درندانە بە گز خەلكدا ئەچو⁽¹⁾.

ئەوكاتە سۆفئيت ئەويست ئيمە و شۆرشەكەمان نەفەوتىين، ئەمەريكاش وەك چۆن بۆم باسكرديت، كە لە سەفارەتى ئەمريكايەو هاتن و پېيان گوتين ئەبى بەئاشتى چارەسەرى كيشەكەمان بگەين، لەهەمان كاتدا سەفيري فەرەنسى و نوڤنەرانى ئەلمانيا و ولاتانى ئىشتراكى ترم ئەبىنى، هەروەها سەفيري چىنم بىنى، نەختى قەرەقرېشمانبو، چونكە هەلوئىستى لەسەر مەسەلەى كورد باش نەبو و زۆر بەتوندى پشتگيرى حكومەتى عىراقى ئەكرد.

لە ئاھەنگيكي سەفارەتى چىنى دا، سەفیر هاتەو لام، ئەوہ دواي ئەوہى لە سەفارەت ئەو نەختە قەرەقرەمانبو، پېم گوت: هيشتا دژى مافى چارەنوسى گەلانى؟ گوتى نا، تۆ لە من تينەگەيشتى! گوتم، "با، تۆ ئەو هەلوئىستەى نيشانى دەدەى هەلوئىستى دزايەتى بە مافى چارەنوسى گەلان و هەلوئىستى پشتوانیە لە

حکومه تیکی دیکتاتوری که شیوعی نه کوژیت، گوتی: "نه وانه شیوعی نین، نه وانه ریفیزیۆستن!" منیش گوتم: "کاکه گیان نه وانه له سه ر شیوعییه ت نه کوژین! حکومتی عیراق مارکسی لینینی نییه، تابلی نه وانه ریفیزیۆستن و لایان داوه، نه وانه به ناوی شیوعی و شیوعییه ته وه نه کوژین". دوا ی نه و گفتوگویه، خوی له نا ههنگه که ونکرد. سه فییری فه ره نسی زۆر دۆستانه بو، راسپارده م بۆ جه نه پال دیگۆل نارد و گوتی: به سه رچاو نه یگه ینم، دوا یی وه لآمی دامه وه، گوتی "نه و عه تفی هه یه له سه رتان، پپی خو شه مه سه له که تان سه ر بکه ویت". نه وکاته رۆژانه رۆژنامه نوس نه هاتنه لاما ن و با سی مه سه له ی کوردیان نه کرد، هه تا رۆژنامه نوسی تورک هاتن وینه ی منیا ن بلآوکردبو وه و با سی کورد و شوێشی کوردیشیا ن به فراوانی بلآو نه کرده وه .

* دۆستایه تی نیۆه له گه ل میسر و با سکردنی مه سه له ی کورد له نا و را گه یاندنی عه ره بی له لایه ک و شه ری رژیم به رامبه ر به کورد له لایه کی تر، هیج کاریگه ره یه کی نه کرده سه ر به یوه ندی میسری - عیراقی؟

- نه مه وئ نه وه ت پئ بلیم: که حکومتی عیراق به ره سمی ئیحتجاجی کرد لای میسر، له سه ره نه وه ی که رۆژنامه ی نه هرام نوسیوی (شوێشی کورد) حکومت کردی به هه لآ، مه مه د حه سه نین هه یکه ل و تار یکی ئیفیتتاحی نوسی، وه ک وه لآمدانه وه یه ک و ابو، نه وه ش هه لایه کی نایه وه .

بیگومان مه سه له ی کورد له نه وروپاش دهنگی دابۆوه، له به ره نه وه من که هاتم بۆ نه وروپا زه مینه خو شبو، به راستی براده رانی خو شمان له وئ چالاک بون، نه و وه خته (کۆمه له ی خو یندکارانی کورد له نه وروپا) ده وریان هه بو، بۆ نمونه که هاتمه شه ننا، دکتۆر وریا نه مین ره وان دزی و کۆمه لیک له براده رانی تر هاتبون به پیرمه وه، رۆژنامه نویسا ن هینابو، له فرۆکه خانه ته له فزیۆن، رادیۆ و چهنده ها نا ژانسی هه و آل له وئ بون و له را گه یاندنه کاندایا به باشی با سی کیشه ی کوردیا ن کرد و هه ر له نه مسا، چه ن دین حیزبی جیا جیا ی نه ویم بینی .

* نه وروپای رۆژناوا هه نوێستی چی بو به رامبه ر به مه سه له ی کورد؟

- که شه ر هه لگیرسا یه وه چومه وه پا ریس، له وئیش زۆر رۆژنامه نوس هاتبونه فرۆکه خانه، جو ره ها و تار ده رباره ی کورد نو سرا و سه ره نو سه ری رۆژنامه گه وره کان ده وه تیا ن کردم که نو ینه ره کانیان هاتبون بۆ کوردستان، بۆ نمونه، له بیره،

لەوانەى كە دەعوەتیان بۆ كردبووم، سەرنوسەرى رۆژنامەى (لوفىگارۆ) كە بە رۆژنامەىەكى محافىزكار دانەنریت و رۆژنامەىەكى گەورە و كارىگەرە لە فەرەنسا، سەرنوسەرەكەى بانگهێشتنىكى كۆكتىلى بەبۆنەى منەوہ ئامادەكرد، دەیان رۆژنامەنوس و شەخسىاتى فەرەنسى ھاتبون. ھەرھەما سەرنوسەرى رۆژنامەى (ھومانیتى) پارتى كۆمۆنىستىش (ئىكيافاچۆن) دەعوەتتىكى بۆ كردم، چۆرىك شامپىنى ھىنا گوتى: ئەوہ بۆ ميوانى زۆر خۆشەويستە، ھومانیتى ھەك رۆژنامەى خۆمان وابو، ھەمو شتەكانى بۆ بلاونەكردىنەوہ.

سەرنوسەرى رۆژنامەى (لۆمۆند) پيشوازىكردم، ئەويش دەعوەتى كردم و بەبۆنەىوہ، زۆرىەى موھەرىرى بەشەكانى دەعوەت كردبو، واتا بە گشتى ئىھتەمامىكى زۆرمان پىدرا، ئەو كاتە تەنھا ئىنگلىز رىيان نەدام بچمە ئىنگلتەرا و فیزەيان نەدامى، گوتیان تۆ گىروگرفت ئەخەيتە پەيوەندى نىوان ئىمە و عىراقەوہ.

بەلام شتىكى خۆشت بۆ بگتپمەوہ، نامەىەكم بۆ (ھارۆلد وىلسن) نوسى، ئەو كاتە ئەو سەرۆكى پارتى كرىكارانى ئۆپۆزىسيۆن بو، باسى مەسەلەى كوردم تىدا نوسىبو، ئەويش وەلامىكى زۆر جوانى دامەوہ، ئەلئیت: ئىمە لەپەرلەمان باسى مەسەلەكەتان ئەكەين، ھەرواش بو، فىعلەن لە پەرلەماندا باسى ئەوہيان كرد كە بۆچى ئىنگلتەرا چەك ئەدات بەعىراق، بۆچى فیزەيان نەداوہ بەمن.

پاش سالىكى تر، پارتى كرىكاران ھاتنە سەر حوكم^(١)، من لە بەرلین بوم، چوم داواى فیزەم كرد بۆ ئىنگلتەرا، قونسڵەكە پىي گوتم: "من بەو شەرتە فیزەت ئەدەمى تۆ پەيمان بەدى كە شتىكى وانەكەى پەيوەندى ئىمە و عىراق گىروگرفتى تى بگەوئىت"، منىش گوتم: "من ھىچ مەرج قبولناكەم، يان فیزەم ئەدەيتى و ھەمو سەربەستىيەكم ھەيە، يان نامەوئىت"، ئەويش فیزەى نەدامى. منىش نامەم بۆ وىلسن ھەك سەرۆك وەزيران نوسى، گوتم: كاتى خۆى لەحكومەتى موھافىزدا فیزەيان نەدامى، تۆ كاتى خۆى رەخنەت گرت و بەنامە وەلامت دامەوہ. پاش دوسى رۆژى تر نامەكەى پىن گەيشتبو، قونسلى پەيوەندى پىوہ كردم، گوتى: ئەمر ھاتوہ كە فیزەت بەدەينى، بە پىكەننەوہ، لەبەرئەوہى كە شكاتت كردوہ!"

لە ئىنگلتەرا چالاكى باشمان نواند، ئەندامانى پەرلەمان كۆبونەوہىەكى گەورەيان بۆ رىكخستم. لەوئى لەناو بالەخانەى پەرلەماندا توشمان بو بەتوشى وىلسنەوہ، منيان پيشكەشكرد، ئەوكاتە گرنكى زۆر ھەبو بەمەسەلەى كورد. لەسەر تاسەرى دونيادا باسى مەسەلەى كورد ئەكرا، منىش لە ئەوروپا بە ھىمنى

و معقولانه باسم له مهسه له که نه کرد، به راستی عهبدولناسریش هاوکاری کردین بو باسکردنی له ناو دنیای عهزه بیدا. ههتا بهرهی موخافزینی عهزه بیش، وهک مهلیک حسین، پشتگیری کردین، بیگومان نهوکاته مهلیک فهیسه ل هیشتا نه میر بو (نه میر فهیسه ل که دواپی بو به مهلیکی سعودیه)، نه میر فهیسه ل له کاکای تۆرابو له نه وروپا بو، به هۆی سه فیره که یانه وه له رۆما په یوه ندیشم به وه وه کرد، هات بو لام بو قییه نا و له ویی په کتریمان بینی.

گرنگی مهسه له ی کورد له و کاتانه دا، هه مو شوینیکی گرتبۆوه، بو نمونه بۆت بگێرمه وه، که داوای قیزه مکرد بو نه مهربکا، په کسه ر دایانم. کۆبونه وه ی کوتابیانی کورد هه بو، ئیواره په کی کوردی خویشیان سازکردبو، له ویدا دو کهس هاتنه ژوه وه، قسه یان له گه ل سه عدی دزه پی کردبو، گوتبویان، که نه یانه ویت که مال فواد ببینن، دوکه سه که له سه فاره تی نه مریکیه وه هاتبون، گوتیان: "فلانه کهس داوای قیزه ی کردوه، نه وه قیزه که ی هاتۆته وه، با سه بینی بیت یاخود پاسپۆرته که یمان بو بنیتریت، یان بچیته فلان جی و وه ری بگریت". نه وان له گه لم دانیشتن، ئیمهش به و یاده وه هینامانه سه ر میزه که ی خویمان و قسه مان له گه لداکردن، گوتیان: "قیزه که ت هاتۆته وه، نه گه ر بچیت، نه وا له وه زاره تی دهره وه نه تبینن، کۆشکی سپی و سه رۆک ناتوانیت بتبینن، به لام برای سه رۆک، رۆبیرت که نه دی که وه زیری داد بو، نه وه تبینن".

*** نایا نه و په یوه ندیانه تان به ناگاداری سوڤیت بو؟ نایا سه ردانی ولاتانی نه وروپای خۆره لاتت کرد؟**

- به لئ، ئیمه نه و کاته هه مو شتی کمان به پرسی سوڤیت نه کرد، من هاتمه برلینی خۆره لات، له ویی پیشوازییه کی گه رمیان لیکردم، نه دامی مه کته بی سیاسی نه وانم بینی، (پارتی سۆسیالیستی په کریزی نه لمانیا SED) له خانویه کی تاییه تی دهره وه ی به رلینی رۆژه لات دایانه زاندوبین. نه و کاته سه د هه زار مارکیان یارمه تی داینن، گوتیشیان خۆتان سه ره به ستن، چۆنی سه رف نه کهن، به لام به مه رجی له ناو نه لمانیای دیموکرات بیت و لیزه شتی پیبکین.

چیکۆسلۆفاکیا و نه لمانیای دیموکرات گوتیان: "چه ند چه کتان پیویسته ئیمه ناماده یان بتانده یینن، ته نها خۆتان ته ئیمینی بردنی بکن". پاشان چومه مۆسکۆ، پیش نه وه ی بچه مۆسکۆ، رادیۆ و ته له فریۆنی مۆسکۆ له پاريسه وه موقابه له یان له گه لدا کردم که چومه مۆسکۆش له ویی هه ندی لیتپرسراوم بینی، به لام له ویی

تیگه‌یشتم، مه‌سه‌له‌که‌ی مه‌نگولیا له نه‌ته‌وه‌یه‌کگرتوه‌کان سه‌رناگریته، گوتیان: هیچ ولاتیک نیه پشتگیری بکات، واتا هیچ ولاتیک ناماده‌نه‌بو پشتگیری داواکه‌ی مه‌نگولیا بکات، له نه‌نجومه‌نی نه‌ته‌وه‌یه‌کگرتوه‌کان بو ئیدانه‌کردنی عیراق.

*** راسته که تو له حوزه‌پیرانی ۱۹۶۲ دا، شهون پیرست له پاریس بینویه؟ هه‌روه‌ها و مافیکی پارتی له ماموستا براهیم نه‌حمهد و عومهر ده‌بابه و شه‌مه‌دین موفتی سهردانی ئیسرائیلیان کردوه؟**

- مه‌ردو زانیاریه‌که راست نین و نه‌ساسیان نییه، مه‌سه‌له‌که به‌م شیوه‌یه بوه: من نه‌وکاته له پاریس بوم و سه‌رۆکی وه‌فدی کوردی بوم، له‌هه‌ر ولاتیک له ولاته‌کان یه‌کێکی روسیم نه‌دی بو نه‌وه‌ی ئیرشاد و نه‌سیحه‌تم بکات ده‌رباره‌ی په‌یوه‌ندیه‌کانم له ده‌روه‌ه، له پاریسیش سوڤیه‌تییه‌کان یه‌کێکیان بو نه‌و مه‌به‌سته بو دانا بوم.

میر کامیران به‌درخان، رۆژیک هات و پتی گوتم: "وه‌کیلی وه‌زیری به‌رگری ئینگلیز و مه‌لیک حسێن نه‌یانه‌وێت بتبینن"، منیش گوتم زۆر باشه و پرسم به سوڤیه‌تییه‌کان کرد، نه‌وانیش لاریان نه‌بو، که بیانینم. پاش ماوه‌یه‌ک کامیران به‌درخان هات گوتی: "من سه‌هو بوم، وه‌زیری به‌رگری ئینگلیز نییه، که نه‌یه‌وێت بتبینن، به‌لکو وه‌زیری به‌رگری ئیسرائیلیه".

منیش گوتم: "نه‌زبه‌نی پتویسته پرسیار له ولات بکه‌م"، به‌لام من له کابرای روسم پرسی، نه‌ویش گوتی: مه‌بیینه! منیش نه‌و وه‌لامه‌م به کامیران به‌درخان که‌یاند، که "براده‌رانی ولات رازی نین به بینینی".

*** نه‌ی ده‌رباره‌ی سه‌فه‌ری ماموستا ئیبراهیم بو ئیسرائیل؟**

- نه‌وه‌ش نه‌سلێ نییه، نه ماموستا براهیم و نه عومهر ده‌بابه چاویان به ئیسرائیل نه‌که‌وتوه، شه‌مه‌دین موفتی له‌گه‌ل مه‌لا مسته‌فا و دکتۆر مه‌حمود چون بو ئیسرائیل، کاتی نه‌و سه‌فه‌ره‌ی نه‌وانیش، ئیمه و مه‌لا مسته‌فا له ناکۆکیدا بوین.

*** نه‌ی سه‌فه‌ره‌که‌ی نه‌مه‌ریکات چی ئیهات؟**

- سه‌فه‌ری نه‌مه‌ریکام نه‌کرد، به‌هۆی نه‌وه‌ی که هیچ ولاتیک پشتگیری داخوازی مه‌نگولیا‌ی نه‌کرد له نه‌ته‌وه‌یه‌کگرتوه‌کان، هۆیه‌کی تریش نه‌وه بو، له کوردستانه‌وه داوايانکرد بگه‌ریمه‌وه و وه‌زع خراپه و نه‌وجیه‌ی که من لێپرسراوی

بوم، گیرابو، هیرشی له سه ربو، گوتیان خۆت بیته وه باشه .
 ئیستا ئه لیم به داخه وه نه چوم و نه وه سه فه ره ی ئه مه ریکام نه کرد، نه گه ر نه وه
 سه فه ره م بکرد بایه، زۆر که لکی نه بو بۆ مه سه له ی کورد و پێشخستنی مه سه له که
 بۆ سه ر مه سه رحی ئه مه ریکی و نه ته وه یه گگرتوه کان .

*** له وه کاته دا ده ور ی کور دی ده ره وه چی بو بۆ ناساندنی مه سه له ی کور دی؟**

- هۆیه کی گرنگ که مه سه له ی کورد له نه ور وپا دنگی دا بۆ وه، چالاکی
 کۆمه له ی خۆیندکارانی کورد بو، نه وه سه رده مه خۆیندکارانی کورد چالاکی باشیان
 هه بو له نه ور وپا، هه م کۆبونه وه یان نه کرد، هه م خۆپیشاندانیان نه کرد و هه م
 په یوه ندییان باشبو له گه ل میدیادا .

له و سالانه دا مه سه له ی کورد زۆریاش چوبوه پێشه وه، دانا ئاده م شمیت
 باسی نه وه قوناغه و ده ور ی ئیمه به باشی نه کات و زۆر نه همیه تی پیده دا، نه لێ:
 "نه وه یه که م جاره کورد مه سه له ی خۆی دینیه ته سه ر مه سه رحی نۆده وه لته تی
 به شیوه یه کی فراوان که رۆژنامه، ته له فزیۆن و میدیا باسی بکات و به شیوه یه کی
 دیبلۆماسی و زیره کانه ش ته رحیان بکات، له لایه ک ره ئی عامی نه ور وپی و
 ئه مه ریکی قبولی بکات، له لایه کی تریش وایان ته رح بکات که ره ئی عامی عه ره بی
 قبولی بکات، لای ئیشتراکی وایان باسکرده، لای رۆژئاوا و دنیا ی دیموکراتیش
 به جۆریکی تر، که هه مو قبولی بکه ن".

*** شه ری دژ به کورد چهند مانگیکی خایاند، نه وه بو به عسییه کان لابران و عه بدولسه لام
 عارف ده سه لات ی گرت ه ده ست، نه وه فرسه تیکی تر بو بۆ نه وه ی گفتوگو له نیوان شۆرش و
 حکومه تی عێراق ده ستپێبکاته وه؟**

- به لێ راسته حوکمی به عس، له رۆژانی ۸ و ۹ و ۱۰ ی حوزه ی رانی ۱۹۶۳ دا
 حه مله ی بۆ سه ر کوردستان ده ست پیکرد و تا تشرین به رده وام بو، له و ماوه یه دا،
 به عس هاشوهوشیکی زۆری نایه وه، به درن دایه تیه کی زۆره وه هاته وه کوردستان،
 هه ر یه که مجار له میژوی عێراقی نویدا، به عس سیاسه تی کاول کردن و راگواستنی
 دێهاتی کور دی جیبه جێ کرد . بۆ یه که م جار له ده ور و به ری که رکوک و نه و ناوچانه ی
 نه وتی تیدایه، ده یان دێهاتی کوردیان کاول کرد و ته ختیانکرد، به ناوی نه وه ی
 مه ترسی له دامه زراوه کانی نه وتی دور نه خه نه وه .

سالی ۱۹۶۳ به سه ره تای سیاسه تی تیکدان و کاولکردنی دێهاتی کوردستان و

راگواستنى خەلكى كورد دائەنریت، ئەوئەش لەسەر دەستی حیزبى بەعس كراوه، من پیموایە ئەو بەروبومى بیروباوەپى میشیل عەفلەقە كە لەمادەیهكى نىزامى حیزبى بەعسا هاتو ئەلى: "ئەوئەى ئەوان پىی ئەلین ئەقەلیاتى قەومى، ئەگەر نەگونجان و قەبولىیان نەكرد بىن بەعەرەب و لەناو ئومەى عەرەبیدا بتوینەو، ئەوئە حەقە بتوینرینەو یان رابگوێزین و دەركرین لەو ولاتە، بەئىعتىبارى ئەوئەى، ئەو ولاتى خاكى عەرەبە". ئەو بۆچونە شوڤىتینى لە بناغەدا لەسەر بۆچونى هەلە و شوڤىتانه دارپۆزراوه، بۆنمونه خاكى كوردستانى عىراق خاكى عەرەب نىیە، كوردى عىراقىش عەرەب نىن، ئەوان بەشىكن لە نەتەوئەى كورد، هەرەكو چۆن عەرەبى عىراق بەشىكن لە نەتەوئەى عەرەب، خاكى كوردستانى عىراقىش، بەشىكە لەخاكى كوردستانى گەرە و مولكى نەتەوئەى كورده، هەرەكو خاكى عەرەستانى عىراقىش بەشىكە لە خاكى نەتەوئەى عەرەب.

ئەما ئەو سیاسەتە شوڤىتینى، بۆ یەكەمجار لە ۱۹۶۳دا جىبەجىكرا و هەندىك عەشایەرى عەرەب هاندراڤ بىن بۆ تالان و پاووروت لە كوردستان. ئەو سالا بەعس نەیتوانى سەرکەوتنى گەرە بەدەست بەئینت، واتا بەعس هەرچەندە هاشەوهوشى زۆرىكرد، بەلام ناوچە ئەساسىیەكان هەر بەدەست كوردهو مانەو و ناوچەى رزگار كراو هەر ماىو.

* ئەگەر هەنەنگاندنىك بۆ هیزى پىشمەرگەى ئەو كاتە بكەیت، ئەو هیزە چ رۆلىكى

بىنى؟

- پىشمەرگە بە گشتى رۆلى زۆر جوامىرانه و نەبەزانهیان بىنى، هەرچەندە هەندىك لە لىپرسراوى پىشمەرگە بەتایبەتى ئەوانەى مەلا مستەفا داینابون، زۆر بىتوانایى و ترسنۆكیيان نىشاندا، باسى یەك نمونەت بۆ ئەكەم، ئەوئەى عەزىز عەقراوى بو، عەزىز عەقراوى كە موقەدەم پوكن بو، لافى ئەوئەى لىدەدا كە پىاوئىكى زۆر ئازایە و كراوه بە لىپرسراوى بەرەى هەولیر، لەو شەراندەدا، لەسەرى رەشەو عەزىز عەقراوى شكاف، كە شوئىنىكى سەخت بو، پىشمەرگەشى زۆر لىبو تا چىای سەفین، كە شاخىكى زۆر سەختە و بە ئاسانى ناگىریت، ئەبواىە بە دەیان رۆژ شەرى لىبكریت هەتا هاتنە ناوچەى سىپىلك، واتا پىشتى خانزادى سۆران و گەلى عەلى بەگ. عەزىز عەقراوى بە خراپى هەلەهات، هیزەكەى پەرتوبلاوبۆو و حاجى ئومەران و گەلى عەلى بەگىش بىن شەر تەسلىمى حكومەتى عىراق كرد. گەلى عەلى بەگ جىگایەكە، ئىنسان ئەتوانن چەندىن مانگ شەرى لى بكات،

بە لām ئەو پیاویکی ئاوا بێ توانابو، ئەو کاتە بەو شەپانە زۆر لە ناوخە لکا شکا و پێیان ئەگوت (جەنەرالی هەزیمەت) واتا جەنەرالی هەلاتن و تەسلیم بون .
 لەو ناوچانە ی تر کە لێپرسراوانی حیزبی لیبو، شەپری زۆر قارەمانانە کرا، حکومەت نەیتوانی هیچ شوینیک بگریت . لە پایزدا چەمی ریزان گیرا، چەمی ریزان راستە خۆی دۆلە، بە لām پشەتە کە ی لەسەر سەربانی چەمی ریزان هەتا ئاگە لە دەشتیکی دیارە، دەبابە دیتە سەر تەپلی سەری . ئەو بەو بە شەپکی دوسی هەفتە یی و کوشتن و کوشتاریکی زۆر، ئنجا توانیان بیگرن، بە لām نەیتوانی زۆری لیبمێننەو، ناچاربون لیبکشینەو . بە لām نەیتوانی ناوچە ی قەرە داغ بگرن، بەمۆ، شارباژێپ، ماوەت و ئەو ناوچانە یان پێتە گیرا، چونکە مەکتەبی سیاسی لیبو، هەندێ شوینیان گرتەو وەک ناوچە ی بارزان، چونکە بارزان شەپری لیتە کرا و حکومەت نەیتوانی سەرکەوتنی سەریازی بە دەست بەینیت .

ئینقیلابی تازە و گفتوگۆی تازە

* دوا ی دەرکردنی بە عس و هاتنی شوڤینیە نەتەوێهەکانی عەرەب، هەنۆستی پارتنی چی بو لەو ئالوگۆرە سیاسیە ی عێراقدا؟
 - ئەو بەو کودەتا دژی بە عس لە ۱۸ ی تشرینی دوهمی ۱۹۶۳ دا رویدا کە بە عس روخا، حکومەت یە کسەر پە یوێندی بە ئیمەوێ کرد، بە بۆچونی خۆم، ئەو پە یوێندییە لە ژێر تەئسیری عەبدولناسردا بو، چونکە عەبدولسەلام عارف خۆی بە ناسری دادەنا، بە لām ناسرییەکی ساخته چی بو، دەسەلاتیان گرتە دەست عەبدولناسر پێیگوتن من دژی شەپ کردنەو، هەرەها ئەشیانزانی کە عەبدولناسر دژی شەپ کردنەو ی پێشوشبوه .

* واتا گفتوگۆ جارنکی تر لە گەل حکومەت دەستی پیکردەو؟

- بە لێ وایە، کاتێ بە عسیبەکان دژی ئیمە شەریان ئە کرد، رۆژنامەکانی میسر، تەنانەت عەبدولناسر خۆشی لیدوانی دژی شەپ دەدا، ئەفسەرەکانی دەسەلاتدار لە

حکومه تی عیراقدا ئه یانزانی عه بدولناسر شه پری له گه ل کورد پی ناخۆشه، به لām خۆشیان به ناسری ئه زانی!

حکومه ت نوینه ری نارد بۆ لای ئیمه، ئه و کاته من له ناوچه ی شه ده له و سورداش بوم، گوتیان ئه مانه و ئی گفتوگۆ بکه ی نه وه، منیش بۆ گالته پیمگوتن: ئینجا ئه مه زۆر باشه، خۆ وه فدی ئیمه له به غدایه، ئه وکاته که من رۆشتبوم، پاش ماوه یه ک، هه مو وه فدی کوردییان گرتبو، به عسییه کان له جیاتی ئه وه ی گفتوگۆیان له گه ل بکه ن، چوبون گرتبویان، له وانه سالج یوسفی، بابه کری مه حمودی حاجی ئاغا، مه سعود محمه د، کاکه حوسینی خانقا، ره شید عارف، هه مویان گیرابون، له به رئه وه منیش گوتم: "ئیمه وه فدمان لای ئیوه یه، برۆن گفتوگۆیان له گه لدا بکه ن، له به ندیخانه ی خۆتان بیانیه ی نه ده وه، قسه یان له گه لدا بکه ن".

یه کیک له داواکان که ئیمه کاتی خۆی پێشکه شی ناسرمان کردبو، بریتی بو له وه ی که رێگامان بده ن مه کته پیکمان هه بێ له قاهره، ناسر موافقه تی کرد، هه رچه نده عیراقیه کان زۆریان پێ ناخۆشبو، گوتیان با ئه و مه کته به له وحه و ناوی پێوه نه بێت، منیش گوتم: وه للامی من خۆم ده سه تلاتی دانانم نیه، به لām هه تاخه به ری مه لا مسته فا و مه کته بی سیاسی ئه ده م، با کاک شه وکه ت له قاهره بمینێته وه، ئه وه بو شه وکه ت به و جۆره له و ئی دانرا له سه ر ئه و ئه ساسه ی که زمانزان و موسه قه ف و به قابلیه ت و زۆر له به بان بو، جگه له وه که ئینگلیزی باشی ئه زانی و زۆر ئیجتیماعیش بو.

* باشه مه لا مسته فا ره زامه ند بو به دانانی ئه و وه ک نوینه ر؟

- مه لا مسته فا زۆری پێ ناخۆش بو، گوتی، "ئه وه تۆ جه لال به عزه جار کاری شیتانه ئه که ی! ئاخه تۆ لای خۆت ئه لئی دۆستی عه بدولناسریت"، مه لا مسته فا به عه بدولناسری ئه گوت (مامی جه لال) هه ندی که لیمه ی سپیمان هه بو، بۆ نمونه به سۆفیتمان ئه گوت (مالی ماممان)، به لām عه بدولناسر ته نها مامی من بو (مامی جه لال). مه لا مسته فا گوتی: "ئه وه چیه شه وکه ت له و ئی داناه"، گوتم: وه للا که سی لێ نه بو، گوتی: "ئه زانی شه وکه ت چی ئه کا؟ خۆ شه وکه ت نوینه ری کورد نیه!" گوتم: ئه ی نوینه ری کییه؟ گوتی: "ئه و جاسوسی ئینگلیزه، به سه ر عه بدولناسره وه؟"، سه د ره حمه تی لیبی ناو و ناتۆره ی له خه لک ئه نا، ئه وه بو دوا یی هه ر خۆشی شه وکه تی له و جیگایه ی هیشه وه.

له و کاتاندا، عهبدولناسر نارذبوی بهدوای شهوکه تدا و گوتبوی: کاکه ئه مانه ی هاتونه ته سهر حوکم دۆستی ئیمه ن، بۆ به براده رانی خۆتان بلّی: "من ئاماده م بکه ومه بهینه وه، وه ساته ت بکه م، که فاله تیش ئه که م، ئه و ئیتفاقه ی که ئه کرئ من زه مانه ده که م و حوکمی زاتیتان بۆ وه رده گرم، به و شکله مه عقوله ی که جه لال بۆی شهر کردوم و به شکلئیکی مه عقوله ی ده زانم".

به بۆچونی من شهوکه ت عه قراوی هه له ی ته کتئیکی کرد، ئه ویش ئه وه بو، له جیاتی ئه وه ی به عهبدولناسر بلّی، هه ولّ بدات له رینگای به غدا بینئیرئته وه بۆ کوردستان، ئه و هات به تاراندا گه راپه وه، له تاران چه ند رۆژئیک دواکه وت و ئیرانییه کان به قه سته ی هیشتیانه وه، ئه وکاته به فر رینگای سه رده شتی گرتبو، مامۆستا برابیم و ئه وانیش له و دیو بون، به فرئیکی زۆر زۆر باری بو، شهوکه ت له سه رده شت مایه وه، هه رچه ند بروسکه ی لئده دا ئه و وه خته په یوه ندیه کی لاسلکیمان هه بو له گه لّ ئه و دیو، زۆر گرنگه شهوکه ت بگه رپئته وه و کاری زۆر گرنگمان پئیی هه یه، مه لا مسته فا سه بری نه گرت و ئه یویست زو بگه رپئته وه، شهوکه ت خه به رئیکی نارذبو، به موخته سه ری ئه لئت:

"سه بر بگرن قسه و راسپارده ی عهبدولناسرم پئیه" ئه و وه خته له رانیه گفتوگۆ هه بو هه واله که مان گه یانده مه لا مسته فا، من خۆم بۆم برد و گوتم: "شهوکه ت لای مامی منه وه گه راپه وه ته وه و خه به ری پئیه و ئه لّی راسپارده ی عهبدولناسرم پئیه و ئه لّی هه یچ کاریک مه که ن، هه والّی زۆر گرنگم پئیه، چاره رئ بکه ن تا ئه گه مه لاتان". شهوکه ت جفهری پئ نه بو، له ترسی ئیرانییه کان به راشکاوی نه یویزا بیلئت، ئیرانییه کان پئیان ناخۆش بو، که پارتی په یوه ندی له گه لّ عهبدولناسردا هه بیئت، له به ره وه مه لا مسته فا گوئیی نه دایه ئه و داخوازیه گرنگه ی عهبدولناسر. ئه وه بو که شهوکه ت هاته وه، به یانه که ئیمزاکرابو. دوای ئه وه ئیمه مانان به چه پۆک دامان به سه ری خۆماندا، که چه ند گرنگه عهبدولناسر وه ساته ت بکات، حوکمی زاتیمان بۆ زامن بکات و که فاله تیش بکات که، جئیه جئ بکرئت، به لّام پاش چی!

* گفتوگۆی بارزانی و حکومت، که ی و چۆن دهستی پئگردد؟

- راستییه که ی ئه مه وئیت پئت بلّیم که به م شئوه یه بو:

من و نوری شاهوئیس به نوئنه رایه تی مه کته بی سیاسی چوین بۆ لای مه لا مسته فا، بۆئه وه ی له گه لئیدا باسی ئه وه بکه ین، که وا حکومت عه رزی پئیه و

ئیمه چی بکهین؟ نه وکاته نه و له دۆله ره قه بو که ئیمه چوین بۆ ئه وئ، شاهیدیکی ته ئریخیشم هه یه ئه ویش مامۆستا سه لیم فه خریه، نه ویش له وئبو، هه روه ها مه رحوم دکتور سدیق ئه تروشیش، نه ویش له وئبو، ئیمه نه و چواره زۆر کات پیکه وه نه بوین له ژوریکدا نه ژیاين.

رۆژیک عه ریفیکیان له ره واندوزه وه ناردبو، هاتن گوتیان: هاتوه خه به ری حکومه تی پئیه، مه لا مسته فا هه مومانی بانگ کرد و گوتی چیبکهین؟ سه لیم فه خری هه لئیدایه و گوتی: "وه للاً عه ریف هی نه وه نیه که تو ببینی، بنیره یه کیک له مورافیه کانت بجیت ببینیت و بزانی چی پئیه"، گوتی ئیوه ره ئیتان چیه؟ ئیمه ش هه مان بۆچونمان باس کرد، گوتی: "ته کاکه ئه من کابرایه کی فه قیرم، ئه من شوانم، ئه من گوانم، ئه من خۆم به زه عیم نازانم، ئه من هه مو که س نه بینم"، نه وه بو خۆی دیتی، که دیتی دیاریو که راسپارده ی پئیه و گوايه حکومه ت نه یه ویت موته سه ریفی سلیمانی بنیریت بۆ گفتوگو.

له پیش هاتنی عه ریفه که، وه فدیک له به غداوه هاتبونه ناوچه ی دنگه له، یه کیکیان تئدابو پئان ده گوت ئه سکه نده ری ئه جزاچی که ئه رمه نی بو، ئه سکه نده ری ئه جزاچی یه عنی ئه سکه نده ری سه یده لی، شه ریکی بابا عه لی بو له هینانی که ره سه ی دکتوری و ده رماندا، هاتبو به زمانی بابا عه لی و ئه مریکاوه قسه ی بۆ مه لا مسته فا نه کرد که حکومه ت وا باشه و گرنگه که مه لا مسته فا ئه م شوړشه رابگریت و له گه ل حکومه تدا پیکبیت. مه لا مسته فا به خه یالی خۆی راسپارده ی بابا عه لی و ئه مه ریکای پئ گرنگ تر بو له هی عه بدولناسر، له به رنه وه رانه وه ستا له سه ر هاتنی شه وکه ت و قسه و راسپارده کانی عه بدولناسر.

شیخ ئەحمەدی بارزانی و رێککەوتن لە گەڵ حکومەتی عێراق

* لەو ماوەیەدا شیخ ئەحمەدی برا گەورە بارزانی بەیانێکی دەرکرد، نایا ئەو بەیانە هیچ کاریگەرێکی هەبو لەسەر گفتوگۆی نێوان پارتی و حکومەت؟ هەنۆستی بارزانی چی بو لەسەر بەیاننامەکه؟

- حکومەتی عێراق، بەک شەیتانیی زۆر گەورە کرد، چونە سەر شیخ ئەحمەد و گوتیان: تۆ لە گەڵ ئێمە، ئەویش گوتی بەلێ، داویان لێکرد و بەیانیکیان بە شیخ ئەحمەد دەرکرد، ئەو بەیانە ئیستاش لەناو خەڵکدا مەشهورە، ناوەرۆکەکی ئەو بوو کە ئەلێت: "وەرنەو ناو عایلهی خۆتان"، بەیانەکی بەدەنگی خۆی تەسجیل کرد و لە رادیۆ بڵاویانکردووە، ئەلێت: "واز لەو موشاغەبە و تەمەرود و ئەو هەلایە بێنن، وەرنەو مالی خۆتان لەناو عایلهی خۆتان دانیشن".

ئەو بەیاننامە یە زۆر ناشیرین و روخینەریو، ئەو بو هەمو رۆژی لە رادیۆی کوردییەکی بەغداوە لێیان ئەدایەو، هەر بەو ئیکتیفایان نەکرد، شیخ ئەحمەدیان هێنا، تەبەن ئێمە ئەمانزانی هاتنی شیخ ئەحمەد چی ئەگە یە نیت^(۱)، بەتایبەتی من یە کێک بوم لەوانە ی شارەزای وەزعی کۆمەلایەتی و سیاسی بارزانی بوم، ئەمزانی کە شیخ ئەحمەد هات، مەلا مستەفا قەسە نامین، مەلا مستەفا ناتوانی لە حزوری شیخ ئەحمەدا دابنیشن، شیخ ئەحمەد دانە نیش، مەلا مستەفا رانەووەستا، تاپی نەوتایە مستەفا دانیشە، دانە ئە نیش! عادەتی عەشائیری ئەوان بەو جۆرەبو، مەلا مستەفا بە ئاشکرا ئە یگوت: "من لە عومری خۆمدا، ئیتاعە ی موتڵەقی دو کەسم کردو، شیخ ئەحمەدی بارزانی و عەبدولکەریم قاسم، ئەگینا هی کەسی کەم نە کردو".

چومە لای مەلا مستەفا گوتم: ئەزبەنی من هەمو وەزەعە کە ئەزانم و ئاگاداری پە یوهندی شیخ ئەحمەد و جەنابت هەم، لەبەر ئەو، ئەو کێشە یە لێگەرپی بۆ من

و بن عاریه که با بؤ من بیئت، من قره قره کان ئەکەم تۆ هیچ مەکه، ئەویش گوئی: "باشه، بەلام ناشکرئ من بەقسەى کاکم ئەکەم!" گوتم: "باشه بەلام تۆ لیم گەرئ من کاره که ئەنجام ئەدەم، بەلام تۆ عاجز مە بە لەوهى من قره ئەکەم"، گوئی: "باشه من عاجز نابم".

هەر ئەوه نەمان زانی هەلیکۆپتەر دابەزى و شیخ ئەحمەد و مۆتەسەریفى هەولێر و سلیمانی و یەک، دو کەسى کەشى نوینەرى حوکمەت تێدابو.

لە رانیە دانیشتین، ئەو وەختە رانیە نازادبو، لە دەست خۆماندابو، گوئیان هاتوین بۆ گفتوگۆکردن و دەستیان بە کۆمەڵیک قەسەى هەلەق و مەلەقکرد، لە کۆبونەوه کەدا کۆمەڵیک کەس بەشدار بوون لەوانە نوری شاوہیس، عەباسى ئاکۆ، حاجى شیخ حوسینی بۆسکین، کاکە زیاد ئاغای کۆیە، مەلا مەسوم بابى دکتۆر فوئاد. لە کاتى قەسەکردنە کەدا، من هەلم دایە گوتم: "ئیمە شۆریمان کردو، مافی خەلکی کوردمان ئەوێت، خەباتمان کردو، بۆ حوکمی زاتی".

مەلا مستەفا گوئی: "جەلال ئەتۆ وسبە، ئەتۆ هەر تێکی ئەدەى"، حاجى عەبدولرەزاق ئەیگوت: "تۆ وسبە، تۆ هەر قورسى ئەکەى، ئەتۆ گەنجى، ئەتۆ خوینت گەرمە، قەسەى تۆ حیساب نیه، ئەمن هاتوم بۆ لای (الرجل الصاعد) یەعنى بۆ لای ئەو پیاوہ هاتوم: "یەعنى تۆ وسبە"، گوتم: "کاکە ئاخەر حیزب هەیه" گوئی: "نا، نا، نا حیزبایەتى و شتى وانیه" ئەو سەردەمە ئەوان ئیعلانیان کرد کە هیچ حەياتى حیزبى نیه: (العمل المشترك، العمل القومي الواحد) دروست ئەکەن ئەحزاب حەل ئەکرئ، ئەبئ ئیمەش خۆمان حەلکەین.

* دواى ئەو دانیشتنە، ئەنجامى کۆبونەوه کان گەیشتنە کوئ؟

- پاش چەندین کۆبونەوه، ئەوانە نەیانئەهیشت من قەسە بکەم، هەر قەسەشم ئەکرد، حاجى عەبدولرەزاق ناوبەناو ئەیگوت: ئەتۆ وسبە، ئەوان بەیانئیکى زۆر بێهیز و خراپیان بە مەلا مستەفا ئیمزاکرد، دیارە ئیمە موافیق نەبوین، ئەوان قورئانیکیان بەدیاری لە عەبدولسەلام عارفەوه بۆ مەلا مستەفا هینابو. لە دانیشتنە کەدا حاجى عەبدولرەزاق، مەلا مستەفا و من ئامادەبوین، قورئانە کەش دانرابو، حاجى عەبدولرەزاق هەر نەیدەهیشت قەسە بکەم، ئەوه نەدە چەنە باز و زۆر بلئ بو، قورئانە کەم هەلگرت و گوتم: "حاجى لە بۆ خاترى ئەم قورئانە لیمگەرئ دو دەقیقە قەسە بکەم"، بو بەپێکەنین و نوکتە، ئیتر من دەستم بە قەسەکرد. بەراستى مەلا مستەفا ئیمزای ئەو بەیاننامەى بە تەئسیری بابا عەلى و

ئەسكەندەر كرد، گوايه ئەمەريكاش پیتی باشه و رەزامەندی شیخ ئەحمەدیشی لەسەر بو.

لەبەر ئەوەی خۆشی زۆر ماندو بوو، بەرەئى من نیهتی ئەوەشی هەبو که حیزب تەسفیە بکات و سەرکردایەتی پارتي لەناوبەریت، پێیوابو که ئیتر گفتوگۆکردن بەسە و لەوەزیاتر ناکریت و دەوڵەتە گەورەکانمان لەگەڵ نین، کەسمان نییه و مەلا مستەفا زۆر باوەری بە لوعبەى دەولى هەبو، وەکو ئینسانیک باوەری بە خەباتی جەماوەری و پشت بەخۆبەستن و هاندانی کۆمەلانی خەلک و رێبەریکردنیان نەبو.

*** هەنووتی پارتە عێراقییەکانی تر، چی بون لەسەر ئەم رێکەوتنە، بۆ نمونە حیزبی شیوعی؟**

- کەهاتە سەر مەسەلەى بریاردان، من و نوری شاوہیس موافقەتەمان نەکرد، ئینجا بۆ میژوشتیکی تەرت بۆ ئەگێرمەوہ: ئەو سەردەمە لقی کوردستانی حیزبی شیوعی یاخود قیادییەکانی حیزبی شیوعی که لە کوردستان بون، وەک عەزیز محەمەد، کەریم ئەحمەد، عومەری مەلا عەلى مامە شیخە و چەند کەسێکی تر لە قەلادزێ بون و روژانە یەکتەریمان ئەدیت، ئیمە هەمو روژیک لە قەلادزێو ئەهاتین بۆ کۆبوونەوہ لە رانیە، هەمو شوێک یەکتەریمان ئەدیت، کاک سەلیم فەخری و دکتۆر سدیق ئەتروشیش لەوێبون، لەگەڵ عەزیز محەمەد تەنسیقیان ئەکرد و ئەوان هەمویان رەئیان وەک ئیمە بو، تەنانەت دژی ئیتفاقییەکە بون که بە ئیتفاقییەى (مشیر- بارزانی) ناویانگی دەرکرد و ئیمزاکرا. حیزبی شیوعی بەیانیکیان دەرکرد و موچارەزەیان نیشاندا و گوتیان: هیچ نەدراوہ بەکورد⁽¹⁷⁾.

بەیانەکە هێشتا بەتەواوی بلاونەکراوۆوہ، بروسکە یەکی پیرۆزیایی خرۆشۆف هات بۆ عەبدولسەلام عارف، ئەلێ: پێک هاتنتان لەگەڵ حەرەکەى کوردی و دۆزینەوہى چارەسەری ئاشتیانە و سیاسی ئەو کارە بە (عمل من أعمال الرجل الدولة البارز) ناو دەبات.

*** ئەى دواى بروسکەکەى خرۆشۆف حیزبی شیوعی هەنووتی خۆى گۆری؟**

- بێگومان، خیرا بەپەلەپەل کەوتنە خۆیان، بەیانەکەیان بلاونەکردوہ و رەئیان گۆری، هەر لەدواى بەیانەکەوہ حیزبی شیوعی کەوتە پشتگیری رێککەوتنامەکە، ئینجا کەوتنە بیانوھێنانەوہ بۆ ئەوکارە و باس لە مەترسی ناکۆکی جیھانی ئەکرا.

ئەوکاتە شوباتی ۱۹۶۴ بو، ئەو دو فاکتەرە ھەبو کہ پتویست بو باسبکریت، یەکیکیان ئەمەریکا، ئەوەی تر سۆفیت.

ئەو سەردەمە، خەتی خرۆشۆف لە سۆفیت بەھیزبو، ئەو خەتە باوەری بە خەباتی چەکدارنەبو، پتی وابو خەباتی چەکدار خراپە و لەھەمو ئەو جینیانە ی کە خەباتی چەکدار ھەبە، پریشکی ئەھاویژیت بۆ جیگای تری جیھان، رەنگە ئەو شۆرشانە تەشەنە بکات، لەبەرئەو ھەرچی زوترە، پتویستە ئەو شۆرشانە دامرکیتەو و بکوژیتەو.

ناکۆکی سۆفیت و چین و مەسەلە ی کورد

* ھەنووستی نادۆستانە ی سۆفیت ئەو کاتەدا بەرامبەر مەسەلە ی کورد، ئە کوئو

سەرچاوی گرتبو؟

- ئەو رۆژگارە ئیمە لە مەکتەبی سیاسی باوەرمان بە خەباتی چەکدار ھەبو، لەبەرئەو ئیمە لە روی فیکریەو لەگەڵ خەتی سۆفیتی مۆتەعاریز بوین، بە خەتی سۆفیتیان ئەگوت: خەتی (التعایش السلمي و الانتقال السلمي)، ئیمەش خەتی شۆرشگێریوین و باوەرمان وابو، کە بە خەباتی چەکدار و جەماھیری چارەسەری کیشە ی نەتەوہیی ئەکریت.

ئەوکاتە ناکۆکی لە نیوان چین و سۆفیتدا ھەبو، سۆفیتیەکان بەبی ئەوہی ئیمە ناگامان لیبیت ئیمەیان خستبوہ سەر خانە ی چینییەکان، ھەتا رۆژنامە ی (پرافدا) وتاریکی لەسەر ناکۆکی ئیمە و بارزانی نوسی و ئەلێت: "مەکتەبی سیاسی جەماعەتیکی چەپرەوی سەرکیشن! (یساریون مغامرون) ھەر باوەریان بە خەباتی چەکدارییە، لە رۆحی زەمانە ناگەن (لایفھمون روح العصر وتلتقی خطوطهم مع خطوط الاوساط المتطرفة في الدوائر الاستعمارية)". وایان ئەزان، ئیمە لە خەتی چینیین و چینییەکان تەئسیریان تیکردوین، حیزبی شیوعیش لەبن کاریگەری سۆفیتی بو، ھەرچەندە ئەوان رەئیان وەکو ئیمەبو، بەلام بەھۆی کاریگەری سۆفیت و خەتی بەئاشتی پیکەوہ ژیان و دوا ی ئەوہی، کە خەتی سۆفیتیشیان

به ته‌واوی ته‌به‌نیکرد، خۆی له قبولکردنی ئیتیحادی ئیشتراکیدا ده‌بینیه‌وه، هه‌روه‌هاش ئاماده‌بون که حیزبی شیوعی هه‌لکه‌ن، ئیتیحادی ئیشتراکیان به مه‌لبه‌ندیک دانه‌نا بۆ هه‌مو هه‌یزه‌ پێشکه‌وتواخوازه‌کان و له‌ژێر کاریگه‌ری خه‌تی خرۆشۆفدا بون و تیۆری گه‌شه‌کردنی نا سه‌رمایه‌داری (التطور اللاراسمالي) یان قبولکرد.

بۆچونه‌کانی حیزبی شیوعی مه‌وزوعیه‌ن له‌ خه‌تی مه‌لا مسته‌فاوه‌ نزیک بون، له‌گه‌ڵ مه‌لا مسته‌فا یه‌کیان نه‌گرته‌وه، به‌لام ئیمه‌ فکرییه‌ن و مه‌وزوعیه‌ن له‌گه‌ڵ مه‌لا مسته‌فا جیا‌بوین.

دانا ئاده‌م شمیت، له‌ کتێبه‌که‌یدا به‌ درێژی باسی ئه‌و ناکوکیه‌ نه‌کات، چونکه‌ ئه‌و وه‌خته‌ خۆی له‌ پانیه‌ بو، له‌گه‌ڵ وه‌فدیکی رۆژنامه‌وانی هاتبون، مه‌لا مسته‌فا چو‌بو بۆ راوه‌ به‌راز، من ئیستیقبالم کردن و شه‌و و رۆژیک له‌گه‌ڵیاندا بوم، ره‌ئیه‌کانی منیان زۆر چاک نوسیه‌وه و له‌ویدا ئه‌لن: "خیلافی ئاشکرا هه‌یه‌ له‌نتوان کورده‌کاندا".

پەراۋىزىمگان:

- ۱- دانا نادەم شىت لە (كتىبى رحلة الى رجال شجعان)، لە لاپەرە ۳۶۴ وای نوسيوه: كاتىن لە ناوهراستى شوياتدا سەردانى بارزانىم كرد لە بارەگاگەى خۆى لە باكورى رۆژھەلاتى كەركوك بو، لە تورپيدا ئەكولاً...وتى من نوینەرەكەم ناردوہ بۆ بەغدا نەك بۆ سەفەر بۆ ولاتانى عەرەبى.
- ۲- نەحمەد بىن بىلا لە ۱۹۱۶/۱۲/۱۵ لە رۆژناوای جەزائىر لە شارى موغنىيە لە دايك بوہ و لە ۱۹۶۳/۱۰/۱۵ وە سەرۆك كۆمار بوہ تا ۱۹۶۵/۶/۱۹ كە وەزىرى بەرگىسى ھواربومىديەن كودەتای بەسەرداكرد، يەكئىك بوہ لە دامەزرئەرانى بەرەى مىللى رزگاربخوازى جەزائىر لە ۱۹۵۴ دا، بە سەرۆكى رۆحى شۆرشى جەزائىر دەؤمىرا. بىن بىلا نزيكى ۱۵ سأل لە زىنداندا، سەرەراى كەمپىنى زۆرى ھەمەجۆر بۆ رزگاركردى، بەلام ھەر لە زىندان ماىەوہ تا رۆژى ۱۹۸۰/۱۰/۳۰ كە شازلى بن جەدىد بىراى رزگاركردى بۆ دەرکرد.
- بىن بىلا، وەك نىسلامىيەكى كراوہى عەرەبى بىرى دەكردوہ و لە ناوهراستى ھەشتاكاندا، رىنكخراونكىان لەگەل منىر شەفىقى فەلەستىنى و فازىلى مەلا مەحمودى كورد و بنى سەدرى ئىرانى و چەند رۆشنىبىرنكى تر دروست كرد. بە دۆستىكى دىزىنى گەلى كورد دەؤمىرت، لە ۲۰۱۴/۴/۱۱ لە تەمەنى ۹۶ سألدا كۆچى دواىي كرد.
- ۳- (لە ۱۹۶۳/۳/۷ وەفدىكى شەعبى حكومەت ھاتن بۆ لای بارزانى، پىك ھاتبون لە حسىن جەمىل وەزىرى پىشو لە كابينەى نورى سەعید و قاسم فەيسەل، حەبىب خەيزەران بالۆئزى پىشوى عىراق لە مۆسكۆ، عەبدولعەزىز دورى سەرۆكى زانكۆى بەغدا، شىخ مەحمەد رەزا شەبىبى وەزىر و نەندامى پەرلەمانى پىشو، زەيد نەحمەد عوسمان پارئزەر و نەندامى پەرلەمانى پىشو، فائق سامەرائى پارئزەرنكى ناسراو و بالۆئزى پىشوى عىراق)، (رحلة الى رجال شجعان) ل. ۳۶۸.
- ۴- (وەفدەكە لە ۱۹۶۳/۳/۳۰ دا چون بۆ بەغدا، جگە لە مام جەلال، ھەريەكە لە مەسعود مەحمەد، مستەفا عەزىز، سألح بوسفى، مەحمەد سەعید خەفاف، رەشىد عارف، عەگىد سدىق، حەبىب مەحمەد كرىم، شاخەوان نامىق، عەبدوسەمەد حاجى مەحمەد، رەئوف نەحمەد، عەبدولحسىن فەيلى، حسىن خانەقا و ھاشم عەقراوى بون). (رحلة الى رجال شجعان) ل. ۳۷۶.
- ۵- (لە ۱۹۶۳/۴/۱ بالۆئزخانەى ولايەتە يەكگرتوہكانى نەمرىكا نامەيەكى مەلا مستەفاى ناردوہ بۆ وەزارەتى دەرەوى نەمرىكا، كە تىدا ھاتوہ: نەم پەيامە(نامە) لەلایەن جەلال تالەبانىيەوہ.. تەسلىم

به بالۆتزانخانه كراوه، لىم په يامىدا مەلا مستەفا پىنشىنارى په يوهىدى دۆستانه بىكردوه له گەل و لاىه ته يه كىگرتوه كانى ئەمىرىكا و داواى يارمەتى بۆ شۆرشى كورد كردوه و ههروهها داواى كردوه له گەل نوینەرى و لاىه ته يه كىگرتوه كانى ئەمىرىكا دىدارىكات.. له وهلامدا كاربه دهستىكى بالۆتزانخانه به جلال تالەبانى وتوه، و لاته يه كىگرتوه كانى ئەمىرىكا كىشهى كورد به مەسەله يه كى ناوخۆى عىراق ده زانیت و يارمەتى كورده كان نادات و هىچ كاربه دهستىكى و لاىه ته يه كىگرتوه كانى ئەمىرىكا ش ناتوانیت له گەل مەلا مستەفا دىدار بىكات) (مىژووى په يوهىديه كانى كورد و ئەمىرىكا - ناماده كردنى و رىبا رهحمانى ده زگای چاپ و بلاوكردنهوى رۆژه لآت، ههولیر - چاپى يه كىم ۲۰۱۲- ل. ۴۵).

6- (له ۱۹۶۳/۴/۵ وهزارهتى دهرهوه په يامىك دهنیرت بۆ سه فارته كه يان له بهغدا كه تىدا هاتوه، ئەمىرىكا رۆژ به رۆژ نىگه ران له ئەگه رى مه ترسىه كان بۆ نه وهى بۆ سه رنه كه وتنى و تووژه كانى نىزان كورده كان و حكومهتى عىراق، ئىمه هه مان هه لۆستى بىلايه نى جار انمان هه يه، ئىوه له گەل جلال تالەبانى قسه بىكەن بۆ نه وهى په يامى ئەمىرىكا بگه يه نیت به مەلا مستەفا كه ئىمه هه لۆسته كانى كاربه دهستى بالۆتزانخانه كه مان له عىراق به ته واوتى پشت راست ده كه ينه وه). (مىژووى په يوهىديه كانى كورد و ئەمىرىكا - ناماده كردنى و رىبا رهحمانى ده زگای چاپ و بلاوكردنهوى رۆژه لآت، ههولیر - چاپى يه كىم ۲۰۱۲- ل. ۴۳).

7- ته ييمورى به ختیار له ۱۹۵۷ تا ۱۹۶۱ يه كىم سه رۆكى ساواك بو، له ۱۲ ئابى ۱۹۷۰ له بهغدا له لاىه ن ساواكه وه تىرۆ كرا.

8- كۆمارى مەنگۆلىاى مىللى له ۳ ته موزى ۱۹۶۳ دا، له خولى ۱۸ى كۆبونه وهى گشتى نه ته وه يه كىگرتوه كان، داخوازه كىان پىشكه شكرد دهره وهى كورد كوژى له عىراق، به لام هىچ پشتگىر يه كى نىونه ته وهى به دهست نه هىنا و ودواى خۆيان داخوازه كه يان كىشايه وه.

9- له ۱۹۶۳/۷/۹ يه كىتى سۆفیت ناگادارى بالۆتزه كانى توركىا و نىزان و سورىاى كرد كه دهست نه خه نه ناو كاروبارى عىراقه وه و هاوكارى سوپاى عىراق نه كەن دژ به كورده كان. له هه مان رۆژدا يه كىتى سۆفیت ناگادارى حكومهتى عىراقى كرد، كه هاوكارىه كانى بۆ عىراق ده وهستىنیت نه گه ر هىژ دژى كورده كان نه وهستىت و ناماده يه هاوكارى بارزانى بكا.

- له ۱۹۶۳/۷/۹ وهزىرى دهره وهى يه كىتى سۆفیت (نه ندره گرۆمىكۆ) و لاتانى نىزان و توركىا و سورىاى له رىنگاى بالۆتزه كانىانه وه ناگادار كردوه، كه هاوكارى سه رىازى عىراق نه كەن دژ به كورده كان و ئەگه ر ئەو هاوكارىه به ردهوام بىت، ئەوا مۆسكۆ بىه هه لۆست نایت، ههروهها. - له ۱۹۶۳/۷/۱۱ نوینەرى يه كىتى سۆفیت له نه جمه نى ناسايش پرۆژهى برىارنىكى پىشكه ش كرد كه حكومهتى عىراق تاوانبار بكریت به دژاىه تى گه لى كورد و شه رى دژى گه لى كورد، پىنشىنازه كه ي له لاىه ن نوینەرى نىنگلته راه وه كرايه وه.

10- له ۱۹۶۳/۱۰/۱۵ پارتى كرىكارانى نىنگلته راه ه لۆتاردنى په رله مانىان برده وه و وىلسن بو به سه رۆك وه زىران.

11- شىخ ئەحمەد، كه به ناوى خودانى بارزانىشه وه ناوى دهره كروه و له ۱۸۹۶ له بارزان له

دایکبوه، کوری دوهه می شیخ محهمه د و براگه وره ی مهلا مسته فا بوه، سه رۆکی عه شیره تی بارزان بوه و رۆئی هه بوه له بهرگری نینگلیز و سه رکردایه تی شۆرش ی بارزانی کردوه له ۱۹۳۱ تا ۱۹۳۷، له ۱۹۶۹/۱/۱۱ کۆچی دوا یی کرد

۱۲- (دانا ئاده م شمیت، نوسه ری نه مریکی و دۆستی کورد و بارزانی بو، له بروسکه یه کدا بۆ رۆژنامه که ی (نیورک تایمز) نوسیویه تی " چۆن بارزانی رنی به خۆیدا، دوا ی ۲۹ مانگ له شه ری به ردهوامی دژوار دژ به حکومه ت، رنکه وتنیکی له م جۆره بکات) - (الحرب الکردیه و انشقاق ۱۹۶۴- دیفید آدمسن.ل. ۳۶).

سه‌ره‌تای ناکۆکی
له نیوان (مه‌کته‌بی سیاسی) و (بارزانی)دا

رێککهوتنى بارزانى و عهبدولسهلام عارف

* که موکوریه کانی رێککهوتنامهى نیوان بارزانى و حکومت چى بون؟

- رێککهوتنهکەى مەلا مستەفا، لەگەڵ حکومەتى مشیر عەبدولسەلام عارف لە ۱۰ شوباتى ۱۹۶۶، هیچ مافیکی سەرەکی کوردی تێدا نەسەلمیندرا، هەتا لە بەیاننامەکەدا پاشەکشى تێدا، لەکاتى خۆیدا (مەجلیسى قیادەى سەرە) کە عەبدولسەلام خۆى سەرۆکی بو، خۆشى رێککهوتنامهکەى دەرکردبو، بۆ نمونە، ناوی کورد بە (الشعب الكردى) هاتبو، بەلام لە بەیاننامە تازەکەدا ناوی گەلى کورد بە (آخوانا الاکرد) هاتبو. لە پاشاندا بارزانى بەلێنى بە حکومەت دا، باسى (حوکمی زاتى) نەکریت و پارتیش هەلبۆه شیننەوه، لە روانگەى حکومەتەوه کار بۆ پرۆژەى (العمل القومى المشترك) بکریت و هەمو حیزبەکان لەناو ئەو پرۆژەیدا بتوینەوه، وانا پارتیش هەلبۆه شیننەوه و نەمیتى.

لەبەیانیکیشدا کە مەلا مستەفا بە زمانى عەرەبى و کوردى بلأویکردهوه، هاتبو کە ئەو، باوەرى تەواوی بە عەبدولسەلام هەیه کە کابرایەکی موسولمانە و موئمینە (والمؤمنون مؤتمنون) و بروای میلیلهتى کوردى پى دەسپێدرى، لەبەرئەوه داوا لە خەلک ئەکا بچنەوه سەر کاروبارى ناسایى خۆیان.

* ئەم بەیاننامەیه مەلا مستەفا بەجیا دەرکرد، یان ئەگەڵ مەکتەبى سیاسى پارتیدا بو؟

- بێگومان، ئەوهیه کە باسى ئەکەم، لەو بەیانەدا کە مەلا مستەفا لە ۱۰ شوباتى ۱۹۶۶ دەری کردبو، وەک ئەوه وابو، حکومەت بۆى نوسیبیت، جۆره ئیھانەیهکی تێدا بو پێشمەرگە، داویان لى ئەکات کە "بگەپینەوه شویتى خۆیان و خەریکی کاروکاسپى ئازاد و بەریزی خۆیان بن" وەک ئەم کارەیان (کارى پێشمەرگایەتیی) کاریکی ئازادانە و کەرىم و سەر بەرزانە و جوامێرانە نەبیت، هەرچەندە ئێمە کە لیۆهى نزیک بوین ئەمانویست تى بگەینین، ئەمە کاریکی باش نیه، بەلام بەراستى بارزانى لەسەر پەئى خۆى سوربو.

*** هه ئۆنستی ئیوه، واتا چه په کانی ناو پارتی چی بو؟**

- ئه و سه رده مه ره ئی خۆم به ئاشکرا ئه گوت، ته نانه ت لای پۆژنامه نوسه کانی بیگانه ش ره ئیه کانی خۆم گوتوه، جارێکیان له رانیه بوم، چوارده پۆژنامه نوسی بیگانه هاتبون یه کیک له وانه دانا ئاده م شمیدت بو، له کتیبه کهیدا (رحلة الی رجال شجعان فی کردستان) باسی ئه و گفتوگویه، له گه ل من ئه کا، جگه له نوینه رانی ئازانسه کانی (تاس) و (چینخوا) و (پۆیتهر) و (شهرقی ئه وسه ت) و وه کالاتی جیاوازی تر، له وی به سه ریه ستی ره ئی خۆم گوت: "من هیچ باوه یم به حکومه تی عه بدولسه لام عارف نییه و ئه وه حکومه تیکی دیکتاتۆره و هه رگیز مافی کورد نادات. پیویسته ئیمه سوربین له سه ر خه باتی چه کداریی هه تا مافه کانمان ئه سه لمیندریت، ئه بوایه ئیمه له خودموختاری و مافه دیموکراتیه کانمان نه یه یه خوارئ، هه روه ها باسم له وه کردبو که "من دژی توانه وه ی هه مو حیزبه کانم له یه ک حیزیدا، ئیمه حیزبی خۆمان، واتا پارتی دیموکراتی کوردستان، ئه پارێژین، نایوتینینه وه، هه لی ناوه شینینینه وه و هیزی پێشمه رگه ش حل ناکه یین، به پێچه وانه ی ئه وه ی که له ریکه وتنامه ی بارزانی و حکومه تدا هاتوه، ئیمه گه شه ی پێ ئه دین، ته دریب زیاتر ئه که یین و ژماره یان زیاده که یین"، ته فسيلات که ی له و کتیبه ی دانا ئه ده م شمیت دا هه یه .

دیاره من ئه و سه رده مه تیبینیم کرد که نوینه رانی ئازانسه کانی هه وائی سوڤیت و ولاتانی سه ر به سوڤیت، ئه و قسانه ی منیان پێ خوش نه بو، چونکه ئه وان له سه ر خه تی خرۆشۆف بون، خه تی به ناشتی چاره سه رکردنی هه مو گیروگرفته کان، خه تی کوژانه وه ی هه مو شوڤشه کانی دونه ی، خه تی دامرکاندنه وه ی راپه رینه کان، نه وه کا یه ک ته قه، یه ک پریشک بپه پێته په رژینی گه لانه وه و ناگر بگریت و دنیا بسوتیت! له به رئه وه ئه وان هه م له روی سیاسی و مه بده ئیه وه پشتیوانی مه لا مسته فایان ئه کرد و هه م له روی کار و کرده وه شه وه .

*** که واته ده رکردنی ئه و به یانه به سه ره تای ئاشکرا بونی ناکۆکی نیوان بارزانی و**

مه کته بی سیاسی دانه ئریت؟

- راسته، تا ئه هات ناکۆکیه کانی نیوان مه کته بی سیاسی پارتی دیموکراتی کوردستان و سه رۆکی پارتی، جه نه رال بارزانی، په ره ی ئه سه ند، به تاییه تی که کار گه یشته سه ر جیه جیکردنی ریکه وتنامه که ی، بارزانی له گه ل حکومه تدا ریکه وتبون، به تاییه تی خالی زۆر گرنه به لای ئیمه وه مه سه له ی ته سلیمکردنه وه ی

ناوچه رزگارکراوه‌کان بو. به پیتی نه و ریځکه و تنامه یه، نه بویه حکومت بگه پټه وه بۆ هه مو نه و شوینانه ی، پیشتر له ژیر ده سه لاتی شورپشدا بون، وه کو شاره کانی (قه لادزه، رانیه، چوارتا، پینجوبین، قه ره داغ، سه نگاو و گه لیک ناوچه ی تریش). حکومت ورده ورده داوای له بارزانی نه کرد، ریځکه و تنامه که جیبه جی بکات، بارزانیش نه مری نه دا به پیشمه رگه که بریاره که جیبه جی بکن، مه کته بی سیاسیش نه مری نه کرد، ناوچه رزگار کراوه‌کان نه ده یه وه به حکومت و هر له ژیر ده سه لاتی خۆماندا بیت، نه وه خالیکی سه ره کی پیکدادان بو له گه ل بارزانیدا. بارزانی نه وه ی به هه لوه شان وه و هه لگه پانه وه له بریاره کانی خۆی نه زانی، به وه ی نه زانی که دو سه رکردایه تی هه یه، یه کیک نه مر نه دات به ته سلیم کردنه وه ی ناوچه پزگارکراوه‌کان، یه کیک نه لیت ناوچه پزگارکراوه‌کان ناده مه وه و نه یان پاریزم، یه کیک نه لئ با عه سکه ر و پۆلیس بچنه وه لای حکومت، یه کیک نه لئ نابئ بچنه وه و نه بئ لای خۆمان بمیننه وه، له م کاته دا بارزانی هه لی قۆسته وه، هه ندیک نه فسه ر و پۆلیسی هینا و کردنی به لیپرسراو.

*** بارزانی هیچ نیجراناتیکی حیزبی به راهمه ر به لایه نگیرانی مه کته بی سیاسی کرد که دژ به و ریځکه و تنامه یه بون؟**

- پیشتر حیزب ریځخراوی خۆی هه بو، خه باتی کردبو، پیشمه رگه ی دروست کردبو، نه وانه له حیزبه وه هاتبون و به چالاکانه و به گیانی حیزبایه تیبیه وه کاریان نه کرد، هر که سن به پیتی توانای خۆی و به پیتی خزمه تی خۆی نیشی پئ سپێردرابو، به لام نه وانه ی که مه لا مسته فا هینابونی ته ماحیان نه وه بو هه مو کاروباری هیزی پیشمه رگه بکه و یته ده ست نه وان، مه لا مسته فا نه وه هه سته ی نه وانی قۆسته وه و هه ستا کو ده تایه کی دروست کرد، به سیفه تی نه وه ی که سه رۆکی حیزبه، نه مریدا به لابردنی کۆمه لیک له لیپرسراوه‌کان و دانانی نه وانه ی، که خۆی هینابونی له جییان.

بۆ نمونه، عه لی عه سکه ری لابرد و عه بدوله هاب نه تروشی له جئ دانا، که مال مو فتی لابرد نوری مه لا ماره ی له جئ دانا، عومه ر ده بابیه ی لابرد، عه زیز عه قراوی له جئ دانا و به و جو ره گۆرانکارییه کی گه وره ی کرد.

*** نه م گۆرانکاریانه سانی چه ند بو، چیتری کرد؟**

- نه مانه له مایسی ۱۹۶۴ بو، ته نانه ت من که له خۆیه وه زۆر نزیک و دۆستی

بوم، منیشی لابرډ له فرماندهی هیزی رزگاری و رهشید سندی دانا له جیتی من، به که مجار عقید نامیق عه بدوللا جه ویزی دانا، به لام که عه قید نامیق نه یکرد و گوتی من جیگری نه و بومه و بو من جوان نییه، ئینجا رهشید سندی دانا، له هندی شوین هندی نه فسهری لابرډ و معاون پولیسه کانی له جی دانا.

بارزانی خه لکی خوی نه نارد، بو نه و جیگایانهی که گزانی تیدا بو، بو نه وهی نه گه ر به کیک به رگری کرد به زور بیسه پیئن و که س نه توانیت فرمانه کانی رت بکاته وه. به راستی نه وه سه رتهای کوده تایه ک بو له ناو هیزی پیشمه رگه دا، به بن نه وهی سه رۆکی حیزب، پرس به مه کته بی سیاسی، یان به کومیتهی مه رکه زی بکات، به لکو به پیچه وانهی برپاره کانی مه کته بی سیاسی و کومیتهی سه رکر دایه تیه وه بو، مه لا مسته فا که وته تیکدان و هه لوه شانده وهی هیزی پیشمه رگه و دانانی نه و زابته نهی، که راسته وخو دژی حیزب بون و به خویه وه به سترابون بو نه وهی کار له ده ست حیزب ده ریئتی.

خالیکی تر نه وه بو، مه لا مسته فا له هه مو جیگایه ک بلاوی نه کرده وه که حیزب خراپه، نابج حیزب بمینیت، ئیمه له گه ل حکومت پیکهاتوین و کوتایی هاتوه. به رامبه ر به و توندوتیژی بهی مه لا مسته فا، به ره ئی من و بو میژو و بو راستی نه ئیم که له لایه ن مه کته بی سیاسیشه وه، توند و تیژی به ک هه بو.

قولبونه وه و توندبونی ناکوکی و مملانیکانی نیوان بارزانی و مه کته بی سیاسی

* بۆچی مه کته بی سیاسی نهیتوانی به هینمی چاره سه ری کیشه کان بکات، توندی به رامبه ر به توندی به کارهینا؟ نایه هه موتان له مه کته بی سیاسی یه ک تیروانینتان هه بو به رامبه ر به کیشه کان، کن بون نه وانهی له مه کته بی سیاسیدا توندبون؟

- توند و تیژی به ک هه بو له لایه ن براده رانی مه کته بی سیاسیه وه، به تاییه تی له لایه ن ماموستا ئیبراهیم، دکتور سهید عه زیز شه مزینی، نوری شاهو هیس، عه لی

عبداللّا، چند براده رېکى تری مه کتبه بى سياسى و ليژنه ي مه رکه زى، وه ک نوری نه حمده ته ها، مه لا ماتور، نه مانه زور توند بون به رامبه ر به مه لا مسته فا، ته نانه نوری شاوه بيس له زور شوین و مه جلسدا، جنبو و قسه ي ناشيرينيشى پیده گوت، قسه کانی نه ویش نه گه يشته وه مه لا مسته فا.

على عبداللّا و نوری شاوه بيس، پييان و ابو که زه مانى نه وه هاتوه سنوریک بو مه لا مسته فا دابنریت و فیری ديسپلين بکریت!

جاريکیان موناقه شه يه ک له نيوان من و على عبداللّادا رويدا له سر نه وه ي من نه مگوت: "مه لا مسته فا نيزامى داخلى له سر ته تبيق ناکریت، چونکه مه لا مسته فا خو ي نه باوه پي به نيزامى داخلى هه يه، نه باوه پي به حيزبايه تى هه يه، مه لا مسته فا شه خسيه تيکى ميژوي کورده، زروفیکى تايبه تى هاتوته کايه وه و بوته سه روک، له به رنه وه نه و نه نداميکى ناسايى حيزبي نييه، يان نه نداميکى سه رکرايه تى ناسايى نييه که به ريگاي هه لېژاردن هه لېژيردراييت."

على عبداللّا به منى گوت: "تو خاترى نه و ده گريت، نه ته وييت خو تى لا خو شه ويست بکه يت، نه گينا نه يي نيمه په يره وه ي ناوخو ي به سه ردا فه رز و ته تبيق بکه ين و سنوریکى بو دابنيتين."

مه کتبه بى سياسى و بارزانى

* که واته تو نه و کاته بوچونت له گه ل مه کتبه بى سياسى جياوازيو، ده ربارى مامه نه کردن له گه ل بارزانيدا؟

- به لئ وايه، به راستى من ره نيکى تايبه تيم هه بو، ره نيه کانم تا نيستا به دريژى نه گوتوه، به لام نيستا حه ز نه که م بيليم و تو مارى بکه م:

من ره نيم و ابو: هه رچه نده هه مو هه لو يسته کانى مه لا مسته فا ناراستن، به پيچه وانه ي ژيانى حيزبايه تين و به پيچه وانه ي شوپشن، به لام نه بييت به قسه ي بکري و قسه کانى جيبه جي بکریت، به پيچه وانه وه، نه بيته هو ي لاوازيون و نه مانى شوپش و نه مانى حيزب، به لام شيوه ي به گزاجونه وه ي مه کتبه بى سياسيم پي

چه پرهوانه و ئینعیزالی بو، پیمابو که ئه بن:

یه که م: مه کتبی سیاسی ئه و راستییه بزانی، که مه لا مسته فا، پیوستییه کی میژوییه بۆ شۆرشی کورد، له کاتی کدا، ئیمه کارمان به هندی عه شایری که م ده سلات و هندی سه رۆک عه شیرت و کوخا هه بو له شۆرشدا، له به رئه وه پیوستمان به پیاویکی گه وری وه کو مه لا مسته فا زۆر زۆر زیاتره، نیشاندانی ئه وهی، ئیمه ئه توانین مه لا مسته فا فت کهین، یان مه لا مسته فا ده رکهین له شۆرش، یان وا نیشان دهین، که ئیشمان پیتی نه ماوه، ئه وه کاریکی هه له یه و ناواقعییه و ناراسته .

دوهم: من پیمابو، که مه کتبی سیاسی ئه و به گزا هاتنه وهی مه لا مسته فا، ته نها به هیزی پێشپه و ده کا نه ک به جه ماوه ر، و اتا ئه و گروپه هیشتا ئه وه نده پشودریژی شۆرشگێرانه یان نییه، ئه وه نده سه بریان نییه که لیتی بگه رین خه لکه که تییگات که مه لا مسته فا ئه یه وئ ئاش به تال بکات و ئه یه وئیت حیزب هه لوه شینیته وه و ئه یه وئیت ناوچه رزگار کراوه کان بداته وه ده ست حکومه ت، هه ر کاتیگ جه ماوه ره که به ته واوی تیگه یشت، ئه و کاته خۆیان ده چنه وه به گز ئه و سیاسه ته ناراسته دا و ده چنه سه ر مه لا مسته فا و ده لئین واز له و سه رۆکایه تییه بهینه . ئه وان ئه و به گزا چونه وه یان به هیزی ئه ندامان و کادی رانی پارته ئه کرد، ئه و کاته له ۹۰٪ ئه وانه له ده وری مه کتبی سیاسی بون وایان ئه زانی به و هیزه حیزبیه ئه توانن به ربه ره کانی ئه و سیاسه ته ی مه لا مسته فا بکه ن و ببه نه وه!

خالئ سیه م: به ره ئی من، هه له بو که له جیاتی ئه وهی چاره ی سیاسی له گه ل مه لا مسته فا بدۆزیته وه، قینه به رایه تی له گه لدا ده کرا.

خالئ چواره م: هه له ی کوشنده که بوه هۆی هه لگیرسانی ناکوکییه کان، نوری شاوه یس بو، به راستی به سه رکه شی، به تاکرپه وی خودی خۆی و سه ربه خۆ، ئه و ئیشه ی کرد، ئه م شته چه ند جار باسکراوه، به لام ئیستا من ئه مه وئیت چاکتری بگێپمه وه، ئه ویش ئه وه بو: پاش ئه وهی که هه ندیک له پیاوماقولانی کورد که وته نیوان پارته ی و مه لا مسته فاوه، مامۆستا ئیبراهیم له مارتی ۱۹۶۴ له ماوه ته وه هات بۆ لای مه لا مسته فا، له سه نگه سه ر، من و چه ند براده ریکی تری له گه لدا بوین، چوینه لای مه لا مسته فا و هه ندی راز و گله ییمان لیکرد، توانیمان مه لا مسته فا قانیه بکهین به چاره سه ریکی مامناوه ندی که من پێشکه شم کرد .

چاره‌سەری ناکوکیه‌کانی نیوان بارزانی و مه‌کته‌بی سیاسی

* پیشنیازی نیوه چی بو مه‌لا مسته‌فا، بو‌خواوکردنه‌وه‌ی مه‌لانی ناو‌خو‌بیه‌کان و چاره‌سەرکردنی نه‌و گرتییه‌ی هه‌بو؟

- پیشنیازه‌که‌ی من بریتی بو له‌وه‌ی، کۆمیته‌یه‌کی بێلایه‌ن دابنری بۆ سه‌رپه‌رشتی کردنی هه‌لبژاردن بۆ کۆنگره‌یه‌کی راسته‌قینه‌ی حیزبی، له‌و کۆنگره‌یه‌دا باس له‌ ناکوکیه‌کانی نیوان مه‌لا مسته‌فا و مه‌کته‌بی سیاسی، هه‌لو‌ئێست له‌ حکومه‌ت، هه‌لو‌ئێست له‌و رێککه‌وتنه‌ی له‌گه‌ڵ حکومه‌ت کراوه، بکریت، نه‌وکاته یا بارزانی ره‌ئێ کۆنگره‌ قبول ئه‌کات، یان قبولی ناکات و ناکوکیه‌کان شیوه‌یه‌کی قانونی خۆی وهرده‌گرت.

بۆ حه‌قیقه‌ت مامۆستا ئیبراهیم و عه‌لی عه‌بدوللا به‌م پیشنیازه‌ پازی بون، مه‌لا مسته‌فا داوایکرد که پیشنیازیی چه‌ند که‌سیک بکه‌م بۆ کۆمیته‌یه‌ک، منیش که‌ ناوه‌کانم دایه، موافیق بو، ناوه‌کانی ئه‌م کۆمیته‌یه‌ به‌راستی زۆرتریان ئه‌و که‌سانه‌ بون که‌ ئه‌و رۆژه‌ باوه‌ریان به‌حیزبایه‌تی هه‌بو، له‌گه‌ڵ خه‌تی حیزبدا بون، نه‌ک له‌گه‌ڵ خه‌تی بارزانی، ئه‌و که‌سانه‌ی که‌ دامان نابون بریتی بون له‌: (جه‌مال شالی، حه‌یب محمه‌د که‌ریم، یه‌دوللا فه‌یلی، عه‌باس حوسین، جه‌لال عه‌بدولره‌حمان، عومه‌ر بامه‌رپی و براده‌ریکی تریش بو ئیستا ناوه‌که‌یم له‌بیر نه‌یه) ئه‌مانه‌ دانران بۆنه‌وه‌ی سه‌رپه‌رشتی هه‌لبژاردنی کۆنگره‌ بکه‌ن. به‌یانیکمان نوسی به‌یانکه‌ زۆریه‌ی من نوسیم، مامۆستا ئیبراهیم چاکی کرد و برده‌مه‌ لای مه‌لا مسته‌فا، پاش ئه‌و گۆرینه‌ی که‌ ئه‌و ویستی لی‌مان کرد و دوایی به‌ شیوه‌یه‌کی جوان به‌یانکه‌مان نوسییه‌وه‌.

مه‌لا مسته‌فا به‌یانکه‌ی ئیمزاکرد، مامۆستا ئیبراهیم ئه‌حمه‌دیش له‌ جیاتی مه‌کته‌بی سیاسی ئیمزای کرد، به‌یانکه‌مان به‌ حه‌یب که‌ریم و یه‌دوللا و ئه‌و

براده رانه دا نارد بـۆ لای نوری شاوهیس، که له باره گای مه کته بی سیاسی بو له خه زینه، له په نا ماوه تدا، که له وی ئه و به یانه چاپ بکریت و بلاو بکریته وه . نوری شاوهیس، به توندی و به سه سه ختی دژی مه لا مسته فا بو، نازانم چ هیژیکی له پشت خۆیه وه شک ئه برد، یان کی هانی ئه دا؟ یان چ نیازیکی مه بو؟ له وی له و براده رانه توره ئه بیته، جنیویان پی ئه دا، به یانه که یان لی وهرده گری و ئه یدرینتی و پارچه پارچه ی ئه کات، ئه لی برۆن ئیوه هر چه پسن، همویان ته وقیف ئه کات .

*** هه ئۆستی بارزانی چی بو به رامبه ر به و کاره ی نوری شاوهیس؟**

- مه لا مسته فا، له سه ره تادا کۆنگره ی پی خۆش نه بو، له به رته وه، ئه و هه له ی قۆسته وه که پارتی ریکه وتن و کۆنگره ی ناویته و مه کته بی سیاسی نایه ویته کۆنگره بیه ستیته، له به رته وه که وته هه ولی ئه وه ی خۆی کۆنگره بیه ستیته . هه رخۆی که وته نامه نوسین بۆ هه مولایه ک و ئه یگوت: هه ولده ن له کۆنگره جه ماعه تی ئیبراهیم ئه حمده دهر نه چن، یه کیک له و نامانه ی که وته ده ست ئیمه، بۆ عه قید کافی نوسیبو بۆ باله کایه تی، وینه مان له به رگرته وه و دوا یی نامه که مان په وانکرد، کورتیبه که ی ئه وه بو، ئه گه ر به اتبایه و ئه و ریکه وتنامه یه ی که مامۆستا ئیبراهیم ئه حمده و من و علی عه بدوللا له گه ل مه لا مسته فا، له رانیه، له سه ری ریکه وتبوین و سه ری بگرتبایه، روداوه کانی دوا یی ره نگه به ناقاریکی تر دا برۆشتبایه .

*** ئه م روداوانه که ی بون؟**

- ئه مه هه موی له مایسی ۱۹۶۶ دا بو، ئه گه ر ئه و ریکه وتنه ی نیوان مه لامسته فا و مه کته بی سیاسی سه ری بگرتبایه، به راستی کۆنگره یه ک ئه به سترا، کیشه ی نیوان پارتی و مه لا مسته فا چاره سه رده کرا، دلنیاش بوم به شی زۆری، یان سه دی نه وه د و پینجی ۹۵٪ پشتیوانی له ره ئیه کانی مه کته بی سیاسی و له هه لۆیسته سیاسیه کانی مه کته بی سیاسی ئه کرد، ئه و ره ئیانه ی که چۆن مه سه له ی کورد چاره سه ر بکریته .

من خۆم ناره زایی خۆم به رامبه ر به کاره که ی کاک نوری شاویس لای مامۆستا ئیبراهیم دهر بری و لایه نگری ئه وه بوم، ئه و کۆنگره یه پیویسته ئه نجام بدریته، گوتم به راستی ئه وه کاریکی زۆر خراپه، من لایه نگری ئه و هه لۆیسته توند تیژانه ی

مه‌کته‌بی سیاسی نه‌بوم، لایه‌نگری ئه‌و هه‌لۆیسته‌ی نوری شاوه‌یس نه‌بوم، لایه‌نگری پچراندن نه‌بوم، له‌گه‌ڵ مه‌لا مسته‌فا په‌یوه‌ندیم هه‌شتا هه‌ر باش بو. من دیسان دوا‌ی مه‌کته‌بی سیاسی که‌وتم و له‌گه‌ڵ خه‌تی مه‌کته‌بی سیاسی رۆشتم، له‌به‌رچی؟

یه‌که‌م: له‌به‌رئه‌وه‌ی به‌ پیتی مه‌به‌ئه‌ی کاری ریکخستن، که‌مایه‌تی ملکه‌چی زۆربه‌یی، چوار به‌یه‌ک بوین له‌ مه‌کته‌بی سیاسی.

دووه‌م: عه‌لی عه‌بدوڵڵا جارێک توانجیکی تیگرتم، زۆر ته‌ئسیری تیکردم، ئه‌وه به‌راستی ره‌خنه له‌خۆم ئه‌گرم که نه‌ده‌بوا‌یه ته‌ئسیرم تیبکات، به‌لام ئه‌وه یه‌کیک بو له‌ هۆیه‌کانی که منی به‌لای م.س.دا داشکاند، ئه‌ویش ئه‌وه بو گوتی: "ئه‌وه مام جه‌لال تو ئه‌وه چیه شیت و شور، ئیستا وا بوی به‌حه‌کیم، له‌سه‌ره‌خۆ، به‌هه‌منی و به‌هه‌منی ئه‌ته‌ویت موشکیله‌کان له‌گه‌ڵ مه‌لا مسته‌فا چاره‌سه‌ر بکه‌یت". من و حه‌لمی عه‌لی شه‌ریف بۆچونمان نزیک بو له‌یه‌ک، بۆیه عه‌لی عه‌بدوڵڵا گوتی: "ئه‌وه قه‌یناکه حه‌لمی هه‌ر له‌سه‌ره‌خۆ بو، به‌لام تو بۆ؟" وای هه‌نایه‌وه که مه‌لا مسته‌فا ئه‌و وه‌خته بلۆیئه‌کرده‌وه، ئه‌یه‌ویت من بکاته سه‌کرتیری حیزب، وای هه‌نایه‌وه من له‌به‌رئه‌وه‌مه که هه‌لۆیستم وا نه‌رمه.

*** نایا به‌ئینی له‌و‌جۆره به‌تۆ درابو، یاخود خۆت بۆ ئه‌و جینگایه ناماده‌کردبو، بیه‌ته**

سه‌کرتیری مه‌کته‌بی سیاسی پارتی؟

- نه‌خێر، ئه‌وه‌ی که من بێم به‌ سه‌کرتیری پارتی هه‌چ وانه‌بوه، هه‌چ نه‌تیشم نه‌بوه، بۆیه بۆئه‌وه‌ی ئه‌و قسه‌یه به‌ درۆ بخه‌مه‌وه و ئیسه‌پاتی بکه‌م، نه‌ته‌ی وام نه‌یه، به‌باشم زانی له‌گه‌ڵ مه‌کته‌بی سیاسی بوه‌ستم، هه‌رچه‌نده باوه‌رم به‌ بریاره‌که‌یان نه‌بو!

سه‌یه‌میان: ئه‌م هۆیه‌شیان هه‌م‌دیسان شه‌خسی بو، کاری تیکردم، ئه‌وه‌بو مه‌لا مسته‌فا ئه‌ینقلابه عه‌سه‌که‌ریه‌که‌ی کرد، منی دانابو، بکه‌ته جینگری سه‌رۆکی هه‌یزی شو‌رشگێر، خۆی سه‌رۆک بو، منی له‌ لێپرسراویه‌تی هه‌یزی پرزگاری لابرد، من ئه‌وه‌خته وه‌کو ئه‌ینقلابه‌که‌ی عه‌بدوڵسه‌لام عاره‌فم ئه‌هاته به‌رچاو، کو‌ده‌تای به‌سه‌ر به‌هه‌سییه‌کاندا کرد و ئه‌حمه‌د حه‌سه‌ن به‌کری کرد به‌ جینگری سه‌رۆک کۆمار، بۆئه‌وه‌ی لای بات، حه‌ردان ته‌کریتی کرد به‌ جینگری قانیدی قوات، بۆئه‌وه‌ی له‌وێ لایبات. ئه‌و کاره‌م به‌و شتیه‌یه ئه‌هاته به‌رچاو، بۆیه منیش نه‌مکرد، به‌لام ئه‌ترسام له‌وه‌ی ئه‌یه‌یام بکریم که ئه‌مه‌وێ خۆم په‌یشه‌م و براده‌ره‌کانم له‌کاتی ته‌نگانه‌دا به‌جێ

بھیلم، لەسەر لاشەئى برادەرەکانم خۆم نزیک بخەمەو و سەرکەوم و پێشبکەوم .
 چوارهەم: کۆبونەوێهێکی تاییهتیم لەگەڵ مەلا مستەفا کرد کە بەلای منەو
 ئەو کاری کردەسەر بۆچونەکانم، تا ئەو کۆبونەوێهێ دودل بوم ئایا لەگەڵ
 مەکتەبى سیاسى بوەستم، یان بێلایەن بوەستم؟ ئەو کۆبونەوێهێ بۆچونەکانى
 یەکاڵاکردەو، بەپراستی ئەویش جەلسەهێکی تاییهتى بو، مەلا مستەفا هەزار
 رەحمەتى لى بێت، هەتا ئەو سەردەمەش ماوەئى زۆرى بە من ئەدا، وانا مەجالى
 زۆر ئەدامن باسى زۆر شتى لەگەڵدا بکەم و لەگەڵ من ئەکرایەو، لوتفى هەبو
 لەگەڵمدا.

هەرچەندە لە ۱۹۶۴و لوتفى کەمیک کەمبۆبەو، هۆیهێکی گەورەئى کەمبۆنى
 لوتفى مەلا مستەفا لەگەڵ من ئەو بو، من لەپاش ۱۹۶۳و ناوم دەرکرد، ئەویش
 بەهۆئى ئەوئى، بوم بە سەرۆكى وەفدى گەتوگۆ، هەمو رادیۆ و رۆژنامەکان
 باسیان ئەکردم، ناویان ئەهێنام، فلان کەس وای گوت و چو لای عەبدولناسر،
 چو لای فلان لێپرسراوى ئەوروپى و بەو شێوئەهێ. جارێک رۆژنامەئى ئیزفیسیتیا
 و تارىکی نوسیبو، ئەلئى جەنەرال جەلال تالەبانى، جەنەرال! گوتم ئەئى قورم
 بەسەر... دو جەنەرال لە شۆرشى ئێمەدا شوپنیا نایبتهو! ئەوئى هۆیهێک بو
 بۆئەو ساردییه.

هۆیهێکی تر ئەو بو کە لە بۆچونى جیاوازانەو ناکۆكى کەوتە نێوانمان، ئەو
 دانیشتنە یەکلاکەرەو بو بەلای منەو، ئەو بو کە لە سەنگەسەرەو چومە مالى
 مەلا مستەفا و گوتم: "وہللا من ئەمشەو هاتوم هەندئى قسەئى جدى و تاییهتیم هەبە
 لەگەڵ جەنابت و هیوادارم هەرەکو هەمو جارێک، پیم بەدەئى بەسەرہستى قسەبکەم
 و وہللامى سەرہستانەش وەرێگرەو،" گوتى: باشە بەسەرچاو. زۆر قسەئى کرد،
 گوتى: "تۆ لای من خۆشەوئىستیت و لە کورەکانم نزیکتریت، ئەوئى ئەتو پیم ئەلئیت
 کەس نەبوئراوہ بیلئیت"، زۆر سوپاسم کرد و گوتم: "من شانازى بەوئەو ئەکەم"،
 پێشمگوت کە تا ئەوکاتەش مەلا مستەفا لای من هەر سەرۆكى حیزب و شۆرش
 نەبو، بەلکو پەيوەندیەکی روحیشم لەگەڵیدا هەبو، ئەتوانم بلیم وەک باوکئى
 روحى تەماشام ئەکرد، وانا (الاب القائد) بو. بەلام ئەو پەيوەندیە کەمیک درزى
 تیکەوتبو، ئەویش لەسەر هەلۆئىست بو بەرامبەر بە ریککەوتنامەکە، هەرچەندە ئەو
 چاک ئەکرا و قابیلی چاکبۆنەو بو، ئەو بو من پرسیارم کرد، کە "ئەو ریککەوتنامە
 بەرەو کوئیمان ئەبات، نەخشەت چیه؟ ئەو تەکتیکە؟ ئەو بۆ کات کوشتنە لەگەڵ
 حکومەت، یان بپوایە بە مەسەلەکە؟ ئیمە چى ئەکەین و ئەمە چیه؟".

بارزانى و شورش

* واتا بارزانى بروای به شورش لهق بویو؟

- بیگومان، مهلا مستهفا گوتی: "من رهئی خۆمت به رونى پى دهلیم، من پیموایه وهکو خۆت نهزانى، له یهكهم رۆژهوه ئیمه شورشمان نهویستوه، حكومت بهسهریدا سهپاندین، ئیستا ههلیك هاتۆته كایهوه ریمان ئهدهن خهلكهكه بچیتهوه سهركاروبارى خۆی، ئیمهش دانهنیشین، ئهوه دوكانمان بۆ چۆل ئهكهن و ئهماندهن، ئهچینه دوكان دانهنیشین، ژيان و گوزه رانمان تهئمین نهبیته، بزانی دواى ئهوهش خوا چى ئهكات!" منیش گوتم: "ئهی مهسهلهی حوكمی زاتى و دهورى حیزب" گوتی: "وهللأهى جهلال خۆت رهئی من نهزانى، من حوكمی زاتى به خهیاڵ ئهزانم و نایهتهدى! حیزبیش وهللأهى من بهزۆر كرام به سهروك، عهبدولكهريم قاسم و ئیوه به زۆر منتان كرد به حیزبى، دهنا من نه حیزبى بوم، نه باوهپیشم به حیزب ههیه، لهبهرئهوه سیاسهتى من ئهوهیه، من ئهو ریکهوتنه م پى راسته".

ئهوه كورتهی قسهكانى بو، ئهو گفتوگویه منى گهیا نده ئهوه قهناعهتهی كه مهلا مستهفا ئهیهوئیت ئاشبهتال بكات، من ئیستاش بۆ میژو رهئیم وایه، مهلا مستهفا دو ئاشبهتالی كرد ئاشبهتالیك له ۱۹۷۵ دا، ئاشبهتالیك له ۱۹۶۴، ئاشبهتهلی ۱۹۶۴ دو شت لى تیکدا.

* بهرگری مهكتهبى سیاسى و حیزب.

- ههلهی حكومهتى عیراق و لهخۆبایی بونی، ئهگینا ئهوهش ئاشبهتال بو.

برپاری کۆتایی هیئان به کارکردن له گه‌ل بارزانی

* واتا نه‌و گفتوگۆیه له گه‌ل بارزانی، به سه‌ره‌تای کۆتایی په‌یوه‌ندی خۆت له‌گه‌ل

بارزانی دانه‌نریتا؟

- نه‌و شه‌وه، دوا‌ی نه‌و گفتوگۆیه، هاتمه‌ ده‌روه برپاری کۆتاییم دا، هه‌تا نه‌و شه‌وه شتی‌کم له‌بیره، مه‌سه‌ودی کو‌پی، گه‌نج بو، هات بۆ‌لای بابی، پتی‌گوت: "مه‌سه‌ود بۆ دایکی خۆت ناب‌ه‌ی بۆ‌لای دکتۆر"؟ له‌وئ زانیم که دایکی کاک مه‌سه‌ود نه‌خۆشه، به‌و بۆنه‌یه‌وه من ریزیکی تاییه‌تیم هه‌بو بۆ دایکی مه‌سه‌ود و هه‌مان ریزم هه‌یه‌ بۆی، به‌پاستی ژنیکی زۆر سه‌لار و قورس و سه‌نگینه.

ره‌خنه له‌من نه‌گیرا له‌به‌رئه‌وه‌ی په‌یوه‌ندییه‌کی رۆحیم هه‌بو له‌گه‌ل مائی مه‌لا مسته‌فا، ژنه‌ گه‌وره‌ی مه‌لا مسته‌فا (مه‌حبوبه‌ خان) دایکی مه‌رحوم عوبید و لوقمان تا له‌ ژياندا مابو، له‌ سه‌له‌کانی ۱۹۸۴ تا ۱۹۸۸ یارمه‌تی زۆرم بۆ ناردوه، بینگومان به‌ ره‌زانه‌ندی کاک نه‌وشیروان و مه‌کته‌بی سیاسی، خیزانه‌کانی مائی مه‌لا مسته‌فا، مائی عوبید، مائی شیخ سادق و دو کچی شیخ نه‌حمه‌د، یارمه‌تی هه‌مومان داو، نه‌وه به‌ دریزکه‌ره‌وه‌ی په‌یوه‌ندی دۆستانه‌ی کۆنم نه‌زانی.

نه‌و شه‌وه به‌ ناخۆشترین شه‌و نه‌ژمیردیت له‌ ژياندا، زۆرم پیناخۆشبو، به‌لام به‌ نه‌رکی خۆم نه‌زانی که هه‌لوئستی خۆم یه‌کلا بکه‌مه‌وه، نه‌وه‌بو که برپارمدا له‌گه‌ل حیزب بمی‌نمه‌وه، هه‌رچه‌نده پیموایو که حیزب نه‌یتوانی له‌گه‌ل مه‌لا مسته‌فا پیکبیت، به‌لام نه‌بێ برپاری زوره‌ش قبول‌کریت.

* که‌سی تر هه‌بو له‌ مه‌کته‌بی سیاسی، یان له‌ لیژنه‌ی مه‌رکه‌زی، وه‌ک تۆ بیره‌کاته‌وه؟

- به‌لێ، نه‌وه‌ی راست بیت جگه‌ له‌ من، نزیک ترین هه‌قال له‌ و فکریه‌ له‌ ناو پارتیدا حیلمی عه‌لی شه‌ریف و نه‌حمه‌د عه‌بدوللا بون، نه‌وانیش ره‌ئیان وه‌کو من وابو، پینان وابو که کاتی نه‌وه‌نیه‌ ئیمه‌ به‌ گژ مه‌لا مسته‌فادا بپینه‌وه، ته‌نانه‌ت حیلمی به‌ سیفه‌تی نه‌وه‌ی رابه‌ری سیاسی هه‌مو هیزی پێشمه‌رگه‌ی کوردستان

بو، پتی وابو که ئەسلەن نێمه هەر بە کردەوهش پیمان ناکریت ئەو شەرە بکەین و خەلک ئەو شەرەمان بۆ ناکات.

نوری شاوہیس، عیبارەتە مەشھورەکە ی خۆی گوتەوہ و گوتی: "پەشاشیک لەسەر پردهکە ی ماوەت دانئەنیم، یا لاشەم هەلدەگرن، یا نایەلم بپەپنەوہ، دەیان و سەدانیان لێ ئەخەمە خوارئ".

لە راستیدا نێمە باوەرمان بەوہنەبو کہ پێکدادانی چەکداری یان سیاسی، لەگەڵ مەلا مستەفا کارئیکی راست و دروستە، بەلکو ئەوہ کارئیکی ناوہخت، کال و کرچە و نەگەیشتوہ و زۆری ماوہ. گرنگە بەهەمو شێوہیەک نەهتائین رویدات، چونکہ هەم پارتی زەرورەتئیکی مێژوویی بو، هەم مەلا مستەفاش واقیەکە و پێویستئیکی مێژوویی بو.

هەم مەلا مستەفا و هەم پارتی پێویست بون بۆ شوێرش و بۆ کوردایەتی، لەبەرئەوہ ئەبوابیە پێکەوہ بگونجین و ئەو ناکۆکیانە ی لە نێوانیاندا هەبون، ناکۆکی ناو ریزەکانی گەل بون، ئەبوابی بە پێگە ی گفتوگۆ، دانوستاندن، پێکەوہ کارکردن، رەخنە لەخۆ گرتن، بۆ سەلماندن و سازش چارەسەر بکریت، هەر لایە هەندیک بێتەخوارئ و لاکە ی تریش بە هەمان شێوہ، هەمو لە روانگە ی پاراستنی پرنسپە گشتئیکان و مەبدەئیکانەوہ، ئەو سازشەنەشم پێ راست بو کہ لە رینگای گفتوگۆوہ چارە بکریت، ئەک بە پێگایەک کہ دۆژمنایەتی و ناکۆکی ناو ریزەکانی گەل زیادبکات.

* کەسی تر، یان لایەنی تر، هەبون کہ ناگرتی ناکۆکی نێوان بارزانی و مەکتەبی

سیاسی خۆش بکەن؟

- بەراستی من ئەمەوئ بلیم: دەستئیش هەبو لە تێکدانی پەيوەندی نێوان پارتی و مەکتەبی سیاسیدا، شیوعییەکان دەورئیکی خراپیان بینی لە ئاژاوەنانەوہ و دروستکردنی ناکۆکی، بەرەئنی من ئێرانئیکان دەورئیکی خراپیان ئەبینی، پێموایە ئێرانئیکان ئامانجیان ئەوہبو کہ حیزب لە ساحە ی خەبات دەربەئینن، هەرچەندە بەشکلئیکی فرۆفیتالۆی و زیرەکانەکردیان، هەرۆها خالئیکی تر هەبو، پێویست بو ئەو سەرەدەمە حیسابی بۆبکەین، ئەوئیش ئەوہبو کہ هەمو عەشایەری کوردستان، هەمو ئاغا و دەره بەگی کوردستان لەبەر دو هو لە حیزب رەنجابون:

یەکەم: حیزب دەسەلاتی ئەوانی نەهئیشتبو، ریکخواوہکانی حیزبی، کادیارانی حیزبی، ئەندامانی حیزبی، وردە وردە گەشەیان کردبو، ئەوان ئەبونە دەسەلات و هیزی چەکداری پێشمەرگەیان بەدەستەوہبو.

دوهم: دانانی ئه‌نجومه‌نی گونده‌کان، له قازانجی ئاغاگانده‌بو، ئه‌نجومه‌نی گونده‌کان ده‌سه‌لاتی ئه‌دا به جوتیاران، له‌به‌رئه‌وه هه‌مو ئاغاگانی کوردستان له‌م په‌ر تا ئه‌و په‌پی کوردستان، ته‌نانه‌ت ئه‌و که‌سانه‌ی که له‌گه‌ڵ ئی‌مه‌ومانان زۆر دۆست بون، دایان‌شکاند به‌لای مه‌لا مسته‌فادا و له‌شه‌پی مه‌کته‌بی سیاسیشدا هاتنه‌ سه‌رمان.

پیشنیا‌زی بارزانی بۆ گۆپینی ناوی پارته‌ی بۆ (پارته‌ی میلیلی کورد)

* باشه‌ نه‌گه‌ر بارزانی بپوای به‌ حیزب نه‌بو، ئه‌ی بۆچی حیزبی سه‌رله‌نوێ دروستکرده‌وه؟

- هه‌ندێ له‌خوینده‌واره‌کانی ده‌وربه‌ری مه‌لا مسته‌فا هه‌لمه‌ته‌ کاسه‌ بون، ئه‌یانویست زو‌ببن به‌شت، له‌و کاتانه‌دا هیچ نه‌بون، ئه‌وانه‌ له‌ ده‌وری مه‌لا مسته‌فا کۆبوونه‌وه و هانیاندا، به‌تایبه‌تی ئه‌فسه‌ره‌کان، گوتیان حیزب ته‌رک مه‌که، حیزب به‌جێ مه‌هێله‌، چۆن ئه‌و هه‌مو سه‌روه‌ری و ناو و ناویانگه‌ی حیزب ئه‌ده‌ی به‌ مه‌کته‌بی سیاسی، خه‌ڵک زۆر له‌گه‌ڵ حیزبه‌، حیزب بگه‌رینه‌وه بۆ خۆت و به‌ناوی حیزبه‌وه ئیش بکه‌.

مه‌لا مسته‌فا، هاته‌سه‌ر ئه‌و فیکره‌یه‌ی، ده‌ست بکاته‌وه به‌کاری حیزبی، یه‌که‌مجار ئه‌یویست ناویکی تر له‌و حیزبه‌ بنیت به‌ ئیعتیباری ئه‌وه‌ی، حیزب ناوی به‌دبوه‌، ناویکی تری پێویسته‌ و یه‌کیک له‌و که‌سانه‌ی که لێوه‌ی نزیک بو کاک مسته‌فا قه‌رده‌اغی بو، ناوی (حیزبی شه‌عبی کوردی)ی بۆ پێشنیا‌زکردبو، له‌ سه‌ره‌تادا ناوی لیتا (حیزبی شه‌عبی کوردی)، دوایی نازانم چۆن هاته‌ سه‌ر ئه‌و باوه‌په‌ی که ناوه‌ کۆنه‌که‌ی خۆی به‌کاربه‌یتیت، پێموایه‌ ئه‌وه له‌ژێر کاریگه‌ری هاشم عه‌قراوی و عه‌زیز عه‌قراویدا بو، ئه‌وانه‌ تاقمیک بون له‌و هه‌لمه‌ته‌ کاسانه‌ی، له‌ ده‌وری بون و هانیاندا، که وه‌ک سه‌رۆکی حیزب کۆنگره‌یه‌ک به‌ستیت به‌ناوی حیزبه‌وه.

دابه‌شبوونی پارتی به دو حیزب

*** واتا گرتنی نهو کۆبونوهویه یان نهو کۆنگرهیه، دوبه‌ره‌کیه‌که‌ی چه‌سپاند له‌نیوان مه‌کتبه‌ی سیاسی و بارزانییدا؟**

- وایه، نهو بو کۆبونوهویه‌کی هه‌په‌مه‌کی له‌ ای تموزی ۱۹۶۴دا له‌ ماوه‌ت ریکخست و ژماره‌یه‌کی زۆری له‌ خه‌لک بانگکرد، به‌بێ نه‌وه‌ی که‌ ئه‌ندامی حیزب بوین، نزیک‌ی چوارسه‌د که‌سی کۆکرده‌وه‌ که‌ زیاتر له‌ نیوه‌یان ئه‌ندامیش نه‌بون له‌ پارتیدا، به‌ناوی نه‌وه‌ی که‌ کۆنگره‌ی گه‌له‌ و جیاوازی نییه‌، هه‌مو کوردیک ئه‌توانیت له‌و کۆنگره‌یه‌دا به‌شداریه‌ت، حیزب، حیزبی هه‌مو کورده‌. له‌و کۆنگره‌یه‌دا بپاریدا، کۆمیته‌ی ناوه‌ندی که‌ له‌ حه‌فده‌ ئه‌ندام پیکهاتبو، پانزه‌یان ده‌رکرتین و دوربخزینه‌وه‌، ته‌نها دو ئه‌ندامیان مایه‌وه‌، خۆی و هاشم عه‌قراوی^(۱).

کۆنگره‌ بپاریدا، پشتیوانی له‌ سیاسه‌تی بارزانی بکریت و مه‌کتبه‌ی سیاسی هه‌لبه‌ه‌شیته‌وه‌، بپاریشیدا هه‌یز کۆیکاته‌وه‌ بۆ نه‌وه‌ی بچیته‌ سه‌ر مه‌کتبه‌ی سیاسی. نه‌وه‌ندی توانی خه‌لکی کۆکرده‌وه‌، به‌ تاییه‌تی عه‌شایره‌کان له‌ قۆلی ئاسۆسه‌وه‌ هه‌لگه‌را بۆ مه‌کتبه‌ی سیاسی، له‌ قۆلی چوارتاشه‌وه‌ به‌ سه‌رۆکایه‌تی عه‌بدولوه‌هاب نه‌تروشی و به‌ پشتیوانی ئاغا و به‌گه‌کانی شلیز و سیوه‌یل، وه‌ک فه‌تاح ئاغا و باوکی فه‌تاح ئاغا، هه‌یزیک‌ی تر به‌ سه‌رۆکایه‌تی په‌شید سندی، به‌ناو شاری سلیمانیدا رۆیشتن، حکومه‌تی عێراق پێیدان به‌ویدا تێپه‌ریون و فیشه‌کیشی دانن، نه‌وه‌بو که‌ هه‌ندێ نوسراومان ده‌سنگه‌وت، که‌ سه‌رفی فیشه‌ک و هه‌ندێ شتی تریان بۆکراو بۆ نه‌وه‌ی بێنه‌ سه‌ر مه‌کتبه‌ی سیاسی.

*** به‌و پێهه‌ییت حکومه‌تی عێراق ناراسته‌وخۆ هانی ناکۆکیه‌که‌ی نه‌دا بۆ قۆلبونه‌وه‌ی کیشه‌کانی پارتی؟**

- بێگومان به‌کێ له‌ هۆیه‌کانی زیادبونی ناکۆکی له‌ نیوان مه‌لا مسته‌فا و حیزب، حکومه‌تی عێراق بو، حکومه‌تی عێراق وای ئه‌زانی، مه‌کتبه‌ی سیاسی

کۆسپه له پێی پێکھاتن له گه‌ڵ مه‌لا مسته‌فادا، ئه‌گه‌ر مه‌کته‌بی سیاسی نه‌بێت، ئه‌وا مه‌لا مسته‌فا دانئه‌نیشیته‌وه و حه‌قی به‌سه‌ر مه‌سه‌له‌ی کورده‌وه نامینیت و ته‌نها داخوازی شه‌خسی خۆی ئه‌بێت که بۆی جێبه‌جێ ئه‌که‌ن.

حکومه‌تی عێراق، هانی مه‌لا مسته‌فایدا و ئه‌ویش که‌لکی لێوه‌رگرتیو، ئه‌و له‌و کۆبوونه‌وه‌یه‌دا که له‌ خه‌له‌کان گیرا و تاهیر یه‌حیا وه‌ک سه‌رۆک وه‌زیران و قانیدی فیرقه‌ی دو، راند ئیبراهیم فه‌یسه‌ڵ ئه‌نسه‌ری له‌گه‌ڵ کۆمه‌ڵێک خه‌لکی تر هاتن بۆلای، قه‌ناعه‌تی چه‌سپیبو که له‌گه‌ڵ حکومه‌ت رێککه‌وت.

مه‌لا مسته‌فا، خه‌لکی بۆ کۆبوونه‌وه‌که کۆکرده‌وه، مامۆستا ئیبراهیم و من و چه‌ند براده‌ریکی تریشی برد و گوته‌ی: "فه‌رمون قسه‌ بکه‌ن"، به‌ تاهیر یه‌حیای گوته‌ی: "من هیچم ناوی، ئه‌وانه داوای مافی کورد ئه‌که‌ن، ئه‌وه مامۆستا ئیبراهیم و ئه‌وانه‌ن".

مامۆستا ئیبراهیمیش زۆر به‌ره‌قی و زۆر به‌ سوڕبوونه‌وه له‌سه‌ر ئۆتۆنۆمی و له‌سه‌ر مافی حی‌زب و دژی ئه‌و ئه‌فکارانه‌ی که ئه‌وان هانیبویان که یه‌ک حی‌زب دروست بکه‌ن له‌ هه‌مو عێراقدا و مافی کورد نه‌ده‌ن، به‌ ئاشکرا قسه‌ی له‌گه‌ڵ کردن. تاهیر یه‌حیا له‌ کۆتاییدا گوته‌ی: "ئێستا بۆمان روڤ بۆوه (هسه‌ افته‌منا) که‌وا مه‌کته‌بی سیاسی دژی رێککه‌وتنه‌ و مه‌لا مسته‌فا له‌گه‌ڵ رێککه‌وتنه!! ئێوه له‌ دژی هه‌لکردنی پارته‌کان و دژی پێکھاتن و دژی وازه‌یتان له‌ داخوازی ئۆتۆنۆمین".

له‌وێ مه‌لا مسته‌فا مناوهره‌یه‌کی زۆر زیره‌کانه‌ی کرد، حکومه‌ت و پارتی کرد به‌ گزیه‌کدا و حکومه‌تی تیگه‌یاند، ئه‌و پیاویکی باشه‌، هیچی ناویت و شه‌پرخواز و ئاژاوه‌ جه‌ماعه‌تی حی‌زبن، به‌ تاییه‌تیش مامۆستا ئیبراهیمه‌، که سکرته‌یری پارتی بو.

سهره‌تای شه‌ری ناو‌خۆ یان شه‌ری برا‌کوژیی

* که‌ی نا‌کوژیییه سیاسییه‌کان له‌ناو خۆ‌تاندا ته‌قییه‌وه به‌ره‌و شه‌ری ناو‌خۆ پۆشت؟

- له‌و کاته‌وه‌ی که‌ مه‌لا مسته‌فا له‌ ۱۲ ته‌موزی ۱۹۶۶ هاته‌ سه‌ر باره‌گای مه‌کته‌بی سیاسی له‌ ماوه‌ت، ئه‌و هاته‌نی ئه‌و به‌ تاوانیکی میژویی ئه‌زانم، یه‌که‌مجاره‌ له‌ میژوی کوردا، گیروگرفتی سیاسی به‌شه‌ر چاره‌سه‌ر بکریت و په‌نا بیریته‌ به‌ر چه‌ک، یه‌که‌مجاره‌ له‌ میژوی میلیه‌تی کوردا، چه‌ک نا‌کوژی نیوان یه‌ک حیزب چاره‌سه‌ر بکات، له‌جیاتی ئه‌وه‌ی گیروگرفته‌کان به‌ گفتوگۆ چاره‌سه‌ر بکه‌ن، په‌نا ئه‌به‌نه‌ به‌ر هیژ، یه‌که‌مجاره‌ له‌ میژوی کوردا، سه‌رۆکی حیزب خۆی بچئ هه‌رچی ئاغا، ده‌ره‌به‌گ، سه‌رباز و ئه‌فسه‌ری فیاری نا مه‌به‌ده‌ئی هه‌یه‌ کۆیانکاته‌وه‌ له‌دژی مه‌کته‌بی سیاسی و لیژنه‌ی مه‌رکه‌زی و ئه‌ندامانی حیزبه‌که‌ی.

ئه‌وه‌ سه‌ره‌تای ئه‌و نا‌کوژییه‌ ناخۆشه‌ و ئه‌و کاره‌ جه‌رگب و کوشنده‌یه‌ بو، به‌سه‌ر کورداهات، که‌پیتی ئه‌لین (شه‌ری برا‌کوژیی). هێرشیانکرده‌ سه‌ر مه‌کته‌بی سیاسی، دیاره‌ مه‌کته‌بی سیاسی نه‌یتوانی خۆی رابگریت و له‌ ئه‌نجامی ئه‌و هێرشه‌ چه‌ندین که‌سی لئ کورزا و هێزه‌کانی مه‌کته‌بی سیاسی کشانه‌وه‌ بۆ دیوی ئێران. به‌و شیوه‌یه‌، ئه‌بیینین په‌یوه‌ندی نیوان مه‌لا مسته‌فا و پارتی تی‌کچو، ئه‌و شه‌وه‌ی که‌ مه‌لا مسته‌فا هێرشێ کرده‌سه‌ر مه‌کته‌بی سیاسی، به‌یانیک له‌ رادیۆی پارتی خۆینرایه‌وه‌، ئه‌و رادیۆیه‌ کاتی خۆی سو‌فیت به‌دیاری دابوی به‌ مه‌کته‌بی سیاسی، له‌ رینگای سه‌ید عه‌زیزه‌وه‌ له‌ به‌غدا وه‌ریگرتبو، له‌و رادیۆیه‌وه‌ مامۆستا ئیبراهیم به‌یانیکی خۆینده‌وه‌، مه‌ترسی، سامناکی و پڕ زه‌ره‌ر و زیانی ئه‌و هه‌لوێسته‌ی مه‌لا مسته‌فای تیدا رونکرده‌وه‌، داوایکرد که‌ به‌رگری بکری و خه‌لک خۆی ته‌سلیم نه‌کات.

پهراوتزەمکان:

١- (کۆنگرەکه له ١٩٦٤/٧/١ گیراوە، یەک هەفتەی خایاند، ئەندامانی مەکتەبی سیاسی و لیژنەی مەرکەزی هەموو دەرکران، تەنها سێ دانەیان نەبیت که بریتی بون له سەڵح یوسفی و هاشم عەقراوی، حەیب محەمەد کریم، که تازه له بەغداوه هاتبو. بە سکرتێر هەلیژێرا، مەکتەبی سیاسی تازه بریتی بون له: نەعمان عیسی، سەڵح یوسفی، عەگید سەدێق، یەدولەلا عەبدولکەریم، شێخ محەمەد هەرسین، بابە تاهیر شێخ جەلال، عومەر شەریف، عەزیز عەقراوی، مستەفا قەرەداغی، ئیسماعیل مەلا عەزیز، د. فواد جەلال، رەهەزان عەقراوی). (الحرب الكردية و أنشقاق ١٩٦٤- دیفید آدمسن-ل. ٥٧).

کومه‌تیک سه‌رکرده‌ی شورش و چهند بنشمه‌گه‌یه‌ک، زستانی ۱۹۶۳

شوباتی ۱۹۶۳، دینی شهرویت، مہہ‌نگورایہ‌تی، لای چہ‌پہ‌وہ کہ‌ریمی قہ‌رہ‌نی، لوقمان بارزانی، مام جہ‌لال

لای راستہ‌وہ، شہ‌مسہ‌دین موفتی، شیخ بابہ‌تاهیر حہ‌فید، مام جہ‌لال، ؟، د-کہ‌مال فواد

کانی ماران له گه‌ل بارزانی و هه‌ژار موکریانی - مارتی ۱۹۶۳

له گه‌ل د-که مال فواد و بۆلی یتشمه‌رگه، مارتی ۱۹۶۳

گفتوگۆی ۱۹۶۳/۲/۲۰، بەغدا لای راست سألح یوسفی، مام جەلال.....

کۆبونەوێ کۆبە ۱۸ی مارتی ۱۹۶۳،
 شیخ لەتیفی شیخ مەحمودی حەفید،
 بەکیکە لە بەرێو بەرانی کۆبونەوێ کە

جهوله‌یه‌کی پیشمه‌رگانه، ۱۹۶۳ ماوه‌ت

له‌گه‌ن کۆمه‌نیک پیشمه‌رگه، ۱۹۶۳

سره‌تای ۱۹۶۳ له‌گه‌ل عومه‌ر ده‌بابه

له‌گه‌ل کۆمه‌لێک ینشمه‌رگه سه‌ره‌تای ۱۹۶۳

له همه دانه وه بۆ به غذا

رۆشتن به ره و ئیران

* باشه مام جه لال، ئیوه هیچ چاره سه ری ترتان نه بو، جگه له رۆشتنتان نه بیت به ره و ئیران؟

- ئه و کاته، یان ئه بو بکوژیین یان ئه بو بچینه ئه و به ری سنور.

* ئیرانییه کان چون رنگایاندان، له سنور بپه رنه وه؟

- که س له سه ر سنور نه بو، هاتوچۆی لینه بو، ئه و به ر، به رام به ر ئیمه هیچ هیزی لینه بو، دوایی ئیران هات و ئابلوقه ی داین، ئیمه ش که چوین نزیکه چوارسه د، پینج سه د که س ئه بوین.

* نایا بوچی هه تا بارزانی هیرشی نه کرده سه رتان، ئیوه وه کو مه کته بی سیاسی بیرتان له وه نه کردبووه، جیا ببینه وه و کۆمه ئیکه تازه دروستبکه ن، یاخود له گه ل حکومه تی عیراق ریکبکه ون، یاخود بچه ئیران، یان خۆتان له شونینیکه تر دور له بارزانیه وه نیشته چی بکه ن؟ نایا بییری وا کرابووه؟ قسه ی وا کرابو؟ نه گه ر نه کرابو بو نه کرابو؟

- نازانم ئه و پرسیاره م لا سهیره، چونکه ئیمه خۆمان به حیزب ئه زانی، باره گامان هه بو هیزی پيشمه رگه مان هه بو کۆمه لی چی دروست بکه یین!

* که ی به یه کجاری له بارزانی جیا بونه وه؟

- ئیمه بارزانیمان به جیا بووه ئه زانی! ئه مانزانی به رزانی جیا بوته وه، خۆمان حیزب بوین و هه مو حیزب له گه ل ئیمه بو، هه مو لیژنه ی ناوچه کان، لقه کان، له سه دی نه وه دی ۹۰٪ کادیرانمان له گه ل بو، ئیمه حیزب بوین، به بێ موباله غه ۵٪ی ئه ندام و کادیری حیزبی له گه ل مه لا مسته فا نه بون. حیزب به مو تله قی له لایه ک و مه لا مسته فا له لایه ک بو، له حه قده ئه ندامی لیژنه مه رکه زی، ئیمه پانزه له لایه ک بوین، بارزانی و هاشم عه قراوی له لاکه ی تر بون.

* نه‌گهر زۆربه‌ی حیزب له‌گه‌ڵ ئێوه بو، نه‌ی بۆچی ئێوه شکان و، دواتر بارزانی بو به
خاوه‌نی پارتی؟

- نه‌و شکانه عه‌سکه‌رییه به‌هۆی به‌کاره‌ینانی هێزه‌وه‌بو، نه‌ی نه‌مگوت نه‌و
به‌که‌مجار ئینقیلابیکی عه‌سکه‌ری کرد و هێزه‌کانی خسته ده‌ست خۆی.
دوهم، هه‌مو عه‌شایه‌ری کوردی کۆکرده‌وه، نه‌وی لای مه‌کته‌بی سیاسی ما‌بۆه
هه‌زار پێشمه‌رگه‌یه‌ک بو، هه‌زار پێشمه‌رگه، نه‌ی نه‌توانی به‌رامبه‌ر به‌ پێنج هه‌زار
که‌س راوه‌ستیت، نه‌وه شکانی عه‌سکه‌ری بو، نه‌ک شکانی سیاسی.
تا نه‌و پۆژه‌ی هاتیشه سه‌رمان، چاوه‌ری ئه‌وه‌مان نه‌نه‌کرد، هێز به‌کاره‌ینیت،
نه‌مانگوت نه‌وه ته‌نها هه‌ره‌شه و گوره‌شه‌یه، نه‌مان نه‌زانی که مه‌لا مسته‌فا
به‌چه‌ک، به‌هێز، به‌شه‌ر، به‌عه‌شائیر، نا‌کۆکیه‌کان له‌گه‌ڵ ئێمه به‌کالا‌نه‌کاته‌وه.
وامان نه‌زانی نه‌گه‌ر نا‌کۆکیه‌کان زیاده‌بکات، ره‌نگه‌ نه‌و ببیته حیزبیک و ئێمه‌ش
نه‌بینه حیزبیک، هه‌ر که‌سه له‌ لایه‌ک و له‌ ناوچه‌یه‌ک بۆخۆی داده‌نیشیت و کاری
خۆی ده‌کات.

هه‌تا ئێمه که بیستمان نه‌و به‌ته‌مایه که حیزبی شه‌عب دروست بکات، هه‌چ
موخالیف نه‌بوین و پێمان خۆشبو، واتا نه‌گه‌ر نه‌و به‌ناوی حیزبی گه‌له‌وه حیزبیک
دروست بکرده‌یه، پیرۆزبایشمان لێ نه‌کرد، به‌لام که به‌ناوی پارتیه‌وه ده‌ستی به
کارکرد، هه‌مومان دژی بوین و گوتمان نه‌وه پارتی نییه!

پێش نه‌وه‌ی نه‌و کۆنگره‌یه ببه‌سترێ، مه‌کته‌بی سیاسی له‌ نیوان ۴- ۹
نیسانی ۱۹۶۴ دا کۆنفرا‌نسیکی له‌ ماوه‌ت به‌ست، هه‌مو نه‌ندامانی لیژنه‌کان له‌سه‌ر
تاسه‌ری کوردستاندا به‌شداریون تێدا، له‌وێ به‌ زۆرینه‌ی ده‌نگ بریاره‌دا، هه‌مو
ده‌سه‌لاته‌کان له‌ مه‌لا مسته‌فا به‌سه‌نرێته‌وه، هه‌تا نه‌و که‌سانه‌ی که دوا‌ی گه‌رانه‌وه
بۆ لای مه‌لا مسته‌فا‌ش، نه‌وانیش ده‌نگیان بۆ نه‌و بریاره‌دا، که‌سانی وه‌ک عه‌لی
سنجاری، حه‌بیب مه‌مه‌د که‌ریم، یه‌دول‌لا.

من له‌و کۆنفرا‌نسه‌ی ماوه‌تا به‌شداریم نه‌کرد، هه‌م پێم باش نه‌بو، هه‌م
کاروباری پێشمه‌رگایه‌تیم هه‌بو، چونکه نه‌مزانی بریاری توندی تێدا نه‌دریت، من
له‌گه‌ڵ نه‌و جه‌وه نه‌بوم، وه‌کو پێشتر با‌سمکرد.

کۆنفرا‌نسه‌که بریاریدا، وه‌فدیک بنی‌ریت بۆ لای مه‌لا مسته‌فا، نه‌ویش ره‌فرزی
کرد گوتی: "من خۆم حیزیم، هه‌مویان ده‌رکراون"، به‌ره‌ئی من نه‌وه چاک ته‌قدیر
نه‌کردن بو وه‌ک پێی نه‌وتریت (Over Estimate and Under Estimate) (به
گه‌وره‌گرتن و به‌بچوک‌گرتن) نه‌وه‌خته مه‌کته‌بی سیاسی (Over Estimate)

ی هیزی خوی زۆر گوره و به هیز تقدیر نه کرد، و اتا زیاد له پپیوست ته قدیری هیزی خوی نه کرد، وهک پپیوست ته قدیری هیز و جولانه وهی مه لا مسته فای نه ده کرد! وای نه زانی مه لا مسته فا زاتی نه وه ناکات شه پ بکات و شه پی براکوژی بنیته وه و په لاماری حیزب بدات و له مه کته بی سیاسی بدات و هیز به کار به نیت له چاره سهری ناکۆکیه کاندای. نه وان پپیان وابو که بارزانی ناتوانیت نه و ئیشه بکات، که چی کردی و گویشی نه دایه هیچ شتی.

مه کته بی سیاسی قه ناعه تی وابو، پپشمه رگه به فرمانی مه لا مسته فا نایه ته سهر مه کته بی سیاسی، به لام که مه لا مسته فا خوی و چهند سهد بارزانیه ک هات و دو سئ هه زار عه شایری هینا، پپشمه رگه شی راپپچیکرد له گه ل خویدا.

راسته که ی کۆمه لیک خه لک به نابه دلای هاتبون، هه ندیکیان نامه یان بو نه نو سین و نه یانگوت، ئیمه به زۆر هاتوین، پپمان ناخۆشه شه پی ئیوه بکه ین، نه وه بو له هه ندی شوین ههر ته قه شیان نه کرد، به لام جه به به که نه وه نده فراوان بو، که بۆی نه ده گیرا.

که په لاماری مه کته بی سیاسیاندا، هیچ رینگایه کمان نه بو، یان نه بو شه پ بکه ین و شه ریکی ئیباده و په کتر کوشتن، یان نه بو بکشینه وه بو نه ودیوی ئیران بو دیوی ئالان. پپی ده لئین ئالانی عیراق و ئالانی ئیران، روبریکی بچکۆله له نیتوانیاندا هه یه، زیاتر له زستاندا نه بپته روبر و هاوینان ئاویکی که می پپدادیت. نه وه بو ئیمه له م به ری روبره که وه چوینه نه وه به ریه وه، و اتا جیاوازییه که نه وه بو له گوندی نه مبه ره وه چوینه گونده که ی نه وه به ر.

له دیوی ئیران گردیک و شاخیکمان گرت و چوینه پشته بیتوش و شاخه که مان گرت، نه گه مه لا مسته فا بیویستایه بپته سه رمان نه بوایه هه مو هیزه که ی جاریکی تر بچپته وه سلیمانی و له ویوه بپته وه قه لادزی.

که ئیمه گه یشتینه ناو خاکی ئیران، ههر نه وه نده مان زانی ئیرانییه کان که وتنه خویان، له سه ره تادا هه والیان نارد که ئیمه بو هاتوین؟ بو روژی دواتر هه ستاین، ته ماشامان کرد په ک لیوای عه سه کهری ئیرانی له ده ورمان چادری هه لداوه .

نه فسه ریکی ناسراوی کورد به ناوی (سمکۆ عه لی یار) که ئیستا له سویده و خزمی بنه ماله ی سه لاهه دینی موهته دیه، خه به ری داینی، نه وه خته مولازمی په که م بو، گوتی: ده وره تان نه گیریت، به یانی که هه لسان ده وریان گرتبوین، وه فدیکی ئیرانی هات بو لامان و پپی راگه یاندین که ئیمه چی نه که ین و چون

سنوری ئیرانمان برپوه؟ نهوه ولاتیکي تره و کاریکی نایاساییمان کردوه، ئیمهش پیمان گوتن که به ناچاری هاتوینه ته ئیره .

*** نهوه چ مانگیک بو، و چۆن دهریان نهکردن؟**

- پیم وایه ناوه راستی ته موز بو، من و عومر ده بابه و عالی عهسکه ریی گفتوگومان له گه ل کردن، یه که مجار من قسم کرد، دواتریش عومر ده بابه، گوتمان ئیمه ناچار بوین و نهو شهش سهد، حهوت سهد که سه یان ده کوژداین یان نه بوايه کورد، کورد بکوژیت، بۆیه به چاکمان زانی هاتینه ئیره، هیچ نیازی خراپمان نیه له گه ل ئیراندا .

نهوانیش مۆله تیان داینی و گوتیان له ماوه ی ۴۸ سه عاتدا پتویسته ئیره به جی بهیلن، گوتمان نهو ماوه یه زۆر که مه، ئیمه ماندوین، پتویستیمان به حهسانه وه ههیه، به ههزار حال قانیعمان کردن، یه که حهفته ریمان بدن که له وئی بین. نهوانیش هه مو ریگاکانیان لی گرتبوین بۆنه وه ی ئیمه هیچ مه جالی په یوه ندیمان نه بیته به هیچ لایه که وه و نه توانین ده رچین و جو له بکه یین^(۱). هه ر له و کاتانه دا وه فدیک هات بۆ ناو بیژی به سه رو کایه تی سالح یوسفی .

*** بۆچی سالح یوسفی لای بارزانی مابۆوه؟**

- سالح یوسفی له وئی مابۆوه، به لام هیچ چالاکییه کی نه بو، په یوه ندی له گه ل ئیمهش هه بو، ههروه ها نه چوبوه کۆنگره که ی مه لا مسته فاوه، له ئه ندامانی سه ر کردایه تی که س به شدار نه بو، هه تا حه بیب که ریم نه چوبو، دوا یی حه بیب که ریم بو به لیپرسراو، ئیستا بۆت نه گپرمه وه چۆن کرا به سه کرتیری پارتی .

حه بیب که ریم، به ئسته یفزازی زه بیحی بو به پارتی، عه بدولره حمانی زه بیحی پیاویکی توندوتیژی ده ست قایمی زۆر گیربو، لیپرسراوی دارایی بو، حه بیب مانگی ۱۵ دیناری هه بو وه ک کادیری پارتی، چوبو بۆ به غدا، زه بیحی پاره که ی لیپری و گوتی: "کاکه پانزه دیناره که م لیمه برن، هه ر هیچ نه بن تا نه چمه وه سه ر وه زیفه که م"، حه بیب داخوازییه کی پیشکه شکرد بۆنه وه ی ببیته وه به موزیع له به غدا، نهوه بو زه بیحی قبولی نه کرد یارمه تییه که ی بریبو .

له و کاته دا، مه لا مسته فا له دوا ی نارد بۆوه، ببیته به سه کرتیری حیزب، نه ویش له داخی زه بیحی گوتی: "مادام تو یارمه تییه که م ناده یتن، نه وا منیش کاری وا وه رده گرم که پتویستم به تو نه بیته"، نه گینا حه بیب خوی زۆر دژی مه لا مسته فا

بو، حەبیب دو تهعبیری شائعی هەبو لەناو بزوتنەوهی کوردایەتیدا، من خۆم قەت ئەو تهعبیرانەم بەکارنەهێناوه، یەکیکیان کاغەزەکی که بلأومانکردبوو بۆ شەمسەدین موفتی نوسیبوو، باسی مەلا مستەفا ئەکات که گوايه عەشائیریە و دژی حیزبە و وانەکات، کۆتایەکی بەوه دینیتەوه (بارک الله بهذا الزعيم الهمشري) ئەوه ئیستاش کاک که مال فواد ئەیلێتەوه .

هەروەها لای عومەر دزەبی و هەندێ برادەری تر گوتبوی که له ئیستەگی ماوەت پێکهوه ئیشیان ئەکرد، من قەت جنیوی وام نەداوه ئەو گوتبوی (بارزانی... معلبة)، عولبەیهکی جوان و پیکوپیکە، بەلام (تفتحها تطلعلک...) ئەو بەو شیۆهیه قسەي ئەکرد .

خەلک ناکۆکی ئەو رۆژەي ناوانبو ناکۆکی نێوان حیزب و بارزانی، دوايي ئەوان ناویان لەئێمه نا جەلالی، دەنا یەکه مچار هەمو خەلک ئەیگوت ناکۆکی نێوان حیزبیهکان و مەلاییهکان .

*** ئەنجامی سەردانی سەلح یوسفی بۆ لای نێوه چی بو، نێوه هیچ پەيامێکتان هەبو بۆ رێکەوتن لەگەڵ بارزانی؟**

- که وه فەدەکی مەلا مستەفا هاتە لامان بۆ ئێران، لەوێ دو پێشنیازمان پێشکهشکردن، یەکیکیان ئەوه بو، با مەلا مستەفا رێگەي ئێمه بدات بچینه بارزان بۆ لای شیخ ئەحمەد و لای ئەو دادەنیشین. ئەگەر مەلا مستەفا شەری دژی حکومت کردەوه، ئەوه دینێوه پیکدینێوه، ئەگەر مەلا مستەفا پێکھات لەگەڵ حکومت، ئەوا ئێمه بۆخۆمان سەرپەست ئەبین لەو کارەي که ئەیکەین، ئەوهبو که مەلا مستەفا ئەو مەرجهي قبول نەکرد .

مەرجهي دوهم ئەوهبو که له جیگایەک دادەنیشین بۆ خۆمان و ناوچەیک پیکدینین، بۆ نمونە له ناوچەي بەمۆ، یان قەرەداغ، یاخود هەر کوێیهکی تر بیت، هەر لایە کاری خۆي بکات و هەردولاش ناوی حیزبەکه بگۆریت .

*** نایا بارزانی مەرجهکانی نێوهي قبول کرد؟**

- بارزانی هەمو پێشنیازەکانی رەتکردەوه، باسکردن له گەلێدا هیچ سوودی نەبو، مەلا مستەفا لەسەر بۆچونی خۆي سوربو، ئەو تەسلیمبونیکی ئەویست که بچینهوه دانیشین و له هەرکوێ دامان ئەنێن و چیمان پێ ئەکەن رازی بین . که ماوهکه تەواوو، ئێرانیهکان رێیانداين بگەریینێوه کوردستان، ئەوهبو

هاتینه وه ناو خاکی کوردستان، چوینه سورکیو و لهوئی ماینه وه، دواى ههفته یه ک دیسان مه لا مسته فا هیزی له سه ر کۆکردینه وه، دیسان شه ر قه و مایه وه، پاش ماوه یه ک ته ماشامان کرد که هه مو رۆژی یه کتر کوشتن سو دی نییه، بۆیه ناچار بوین، په یوه ندی به ئیرانیه کانه وه بکهین، پیمانگوتن ریگامان ده دهن بیینه ناو ئیرانه وه، گوتیان به لئی باشه! گوتمان له کوئی دامانده نین، گوتیان له سه ر سنور داتانده نیین.

ئیمه چوینه ناو ئیران، به یانی که هه ستاین ده وره یان گرتبوین، گوتیان یه لالا نه تانبه یین بۆ ناوچه یه کی دورتر، بۆ شنۆ، من ئه وه م پئی خو شبو، بردنمان بۆ نه و ناوچه یه، نه مان توانی له ویوه بچینه لای شیخ ئه حمه دی بارزان، نه گه ر نزیک نه و بوینایه، مه لا مسته فا نه ی نه توانی بیته سه رمان، پیمان باشبو، له بارزان په نا به رین بۆ شیخ ئه حمه د له جیتی ئه وه ی په نا به رین بۆ ئیران.

ئه وان له جیاتی ئه وه ی بمانبه نه شنۆ، ئیمه یان برده سه قز، و له وئی وه ک ده سه تبه سه ر وابوین⁽⁷⁾.

په یوه ندی بارزانی له گه ل ئیران

* ئه ی بارزانی له وکاتانه دا، هه وئی نه دا خو ی په یوه ندی له گه ل ئیراندا دروستبکات؟

- له و ماویه دا (حه سه ن پا کره وان) مودیری ساواکی ئیرانی، چوبو بۆ لای مه لا مسته فا، مه لا مسته فا پئی گوتبو، "من دۆستی ئیرانم، ئیرانم خو ش ئه وئی، جه ماعه ته که ی تر حیزبیین، ئه وانه چه پ و مارکسین، من ئاماده م ئیستا له گه ل تاندا پیکیبیم، نه گه ر یارمه تیم بده ن دژی حکومه تیش ده وه ستم، به لام ئه وانم له کۆل که نه وه".

ئه وانیش پینکها تبون، دوا یی یه کینک قسه یه کی بۆ کردین، ئه و له سه ر نه و قسه یه، ملیان شکاند و له هه مو ئیشیک دوریان خسته وه، کوردیک هه بو ناوی (عیسا په ژمان)، عه قید بو له ساواک، خه لکی سنه بو، ئیمه ی خو ش ئه ویست، بۆ زانیاری خو ت، ئه و کاته دو کورد هه بون، له لایه ن ساواکه وه نیرابون، یه کیکیان

ناوی عهقید عهلی (سه رهنگ موده ریزی) بو، کوره که ی ماوه یهک به کیک بو له سه رکرده کانی کۆمه له (مه به ست له کۆمه له ی ئیرانه)، پیاویکی سنه یی بو. ساواک نه وانه یان دانا بو بۆ مه سه له ی کورد، هه ردوکیان عه تفیان له سه ر ئیمه هه بو، نه یانگوت، که ئیمه گه نجین، حیزبین، مونه زه مین و مه لا مسته فا عه شایه ریه و بزوتنه وه ی عه شایه ری هه یج کات سه رناگری.

عیسا په ژمان هات به دزیبه وه پئی گوتین: "کاکه من شتیکتان پی ئه لیم، به لام نه و قسه یه ئاشکرا بکری من ئیعدام ئه کریم"، ئیمه ش وه عدمان دایه که هه مو به رگریه کی لی بکه ین و قسه کانیشی نه درکیئین. قسه که نه وه بو گوتی: "شا بریاری داوه له گه ل مه لا مسته فا پیکیبت، من خۆم له کۆبونه وه که دا به شداریوم، شا وا بیرده کاته وه که مه لا مسته فا نه فه ره و سه رۆکی عه شیرته، ریککه وتن له گه لیدا ئاسانتره له وانه ی تر، نه مانه حیزبین، تو ئیمرو له گه ل ئیبراهیم ئه حمه د ریک نه که ویت، سه یه نی حیزب نه یه وئی سیاسه ت بگوری بریاریک ده ره کات و نه لی ئیبراهیم ئه حمه دم لابرده له سکرته ر و نوری ئه حمه دی ته هام له جیگه ی دانا، نه وانه حیزبین نه فیلتکیان به کۆمه ل لی ئه کریت، نه ئیستیغلال ئه کرین، ته عامول له گه ل یه ک نه فه ر شیخی عه شیره تیش بی باشتره، به تایبه تی نه وانه کوردایه تی نه کن و نه فکاری چه بیان هه یه، مه لا مسته فا یه ک شیوه ئه مینتته وه، له به ره وه، شا بریاریداوه له گه ل نه و ته عامول بکات" (3).

مه لا مسته فا گوتبوی، نابین نه وانه له کوردستانی ئیران به میننه وه، ئیرانییه کان هه ستان شه ویک به زۆر ئیمه یان برده بۆ هه مه دان، ۴۰۰-۵۰۰ که س بوین، هه مومانیان له هه مه دان له تۆردوگایه ک دانا و گوتیان ئیوه لیره په نابهرن و چه که کانیان لی سه ندین، ئیتر که وتینه ناو داوی ئیرانه وه.

* چۆن ئیوه نه و بریاره تان قبولکرد، بۆ نه گه رانه وه بۆ کوردستان، بۆ هه وئتان نه دا وه فدیگ بنیرن بۆ لای بارزانی؟

- ئیمه هه ندیکمان ئه مانویست له وئی رژگاریین، من و حیلمی عه لی شه ریف و چه ند براده ریک ئه مانویست بینه وه بۆ لای خۆمان و ئیسی حیزب بکه ین، عه لی عه بدوللا و عه لی عه سکه ری و عومه ر ده بابه ش له گه ل هیزی پشیمه رگه دا به میننه وه و که مال موفتی و رائید حه مه ده مین فه ره ج و چه ند براده ریکی تر سه ره رشتی بکه ن، مامۆستا ئیبراهیمیش له تاران به مینتته وه.

یهک حادیسهی گرنگم له بیرچو بۆت بگێرمهوه، له باسی ناکۆکی حیزیدا، نهویش له پاش نهوهی، که نوری شاوهیس نهو بهزهمی کرد و جارێکی که ئیمه چوینهوه ماوهت. کۆبونهوهیهکی مهکتبهی سیاسیمانکرد و بریارماندا وهفدیکی تر بنێزینهوه بۆ لای بارزانی بۆنهوهی پێکبێینهوه.

یه کهم گفتوگۆی نیوان بارزانی و مهکتبهی سیاسی

* ئیوه له ئیو خۆتاندا کیتان دهستنیشان کرد به ئۆینه رایهتی بچن بۆ لای بارزانی؟

- نهوه له مانگی حیزیرانی ۱۹۶۴ بو، من نهندامانی وهفده کهم پێشنیازکرد، یه کهم گوتم: با دکتۆر سهید عهزیز شه مزینی بچن، به ئیعتباری نهوهی سهید عهزیز ره فیقی بارزانییه و خۆی له بنه ماله ی شیخی نههریه و مهلا مستهفا زۆر حسابیان بۆ نهکات، نهسله ن بارزان له ناحیهی دینهوه تاببعی نهوان بو (له روی ئاینیهوه ریبازی نه قشی بوه).

دوهه میشیان نهو ره فیقی بو، سهید عهزیز که قسهی له گه ل مهلا مستهفا نه کرد پتی دهگوت مهلا مستهفا، به لام ئیمه پیمان نهگوت نهزبهنی، جه نابت و نهو وهکو ره فیق قسهی له گه ل نه کرد.

سێیه م: عهلی عهبدو لّلا، بچن چونکه عهلی عهبدو لّلاش هه میشه باسی نهوهی نه کرد، پتیو سته سنوریک بۆ مهلا مستهفا دابنریت، ئیمه مساره مه نه کهین له گه ل مهلا مستهفا دا و مه بده ئی نین، منیش گوتم: با نهو بچن مه بده نهکانی ته تیبیق بکات، که مال محیدینیشمان له گه لیان نارد.

که وهفده که چون بۆ لای مهلا مستهفا، نهک پێکنه هاتن و ریکنه که وتن، به لکو مهلا مستهفا توپه بو، عهلی عهبدو لّلا و که مال محیدینی خسته زیندانه وه، سهید عهزیز له به ره نهوهی مالی نههری بو ته وقیفی نه کرد و سواری جیبیکی کرد و ناردیه وه بۆ حاجی ئومه ران و ته سلیمی ئیرانی کرد که کورپی سهید عهبدو لّلا فهندی له لای ورمی داده نیشی و گوتم: نهوه کورپه کهت بالای خۆت بیت، بهو شیوه یه سهید عهزیز له عیراق ده رکرا.

مه لا مستهفا، ماوهی هیج جۆره چارهسه‌ریکی نه‌ئەدا، عەلی عەبدووللأشی به ته‌وقیفی له‌وئێ هێشته‌وه، هه‌تا ئێمه‌ رویشتینه‌وه به‌بەندی مایه‌وه، دوایی له‌ به‌ندیخانه به‌که‌فاله‌ت به‌ریاندا و چوه‌وه ناوچه‌ی هه‌ولێر و کۆیه و له‌وئێ دانیشته‌. ئه‌وه ئاخر هه‌ولدان بو بۆئه‌وه‌ی یه‌ک بگه‌ڕینه‌وه و تێک نه‌چین، به‌لام کاتی من و حیلمی ئه‌مانویست بێینه‌وه کوردستانی عێراق، ئێرانیه‌کان نه‌یانهیشت، ئه‌وه‌بو من مانمگرت له‌ خواردن، خه‌به‌ریشم دانئێ گوتم: "تا مردن مان ئه‌گرم، یان نه‌مگرن، یا ئه‌گه‌ر به‌دندینم، ئه‌وا رێگام بده‌ن و نازادم بکه‌ن که‌ برۆم".

روژی یه‌که‌م گوئیان نه‌دامن، دوهم، سێیه‌م، به‌لام چواره‌م وه‌زعم خراپ بو، هاتن بۆلام و گوئیان: ئه‌وه کارێکی باش نیه‌، گوتم "یا ئه‌مرم، یا رێگام پێ ئه‌ده‌ن له‌ ئێران برۆم"، براده‌راتی خو‌شمان مه‌وقیفه‌که‌ی منیان پێخو‌ش نه‌بو. منیش ئێرانیه‌کانم ئاگادارکرده‌وه، "چیتان له‌ ده‌ست دیت بیکه‌ن، ئه‌توانن دوشت بکه‌ن، یا ته‌سلیمی عێراقم بکه‌نه‌وه، ئه‌و کاته ئه‌چمه به‌ندیخانه له‌ نوگه‌ سه‌لمان که‌ لێره‌م پێ باشته‌ره‌، یاخود ئه‌چمه‌ ده‌ره‌وه بۆ ئه‌وروپا".

روژی چه‌وته‌م، وه‌زعم زۆر خراپ بو، هاتن گوئیان "له‌به‌رئه‌وه‌ی شا ره‌زامه‌ندی ده‌ربریوه و له‌سه‌ر وه‌عدی شه‌ره‌فی شا وه‌عدت ئه‌ده‌ین ئیزابه‌که‌ت بشکینه‌، ئه‌تئیرین بۆ ده‌ره‌وه، به‌لام خو‌ت پاسپۆرت په‌یدا بکه‌"، منیش قبولمکرد و ئیزابه‌که‌م شکاند.

په‌ساپۆرته‌که‌شم به‌و جۆره په‌یدا کرد: جه‌لال به‌گی جاف، قونسولی عێراقی بو له‌ کابول، سه‌ردار جاف له‌ ئێران نیسی ئه‌کرد خزمیشی بو، ئێمه مه‌سه‌ره‌فی سه‌فه‌ره‌که‌یماندا و ناردمان بۆلای جه‌لال به‌گی جاف و ئه‌ویش دو پاسپۆرتی بۆ ناردين. به‌ یارمه‌تی ئه‌و، من بوم به‌ خاوه‌نی پاسپۆرت، له‌و ماوه‌یه‌دا، ئێرانیه‌کان هاتن و گوئیان بۆئه‌وه‌ی به‌ دلشکاوی نه‌پۆیت سه‌فه‌ریکیان بۆ رێکخستم و بردمیان بۆ باکووری ئێران و گه‌رانیانم له‌سه‌ر ده‌ریا و زۆر شوینی خو‌شیا‌ن بردم و دوای ئه‌مانه‌، سه‌فه‌رم کرد بۆ ده‌ره‌وه.

رێگای من و سه‌ید عه‌زیزیاندا، بێینه‌ ده‌ری، رێگای کاک حیلیمان نه‌دا، به‌مجۆره له‌ ئێران رزگارمان بو.

* هیج هه‌وئیکتاندا، په‌یوه‌ندی له‌گه‌ڵ ئێران دروست بکه‌ن، ئه‌ی بارزانی هیج په‌یوه‌ندیه‌کی سیاسی له‌گه‌ڵ ئێران هه‌بو؟

- بۆ چه‌قیقه‌ت و بۆ میژو، ئه‌و په‌یوه‌ندیه‌ت بۆ باس ئه‌که‌م چۆن بوه که‌ ئێمه

دژی عه‌بدولکه‌ریم قاسم هه‌لساین، ئه‌و جه‌ماعه‌ته‌ی، به‌ ناوی (پارتی دیموکراتی کوردستان - مه‌کته‌بی سیاسی) ناسرابو، هیچ په‌یوه‌ندیه‌کمان له‌گه‌ل ئێران نه‌بو، به‌ پێچه‌وانه‌وه‌ ئیتیجا‌هاتی مامۆستا ئیبراهیم و نوری شاه‌ویس و حیلمی‌علی ش‌هریف و ئه‌و براده‌رانه‌ زۆر دژی ئێران بون. له‌ نوسینیشدا زۆر به‌ توندی باسی ئیستیعمار و ئێرانیان نه‌کرد. مه‌لا مسته‌فا پێش هه‌لگیرساندنێ شۆرش له‌گه‌ل هه‌ندێ له‌ عه‌شائیری پشده‌ر و کاکه‌ هه‌باسی مامه‌ندئاغا په‌یوه‌ندیان کردبو به‌ ئێران‌ه‌وه‌، به‌هۆی جه‌نه‌را‌ل وه‌ه‌رامه‌وه‌، ئه‌و له‌ مه‌هاباد بو، مه‌لا مسته‌فا پیاویکی ناردبو بۆ‌لای، ناوی عه‌بدولپه‌حمان پوته‌ بو. عه‌بدولپه‌حمانه‌ پوته‌ کادی‌ریکی حیزبی بو، کورپی خالی‌علی عه‌بدوللایه‌، ئه‌و خۆی بۆ‌علی عه‌بدوللای گێزپا‌وه‌وه‌، گوتبوی وه‌‌للا شتیکی وابو، هه‌مو براده‌ران ئه‌یان زانی گوتبویان دایپۆشن، با ئه‌و خه‌به‌ره‌ ده‌رنه‌که‌وی.

ئه‌وه‌ پێش هه‌لگیرسانی شۆرش بو به‌ ماوه‌یه‌ک، که‌ شۆرش هه‌لگیرسابو مه‌لا مسته‌فا جارێکی که‌ په‌یوه‌ندی به‌ ئێران‌ه‌وه‌ کردبو‌وه‌وه‌، به‌لام نازانم به‌هۆی کێه‌بو، یه‌کێک نه‌یگوت به‌هۆی ئا‌غایه‌کی هه‌رکیه‌وه‌بو‌وه‌، به‌ تایبه‌تی ئه‌و کاته مه‌لا مسته‌فا له‌ ناوچه‌ی حاجی ئۆمه‌ران بو، نزیکێ سنور بو، له‌وی هاتوچۆیه‌کی دروستکردبو له‌گه‌لیان، به‌لام نازانین ئه‌نجامه‌که‌ی چی بو؟.

له‌په‌ر دو روادا پویدا، یه‌کیکیان، سه‌یدای یوسفی له‌ به‌غداوه‌ نامه‌یه‌کی نوسی ئه‌لێت: "من له‌ مالی بورهان به‌گی جاف مولحه‌قی عه‌سکه‌ری ئێرانم دیوه‌، ناوی عیسا په‌ژمانه‌ و کورده‌، خه‌لکی سنه‌یه‌، باسی ئه‌وه‌ی کردوه‌، ئێمه‌ ئاماده‌ین رادیۆستان بده‌ین و یارمه‌تیشتان بده‌ین، ئه‌گه‌ر په‌یوه‌ندیان پێوه‌بک‌ن".

حیلمی‌علی ش‌هریف، له‌ کۆبونه‌وه‌ی مه‌کته‌بی سیاسی بو که‌ باسکرابو، مامۆستا ئیبراهیم، نوری شاه‌ویس، علی عه‌بدوللا و نوری ئه‌حمه‌دی ته‌ها، دژی ئه‌و په‌یوه‌ندیه‌ قسه‌یان کردبو، گوتبویان که‌ ئێمه‌ به‌هیچ شێوه‌یه‌ک په‌یوه‌ندی له‌گه‌ل ئێران ناکه‌ین، من ره‌ئیم وابو، با په‌یوه‌ندی بکه‌ین و گوتم چی تێدایه‌، با کۆبونه‌وه‌ی لیژنه‌ی مه‌رکه‌زی بکریت، له‌وی بپاری له‌سه‌ر بدریت، به‌لام مه‌رجه‌که‌ی براده‌ران ئه‌وه‌ بو که‌ پتویسته‌ سۆفیت رازی بیت، چونکه‌ ئه‌وکاته‌ په‌یوه‌ندیان له‌گه‌ل سۆفیت زۆر باشبو، یارمه‌تیشمان لێ وه‌رنه‌گرتن.

من گوتم با پرسیت به‌ سۆفیت بکه‌ین و بزانی سۆفیتییه‌کان ئه‌لێن چی؟ له‌سه‌ر ئه‌و بۆچونه‌ی ئه‌وان ئه‌توانین مامه‌له‌ بکه‌ین، بێگومان من ره‌ئ مه‌لا مسته‌فاشم ئه‌زانی که‌ ئه‌ویش له‌گه‌ل ئه‌و جۆره‌ په‌یوه‌ندیانه‌یه‌، وه‌لامان بۆ س‌ال‌ح

یوسفی نارده‌وه که (م.س) جارئ نه و په یوه‌ندی‌ه‌ی قبول نیه و راگرتنی باشته
تا کۆبونه‌وه‌ی فراوانی بۆ نه‌که‌ین.

* نایا بارزانی پیش نه و کاته، په یوه‌ندی به ئیرانیه‌کانه‌وه کردبو؟

- به‌لئ، مه‌لا مسته‌فا له ۱۹۶۲دا په یوه‌ندی به ئیرانیه‌کانه‌وه کردبو، هه‌ولئ
دابو، نوینه‌ری خۆی که عه‌لی عه‌سکری بو، بنیریت بۆلایان، به‌لام ئیرانیه‌کان
گوتبویان واباشه نه‌گه‌ر حیزبیشی له‌گه‌لدابیت، پیشنایان کردبو، عومه‌ر ده‌بابه
وه‌ک نوینه‌ری مه‌کته‌بی سیاسی بچیت.

ماموستا ئیبراهیم، وه‌لامی دایه‌وه، نه‌وان رازی نین نوینه‌ر بنیرن، نه‌گه‌ر مه‌لا
مسته‌فا خۆی نه‌ینیریت، نه‌وه له‌سه‌ر مه‌سئولیه‌تی خۆیه‌تی.

نه‌وسه‌رده‌مه، مه‌لا مسته‌فا پتی وابو، ماموستا ئیبراهیم به‌بئ روسه‌کان
ئاو ناخواته‌وه، له‌به‌رته‌وه به‌خه‌تی خۆی نامه‌یه‌کی بۆ نوسیبو، نه‌لئ: "برای
خۆشه‌ویست ئیبراهیم، تۆ له‌سه‌ر مه‌سئولیه‌تی من عومه‌ر بنیره، نه‌گه‌ر مالی مام
گله‌بیان کرد، بلئ مسته‌فا گوتی"، واتا نه‌وه به‌رپرس نه‌بیت به‌رامبه‌ر سوئیت.

پیموایه، مه‌لا مسته‌فا پرسیکی سوئیتی کردبو، نه‌وان رازی بوبون، چونکه که
من له‌سالی ۱۹۶۲ دا چوم بۆ مۆسکۆ، پرسم پیکردن گوتیان: جگه له ئیسرائیل
نه‌توانن په یوه‌ندی به‌هه‌مو ده‌وله‌تیکی دنیاوه بکه‌ن، به‌و مه‌رجه‌ی ئاگادارمان
بکه‌ن.

رۆلی ئیران له‌ناو بزوتنه‌وه‌ی کورددا

* نه‌وه سه‌ردانه بۆ ئیران که‌ی بو، هیچ نه‌نجامیک و به‌ره‌میکی سیاسی هه‌بو؟

- کۆتایی ۱۹۶۲ بو، هیچیان بۆ نه‌کردن و هه‌ندی گتیرابونیان و گوتبویان
هه‌مو شتیک به‌نده به‌وه‌ی ئیبراهیم نه‌حمه‌د بیت بۆ ئیران، چونکه نه‌وه سکرتیری
حیزیه، شا نه‌وه یاخود مه‌لا مسته‌فا نه‌بینیت.

کۆبونه‌وه‌مان کرد، مه‌لا مسته‌فا به‌ته‌ئکید نه‌ی نه‌توانی بچیت. که پرسى

پیکرا، گوتی با ئیبراهیم بچیت، چونی ئو له بهرزهوهندی کورده که خرایه دهنگدانهوه و زۆریه لیژنه می مه رکه زی رازیون، تهنه سی که س دژ بون، ئه وانیش ماموستا ئیبراهیم، نوری شاهوویس و حیلمی علی شهریف، ئو سی ئه ندانه دهنگیاندان که نه چن.

*** باشه ئیرانیه کان هیچ هاوکاریه کی شورشیان کرد؟**

- ئیمه به زۆریه می دهنگ بریارماندا که ماموستا ئیبراهیم سه فه ربکات، ئه ویش له سه فه ره دا شای نه دی، تهنه هه ندی کاریه دهستی تری بینیبو، ئه وانیش به ئینیان دابویه که هاوکاری بکن، به لام له به ره وه می شا ناگاداری ئه وه بو که له به غدا کوده تا له دژی عه بدولکه ریم قاسم ئه کریت، بویه هیچ به ئینیکیان جینه جی نه کرد، تهنه ۱۰۰ تهنه گی برنه ویان به دیاری دابویه، تهنه گه کانمان به و شیویه دابهش کرد ۵۰ مان نارد بۆ مه لا مسته فا ۲۵ می بۆ شیخ ئه حمه د ۲۵ می بۆ حیزب. ئه وه هه مو ئه و په یوه هندییه بو که ئیمه له گه ل ئیراندا هه مانبو، تا ئینقلابی شوبات قه وما و عه بدولکه ریم لاجو و کوده تای به عس کرا.

ئیرانییه کان هه لویستیان گوپی، چونکه ئه وان پشتیوانی کوده تاکه یان کرد، به تاییه تی پێیان خۆشبو، بالی به عس سه رکه ویت به سه ر بالی عه بدولناسردا، چونکه ئیران زۆر له دژی عه بدولناسر بو.

ئه مه ریکا، ولاتانی رۆژئاوا و هه ندی ولاتی عه ره بی به تاییه تی کویت، پشتگیری ئه و کوده تایه یان کرد و پێیان باشبو که که ریم قاسم لاجی و مه سه له می نه وت بپریته وه و کویت وه ک ولاتی سه ره به خۆ دانی پیدابنریت.

ئیران، هه مو به ئینه کانی خۆی بۆ ئیمه راگرت، زۆر ناره زاییشیان نیشاندا له سه ر چونی من بۆ لای عه بدولناسر، په کیک له هۆکانی ئه وه می، مه لا مسته فا پێی ناخۆش بو که من چوم بۆ لای عه بدولناسر و بن بیلا ئه وه بو، ده یگوت ئیران پێی ناخۆشه، له سه ر ئه و په یوه هندییه توشی قره ئه بین له گه ل ئیراندا.

مه لا مسته فا به ئاشکرا لیدوانی ئه دا له دژی سه فه ره که می من، مه به ستیشی ئه وه بو که ئیران ببیسیته وه که ئه و رازی نییه له سه ر ئه و چونه می من.

*** وهک باستکرد، بهرزهوهندی ئیران زیاتر له وه دابو، په یوه هندی له گه ل بارزانیدا بکات نهک له گه ل ئیوه، بۆچی په یوه هندی له گه ل ئیوه کرد، ئه و په یوه هندییه به ره مو کوئ رۆشت؟**
- مه لا مسته فا په یوه هندییه کی راسته وخۆی له گه ل ئیران دروستکردبو، ئیران

ئەوى تەبەنى و قبولکرد و ئىمەى وەكو پەنابەر وەرەگرت. ئەوان رەئیان لەسەر من خراپ بو، منیان بە گەنجىكى توندپەوى چەپەرە و ئەزانى، هەرچەندە من ئەو كاتە بە راستى وەكو سۆفى وابوم، مەشروبام نەدەخواردەوه، نە دەچومە سینهما، خەرىكى ككتیب و مەكتەبە و ئەو جۆرە كارانە بوم، منیان بە مەترسى ئەزانى، واتا دەستەمۆ نەدەكرام، لەبەرئەوه ناوى من لە دۆسىەى ئىرانىيەكاندا باش نەبو، واتا لای ئەوان ناوم لە لیستی توندپەوو و چەپەرەوهكاندا هاتبو.

دیارە لە دواى ئىمە، پەيوەندییەكە لەگەڵ مەلا مستەفا مایەوه، ئەو پەرهى پێدا و پتەوى كرد. كە ئىمە چوینە ئىران و ئەو هەلسوكەوتە خراپەمان لى بینین ئەو شیعەرى سالممان لەبەركردبو:

لەگەڵ دَل شەرته سالم گەر نەجاتم بى لە تاران
بەهەشت نەر بێتە دەشتى رەى. بە ئىراندا گوزەر ناکەم

ئەو شیعەرمەمان لەبەركردبو، كە هاتمە دەرەوه بەو ئىنتىباعە كە پەيوەندى لەگەڵ عىراق زۆر باشترە لەو پەيوەندیە لەگەڵ ئىران و ئەو مامەلە نابەجییهى ئەوان لەگەڵ ئىمەدا ئەيكەن.

زۆر لە برادەران بە گەرمى بەرەو ئەو خەتە ئەچون، ئەوترا هەرچۆنىك بێت حكومەتى خۆمان باشترە لەوان، هېچ نەبیت سەر بە عەبدولناسرە، هېچ نەبیت نىشتمانیە، هېچ نەبیت دژى ئىستىعمارە، هېچ نەبیت لە بەرەى مىللەتانە و هېچ نەبىن لەگەڵ يەكیتى سۆڤییت دۆستە، بەلام ئىران وا كۆنەپەرستە، لە سەنتۆدایە، ئىستىعمارە و قازى محەمەدى كوشتو.

* باشە كە وەزەكەتان وابو، بۆ نەگەرانبەوه بۆلای حكومەتى بەغدا، هېچ هەولێك لەو جۆرە هەبو، تا پەيوەندى لەگەڵ حكومەتى عىراق دروست بكەن؟

- ئەو ئىتىجاھە لەناو ئىمەدا پەیدا بو، كە باشترە لەگەڵ عىراقدا قسە بكەین، لەبەرئەوه، كە من هېشتا لە تاران بوم، مولحەقى عەسكەرى عىراقى هات، لە مالى سەردار جاف داواى دىتنى منى كرد، برادەران رەزامەندبون لەو بینینە. كابرايەكى سامەپائى بو، لەوئى پىمگوت: كە ئیوه ئىمەتان والێكرد، كارى خراپتان كرد، تاهیر یەحیا پەشیمان بۆوه و هەلەیهكى گەورەى كرد، من خۆم بەش بە حالى خۆم زیندانى نوگرە سەلمانى عىراق بە باشتر ئەزانم لەوہى لە ئىران بمىنمەوه. قونسول زۆر موعجیب بو بەو قسانە، هەستا ماچى كردم و گوتى: "ئەوه ئەو

په پری نیشتمان په روهریبه، من ئەم مهسه لانه ئەگه ینمه به غدا".
 هه لویستی ئیران، کاردانه وه یه کی سه لیبی له سه ر ئیمه په یداکردبو، هه روها
 کاریگه ریبی هه بو له بریاری پیکهاتن له گه ل حکومه تی عیراقد، دوابی به دریزی
 بۆت باس ئەکه م.

هه مو براده رانی ئیمه، که له ئیران گه رانه وه، دلپه ست و داخ له دل بون، ئەو
 وه خته حکومه تی عه بدولسه لام راسته دیکتاتوربو، به لام به نیشتمانپه روهری
 حسیب ئەکه ر و دۆستی عه بدولناسر بو، و ناسرا بو، له به ره ی ولاتانی رزگاربخوازه .

* دوابی نه وه ی له ئیران په ساپورتت وهرگرت، به ره مو کوئی چویتا؟

- راسته وخز به ره بو به رلین هاتم، ئەوه بو ئەو ساله بو که گوتم له شه قامی
 Hollsteinischestr له به رلینی رۆژناوا ژوریکم گرت و تا سالی داهاتو ۱۹۶۵دا
 له وئ مامه وه .

دهستپیکردنه وه ی شه ر له گه ل حکومه ت

* له و ساله دا، و اتا ۱۹۶۵ په یوه ندی نیوان حکومه ت و بارزانی تیکچو، نایا هه لویستی

نیوه چی بو، هه وئی ریکه وتنتان نه دا له گه ل بارزانی؟

- له به هاره که یدا، حکومه ت له گه ل مه لا مسته فا تیکچو، جهنگی راگه یاند
 و له گه ل مه لا مسته فا که وته وه شه ره وه، ئیمه په کسه ر وه فدیکمان نارد بۆلای
 مه لا مسته فا، گوتمان: "ئیمه ناماده یین بیینه وه له ژیر سه رکردایه تی تو خه بات
 بکه یین"، ئەویش گوئی: باشه به خیر بیینه وه، بیرمانکرده وه، ئیمه چی بکین؟
 دو مه رجمان دانا، گوئی: "وه رنه وه دوابی شه ش مانگ یا پیکدیینه وه و حیزب
 ئەکه ینه وه یه ک و ئیشتان ده ده من یا خود حیزبی خۆتان دروستبکه ن"^(۶).

هه مو براده ران چونه وه و هه وائیشیان بۆ من نارد، من له ده ره وه بوم،
 چوبومه ئینگلته را، به وشیه یه ئیمه له ئیران نه ماینه وه و گه راپینه وه عیراق و
 چوینه وه لای مه لا مسته فا .

* با نیستا باسی نهوه بکهین که نیوه هاتنهوه بو کوردستان، چیتانکرد و چون خوتان لهگه ل بارودوخه نویه که گونجاند، هیچ هه و نیکتان لهگه ل بارزانیدا بو ناشتونهوه؟
- جارئ پیکهاتنهوه باس نهکه م، چونهوه باس نهکه م، پیش نهوه که شه ر له نیوان حکومت و بارزانی دهستپیکاتهوه، حکومت شه ری له سه ره نهوه دهستپیکرد، چونکه حکومت ته سلیم بونی ته واوی له بارزانی نهویست و بارزانی نه یکرد . نهوه بو که حکومت په لاماریدا، دیسان نه مجارهش وه کو زۆریه ی جارهکانی تر حکومت شه ری هه لگیرسانهوه .

که شه ر هه لگیرسایهوه، براده ران په یوه ندیان کرد به بارزانی و گوتیان نیستا هۆیهکی سه رهکی له جیاوازیهکانی نیوانمان لاجو، ئیمه نامادهین به هیزی چه کدارمانهوه بیینهوه و به شداری بکهینهوه .

وه فدیک له 6 ته موزی 1965 دا چو بۆلای مه لا مستهفا، پیکهاتبو له عه لی عه سه کری، عومر ده باببه، حیلمی عه لی شه ریف و چند براده ریکی تر، له سه ر نه م خالانه ی خوارهوه پیکهاتبون:

یه که م: براده ران بچنهوه نه وی، پتویسته هه مو نه مین و مه حفوزین، مه لا مستهفا که س نه کوژیت و که س نه گریت و که س نازارنه دا.

دوه م: هه تا سن مانگ، له وی نه مینینهوه، یان هه ولدهین بیینهوه به یه ک حیزب، یان ئیمه بۆخۆمان سه ره سه ستی ئیش کردنمان هه بیت، وه کو حیزی شیوعی عیراقی که له وی هه بیو. مه لا مستهفا له سه ر نه وه ره ئیه بو، ئیمه بیینهوه و یه ک بگرینهوه و کیشهکان چاره سه ر بکهین.

سێیه م: نه وه بو که نه و پشمه رگانه ی که نه چنهوه، دابه ش بکرین به سه ر ناوچه کاند، به سه ر کردایه تی براده رانی خۆمان به پتی لێوه شاهه بی له ناو هیزه کاند ئیشیان بدریتی، ئیزگه که ش لای ئیمه بو، نه وه شیان بدهینت بو شوپش به کاریبهین.

ئیمه مه رجهکانی خۆمان جیبه جیکرد، ئیزگه که مان بۆناردن، براده ران چونهوه و چه کی زیادمان هه بو، برده مانهوه له گه ل خۆمان و ته سلیمی نه وانمانکرد، براده ران دابه شبون به سه ر ناوچه کاند و هه ر ئیشیکی پیمان نه سپێردا زۆر به ریکوپیتی نه نجامیان نه دا.

له شه ره کاند زۆر ده وری دیار و نازایانه یان نواند، چونکه زۆر به وه وه چوبونهوه، من نه ختیک درهنگ پی راگه یستم، به لام منیش هه ر له گه ل براده ران له نه وروپا بوم .

له لهندهن گه پامه وه، هه رچه نده نيوانمان له گه ل مه لا مسته فا باش نه بو، به لام كه چومه لهندهن هيچ قسه ي خراپم له سه ر نه كردن، گوتم نه و كيشانه ي نيوان نيتمه، جياوازي يه ك خيزانه و يه ك بنه ماله يه، قابيلي چاره سه ركردنه و به زوترين كات چاره سه ر نه كر يت، گوتيشم: حكومه تي عيراق حكومه تيكي شه پرفرو شه .

كه شه ر بئوه، ديسان من جاريكي كه له ويوه ديعايه م بؤ مه سه له ي كورد كرد، هيچ قسه يه كي خراپم دژ به مه لا مسته فا نه كرد، له پارتى كر يكاران و حيزبه كانى ترى ئينگليزى خه لكم بينى، هه روه ها كاربه ده ستانم له وه زاره تي ده ره وه ي به ريتانى و رۆژنامه نوسانم زۆر بينى، له هه مو نه و بينينانه دا زۆر دۆستانه باسى په يوه ندى خۆمان و مه لا مسته فام ده كرد .

ئاشتبونوه ي كاتى له نيوان بارزانى و مه كتبه ي سياسيدا

* دواى ها تته وه تان بؤ كوردستان، بارزانى چۆن مامه نه ي له گه ل ئيوه كرد؟

- كه له ئيران گه پامه وه، له گه ل براده ران چوينه وه لاي مه لا مسته فا، نه وكاته هيشتا مه لا مسته فا زۆر قينى له من نه بو، چوينه وه لاي گوتى: "هه ر دو سى مانگ دانيشن، پاشان نيتمه به يه كه وه دائه نيشينه وه قسه نه كه ينه وه".

مه لا مسته فا جيگايه كي بؤ دانانين له نزىك خۆى، له ناوچه ي باله كايه تي كه له وي بىن، دواى ماوه كه ته واوبو چوينه وه لاي و گوتمان: "نه وه ماوه يه كه نيتمه بىن ئيش و بىن كار ماوينه ته وه"، وا ريكه وتبوين كه يا جيا ببينه وه يا خود چاره سه ريك بؤ گيرو گرفته كان بدۆزينه وه، ئه ويش گوتى: "باشه ئيوه بپۆن بؤ دۆلره قه و باره گاي خۆتان له وي دانين، منيش ماوه يه كي تر ديم بۆنه وي، له وي به يه كه وه داده نيشين و قسه نه كه ين و كيشه كان چاره سه ر نه كه ين".

نيتمه چوينه دۆلره قه، پاش ماوه يه ك مه لا مسته فا ها ت و ماوه يه ك له گه ليا دانيشتين، ورده ورده بۆمان ده ركه وت، مانه وه مان به يه كه وه هيچ سو دى نيه، به تايبه تي له و ماوه يه دا، هه ميد عوسمان ها تبو، نه وكاته نه و لاي حكومه ت نيشى

نه كړد و موچهى هه بو، كاربه دهستى حكومت بو، دورى نه وهى پي سپيږدرايو، كه نه به لټت نيمه و مهلا مسته فا پټكبيينه وه.

چوبو كوومه لټك قسهى بو مهلا مسته فا كړدبو، نينجا حميد عوسمان پياوټكى زور زورزان بو، وهكو ريوى واو، خوى فقير و بهسته زمان نيشان نه دا، به لام زور بنبر، فيلباز، پيلانگير و مونه ناميرى كه عجب بو، به راستى له وي قسهى واى له مهلا مسته فا گه ياندبو، نه گه له گه ل نيمه پټكبيته وه و حيزيمان بكه ينه وه به يهك، نه وا ماناى نه وه يه، نيمه دهست نه گرين به سر هه مو شتيكدا، خه لكى زور له گه ل نيمه نه بيت، دوه ميشيان، چونكه حيزي شيوعى دهسه لاتى كه مه و نيمه زور خه لكان له گه له، نيمه نه بينه سه نته رى هيز و نفوزيكي زور گوره دروست نه كه ين.

* هه لوټستى بارزاني چى بو، نايا نه و ته نها به قسهى نه و خه لكانه ي نه كړد كه نه يانويست تووى ناكوكى بچينن، نيوه بريارى كوتايقان چى بو؟

- مهلا مسته فا له هه مو نه و شتانهى، كه خوى په يمانى به نيمه دابو، په شيمان بووه، نيمه ش پيمان گوت: "جه نابت هه ندئ به لټنى ترت دابو كه جيبه جيبى بكه يت، يه كيك له وانه على حمدي و مهحمودى حاجى توفيق له گه ل هه ندئ كاديروى تر گيرابون، به لټنت پي دابو، به ريان نه دهى، كه چى تا نټستا هيچ روينه داوه".

گوتى: "من خوم نه چم بو ناوچهى ماوهت كه هاتمه وه، داده نيشينه وه و كيشه كان چاره نه كه ين و نه وانه ش برده دم". كه به ويدا چوبو، نهك به رى نه دابون، به لكو ته شديدى ترى كړدبون و نيمه خه لكان له ناو لايه نغيرانى مهلا مسته فا دا هه بو، نيمه خه لكان له ناو ريځسته كاني مهلا مسته فا دا هه بو، هه روه ها له شكره كانيشى خه لكى نيمه ي تيداو، ته نانهت له مه كته بى ته نفيزيش، له بهر نه وه هه وال كانمان به دهست ده گه يشت.

به راستى مسته فا قه ره داخى دوستى من بو، زور ناگاداريو، هه والى بو نه ناردم و دهر باره ي زور شت ناگادارى نه كرده وه، شهش حوت مانگى پيچو، هيچ ديار نه بو، وانا به لټنه كاني مهلا مسته فا هيچى ديار نه بو، نيمه ش هه رله وي مابوينه وه، كاتى خوشى نيمه و امان برياردابو نه گه ر پاش شهش مانگ مهلا مسته فا كار نه دا به براده رانى سه ركر دايه تى و له گه لمان پټك نه هات، نه وا براده رانى سه ركر دايه تى رابكه ن و بچه شاره كان له وي ريځستن و خه باتى نه ينى بكه ن و له به رده ستى مهلا مسته فا نه مينن.

ئەوماوئە بىن كار مابوئە، خۆمان وەك دەستبەسەر ئەھاتە بەرچا، دواى شەش، حەوت مانگ، ھەوالئىكى زۆر ناخۆشمان پىن گەيشت، گوايە عەلى حەمدىيان لە زىندانى ماوئە دەرھىئاوئە و بردوئانە و كوشتوئانە. يەكەمجار، بە كوشتنەكەى باوئەرمان نەكرد، دوايى لئمان كۆلئەوئە، عەلى ئىبراھىم دەرۆيش، بەرئوئەبەرى بەندىخانەكە بو، زىرەكانە ئىشەكەى ئەنجامدابو.

داوايان لە عەلى ئىبراھىم دەرۆيش كرددبو، عەلى حەمدى تەسلىم بكات و بىكۆرئەت، ئەوئىش گوتبوى تا نامەى دەستى بارزانئىم بۆئەيەت ناتوانم كارى وابكەم، پئوئىستە بەخەتى خۆشى بىنوسئەت، بارزانئىش واى زانئىبو ئەوئە نىشانەى ئەوئەپەرى دئلسۆزئىيە بۆئەو، بۆئە ئەوئىش بە خەتى خۆى نامەى بۆ نوسئىبو، لە نامەكەدا نوسئىبوى "عەلى حەمدىيان تەسلىم كات، چونكە ئەوئە خائىنە و پئوئىستە بكوئزئەت".

كوشتنى عەلى حەمدى، نىشانەيەكى زۆر خراپبو، چونكە ئئمە پئىكھاتبوئەوئە، عەلى حەمدى پئاوئە فەقئىرەكە بو لەناو كۆمئىتەى ناوئەندئدا، پئاوئىكى زۆر تئىكۆشەربو، لە كادئىرە پئىشكەوتوئەكانى كوردائەتى بو، پئاوئىكى پاك، وەكو سۆفى و دەرۆيش وابو لە تئىكۆشاندا، لە دامەزئىنەرانى پارتى و حئزبى رزگارى بو، لە ھەلگئىرساندنئى شۆرپ لە بادئىنان دەستئىكى بالائى ھەبو، بۆئە كوشتنى يەكئىكى وا بە ئئشارەتئىكى زۆر خراپ لئىكدرائەوئە.

*** ئايا كوشتنى تەنھا كادئىرئىك ئەبئتە ھۆى ھەلگئىرسانەوئەى شەرى ناوئە، يان ھۆكار**

و پائئەرى تئىش ھەبو؟

- تەنھا ئەوئەنەبو، ماوئەيەكى تئى پئچو كارەساتئىكى تئى لەوئە خراپتر روئدا، ئەوئىش برادەرىكى لئىپرسراومان ھەبو لائى مەلا مستەفا، ئەوئە نەى ئەزانئى كە لەگەل ئئمەيە، ئەوئىش نەوشئىروانى فوئاد مەستئى بو، ئەوئە نامەيەكى بە خەتى مەلا مستەفا بۆ ناردئىن، كە بۆ ئامر ھئزەكان تەعمئىم كرابو، تئئئدا ئەلئى: "ھەركەسئىك جەماعەتى ئىبراھئىم ئەحمەد و جەلالە، بئانكۆژن، واتا ھەركەسئىك لەسەرى بسەلمئەت جەماعەتى ئىبراھئىم ئەحمەد و جەلالە بئانكۆژن".

ئەوئە نامەيە، ئازاوئەيەكى گەورەى خستە ناو ھئزئى پئىشمەرگەوئە، چونكە ئئمە سەدان كەسما ن ھەبو لەناو ھئزئى پئىشمەرگەدا و سئلمان ئەكردەوئە كە بئان كۆژن.

راگه یاندنی شهر دژ به مه کتەبی سیاسی

* باشه چون بارزانی به ئاشکرا داوای کوشتنی نیوهی کرد؟

- ئەو نامە یە ماوه، کاتی خۆی لە گۆڤاری رزگاری و رۆژنامە ی خەباتی کۆندا بۆلۆکرایه وه، ئیمە بیرمان لە رۆشتن ئەکرده وه، مستەفا قەرەداغی هەواییکی بۆ ناردین و گوتی: "مام جەلال پیویستە ناگای لە خۆی بیئت"، ئیمە ناچار بوین ئیحتیات وەرگیرین. رۆژیک هیشتا حیلمی عەلی شەریف و من ژنمان نەهینابو، برادەرەکانی تر کە پێگە وه بوین نوری ئەحمەدی تەها، عەلی عەبدوللّا، عەلی عەسکەری، واتا هەردو عەلی و هەردو نوری ژنیان هەبو، داوای پشویان کرد، کە سەردانی مائەوه یان بکەن.

ئینجا ئەو روداو ت بۆ دەگێرمە وه، رەنگە بۆ نەشرکردن گونجاو نەبیئت، چونکە هەندێ لە شاھیدەکان هیشتا ماون، چونکە ئەو یە کە مجار بو، جینیویکی زۆر ناشیرین بە نوری شاوہیس بە ئامادەبونی خۆی بدریئت، بە لّام حەیفە ئەو دو تەرە جینیوہ بھوتئ. عەبدولرەحمان پوتەمان ناردبو بۆلای مەلا مستەفا، بۆئەوہی رەزامەندی دەربریئت بۆئەوہی ئەو برادەرانی، ژنیان هە یە، سەردانیکی خیزانەکانیان بکەن، عەبدولرەحمانە پوتە، وەکو پیمگوتی خزمایەتیەکی نزیکی هە یە لە گە لّ عەلی عەبدوللّا و کورپی خالی یە کتەرن. ئەو ئیوارە یە پیاسەمان ئە کرد، عەلی عەبدوللّا لای خواری پیاسە ی ئە کرد کە پوتە ھاتە وه، یە کە م کە س، توشی بو، عەلی عەسکەری بو، ئەویش لیتی پرسیبو ئایا مەلا مستەفا چی گوت؟ ئەویش گوتبوی: وە لّلا ئیجازە ی نە دانئ! گوتبوی چی تری گوت. گوتی: وە لّلا بابە جوینیشیدا، بە لّام با بیبریئینە وه، عەلی عەسکەری عادەتیکی خۆشی هە بو و دا یە قاقای پێکەنین.

ئەوان کە مئ لە ئیمە وه دوربون، بە لّام بینیمان، پوتە ھاتە وه، ئەمانزانی هەوایی خۆشی پئیە، عەلی عەبدوللّا پیاسە ی ئە کرد و تەزییحە کە ی لە پشتەوہی گرتبو، ئەھات و ئەچو، نوری شاوہیسش لە بەرھەتاو ھە لّتروشکابو، زۆر چاک

دیمه نه که م له بهرچاوه، نوری نه حمده ته ها و من و حیلیمیش پیکه وه قسه مان نه کرد. له دوره وه علی عه بدوللا پیگوت: "ها پوته ماندی نه بی شیر ی یا ریوی؟" گوتی: "وه للا علی ریویمه!" نه ویش گوتی کو؟ گوتی: "نیجازه ی نه دانئ، که میک جوینی دانئ له جیاتی نیجازه!" گوتی چی گوت؟ گوتی: "علی ناگوتری! جوینه!" علی عه سکه ری له گه لیا بو، تومس بو نه وی گنیرایوه، گوتی: "نه بی بیلیت، نه یلی من نه یگنیرمه وه"، ناخر گوتی: "جنیوه که زور ناشیرینه"، هه مو گوتیان پوته هه ره نه بی بیلیت، گوتی: "مه لا مسته فا نه لئ من نیجازه یان ناده مئ، منیش پیتم گوت نه زبه نی بو نیجازه یان ناده یتن؟ نیتر مه لا مسته فا کولیک جنیویدا...." دوابی علی عه بدوللا له بهر خویه وه زور به هیمنی گوتی: "په ککو به خوا پیایوکی جنیو فروشه..."، له ویش نه ترسا بیلی نه وه کو دهنگی ده رچئ!

نوری شاوه یسیش هه ره له وی دانیشتبو، کومه لیک قسه یکرد، که بو گنیرانه وه ناشیت...!

کوشتنی علی حه مدی و مه سه له ی نیجازه نه دانی براده ران و نامه ی هه ره شه ی کوشتنی پیشمه رگه کانی نیمه، هه مو نه مانه کوبوبونه وه و کیشه کانی قولتر و زه حمه ترکرد.

زستان بو، کانونی دوهم بو، هه ره نه وه نده مان زانی روژیک هه شت نو بارزانی په یدابون و سلأویانکرد و نامه یه کیان له کاک ئیدریسه وه پی بو من و حیلمی علی شه ریف.

* نه مه که ی بو، چی له نامه که دا نویسیبو؟

- نه وه کانونی دوهمی ۱۹۶۶ بو، له نامه که دا نویسیوی "له سه ره فرمانی بارزانی ئیوه هه ردوکتان نه بی بین بو لای نیمه و له ناوچه ی نیمه بن"، واتا نیمه جیا ببینه وه له براده ران و باره گا به رینه نه وی.

لیپرسراوی نه و کومه له، په کیک له و بارزانیانه بو که له روسیا خویندبوی، حیزبی بو، له ناو بارزانیه کاندایه چند نه فه ریک هه بون که میولی حیزبیبیان هه بو، بو نمونه حه مه ده ئه مین میرخان له واته بو.

لیم پرسنی نایا نیمه بچین؟ نه و گوتی: "وه للا که یفی خو تانه، به لام حه ز نه که ن یه ک دوروژ نیجازه تان نه ده یتنی بوئه وه ی خو تان ناماده بکه ن"، نیمه ش گوتمان زور باشه.

ئێواره عەلی عەسکەری جیاکردبووه و پیتی گوتبو: "کاک عەلی سویندم بۆ بخۆ قسە یەکت پێ ئەلیم، بەو مەرجە ی ناوم نەهێنی و باسم نەکە ی"، ئەویش سویندی بۆ خواردبو، گوتبوی ناوت ناهێنم: "ئیمە پێمان گوتراوه حیلمی و مام جەلال بەرین و لە رینگا بیانکوژین و بلێین رایانکردوه، ئیمەش هاوارمان لیکردن، بەلام نەگەرانهوه، بۆیه ناچاربوین تەقەیان لیکەین".

گوتبوی "ئەگەر دەرکەویت، من هەوالتی وام بۆ هێناوه، ئەوا خۆت ئەزانی چیم لێ ئەکریت، خۆم و کەس و کارم ئیبادە ئەکرین"^(۵).

ئیمە هەموومان لە یەکجێ نەبوین، ئیمە لە دۆلێک بوین، هەریەکەمان ماوه یەک لە یەکەوه دوربوین. من بەتەنیا بوم، کتیبم ئەنوسی، بە راستی نەختیک لێیان دور کەوتبومهوه، ئەو کتیبەم ئەنوسی (کردستان و الحریة القومیة الكردیة) لە بەرئەوه بە تەنیا چویمە ناو نوسین و بەلگەنامەکانەوه، جۆرەها شتم کۆکردبووه و مەکتەبە یەکی ژیکە لانەم دانابو. شەویک لە دوایان ناردم و گوتیان کۆبونەوه مان هەیه، هەردو نورییەکە، هەردو عەلییەکە، عومەر دەبابە، حلمی شەریف و من هەر حەوتمان ئامادەبوین.

* ئە ی مامۆستا ئیبراهیم و ئەندامانی تر ئە کوێ بون و چ بریارێکتان دەرکرد ئەبارە ی

رۆشتنە کەتان؟

- مامۆستا ئیبراهیم لە تاران بو، سەید عەزیزیش لە ئێران بو، ئەویش نەهاتبوو، هەندێ برادەری تریش خۆیان شارەدبووه، عەلی عەسکەری باسی مەسەلەکە ی بۆ کردین، باس لەوه کرا، ئیمە چی بکەین؟ لەدوای گفتوگۆیەکی زۆر بریارماندا کە نەچین، هەر حەوتمان بە کۆمەڵ بریارماندا، ئیمە نەچین بۆلای بارزانی.

ئیمە کاتی خۆی بریارێکمان هەبو، ئەگەر پاش شەش، حەوت مانگ مەلا مستەفا ئیشی نەداینی، ئەوا بچینەوه شارەکان و خۆمان لەوێ بشارینەوه و دەست بە کاربکەین. بۆ بەیانی چوینە لای عەباسی مامەند ناغا و گوتمان: "کاکە باس و حال و مەسەلە یەکی وایە و لە دومان هاتونە و بەتەمای شتی وان"، ئەویش لەو رەئییە بو کە نەچین، بەلام پێشنیاریکی کرد و گوتی: "من بروسکە یەک بۆ مەلا مستەفا لێ ئەدەم، ئەوکاتە لە ناوچە ی پێنجوین بو، پیتی ئەلیم لە جیاتی ئەوه ی تەنھا مام جەلال و حیلمی بیتە خزمەتت، ئەوا هەموومان بە یەکەوه دێینە خزمەتی جەنابت و لەوێ ئەبین لە پاشان چۆن

به باش زانرا وائەكەين" برياريشماندا، به سيتهكدا برۆين و شيخ له تيفيش له گەل خۆمان به رين.

بريار وابو، هه مومان له ریی خدرانه وه برۆين و كاكه زياد ناغای كۆيهش تيبگه يه نين بۆئەوهی هيج كارەساتيک رونه دات. هه باساغا بۆ به يانی بروسكه يه كی ليدا و وه لامي هاته وه و ئه لئ: "نه خيتر پيويست ناكات بين بۆلای من، با ئه وان ئه مره كه جيبه جي بكن و بچن بۆ لای ئيدريس كه خۆم هاتمه وه ئه يانبينيم".

گه رانه وه ی مه كته بی سیاسی بۆ لای حكومهت و سه ره تاي گف تو گوو كردن

* هه ئوستی ئيوه چی بو، ده رياره ی وه لاهه كه ی بارزانی و چ بريار يكتاندا؟

- بينگومان رۆژ به رۆژ، تا ئه هات دودلی زياتر ده بو، ئيمه دانيشتين كۆبونە وه مان كرد، بريارماندا ئه و برياره ی كه هه مانبو جيبه جي بكن، رۆژی ستيه م نوری شاهه يس و عه لی عه بدوللا په شيمان بونه وه و گوتيان: "وه لا ئيمه له شاره كان ناتوانين بزین و مه لا مسته فا ئه مانكوژيت، بۆيه ئيمه بۆخۆمان ليره ئه مينينه وه و سياسهت ناكهين و دائه نيشين"، ئيمه پينجه كه ی تر بريارماندا كه برۆين.

وامان برياردا، ئيمه چوارمان پاكهين و نوری ئه حمه دی ته هاش بۆخۆی به كۆمه ليك پيشمه رگه وه سه بينئ بجيته رانيه، ئه وكاته براده رمان هه بو له رانيه، نوری ئه حمه د ته ها گوتی: "من له شارا ناتوانم بزيم، ئه چمه لای مامؤستا ئيبراھيم له تاران".

ئيمه شه وي رمانكرد، هه ندی هيزمان پيبو هه ريه كه ده، پازده كه سينك ده بو، ده سه تكان به هه موی شه ست كه سينك ئه بوين. ئيواره يه ك رويشتين په رينه وه بۆ بناری كۆسره ت، نيوه رۆ چوينه لای كاكه زياد ناغا، حيكايه ته كه مان بۆ گيترايه وه، گوتمان به شكو تۆش هه ولئ به دی، ئه گه ر مه لا مسته فا واز له و سياسه ته به يئيت،

ئەگەر وا نەبیت ئەوا ئیمە ھەلاتوین و ئەپۆین.

رۆژی دوهم، چوینە چەمی ریزان، لە چەمی ریزان ناردمان، برادەرانی سلیمانی هاتن، عەلی عەسکەری و حیلمی عەلی شەریف بە دو بەش پۆشیتین بۆ کەرکوک، بە مەرجی لەویوہ حیلمی بچیت بۆ بەغدا بۆ مەسەلە ی ریکخستن، عەلی عەسکەری کاروباری ریکخستنی کەرکوک بکات، من و عومەر دەبابەش بۆ سلیمانی.

کە گەشتینە ئەوێ، مەلا مستەفا زانی، زۆری تەحقیقی کردبو، بزانی چۆن ھەوالە کە دەرچوہ، چونکە ئیمە بەیانیکمان دەرکرد گوتمان حال و مەسەلە کە بەو شیوہیە بوہ، ھۆکە ی ئەوہیە ئیمە پیمان خۆش نیە کە کورد، کورد بکوژێ، ھەوالی عەلی حەمدیشمان لە رۆژنامە بلۆکرەوہ، نەمانگوت کوژراوہ، نوسیبومان (قلق مشروع علی الحیاة المناضل علی حمدي)، گوتمان ماوہیە کە عەلی حەمدی لە زیندانی ماوہت گویژراوہ تەوہ، چارەنوسی دیارنییە و ئەمانە ویت چارەنوسی بزانی، تومەز لەو ماوہیە دا مەحمودی حاجی توفیق و عوسمان عوزیزیشیان کوشتبو.

پیلانیان دانابو کە زوربەمان بکوژن، راستیە کە ی بیست، سی کەسکیان لێ کوشتین، بە حساب دوا ی ئەوہ خۆمان تەواو ئەبین. خەلک کوشتن لای مەلا مستەفا وەکو ئاو خواردنەوہ وابو، بۆ نمونە، حەمەد ئاغا ی میرگە سوری شیروانی خالی خۆی کوشت، بەبێ ھیچ ھۆیک و بەخۆرایی کوشتی، بەیە کجار خۆی و کورپەکانی، ھەموایان کوشت، بەبێ ئەوہی ھیچ تاوانیکیان کردبیت، یان دادگایە ک برپاریکی دابن، ئەمە لە کاتی کدا کە شۆرشە کە ئاشبەتالی ئەکرد.

ئیمە دەستمان کردوہ بە چالاکی و بە کارکردن و رۆژنامە ی خەباتمان دەرکردوہ.

مەلا مستەفا ش کەوتە گفتوگۆیەکی تر لەگەل حکومەتی عێراق، ئەوکاتە عەبدولرەحمان بەزاز سەرۆک وەزیرانی عێراق بو، ئیمە زۆر لەوہ ئەترساین، کە جاریکی تر وەکو (٦٤) پیکبیتنەوہ، ئەو جارەش ھەر بۆ ئیبادە ی ئیمە ئەبێ، بیرمان کردوہ چ بکەین و چی نەکەین.

من پێشنیازیکم بۆ برادەرەکان کرد و موافقەتیان کرد کە ئیمە حیلمی عەلی شەریف بنیڕین بۆلای جەمال عەبدولناسر و بزانی جەمال عەبدولناسر ئەلێ چی، ئەمەش نەھیتیە کە یە ھەتا کو ئیستا نەگوتراوہ، سەلاحەدین، ئیستا بۆت نەگێرمەوہ، حلیمان نارد، بەھۆی سەفەرەتی میسرەوہ لە بەغدا سەفەرمان بۆی تەرتیب کرد و چو بۆلای عەبدولناسر، پیش ئەوہی ئەو بچیت بۆلای

عەبدولناسر، حکومەتی عێراق هەوالتیکی بۆ کاک عەلی عەسکەری، ناردبو بەهۆی کابرایەک، کە عەرێف بو لە سوپای عێراقیدا، سەر بە عەلی عەسکەری بو چۆبۆه تەسلیم بو بۆو لە ئیستیخبارات کاری ئەکرد.

هەوالتە ئەلی: "وا لەگەڵ مەلا مستەفا گەتوگۆمان هەیه، عەبدولرەحمان بەزاز ئەیهوێت سەرکەوتو بیت و نایهوی وەک گەتوگۆکی پیشوی لیبیت، لەهەمان کاتیشدا بەزاز ئەیهوێت لەگەڵ حیزبیش پەیهەندی بکات".

عەلی عەسکەری، وەلامی دابۆو و گوتبوی، ئەو من بە تەنها ناتوانم بریاری لەسەر بدهم، پێویستە پرس بە (م.س) بکەم کە پرسێ بە ئیمە کرد، گومان پێی بلی: "ئیمە بروامان بە حکومەتی عێراق نییه، ئەگەر هەر ریککەوتنیک لەگەڵ حکومەتی عێراق ببیت، پێویستە زەمانەتی عەبدولناسرێ لەگەڵ بیت، ئەگەر ئەوانەش خۆیان بە ناسرێ ئەزانن، ئەبێ پێیان خۆشبیست کە عەبدولناسر پشتگیری و رەزامەندی ئەوی لەسەر بیت".

ئیمە لەگەڵیان گەتوگۆش ئەکەین و پیکیش دین، بەلام ئەگەر عەبدولناسر پشتگیری نەکات و رازی نەبیت، دلنیا بە ئەنجام ناگات، ئەوان گوتبویان باشە ئیمە وا ئەکەین، با یەکیکتان بچن بۆلای عەبدولناسر.

ئیمەش کە حیلیمان پێشنیازکرد بچیت بۆلای عەبدولناسر، پیمان گوتبو کە لەگەڵ عەبدولناسر بە درێژی باسی بارودۆخی عێراق و کوردستانی بۆ بکات، داخواری ئیمە چی بیت و بزانی عەبدولناسریش خۆی چی ئەلیت؟.

تۆمەز مەسەلە کە ترسناک بو، عەبدولناسر خۆی کاک حیلمی نەدیو، (فەتخی دیبی) کە وەزیری کاروباری عەرەبی بو لە سەرۆکایەتی جەمهوری، ئەو بینیبوی، بە درێژی باسی کوردستان و عێراقی بۆ کردبو، بۆی باسکردبو، کە ئیستا بزوتنەوی کوردی گەشتتۆتە پایەیهکی ترسناک، ئەویش ترسی دەستپوهردانی هەیه لە رێگای شا و ئیسرائیلەوه، ئەنجامەکی ئەبیتە هۆی گەیانندی زیانکی گەرە بە گەلی کورد، لەبەرئەوه ئیمە پیمان باشە، لەگەڵ ئەو حکومەتە ئیستای عێراق پیکبین، هەرچەندە ئەم حکومەتە، رەنگە هەمو شتیکتان نەدات، بەلام پێویستە سەبربگرن، پاش ماوهیهکی تر حکومەتیکێ تردی و ئەو حکومەتە حکومەتی ئیمە ئەبیت.

سەرۆک عەبدولناسر پەیمانتان ئەدات، حوکمی زاتیتان بدات، هەرۆهها گوتبوی کە عەبدولرەحمان عارف پیاویکی باشە و وەک عەبدولسەلام عارف نییه، ئەوکاتە عەبدولسەلام عارف نەمابو، عەبدولرەحمان عارف نەک هەر لە ریزی

زیباتی ئەحراره، بەلکو نێوانیشی لەگەڵ میسر باشە، پیاویکی نیشتمانپەرورە و پێمان باشە لەگەڵ ئەودا پەڕیوەندی بکەن و پێکبێن، وەک لەوێ لەگەڵ حکومەتیکی کۆنەپەرستی وەک ئێران دەست تێکەڵ بکەن.

هەرۆهە گوتبوی، ئێمە جەماعەتی مەلا مستەفاشمان لە بۆچونی خۆمان ئاگادارکردۆتەو کە پێکبێن، بەلام ئەو بەشە ی دوهمان بەوان نەگوتە، مەبەست کە گواپە مونا مەرەپەک لە عێراق روئەدات و سەر بە میسر ئەبێت، مەسەلە کەش وابو، پیلانی عەبدولرەحمان عارف سەریگرت و دەسەلات کەوتە دەست ئەوان. ئەو بۆ لە ۳۰ حوزەیرانی ۱۹۶۶دا پیلانە کە سەریگرت، ئێمەش قەسەکانی ئەوانمان پێ باشبو^(۱).

* کاک مسعود بارزانی ئە کتییی "بارزانی و بزوتنەوێ رزگارخوازی کورد" نوسیویەتی، کە لە ۱۹۶۵/۱۰/۲ دا نوێنەری مەلیک حسین و ئینگلیز سەردانی بارزانیان کردووە بۆ مەسەلە ی هەوێدان بۆ ئینقلاب ئە عێراقدا؟
- ئاگام لەوێ نیه و قەتیش نەم بیستووە.

* ئایا ئێوە پەڕیوەندیتان بە عەبدولرەحمان عارفەووە کرد، ئایا بارزانی پەڕیوەندی لەگەڵ ئەوان هەبو؟

- بەلێ، من و چەند برادەرێک چوینە بەغدا، لەوێ عەبدولرەحمان عارفمان بینی، یە کەمجار بە دزییەووە بینیمان، گوتی: عەبدولرەحمان بەزاز ئە یەوێ لەگەڵ مەلا مستەفا پێکبێت، عەبدولرەحمان عارف پیاویکی خۆش و نیشتمان پەرورەبو، بەلام فکری کۆنەپەرستی و راسترەوانەبو، گوتی: "عەبدولرەحمان بەزاز پێی خۆشە لەگەڵ مەلا مستەفا پێکبێت، من پێم خۆشە لەگەڵ هەردولا پێکبێم، لەگەڵ حیزبیش پێکبێم و لەگەڵ مەلا مستەفاش"، ئەوکاتە هەمو کەس بە ئێمە ی ئەگوت حیزب.

ئەو کاتە ۹۰٪ ی حیزب لەگەڵ ئێمە بو، مەلا مستەفا لایەنە عەشایەرەپەکی رۆژ ئاشکرا بو، عەبدولرەحمان عارف گوتی: "من پێم خۆشە لەگەڵ هەردولا پێکبێم"، هەرۆهە گوتی: "ئەلێن بەزاز پیاوی ئینگلیزە، بەلام بەخوا من نازانم!" جا سەیرە بۆ سەرۆکی دەوڵەت بە سەرۆکی ئەنجومەنی وەزیرانی خۆی بلیت، پیاوی ئینگلیزە!

گوتم: "باشە ئێمە ئەوهمان قبوڵە، پێشمان ناخۆش نییە، بەلام لەوێ سل

ئەكەينەوہ نەوہكا ئیوہ دوایی كە مەلا مستەفا ئیمزای بۆكردن غەدرمان لێ بێكەن (تغدرۆن بنا)!"

ئۆستاش لە یادمە، كە گوئی: "والله و بشرفی آخون عرضی ما آخونكم"، ئیتر كە ئەوہی گوت، ئیمەش گوتمان باشە، گوتمان "ئیمەش تۆ بە پیاویکی نیشتمانپەرۆەر ئەزانین و ئەخووزین گێرگرفتەكان بە ناشتی چارەسەریكریت".

ئیمەش پیمان باش بو، بە ناشتی لەگەڵ بەغدا بگەینە ئەنجامێك، بە راستی ئیمە دو زانیاریمان هەبو، یەكێك لەو زانیاریانە ئەوہبو، كە پەيوەندی مەلا مستەفا و ئێران زۆر بەهێزبوو، دوهم زانیاری ئەوہبو، كە مەلا مستەفا لەگەڵ ئیسرائیل پەيوەندی پەیداكردوہ. سەرچاوەی زانیاریەكەمان نوێنەری مەلا مستەفا بو لە تاران، كە لەگەڵ ئیمە پەيوەندی هەبو، بۆ حەقیقەت و میژو، كاك شەمسەدین موفتی تا كۆتایی سالی هەزار و نۆسەد و شەست و شەش لەگەڵ ئیمەبو، بە فەرمانی ئیمە لەگەڵ مەلا مستەفا مابۆو، گوئی: "ئەگەر ئەلێن بەجێ دێلم"، گوتمان ئیستا بئینەروە، بۆیە ئەو هەموو شتیکی بە ئیمە ئەگوت بەتایبەتی پەيوەندیەكانی مەلا مستەفا لەگەڵ ئێران.

هەرۆها ئەو نوێنەرەكەیی بو، بۆ پەيوەندی لەگەڵ ئیسرائیل، باسی ئەكرد كە چۆن ئیسرائیلیەكان هاتون و ئەو بردبونی بۆ كوردستان^(۷).

ئەوہی بەلای ئیمەوہ ئەوكاتە زۆر ترسناك بو، مەسەلەیی پەيوەندی بو لەگەڵ ئیسرائیل، وامان ئەزانی هەرچی ئیمپریالیزم و ئیسرائیل دەستی تێدایێ گلاوہ! باوهرمان وابو، كە مەلا مستەفا بزوتنەوہی كوردایەتی بە ئێران و ئیسرائیل و رۆژئاواوہ دەبەستیتەوہ^(۸).

پیمان باش بو، بزوتنەوہی كوردی رێگە چارەیی ناشتیانە بدۆزیتەوہ، هەتا ئەگەر حوكمی زاتی لەم قۆناغەدا جێبەجێ نەبیت، ئیمە دژایەتی رێككەوتن ناكەین، واتا ئەگەر رێككەوتنێك لە نێوان حكومەت و مەلا مستەفا داببیت، ئیمە وەكو چارەكەیی تر دژی ناوہستین، بەو مەرجەیی ئەو دژی ئیمە نەبیت.

لەبەر رۆشنایی ئەو راستیانە و بەلێنەكانی عەبدولناسر، چاوهریمان ئەكرد، گۆرانی سیاسی رویدات و ناسرێیەكان دەسەلات بگرنەدەست، چونكە ئەوان خەلكیان لەناو سوپادا زۆربو.

لە بەغدا من خەلكانی بزوتنەوہی ئیشتیراکی عەرەبیم ئەبینی، لە سەركردەكانیان فوناد ركابی، عەبدولئیلا نەسراوی، د.خەیرەدین حەسیب و ئەدیب ئەلجادر، ئەوانیش دڵنیایان كردین و گوتیان شتیکی زۆر باشە، ئیوہ لێرەبن، لەگەڵ یەك

بین، بۆئوهی هەر گۆرانیک بیئت، ئەوا هەمو پێکەوه بین.
 من ئەوکاتە لەگەڵ فوئاد رکابی و عەبدولئیلا دۆست بوم، فوئاد بە ئۆتۆمبیلەکی
 خۆی بردمیه مائی خۆیان، دواى ئەوهی ئیجازەى لە کاک حیلمی وەرگرت و گوتی:
 "بە سەلامەتى بۆت دینمەوه، نافەوتی و هیچی لى نایەت".
 فوئاد رکابی، تازە لە وەزارەت ئیستیقالەى کردبو، پێى گوتم: "ئیمە خەریکی
 کودەتاین، لەو کودەتایەدا بەشدارئەبین، ئیمە دو بآلین بآلە عەرەبیه که که
 ئیمەین، بآلە کوردیه که ی ئیوهن، عەبدولناسریش پشتیوانیمان لیدەکات".
 بەراستی دلمان خۆشبو، گوتمان هەم لایەنە پێشکەوتوخازو و وەتەنیه که ی
 عەرەبیمان دانیاکردوه، ئەشمانزانی ئەگەر دەسکەوتیک وەرگرتین بەشى هەرە
 زۆری میلیهتی کورد لەگەڵ ئیمە ئەبیئت.

بەیانى ٢٩ حوزهیران

* هە ئۆستی ئیوه چی بو لە بەیانى ٢٩ حوزهیران؟

- ئیمە، ریکەوتنه که ی ٢٩ى حوزهیرانى ١٩٦٦ که لەنیوان مەلا مستەفا و
 عەبدولرەحمان عارف - عەبدولرەحمان بەزازدا مۆرکرا، پشتگیریمان کرد، واتا
 نەک هەر دژی نەوهستاین، بەلکو لە رۆژنامەدا نوسرابو (عارف یستقبل طالبانى و
 الشریف) ئەوهبو، عەبدولرەحمان عارف پێشەوازی لە من و حیلمی عەلى شەریف
 کرد و وینەمان لە رۆژنامەکاندا بلۆکرایه وه.

لەو کاتانەدا، لە کوردستاندا شتیک رویدا، ئەویش بۆ جیبه جیکردنی بریارى
 کوشتنى دۆستانی ئیمە لەناو هیزی پێشمەرگەدا، کهوتبونه راوانانى هەندیک
 لە کادیرەکان و لێپرسراوانى عەسکەری ئیمە، لە ئەنجامدا زۆر لە لێپرسراوانى
 ناوچەى چەمى ریزان یاخیبون و گوتیان ناچین بۆلای بارزانى.

لە ئەنجامدا سەدان پێشمەرگە کۆبونەوه و ئیعلانی سەرپێچیان کرد لە مەلا
 مستەفا، بەراستی که سەرپێچیه که یانکرد، ئیمە ئاگامان لى نەبو، بەلام که
 ئاشکرایانکرد، خۆ نەدەکرا بە تەنها بەجێیان بهیلین، چونکه هەمویان برادەرانی

خۆمان بون، له بهرتهوه من و حیلمی عالی شریف و عالی عهسکهری چوینه ناویان و دهستانکرد به ریکخستنیا و سهپه رشتیکردنیا.
 که مهلا مستهفا نه مری لیدانی نهوانه ی ده رکرد، ئیمه بانگه وازیکمان ده رکرد و گوتمان: "پیشمه رگه ته مه پود بکن، شه پی براکوژی مه کن، له برای خۆتان مه دن"، هه رچی به قسه ی ئیمه ی کرد جیا بۆوه، بۆ نمونه له ناوچه ی قه ردهاخ هه مو هیزه کانی نه وی به سه په رشتی که مال مو فتی له گه ل ئیمه هاتن، له ناوچه ی مه رگه، حه مه ده مین فه ره ج، با به کری مه حمود ناغای پشه ری، عالی ناغای کوپی عه باس ناغای گه وره له گه ل ئیمه هاتن.
 نه مانه هه موی له گه ل ئیمه هاتن و هیزیکی گه وره مان لئ کۆ بۆوه، ئیمه ش بوینه هیزیکی گه وره و له ناوچه ی چه می ریزان و قه ردهاخ و بنکه ی خۆمان دانا.

*** چه ند پیشمه رگه یه ک له ئیوه کۆ بو بونه وه؟**

- دو هه زار که س نه بوین.

*** نه ی لای بارزانی چه ند ده بون؟**

- سئ هه زار که سیکی مابونه وه، له سوړان وه کو یه ک بوین، دو هه زار به دو هه زار، بارزانیه کان، بادینانیه کان و هه ندی عه شایری تریشی له گه ل مه لا مستهفا بون، ئیمه ش عه باسی مامه ند ناغامان له گه ل بو که سه روکی عه شیره تی نا کو بو، له پشه ده و باله کایه تی خه لکمان له گه ل بو، به لام هه ندیکیان نه یان نه ویرا به رامبه ر به مه لا مستهفا هه لسن، ئیمه به مجۆره بوین به دو هیز و دو حیزی ناشکرا.

ئیمه له و کاته دا به یانیکمان ده رکرد، که وا ئیمه نه و کاره مان پی باشه که کراوه، دژی ناوه ستین، دوایی خه لکمان راسپارد بۆ لای مه لا مستهفا، "با شه پی نه که یین، با نه یه نه سه رمان، ئیمه شه پی نا که یین، ئیمه لایه نی ناشتیمان گرتوه"، به لام لایه نه ناشتیخوازییه که سو دی نه بو، نه و جاریکی تر هیزی له سه رمان کۆ کرده وه.

مه لا مستهفا ناگره سته ی له گه ل حکومه ت قۆسته وه بۆ نه وه ی په لاماری ئیمه بدات، هه ندی ناوچه ی لئ وه رگرتینه وه وه کو ده سته ی کۆیه، به لام شوینه کانی ترمان هه ر به ده سته وه مایه وه.

* بۆچی عەبدولرەحمان بەزاز زۆرتەر بەلای بارزانیدا دای نەشکاندا، هیچ گرفت و کێشەیهکی لەگەڵ نیوە هەبو؟

- بە پێی ریککەوتنامەی ۲۹ ی حوزەیران، عەبدولرەحمان عارف وەک سەرۆک کۆمار بەلینی بە ئیمەدابو، بەلام کە دیتمان خەریکە مافمان پیشیل نەکریت، چوینەسەری و گوتمان تۆ وەعدت بە ئیمەدا، کە "والله و بشرفی آخون عرضی ما آخونکم" کوا ئەو پەیمانە چی بەسەرھات؟ گوتی: من وامگوتو، لەسەر قسەمی خۆم بەردەوامم، گوتی: سەد ریککەوتنامە تیکەدەدەمەو، لەبەرچاوی ئیمە بە تەلەفۆن بە توندی قسەمی لەگەڵ عەبدولرەحمان بەزاز کرد، ئەو زۆر درژی ئیمەبو، چونکە من و حیلمی عەلی شەریف، ئەو سەردەمە لە بەغدا بوین، سەردانی عەبدولرەحمان عارفمان ئەکرد و پەیوەندیمان لەگەڵیدا باشبو.

عەبدولرەحمان بەزاز هەمو ئەو قسانەیی نەبیستەو، بۆیە ئەو پەیوەندیەیی ئیمەیی پێ ناخۆشبو، دو شتت بۆ بگێرمەو لەوێ کە پێمگوتی: جارێکیان قەناعەتمان بە عەبدولرەحمان عارف کرد کە لیبوردنی گشتی دەرکات بۆ زیندانیه سیاسیهکان، بەشی زۆریان شیوعی بون، گوتمان ئەمکارە ئەبیتە هۆی ئەوێ، ناویانگت لە مەعسکەری ئیشتیراکی بە زۆر باشی بلأوبییتەو و چەندەها بروسکەیی پشتیوانیت بۆ بیت.

هەرۆهە لاپەرەیهکی نوێی لە شوێرشیی ۱۴ی تموز ئەکەیتەو، ناو و ناویانگی عێراق، زۆر باش ئەبیت، ئەم پیشنیازەیی ئیمەیی چوہ میشکیه و گوتی وللا راستە. دو، سێ رۆژ دواي ئەوہ عەبدولرەحمان بەزاز وەک سەرۆکی وەزیران چوہو، گوتبوی: "چۆن شیوعی بەردەین! دنیامان لێ تیکنەدەن، هەمو ولاتانی رۆژئاوا دژمان ئەوہستن و ئەمەریکا و ئینگلیز دین بە گژماندا" و پەشیمانی کردبۆو.

جارێکی تر چوین بۆ مەسەلەیی جەواھیری، بروامان پێھینا جەواھیری شاعیری گەورەیی عەرەبە و خزمەتی زۆرە، چۆن ئەبیت لە زەمانی عەبدولرەحمان عارفدا شاعیریکی وەکو جەواھیری لە دەربەدەری و غوربەت بژی، ئەویش گوتی: باشە چی بکەم؟ گوتمان لیبوردنی بۆ دەرکە، گوتی: "بیئاقەشی بۆ دەنیرم و لیبوردنیشی بۆ دەردەکەم، با بیئەوہ موعەزەز و موکەرەمیش لیرە دای ئەنیم".

کە مەرسومەکە ئەچیتە لای عەبدولرەحمان بەزاز، گوتبوی: "چۆن، ئەوہ جنیوی داوہ بە باوکت و بە عەبدولسەلام عارفی برات"، جەواھیری ئەلێ (یا ابن الخنا..). پاش ماوہیەک کە چوینەوہ بۆلای، گوتی: "ئەوہ جنیوی داوہ بە باوکت چۆن ئەبیت لیبوردنی بۆ دەرکەم"!!

ئیمەش بیگومان موشاغەبەمان لەسەر عەبدولرەحمان بەزاز ئەکرد، دواى ماوهیەك هاتبوه سەر ئەو برۆایەى، ئیمە بە تەئسیری عەبدولناسر وا ئەكەین، ئیمەى بە دۆستی عەبدولناسر و ناسرێهەكان ئەزانى، لە ئەنجامدا عەبدولرەحمان بەزاز لاچۆ.

كە عەبدولرەحمان بەزاز لاچۆ، وەزارەتێك دروستكرا بە سەرۆكایەتى ناجى تالب، بەلام شەخسى دوهم و گرنگ لە وەزارەتەكەدا رەجەب عەبدولمەجیدبو، زۆر دۆستی ئیمەبو.

رەجەب عەبدولمەجید، ئەو ئەفسەرەبو، لە سەرەتای دامەزراندنى زوباتى ئەحرار و لەكاتى چالاكى نەینیدا سكرتیریان بوە، پیاویكى زۆر هێمن و نیشتمانپەرور و رۆشنبیریو، تا كۆچى دواى، هەر دۆستایەتیمان باش مابۆه^(۱).

بەشداری وەزیرانى كوردی سەر بە دو حیزبى جیاواز لە یەك حكومهتدا

* راستە كە بریارێك هەبو، ئێوه نوێنەرێك و بارزانی نوێنەرێك دەستنیشان بكەن بۆ كایینەى حكومهت؟

- حكومهت بریارى دابو، كورد وەزیری هەبیت، یەك لە ئیمە (پارتى م.س) یەك لە (پارتى مەلا مستەفا)، ئیمە كاك فەوزى جەمیل سائیمان پێشنیازكرد، ئەوانیش لیوا ئەحمەد كەمالى كەركوكیان دانا، لیوا ئەحمەد یەكێك بو لەوان، بەلام پێیان گوتبو ئەگەر نوێنەرى ئیمەى تێدايیت، ئەوان نایكەن و وەزارەتەكە رەت ئەكەنەوه.

رۆژێك كاك فەوزى تەلەفونى كرد گوتى: ئەوه نارەویانە بە شویتندا بۆ قەسر، وابزانم مەسەلەكە سویتند خواردنى وەزیرەكانە، ئیمەش گوتمان باشە (شایف الخیر). لەبەردەمى كۆشكى كۆمارى بە كاك فەوزى ئەلێن، "ناوى تۆى تێدا نیە!!" تومەز لەو ماوهیەدا ئەحمەد كەمال ئەچیت و پێیان ئەلێت: "ئەگەر نوێنەرى

جماعه‌تی حیزی تیداییت، نه‌وه من نایکه‌م و مه‌لا مسته‌فا شه‌ر نه‌کاته‌وه،
خۆی نه‌کاته‌ کۆتری ناشتی و عه‌بدولپرهمان و نه‌وان قانع نه‌بن و نه‌لین ده‌باشه
قه‌یناکه نه‌وانه‌ پیاوی نیشتمانپه‌روه‌رن، ئیمه‌ قسه‌یان له‌گه‌ل نه‌که‌ین و قه‌ناعه‌تیا
پی نه‌هینین.

نه‌وه‌بو له وه‌زاره‌تی ناجی تالییدا نوینه‌ری ئیمه‌ی تیدانه‌بو، نوینه‌ری مه‌لا
مسته‌فای تیدابو، هه‌رچهنده ئیمه‌ پیمان خو‌شبو له وه‌زاره‌تی ناجی تالییدا
یه‌کیگمان هه‌بیته‌.

کاک فه‌وزی نه‌ندامی حیزب نه‌بو، به‌لام دۆستمان بو، نه‌وه‌سه‌له‌یه هه‌لایه‌کی
گه‌وره‌ی له‌سه‌ر دروست بو، به‌لام من خۆم ئیستا لیبی په‌شیمان نیم، ناجی تالب
یه‌کیک بو له زویاتی نه‌حرار و شیعه و زۆر دۆستی عه‌بدولناسر بو، پیاویکی
هیمن، ناسک و به‌ره‌وشت بو، نه‌وه‌نه‌بو بیکوژن و ملی بپه‌رینن.

هه‌روه‌ها له وه‌زاره‌تی ناجی تالییدا، چهند پیاویکی نیشتمانپه‌روه‌ره‌بون، وه‌کو
نه‌دیپ جادر، که وه‌زاره‌تی سناعه‌ی پیسپیرابو، که‌سایه‌تی یه‌کی نیشتمانپه‌روه‌ر
و ناسری و خو‌شه‌ویست بو.

جماعه‌تی مه‌لایی و جه‌لالی یان جماعه‌تی ٦٦

* نه‌وه‌ کاته‌ سه‌ره‌تای ناوانی ئیوه‌بو به‌ جاشی ٦٦؟

- له‌وه‌ کاتانه‌دا جماعه‌تی مه‌لا مسته‌فا یه‌ک حه‌مله‌ی دیعایه‌ی گه‌وره‌یان دژ
به‌ ئیمه‌ ده‌ستپیکرد، گو‌تیا‌ن نه‌وانه‌ جاشی ٦٦ ن و نو‌که‌ری بیگانه‌ن، ئیمه‌ش
بیگومان حه‌مله‌یه‌کی توندمان له‌سه‌ر نه‌وان ده‌ستپیکرد، گوتمان نه‌وان جاشی
سه‌نتۆن و نه‌یانه‌وی بزوتنه‌وه‌ی کوردایه‌تی به‌سته‌وه‌ به‌ ئیمپریالیسته‌وه‌، هه‌رچی
قسه‌ هه‌یه‌ پیمان گو‌تن.

* باشه‌ بۆ جاشی ٦٦، خۆ مه‌لا مسته‌فاش نه‌وه‌ کاته‌ له‌گه‌ل حکومه‌تدا‌بو؟

- به‌لێ بۆ نه‌وان جائیزبو، به‌لام بۆ ئیمه‌ جائیز نه‌بو! بۆ نه‌وان جائیزبو که

په یوه نډیيان هه بیت، مانگانه موچه و یارمتهی وهر بگرن، وه زیر و روژنامه یان هه بیت، به لام نابئ نیمه په یوه نډی بکهین! نه وان به یارمتهی حکومت شه ری نیمه یان نه کرد، له شکره که یان به ناو شاری سلیمانیدا تیپه پاند، به چهک و فیشهک و هاوکاری حکومت شه ری نیمه یان ده کرد.

نیمه ش به هه مان شتوه قسمان نه کرد، نه مانگوت باشه نه گهر په یوه نډی له گه ل حکومتدا خراپه بؤ ئتوه نه یکه ن؟ نه گهر وه زارته خراپه بؤ وه زیرتان هه یه؟ نه مانگوت مه لا مسته فا نه یه ویت ئیحتیکاری ساحه ی کوردایه تی بکات، له بهر نه وه نه یه ویت شه ری نیمه بکات بؤ نه وه ی شه ری براکوژی هه لگیر سینیتته وه. مه لا مسته فا پتویستی به بیانویهک هه بو، بلیت نه وانه جاشن بؤ نه وه ی شه ری براکوژی هه لال بکات.

پیکدادانی چه کداری ده سستی پیکرد، زورجار نه مانشکاندن، نیمه له ناوچه کانی خومان ماینه وه، هه مله یه کی زورمان له سه ریو، به وه ی که نیمه خومان به ئیرانه وه به ستوته وه، بویه ماموستا ئیبراهیمیشمان هینایه وه له ئیران و په یوه نډیمان له گه ل ئیران بری.

هه ردولا دئی یه کتر قسمان نه کرد، نه وانمان به پاشکوی ئیمپریالیزم، سه نتق، ئیران و ئیسرائیل نه دایه قه له م، نه مانگوت روژیک دیت، به لکه نامه ده رده که ویت له سه ریان، نیمه ده لیلمان ته نها شه مسه دین موفتی بو.

* نینوه نه وکاته په یوه نډیتان له گه ل حیزبه عیراقییه کان چون بو؟

- نیمه په یوه نډیمان له گه ل حیزبه قه ومییه کان و حیزبی شیوعی باشبو، بؤ راستی و بؤ میژو، حیزبی شیوعی بون به دو به شه وه، جه ماعه تی عه ریز حاج به ناوی (قیاده ی مه رکه زی) له گه ل جه ماعه تی لیژنه ی مه رکه زی. جه ماعه تی لیژنه ی مه رکه زی قبولیان نه ده کرد که به شدارین له گه ل بارزانی له شه ردا دژ به نیمه . نیمه په یوه نډیمان له گه ل جه ماعه تی لیژنه ی مه رکه زی خراپ نه بو، نه وان شه رعیه تیان بؤ کاره کانی مه لا مسته فا نه دوزیه وه، به لام ناماده نه بون له گه ل نیمه دا به ره یهک دروستبکه ن. نیمه په یوه نډیمان له گه ل هه ره که ی ئیشتیراکی عه ره بی، حیزبی وه حده ی ئیشتیراکی ناسری، حیزبی به عسی چه پ و حیزب نه لعمال نه لسه وری که هیزتیکی چه پ بون.

نیمه بؤ نه و شتانه ش که وا ئیستا بؤت ده گتړمه وه، دوجار هه ولماندا پیکه وه حوکوم بگرینه ده ست، یه کتیکیان سالی ۱۹۶۶ و نه وه ی تر ۱۹۶۷ بو، نیمه

په یوه نډیمان له گه ل هیزه عه ره بییه کان، له گه ل میسریش گه شه ی کردبو، له گه ل سه فاره تی میسری له به غدا زو زو په کترمان نه بینی. من چومه به یروت و جهامه تی عه بدولناسر هاتن بۆلام، نه وانه هه مو به لینی باشیان پیداین، که هاوکاری و یارمه تیمان بدهن.

کۆبونه وهی جه زایری ۱۹۶۷ و مه سه له ی کورد

* روداوی گرتگی چی تر له ۱۹۶۷ دا رویدا، که په یوه ست بیت به بارودۆخی کوردستان و عیراقه وه؟

- روداوه گرتگه کانی ۱۹۶۷ نه وه بو، کۆنگره ی ئیشتیراکی عه ره بی له جه زایر گیرا، هه مو حیزبه شیوعی و ئیشتراکی و به عسییه کان، جگه له به عسی راستره و، هه مو حیزبه کانی به ره ی رزگارخوازی و ئیتیهادی ئیشتیراکی عه ره بی بانگه ئیشت کرابون.

له کوردیش، له پارتی دیموکراتی کوردستان ته نها من بانگه ئیشت کرابوم، به عسییه راستره وه کان بانگه ئیشت نه کرابون، مه به ستمان به عسی عه فله قیه، چونکه نه وکاته به عس نه م گۆرانانه ی به سه رداهاتبو:

له ۱۹۶۳ دا جهامه تیکیان لئ جیابونه وه ناویان له خۆیان نا حیزبی به عسی عه ره بی ئیشتراکی شۆرشگێر، نه مانه له سوریا، لوبنان و عیراق جهامه تیکي زۆربون، کۆنگره ی خۆیان به ست و میشل عه فله قیان ده رکرد و گوتیان نه وه پیاویکی (نه رجسی) و کۆنه په رسته. کۆمه لیک بریاری باشیاندا، له وانه مافی چاره نویسیان بۆ کورد ته به نی کرد، گوتیان حوکمی زاتیش هه نگاوی به که مه له پیش نه و قوناغه، ئیدانه ی سیاسه تی پیشوی به عسیان کرد به رامبه ر به کورد. دوا به دوا ی نه وه، به عسی سوریاش ئینقیلابیان کرد، میشل عه فله قیان ده رکرد و قیاده ی قوترییان به سه رۆکایه تی دکتۆر یوسف زعین و دکتۆر نوره دین نه تاسی دامه زراند. نه مجاره میشل عه فله ق، ویستی نه و سه رکردایه تیه ده ریکات و حه لیان بکات، به لآم نه وان نه ویان په رکرد و ده ریان کرد، سوپاش له گه ل نه وان بو.

سەرۆك كۆمار ئەمىن حافزىيان لاپرد و ئىتر خۆيان ھەمو حوكمىيان گرته دەست . به وجۆره يەكەمجار بەعسە چەپرەوھەكانى دەركردبو، دوایی راسترەوھەكەش، بوبە دو بەشەوھ، بەشەككيان لەگەل ميشل عەفلەق مابونەوھ، بەراستی يەمىنى يەمىن بون، لە عىراق ئەحمەد حەسەن بەكر و سەدام حەسەن و چەند كەسەككى تريان لەگەلدابو، لە عىراقيش زوربەى زۆر لەگەل چەپەكان بون .

ئىمە لەگەل بەعسى يەسار و لەگەل بزوتنەوھى قەومى عەرەبى كە ھىشتا نەبوون بە چەند پارچە يەكەوھ، پەيوەندىمان باش بو، ھەرھەا لەگەل يەمەنى خواریو، كۆمەلەك ھىزى تری عەرەبى پەيوەندىمان باش بو . لەو قۆناغەدا ئەوھى پىئى ئەگوتىئى برايتى كورد و عەرەب و ھاوكارى و تىكۆشان، باش خۆى نواندبو . ديارە من لەگەل وەفدەكە چۆمە جەزائير، ئەوانەى كە لەگەلمان دابون برىتى بون لە فوناد ركابى، ھاشم عەلى موحسەن سەرۆكى ئىتىحادى نەقاباتى كرێكارانى عەرەب، دوایی بو بە سكرتيرى گشتى حىزبى كرێكارانى عەرەبى ئىشتىراكى و پىاوئىكى زۆر چاك و دۆستى من و نەوشىروان مستەفا بو، نەوشىروان لەو ماوہ يەى لە شام بو لەگەل ئەواندا پەيوەندى پەيداكردبو . ھەرھەا د .خىرەدەين حەسىب و د .مەحمود ئەلحمسى لە بەعسى چەپەوھ ھاتبون .

دوای ئەوھى كە وەزارەتى ناجى تالب روخا، وەزارەتەككى دىكە بە سەرۆكايەتى وەزىرى ناوخۆ، عەبدولستار عەلى دروستكرا كە دۆستەككى من و فوناد ركابى بو . ئىمە وەكو وەفدەككى نىمچە رەسمى بەرێكران، چۆنە لوبنان و قاھىرە و لەوئوھ ھەمومان بەيەكەوھ رۆشستين بۆ جەزائير، لە شەخسىاتى ناودارى ئەو زەمانە كە ھاتبون وەك كەمال جونبلا، فوناد نسا، سكرتيرى حىزبى شىوعى ئوردونى، كەمالەدەين رەفەتى ميسرى، ئەحمەد حەمروش، عەبدولخالق مەججوبى سودان، موحسەن ئىبراھىم، نايف حەواتمە، لە سورياسەوھ وەفدى حىزبى بەعسى تازەى يەسارى ھاتبون .

لەوئو، من سى باسە پىشكەشكرد، ئىستاش باسى گرنگ و سەرەكەين و ئەگەر بىخوئىنەوھ پىموايە ھىشتا بەكەلك دىن، يەككەيان بە ناوئىشانى (الاشترىكە و المسالە القومىة و المشكلە الكردية فى العراق)، ئەوھ دوایی بو بە كورپاسىك و بلأوكرايەوھ . باسى دوھم، بەناوى (الاهمىة التاريخية للوحدة العربية على أسس تقدمية و الديمقراطية) من بۆ يەكەمجار بابەتەككى ئىقتىسادى و سىياسى و ئىستراتىجىم پىشكەشكرد، باس لەوھەكەت، ئەگەر يەكئىتى عەرەب لەسەر بناغەى پىشكەوتنخوازى و دىموكراتىي دابمەزىت، چ كارىگەريەك ئەكەت لەسەر

تهرازوى هیزهكان له ناوچهكه و له جیهاندا به بهرژهوهندی گه لان كۆتایی دیت . بهشدارىوانى كۆنگره، زۆر بابه تهكه ی منیان پى باشبو، نه وه یه كه موداخه له م بو، دوهم باس، مهسه له ی كوردبو، نه ویش كاری خوی كرده سه ر بهشدارىوان، له جه زائیره كان، بوته فلیقه و نه خزهر ئیبراهیمی، ئیستا دبلوماتیكى ناودارى نه ته ویه كگرتوه كانه و دۆستىكى نزیكى منه، ناماده بون، تا ئیمه هاتوچۆی خیزانىشمان هه بو، ماوه یه ك سه فیریان بو له لهندهن، چه ندینجار من و هیروى ده عوه ت كرده و ئیمه ش نه وان .

باسىكى ترم پيشكه شكرد به ناوى (دور البورجوازية الصغیرة في بناء الاشتراكية)، نه مه زوربه ی خه لكه كه پى ناخۆشبو، چونكه نه وكاته بوچونى چه پ زال بو به سه ر نوسینه كاندا گوتم: "نه و بوچوانه ی راستن، كه نه گوترى كه به پى سه ركردایه تی هیزی كرىكار، سۆسیالیزم بینا ناكرى و بوژوانى بچوك ناتوانى سۆسیالیزم بینابكات".

منیش گوتم: "(التطور اللاراسمالي) شتىكى باشه بوئه و ولاتانه ی ئیشتیراكیه تی تیدانه، هه روه ها نمونه ی وته یه كى لینینم هینايه وه كه نابیت بزوتنه وه ی رزگاربخوانى و بزوتنه وه ی دیموكراتى شوپشگىر تىكه لاو بكریت له گه ل بوچونه كانى شیوعیه تدا".

سۆفیتنه كان بوچونه كانى منیان پى ناخۆشبو، نه وان دو شتیان پى ناخۆشبو، یه كه میان سه فیری سۆفیه تی له وى گوتبوی: "بو بارزانیتان ده عوه ت نه كرده، بو تاله بانیتان ده عوه ت كرده". موحسین ئیبراهیم وه لآمی دابونه وه به ناوى هه یئه تی تحریره وه . موحسین ئیبراهیم زۆر پیاویكى نوكه ته چى و قسه خویشبو، گوتبوی: "ره فیق، نه گه ر كۆنگره ی عه شایه رى عه ره بیمان به ست و بارزانیمان ده عوه ت نه كرده، نه وا هه ق بو گله ییه كى زۆریكه یت، نه گه ر كۆنگره ی عه شایه رى ولاتانى عه ربیمان بیه ستایه و بارزانى له سه ره وه ی لیسته ی ده عوه ت كراوه كان نه بوایه، نه وه پىویست بو گله یى بكه ی، به لام نه مه كۆنگره ی ئیشتیراكى عه ره بیه!".

* كۆبونه وه ی نه و جوړه، فرسه تىك بو، كه باسى مه سه له ی كوردی تیدا بكریت، هه روه ها فرسه تىك بو بو ناسینی كه سایه تی ناودارى عه ره بى، نایا توانرا وه ك پىویست سو د نه و كۆنگره یه وه ربگىرنه ت؟

- بىگومان به پى تانا هه ولماندا، له كۆنگره كه دا باسى مه سه له یه كمان كرد كه جه زائیره كان پىیان ناخۆش بو، نه ویش مه سه له ی بین بیلا بو، كۆمه لىك

باسی ئهویان کرد که بن بیلا پیویسته بهردریت، من یه کتیک بوم لهو که سانه و لهو باریه وه قسم له گه ل بوته فلیقه دا کرد، ئایا بچین له گه ل سه روک کۆمار قسه بکهین، گوتی پیویست ناکات قسه بکهن، چونکه رهنگه زۆر توپه بییت.

بن بیلا چاکه ی به سه ر کورده وه هه بو، شه خسیه تیکی نیشتمان په روهر و سه رکرده یه کی گه وره بو له میژوی جه زانیردا، به باشم زانی که دهنگی خۆم بخمه پال دهنگی ئه و که سانه ی که داوای بهردانی ئه کهن.

من 5ی حوزه بیران له قاهره بوم، له وئ وه زیری بهرگری و کۆمه لیک شه خسیاتمان بینی، وهک ئه مین هوهیدی، سامی شه رف، وابریار بو که سه روک عه بدولناسریش ببینین، به لام ئه وه بو له و رۆژه دا، 5ی حوزه بیران هیتشه که پویدا. له گه ل عه بدولخالق مه حجوب (سکرتری حیزبی کۆمونیستی سودان) له کۆنگره که دا زویوین به ناسیاو و بۆچونمان زۆر له یه ک نزیک بو، هه روه ها له لیژنه یه کی کۆنگره دا ئه ندام بوم له گه ل عه بدوله زیز بوته فلیقه، ئه خزهر ئیبراهیمی، عه بدولخالق مه حجوب و چه ند که سیکی تر، له وئ فوئاد نه سارم ناسی، به ودا نامه یه ک و چه ند کلاویکم بۆ جه واهیری نارد، چونکه فوئاد نه سار له وئوه ئه چو بۆ پراگ، بۆلای جه واهیری.

هه ر له وئ له گه ل شیوعیه کانی سواریا، لوبنانی و ولاتانی تری عه ره بی یه کترمان ناسی، هه روه ها که مال جانبولاتم ناسی، رۆژیک چه ند نوکته یه ک رویدا له وانه، هه ز ئه که م بۆت بگتیره وه، هه رچه نده رهنگه کاته که بکوژم، به لام هه ر پیم خۆشه بیگتیره وه: رۆژیک له گه ل خیره دین هه سیب و موحسین ئیبراهیم راوه ستابوین، پاش ئه وه ی موحازه ره که مدا له سه ر (الاشتراکیه و المشکله القومیه و المشکله الكردیه فی العراق) که مال جانبولات به ویدا هات و سلأوی لیکردم و پیروزیایی لیکردم و گوتی: "جه لال تو ئه زانی ئیمه ش ئه سلیمان کورده!" گوتم: به لئ عائله ی (جان پۆلاد) مه شهوون له میژوی کوردا.

له و کاته دا کوپنکی ره شتاله ی بچکۆله به ویدا هات، سه روکی وه فدی یه مه نی شیمالی بو، ئه ویش خۆی ته قدیم کرد و گوتی: "ئوستاز جه لال ئه منیش کوردم، باپیرم قازی بوه و چۆته یه من، ئیمه به ره چه له ک کوردين"، منیش گوتم: زۆر باشه و خۆشحال بوم و رویشت. خیره دین هه سیب قۆلی گرتم گوتی: "کاکه هذا شلون ینجرع، هم کردي و هم يمني" نوکته یه کی تری مه شهووری تر، ئه وه بو، له ته یاره دا من و عه بدولخالق مه حجوب له ته نیشته یه که وه دانیشتبوین، یه کتیک لای موحسین ئیبراهیمه وه، له وه ره مانه وه دانیشتبو، به لام دیار بو گوتی هه لختبو بۆ

قسه‌کانی به‌ینی من و عه‌بدولخالق مه‌حجوب، باسی نه‌وه‌ی بۆ کردم که کورد له سودان هه‌یه، منیش گوتم ئاگاداری شتی وا نیم، گوتی: با کورد هه‌یه وه‌للا به جدیدمه و گالته ناکه‌م، له سه‌ره‌تادا وام نه‌زانی گالته‌م له‌گه‌ل ده‌کات و باس له‌وه کرد، که کورد له هه‌مو شوینیک هه‌یه، گوتی نه‌وه‌للا، هه‌تا حادیسه‌یه‌کی گێراپه‌وه که قه‌ت له بیرم ناچیته‌وه گوتی: "ئیمه‌ گه‌نج بوین له نادیه‌ک بوین، وایزاتم ناوی نادى قه‌له‌م بو، هه‌ی رۆشنبیره‌کان بو، له‌وه‌ی کۆده‌بوینه‌وه، گوتی شاعیریکی سودانی به‌ ره‌گ‌ز کورد له‌ویبو له‌گه‌ل شاعیری تری عه‌ره‌بی سودانی شه‌ره‌ شیعریان نه‌کرد و هه‌جویان نه‌کرد، گوتی: کورده‌که هه‌مو نه‌وانی به‌زانده‌بو به‌ درێژایی وه‌قت، هه‌تا ئاخیرجار به‌کێک له شاعیره عه‌ره‌به‌کان هه‌جویه‌کی بۆ دانابو ته‌رجومه‌که‌ی به‌وه نه‌هاته‌وه (این الکرد والتتر)" منیش گوتم: "ها های هاوێ عه‌بدولخالق تۆی نوینه‌ری پرۆلیتاریا، قسه‌ی وانه‌که‌یت!" گوتی: "جه‌لال نه‌من نوکته‌ت بۆ نه‌گێرمه‌وه"، گوتم: "نا له مارکسیه‌تدا نه‌لێ هه‌مو فکریک بناغه‌یه‌کی ماددی هه‌یه"، نه‌ویش گوتی: "کوره‌ جه‌لال خوا بنگرێ من خۆت نه‌زانی عه‌واتم چۆنه‌ به‌رامبه‌ر به‌ کورد"، گوتم: "وه‌للا نه‌زانم، به‌لام نه‌وه ئاساری شوڤینیتی عه‌ره‌بییه‌!"

موحسین ئیبراهیم گوتی لێبو گوتی: "جلال آسمعنی انتم مسیرکم آباده، آباده و بس علی آیدی العرب، غیر الاباده ما تشوفوا، بس تریدها قومیه احنا جاهزین". زۆرجار که باس له‌سه‌ر پشتگیری کورد نه‌هاته‌ پێشه‌وه، زۆر به‌ عمومیات قسه‌یان نه‌کرد، نه‌یانگوت پتویسته‌ پشتگیری خه‌باتی گه‌لی کورد بکریت، به‌مه‌رجێ برایه‌تی کورد و عه‌ره‌ب به‌هێزیکات و رینگا له ئیمپریالیزم بگریت که ته‌ده‌خول له کاروباره‌کانیدا بکات. موحسین ئیبراهیم ته‌عه‌لیقی هه‌بو نه‌یگوت: "نه‌وه یه‌عنی هه‌یج نه‌درێ به‌ کورد!" موحسین زۆر پیاویکی خۆشبو، نه‌یگوت: "من تیناگه‌م (یسد النافذه علی الاستعمار و الرجعية) مانای جییه، کورد میله‌تیکه و مافی چاره‌نوسی خۆی هه‌یه .

موحازه‌ره‌که‌ی من ده‌رباره‌ی مه‌سه‌له‌ی کورد و ئیشتراکیه‌ت بو، کاریگه‌ریه‌کی باشی هه‌بو له‌سه‌ر بۆچونی عه‌ره‌بی له‌سه‌ر مه‌سه‌له‌ی کورد، نه‌وه یه‌که‌مجاربو له ولاتیکی عه‌ره‌بی و به‌تایبه‌ت جه‌زائیریش له‌ناو کۆمه‌لیک هه‌یزی ئیشتیراکی عه‌ره‌ب که هه‌ندیکیان له حوکم بون، مه‌سه‌له‌ی کورد و مافی چاره‌نوسی و ئۆتۆنۆمی به‌و شیوه‌یه باسبکریت.

باسم له‌وه نه‌کرد، مافی چاره‌نوس و حوکمی زاتی باشترین چاره‌سه‌ره بۆ کێشه‌ی

نیوان کورد و عه‌ره‌ب، به‌و شیوه‌یه نه‌بیت چاره‌سه‌ری مه‌سه‌له‌ی میلی کورد ناکریت. که هاتینه‌وه قاهره شه‌ری حوزه‌یران رویدا، میسر تیدا شکا، ئیمه چوبینه‌وه نه‌سکه‌نده‌ریه، له‌وتوه به‌ پاپۆر گه‌راینه‌وه بۆ به‌یروت که گه‌یشتینه به‌یروت، ئه‌و شه‌وه عه‌بدولناسر ئیستیقاله‌ی کرد، هه‌مو عالم هاته جۆش و خۆپیشاندا‌ن دژی ئیستیقاله‌که‌ی عه‌بدولناسر و داوایان کرد، نه‌بیت بمی‌تته‌وه و نه‌روا.

* نه‌وگاته شه‌ری حوزه‌یرانی نیوان عه‌ره‌ب و ئیسرائیل ده‌ستی پینگرده‌بو، نایا هه‌لۆستی ئیوه چی بو به‌رامبه‌ر به‌و شه‌ره، بن‌لایه‌ن بون، یان پشتیوانی لایه‌کتان ده‌کرد دژ به‌ لایه‌کی تر؟

- له‌و کاته‌دا، من له‌ به‌یروت بوم، له‌وئ وتاریکم نوسی له‌سه‌ر مه‌سه‌له‌ی کورد و هه‌لۆستی نه‌ته‌وه‌ی عه‌ره‌بی به‌رامبه‌ر به‌و مه‌سه‌له‌یه، له‌ گو‌فاری (الحرية) لوبنانیدا بلام‌کرده‌وه که موحسین ئیبراهیم ده‌ری ئه‌کرد. وتاریکی زۆر عاتیفی گه‌رمبو به‌رامبه‌ر به‌ عه‌ره‌ب و عه‌بدولناسر، باسم له‌وه ئه‌کرد، گه‌لی کورد له‌گه‌ل عه‌ره‌بدایه له‌و شکسته‌یدا و پیلانه‌کانی ئیستیعمار و سه‌هیۆنی هه‌ر ئه‌بئ بشکیت. جه‌ماعه‌تی مه‌لا مسته‌فا به‌تایبه‌تی د.مه‌حمود عوسمان ئه‌و هه‌لۆسته‌ی منیان به‌ کلکایه‌تی بۆ عه‌ره‌ب و عه‌بدولناسر نیشاندا، وتاره‌که‌ی منیان فۆتۆکۆپی کردبو، له‌ ئه‌وروپا بلام‌یانکرده‌وه.

دوایی له‌ لوبنانه‌وه هاتینه‌وه بۆ سو‌ریا، که هاتینه‌ سه‌ر سنوری سو‌ریا هه‌مو وه‌فده‌کان پیکه‌وه‌بوین، به‌عسی سو‌ریشمان له‌گه‌لدابو. رێگایان به‌ هه‌مو ئه‌ندامانی وه‌فده‌که‌دا بپۆن، ته‌نها رێگایان به‌ من و فوئاد رکابی نه‌دا و گو‌تیان قه‌ده‌غه‌یه بچنه ناو سو‌ریاوه.

پیمانگوتن، ئیمه له‌گه‌ل وه‌فدی سو‌ری و عی‌راقین، تکامان لیکردن که رێگامان بده‌ن، به‌لام بی ئه‌نجام بو، ئه‌ندامانی وه‌فده‌که‌ گو‌تیان، "ئیمه ئه‌چینه دیمه‌شق و به‌ براده‌ران ئه‌لێین، چونکه ئه‌م گیروگرفته لێره له‌گه‌ل کارمه‌ندی بچکۆله چاره‌سه‌ر ناکریت، بۆیه پێویسته ئیوه له‌سه‌ر سنور چاوه‌پێ بکن."

من و فوئاد رکابی له‌سه‌ر سنور چاو‌ریمان کرد، به‌ شه‌پۆلێش سه‌ریازی سو‌ریمان ئه‌دیت که فیراریان کردبو، یان له‌ جه‌نگدا شکابون و په‌رت و بلام‌بوونه‌وه، ئینسان دلێ پێیان ئه‌سوتا.

کۆمه‌لێک ئه‌فسه‌ری سو‌ریش هه‌بون، ناسری بون و هاتبونه‌وه، له‌سه‌ر سنور راوه‌ستابون، ئه‌یانگوت ئیمه ئه‌چینه‌وه ولات و له‌ سو‌پای خۆماندا خه‌بات ئه‌که‌ین،

ئهوانیش قبولیان نه کرد بچنه وه .

ئهو دو دیمه نه، زۆر کاریگه ربو له بهرچاوم، پاش درهنگیک ههوال هات، بانگیان کردین گویتیان: فهرمون، ئوتومبیلکیان له دیمه شقه وه بۆ ناردبوین، ئیمه یان برد بۆ دیمه شق .

شه و چوینه باره گای نقاباتی کریکاران، ئهوکاته کابرایه ک سه رۆکی بو ناوی (خالد الجندی) بو، سمیل گه وره یه ک بو، دانیشتبوین له وئ ئه و مسته فا ته لاسه ی وه زیری به رگری سوریا له وئ بو، پاش ماندوبون و قسه ی خوش، باسی ناپالمان ئه کرد که چۆن به کارهاتوه له دژی سه ریازی سوریا . له وه ئه چو که ناپالمان نه بینیی، ئه فسه ریکی فرۆکه وانی عیراقیش، په نابه ربو له وئ . ئه وه بۆیه بۆت ئه گێرپه وه چونکه ئه وه ییش نوکته یه، به عسی چه پ بو، باسی ناپالمانی ئه کرد، چه ند کاریگه ر و چه ند خراپ و ترسناکه و زۆر که س ئه کوژیت .

وه کو شاره زایه کی باش له ناپالم قسه ی ئه کرد، مسته فا ته لاس سه ری له و قسانه سورما بو، گوئی: "ره فیق ئه تو چۆن ئه و زانیاریانه ئه زانی و له کوپوه فیزیویت؟" گوئی: "کیف ما آعرف، مو آحنا استعملناها ضد اخواننا الاکرا د" ده ستیشی بۆمن درێژکرد، ئیتر بو به پیکه نین . دوا ی ئه وه ئه و مه سه له یه زۆر جار باس ئه کرا و ئه یانگوت، ئیمه نه بوین که دژ به برا کورده کانمان به کارمان هینا! .

له وئ مایه وه، چونکه فرۆکه نه بو، پیتی بگه ریینه وه له و ماوه یه دا زۆر خه لکمان بین، له زۆر شوین پیشوازی کران، ویستم په یوه ندی له گه ل سوریه کاندایه بکه م، ئه مزانی تا قمیکی یه ساری وه ک دکتور یوسف زه عین هه ن که دوا یی سه یرمکرد، ئه وانه له مه سه له ی قه ومیدا یه ساری نین، به راستی هه مو له ناوه پۆکدا به عسین، له بهر ئه وه هه یچ سویدیکی نه بو، بۆیه به شه مه نده فه ر و به ئۆتۆمبیل گه راینه وه بۆ به غدا .

له ئیستگه ته ماشا ئه که م تاریق عه زیز له وئیه، ئهوکاته تاریق عه زیز مامۆستا بو له دیمه شق، له جه ماعه تی میشتیل عه فله ق بو، جه ماعه تی چه پره وه کان له ۱۹۶۶ دا گرتیان و له حوزه یرانی ۱۹۶۷ به هۆی شه پری ئیسرا ئیله وه ئازادیان کردبو، ئه یویست بگه رپته وه، به لام یه ک که س له وه فدی عیراقی قسه ی له گه ل نه ده کرد، ئافه رۆزیان کردبو، من سلوم لی کرد و تیگه یه شتم پاره شی پینیه، بۆیه له هه مو چاخانه و نان خواردنیکی سه ر رێگادا، پاره ی هه ردو کمان ئه دا .

له کاتی گه فتوگۆی ۱۹۸۲ دا له به غدا ئه و مه سه له یه ی گێرایه وه و گوئی:

"من ئەوهم لەبیرە کاتی خۆی کاکە جلال لەشام تاکە کەس بو، قسە ی لەگەڵ ئەکردم".

* **وەک باس ئەکەرت، راستە ئەو ماوەیەدا بارزانی سەردانی ئیسرائیلی کردبو؟ نایا ئەو سەردانە چ کاردانەوێهێکی هەبو لای ئێوه و لای عێراق، هە ئۆنستی فەرمی ئەوان ئەو بارەییەوه چی بو؟**

- کە ئێمە هاتینەوه بەغدا، پاش ماوەیەک لە تارانەوه هەوآلیکی خراپمان پێ گەیشت، ئەویش ئەو بو کە مەلا مستەفا چۆتە ئیسرائیل و شەمسەدین مفتی و دکتۆر مەحمودیشی لەگەڵ خۆی بردووە.^(١١)

وایان گێرایەوه دواى شکستەکەى عەرەب، ئیسرائیلیەکان بردویانن بۆ سینا، شوینی شەرەکانیان نیشان داون، هەوآلیک هات کە مەلا مستەفا بروسکە یەکی پشتگیری بۆ ئیسرائیل ناردو، بەراستی ئەو بروسکە پشتگیریە تا سالی ١٩٦٩ رۆن نەبو، لەو سالەدا کتیبیک دەرچو بەناوی (اسوار اسرائیل) کە موشی دەیان، پێشەکیەکی بۆ نوسیو. سەرۆکی ئەرکانی سوپای ئیسرائیل لەوێدا ئەلێ، لە شەپی ١٩٦٧دا کە بەسەر عەرەبدا سەرکەوتین، بروسکە ی پیروزباییمان لە بارزانییەوه پێگەیشت.

ئەو پەییوەندیە توندە ی مەلا مستەفا بە ئیسرائیل و ئێرانەوه، هۆبون کەوای کرد مەلا مستەفامان بە تەواوی لە بەرچاو رەشبییت، بزوتنەوه کە یمان نەک وەک شۆرش نە ئەهاتە بەرچاو، بە لکو پێمانوابو، کە ئەو بزوتنەوه یەکی کۆنە پەرەستانە ی گریزراوی ئیسرائیلە.

لەوسەر دەمەدا، هەرچی خۆی بە چەپ و مارکسی بزانییایە، پشتگیری ئێمە ی دەکرد، ئەو کاتە ناکۆکی کەوتبوە نێوان روس و چینەوه، تە یاریک لەناو ئێمەدا بەیدا بوو، بۆچونی چینی بەراست ئەزانی و ماوتسی تۆنگی بە سەرکەردە یەکی گەورە ی شیوعی ئەدایە قەلەم.

لەناو پارتیدا کۆمە لێک گەنج هەبون، لە ئەوروپا خوێندبویان و لەو مەسەلانە باش تیگە یشتبون، وەک، روشدی شەریف و تاقمیک گەنجی تری باش و هۆشیار هەبون لە سلیمانی کە زۆرتر مۆتە ئسیر بون بە (الیسار الجدید)، وەکو نەوشیروان مستەفا، بەکر حوسین، فوناد و فازیلی مەلا مەحمود، فەرەیدون عبدولقادر، شازاد سائیب، ئەمانە بەراستی بۆچونیان لە یەساری جەدیدەوه نزیک بو، بەلام من قۆستمنەوه، زو پەییوەندیە لەگە لیان بەست.

دروستکردنی (تهیاری چهپ) له ناو پارتیدا

* که ی و چۆن چه په کانی ناو پارتی له یهک نزیک بونه وه؟

- ئیمه ی گه نجانی چه پی ناو پارتی، له نه جامدا همو بوین به و ته یاره چه په ی ناو پارتی و که وتینه بن کاریگه ری خه تی چینه وه. ماوتسی تونگمان خوښ نه ویست، کار گه یشتبوه نه وه ی، ئیمه له باره گاکانی خو مان له به کره جو و له قه رداخ وینه ی ماوتسی تونگمان هه لواسی بو، مه دالیایه کی ماوتسی تونگ به سنگمه وه بو، نه وشیروان و نه و برادرانه ی تر که ناوم بردن، همو له ژیر هه مان کاریگه ریدابون، بویه ئیمه نه لقه ی روشنبیریمان دروستکردبو.

هه رچه نده ئیمه پارتی بوین، به لام به راستی ته یاریک بوین له ناو پارتیدا، خو م پشتگیریم نه کردن، نه گه ر له (م.س) یان له سه ره وه شتیکیان لی بکردنایه، چه کم نه دانن و نه مپاراستن.

ئیمه هه ولماندا، نه م براده رانه له نه نجامی هه لبراردندا له سلیمانی ده سه لات بگرنه ده ست، براده رانی تری وه ک حه مه ی حاجی تایه ر و نه وان ده سه لاتیان که م بیته وه، براده رانی تر، سه ره پای نه وه ی که زور کوری باش و دوست بون، به لام تازه کان نفوزیان په یداکرد، بو نمونه ماموستا ئیبراهیم، عومه ر ده باببه، زه بیجی، عه لی عه سکه ری و حیلمی عه لی شه ریف نه وانه زور گه رم نه بون بو بوچونه فکریه تازه کان.

* که واته نیوه ریکختتیک بون له ناو ریکختتیکدا، یان حیزبیک ی چه پ بون له ناو

حیزبیک ی نه ته وه یدا؟

- نه خیر، ریکختتن نه بوین، ته نها ته یاریک بوین، بلاوکراوه مان بلاونه کرده وه، نوسینمان نه نوسی، بو نمونه هه ندی نوسینمان به نه وشیروان مسته فا ته رجومه کرد، به تایبه تی نوسینه که ی ماوتسی تونگ (بژی جهنگی گه ل).

له دوایدا ماموستا ئیبراهیم به یارمه تی نه وشیروان مسته فا، ته رجومه ی

هه‌لبژارده‌کانی ماوتسی تونگیان کرد.

* نایا کتیبخانه‌ی بیری نۆی له به‌غدا، شۆننی کۆکردنه‌وه‌ی ئیوه‌بو، کۆ بون ئه‌وانه‌ی له‌وه‌ی کۆده‌بونه‌وه‌؟

- دوا‌یی باسی مه‌کته‌به‌ی بیری نو‌یشت بۆ ئه‌که‌م، ئیمه دامان مه‌زrand، ئه‌و‌یش ده‌رباره‌ی هه‌مان مه‌سه‌له‌بو، ئه‌وکاته براده‌رانی تریش کۆبوونه‌وه، وه‌ک شه‌هابی شیخ نوری و دارۆی برای، مه‌مه‌د سابیر، مه‌حمودی مه‌لا عیزه‌ت، جه‌مال تاهیر، هه‌مویان له چوارچێوه‌ی ئه‌و بیره چه‌په‌دا خۆیان کۆکردبووه .

* تۆ له‌وه‌و‌پێش باسی ئه‌و شه‌رانه‌ت کرد، له کوردستان له‌نیوان ئیوه و بارزانی‌دا رویدا؟
- ئاخ‌ر هه‌یشتا پۆی نه‌داوه، له ۱۹۶۸وه رویدا، ئیمه جیا‌بوینه‌وه و مه‌لا مسته‌فا هاته سه‌رمان و هه‌ندیکی لیگرتین، به‌لام شه‌ری گه‌وره له شه‌ست و هه‌شت به‌ولاوه پویدا.

پوداویکی گرنگی تر ئه‌وه بو، له سه‌ره‌تای ۱۹۶۸دا ئیمه و به‌عسی چه‌پ و بزوتنه‌وه‌ی ئیشتیراکی به سه‌رۆکایه‌تی فوناد رکابی خه‌ریکی کوده‌تابوین، ئه‌وان له ناوسوپا دا خه‌لکیان هه‌بو، ئیمه‌ش بپارماندا‌بو، هه‌ندیک پێشمه‌رگه ئاماده‌بکه‌ین. عه‌بدولستار عه‌بدولله‌تیف که رن‌یس روکنی خانه‌نشین بو، دۆستمان بو، رۆژنیکیان دا‌وای دیتنی من و فوناد رکابی کرد، بێگومان من له‌گه‌ل فوناد رکابی زۆر دۆست بوم، وه‌ک خیزانیش تیکه‌لا‌ویمان هه‌بو، کاتێ هه‌ترۆ ده‌سگیرانم بو، له‌گه‌ل ئه‌وان به‌یه‌که‌وه ئه‌چوینه ده‌رئ و ها‌ورئیی رۆژانه‌بوین. بێگومان له‌گه‌ل میسریش په‌یوه‌ندیانم زۆر باشبو، سه‌فیری میسر بۆ هه‌ندئ کاری گرنگ ئه‌هاته لای من، یان من ئه‌چومه لای ئه‌وان، یان بۆ هه‌ندئ مه‌سه‌له‌ی گرنگ پرسى پێده‌کردم.

له‌گه‌ل حکومه‌تیش نیوانم ئه‌وه‌نده باشبو، عه‌بدولره‌حمان عارف جارنیکیان گه‌یروگرتی هه‌بو بۆ چاککردنی به‌ینی خۆی و عه‌بدولناسر، هات ته‌کلیفی له من کرد که نامه‌یه‌کی ئه‌و به‌رم بۆلای عه‌بدولناسر، به‌لام دوا‌یی به شتیه‌یه‌کی دیکه چاره‌سه‌رکرا.

که چوینه لای عه‌بدولستار عه‌بدولله‌تیف، پێی گو‌تین: "وه‌زعی حوکمه‌ت زۆر شلۆق بوه هه‌تا جه‌ماعه‌ته‌که‌ی عه‌بدولره‌حمان عارف خۆیان ئه‌یانه‌و‌یت بێگۆپن" و ته‌کلیفیان له‌و کردوه، بپه‌تته سه‌رۆک کۆمار، ئه‌و‌یش گو‌تویه‌تی: "دو ها‌ورئیی هه‌یه و ئه‌یه‌و‌یت پرسیان پێ بکات، ئه‌وانیش فوناد رکابی و جه‌لال تاله‌بانین".

پەراۋىزەكان:

۱- نىبراھىم جلال، خۇي يەكېڭ بو لەو پىشمەرگانەي كە لەگەل (م.س.) چوپون بۇ نىزان، لە كىتەبەكەيدا نوسىۋىتەتى (فەرماندەيەكى فارسى سوپاي نىزانى. بە ژمارەيك سەربازەۋە كە نىزىكەي ۲۵۰ كەس دەبون، ھاتنە لامان و كۆبونەۋىيان لەگەل نىبراھىم نەحمەد پىشتەر كىردبو، لەۋىش لەگەل جەلال تالەبانى و عملى عەسكەرى و عومەر مستەفا و خالىد دلېز كىرد، ھىشتا لە كۆبونەۋەكەدا بون، جەلال تالەبانى بە تورەيەۋە لە كۆبونەۋەكە ھاتە دەرى و فەرمانى بە پىشمەرگەكاندا، كە ھەمو بەرزايەكان بىگىرن و دەۋرى سەربازە نىزانىەكان بەن.... دىسان مام جەلال بە رق و تورپەيەكى نارۋا و ناراستەۋە، ھىزىتىكى كىردەسەر ئەوانەي لەگەل مانەۋدا بون و وتى "من بە تەنىاش بىم ھەر دەگەرتەۋە و سەر بۇ بىرپارى ئەم سەگىابانە شۆر ناكەم وچەك دانانىم". (نىبراھىم جلال، خواروى كوردستان و شۆرشى ئەيلول، بىناتنان و ھەلتەكاندن). ل. ۱۹۱.

۲- (دواي ئەۋەي جارىكى تر بە ناچارى و خۇ دورخستەۋە لەشەر لەگەل بارزانيدا، ھاتنەۋە ناۋ خاكى نىزان، ئەوانە چەكەكانيان تەسلىم نەكرد و لە ناۋچەي سورچىيەكان مانەۋە، بەلام كە نىزانىەكان ھاتن، پىتان راگەياندن كە نايىت لەو نارچەيەبىن، ۋەعدىشيان دانى، نىزانىان جى ھىشت، ئەو كاتە چەكەكانيان بەدەنەۋە، لەۋتە بردىانن بۇ شارى سەقز و دو مانگ لەۋى مانەۋو لىپىسراۋەكانيان لەۋىز چاۋدېرى حىكومەتدا مانەۋە، پىشمەرگەكانيان بىردن بۇ ھەمەدان و لە كارگەيەكى كۆنى شقارتە دروستكردن، نىشتەجىيان كىردن، كاتى بىرىنى سىورى نىزان، ژمارىيان ۶۰۰ چەكدارىك دەبون، بەلام نىزىكى نىۋىيان گەرانەۋە بۇ ناۋ بىزوتنەۋەي چەكدارى كوردى). (الحرب الكردية و أنشقاق ۱۹۶۴- دىفید آدمسن). ل. ۵۸.

۳- (سەرھتاي پەيۋەندى پارتى يان بارزانى دەگەرتەۋە بۇ سالى ۱۹۶۲، كاتى ئەو پەيۋەندى بەھۋى سەفارتى نىزانەۋە لە بەغدا دەستى پىتكرد، بەھۋى ئەو پەيۋەندى، شەمسەدىن موفتى، چو بۇ قەسرى شىرىن و چاۋى بە نەفسەرنىكى ساۋاك كەوت. ئەم پەيۋەندى بە رەزامەندى مەكتەبى سىاسى بو، جگە لە نورى شاۋەيس نەبى كە دۇى ئەو پەيۋەندە بو). (التيارات السياسية.. صلاح خرسان. ل. ۱۲۵).

ھەرۋەھا مام جەلال لە چاۋپىكەرتىنىكدا لەگەل عملى كەرمى باسى پەيۋەندى كورد و نىزان بەم شىۋەيە دەكات: (رايىتەي پارتى و نىزان بەۋە دروست بو، كە مەلا مستەفا ۋە فەدىكى بە سەرۋاكتەي عەبدولپەھمان روتە كە كادىرنىكى چالاكى پارتى بو، كورى خالى عملى عەبدوللايە، نارد بۇ مەھاباد

بۇ لاي وھرام، بۇنەھەي پەيۋەندى دروست بىكات، نەمە لە نەواخىرى ۱۹۶۱ بۈھ). (ژيان و بەسەرھاتى
عەبدولرەھمان زەبىھى - نوسىنى على كرىمى ۱۹۹۹.ل. ۳۱۳).

۴- حىكومەت لە ۱۹۶۵/۵/۳ ھىرشى بۇسەر كوردستان دەستىكىرد.

۵- نەھمەدى بانىخىلانى، نەندامى لىژنەي ناۋەندى پارتى كۆمۇنىستى عىراق و نەندامى مەكتەبى
سىياسى پارتى كۆمۇنىستى كوردستانى عىراق و دۇستى پارتى دىموكراتى كوردستان و بارزانى، دەربارى
پلانى بارزانى بۇ كوشتنى سەر كوردەكانى بالى م.س. پارتى دەگىرتتەۋە "بارزانى ناردى بە شىۋىماندا، من
و نەبو سەلام و عادل سەلىم پۇشتىن، چونكە داۋاي كوردبو ھەمو پىرۆين، نەو كاتە زستان بو، بارەگاگەي
لە دىلمان بو. پاش نانخواردن چوبىن بۇ لاي، بايزى عەباسى مامەند ناغا و چەند كەسكىكى تىرش
لەۋى بون، بارزانى گوتى: "من ناردومە بە شوتننا ھەتا پىتان بلىم دەيى جەلال تالەبانى و نىبراھىم
نەھمەد بۇ بىكۆژن". نىمەش گوتمان نەۋە بە نىمە ناكىرى. گوتى: "يان دەيى بىكەن يان دەيى لە كوردستان
نەمىتن، تەنھا چل پۇژتان مۇلەت دەدەم، نەگىنا دەيى باركەن و لەم ناۋە نەمىتن" (نەھمەد بانىخىلانى،
يادۋەرىيەكانم، ل. ۲۶۲ - سلىمانى ۲۰۱۴- چاپخانەي كارۋ).

۶- (لە ۱۹۶۳/۶/۲۹ رىكەوتنامەي نىۋان پارتى و حىكومەتى عىراق (عەبدولرەھمان بەزاز) كە لە
۱۵ خال پىنكەتابو كە ۳ نىان نەيتى بو، بىرتى بو لە دامەزاندنى پارىژگاى دھۆك و رىنگادان بە پارتى
كە بە ناشكرا كارىكات و رۇژنامەي تايبەتى خۇي دەرىكات و لىبوردنىكى گشتى دەرىچىت، ھەروھە
زوربەي خالەكان ھەمان خال بون، لە گەتوگۇ كۆنەكاندا باسى لىۋە كرابو، كە گىنگىرىنىيان نەۋەبو كە بە
رونى دانرا بە مافى مىللى گەلى كوردا و لە رىكەوتنامەكەدا ھاتبو (عىراق لە دو نەتەۋەي سەرەكى
پىنكەتابو، عەرەب و كورداۋ بىراردرا كە مافە نەتەۋەيەكانىش لەو دەستورە ھەمىشەيەدا تۆمارىكرت،
كە دەردەچىت. ھەر رۇژى دواي نەۋە رۇژنامەي (الجمهورية) زمانحالى حىكومەت، نامەيەكى مەلا
مستەفاي بلاۋكردەۋە كە پىشتىگىرى تىندا بوو بۇ ناسايى كوردنەۋەي بارى كوردستان و دانپىنئانى مافى
كورد لە چوارچىۋەي عىراق دا) (پەنجەكان يەكتر نەشكىتن- نەۋەشىروان مستەفا) ل ۹۳.

۷- (پەيۋەندى كوردى-نىسرائىلى دەگەرتتەۋە بۇ ناۋەراستى ۱۹۵۹. نەم پەيۋەندى لە رىنگاى كامەران
مىر بىدراخەنەۋە دروست بو، "نەو كاتە ۋەك نوتتەرى بارزانى بو لە نەۋەروپا"، كاتى كە نەو لە كۇتابى
تەموزى ۱۹۵۹ دا لە گەل گۇلدا ماير، ۋەزىرى دەۋەي نىسرائىل، لە شارى زىورىخى سويسرا بىنىۋە،
لە سەرەتادا، گۇلدا مانىر، تەنھا باسى ھاۋكارى كوردى كوردە لە بوارى راگەياندن و رۇشنىرىدا. نەو
پەيۋەندى دواي چەند سالى زىاتر گەشەي كوردە، زىاتر بەھۇي سەفىرى نىسرائىلى لە نىتالىيا، مۇرىس
فىشەر، كە ھەمىشە ھەۋلى ئەدا، كە نىسرائىل يارمەتى كوردەكان بەدات، نەۋەش لە نامەيەكى فىشەر زىاتر
دەردەكەۋىت، كە لە ۶ تىرشىنى يەكەمى ۱۹۶۱ بۇ ۋەزارەتى دەۋەي نىسرائىلى نوسىۋە، كە حىكومەتەكەي
۲۰ ھەزار دۇلارى بۇ چالاكى بىدراخان تەرخان كوردە و ھەزار دۇلار بۇ كرىنى رادىۋىيەكى لاسلكى بۇ
بەردەۋامى پەيۋەندى كورد لە كوردستان و مەركەزى چالاكىەكانىيان لە نەۋەروپا)، (الموساد فى العراق و
دول الجوار- شلومو نكىدومون). ل. ۶۲، ۶۷.

۸- (رۇشنىيرانى ناۋ پارتىش، رۇلىيان ھەبو، لە گەشە پىندانى پەيۋەندى نىۋان كورد و نىسرائىل،

جینگیری جارانی موساد، ماحیم ناڤوت که به (ناهیك) ناسراوه. دیگیزیتموه، له پایزی ۱۹۶۳ دا، سەردانی پاریس دەکات و ئەو یەکەم ئیسرائیلیه که له گەڵ ئیبراھیم ئەحمەد ۴۹ ساڵ وەک سکریتیری پارتی کۆدەیتتەوه، بەلام بەهۆی سەختی ژیاڵییهوه، پیرتر دیاریوه، دوای کۆبونەوییهکی درێژ و باسی بارودۆخی ناھەمواری کورد، ئیبراھیم ئەحمەد ۲۰ ھەزار دۆلار یارمەتی ئیسرائیلی دینتتەوه بۆ کوردستان و وەعدی ھاوکاری تریان پین ئەدرتت. (آمە فی شقاق - جوناثان راندل) ل. ۲۵۲.

۹- دەریاری ئەوێ که حکومەتی عێراق ناچاربو، پەيوەندی لەگەڵ دو ھیزی کوردی بکات، سەفیری ئەمریکا لە بەغدا لە نامەیکدا لە ۱۱/۱۹۶۷دا بۆ وەزارەتی دەروەی ولانەکەمی دهنوسی (من لە ۱۸ ئاب بە ماوەی ۵۰ خولەک لە گەڵ ناجی تالیب، سەرۆک وەزیرانی عێراق گفتوگۆم کرد، پنی راگەیاندم که حکومەتی عێراق بەرنامە ی چارەسەری کێشە ی کورد بە تەواوەتی جیبەجی دەکات، بەلام زۆرتر باسی گێروگرتەکانی کرد و نامازە ی بەوئە کە، که چۆن دەولەتی عێراق لەم پەيوەندیەدا دەچیتە پێش. بەوتە ی تالیب جدی ترین کێشە لەم پەيوەندیەدا، بوونی ۳ کوتلە لە نیۆ کوردەکاندا یە. بارزانی پین لەسەر ئەو دەدە گرتت، که حکومەتی عێراق تەنھا لە گەڵ ئەو مامەلە بکات، بەلام حکومەت ناتوانیت ئەو کوردانە پشتگۆی بەخات که لایەنگیری حکومەتی عێراقن یا ئەندامی کۆنی پارتی دیموکراتن). (میترووی پەيوەندیەکانی کورد و ئەمریکا - نامادەکردنی وریا رەحمانی، دەزگای چاپ و بڵاوکردنەوێ رۆژھەلات، ھەولێر - چاپی یەکەم ۲۰۱۲) ل- ۸۰.

۱۰- (بارزانی لە ۱۵/۴/۱۹۶۷ دا، لە رۆژی جەژنی قیامەتی ئیسرائیلیدا، سەردانی ئیسرائیلی کردو، چاوی بە سەرۆک کۆمار، ولمان شۆفان و گەورە ی لیبیراوانی حکومەت و ئۆپۆزسیۆن کەوت، د. مەحمود و شەمسەین موفتی و ۵ پاسەوانی تاییەت، لەو سەفەرەدا لە گەڵ بارزانی بون)، (الموساد فی العراق و دول الجوار- شلومو نکدیمون) ل. ۲۰۱.

هاتنهوهی به عس و
به یاننامهی ۱۱ ئازاری ۱۹۷۰

کودەتای بە عسییە کان

* لە عەبدولستار عەبدوللە تیفتان نە پرسی کین ئەوانە ی که ئەیانە ویت کودەتا بکەن، هە ئوئستی فەرمی ئیوێه چۆن بو لەبارە ی ئەو کودەتایەوه؟

- بێگومان، کۆمەڵیک پرسیارمان دەربارە ی خەلک و چۆنیتی ئینقیلابە که کرد، لە و ناوانە ی باسیکرد، عەبدوللە تیف دەراجی، ئیبراهیم داود، عەبدولرەزاق نایف، مەجموعە که ی سەعدون غێدان. ئەوانە لە گەڵیدا دانیشتون و گوتویانە: "تۆ پیاویکی حیزبی نیت، پیمان باشە، ببیت بە سەرۆک کۆمار"، ئەویش پێی گوتبون، ئەو بە و مەرجه ئەیکات، فوئاد رەکابی تە کلێف بکریت بە دروستکردنی وەزارەت، ئەویش وەزارەتیکی وەتەنی پێکبەیتیت و ئیمەشی تیدا بە شداربین. ئەوانیش گوتویانە، بە و مەرجه ی که یەک وەزیر بدریت بەوان، ئەویش وەزیری ئەمنی قەومییە، گواپە ئەویش رازی بوە و ئەیە ویت رەئی ئیمە بزانی.

ئیمەش گوتمان، ئەو شتیکی تازە یە و زۆر گرنگە، ئەبێ ئیمە بگەڕینەوه بو حیزبەکانی خۆمان، یان هیچ نەبێ پرس بە هەندی برادەرانی نزیکی خۆمان بکەین هاتینە دەرەوه، فوئاد رەکابی رەئی وابو، باش ئەبیت، هاوکارییان بکەین، گوتی: "من پێم باشە، پشتگیری ئەو کارە بکەین که عەبدولستار عەبدوللە تیف ببیتە سەرۆک کۆمار و من بیمە سەرۆکی ئەنجومەنی وەزیران و تۆش ببیتە جیگری سەرۆکی ئەنجومەنی وەزیران و وەزیری ناوخۆ، ئەو کاتە ئیمە وردە وردە وەزعی خۆمان لەناو سوپا بەهێز ئەکەین و هەم کۆمەڵیک ئیسلاحت ئەکەین، ئەبیتە هۆی ئەوهی، ئەو ئەفسەرانە نەبنە مەترسی لەسەرمان".

منیش ئەو رۆژە ئەو بۆچونانەم پێ باشبو، ئەگەر راست ئەو ویت خۆشم هەمان رەئیم هەبو، بۆ تەئریخ و بۆ حەقیقەت، ئیستا نەیکە مە لافوگەزاف لێدان، منیش بۆچونە که ی ئەوم پێ باشبو. بەلام که گەپامەوه بۆلای برادەرانی خۆمان و فوئاد رەکابی گەپایەوه بۆلای خۆیان، تەحلیلیکی تر هاتە کایەوه، ئەو وەختە وەزعی ناوچە ی رۆژەلاتی ناوەراست ناوەهابو، عەرەب لە جەنگی شەش حەوت رۆژە

له گه ل ئيسراييلدا شكابو، جه بهه ي شهرقي دروست بوبو، به شي زوري سوپاي عيراقى ٥٠ تا ٦٠ هزار، چوبون بو ئه رده ن، ئه بوايه عيراق ئاماده بكرتت بو شهرى فه له ستين به هاوكارى ميسر.

*** نهوكاته وه زعى عيراق به گشتى و حكومه تى عه بدولره حمان عارف به تايبه تى و بارووخى حيزبايه تى و ئازادى زاده پيرين چون بو؟**

- نهوكاته عه بدولره حمان عارف زور بين هتيزبو، حيزبى شيوعى بو به دوه شه وه، جه ماعه تى قياده ي مه ركه زى ئه يانويست شهرى ئه هوار ده ست پتيكهن، زور كه س ئه يويست حكومه ت بگورپيت، له هه مان كاتيشدا ولاتانى ئه وروپاي روزئاواش ئه يانويست بيگورن، سعوديه و ئيران خه ريكي پيلانى هاويه ش بون، به ته مابون كه عه بدولره حمان عارف لابه رن، چونكه عه بدولره حمان عارف به لاي ئه وان وه پياويكى نيشتمان په روه ره بو، له قسه ي عه بدولناسر ده رنه ئه چو، له هه مان كاتدا پتيان وابو، كه ئه و پياويكى بين هتيزه و له زير سيپه رى ئه ودا بزوتنه وه ي نيشتمانى گه شه ناكات.

ئو بوچونه راست بو، جموجولئى حيزبايه تى گه شه ي كردبو، حيزبه كان ريگيان بيدرابو، كه م كه س زيندانى ئه كرا، واتا هه مو كه س ئه يتوانى حز و خواستى خوى ده ربيريت، ئه زانرا كن چيبه و كه سيش هيچى لى نه ده كرا.

ئو وه زعه بو ولاتانى روزئاوا ده ستى نه ئه دا، ئه وان ئه يانويست حكومه تيك به ينن كه جه بهه ي شهرقى هه لوه شينتينه وه، بچيت به گز عه بدولناسر و سوويادا، چاكترين جه ماعه ت بو ئه وكاره، (به عسى يه مين) بو، به حوكمى ئه وه ي دژى سوويا بون و ئه گه رى ئه وه هه بو، كه بينه سه ر حوكم دژى سوويا رانه وستن و ناهيلن سوويا و عيراق نزيكين و هاوپه يمانتتيان پتيكبت، چونكه دو حيزبى به عسى دژ به يه كن، به حوكمى ئه وه ي دژى عه بدولناسرن، ئه كه ونه شه ر له گه لياندا و جه بهه ي شرقى تيك نه دن. هه روه ها به حوكمى ئه وه ي دژى شيوعيه تن، ئه وه حيزبه شيوعيه كان له ناونه بن، بويه ئه وان ١٠٠٪ پشتگيرى هاتنى به عسى يه مينيان كرد. هاتنى به عسى يه كان له گه ل پيلانى ولاتانى روزئاوادا ئه گونجا، بويه قسه هه بو، كه ئه وان ئه يانويست سه ر حوكم، هه تا عه بدولستار له تيف پتي گوتين، ئه گه ر ئيوه هاوكارى نه كهن، ئه وا ئه م ئه فسره انه بين ئوميد ئه بن له ئيمه و ئه چن له گه ل ئه حمده حه سه ن به كر و ئه وان پتيكدن.

له بيرمه، فوناد ره كابى گوتى: "خلى يجون" پاش ماويه ك ئه يانروختينه وه، من گوتم: "وا به ئاسانى ناروختيندين، ئه مجاره تاقيكرده وه ي ١٩٦٢ يان هه يه و وا به ئاسانى لا نابرين".

*** نهی په یوه نډیتان له گه ل هیزه کانی تری عیراق چۆن بو؟**

- له وسه رده مه دا، ئیمه په یوه نډیمان له گه ل حیزبی شیوعی عیراقی خراپ نه بو، له گه ل دوکتور سه فا حافیز به کترمان نه بیینی، هه نډیچار ماموستا ئیبراهیم ناماده ی نه و کۆبونه وانه نه بو، هه نډیچار من و حیلمی علی شریف نه چوین، هه نډیچار عزیز محمه دمان نه بیینی. عزیز محمه د به نیو ناشکرا هاتبوه وه و هاتوچۆی نه کرد، هه نډی جاریش عزیز محمه دمان له مالی هه مزه عه بدوللا نه بیینی، نه وان نه وسه رده مه بۆچونیان وابو، که هه م له گه ل ئیمه په یوه نډیمان هه بییت و هه م له گه ل مه لا مسته فا. ته نانه ته له ناو ده گه ران که لیمان بنین! نه یانگوت قبولتانه، پیتان بلین (حیزبی دیموکراتی کوردستان - مه کتبی سیاسی).

جه ماعه تی قیاده ی مه رکه زی، پشتگیری مه لا مسته فایان نه کرد و دژی ئیمه بون، من پیمو ابو، مه لا مسته فا دهستی هه بو له هاندانی عزیز حاجدا، نه ویش به هۆی حه بیب که ریمه وه که خزمی به کن، بۆنه وه ی جیابیته وه له حیزبی شیوعی، مه به ست له وه بی هیزکردنی حیزبی شیوعی و کردنیان به ته یرتکی مه عقول بو، بۆنه وه ی هه میشه له بن دهستی خۆیاندا بن.

حیزبه عه ره بییه کان، هه مو له گه ل ئیمه دۆست بون، هه تا له گه ل نه فسه ره ناسری و قومیه پیشکه وتوخوازه کانیش، له کوردستانیش و له شوینه کانی تری عیراق، نه وان زۆر یارمه تی ئیمه یان نه دا له دانی ده نگویاس و نامۆژگاری و زانیاری.

کۆمه لئ فواد رکابیش مه سه له ی به شداربونیان له حوکم ره تکرده وه، به تاییه تی نه بو شوقی (جواد الدوش) زۆر مو عاززبو، نه وکاته نه و نه ندای سهر کردایه تیان بو، دژی نه وه بو که ئیمه هاوکاری له گه ل نه واندا بکه ین، چونکه نه وانیان به خه لکانی گومانلیکراو و راستره و نه زانی.

نه وکاته، نه بو شوقی و دهسته و دائیره که ی له ناو حه ره که ی ئیشتر اکیدا بۆچونیک ی چه پره ویی کالۆکرچی تازه هه لکه وتو و تازه خو به مارکسی زان و لینینی زانی ناخر مۆدیل و زۆر موته ته ریغیان هه بو.

*** به عسییه کان چۆن ده سه لاتیان گرت ه ده ست، باس له رو ئی نه مه ریکا نه کړیت له**

هاتنیان بۆ سه ر حوکم؟

- نه فسه ره به عسییه کان به هۆی ناسر عانیه وه که سه فیری عیراق بو له دیمه شق و به بیروت و له کۆنه وه له گه ل نه مه ریکیه کاندایه یوه نډی هه بو، توانیان کۆمه لیک نه فسه ر ریکبخن، له وانه: حه ردان تکریتی، ئیبراهیم داود، عبده لرزه اق نایف، سه عدون غیدان،

ئەحمەد حەسەن بەکر و کۆمەڵێک کەسانی تری سەر بە بەعس، ئەوانە بەیەکەوێ هەواکار بون و ئینقیلابی ۱۷ی تەموزی ۱۹۶۸یان بە ئەنجام گەیاند (۲).
پیش ئەوەی ئینقیلابی ۱۷تەموز رویدات، من، ئەحمەد حەسەن بەکر و ئەناسی، زۆربەیی جار لە ۱۹۶۷-۱۹۶۸ کە ئەچومە بەغدا، سەردانیم ئەکرد، ئەویش هەندێجار ئەهاتە مامۆستا ئیبراھیم لە بەغدا و رەدی زیارەتی ئیمەیی ئەدایەو.

* ئەحمەد حەسەن بەکر، چۆن کابرایەک بو؟

- ئیمە ئەحمەد حەسەن بەکرمان وەک پیاویکی سادەیی عەشائیری ئاشتیخواز ئەهاتە بەرچاوی، بۆچونێکی باشی لەسەر مەسەلەیی کورد هەبو، خۆی بە دۆستی ئیمە پیشان ئەدا و ئەیگوت ئەگەر جاریکی تر ئیمە دەستمان بپروات، یا بێینەوێ سەر حوکم، ئەوا ئۆتۆنۆمی ئەدەین بە کورد و هەواکاری ئێوە ئەکەین.

ئەحمەد حەسەن بەکر، لەگەڵ ئیمە، بەو شێوەیە قەسەیی ئەکرد، لە هەمان کاتیشدا لەگەڵ جەماعەتی بارزانیی بەهەمان شێوە قەسەیی ئەکرد و لەگەڵ شیعەکانیش پەیوەندی باش بو. ئەوکاتە جۆلانەوێکی شیعەش پەیدا بو، ئەوانە بۆ خۆ خۆشەویستکردن ئەوێان ئەکرد، من هەندێجار چۆمەتە دیوێخانەکی و بەک، دوجار سەدامم لەوێ بینیو.

سەدام حەسین و کورد

* یەکەمجار کە سەدام حەسینت بینی و کەی بو؟

- یەکەمجار سەدام حەسینم لە دیوێخانەیی ئەحمەد حەسەن بەکر بینی، لەناو گروپی ئەحمەد حەسەن بەکر، کۆمەڵێک گەنجی باش هەبون وەک: عەبدولخالق سامەرائی و عەبدوللە سەلوم سامەرائی، بەهۆی سەیدای تەیبیوێ (تەیب بەرواری) ئەمان ناسین و لە پەیوەندییدا بوین لەگەڵیاندا.

ئیمە پەیوەندییەکیمان لەگەڵ ئەوان بەهۆی عەبدوللە سەلوم سامەرائی و دکتۆر محەمەد مەشائەوێ بو کە دوايي بو بەسەفیری عێراق لە ئەندەن، زۆرجار

نه هاتن بۆ مآلی مامۆستا ئیبراهیم و کۆبونوه مان نه کرد .
 ئیمه تاکه حیزب بوین، په یوه ندیمان له گه ل جه ماعه تی نه حمده حه سن به کر
 هبو، هه تا له بیرمه، نه حمده حه سن به کر جاریک داوای له من کرد، گوئی:
 "وابکه چاوپیکه وتنیکم له گه ل عه زیز محمه بۆ ریکبخهیت"، منیش به عه زیز
 محمه دم گوئ و نه ویش گوئی: "به خوا ناتوانم بیبینم، ئیمه نه وه مو گوشت و
 گوشتاره مان له نیواندا بوه، چۆن نه توانم ئیستا بیبینم؟".
 جه ماعه تی عه بدولخالق سامه رانی هه لئوئیستیان به رامبه ر به مه سه له ی کورد له
 هه ندی جه ماعه تی تر باشتربو، له هه لئوئیستیان خۆیندکاراندا ئیمه و به عه سییه کان
 هاوکاریمان کرد و قایمه مان دابه زاند، له هه ندی شوینیش له گه ل حه ره که ی
 ئیشتراکی عه ره بی و ناسرییه کان قایمه ی هاوبه شمان دابه زاند .

*** کاتی کوده تای ۱۷ ته موز رویدا، تو له کوئی بویت؟**

- که کوده تای ۱۷ ته موزی ۱۹۶۸ رویدا، من له سلیمانی بوم، عه بدولکه ریم حه مدانی
 هبو، نه فسه ریکی ئیستخبارات بو، دواپی بو به ئامری قاعیده ی حه ره سی کۆماری،
 هات بۆلام و هه وآله که ی دامی، هیشتا ناوه کان بآلونه کرابونه وه، گوئی: نه مه کاری
 نه حمده حه سن به کر و نه وانه، نه وه بو ئیواره ناوه کان له رادیوه بآلوکریه وه .

*** له یه که م کابینه دا، دو وه زیری سه ر به بارزانی هه بون، که چی هیچی نیوه ی تیدا
 نه بو، هوئی نه وه چی بو؟**

- راسته له یه که م وه زاره تدا، به سه روکایه تی عه بدولره زاق نایف دامه زرا، دو
 وه زیری سه ر به مه لا مسته فای تیدا بو، موحسین دزه بی و ئیحسان شیرزاد، که سی
 ئیمه ی تیدانه بو. له به ره نه وه ی عه بدولره زاق نایف و نه وان، پیشتر له گه ل مه لا مسته فادا
 په یوه ندیان کردبو. نه حمده حه سن به کر بو به سه روک کۆمار، عه بدولره زاق نایف
 بو به سه روکی نه نجومه نی وه زیران و ئیبراهیم داود بو به وه زیری به رگری .
 خه لک یه کسه ر نه و ئینقیلابه یان به پیلانیککی ئیستعماری دایه قه له م، میسر
 یه کسه ر هه لئوئیستی وه رگرت که نه وه پیلانیکه ئینگلیز و نه مه ریکا دایناوه بۆ
 تیکدانی جه به ی شه رقی و دوژمنایه تی سوریا و میسر، هه روه ها سوریه کانیش
 هه مان بۆچونیان هه بو، کوده تاکه ولاتانی عه ره بی کۆنه په رست و ئیران
 له پشتیه وه ن .

عه بدولره زاق نایف، له کۆنگره یه کی روژنامه وانیدا گوئی: "ئیمه نوینه ری

كوردمان له گه له و مه سه له ی كورد له سه ر بنه ما ی ریکه وتنامه ی ۲۹ حوزه ی رانی ۱۹۶۶ چاره سه ر نه كه ی ن".

* نئوه ینشتر په یوه نډیتان له گه ل به عسییه كان هه بو، بۆ نئوه به شدارنه بون له و کابینه یه دا، له جیاتی نئوه، بارزانی نونه ری هه بو؟

- نئمه به عسییه كانمان له و سه رده مه دا نه بینی و نه مان ئه زانی، چی و چۆن رویداوه، ته نها سه یدای ته ییب، عبدولخالق سامرائی دیبو، ئه ویش زۆر بیزاریی نیشاندابو، گوتبوی: "ئه وانه هه مویان گومان لیکراون، نئمه نازانین چۆن هاتین و کن هیتانینی؟ کۆبونه وه ی قیاده ی قوتریمان هه یه، له ویدا باسی نه که م".

* نئوه هیچ هه ئونستیکتان به رامبه ر به به عسییه كان وه رگرت که له حکومه تی تازه دا نئوه یان پشت گوئ و په راویز خست؟

- رۆژی ۲۰ یان ۲۱ ته موزی ۱۹۶۸ بو، له شه قامی جمهوری مامۆستا ئیبراهیم و من سواری ئوتۆمبیله که ی عومه ر ده بابه بوبوین، عومه ر ده بابه خۆی لئی ئه خوپی، ئوتۆمبیلکی حیمایه شمان له دواوه بو، ته ماشامکرد، ئوتۆمبیلک له پشته وه هۆرن لیده دات؟ عومه ر ده بابه نه یده ناسی، گوتی: "کوره ئه و سه گبابه کییه ئه وه نده هۆریمان بۆ لیده دا!". ئاوپم دایه وه ته ماشامکرد، سه دام حسینه! من سه دامم ئه ناسی، به لام ئه وان سه دامیان نه ده ناسی، ئیشاره تی کرد، گوتی راوه ستن، ئیمه ش راوه ستانین و ئه و دابه زی و منیش دابه زیم چوم به پیرییه وه، له سه ر شه قامه که چاکوچۆنیمان کرد و گوتم "ابو عدی شنو القصة، شنو الحکایه؟" گوتی: "خلی کاکه جلال" گوتی: ئه وانه کییه؟ گوتم: "مامۆستا ئیبراهیم و عومه ر ده بابن" گوتی: "حه ز نه که م بیاناسم"، منیش چوم پیم گوتن، نزیکبونه وه له یه کترو سلایان له یه کترکرد و به یه کترم ناساندن، گوتم ئه وه بۆکوئ ئه چیت؟ گوتی: "ئه چم بۆ لای دکتور و توشی قورحه بوم".

منیش گوتم بۆچی؟ گوتی: "وه لّاه ی له و چوار رۆژه وی که له گه ل ئه و سه گبابه مه شبوهانه هاتوینه ته سه ر حوکم، ئیستا وانه زانم هه مو عاله م جنیومان پیده دات، نه گه ر ئه وه ی له میشکماندایه و ئه وه ی به ده ستمانه وه یه سه ری نه گرت، ئه و خه لک پیمان ئه لئ ئه و سه گبابانه هه مو جاسوس و تۆکه ری ئیستعمارن، ئه لئین ئه وانه له گه ل تۆکه رانی ئیستعمار هاتنه سه ر حوکم، ئه وه نده نیگه رانم له م وه زعه،

وايزانم له و نيگه رانييه وه توشي قورحەي مه عيده بوم"، وه عدمان به يه كدا كه به كتر ببينينه وه و به دريژي باسي مه سه له كان بگهين.

له و بينينه كورته دا تيگه يشتين كه مه سه له كان چۆن؟ من نه وقسانەم بۆ حازم جهواد گيزايه وه كه هاوړيم بو، سه ره پاي نه وه ش كۆنه به عسييه كي گه وره بو، به لام نه وكاته وازي له به عس هينا بو، دانيشتبو، گوتي: "كاكه جهلال، سه دام شه خسيه تيكي گرنه له و حيزه دا، به قسه ي من نه كه ن ئيوه په يوه ندي خوتاني له گه لدا به هيزيكن".

روژيک دواي نه وه، ماموستا ئيبراهيم و من چوپنه لاي نه حمده حه سن به كر كه چوپن بۆلای هه ميشه واي نيشانده دا، ماموستا ئيبراهيمي زۆر خوش نه ويته و زۆريشي ريز ليده گريته، كورسيه كي له پشتي ميژه كه ي دانابو، به جيته شت و هاته ته نيشته وه و له لايه وه دانيشت و باسي ئالوگوركر، من هه لمدايه و گوتم: "نه وه نازانم ئيستا چي بليم سياده ت نه لره نيس! يا بليم نه بو هه يسه م؟ چونكه ئيمه پيمان نه گوت نه بو هه يسه م گوتي: "مثل السابق، انت ما تجوز من عادتك"، بلي چونت پي خوشه"، گوتم: "ولا رفيق ابو هيثم هاي شنو. انت وين و عبدالرزاق نايف وين؟ هل شكولات منين جبتهم شلون جمعتم؟ كل الناس يگولون هذولة مشبوهين و مرتبطين". روي له ماموستا ئيبراهيم كرد و گوتي: "هذا الشاب ابد ما يثق بيانا"، له گه ل مني بو. ئينجا بۆ نه وه ي قسه كه خه فيف بكات، هه ستا ماچي كردم و گوتي: "اصبر علي، اصبر... اصبر لا تكون مستعجل... اصبر علينا كل شي يسير بكيفك".

ئيمه تيگه يشتين، نيوانيان باش نيه، مه و عدمان له گه ل عه بدولره زاق نايف هه بو، چوپنه لاي نه ويش، نه و دوستي كه مال موفتي بو، مقدمه بو له سوپادا، كه هه مو جاريك مني نه بيني زۆر ئيحترام و دوستايه تي نيشان نه دا، لاي من زۆر ره ق به رامبه ر به مه لا مسته فا قسه ي كرد، كه چوپنه لاي پيروزييمان كرد و گوتم: "نه وه چيبه؟ تو چيت نه گوت و چيت كرد؟" گوتي: "نه وه زوofi تاييه تيبه، من نه مه ويته چاره سه ري گيروگره ت كان بگه م، ئيوه پياوي نيشتمان په روه رن، به لام ئيوه شويني تاييه تي خوتان هه يه له دلما". من ليم پرسى گوتم: "تو ترست له به عسييه كان نيه وابه يه كه وه حوكمتان گرتوته ده ست". ئيمه نه مانويست به باشي له مه سه له كان تيبگهين، گوتي: "زوربه ي نه ناماني مه جلسي قياده ي سه وره له گه ل ئيمه ن، حه شده وه زيرمان هه يه له نه نجومه ني وه زيران، و اتا زوربه ي ئيمه ين و خوشت نه زاني كه به عس لاوازه".

✽ نایا به عسییه کان نیوهیان له کوده تاکه ی خویمان له ۲۰ تموز ناگادار کردموه؟ داویان له نیوه کرد، له حکومه ته که یاندا به شدارین؟

– به لئ، پیش ئینقیلابی ۳۰ ته مموز، عه بدولره زاق نایفیان دهرکرد، ئه و رۆژه ی که دهریانکردن، هیشتا ئیعلانیان نه کردبو، ته له فۆنی مالی مامۆستا ئیبراهیم لیدرا، من هه لمگرت، ئه حمده حه سه ن به کر له سه ر ته له فۆن بو، چاک و چۆنیم له گه ل کرد و گوتی ئاخۆ مامۆستا ئیبراهیم له وێه؟ منیش ته له فۆنه که م دایه و گوتی: "مامۆستا ناوی دو وه زیرم بده ئی، وه زارتی تازه دروست نه بیته، گوتی ئیستا گوی له رادیۆ بگرن".

من له ته نه نیشتییه وه راوه ستابوم، گوتی: "به و لاوه ی لای خۆت بلئ، کیشه کانی ناوخۆمان یه کالاکرده وه و وه لاممان دانه وه، من وه زاره تی تازه ته شکیل نه که م و ناوی چه ند که سیکمان بده ئی له خۆتان بۆ وه زاره ت". پیشنیازه که شی وابو که مامۆستا ئیبراهیم و من بین. مامۆستا ئیبراهیم گوتی: "وه لا ئیمه له کۆنگره ی چواره م، له که لار بریارمان داوه، خۆمان به شداری حکومه تی ئیئتلافی نه بین، بۆیه ئه بی ئیمه عه فو بکه یته، به لام ناوی دو دۆسته ت ئه ده می (فه وزی جه میل سائیب، ته ها محیدین معروف) هه ردوکیان پیاوی زۆر باشن".

ته ها محیدینیان دانا و کاک فه وزی سائیبیان دانه نا، دوابی بۆمان دهرکه وت که کاتی ئه حمده حه سه ن به کر زابت بوه، کاک فه وزی خۆش نه ویستوه، هه روه ها فه وزی سائیب له کاتی عه بدولکه ریم قاسمدا بوه به موته سه ریفی ناسرییه، هه ندیک تۆمه تی له سه ربو، قه ومییه کان زۆر خۆشیان نه ده ویسته، له به ره وه کاک فه وزیان دانه نا.

یه که م ناویش هی فه وزی سائیب بو، هه رچه نده ته ها محیدین له عیراقیش نه بو، له سه فاره تی عیراقی بو له له نده ن. که دانرا، ئه و وه خته ته ها به ته های حاجی مه لا محیدین ناسراوبو، به لام پێیان نه گوت ته ها مه عروف، ئه وه بو ئه مین ئاغای برای گوتبوی: "وه لا مامۆستا ئیبراهیم، من سوپاسیکیشته ئه که م ته هات کرده وه به برام، من ئه مین محیدین بوم، ئه و ته ها مه عروف بو، ئیستا ته هاشته کرده وه به برای من!".

به‌شداری مه‌کته‌بی سیاسی له کابینه‌ی به‌عس

* ته‌ها محیدین کادیری پارتی بو، وا نیوه کاندیتان کردبو بۆ پۆستی وه‌زیر؟
- نه‌خیر دۆست بو، مامۆستا ئیبراهیم، به‌ئهمه‌د حه‌سه‌ن به‌کری گوت:
ئیمه‌ حیزبیین ناتوانین له‌ وه‌زاره‌تدا به‌شداریین، ئه‌و ئه‌یویست دو‌ حیزبی
ببیت به‌ وه‌زیر، به‌لام مامۆستا ئیبراهیم گوتی ئیمه‌ ناوی دو‌ دۆستت ئه‌ده‌ینت.
له‌به‌رئه‌وه‌ی وه‌زیریک درابو به‌ ئیمه‌ و وه‌زیریکیشیان دابو به‌ مه‌لا مسته‌فا،
ئه‌وان گوتیان چونکه‌ ته‌ها محیدینی تێدایه‌ و ئه‌و سه‌ر به‌جه‌ماعه‌تی جه‌لالیه‌کانه‌،
ئیمه‌ باشدارنابین، ئه‌وه‌بو ئه‌وان به‌شدارییان نه‌کرد⁽⁷⁾.

* نیوه‌ له‌سه‌ر چ‌ بنه‌مایه‌ک به‌شداریتان کرد له‌ جوگه‌دا؟
- ئیمه‌ چه‌ند کۆبونه‌وه‌یه‌که‌مان به‌یه‌که‌وه‌ کرد و له‌سه‌ر چه‌ند خالێکی گرنگ
ریکه‌وتین که‌ گرنگترینیان:

یه‌که‌م: هه‌ردولا هاوکاری به‌کتر بکه‌ین
دوهم: ئه‌وان تۆتۆنۆمی بده‌ن به‌ کورد
سێیه‌م: هاوکاری ئیمه‌ بکه‌ن له‌ کوردستان بۆ ئه‌وه‌ی ئیمه‌ به‌هیزیین و
خۆشیان له‌ خوارو به‌هیز بکه‌ن، وابکه‌ین له‌ دواڕۆژدا ئیمه‌ له‌ کوردستان ده‌سه‌لات
بگیره‌ ده‌ست. گوتیان بۆ ئه‌مکاره‌ش، چی پێویسته‌ ئیمه‌ ناماده‌ین بیکه‌ین؟
پێگومان ئیمه‌ که‌ قسه‌مان بۆ کردن و گوتمان:
یه‌که‌م: هه‌نگاو، که‌ پێویسته‌ بکریت، پشتگیری سیاسیه‌، پێویسته‌ کاری
باش بکه‌ن بۆ گه‌لی کورد.

دوهم: پێویسته‌ ریگا بده‌ن، که‌ ریکخراوی دیموکراتی وه‌ک قوتابیان، لاوان،
ژنان، جوتیاران نازادین و ریگامان بده‌ن به‌ نازادی رۆژنامه‌ ده‌ریکه‌ین.
سێیه‌م: ئه‌بێ یارمه‌تی عه‌سکه‌ری و دارایمان بده‌ن، ئیمه‌ پیمان وابو، ئه‌گه‌ر
ئه‌و هاوکاریانه‌مان بکه‌ن، ئه‌وا ئه‌توانین ئه‌و که‌سانه‌ش بۆلای خۆمان رابکێشین،

که له مه لا مسته فا بئ هیوابون.
 ئەوانیش گوتیان: "باشه، به لām جگه له ئۆتۆنۆمی، که ئیستا ناتوانین ئیعلانی
 بکهین، هه مو شته کانی ترتان بۆ ئەکەین، به لām ئیمه ئۆتۆنۆمیشمان وهکو پرنسیپ
 قبوله".

* کهواته تۆخکردنه وهی دهسکهوتهکان، هی بهیانی ۲۹ حوزهیرانی ۱۹۶۶ بو؟
 - بئگومان، ئەوه بو له وکاتانه دا پئگادرا به کاری ئاشکرای ریکخواه جه ماوه ریبه کان،
 کردنی نه ورۆز به جه ژنی ره سمی، کردنه وهی زانکۆی سلیمانی، کردنی دهۆک به
 پارێزگا، دامه زانندی کۆپی زانیاری کورد، ئیجازه ی به کیتی نوسه رانی کورد و
 ریکادان به ده رکردنی گوڤاره کانی پزگاری و به بیان و چه ند کاریکی تریش.
 ئیمه له سه ر ئۆتۆنۆمی ریککه وتبۆین، هه تا میشل عه فله قمان بینی و گوتی:
 "ئیمه له سه ر ئۆتۆنۆمی رازین، به لām سه برمان لیبگرن"، هه تا سālح مه هدی
 عه ماش کردی به پیکه نین گوتی: "وهک چاره که ی ترمان لیمه که ن و په له مان
 لیمه که ن و بلتی مه لا مسته فا قبولی نییه، وه عدی شه ره ف بیته و قه ولی پیاو بیته
 ئیمه ئۆتۆنۆمیتان ئە ده بین، به لām ماوه به کمان ئە ویت و که می کاتمان بده نی تاکو
 شوینپی خۆمان قایم ده که ین".

* دهنگیک هه بو پئی وابو بۆچونی جیاواز هه یه له ناو به عسیه کاندای ده رباره ی چاره سه ری
 مه سه له ی کورد، نه مه تا چه ند راسته؟

- به لئ، له ناو به عسدا دو ته یاره هه بو، ته یاریکیان بریتی بو له عه بدولخالق
 سامرائی، عه بدوللآ سه لوم سامه رائی و سālح مه هدی عه ماش و له به عسیه
 کۆنه کان شازل تاقه، مورته زا چه دیسی و عه بدولکه ریم شیخلی، ئەوی دوا یی بو
 به وه زیری ده ره وه و دوا یی سه دام کوشتی، ئەمانه لایه نگری پیکه اتن بون له گه ل
 ئیمه، به تاییه تی عه بدولخالق بۆچونیککی زۆر رونی هه بو، ئە یگوت: "له عیراقدا دو
 نه ته وه هه یه، نه ته وه ی کورد و نه ته وه ی عه ره ب" و زنجیره یه ک وتاری له وباره یه وه
 نوسی که هه ردو میلله ت دابه شکران و ئەوان به شیکن له نه ته وه ی عه ره ب و
 ئیمه ش به شیکین له نه ته وه ی کورد.

نوسیوی، "ئیمه له سه ر بناغه ی ئەو راستیه، پتویسته حوکمی زاتی بده ین به
 کورد، له ئەنجامی ئە وه دا هه ردولا به هیزنه بین و عیراق ئە که یه مه لبه ندی راپه رینی
 کورد و عه ره ب، به و هه نگاوه ش نه بیته کیشه کان چاره سه رنا کریت". هه روه ها ئەو

هه لویستی به رامبه ر به مەلا مسته فا باش نه بو، به پیاویکی کۆنه پهرستی ئەدایه قه له م که په یوه ندی له گه ل ئیسرائیل هه یه .

خه تیکى تر هه بو له ناو به عسییه کائدا، ئەویش خه تی سه دام و سه عدون شاکیر و ته ها جه زراوی و دهسته و دائیره که ی سه دام بون، ئەوانه ئیمه یان به مه ترسی ئەزانی، ئەیانگوت: "حیزب له بارزانی ترسناکتره، چونکه بارزانی یهک نه فهره و بیکورین ته واو ئەبیت، به لام ئەوانه حیزبن، په رده سینن و جه ماوه ریان هه یه، له پاشان ئەوانه داخوازیان له بارزانی که متر نییه، به لکو زیاتره."

من قسه یه کی گرنگ هه یه که بۆ میژو بۆت ده گێرمه وه، فوناد عارف گێرایه وه و گوتی: سه دام ناردی به دوامدا و گوتی: برۆ بۆ لای مه لا مسته فا، منیش پیمگوت، ناخر ئیوه په یوه ندیتان له گه ل جه ماعه تی حیزب هه یه! گوتی: "کاکه جه ماعات چیه! ئەوانه زۆر ترسناکترن له مه لا مسته فا، هیچ نه یی مه لا مسته فا باسی ئوتۆتۆمی ناکات، ئەوانه به ئوتۆتۆمی رازی نابن و باسی فیدرالیشمان بۆ ئەکه ن".

ئهو بۆچونه ی ئیمه کاریگه ریی هه بو، خالیکی تر که ئەوان سلیمان له ئیمه ئەکرده وه مه سه له ی په یوه ندی ئیمه بو، له گه ل عه بدولناسر، ئیمه په یوه ندیمان نه بریبو له گه ل عه بدولناسردا، بۆ نمونه له یادی جه ژنه کائدا بروسکه مان لئ ئەدا، رۆژنامه ی نور له لاپه ره ی به کدا هه وائی شه ری ئەو کاته ی بلآونه کرده وه، له کاتیکدا رۆژنامه کانی تری عیراق باسیان نه ده کرد. جارێکیان عه بدولناسر له نامه یه کدا ره خنه ی له ئەحمه د حه سه ن به کر گرتبو و ئەلئ: "نهک ئیوه ئیش ناکن و شه پرناکن، هه تا هه وائی شه په کانیس بلآوناکه نه وه، رۆژنامه ی نور بلآوی ئەکاته وه که رۆژنامه ی جه ماعه تیکى کوردی وه ته نین"، ئەوکاته رۆژنامه ی نور، تاکه رۆژنامه بو که هه وائی شه په کانی بلآونه کرده وه .

* رۆئی رۆژنامه ی نور چی بو، چ کاریگه رییه کی به سه ر رهوتی پوداوه کانه وه هه بو؟

- به راستی رۆژنامه ی نور ناویانگیکی زۆری هه بو، چاکترین رۆژنامه ی ئەو کاته بو که ۳۰-۴۰ هه زار ژماره ی لئ ئەفرۆشرا، که بۆ ئەوکاته به زرتترین ژماره بو. لای خه لک رۆژنامه کانی حکومه ت هیچ تامیکیان نه بو، هه روه ها مونزیر موسلی له کتیبه که یدا (العرب و الاکراد) باسی رۆژنامه ی نور زۆر به باشی ئەکات و ئەلئ: "ئیمه لاجیئه کانی سوریا له عیراق به یانیان پێش ئەوه ی رۆژنامه کانی تری عیراقی بخوینینه وه، له پێش هه مویاندا، نورمان ئەخوینده وه چونکه چاکترین رۆژنامه ی ئەوسه رده مه بو."

*** نوسه ره سه رمگيه کانی کي بون؟**

- ماموستا ئيبراهيم زوري تيدا نه نوسی، حیلمی علی شریف، زه بیجی و کۆمه لیک نوسه ری گه نچ په یدابوبون، که تیداندا نه نوسی و ئیشیان تیدانه کرد، مه جید کریم که شه هیدکرا، برای ماموستا جه عفر بو، نه و یه کیک بو له وانه، ههروه ها سه یدای ته یب کاری تیدانه کرد، هه ندی رۆژنامه نویسیشمان هیتابو ته رجومه مان پیده کردن. مه سه له ن بو یادی ۱۰۰ ساله ی له دایک بونی لینین کتیبیکمان، له سه ر ژيانی ته رجومه کرد و به نه لقه بلأومانکرده وه، به کورتی زور نوسه ری عیراقی پیشکه وتوخواز له ئیمه کۆبویونه وه و کاریان له گه ل نه کردین، بو نمونه عه زیز سه باهی که باشتین وه رگتیر بو^(۱).

گه رمه ی شه ری ناوخۆ

*** به هیزبونی ئیوه کاری نه کرده سه ره په یوه ندیتان له گه ل بارزانی، نایا په یوه ندیتان**

هه روا به هینمی مایه وه؟

- ئیمه که که میک به هیزبوین، جه ماعه تی بارزانی ته حه پوشیان پیکردین و هیزیان کۆکرده وه بو نه وه ی له ناومان به رن، باسیان نه کرد که دینه سه رمان له به کره جو. نه وه بو تاهیری علی والی به گ له تاسلوجه هات و له وئی شکاندمان و به دوپاندا رۆیشتین.

حکومه ت چه کی داینی، هیزی پیشمه رگه له سه ره تادا نزیکي ۷۰۰ - ۸۰۰ که س بون، دوابی توانیمان بیکه ین به ۲۰۰۰ - ۳۰۰۰ که سیک، زوربه ی ناوچه ی شاره زور له ژیر ده سه لاتی ئیمه دابو، ههروه ها هیزی ئیمه له هه مو ناوچه کانی چه می ریزان، سورداش، ده شتی شوان، شیخ بزینی و ده شتی لای کۆیه بلأویونه وه و گه شه یان کرد.

*** نایا ئیوه نه خشه تان هه بو بو شه ر دژی بارزانی؟ یا خود زوربه ی کات نه وان هیرشیان**

نه کرده سه رتان، کي یه که جار ده ستیشخه ری شه ری کرد؟

- شه ره که له نیوان ئیمه و جه ماعه تی مه لا مسته فادا ده سته ی پیکرد، ئیمه

نه خشه که مان و ابو، که بئ هیزیان بکهین، په که م ده ستپیشکه ریی شه پ له وانه وه بو، به لآم ئیمه له دوستی لاره شکاندمانن و له چه ندلایه کی تره وه ده ستمان پیکرده وه . جاری وا هه بو، نه وان ده سپیکه ریی شه پ بون و جار هه بو ئیمه بوین، به لآم بالاده ستیه که لای ئیمه بو، چونکه ئیمه ده سکه وتمان به ده ست نه هینا بو کورد . مه لا مسته فا، پیش ئیمه له گه ل چه ند حکومه تیکدا په یوه ندی کردبو، بو نمونه له گه ل عه بدولسه لام عارف، تاهیر یه حیا، عه بدولره حمان عارف، نه وانه هیچیان شتیکیان بو کورد نه کردبو، ئیمه هه موی ۵-۶ مانگ بو له گه ل به عس ریکه وتبوین، توانیمان کومه لیک ده سکه وتی به رچاو به ده ست بهینین .

له هه مو جینگایه که هیزی چه کدارمان هه بو، زورشار و شاروچکه ی کوردستان خه ریک بو بکه ویته ژیر ده سه لاتی ئیمه وه، له زوریه ی شاره کانی کوردستاندا باره گا و پیشمه رگه مان هه بو، جوړه ها چالاکی هه مه جوړه ی تیدا نه نجام نه درا، هه تا شاره کانی بادینان وه ک نامیدی و دهوک له ده ست ئیمه دابون .

له کۆتایی ۱۹۶۹دا په یوه ندیه کم به مه لا مسته فاره کرد، نه ویش به هوی کومه لیک خه لکه وه که زورچار نه هاتن و نه یان گوت: بو کورد پیکنایه ته وه، منیش گوتم: باشه به یه کیک له و که سانه م گوت که هاتبون: "برو تو وه کیلی ئیمه به، ئیمه نامادهین پیکبینه وه، به لآم مه لا مسته فا پیکنایه ته وه، ده فه رمون ئیمه نیستا وه زعمان زور باشه به لآم نامادهین پیکبینه وه"، نه وان دلنیانه بون له قسه کانی ئیمه، نه وکاته روژانه ده یان چه کدار، ریزه کانی مه لا مسته فایان به چی نه هیشته و نه هاتنه لای ئیمه، له و کاتانه دا ژماره ی پیشمه رگه مان گه یشته ۳ تا ۴ هه زار پیشمه رگه .

*** نه و که سه کی بو پیشنیازی ناشتوبنه وه ی بو کردن له گه ل بارزانی؟**

نه و که سه ی که راسته وخو په یوه ندیه که ی پتوه کردم، هه مزه عه بدوللا بو، به لآم هه مزه ش، فوناد عارفی راسپاردبو، باسه که له مالی بورهان به گی جاف کرا که فوناد عارفم دیت، پیمگوت: "کاک فوناد برو هه ول بده، ئیمه نامادهین له گه ل مه لا مسته فا پیکبینه وه"، نه وکاته مه لا مسته فا وه زعی شلوق بو، ره زامه ندی ده بریبو .

ئیمه ره ئیمان و ابو، ماده م حکومت ناماده یه، شتیگ بدات، با پیکه وه بین، نیستا ناشتیبه که هه یه، نه گه ر ئیمه له ناوخوماندا یه کبین، ره نگه حکومت ئوتونومیشمان بداتی .

بێگومان حکومەت هەوڵی ئەم هەوڵەشی بیستبۆوه، پێیان ناخۆشبو، هەروەها کێشەوهی خۆبێندکارانی ئێمه له کۆنگرەهێ خۆبێندکارانی عێراقدا له سەر مه سه له ی که رکوک و په یوه ندیمان له گه ل میسر و جه مال عه بدولناسر، ئەمانه هه موی خال بون، وایکرد سه دام حوسین به سەر خه ته که ی دۆستی ئێمه دا، له ناو به عسدا، زال بیت.

به یانی ۱۱ ئازاری ۱۹۷۰

*** کهواته نه وه خو ناماده کردن بو بۆ به یاننامه ی ۱۱ ئازار، بۆچی به عس به یاننامه که ی له گه ل بارزانی مۆرکرد و له گه ل ئیوه نه یانکرد؟**

- حکومەت باسی به یانه که ی له گه ل ئێمه کرد، له ناو خۆیاندا باسیان نه کرد، له گه ل کێ مۆری بکن؟ نه وه بو له گه ل بارزانی مۆریان کرد. ئەگەر له گه ل ئێمه مۆریان بکردایه، نه توانرا بلێین که مه لا مسته فا ته واونه بو، به لام که له گه ل نه وان کردیان نه وه بو ئێمه سیاسیه ن ته واوبوین.

به عسییه کان، دوا ی به یانی ئازار، هه لۆیستیان به ته واوی له ئێمه گۆرا و که وتنه دوژمنایه تیمان، له سلیمانیه وه دهستیان پێکرد و نه وشیروان مسته فایان حوکمدا به ئیعدام و ئیتر نه وشیروانمان شارده وه لیان، کورپیکیان ئیعدام کرد به ناوی (جه مال نه حمه د - کۆچەر) به بیانوی نه وه ی که به پیلانی نه وشیروان بۆمبای فری داوه ته قوتابخانه ی سانه وی کچانه وه له سلیمانی که له راستیدا دروستکرا بو، ته نها مه به ست ته شقه له کردن بو به ئێمه .

مامۆستا ئیبراهیم نه وه وخته زۆر نه خۆش بو، توشی نه خۆشییه ک بو بو، هه ر زه عیف نه بو، هه یچ چاره یه کی نه بو، هه رچی دکتۆری به غدا هه بو بردمانه سه ری عیلاجیان نه کرد، ناچار بوین ناردبو مان بۆ له ندهن، له بیرمه که چۆن ناردمان بۆ له ندهن، نه وه له ماله وه که وتبو، رۆژیک سه دام هات بۆ سه ردانی بۆ ماله وه و من له و کاته دا له وی بوم، گوته ئه وه بۆ مامۆستا ئیبراهیم نانێرن بۆ له ندهن؟ منیش گوتم ئێمه فکرمان له وه نه کردۆته وه، گوته باشه سه ینی پاسپۆرت و

بېداوېستېيه كانى بۆ جېيه جى ئەكەين و پاشان گوتى تۆ خۆشت وەرە بۆلام .
بۆ بەيانى كە چوم پاسپۆرتى بۆ ئامادە كەردبو، هەندىكىشى پارەى بۆدانابو،
بەراستى نەمزانى چەندبو، خستبويه زەرفىك و لى نوسىبو "لەگەل سلاوى
جىگىرى سەرۆكى ئەنجومەنى بالاي شۆرش"، دواى ئەو مامۆستا ئىبراھىمان
نارد بۆ لەندەن .

* ئەوكاتە بەياننامەى ۱۱ ى ئازار بە سەرکەوتنىكى سىياسى گەورە ئەژمىردا بۆ گەلى
كورد، ئىوہ وەك هېزىكى كوردى هەتۆنستان چى بو؟ سەرەراى ئەوہى كە ئەو بەياننامەيه
نەمانى سىياسى ئىوہى لەگەل خۆى هېنابو؟
- ئىمە بېيارماندا، پشتگىرى بەيانى ئازار بکەين، سەرەراى ئەوہى كە ئىمە
وہك حېزب زيانمان لىكرد، بەلام بۆ كورد سودى هەبو، بۆيه دژى نەوہستان،
ئەوہبو لە چەند ژمارەيهكى رۆژنامەى نوردا پشتگىرىمان دەربىرى .

پەراوێزەکان:

۱- تەیب بەرواری، ئیستا لە هۆلندا نیشتەجینە و یەكەم کارمەندی دبلۆماسی کورد بو لەوەزارەتی دەرەوی عێراقی، کە لە سالی ۱۹۸۸ وازی لە کارەکەمی هینا و چوهریزی پێشمەرگەمی یەکیتهی نیشتمانی کوردستانەوه، دواي رزگار کردنی عێراق گه‌رايه‌وه سه‌ر کارکەمی و دواهه‌مین پۆست، بالوێزی عێراق بو لە جۆرجیا، ئیستا خانەنشینه.

۲- چەند سه‌رچاوه‌یه‌کی جیاواز باسی هاوکاری ده‌زگای هه‌ولنگری ئەمریکی ده‌کات کە رۆلی گرنگی هه‌بوه‌ له‌ کوده‌تای به‌عسیه‌کاندا، چهنده‌ها سه‌رچاوه‌ قسه‌کانی عه‌لی سالح سه‌عدی "ئه‌مینی نه‌و کاته‌ی سه‌ری سه‌رکردایه‌تی ناوه‌ندی حیزبی به‌عس" پشت راست ده‌کهنه‌وه، کە له ۱۱/۱۱/۱۹۶۳ ده‌ریاره‌ی رۆلی ئەمریکه‌کان له‌ هینانی به‌عسیه‌کاندا بۆ سه‌ر ده‌سه‌لات له‌ به‌غدا و گوتویه‌تی "ئیمه‌ له‌ پێشه‌وه‌ی نه‌و شه‌هنده‌فه‌ریوین کە ئەمریکه‌کان لێیان ده‌خوړی" هه‌ر له‌و باره‌یه‌وه‌ وه‌زاره‌تی دەرەوی ئەمریکا له ۸ شوباتی ۱۹۶۳ بروسکه‌یه‌ک ده‌ئیرت بۆ سه‌فاره‌ته‌کانی له‌ نەندن و ناوچه‌ی ناوه‌راست کە تێیدا هاتوه‌، کە ئەم حکومه‌تی نه‌و ولاتانه‌ دلنیا بکه‌نه‌وه، حکومه‌تی تازه‌ی عێراق، حکومه‌تیکی به‌عسیه‌ و ناوه‌رۆکیکی نه‌ته‌وه‌یی هه‌یه‌ و دۆستی کۆمۆنیسته‌کان و جه‌مال عه‌بدولناسر نه‌، داوايان لێبکه‌ن، لێدوان نه‌دن، کە کاری خراب بکاته‌ سه‌ربارده‌وۆخی عێراق - (سیاسه‌ الولايات المتحدة الامريكية تجاه العراق في عهد الزعيم عبدالکریم قاسم - ۱۹۵۸- ۱۹۶۳ - د.سنان سادق حسین الزیدی ۲۰۱۳- ل. ۲۷۲، ۲۹۷.

۳- پارتی به‌سه‌رۆکایه‌تی بارزانی، موحسین دزبان پێشنیاز کردبو بۆ وه‌زیر، به‌لام کاتی وه‌زیری بالی مه‌کته‌بی سیاسی دا‌نرا، نه‌و ناوی خۆی کشانه‌وه (التيارات السياسية-سلاح خراسان) ل. ۱۷۱.

۴- رۆژنامه‌ی نور، رۆژنامه‌یه‌کی رۆژانه‌بو، کە له ۲۶/۹/۱۹۶۸ وه‌ رنگه‌ی ده‌رچونی پێدرا، مه‌کته‌بی سیاسی پارتی، یان کۆمه‌له‌ی مامۆستا نیه‌راهم نه‌حمه‌د و جه‌لال تاله‌بانی، پشتگیریان ده‌کرد. خاوه‌نی ئیمتیاز و سه‌رنوسه‌ره‌کانی بریتی بو‌ن له: عومه‌ر ده‌بابه‌، حیلمی عه‌لی شه‌ریف، کەمال محی‌دین، نور یه‌کینک بو له رۆژنامه هه‌ر گرنه‌گه‌کانی نه‌و سه‌رده‌مه، کە رۆژانه ۳۰ تا ۴۰ هه‌زار ژماره‌ی لێده‌فروشا، کۆمه‌له‌ی رۆژنامه‌نوس و نوسه‌ر و رۆشبه‌یری عه‌ره‌بی نه‌و سه‌رده‌مه تێیاندا ده‌نوسی، له‌وانه‌ کازم سه‌ماوی، فایق به‌تی، عه‌زیز سه‌باهی، محمه‌د حامد، سادق نه‌زدی.. رۆژنامه‌که‌ تا ۱۱ نازاری ۱۹۷۰ به‌رده‌وام بو. (الموسوعة الصحفية الكردية في العراق. د. فائق بطی) ل. ۳۲۸.

دیه کی کوردستانی ئیران له گه‌ل چه‌ند ئه‌فسه‌ریکی ئیرانی - ته‌موزی ۱۹۶۴

ته‌موزی ۱۹۶۴ - هه‌مه‌دان

له گهَل چهند سهرکردايه تيه کی پارتي له تاران ۱۹۶۴

تاران- نه یلوی ۱۹۶۴ لای راست؛ حیلمی عهلی شریف،
عیسمهت شریف وانلی، مام جهلال، د۰که مال فواد

۱۹۶۷ کەلار لە راستەووە؛ عەزیزگورگە، ؟، نەقیب حەمە سألح، قادر بەردەسپی،
 زەبیحی، ھەمزە ئاغای پشەدەری، ئەحمەد حەمەمین ئاغای دزەیی، مام جەلال، ..؟
 شیخ لەتیف بەرزنجی، عەباس حوسین

یادی نەوڕۆزی ۱۹۶۹ - سەلمان پاک نزیك بەغدا

ئاشتبونەوہ و تیکہ لبونہوہ

هه لۆیستی بارزانی له دواى ۱۱ ی نازار

* دواى ۱۱ نازار هه لۆیستی بارزانی به رامبهه به نۆوه چى بو؟

- پاش ماوه يهك، مه لا مسته فا ناردى به شوین مندا، فاخرمیرگه سورى نارد، فاخرمیرگه سورى په یوه ندى پۆه كردم و گوتى: "مام جه لال نه مه وئى بيم بو زیاره ت و راسپارده ی جه نایى بارزانیم پێیه"، منیش گوتم به خیربیت، گوتم: كه ی دیت؟ گوتى: سه ینى، گوتم: كه واته سه ی نیه ره وئش له مالى ماموستا ئیبراهیم به یه كه وه نان نه خوین، نه ویش گوتى زۆر باشه .

كه فاخرهات ۱۰-۱۲ كه سی له كه لدا بو، زۆر ریزمان لیگرتن و دواى نان خوادن، گوتى: "وه لالا دو قسم هه یه پیم خو شه به ته نیا بیهكین"، چوین جیا بوینه وه و گوتى: "مه لا مسته فا ناردومی بو لای تو، گوتویه تى: به جه لال بلن بیت بو لام، هه ندیک قسه هه یه پێی نه لیم، وه عدى نه ده من وه عدى پیاو، نه گه نه گه یشتینه نه نجام به سه لامه تى، بگه رپته وه"، گوتم: "فاخر من تو به پیاو نه زانم و به قسه شت نه كه م، له سه ر مسلولیه تى تو نه وه ش نه كه م، به لام به شه ره فت نایا مه لا مسته فا به راستى نامگریت؟" گوتى: "به شه ره فم به راستیتى و ناشتگریت".

* نه مه كه ی بو كه فاخیر میرگه سورى هات بو لای نۆوه؟

نه مه له ۷ ئابى ۱۹۷۰ دا بو، حكایه تىكى خو شه هه یه هه مویت بو نه گتیره وه، به فاخیرم گوت، به قسه ی تو نه كه م و دیم، با پرسىك به براده ران بکه م و رای نه وانیش وه رگرم، نه وه بو براده رانیش ره زامه ندیان نیشاندا .

فاخر گوتى، من خو م دیم له كه لندا، فاخرهات و منیش به ۵-۶ چه كدارى خو مانه وه له كه ل فاخیر رویشتم بو لای مه لا مسته فا، كه چوین بو لای مه لامسته فا له ره واندى تپه رین ته ماشامان كرد خه لك راوه ستاون، سه عدون غیدان و مورته زا چه دیسى لای مه لا مسته فا نه هاتنه وه، مه سعود و ئیدریس و دکتۆر مه محمود هه تا نه وئى به رپیان كردن .

فاخير خيٽرا چو به مه سعودي گوت: مام جه لالم له گه لدايه و نه وان هاتن خوا حقه مه سعود و ئيدريس به گه رمي به خيٽره اتنيان كردم و دكتور مه محمود زور به ساردي و به عاسته م دهستيكي دامئ و منيش به ساردي دهستيكم دايه . سه عدون غيدان و نه وان زور په شوكان، كه منيان بيني و گوتيان: "نه وه چ ده كه يت ليٽره"؟ منيش گوتم: "نه ي ئيوه چي ده كه ن ليٽره"؟ گوتيان: "ئيمه هاتوين بو سه رداني بارزاني"، زوريان پيناخوشبو به دم و چاوياندا دياربو، وهك بو نه وان جه لال بيت و بو من حرام!

ناشتبونوه وي بارزاني له گه ل مه كتوبي سياسي

* وانا چوني تو سه ره تاي ناشتبونوه وي ئيوه بو له گه ل بارزانيديا؟

- و ابو، كه ئيواره گه يشتينه باره گاي بارزاني نه وه نده مان زاني بارزاني هات و چاك و چونه كي گه رمي له گه ل كردم، سامي عه بدولره حمان و كوپه كاني بارزاني همويان دانيشتون و زور به گه رمي به خيٽره اتنيان كردم. مه لا مسته فا روي تيكردم و گوتي: "جه لاله شيت، تو نه بوايه ده ميك بوايه ليٽره بويتايه، فرمو نه ها چيت به سهر من هينا و چيت به سهر خوت هينا"؟
دوايي به جه ماعه تي گوت: "من و جه لال، كونه ره فيقين، بوخومان نه چينه نه م ژوره، قسه ي تايبه تيمان هه يه".

مه لا مسته فا گوتي: "جه لال راسته، كه كاتي وه زيروي داخليه و نه وان تو يان ديوه زور په شوكاون و ره نكيان زور تيكلچوه"؟ نه و كاته سه عدون غيدان وه زيروي ناوخو بو، منيش گوتم: "كام وه زيروي داخليه؟ وه زيروي داخليه ي جه نابت يان وه زيروي داخليه ي عيراق"؟ گوتي: "نا نا سه عدون غيدان، بو هي من كييه"؟ دكتور مه محموديش زوري پيناخوش بو، ديار بو مه سعود و ئيدريس بويان گيٽر ابو بويه وه . زورجار نه يگوت له عنه ت له جه لاله شيت و ره فيقه كاني، كه نه وان توشي خه لكي وايان كردم! نه و كاته دكتور مه محموديان خوش نه ده ويست، گوتم باشه نه وه دوايي قسه ي ليده كه بين ناخو نه وه خه تاي كي بو.

چوینه ژوره که و دهستی به قسه کردن کرد، مه لا مسته فا عاده تیکی هه بو، شتیکی چهند جاریک نه گوته وه، نه بوایه دهنگ نه که ی هه تا لی نه بیته وه. کۆمه لیک قسه ی کرد، که ئیمه چیمان کردوه و چیمان گوته و له و جۆره قسانه. نه و هه مو قسه کانی خۆی کرد، که لیته وه، منیش گوتم: "زۆر به گرنگی نازانم نه و قسانه بلیمه وه، به لام هه موی خه تای یه ک ئینسان بو که ناوی مه لا مسته فای بارزانیه!" من کۆمه لیک بیره وه ریم هینایه وه یادی له وانه مه سه له ی سه نکه سه ر، گوتم: "تۆ واتکرد، خه تای تۆ بو ده نا نه وه نه ده قوما، ناخرجار فوئاد عارقم نارد بۆلات" هه مو نه و قسانه م کرد، گوتی: "به لی نه و قسانه ی تۆش راسته"، له به ره وه گوتی: "باشه ئیستا نه لیت چی؟" گوتم: "من هاتومه بۆلای جه نابت تۆ نه لیت چی؟" گوتی: "باشه جه لال تۆ ره ئی خۆت بلی، منیش گوتم ئیمه ئیستا حیزبکی بچکۆله یین و جه نابیش حیزبکی گه ورهت هه یه، ئیمه ش دینیه وه له کوردستان له ژیر قیاده ی تۆ حیزبایه تی خۆمان نه که یین، وه ک حیزبی خۆمان". من لیم پرسی "بۆچونی ئیوه چیه؟ ئایا نه م ریکه وتنه ی ئازار سه ره که وئ و مه سه له ی ئیمه به ره و کوئ نه رواه؟" نه ویش گوتی: "چهند خالیک هه یه گرنگه که بیزانیت:

یه که م: به عسیه کان به راستیان نییه، نه وه فرت و فیله لیمان نه که ن، من زۆر به ترسناکی نه بینم، خۆم قهت وه کو نه مرو له خه ته ردا نه دیوه، خه لک وانه زانی، ئیمه سه رکه وتوین، به لام من وای نابینم.

دووهم: به ئیبراهیم نه حمه د و عومه ر ده باب به لی، نه وانه خۆیان به سیاسی نه زانن به لام هه یه له دنیا نازانن، وه لالا وه بیلا وه تیلا، نه و رۆزه ی مسته فا له به غدا هه لده واسرئ و له سیداره نه دریت دهستی راستی ئیبراهیم نه حمه د هه لواسراوه، دهستی چه پی جه لاله شیت هه لواسراوه، نه ولاتریش عومه ر ده باب به یه، ئیوه خراپ له وه گه یشتون، ئیمه چاره نوسمان پیکه وه به ستراره و نه و حکومه ته دژی هه مو کورده".

من نه و خاله زۆر کاری تیکردم، ته حلیله که یم پهن راست بو، له گه ل دلی خۆم نه گونجا و ته حلیله که ی چو به دلما، راستی نه و ته حلیله ی وای لیکردم، گوتم: تۆ نه لئی چی بکه یین؟ گوتی: "من نه لیم ببینه وه یه ک حیزب"، گوتم: "من قبولمه، به لام نازانم براده ران نه لئین چی"، گوتی: "من وه عدیکت نه ده مئ، جه لال تۆ نه و هه واله به ره وه بۆ براده ران و نه وان قانع بکه، که ببینه وه. من چۆن وه ختی خۆی له زه مانی هه مزه یارمه تی ئیوه مدا دژی هه مزه و نه وان، نه مجاره ش به هه مان

شیوه یارمه تیتان ئە دەم دژی ئەمانە ی خۆم و پاش ماوێه کی تر حیزب ئە دەمه وه دەست ئێوه" ، منیش گوتم: بابە ئیمە نامانە وی حیزب لئ بستینینە وه، هەریه که به پیتی لیتاتویی خۆی .

پاشان گوتم: "باشه، من ئیستا موافه قهت ئە کهم، به لام ئەمه ته نهها رهئی خۆمه، رازیم له سه ره که خستن، به لام ئە چه مه وه به براده ران ئە لیم" ، گوتی: "من تۆم زۆر لا گرنگه و کاتی خۆشی له بیرته جا به بیرری هینامه وه که نامه یه کی بۆ نویسیم" ، من ئە وه مه له بیر چو بۆ وه، بۆت بگێرمه وه که کو ده تا که ی کرد، ئە وه ره نگه کاغه زه که ئیستا لای کاک که مال فواد مابیت، من ئە و کاته له زێوی بوم، نامه یه کی بۆ نویسیم، ئە ئی: "وه ره بۆ لام، له گه ل جه ماعه تی مه کته بی سیاسی مه پۆ و ئە من ئە وه مه و تۆم وا خۆش ئە وی، وا مو حته ره می له لام، وه ره بۆ لام، وه ره بۆ لام، وه ره بۆ لام، سێ جاری واینوسی بو، له پاشان ئایاته که ی نویسی بو که نوح به کورپه که ی خۆی ئە ئی (یابنی ارکب معنا ولا تکن مع القوم الکافرین)".

ئە وه سه رده مه، ئە و نامه یه ده نگه دا بۆ وه و مه شه ور بو، نامه که بلا و کرایه وه و گوتی: "له بیرته وه ختی خۆشی کاغه زم بۆ نار دیت و به قسه ت نه کردم، ئیستا ش وه ره وه" ، منیش گوتم: "باشه ئاخ ره ئە ز به نی منیش ته جروب به یه کی تالم له گه لئا هه یه که هاتینه وه له ئیران وه عدی شه ش مانگت داینی، که چی دوا یی خه لکت نارد بمان کۆژن و عه لی حه مدیش به وجۆ ره رۆیش ت و هه ندی شتت دژی ئیمه کرد" ، مه لا مسته فا حاشای لیکرد که شتی وانه بوه و بۆ کۆشتن نه بوه و چۆن من دهستم بچیته تۆ؟ خۆ نه مو ئیرا بلیم فلان که س خۆی بۆی گێرپینه وه .

منیش گوتم: "با بچینه وه لای براده ران و قسه بکه ین، ئە و کاته ئاگا دارت ئە که مه وه" ، کورپه کانی له وی بون قسه ی خۆشی ئە کرد و گوتی: "جه لال ئە لێن ژنت هینا وه" ، ئە و کاته هیرۆ ده ستگیرانم بو، گوتم به ئی وه لالا ئە ز به نی هینا وه، گوتی: پیرو زبیت "چۆنیت له ماله وه ئازای، تر سنۆکی" ؟ منیش گوتم: "وه لالا ئە ز به نی (الناس علی دین ملوکهم) دهستم بۆ مه لا مسته فا درێژ کرد، جه نابی بارزانی چۆنه ئیمه ش هه مومان له سه ر رینگای ئە وین" ، ئیتر هه مو دا یانه قاقای پیکه نین و مه لا مسته فاش پیکه نی و رۆیش ت و عوبه ی دی کورپی که له وی دانیش تبو گوتی: "جه لال هینستا شه ویکی پێ نه چوه وه ده ستت کرده وه به به زم" ، گوتم: "کاکه گیان جه نابی بارزانی له کۆنه وه ئە ناسم، وه ک خۆی فره موی ره فیقی قه دیمین، ئیستا ئە و لوتقه ی کرده له گه ل من، له کوئی بچرا وه، له وی گری ئە ده مه وه، خۆ له سه ره تا وه ده ستی پێ ناکه مه وه" ، ئیتر بو به پیکه نین .

مەلا مستەفا، گوتی: "چەند رۆژمان لە لا ئەبی؟" منیش گوتم: "چەند ئەفەرموی لاتان ئەبم و چەندیش زوتر بچمەو و بۆلای برادەران ئەوەندە باشە و کەیفی خۆشتە چەند ئەلیت." گوتی: "باشە بە کەیفی خۆت بکە، چەند جارێکی تریش یەکتەر ئەبیننەو."

ئەو شەو لە وێ مامەو و سەبەینێ نیوەرۆ لەسەر خوانی خۆی نانی دامێ و عوبید و مەسعود و لوقمان و ئیدریس ئامادەبون، فاخیر میزگەسوری دەوری ئیجابی هەبو لە ئامادەکردنی سەفەری مندا، ئەویش گوتی: "ئیمە نەخشە یەکمان هەیە، ئەو لیژنەی مەرکەزیە بگۆرین و حەبیب و دکتۆر مەحمود بگۆرین، زۆر لییان تورپە، ئیستا ئەم سەردەمە سەردەمی پیاوی نیشتمانپەرورە لەگەڵ عەرەب"، ئاخر مەلا مستەفا ئەوێ هەبو بۆ هەرسەردەمە خەڵکیکی ئەویست، بۆ نمونە ئەگەر پەیوەندی لەگەڵ روس بەهێز بکردایە، ئەوا دارا توفیقی ئەنارد، ئەگەر لەگەڵ ئینگلیز بوا، ئەوا شفیق لاینی ئەنارد، ئیستا مەسەلەن لەگەڵ عەرەب پێک هاتوین، ئەوا پیاوی وەکو ئیمەیان ئەوێت کە پەیوەندی عەرەبیمان هەیە و لەگەڵ عەرەب باشین و لەناو عەرەبدا ناسراوین.

بەراستی لەو بوارانەدا زۆر زیرەک بو، ئیتر من دو، سێ رۆژ مامەو و زۆر ریزیان لیگرتم و خەڵکی زۆرم بینی پاشان رۆیشتەو و چومەو بەغدا.

* کاک مەسعود بارزانی ئە بەرگی سێهەمی کتێبە کەیدا باسی ئەو کردووە، ئێوێ دوای بەیانی ۱۱ ئازار ویستوتانە لەگەڵ بارزانی ناشت بینیووە و (رهشید) ناویکتان ناردووە بۆ لای بارزانی؟ ئەو رهشید ناوێ کێیە؟

- ئەمە دورە لە راستیەو، وەک بۆم باسکردیت موبادەرە کە لە خودی بارزانی خۆیەو بو، ئیمە کە سمان نەناردووە و لە سەرەتادا ئاشتبونەو مان نەئەویست و هیچ بریاریشمان نەبو کە لەگەڵ مەلا مستەفا ناشت بینیووە، بەلکو بریارمان وابو، کە خەباتی سیاسی بکەین و دابەشبین بەسەر دەرەو و ناوێو، بارزانی خۆی موبادەری کرد وەک بۆم باسکردیت.

* ئەو ئەو رهشید ناوێ کێ بو کە ئێوێ ناردوتانە؟

- ناوی وام لەم بارە یەو نەبیستو.

هه‌لۆه‌شان‌دنه‌وه‌ی پارتی دیموکراتی کوردستان (مه‌کتەبی سیاسی)

* دوا‌ی گه‌رانه‌وه‌ت له‌لای بارزانی، هه‌لۆه‌ستی براده‌رانی نیوه‌ چی بو؟

- دوا‌ی گه‌رانه‌وه‌م، کۆبونه‌وه‌مان به‌ براده‌رانکرد و دوا‌یش کۆنفرا‌سی‌کمان به‌ست و له‌ کۆنفرا‌سه‌که‌دا بریارماندا، خۆمان حل بکه‌ین، پێش نه‌وه‌ ناوی خۆمان گۆری بو (پارتی شو‌پشگێ‌پی کوردستان).

له‌ ۱۵ تشرینی یه‌که‌می ۱۹۷۰دا مامۆستا ئیبراهیم و عومه‌ر ده‌بابه‌ و عه‌لی عه‌سکه‌ری چون بو‌ لای مه‌لا مسته‌فا و پێش نه‌وه‌ی پێکهاتن ئاشکرا بکری‌ت، خالی پێکهاتن له‌سه‌ر بناغه‌ی نه‌سه‌تی به‌شدا‌ری سه‌ی یه‌ک له‌هه‌مو ده‌زگا‌کانی حیزیدا و له‌ رێکخراوه‌ پێشه‌یه‌یه‌کان و جه‌ماوه‌رییه‌کان بی‌ت، جگه‌ له‌ لیژنه‌ی مه‌رکه‌زی، گوتیان لیژنه‌ی مه‌رکه‌زی کۆنه‌بی‌ته‌وه‌ و کۆنگره‌یه‌ک نه‌به‌ستین و مه‌لا مسته‌فاش وه‌عدی داوه‌، له‌ ماوه‌ی سا‌لیکدا کۆنگره‌ نه‌به‌ستین و له‌ وێش وه‌عدیاندا که‌ به‌ پێی که‌فائەت کاره‌کان وه‌ریگێ‌ری‌ت.

نه‌وه‌بو ئێمه‌ کۆنفرا‌سی خۆمان به‌ست و له‌ کۆنفرا‌سه‌که‌دا بریاری هه‌لکردنماندا و ته‌سدیقی رێککه‌وتنه‌مانه‌که‌مان کرد^(۱).

مه‌لا مسته‌فا، زۆر ده‌وری باشی نواند بو‌ ئاسانکردنی رێککه‌وتنه‌مانه‌که‌ و سامی عه‌بدولره‌حمان و دکتۆر مه‌حمودیش کۆسپیان دروست نه‌کرد.

به‌یانه‌ هاوبه‌شه‌که‌، ده‌وری هه‌بو له‌ ئاسانکردنی پرۆسه‌ی پێکهاتندا، کورپه‌کانی مه‌لا مسته‌فا هه‌لۆیستیان ئیجابی بو.

به‌یانه‌که‌ به‌ ره‌زانه‌ندی هه‌ردولا نوسرا، ئێمه‌ به‌یانه‌که‌مان ناونا (ئینزیمام). حکومه‌تی عێراق نه‌و رێککه‌وتنه‌ی زۆر پێناخۆش بو، هه‌تا له‌بیرمه‌ رۆژیک من و عه‌لی عه‌سکه‌ری چوین بو‌ لای سه‌عدون غێدان، سه‌عدون غێدان زۆر زیره‌ک نه‌بو، زۆر له‌شت نه‌ده‌گه‌یشت پلاریکی زۆر گه‌وره‌م لێدا که‌ هاتینه‌ ده‌ری عه‌لی عه‌سکه‌ری گوتی ما‌لت کا‌ول بی‌ چیت پێوت؟ به‌لام نه‌و تێنه‌گه‌یشت،

چوینه ژوره وه، سه عدون غیدان گوتی: "کاک جه لال من پرسیاریکم هه یه، به لام بهینی خۆمان بیت، چونکه ئیستا بهینمان باشه له گه ل مه لا مسته فا، چون جه ماعه تیکی ئینسانی و وه تهنی پیشکه وتوخوازی وه کو ئیوه نه توانن له گه ل مه لا مسته فا پیکبێن و پیکه وه بژین؟" منیش گوتم: قسه یه کت بۆ بکه م؟ گوتی به لئ، گوتم: "کوردیکی سوری هه یه، ناوه کهیم له بیرچوبو، نه وه خته له به عدا بو، له دانیشتنیکدا مامۆستا ئیبراهیمی دیبو گوتبوی چون ئیوه شه پی مه لا مسته فا نه که ن و نه وه گوره ی کورده، نه وه کابراهیه دوا ی بازار هاتبو بۆلای مامۆستا ئیبراهیم، نه یزانی ئیمه خه ریکی ریککه وتنن له گه ل مه لامسته فا، گوتی: ئیوه چون نه توانن له گه ل نه وه پیاوه پیکبێن. چونکه مه لا مسته فا عه شائیره و کۆنه په رسته که نه وه رویشته له مامۆستا ئیبراهیممان پرسی، نه وه نه لئ چی؟ نه ویش گوتی: "وه لّاهی پیاو نازانیت له گه ل نه وه سه گبابه چی بکات؟ پیکدیین نه لئ بۆ پیکدیین! پیکنایهین، نه لئ بۆ پیکنایهین؟" نه منیش هه مان مه سه له م بۆ نه وه گێراهیه وه و گوتم: "نازانین له گه ل نه وه سه گبابانه چی بکهین، شه پ نه کهین، نه لئ بۆ شه پ نه کهین، ریک نه کهوین، نه پرسن بۆ ریککه وتون" بیگومان خۆی نه گرتوه، به لام نه وه تینه گه یشت و دایه قاقای پیکه نین و گوتی "والله صدق کاکه جه لال!"

* راسته که ئیوه چونه وه لای بارزانی، مامۆستا ئیبراهیم له به رده می بارزانی و عه لی عه سه کهری و عومه ر ده بابا ده گوتبوی: ئیمه هه له بوین و کوردایه تی و نیشتمانپه روه ری له لای تۆوه بووه؟

- من شتی وام نه بیستوه .

* دوا ی هه لکردنی حیزبه که تان، چاره نوسی ئیوه چیی لیه اتا، کارتان له گه ل بارزانی کرد، یان بۆچونی جیاواز هه بو له نیوتاندا؟

- که پیکه اتینه وه و به یانه که ده رچو، مه رچی مه لا مسته فا نه وه بو، ئیمه چه ند که سه یکمان لای نه وان بین. زه بیحی و حیلمی قبولیان نه کرد، مامۆستا ئیبراهیم و عومه ر ده بابا و عه لی عه سه کهری و من، قبولمان کرد که بچین بۆنه وئ، نه وشیره وان مسته فاشمان برد بۆنه وئ، چونکه نه وشیره وان مه حکوم بو به ئیعدام له سه ر حادیه سه که و لای خۆمان داماننا هه تا ته رتیبی نه وه ی بۆ نه کهین، بینیرین بۆ ده ره وه، نه و پینجه مان چوینه وه خزمه ت بارزانی، دانیشینه وه .

* ئەوئ چىتان ئەكرد، ئەتان توانى بە سەربەستى بچولتتەوه؟

- ماوئەك لەوئ مائنەوئ، بەراستى مەلا مستەفا هېچ لە مەرجهكانى ئىمەى جىبەجئ نەكرد، زۆرتر لە ژىر چاودىرىدا بوين، هاتنى خەلكيان بۆ لای ئىمە قەدەغە كرىبو، جگە لە خۆيان و ئەوانەى كە خۆيان ئەيانوئست كەسى تر نەى ئەتوانى بىت بۆلامان.

پتر لە سالىك تىپەرى هېچ بەلئىنئىكيان جىبەجئ نەكرد، برىار بو كۆنگرە بىبەسترى و ئىشمان پئ بدرىتەوئ، ئەوئش نەكرا.

كە هەولئ لەناوبردنى مەلا مستەفا لە ۲۹ ئەيلولى ۱۹۷۱ دا درا، لەو كاتانەدا حكومت چەند كەسىكى نارد، كە خۆيان تەقاندەوئ بۆئەوئ مەلا مستەفا بكورن، دوائى دەرەكوت كە سەدام لە پشت ئەو كارەوئبو، بەلام لە سەرەتادا حاشايان لئكرد.

بارودۆخى كوردستان و ناو پارتى كارىگەرى زۆرى نەبو لەسەر مەلا مستەفا بۆ ئەوئ هانى بدات، كۆنگرەك بىبەستىت و بەپئى لئياتوئى ئىش لەناو ئەندامانى پارتىدا دا بەشبات و دەورئك بدرىت بە ئىمە، بۆئە ئىمە لەوئ وەك دەست بەسەر ما بوئەوئ.

* مەسوود بارزانى لە كئىبى "بارزانى و بزوتنەوئى رزگارئخوئى كورد"، بەرگى سئبەم، بەشى دووم ل. ۶۰ دەنوس: كاتئ بائى مەكتەبى سىياسى لەگەن بارزانى تىكەلاو بوئەوئ، عومەر دەبابە و عەلى عەسكەرى گوتوئانە، كە ملىونئك و ۴۰۰ ھەزار، كە دەكردە نزىكەى ۴ ملىون و ۲۰۰ ھەزار دۆلار ديار نەماوئ و لای تۆ و ماموستا ئىبراھىم بوئ؟

- دەربارەى پارە، يەكەم: يەك فەلس لای من نەبوئ، پارەى حىزب لای عەبدولرەحمان زەببى و عومەر دەبابە بوئ، لای ماموستا ئىبراھىمئىش نەبوئ، دووم: پارتى بە درىزائى تەمەنى خۆى ملىونئك و چوار سەد ھەزارى نەبوئ، چونكە حكومەتى عئراق مانگى پەنجا و ھەشت ھەزار دىنارى يارمەتى حىزب ئەدا، بۆئە شتى وا بە هېچ شتوئەك نەبوئ. دەربارەى دارائى، پئوئستە ئەو راستىە بلئىم، كاتئ پارتى دىموكراتى كوردستان حەل بو ھەندئ پارەى ھەبو، ھەندىك لەو پارەى كە (پانزە ھەزار) دىنار بو لای من بو، بە ئاگادارى ماموستا ئىبراھىم و عومەر دەبابە و زەببى دانرابو، من ئەو پارەىم زۆرتى لە كۆمەلئى چالاكيدا سەرفكردوئ.

سه‌راه‌تای ریکخستنی کۆمه‌له‌ی ره‌نجده‌رانی کوردستان (کۆمه‌له)

* که ئەتافزانی ئێوه ناتوانن رۆلتان هه‌بیت له کاری سیاسی ناو پارتیدا و زۆریه‌ی ده‌رگاگانان لێ داخراویو، بۆ بیرتان نه‌کردوهه جموجۆلیکی سیاسی تازه‌ی هاوچه‌رخ دروست بکه‌ن؟ - به‌لێ ده‌ستمان پیکرد، ئه‌وکاته به‌ دزییه‌وه ده‌ستمانکرد به‌ دروستکردنی کۆمه‌له، دوا‌ی له‌ مه‌سه‌له‌ی دروستکردنی کۆمه‌له‌دا به‌تایبه‌تی بۆت باس نه‌که‌م، من کۆمه‌له‌ بوم، ئه‌و سه‌رده‌مه‌ نه‌وشیروان مسته‌فاش کۆمه‌له‌ بو، به‌لام کۆمه‌له‌یه‌کی فه‌عال نه‌بو، وه‌ک شه‌ریک شعور وابو.

مامۆستا ئیبراهیم و عومه‌ر ده‌بابه‌ و عه‌لی عه‌سکه‌ری نه‌یان ئەزانی من کۆمه‌له‌م، له‌به‌رئه‌وه له‌ خۆم ئەترسام که هه‌مو ده‌قیقه‌یه‌ک که‌شف بێم ئه‌و کاته به‌ دانیایه‌وه له‌لایه‌ن پارتی و مه‌لا مسته‌فاوه ده‌کوژرام.

هه‌روه‌ها بۆمان ده‌رکه‌وت، مه‌لا مسته‌فا ده‌ستی کردۆته‌وه به‌گرێدانه‌وه‌ی په‌یوه‌ندی له‌گه‌ڵ ئێران و ئیسرائیل و ئه‌مه‌ریکا، ئه‌و سه‌فه‌ره‌ی دکتۆر مه‌حمود و ئیدریسیش له‌ حوزه‌یرانی ۱۹۷۲ دا بۆ ئه‌مه‌ریکا و بینینی ریشارد هیل‌مسیان سه‌رۆکی سیا (CIA)، هۆی ساردبونه‌وه‌ی په‌یوه‌ندی ئیمه‌ بو له‌گه‌ڵ مه‌لا مسته‌فا، چونکه ئه‌وکاته ئه‌و په‌یوه‌ندیانه، به‌ تایبه‌تی په‌یوه‌ندی له‌گه‌ڵ ئه‌مریکا و شا به‌و جۆره، هه‌رکس بیکردایه به‌ کفر دانه‌را^(۱).

* که ئێوه نه‌و سیاسه‌ته‌تان به‌ دڵ نه‌بو، بۆچی له‌ناو پارتی و لای بارزانی مانه‌وه و ده‌رنه‌چون، لایه‌نی که‌م حیزبیکێ تریان دروست بکردایه له‌ ده‌ره‌وه‌ی پارتی؟

- ئه‌وه‌ی په‌یوه‌ندی به‌ منه‌وه هه‌بو، من بیرم له‌وه نه‌کردوه له‌وێ نه‌مێنم، ئه‌وه‌بو پاش نزیکێ دو سال ئیجازه‌م له‌ مه‌لا مسته‌فا وه‌رگرت که سه‌فه‌ریکی ده‌روه‌ه بکه‌م بۆ چاره‌سه‌رکردنی نه‌خۆشی هێرۆ، له‌و سه‌فه‌ره‌ی ده‌روه‌دا من

نه گه پامه وه و نامه يه کم بۆ مه لا مسته فا نوسی گوتم: "له دهره وه نه ژيم و دژايه تی ئیوه ناکه م، خه ریکی خویندن و ژيانی خۆم نه بم، تکاشم وایه، به هه مو قسه يه ک دهریاری من باوه رنه که یه ت، (اذا جاءکم فاسق بنبا فتبینوا ان تسیبوا قوما بجهالة) فتسبحوا علی ما فعلتم نادمین)

حه ز نه که م بزانی من وه ختی خوۆشی، پیم خوۆش نه بوه له گه ل تۆ تیکچین و شه ری تۆ بکه ین، به لکو ناچار کراین، ئیستاش پیم خوۆش نیه له گه ل تۆ تیکچم، به لام قه ولبو له ماوه ی شه ش مانگ تا سالتیک هه ندی چاکسازی بکریت، نه وه دوساله هیچت نه کرد، له به رنه وه من له دهره وه نه بم، هه ر ئیشیکی جه نابت یا شوپش له سه ر من بوه ستیت من ناهیتلم په کی بکه ویت و به نه نجامی نه گه یه نم". ئیدریس و مه سعود کاغه زیان بۆ نوسیم که مه لا مسته فا مانه وه ی منی له دهره وه پی خوۆشنیه، منیش وه لامم دانه وه و گوتم که هه ر کاریکی نه وان هه بیته له دهره وه، نه وا بۆیان نه که م.

من له دهره وه مامه وه، براده ران لای مه لا مسته فا مانه وه، کاک نه وشیروانیش پیتشر دهریازبو، چوبو بۆ نه مسا. عومه ر ده بابه و ماموستا ئیبراهیم و عه لی عه سه کری له وئی مانه وه. منیش له به یروته وه چومه فه ره نسا و دواپی میسر و سوریا، دواپی له فرسه تیکی ترده بوته باس نه که م.

ئاوړیک له شه ری ناوخوا و هاوکاری له گه ل حکومه تدا

* ئیوه هه نووستی خوتان له ۱۹۶۶-۱۹۷۰ چون هه نده سه نگینیت که هاوکاریتان له حکومه ت وه رده گرت بۆ شه ری بارزانی؟

- نا نه وه له ئویسته به باش نازانم، نه وه شتیک بو به ناچاری کردمان، بۆ نمونه، ئیمه سالی ۱۹۸۲ له گه ل حکومه تی عیراق گه فتوگومان کرد، خو نه وه داخوازی ئیمه نه بو، به لکو شه قی زه مانه سه پاندی، نه گه ر به اتایه و ئیمه به مانئوانیایه حکومه ت بپوختین، نه وا بیگومان به خیرایی نه مانکرد، به لام که نه مانئوانی، بارودۆخیکی وا هاته پیشه وه، که تیدا که وتینه دانوستاندن.

شهری سالانی ۱۹۶۶ تا سالی ۱۹۶۹ مه‌لا مسته‌فا سه‌پاندی و نه‌بوایه بکرایه، ئیمه دو ریگامان له‌به‌رده‌مابو، یان ته‌سلیم بین، یان به‌رگری بکه‌ین، له‌به‌رئه‌وه هیچ چاره‌یه‌ک نه‌مابویه‌وه، ئایا ئه‌وکاره چاکتره که رویدا، نه‌خیر، ئه‌وه کاره باشه‌که نه‌بو، نه‌خیر باشتر ئه‌وه‌بو، له سه‌ره‌تاوه شهر نه‌بن، راستتر وابو ئیمه و مه‌لا مسته‌فا هه‌رکه‌سه چالاکی سیاسی خۆی و حیزبی خۆی هه‌بیت و بیروباوه‌ری خۆی هه‌بن، به‌لام که مه‌رجت به‌سه‌ردا سه‌پیندرا و یه‌کیک هات په‌لاماری دای، دو حاله‌ت دیته پیشه‌وه، یانه‌بیت بچیت له‌گه‌ل ئیران هاوکاری بکه‌یت، نه‌خیر باشتره که ئیمه به‌ته‌نیابین و پشت به خۆمان به‌ستین، ئیمه شه‌ره‌که‌مان به‌سه‌ردا سه‌پینرا، ئه‌و شه‌ره‌ی که به ویزدان‌ه‌وه وه‌ک خۆی باسم کرد، سه‌پیندرا به‌سه‌ر ئیمه‌دا، ئیمه به‌رگریمان له خۆمان و له حیزبه‌که‌مان کرد.

هیچ کاتیک ئیمه شه‌ره‌ه‌لگیرسینه‌ر نه‌بوین، له سالی ۱۹۶۷دا مه‌لا مسته‌فا شه‌ری هه‌لگیرساند و په‌لاماری داین، له سالی ۱۹۶۹ دا ته‌رازوی هیزه‌کان گۆپرا، له هه‌ندێ جیگه که ئه‌وان په‌لاماریان داین ئیمه‌ش په‌لامارمان داونه‌ته‌وه.

وه‌کو شه‌ری ئیران و عێراق وابو، یه‌که‌مجار عێراق چوه ناو ئیرانه‌وه، دوایی ئیران چوه ناو عێراق و به‌و شیوه‌یه، ئیمه هیچ کاتێ شه‌رمان نه‌ویستوه، هه‌مو جارێ هه‌والمان ئه‌نارد بۆ مه‌لا مسته‌فا، که وه‌کو بۆم گنپرایته‌وه، سالی ۱۹۶۹ سه‌ره‌رای ئه‌وه‌ی باری عه‌سکه‌ریمان باشبو، ئاماده‌یی گه‌فتوگومان نیشاندا، واتا ئیمه ئه‌و شه‌ره‌مان پنباش نه‌بو، به‌لام ناچاربوین بیکه‌ین، به رای من ئه‌و رۆژه نه‌بوایه ئه‌و شه‌ره‌ بکرایه، ریگای تر نه‌بوه!

* ئه‌و سه‌رده‌مه ئه‌و نازناوه هه‌بو که ئیوه جاشی ۱۹۶۶ان، ئه‌و ناوه چه‌ند له شونیی

خۆیابو؟

- ئیمه به‌وانمان ئه‌گوت جاشی سه‌نتۆ، خه‌لکی عام له‌گه‌ل ئیمه‌بون، زوربه‌ی شار و لادێ له‌گه‌ل ئیمه‌بون، بچوینایه هه‌رجیبه‌کیش، رزگارمان ئه‌کرد، به‌بێ موباله‌غه تا به‌یانی نازار به‌شی زۆری خه‌لک له‌گه‌ل ئیمه‌دابون، ئیمه ده‌چوینه هه‌ر جیگایه‌ک هه‌زاران که‌س چه‌کی هه‌لنه‌گرت و له‌گه‌ل ئیمه به‌رگری ئه‌کرد.

مه‌لا مسته‌فا، زوربه‌ی زۆری خه‌لکی له‌گه‌ل نه‌بو، هه‌تا نازار، ئیمه هه‌لمه‌تیکی گه‌وره‌مان له‌سه‌ربو، ئیران، حیزبی شیوعی، سوڤیه‌ت، ئیسرائیل و کۆنه‌په‌رستی کورد هه‌مو دژمان بون، به‌لام له‌ناو جه‌ماوه‌ردا پشتگیریمان زۆربو.

* باشه مام جهلال، نهگه سبهینی هه مان بارودوخی ۱۹۶۶ دوباره بیتهوه، نایا تو هه مان هه لویتست وهردهگریتهوه وکو نه و کاته؟

- نهگه بینه سه رم و بمکوژن، بیگومان، نهی چی نه کهم؟ باشه چی بکهین، من نه و پرسیاره له تو نه کهم؟ هه لبیین؟ باشه بو کوئی هه لبیین.

* من نه مام جهلالم و نه نه و کاته لئیرسراو بوم؟ کهواته تو نیستا به چاوئگی ره خه گرانهوه سهیری نه و وخته ناکهیت؟

- من هیچ ره خه به کی جدی تیدا نابینم، جگه له وهی که ئیمه ناچار بوین شتیگمان به سه را سه پیندرابو، نه بوایه یا بیکهین یا نه بیکهین، من ره خه م له پیش ۱۹۶۸ هه به، نهک دواى نه و میژوه.

* باشه نه نهگه بونونه واز له هیزی چه کدار بهینن؟ ته نیا کاری سیاسی له شاره کاندای بکه ن و شاخه کان بو بارزانی به جی بهینن بونه وهی خوتان له شه ری ناو خو پپارنن؟

- نه تده توانی له شار بمینتیه وه، چونکه به شه و نه هات و نه یکوشتی و نه یرفاندی، له کوردستان به بی خه باتی چه کدار خه باتی سیاسی نه ده کرا، ئیمکان نه بو خه باتی سیاسی روت له شاره کاندای بکریت. ئیمه نه و پیش نیازه مان بو مه لا مسته فا کرد و گوتمان، ئیمه ئامادهین، که هه مو هیزی پیشمه رگه بدهین به تو و ئیمه ته نها کاری حیزی بکهین، نه و له سه ر نه وه رازی نه بو.

* نه ده کرا حیزب هه لبومشینرتیه وه بو نه وهی کورد توشی نه و شه ره نه بیتا؟

- من ئاماده نه بوم حیزب چه ل بکه م، رهنگه تو بتوانیا به نه وه بکهیت، من ئیستاش جاریکی تر سالی ۱۹۶۸ بگه ریته وه، له خه ته نه ساسیه کان هه مان هه لویتست وهرده گرمه وه، پیش سالی ۱۹۶۸ من ره خه م هه بو، که بوم باسکردی، ئیستاش جاریکی تر لای هه رکه سیک بم، ئیستا لای تو م هاوریمانی، بزائم تو نه مکوژی سبهینی یان هه لدم له ده ستت یان نه تکوژم، نهگه ر بزائم ئیستا سلاحه دین تو به ته مای لیره من بکوژی، نهگه ر پیمکرا له پیشه وه نه تکوژم، نهگه ر پیمنه کرا هه لدم، دانانیشم لیره سه لاهه دین، به سه لامه تی بمکوژی!، له وی له کن مه لا مسته فا دانانیشم بمکوژی و خوشم به موسته حه قی کوشتن نازانم، له به ره وه هه لدم له ده ستی، خو نهگه ر بیته سه رم و پیمبکریت به رگری نه که م. به لام نایا نهگه ر پرسیاریکی تر بکهین و بلین نایا نه وه باشترین چاره سه ر بو؟

من ئەلیم نەخێر ئەوێ باشترین چارهسەر نەبو، چارهسەری باش ئەوێبو، مەلا مستەفا نەبەتە سەرمان و ئێمەش هێزی چەكدار دروست نەكەین، بۆ ئەوێ شەپێ براكوژی رونه‌دات.

شەپێ براكوژی باشترین رینگ نەبو، بەلام زۆر جار بزوتنەوێ نیشتمانی توشی هەندێ گێروگرفت دیت كە ناچاری ئەكات هەلۆیستیک وەر بگرت كە بە دلێ خۆی نەبیت، ئەو هەلۆیستە هەمیشە ئەوێ نەبە كە پلانی بۆ دانراو، یاخود وێستراو، بەلكو زیاتر هەلۆیستیک، شەقی زەمانە ئەیسەپیتن، من خۆم بە مێژی ئەو سەردەمە نالیم باشە و بە باش تۆماری ناكەم لە مێژی كوردا.

بارزانی دواى ئازار

*** رینگەوتنی بارزانی لەگەڵ ئیوێ لە دواى نازارەو، جگە لە هەلۆیستی نیشتمانی روه‌ری هیج نامانجیکى تری هەبو؟**

- بەرەئى خۆم مەلا مستەفا باش لە هەلۆیستی بەعس گەیشتبو كە بەعس بەراستی لەگەلیدا نەبە و ئەیزانی تیکە چیتەو، پێی وابو كە فرسەتە لەگەل ئێمە پێكبیتەو، چاكترین وەزە بۆ پێكهاتنەو بەحساب، ئەو سەرکەوتو و لە مەوقى هێزەوێ و ئێمە سیاسییەن شكاوین، لەبەرئەوێ ئەتوانن بە مەرجه‌كانى خۆی لە گەلماندا پێكبیتەو.

پێموايە جگە لە بۆچونى راست بۆ ئەو وەزە و جگە لە هەستکردن بە نیشتمانی روه‌ری هیج شتیكى تری تێدانەبو. دیارە من ئەمەوێ شتیكى تری پێ بلیم: هەرچی مەلا مستەفاى خۆش ئەویست لە خۆرەلات و خۆرناوا، ئامۆزگاریی ئەكرد كە لەگەل ئێمە پێكبیت، چونكە من لە بیرمە، سۆفیه‌تیه‌كان ئامۆزگاریان كرد، هەر لەو بارەوێ بۆت بگێرمەو، كابراییكى سۆفیه‌تیم لە مالى نوری عەبدولرەزاق بینى ناوی ئازارۆف بو، بەتایبەتى دواى ئازارو هاتبو من بیینی و لێی پرسیم: هەلۆیستت چیه‌ لە بەیانی ئازار؟ منیش گوتم ئەو بەیانە شتیكى باشە، هەرچەندە ئێمە وەكو حیزب زەرەرمان كردو. ئەو هەلۆیستەى ئێمەى

زۆر پێباشبو، گوتی: "ئێمە پێمان خۆشه ئێوه له گەڵ مه لا مسته فا پێکبێینه وه"، منیش گوتم ئێمهش ئه وه مان پێ خۆشه، گوتی: پێتان باشه ئێمه هه ولّ بدهین؟ گوتم به لێ، زۆرمان پێباشه .

من پێموايه هه ولّ و ئامۆزگاری سۆفیه تیش ده وری هه بو، له پاشاندا مه لا مسته فا ئه یویست هه مو ده رگایه ک له سه ر مونا فیه سه کانی دا بخت، ئه و کاته هه یچ هه یزێک نه بو له کوردستان به ره ره کانیی بکات. مه لا مسته فا پێی وابو، ره نگه ئێران یا خود لایه کی تر هه ولّ بدات له گەڵ ئێمه پێکبێت، بۆچی خۆی ئه و کاره نه کات و له گه لماندا پێکنه یه ت؟ مه لا مسته فا ئه یویست هه مو کورد له ده وری خۆی کۆبکاته وه، ئه یزانی که ئێمه هه یزمان هه یه و ئه توانین خه لک کۆبکه ینه وه، بۆیه ئه یویست به لای خۆیماندا رابکێشیت، من جگه له وانه هه یچ شتیکی تری تیدا نابینم .

* نایا به هه یزبونی کورد، له ئیستراتیجی به عسدا هه بو؟! *

- به عس، دو به عسه، من به عس به یه ک حه یزی موته جانس نازانم، بزانه تا سه دام هاته سه ر حوکم ئه وان یه ک حه یزب نه بون، به لکو چه ن دین بالّ بون، و اتا تا ۱۹۸۰ چه ند بالێک له ناو به عسدا هه بون، هه ندیک ئه یگوت با له گەڵ کورد پێکبێین و مافی خۆیان بدهین، ئه و کۆمه له ی که ئه و بۆچونه یان هه بو سه دام ئیعدامی کوردن، بۆ مه علوماتت ئێمه به هۆی جه ماعه تی به عسی چه په وه ئاگامان له و جه ماعه ته هه بو، حازم جه واد هات بۆلای من له تاران و گوتی: "به په له جه لال تو بگه رپه ره وه بۆ کوردستان، له م رۆژانه دا هه والێک دیت و منیش دیم بۆلاتان"، من له رێگا بوم ئه وانه ئیعدام کران .

ستراتیژی ته یاری سه دام و میشیل عه قله ق، له ناو بردنی بزوتنه وه ی کورد بوه، له رێگای به کاره ینانی هه یزه وه، ئه و سه رده مه دو ته یار هه بون: ته یاری عه بدولخالق سامرائی و عه بدوللا سه لوم سامه رائی، ئه مانه له گەڵ ئێمه بون و پێیان خۆشبو له گەڵ کورد پێکبێن و مافی کورد بدهن، ته یاری سه دام، هه ولّی له ناو بردنی بزوتنه وه ی کوردیان ئه دا، ئه و ئه یگوت، ئه مانه حه یزین له سه ره تادا پێویسته ئه مانه له ناو به رین، دوا یش مه لا مسته فا تا که که سه ئه توانین بیکورژین، ئه وه بو هه ولّی کوشتنیدا و خوا نه یکوشت .

✽ باشه نه گهر حکومت به یانی ۱۱ نازاری له گه ل ئیوه دا مؤر بگردایه، هه ئوستی ئیوه چی نه بو بهرام بهر به بارزانی؟

- نه گهر حکومت به یانی ۱۱ نازاری له گه ل ئیوه دا مؤر بگردایه، به دلناییه وه نه ئیم که نه و سهیته ره یه ی بارزانی کردی، نه وای ئیوه نه مانکرد و به شیوه یه کی ریکوپیکتیش، ئیوه هه میسه پامان وابو، نه گهر مه لا مسته فا له بی هیزترین کاتدا بیته، نه وای گرنگه که له گه لیدا پیکبینه وه .

ره نی زۆر له براده ران وابو، نه مه لا مسته فا ئیوه ی پی له ناوئه چیت و نه ئیوه نه ومان پی له ناوئه چیت، ئیوه پیوستین بۆ کورد وه کو حیزب، مه لا مسته فاش پیوسته، له بهر نه وه گرنگه که بگه یه شیوه یه ک له پیکهاتن .

من دلنایام نه گهر حکومت به یانی نازاری له گه ل ئیوه دا مؤر بگردایه، نه وای من یه کی کم نه نارد بۆلای مه لا مسته فا، یا خۆم نه چوم بۆلای، به مرجه بمرانیبایه نام کوریت، بۆنه وه ی له گه لی پیکبینه وه، چونکه شه پی ناوخۆ نه ده برایه وه .

✽ واتا بۆچونی ناشتونه وه له گه ل بارزانی دا، پیش ۱۱ نازار له ناو ئیوه دا هه بو؟

- سه لاهه دین، بۆ میژو هه میسه نه و بۆچونه له ناو ئیوه دا هه بو که ئیوه شه پی نه که یه، باشتره بتوانین گیروگرفته کانمان به ناشتی و به ریگای سیاسی چاره سه ر بکه یه، ئیوه وایرمان نه کرده وه که که شی ناشتی له خزمه تی ئیوه دا یه، ئالۆزی و شه پی کردن له سودی مه لا مسته فایه .

ئیمه پیمان وابو، نه گهر ناکۆکیه کان به سیاسی و به ناشتی و به خه باتی جه ماوه ری چاره سه ر بکریت، نه وای ئیمه ده بیه یه وه، نه گهر به شه پی و ته ق و تۆق بکریت، نه وای نه و ده بیاته وه، له بهر نه وه هه میسه ئیمه خه باتی سیاسیمان هه لده بژارد، مه لا مسته فاش هه میسه خه باتی سیاسی و ریگای ناشتی بۆ چاره سه رکردنی گیروگرفته کان رته نه کرده وه و چاره سه ری چه کرداری نه گرت بهر . نه و له جیاتی ناکۆکی سیاسی، ناکۆکی چه کردانه ی نه سپاند، چونکه نه یزانی، ئیمه له مه یدانی ریکخستن و فکری و جه ماوه ریدا نه بیه یه وه، خۆ نه گهر نه شمان بردایه وه، نه وای هیزکی زۆر گه وه نه بوین، به لام ناکۆکیه کانی خۆی به شه ق و به گوله و به تۆپ و به چه ک چاره نه کرد .

ئیمه زۆر خه لکمان کرد به ناویژیکه ر، هه ر له ئیرانه وه که دۆستی بو، هه تا شیخ و مه لا و چه ندین که سایه تی جیاوا زمان نارد بۆلای مه لا مسته فا، به لام بی نه جامبو .

* سه ره پي هه مو نه و كيشانه كه پوياندا، نه توانرا شهري ناوخو نه كرينت؟

به راي من نه گهر ۱۹۶۴ مه كته بي سياسي، سياسي تينكي جه كيمانه ي بگرتايه به ر و نه رمي بنواناندايه و نوري شاوه ويس و علي عه بدوللا و هه ندي له و براده رانه وا به توندره وي نه چونايه پيشه وه و به هه له ماموستا ئيبراهيميان تينه گه ياندايه، نه گهر نه ويش كه ميگ دوربين تر و نارامتر و هه مه لايه نه تر سه يري كيشه كاني بگردايه، نه و شه پهي ناوخو روي نه ئه دا، هه رچه نده مه لا مسته فا نه يه ويست، به لام نه مانتيواني به ري بگرين، وه كو بوم باسكرديت، نه توانرا كوئنفراس، يان كوئنگره يه كي هاوبه ش ببه سترايه .

پەراۋىزىمگان:

۱- دەريارەي پىرۋسەي خۇجەلكردىنى بالى مەكتەبى سىياسى پارتى ديموكراتى كوردستان، د. موخەمەد سايبىر و مامۇستا جەمال عەبدول كادىرانى ديارى ئەو كاتەي پارتى و كەمال موخىدىن، ئەندامى مەكتەبى سىياسى ھەمان پارتى، دەلېن: پارتى بالى مەكتەبى سىياسى برىارى دا كە كۆنگرەبەك بۇ مەبەستى تىكەلبونەو لە گەل بارزانى بگرت. كۆنگرەبەك لە ۱۹۷۰/۱۱/۲۷ لە بارە گاي مەكتەبى سىياسى پارتى لە شەقامى فەلەستىن لە بەغدا بە نامادەبونى ۱۰۵ ئەندام، كە نوتنەرايەتى ھەمو رىنكخستەكانى پارتىيان لە كوردستان و عىراق و دەرەوى ولات دەكرە گىرا. دو بۇچون لە كۆنگرەكەدا ھاتە كايەو، يە كىنكىان ئەو بو، لە گەل بارزانى تىكەل بن، بۇچونى دوھەم ئەو بو، حىزىكى نوى دروست بگرت، سەركرە كۆنەكانى تىدا نەبىت و ھىزى چەكدارىشى نەبىت.

لە رۆژى چوارھەمى كۆنگرەكەدا، بە دەنگى زۆر بە نامادەبون، برىارى تىكەلاوبون درا لە گەل پارتى بە سەرۋا كايەتى بارزانى، ھەرلەوى لىژنەبەك پىنك ھات كە بۇ مىكانىزمى تىكەلبونەو كە بچن بۇ لاي بارزانى و كە گەرەنەو، كۆنگرەكە بەشى دوھەمى بىبەستى و برىارى كۆتايى بدرت. دواي گەرەنەو وەفدەكە، بەشى دوھەمى كۆنگرەكە لە ۱۹۷۱/۲/۱۰ لە مالى مامۇستا برايم لە بەغدا گىرا و برىارى كۆتايى درا بە چونەناو پارتى ديموكراتى كوردستانەو بە سەرۋا كايەتى بارزانى. زۆر بەي نامادەبون ۹۳ ئەندام برىارى تىكەلبونىان دا لە گەل پارتى بە سەرۋا كايەتى بارزانى و تەنھا ۱۲ ئەندام لەوانە مام جەلال دەنگىان بۇ برىارەكە نەدا.

لە كۆتايى كۆنگرەكەدا كە بە كۆنگرەي ھوتەم ناوبرا، بەبايتىكى كۆتايى بىن مېژو دەرچو لەژىر ناوى (بەيانامەي ھەلەوشاندنەوئەي حىزى شۆرشگىزى كوردستان، تىدا ھاتبو كۆنگرە پىرسىبى چوونە ناو پارتى ديموكراتى كوردستانى قبوول كىرد وەك رىنگەبەك بۇ زال بوون بەسەر گىيانى جياخوازى و گرتنى ھەموو كون و كەلەبەرىنكى رىزەكانى گەلى كوردمان و پتەوكردى يە كىتتى بزوتتەوئەي نىشتىمانى رزگارخوازى كورد... كۆنگرە برىارى دا شاندىنك رەوانەي بارە گاي بەرپز بارزانى بكات، تا برىارەكانى كۆنگرەي بىن رابگەبەننى، شاندىكە لە گەل سەركرەكانى پارتى ديموكراتى كوردستان و لە سەرۋاشانەو بارزانى كۆبۇو، كە بە برىارەكانى حىزىمان خۇشحال بوون و لە گەل ئەندامانى شاندىكەدا تاوتونى تۆزىنەوئەي ئەو ھەنگاوانەيان كىرد كە پىويستە بگىرتتە بەر بۇ پىنكەپتەننى يە كىتتەكى پتەوى حىزى و لىژنەبەكى بالا لە نوتنەرانى ھەردوو حىزب بەسەرپەشتى بارزانى پىنك ھات)

- (مهسعود بارزانی و بزوتنه‌وهی رزگاری خوازی کورد به‌رگی سییهم، بهشی دووهم.ل. ۲۷۹).
- مه‌کته‌بی سیاسی پارتی به‌سه‌رؤ‌کایه‌تی بارزانی له ۱۹۷۰/۱۰/۱ دا، بریاریان دا که بآلی مه‌کته‌بی سیاسی تینکه‌لیان بیت. (هه‌مان سه‌رچاوه.ل. ۵۹).
- ۲- (د.مه‌حمود و ئیدریس بارزانی له ۱۹۷۲/۶/۳۰ چاویان به هه‌ریه‌ک له ریچارد هیتلمز- به‌رتۆبه‌ری C.I.A- و ریچارد که‌نه‌دی یاریده‌ده‌ری هنری کسینجه‌ر له نه‌نجومه‌نی ئاسایشی نه‌ته‌ومی ئه‌مریکی که‌وت، ئه‌مریکا بریاریدا که هاوکاری کورد بکات به‌نه‌هیننی) (دۆزی کورد له بازنه‌ی په‌یوه‌ندیه‌کانی ئه‌مریکا و عێراقدا -گۆزان نیبراهیم صالح ل. ۹۴).

**كورد و چهپهكانى ئىران و كارىگهرييان
له گۆرهپانى سياسى كوردستانى عىراقدا**

كوردی عێراق و ئێران و په یوه ندی بیان له گه ل چه په کانی ئێران

* په یوه ندی پارتهی له گه ل گروپه ئێرانییه چه په کان، به تایبه تهی له گه ل گروپی سازمانی ئینقیلابی و جه ماعه تهی ۱۹۸۸ ئاواره چون دهستی پینکرد؟

- کاکه، ئه وه دو مه سه له ی له یه ک جیاوازن، مه لا ئاواره له حیزبی دیموکراتی کوردستانی ئێران له گه ل قادر شهریف (هاشمی حق ته له ب)، سه عید کوێستانی و حسینی مه ده نی جیا بونه وه. ئه و کاته ئه حمه د توفیق که ناوی (عه بدوللا ئیسحاقی) بو، سکرتهیری حیزبی دیموکراتی کوردستانی ئێران بو. ئه مانه کۆمیته یه کیان دروست کردبو به ناوی (کۆمیته ی ساخکهره وه ی حیزبی دیموکراتی کوردستانی ئێران) که له ۱۹۶۴ دا دروست بو و ته نها یه ک سالی خایاند^(۱).

له سالی ۱۹۶۷ به هاوکاری سلیمانی موعینی، سمایی شهریف زاده، مه لا ئاواره، سه عید کوێستانی، سه ناری مامه دی و سالاری حیده ری، کۆمیته یه کیان پیکه ئینا به ناوی (کۆمیته ی ئینقیلابی حیزبی دیموکراتی کوردستانی ئێران)^(۲).

ئه و کۆمه له یه باوه ریان به وه هه بو که ئه بی له بن دهستی مالی مه لا مسته فا ده رچن و بچنه وه کوردستانی ئێران و شوپش و خه باتی خوێان له و ئی بکه ن. له پیش ئه وه ی شوپش بکه ن، گروپی چه کداری بچوک دروست بکه ن و بگه رین به ناوچه کانی کوردستانی ئێراند و خه لک هوشیار بکه نه وه.

ئه و که سانه ی به چالاکی ئیشیان ئه کرد بریتی بون له مه لا ئاواره و ئیسماعیلی شهریف زاده و سلیمانی موعینی، هه ریه که یان بۆ ناوچه یه ک دانرابون، سلیمانی موعینی، بۆ مه اباد، مه لا ئاواره بۆ سه رده شت و ئیسماعیلی شهریف زاده بۆ بانه، ئه وان ده میک بو په یوه ندی بیان له گه ل ئیمه دا هه بو.

مه لا ئاواره و قادر شهریف له کۆنه وه په یوه ندی بیان له گه ل ئیمه دا هه بو، له کاتی ناکوکی نیوان مه کته بی سیاسی و مه لا مسته فادا، ئه وان لایه نی مه کته بی

سیاسیان گرت و له گه ل مه لا مسته فا نه بون، به تایبه تی دواى ئه وه ی، مه لا مسته فا په یوه ندى له گه ل ئیران به هیزکرد و ئیمه دور که وتینه وه له ئیران و په یوه ندىمان له گه ل به غدا و قاهره دامه زراند و به هیزکرد.

ئه وان زۆرتر به لای ئیمه دا دایانشکاند، ئه وکاته ئه وانه ده ستیان کردبو به خه باتی چه کدار و پتیوستیان به هاوکاری هه بو، مه لا ئاواره، سلیمانی موعینی نارد، بینه شاری سلیمانی و ئیمه ببینیت و داواى یارمه تیمان لیکات. کاتیک سلیمانی موعینی ده گاته سلیمانی ئه که ویته ده ست شیوعیه کان، ئه وان پیمان ئه لاین که نه یه ن بۆلای ئیمه و خۆتان توشی ئه وان مه که ن، ئه وان یارمه تیتان ناده ن، وه رن ئیمه ئه تانبه یین بۆ به غدا، بۆ سه فاره تی میسری.

ئه وانیش به قسه یان کردبون و چوبون بۆ به غدا بۆ سه فاره تی میسری، سه فاره تی میسریش له ئیمه یان پرسى و گوتیان جه ماعه تیک هاتون سه ردانی ئیمه یان کردوه و ئیوه ئه لاین چی؟ گوتمان ئیمه ره ئیمان له سه ر سلیمانی موعینی باش نیه، به لام گوتمان مه لا ئاواره و ئیسماعیلی شه ریف زاده، پیاوی زۆرچاکن و ئیمه پشتیوانیان لیده که یین.

دواىی که زانیمان سلیمانی موعینیش له جه ماعه تی ئه وانه، بۆ چونیشمان له سه ر ئه و گۆرا، چونکه گله ییه که مان له سلیمانی موعینی ئه وه بو، زۆر له گه ل ئه حمده توفیق بو. که زانیمان ئه و له و جیا بوته وه و هاتۆته لای کۆمیته ی ئینقیلابی، راما ن له سه ری گۆری و گوتمان زۆرمان پى باشه ئه گه ر هاوکاریان بکه ن، به لام میسریه کان گوتبو یان ئیمه ده رسی داخوایه کانیان ئه که یین.

سولیمانی موعینی، هاتبوه سلیمانی و په یوه ندى له گه ل قاله ته گه رانی دروستکردبو، ئه ویش له گه ل خۆی هانیبویه ده ره وه ی شار و له سه ری شاخی ئه زمر، سه دیق ئه فه ندى، که فه رمانده ی هیزیکى مه لا مسته فا بو، پيشی پیگرتبو، سولیمانی موعینی له جیبه که هینابوه ده ری.

بیگومان خه به ردرا بو به سه دیق ئه فه ندى که سولیمانی له جیبه که دایه، زۆر رون نییه کئ هه واله که ی گه یانده، ده وری حیزبی شیوعی چی بوه؟ نادیاره، به لام ده وری قاله ته گه رانی دیاربو، سه دیقه ئه فه ندى چو سولیمانی موعینی ته سلیمی مه لا مسته فا کرد و مه لا مسته فا کوشتی و ته رمه که ی نارد وه بۆ ئیران و ئه وانیش ته رمه که یان له به ر مه رکه زى پۆلیسی مه هاباد هه لئاسی و گوتیان ئه وه فلانه کورپی فلانه که مه لا مسته فا له سه ر داخوایى ئیمه ته رمه که ی ته سلیم کردوینه ته وه.

ته سلیمکردنه وهی سولیمانی موعینی به ئیران، دهنگیکی هیجگار خراپی نایه وه بۆ مه لا مسته فا، ئیمه ش نه وه مان کرد به هه لآ که حیزبی شیوعی له سه ری نوسی، به لآم نه نوسی، مه لا مسته فا به رپرسه، به لکو وتاره که بیان له ژیرناوی (لمصلحة من محاربة أحرار كردستان ایران؟) نوسیبو که نه وه کاریکی خراپه، به لآم نالین کئی کردویه تی و کئی به رپرسه .

*** بۆنی نه حمده توفیق چی بو له ناو پارتیدا، په یوهندی و نزیکایه تی له بارزانییه وه له چیه وه سه رچاوه ی گرتبو؟**

- نه حمده توفیق له حیزبی دیموکراتی کوردستانی ئیراندا، دو، سن ده وری زۆر خراپی بینیبو .

یه که م: هه تا بلّی راستره ویو، هه تا بلّی لایه نگری نه وه بو، له کوردستاندا کورد ببه ستریتیه وه به نه مریکا و ولاتانی نه وروپا و روژئاواوه، هه تا نه وه بو به ناوی مه لا مسته فاوه هات بۆ به بیروت، بۆ دروستکردنی په یوهندی له گه ل نه مریکادا . دانا ئاده م شمیدت له کتیبه که یدا سوپاسی نه حمده توفیق نه کا که چون ده لیلی بوه و هیناویه تی بۆلای مه لا مسته فا .

دووه م: نه حمده توفیق کابرایه ک بو، زۆر تموحاتی هه بو، هه تا به ته مای نه وه بو که کچیکی مه لا مسته فا به ئینیت و بیته کوپخای کوردستانی ئیران .

سینیه م: نه و زۆر دزی پارتی بو له عیراق و ده وریکی زۆر خراپی بینی له نیوان مه لا مسته فا و پارتیدا . له هاندانی مه لا مسته فا، نه وه نده خراپ بو که عه لی عه بدوللا و براده رانی تر له سه نگه سه ر گیران، نه ویان دانابو به پاسه وانی زیندانه که، نه و لیپرسراوی به ندیخانه که بو .

*** نه ی باشه په یوهندی نیوه له گه ل چه په کانی ئیراندا چون دروست بو؟**

- به هه مان رینگ، نه و گروه نه وچاره به ریه کی تره وه په یوهندیان به ئیمه وه کرد، هه روه ها نه وان دهنگیان گه یاندبوه نه وروپا، جه ماعه تیک له نه وریا په یدابون به ناوی (سازمانی ئینقیلابی حیزبی توده ی ئیران)، بریاریاندا بو که نوینه ریک بنیرن بۆ لای نه وان له کوردستان، نه و نوینه ری دکتۆر (کورشی لاشایی) بو، دوایی لای ئیمه ناوی له خوی نابو (دکتۆر جه لال) .

که دکتۆر جه لال هات، من له به غدا بوم و له ویی یه کتریمان بینی زو تیگه یشتم که که مال فواد راستی کردبو، بۆ چونمان له یه ک نزیک بو، گوتی: "وه للا من هاتوم

له ریی ئیوهوه بچمهوه بۆلای مهلا ئاواره و براده رانی تر له کوردستانی ئێران، منیش گوتم: "زۆر زۆر باشه، برۆ قسه یان له گه لدا بکه و ریکیکه ون".

ئینجا چو بۆلای مهلا ئاواره و براده ره کانیان، له وکاته دا مهلا ئاواره به کیکێ ناردبو بۆلای ئیمه بۆ مه سه له ی هاوکار یکردنیان، ئیمه ش چهک و پاره و فیشه کی زۆرمان بۆناردن و پێشمانگوتن هه رچیتان ده وی ئیمه ئاماده یان هاوکاریتان بکه یان. له و کاتانه دا کۆمه لێک له گه نجه کانی ئیمه به سه رۆکایه تی نه وشیروان مسته فا و شازاد سائیب، چه ماس گرتبونی و ئاماده بون که ئیلته اقیان پێوه بکه ن و له گه لیان ئیش بکه ن. راستیه که ی ئیمه ش پیمان خراپ نه بو، به لام له وکاته دا که دکتۆر جلال چه لایان، هه م ئیسماعیلی شه ریف زاده و هه م مهلا ئاواره ی بینیبو. که گه رایه وه ره ئیکێ زۆر باشی له سه ریان له لا دروست بو بو، بۆچونیان وابو که نه وانه کۆمه لێک گه نجی زۆر باشن، هه تا کاغه زیکێ ئیسماعیلی شه ریف زاده ی بۆمن هینابو، وا بزانه ئه و نامه یه م هه رماوه .

ئیسماعیلی شه ریف زاده، زۆر به دۆستانه وه له نامه که یدا باس ئه کات و ئه لێ: "پتیوستمان به ئامۆژگاری سیاسی و هاوکاری ئیوه هه یه"، چه ند پرسیاریکێ لیکردبو ده رباره ی باری سیاسی دنیا و ناوخۆ و شه یری پێشمه رگانه، ئه و پرسیارانه ی که ئه و رۆژه گرنگبون، منیش ۳۰ لاپه ره م بۆ نوسی، به لام به داخه وه ئه و نامه یه دوا ی شه هید کردنی ئیسماعیلی شه ریف زاده له ته ره که یدا گیرا و ئێران کردی به به لگه یه ک دژ به من.

هیشتا ئیمه په یوه ندیمان به ته وایی له گه ل ئێران نه پچرابو، مامۆستا ئیبراهیم له تاران وه هاتبوه وه به غدا، عومه ر ده بابه یان دیبو، هه ره شه یان لیکردبو و گوتبویان: "نامه ی جلال تاله بان ی گیراوه، ئه و ده ست له کاروباری ناوخۆی ئێرانه وه ئه دات، ئیمه رانا وه ستین و پیتان ئه لێین: وه للامی بچیته باوه شی عه بدولناسریش ئه یکوژین".

کاک عومه ریش، خۆی ئاسایی گوتبوی: "ئیمه ش ئه گه ر شا بچیته وه ناو سکی دایکیشی ئه یکوژین"، عومه ر ده بابه ش هه ره شه که ی ئاوا گه وره کردبوه وه و بوه قه ره له نیوانیاندا.

په یوه ندى له گه ل كوردستانی ئيران

* نهو هاوكاريه سياسي و پيشمه رگانه ی نيوه له گه ل نهو گروه چه پانه ی كوردستانی ئيراندا، چندی خایاند و له چ ناستيگدا بو؟

- ئيمه په یوه ندى سياسيمان هه بو، به لام پيشمه رگانه كه متربو، نه وه بو كه ئيمه په یوه ندىمان له گه لدا كردن و يارمه تيمانندان، نه ختی بوژانه وه، به لام به داخه وه دو شتی خراپ رویدا، شه هیدبونی ئيسماعیلی شریف زاده و مه لا ناواره و ته سلیم كرده وه ی سلیمانی موعینی بوه هوی دامر كاندنه وه ی بزوتنه وه كه یان، به شه هیدبونی نه وان، بزوتنه وه كه كوتاییهات و په یوه ندى ئيمه ش له گه لیاندا ته واو بو. مه لا مسته فا، سولیمانی موعینی كوشت و حكومه تی ئیرانیس مه لا ناواره و سمایلی شریف زاده یان كوشت، نه وانه ی كه له گه ل نه وان بون و مابونه وه هه له اتن و هه ندیكيان هاتنه لای ئيمه و بون به پيشمه رگه له به كره جو، نزيكی ۱۰۰ كه سيك نه بون، دوايی زياديانكرد، ئيمه به ته مابوين بياننيرينه وه بو كوردستانی ئيران، چونكه ژماره شيان زياديكرد.

هاتنی دكتور جه لال، هویك بو بو دروستكردنی په یوه ندى چه پی ئیرانی له گه ل ئيمه، نه وان وهك سازمانی ئينقیلابی حيزی توده، روژنامه یه كيان دهرته كرد به ناو (توده) و له گه ل خوی چند دانه یه كي هینابو، ئيتر له وكاته وه سه ره تاي دوستایه تی نئوانمان دهستی پيكرد.

دكتور جه لال گيرايه وه، گوتی: "جه ماعه تيك له ئيمه چونه ته كوبا و ته دريبيان كرده، چه زنه گه ين نه وان بگه رينه وه و ئيلتحاق بكن به بزوتنه وه كه ی ئيرانه وه"، ئيمه ش گوتمان: "به خيريین به سه رچاوان".

كاتی نه وان گه يشتن، ئيسماعیلی شریف زاده و مه لا ناواره هه ردوكيان شه هید بوبون، بویه نه وان نه یان توانی وهك پيويست ئيلتحاق به بزوتنه وه كه وه بكن، بویه ناچاربون لای ئيمه بميننه وه و ژماره یان زیاتر له ۳۰ كه س نه بو. به مانه وه ی نه وان په یوه ندى نئوانمان زیاتر به ره و پيشه وه رویشت، به كه مجار

گوتیان، پیمان باشه که تدرییمان پییکه، منیش چاکترین ماموستای خومان (عریف حمید) که به حمید رهشاش ناسراویو، رامسپارد چون تدرییمان پییکات.

ئواره هاته وه لام به تهنیا و گوتی: "مامه نه وانه هه مو شتیک نه زانن بوخویان تدرییمانکرده، نه وه بو خوشاردنه وه یه"، وه لا منیش پیمگوتن، "نه وان هه مو تدرییمانکان نه زانن؟" به پییکه نینه وه گوتیان: "به لی ئیمه له کوبا تدرییمانکرده". بهوشیوه یه لای ئیمه مانه وه و باره گامان له به کره جو بو دانان و چاپخانه به کمان دانن و دهستیانکرد به چالاک و په یوه ندی له گه ل ئیران، هه رچه نده خه لکیان لیگرا و نیعدامکرا، بیگومان مانه وه یان له لای ئیمه ته ئسیری فیکری هه بو، چونکه ئینسانی زور چاکبون، پیایوی روناکبیربون، زوریان خویندنی بالای زانکویان ته واوکردبو، زور خاکی و میلی بون.

له گه ل کومه لیک روشنیری سلیمانی، دوستایه تیان په یداکرد، وهک نه وشیروان مسته فا، شازاد سائیب، به کر حسین و مهمودی مه لا عزیزهت و هه ندی براده ری تر. به وه و یه وه دوستایه تی و په یوه ندی له گه ل دیوی ئیران گه شه یکرد، هه تا جاریکیان له بیرمه که چریک (جاشی شا) له گه ل جه ماعه تی بارزانی هاتنه سه رمان، له هه له بجه هه ندیک له چریکه کانمان نه سیرکردن و هیناماننه وه، نه وان چون بینیانن، نه وه بو هه ندیکیانیان ناسینه وه، خه لکی کام جیگان له ئیران؟ دواپی ره سمیان گرتن و بلایانکرده وه.

* بۆچی په یوه ندیتان له گه ل گروپه نوپوزسیونه کانی تری ئیرانی په یدا نه کرد؟
- به هوی نه وانه وه په یوه ندیمان له گه ل (فدراسیونی دانشجویان ایران در خارج کشور)⁽⁷⁾ په یداکرد، نه وکاته فیدراسیون به شی زوری سازمانی ئینقیلابی بون، به لام جگه له وان خه لکی تریشی تیدا هه بو، وهک جه ماعه تی به ره ی میلی و هه ندی که سی ناسراوی تر، په کیکیان پیناساندین به ناوی (حه سه نی ماسالی) ئیستاش دوستمانه و کابرایه که له ئلمانیا نه ئی، و ابزانم دواپی گروپیکی له ئیران دروستکرد و بو په رله مان خوی هه لبژارد، ده رچو، به لام قبولیان نه کرد.
نه وه خته نه و لیپرسراوی به ره ی میلی بو له روزه لاتی ناوه راست و به هوی یارمه تی ئیمه وه هاته عیراق و دواپی چو بو لوینان و ئینجا بۆلای فه له ستینه کان. له پاشاندا کومه لیک هاتن پیتیان نه گوتن (گروپی فه له ستین) گروپی فه له ستین نه وانه بون، نه یانویست بچن بو فه له ستین، له ئیرانه وه هاتبون که بین بۆلای ئیمه

و له لای نیمه وه بیاننیزین بۆ فه له ستین، نه وه بو له ریگا گیران و هه ندیکیمان
 رزگارکردن و هه ندیکیان بئ سهروشوین بون.
 نه وه ی راستی بیت، نه وکاته نیمه وامان ناو ده رکردبو که هیزیکه چه پره وی
 دژی شاین له بهر نه وه زوربه ی هیزی دژ به شا روی نه کرده نیمه .

* نه و کاته شا نیمام خومهینی ده رکردبو، نه ویش له نه جه ف نیشته چی بو، نایا
 په یوه ندیتان له گه ئیدا هه بو؟

- نه وکاته په یوه ندیمان نه بو، ئیرانه کان هاتن و باسی نایه توللا خومه ینیان
 بۆ نه کردین، نه وکاته نایا توللا خومه ینی له نه جه ف بو، نیمه شتیکی نه وتومان
 له سه ر نه ده زانی، تا سازمانی ئینقیلابی و حه سه نی ماسالی هاتن و پتیان
 راگه یاندین که خومه ینی رو حانییه کی وا گه وه و به ریز و ئینقیلابیه و زوریان
 مه دحکرد.

نه وان هه وائی نه وانیان له روژنامه ی خو یاندا بلاوئه کرده وه، من زور چاکم
 له بیره به هوی حه سه نی ماسالییه وه، په یوه ندیمان کرد به سه ید مسته فای کوری
 خومه ینییه وه که له وئ شه هیدکرا،⁽⁴⁾ جاریکیش سه ید مسته فا هات بۆ به غدا و
 له وئ بینیم و قسه مانکرد و وه عدم پیدا که نیمه ناماده ی بۆ هاوکاریکردنیان،
 نه گه ر خه لکیان ده وئ ته دریبیان پئ ده که ین، یان بۆیان بنیینه وه بۆ دیوی
 ئیران، نه وه سه ره تابو بۆ دروستکردنی په یوه ندی له گه ل نیمام خومه ینیدا.

نه وکاته له عومانیش بزوتنه وه یه ک هه بو، له گه ل نه وانیش په یوه ندیمان
 په یدا کرد، له عومان حیزبیک په یدا بو به ناوی (حزب العمال الیمنی) نه وانیش ۲۰
 - ۳۰ که سیان هاتن بۆلامان و ته دریبیمان پیکردن و چه کمان دانئ که برۆنه وه له
 چه به ل نه خزهر شوپش هه لگیرستین و هاوکاری چه ماعه تی زه فاربکه ن.

دوایی دکتور کورشی لاشایی چه لای نه وان، وه ک کرێکاریکه ئیرانی کاری
 نه کرد، چونکه نه وان عاده تیکیان هه بو نه چون خو یان نه کرد به کرێکار و کاریان
 نه کرد، نه وه بو دوایی لاشائی گیرا و له زیندان روخاو و خیانه تی کرد، چه سه ر
 ته له فزیونی ئیرانی. نه م گروپه کاریگه ری فیکری زوریان له سه ر نیمه هه بو،
 ده رباره ی بلاوکرده وه ی بیروباوه ری ماوتسیستۆنگ، چه ند وتاریکیان له گو فاری
 رزگاریدا بلاوکرده وه، زوربه ی وتاره کان دکتور ئیبراهیم نه ینوسی، ناوه راستیه که ی
 (دکتور عه لی سادقی) یه، بنه ماله که ی به ره گز کوردی خو راسانن، نه وانه
 کۆمه لیک برای تیگه ییشتوبون، وه ختی خو ی هه مویان له ده ره وه خو یندبو یان و

برایه‌کی دکتۆریکی ناوداری دلّه و خوۆشی دکتۆری فیزیکی ئه‌تۆمی بو .
 دکتۆر ئیبراهیم وتاره‌کانی به فارسی ئه‌نوسی و نه‌وشیروان مسته‌فا ته‌رجه‌مه‌ی
 ئه‌کرد بۆ کوردی و له‌ گۆفاری رزگاری بلّوده‌بۆوه، چه‌ند وتاریکی تێدانوسی، واتا
 گۆفاری رزگاری ئه‌و سه‌رده‌مه، تاکه‌ گۆفار بو له‌ عێراقدا، به‌ ئاشکرا بۆچونی
 چه‌پی تێدا بلّونه‌کرایه‌وه .

وه‌ختی خوۆی من و نه‌وشیروان پێکه‌وه‌ چه‌وین بۆ لای عه‌بدوللا سه‌لوم
 ئه‌لسامرائی، بۆئه‌وه‌ی ریگامان بدات، گۆفاریک ده‌ربه‌کین، به‌لام ره‌قابه‌ هه‌بو،
 نه‌وشیروانیش گوئی: "وه‌للا ره‌قابه‌ی له‌سه‌ری من نایکه‌م!" عه‌بدوللا سه‌لومیش
 گوئی: "برۆ قه‌یناکه‌ خوۆت وه‌کیل به، ره‌قابه‌مان ناوێت"، شازاد سائییش بو به
 سه‌رنوسه‌ری گۆفاره‌که‌ که‌ به‌ (رزگاری) ناوی ده‌رکرد.⁽⁹⁾

ئهو گروپه‌ ده‌وریان هه‌بو له‌ دروستکردنی په‌یوه‌ندی ئیمه‌ و چین و هه‌ولیاندا
 که‌ ئهو په‌یوه‌ندییه‌ قول و توندبیت. په‌یوه‌ندی ئیمه‌ له‌گه‌ل ئه‌وان ئه‌وه‌نده‌ باشبو،
 زۆرچار نازاد هه‌ورامی ته‌عیلقیکی هه‌بو ئه‌یگوت: "من گه‌یشتمه‌ته‌ ئه‌و قه‌ناعه‌ته‌ی
 که‌ مام جلال بچێته‌ قوتبی شیمالییش، براده‌رانی سازمانی ئینقیلابی، ئه‌چن و دو
 چادری به‌رامبه‌ر هه‌ل ئه‌ده‌ن و له‌گه‌لیدا ئه‌میتنه‌وه‌".

دوای شوێشی ئێرانیش، به‌ینمان زۆرباشبو، له‌ سه‌له‌کانی هه‌فتادا، من له
 بیروت بوم زۆر هه‌ولم بۆدان و به‌ فه‌له‌ستینییه‌کانم ناساندن، له‌لای دکتۆر جۆرج
 هه‌به‌ش و نایف هه‌واتمه‌ و هه‌مو هێزه‌کانی لوبنان و له‌ پاشاندا به‌ لیبیه‌کانیشم
 ناساندن .

من زۆری هێزی به‌ره‌ره‌کانی ئێرانیم به‌ لیبیه‌کان ناساند، هه‌تا هه‌سه‌نی
 ماسالی که‌ به‌ناوی به‌ری میلییه‌وه‌ کاری ئه‌کرد، من بردم بۆ لیبیا .

هه‌روه‌ها موجه‌دینی خه‌لقیشم به‌ لیبیه‌کان ناساند، به‌لام ئه‌وه‌بو موجه‌دین
 بون به‌ دوه‌شه‌وه‌، به‌شه‌ مارکسیه‌که‌ گروپی (په‌یکاریان دروستکرد، هه‌روه‌ها
 من زاواکه‌ی ئیمام خومه‌ینی (ئایاتولا ئیشرافی)یشم به‌ لیبیه‌کان ناساند .

هه‌تا جارێکیش له‌ لیبیا دایه‌نه‌وه‌ به‌چاوی محمه‌دی مونه‌ززیدا، گوتیان ئیوه
 جه‌ماعه‌تیکی بیوه‌فان له‌گه‌ل په‌کیتی نیشتمانیدا، هه‌مو ئه‌و یارمه‌تیانه‌ی که‌ له
 ئیمه‌تان وه‌رگرتوه‌، هه‌موی به‌هۆی ئه‌م زاته‌وه‌بوه‌، ده‌ستیان بۆ من راکێشا که
 له‌وئ دانیشتبوم، گوتیان: "ئهو مام جلاله‌ هاته‌ لای ئیمه‌ و باسی ئیوه‌یکرد
 و گوئی ئایاتولا‌ی خومه‌ینی زاتیکی گه‌وره‌یه‌ و ئیوه‌ی به‌ ئیمه‌ ناساند، که‌چی
 ئیوه‌ش ئیستا وا مامه‌له‌ی له‌گه‌لدا ئه‌که‌ن".

هیزی ئۆپۆرسیونی ئیرانی به و شیوهیه په یوه ندیمان له گه‌ل ئیمه باش بو، تا شوپشی ئیران رویدا، که شوپشی ئیران هه‌لگیرسا، جه‌ماعه‌تی سازمانی ئینقیلابی بون به حیزی ره‌نجبه‌ران و نئوانمان هه‌ر باشما‌بووه، هه‌روه‌ها له‌گه‌ل (چریکه‌های فیدائی خه‌لق) که (ئه‌شره‌فی دهقان) لئپرسراویان بو، په‌یوه‌ندیمان باشبو تا جیابونه‌وه‌یان.

حمادی شیبانی، نوینه‌ری چریکه‌کان بو له‌ دهره‌وه، ئه‌و له‌ مائی ئیمه‌ وه‌کو کوری مائی لیهاتبو، دواش یه‌کێک بو له‌ تیکۆشه‌ره‌کان، تا پیش چه‌ند سالێک له‌گه‌ل جه‌ماعه‌تی فیدایی ئه‌قه‌لییه‌ت مابووه، تا‌کو ئیستاش هه‌ر دۆستمانه‌ و په‌یوه‌ندیمان به‌رده‌وامه‌، تا پیش راپه‌رینیش، که له‌ یاخسه‌مه‌ر مابوینه‌وه‌ ئه‌وانیشمان له‌گه‌لدابون.

* نه‌ی په‌یوه‌ندیان له‌گه‌ل موجهیدی نه‌ی خه‌لق چۆن بو؟

- مجاهیدین که بون به‌ دو به‌شه‌وه، راستیه‌که‌ی ئیمه‌ پشتیوانی لایه‌نه‌ مارکسیه‌که‌مان کرد، راستیه‌کت پی‌ بلیم، ئه‌ویش لایه‌نه‌ مارکسیه‌که‌ی، بون به‌ (په‌یکار) به‌ینمان له‌گه‌ل‌ئاندا زۆرباشبو، هه‌تا که لیدران و ته‌فروتونا بون. ئه‌وان دوا‌ی چریکی فیدائی و موجهیدین به‌ هیزترین گروپ بون، بۆ نمونه‌ یه‌ک کریکاری نه‌ناسراوی سهر به‌وان له‌ تاران خۆی هه‌لبژارد، ئه‌و کابرا نه‌ناسراوه‌ توانی ۸۸ هه‌زار ده‌نگ به‌ئینت، دياره‌ جگه‌ له‌ خۆیان که‌س ده‌نگی بۆ نه‌دا، ئه‌وه‌ نیشانه‌ی هیزی ئه‌وان بو، به‌لام دوا‌ی تیکشکان، هه‌ندیکیان گیران و هه‌ندی ئیعترا‌فیان کرد و هه‌ندیکیان کوژان.

ئیمه‌ په‌یوه‌ندیمان له‌گه‌ل لایه‌نه‌که‌ی تر‌دا نه‌بو، چونکه‌ ئیمه‌ پشتیوانی ئه‌وانمان کردبو لایه‌که‌ی تر ساردبون له‌گه‌لماندا، دوا‌ی ئینقیلابی ئیرانیش، ئیمه‌ له‌گه‌ل موجهیدین په‌یوه‌ندیمان کزبوو.

پەراويزمگان:

۱- نەحمەد تۆفيق، كە ناوہ راستيەكەي سەيد عەبدوللاي نيسحاقى، كورپى سەيد حەممە نەمىنى قەسابە، لە مەھاباد لە ۱۹۳۱ دايكبوہ، خانەوادەيەكەي ناسراوى تىكۆشەر بون، لە سەرەتاي لاوتتەيەوہ، چۆتە ناو كارى سياسىيەوہ و بوہ بە ئەندامانى حيزبى ديموكراتى كوردستانى نيران، لە ۱۹۵۹ دا پەناي ھىتاوہ بۆ كوردستانى عىراق. لە حيزبى ديموكراتدا، دو بال ھەبون، ئەم سەكردايەتى بالى راستيكردوہ و پەرى سەندوہ. بارزانى و كۆمەلنىك سەرۆك خىل پالېشتى نەحمەد تۆفيقان كرد و وەك سكرتيرى حيزب ناوى دەرکرد و قاسملۆش كىشەي لە گەل بەغدا ھەبو، ناچار عىراقى بەجەھىشت و بەرو چىكۆسلۆفاكيا رۆيشت. دواي ماويەك روداوەكان ھەلگەرانەوہ و نەحمەد تۆفيق، كوردستانى بەجەھىشت و چوہ بەغدا و قاسملۆ ھاتەوہ كوردستان و بوہ سەركردەي ناسراوى حيزبى ديموكرات، رژىمى بەعس نەحمەد تۆفيقان زىندانى كرد، بە تۆمەتى پەيوەندى لە گەل نيران و دواي ئەشكەنجەي زۆر لە زىندانى نەبو غرىب بى سەروشون كرا.

۲- سلىمانى موغىنى لە ۱۹۳۵ لە مەھاباد لە دايكبوہ و باوكى وەزىرى ناوخۆى كۆمارى مەھاباد بوہ، لە ۱۹۵۲ دا چۆتە تاران بۆ خوئندن و خەباتى خوئندكارانەي كردوہ، و دواي ۳ سالى بەندكراوہ و لە ۱۹۵۹ دا ھاتۆتە كوردستانى عىراق و پاش ماويەك گەراوئەتەوہ زىدى خۆي. لە ھاتنىكىدا بۆ كوردستانى عىراق، لە ۱۹۶۸ دا لەلەين قالە تەگەرانىەوہ دەگىرئت و پادەستى پارتى ديموكراتى كوردستان دەكرئت و ئەوانىش بە كوژراوى تەسلىمى نيرانى دەكەن و نيرانىش تەرمەكەي بە شارەكانى كوردستاندا بۆ چاوترسى دەگىرئت.

- سلىمانى شەريف زادە، لە ۱۹۴۲ دا لە خىزانىكى بازارگان لە دايكبوہ، خوئندنى لە مەھاباد و تاران تەواوكردوہ، ھەر لەو كاتەوہ دەستىكردوہ بەكارى سياسى لە نيران خوئندكارە چەپەكاندا. لە ۱۹۶۴ لە گەل چەند ھاورىيەكەي، دىنە كوردستانى عىراق و دواي ۳ سالى دەگەرنەوہ بۆ خەباتى سياسى بۆ كوردستانى نيران و تا لە ۱۲ مانگى بانەمەرى (مايسى) ۱۹۶۸، كابرەكەي جاش خەبەرى لىندا و شۆتەكەي نەدۆزنەوہ و خۆي و چوار ھەفالى دەكەونە شەروہ بەرامبەر بە ھىزنكى زياتر لە ۵۰۰ ژەندرمە، لە كۆتايىدا ھەر ھەمويان شەھيد دەكرئن.

- مەلا ناوارە، نارى مەلا نەحمەدى شەلماشى بو، كورپى مەلا نەحمەدەمىنى ھەمەوئەند و لە گوندى شەلماشى ناوچەي سەردەشت لە ۱۹۳۴ لە دايكبوہ، لە مزگەوتەكانى كوردستان گەراوہ و خوئندوئەتى، ھەر لە گونەكان ھەولنى داوہ خەلك وريا بكاتەوہ و ھانىيانىدات بۆ مەيدانى خەبات و تىكۆشان، لە ۱۹۶۶دا

- له گه‌ل هاورنکانی تری حیزی دیموکرات گه‌راوتهوه بۆ کوردستانی نێزان و دهستی کردوه به خهبات تا به فیل له گوندی دیوالاند ده‌ستگیر ده‌کریت و له ۱۹۶۸/۵/۱۰ له گه‌ل دوو هاورنی تری له شاری سه‌ردهشت نیعدام ده‌کرین. (کاروانیک له شهیدانی کوردستانی نێزان، که‌رم حیسامی ۱۹۷۱)، بنکه‌ی پێشه‌وا.
- ۳- چه‌تری رنکخواه چه‌پ و دیموکراته‌کانی خوندکارانی نێزانی دژی شا بون له دهرهوه.
- ۴- مه‌سه‌فای خومه‌ینی له شاری قوم له نێزان له ۱۹۳۰ دا له دایک بو، ساواک له نه‌جه‌ف، له ۱۹۷۷/۱۰/۲۳ دهرمان خواردی کرد.
- ۵- گو‌فاری رزگاری، یه‌که‌م ژماره‌ی له ۱۹۶۹/۴/۲۰ دهرکرا، ۱۵ ژماره‌ی لینه‌رچو، ناخر ژماره‌ی له ۱۹۷۰/۳/۲۷ بو.

کارکردن له‌ناو فه‌له‌ستینیه‌کاندا

ژیانی ناو فلهستینییه کان

* له هاوینی ۱۹۷۲ چوپته دهرهوه و پاشان له لوینان و سوریا و له ناو جهوی عهره بی و فلهستینییدا ژبایت، له گه ل فلهستینییه کان به گشتی و بهر هی میلی فلهستینی به تایبه تی کارت نه کرد، تا ههره سهینانی شورش، چیتکرد و چی فیربوت له و ماوه یه دا؟

- به لئ، ئه وهی راستی بئ، تو هه ندی مه سه له ت تیگه ل و پیکه لکرد له پرسیاره که تدا، جارئ په یوه ندی من له گه ل (جه بهی شه عبی) ئه گه ریته وه بو سالانی دامه زانندیان، و اتا بو سالی ۱۹۶۷، ئه وکاته جه بهی شه عبی دابه ش نه بو بو به جه بهی شه عبی، جه بهی دیموکراتی و به جه بهی شه عبی قیاده ی عامه، ئه حمد جبریلیشیان له گه لدا بو. من په یوه ندیم له گه ل هه مویان باشبو که دابه شیش بون، په یوه ندیم له گه ل هه رسیکیان به باشی مایه وه، هه م له گه ل دوکتور جورج، هه م له گه ل نایف هه واتمه و هه م له گه ل ئه حمد جبریل.

من زنجیره یه ک وتارم له گوشاری (الهدف) جه بهی شه عبی بلاوکرده وه، ئه وه پیش ئه وهی بچه لوینان، ئه وه ش له ئه نجامی ئه وهی، ئیمه له هه فتاکاندا دهره یه کمان بو کادیره کانی خویمان له به غدا کردوه، کومه لیک برادر له وه دهره یه دا به شداریون، له وانه فه ره یدون عه بدولقادر، فازیلی مه لا مه حمود، شه هابی شیخ نوری و جه عفر عه بدولواحید و کومه لیک تریش، نزیک سی، چل که سی ئه بون. ئه و زنجیره مو حازه ره یه ی که له وئ دابوم، له دواییدا کومکرده وه و به ناوی (به ره ی نیشتمانی) له سه ر (قوناغی خه باتی رزگاریخوازی نیشتمانی) بو، دهر باره ی ئه وهی که ئه و قوناغه چیه و پبویستییه کانی ئه و قوناغه و دهری چینه کانی کومه ل له و قوناغه دا چین؟

ئه و وتاران، له نامه یلکه یه کدا کۆکرایه وه و چاپمانکرد و جه بهی شه عبی به چوارده وتار له گوشاری هه ده فدا بلاویکرده وه، ئه وکاته غه سان که نه فانی سه رنوسه ر بو، ئه و وتاران هی زور به دل بو.

ئه و دهره یه به هاوکاری سه فاره تی چین کرایه وه، ئه وان ده وه تیکیان بو

کردین بۆ ئەو دەورەیه له بهغدا، سه فیری چین خۆی قسه ی کرد و خۆشحالی نیشاندا که ئەو دەورەیه کراوه ته وه، باسی ده وره که ی کرد و نیشانه ی به من و دۆستایه تی من له گه ل چیندا و ئەو وه خته نۆوانمان خۆشبو.

دوای ئەو له مایسی ۱۹۷۲ دا هاتمه به غدا و ئیجازه م له بارزانی وه رگرت و له گه ل هێرۆ هاتمه ده ره وه، که هاتمه ده ره وه راستیه که ی بریارم دا بو نه گه ریمه وه، چونکه دو سال به سه ر ریکه وتنی ئیمه و مه لا مسته فادا تپه پیبو، ئیمه لای ئەو بوین، به لام هیچ کاریکی نه داینی. هه روه ها من نه ترسام، چونکه کۆمه له بوم، نه وه ک به کئی ئیعترافم له سه ربکات و ئەوان ملمان به رینن.

له لایه کی تریشه وه، هیچ سو دیکم له مانه وه ی خۆم له وئێ نه ده بین، له به رئه وه من هاتمه فه ره نسا و له شاری لیۆن چومه قوتابخانه ی زمانی فه ره نسی و دو مانگم ته واو نه کردبو، ئەو براده رانه ی سازمانی ئینقیلابی نامه یه کیان بۆ نوسیم و گو تیان: "کۆرشی لاشائی گیراوه له تاران نه ترسیین ئیعدام بکریت، له به رئه وه تکایه بگه رپیره وه رۆژه لاتی ناوه راست، به لکو حمله یه کی چالاکی دژی گرتنی ده ست پێبکه ین".

من پێشتر حمله یه کم کردبو بۆ رزگاری زیندانی سیاسی له ئێران و کۆمه لێک که سایه تی وه ک که مال جونبولاتم بۆ ئەو حمله یه راکیشابو.

منیش له سه ر قسه ی ئەوان هه ستام خویندنی زمانی فه ره نسیم به جیه پێشت و چومه شام، ئەو کاته کۆتایی سالی ۱۹۷۲ بو، من له شام له ساواکی ئێرانی و موخابه راتی عێراقی سلّم نه کرده وه.

به هۆی دۆستایه تی کۆنمانه وه په یوه ندیم توندترکرد له گه ل جه به ی شه عبی فه له ستینی، ئەو سه رده مه فه له ستینییه کان مافی چه ک هه لگرتنیان له ده ره وه ی موخه یه مات نه بو، ته نها هه ندیک له ئەفسه ر و لێپرسراوه کانیا ن نه بیته، بۆیه منیش کرام به یه کیک له وه ئەفسه رانه ی جه به ی شه عبی، بۆ ئەوه ی مافی ئەوه م هه بیته، بتوانم به ره سمی ده مانچه و کلاشنکوفیش له ناو ئوتۆمۆبیلدا هه لگرم.

ئوماوه یه له گه ل جه به ی شه عبی بوم و له دوسێ به شدا کارم نه کرد، هه م دکتۆر (ودیع حداد) هاوڕیتی نزیکم بو، هه م (هانی هندی) که پیاویکی زۆر چاک و نه بیله و ئیستاش هه ر دۆسته م و پێکه وه هه م له به شی عه سه کری و له پاشاندا له رۆژنامه دا کارمان نه کرد.

دو روداوی سه رنج راکیش ده رباره ی گۆفاری هه ده ف هه یه، بۆت نه گێرمه وه، به کیکیان شایه تم زۆره و به کیکیان شایه تم که مه، به کیکیان زۆر که س نه یزانن

له‌وانه دوکتور جورج حه‌به‌شه که من به غه‌سان که‌نه‌فانیم گوت: "تۆ ئه‌کوژریتیت، ئیوه هیشتا فیری خه‌باتی نه‌ینی و خه‌باتی چه‌کدار و خه‌باتی دژی ئیسرائیل نه‌بون"، بۆ نمونه له‌و مه‌سه‌لانه‌ی، ره‌خنه‌م لیگرتیون، کردنه‌وه‌ی ئه‌و نامانه‌بو که بۆیان ئه‌هات، ئاخ‌ر چۆن ئه‌بێ ئیوه خۆتان کاغ‌ز بکه‌نه‌وه‌!

جه‌به‌ی شه‌عبی باله‌خانه‌یه‌کی هه‌بو، پێشنیازمکرد، له‌ خوارچ با براده‌ریک جه‌ارتیک دانیت بۆ پشکنینی نامه، دوا‌ی پشکنین، با ئه‌و براده‌ره بیکاته‌وه و بیهینیت بۆتان. چونکه که دوزمن زانی پشکنینی نامه هه‌یه، ئه‌وکاته هه‌ولێ ته‌قینه‌وه نادات، به‌لام که‌زانی غه‌سان که‌نه‌فانی، یا به‌سام ئه‌بو شه‌ریف که جیگری بو، ئه‌وان خۆیان نامه ئه‌که‌نه‌وه، ئه‌وا بیگومان هه‌ولێ کوشتنتان ئه‌ده‌ن. له‌ پاشان گوتم: "غه‌سان، تۆ جیگای ماله‌که‌ت خراپه، خۆشت ئوتومبیل لیده‌خوریت، ئه‌وه‌ش خراپه، به‌ ته‌حیدید گوتم ئوتومبیله‌که‌ت بۆ ته‌لغیم ئه‌که‌ن، تۆ ئه‌بێ بزانی ئیسرائیل له‌ لوبنان ئه‌توانیت زۆرکار بکات".

گوتم: "پێشنیاز ئه‌که‌م، سایه‌قیکت بۆ بگرن، با ئوتومبیله‌که‌ لای تۆ نه‌بێ، مالی تۆ له‌ باله‌خانه‌دایه، شه‌ویک دین و ئوتومبیله‌که‌ت له‌ناو خانوه‌که‌ بۆ ته‌لغیم ئه‌که‌ن"، که‌ره‌که‌شیان، شوینیکی شه‌عبی بو، گوتم: "با یه‌کیک له‌ سایه‌قه‌کانی جه‌به‌ی شه‌عبی ئوتومبیله‌که‌ت لێ بخوریت و به‌یانیا بیهینیته‌وه بۆت و تا ئیواره که ئه‌گه‌ریته‌وه ماله‌وه له‌گه‌لتابیت".

هه‌ندیک له‌وانه پێیان وابو ئه‌م کارانه سیمای بورجوازیه، تا غه‌سان که‌نه‌فانی شه‌هید بو جاریکی تر له‌ کۆبونه‌وه‌دا باس‌م‌کرده‌وه، به‌سام ئه‌بوشه‌ریف دوا‌ی ئیعترافی ئه‌کرد که من ئاگادارم کردونه‌ته‌وه، به‌و مناسه‌به‌ته‌وه ئه‌وه‌ت بۆ باسبکه‌م که له‌سه‌رچیو، به‌ به‌سام ئه‌بوشه‌ریفم گوت، ئه‌وه غه‌سان رۆیی و نۆره‌ی تۆیه، له‌به‌رئه‌وه تکایه نامه مه‌که‌ره‌وه، گوتی باشه، به‌لام به‌ قسه‌ی نه‌کردم هه‌تا پێیدا ته‌قییه‌وه. دوا‌یه که چاک بوه‌وه به‌ جورج حه‌به‌شی گوتبو، ئه‌گه‌ر به‌ قسه‌ی فلانم بکردایه، وام لێنه‌ده‌هات!

کاری زۆر مه ترسیدار

*** نایا هیچ هاوکارییه کی فه له ستینیه کانت کردوه که ژیا نتی خستبیتته مه ترسییه وه؟**

- من دو سێ کارم بۆ نه کردن، یه کیکیان پرکردنه وه ی ئه و پاسپۆرته ئیرانیانه ی که هه یان بو، له بهر نه وه ی ئه وان فارسیان نه نه زانی، ههروه ها له چالاکییه کانی دهروهه یاندا یه ک دو جار به شداریم کرد، جا ئیستاش بۆت نه گێرمه وه .

من له ماله که ی (ودیع حداد) بوم له شاری ئامردار، سه فه ریکی فیهه نام کرد، کاتی وستم بگه ریمه وه، دوکتۆر وریا ره واندزی هات بۆ لام و گوتی: "من تۆم ده عوه ت کردوه تۆ هه مو جارێ دیتت و خێرا نه پۆیت و هیچ کانت نیه، بۆیه ئه مجاره نابیت برۆیت"، نه وشیروان مسته فاش له وئ بو، ئه ویش گوتی وه لّلا مه پۆره وه، به و جۆره دو سێ رۆژ دوايان خستم.

ئه و شه وه ی که دامنا بو بگه ریمه وه ئه و شه وه بو که ئیسرا ئیلیه کان په لاماری ماله که ی ودیعاندا و باره گا که ی ئیمه و ئه و جیبه ی که من لئی نه نوستم، گرتیان و هه رچیم هه بو، ده مانچه، پاره و که لوپه لی تایبه تی خۆم، ئیسرا ئیلیه کان هه مو یان تالان کرد و بردیان، به دلنیا یه وه ئه گه ر له وئ بومایه ئه کوژرام، چونکه هه رچی له وئ بو کوژرا، واتا سو ریونی دکتۆر وریا و نه وشیروان هۆ بون بۆ سه فه ر نه کردنم، یاخود بۆ رزگار کردنم.

*** بۆچی له ناو فه له ستینیه کاندا، به تایبه ت له گه لّ جبهه ی شه عبی کارت نه کرد، نایا**

په یوه ن دیت له گه لّ لایه ن و حیزبه کانی تر دا هه بو؟

- کارکردنم له گه لّ جبهه ی شه عبی هۆی ئه وه بو، که ئه وان زیاتر به فیکریش له من نزیک تر بون له وانی تر و شوپشگێرتربون، جگه له وه ش ئه وان په یوه ن دیان له گه لّ هیزه کانی شوپشگێری رۆژه لاتیش زۆر باشبو.

کاره گرنگه کانی که به ره و روی من کرابونه وه دو جۆری بون، یه کیکیان ئه وه بو که (باسیل کوبه یسی) تیدا کوژرا، مه سه له ی تیرۆرکردنی باسیل کوبه یسی، ئه وه بو

که فهلهستینهکان هاتبون بۆ فراندنی فرۆکهیهکی ئیسرائیلی له فرۆکهخانەى رۆما .

بۆئەوهى ئەو کاره به ئەنجام بگهیهنئى، چوار کهس له جنیفهوه نامادهکرايون، من هاوکاریم کردن بۆ مهسهلهى سهفهریان بۆ ئیسپانیا و له ئیسپانیاوه بۆ لیسابۆن و لهوئیشهوه به شهمندهفهر بۆ ئیتالیا، ئەوانه پاسپۆرتى ئیرانى تهزویریان پێبو . له رۆما پهيوهندیان به برادهریکمهوه کرد، ناوى (آبو فیدا)، ئەو لهوئى لئپرسراوى عهملهیهتهکهبو .

وا بریاربو، من هاوکاریان بکهم له بردنه ناوهوهى چهکهکان بۆ فرۆکهخانه، ئەوش بههۆى تهها محیدین معروفهوه، ئەو کاته سهفیری عیراق بو له رۆما و حسانهى دبلۆماسى ههبو .

وا بریاردرابو، من بئمهوه پاریس و باسیل کوبهیسی ببینم، ئەو پاسپۆرتەى که پیم بو بیدرئتم و بچم بۆلای پۆلیس و بلیم که من پاسپۆرتم ونکردوه، چۆن پیلانمان دانابو ئاوامکرد . گهیشتمه فهرهنسا پاسپۆرتەکهى خۆم دپاند و لهگهڵ ناسیاویک به ناوى دکتۆر یوسف سنجاری، چوم بۆلای پۆلیس و گوتم: من پاسپۆرتەکهم ونکردوه، دواى چومه سهفارهتى عیراقى، بهسودفه سهفیر دۆستىکى کۆنى خۆم بو، ناوى (نعمت نعمة)، سهفیر گوتم: یاخو بهخیربیت و داینام و پاسپۆرتىکى نوێیان بۆ دهرهتنام و منیش خستمه گیرفانمهوه .

سهفیر سوربو لهسهرئهوهى، بهیهکهوه نان بخۆین، گوتم وهفدىکى پارێزهراى عیراقیش هاتون ئەبیت بیت . ئەوکاته نوسین له نێوان رۆژنامهى سهوره و تهناخى دهستى پیکردبو، ویستیان رهئیم لئوهریگرن، گوتم: وهللأهى ههردوکیان قسهى راستیان تئدایه .

دواى ئەوه، باسیلم له پاریس دۆزیهوه .

* باسیل کوبهیسی گى بو؟

- دکتۆر باسیل کوبهیسی، یهکێک بو لهسهرکرده کۆنهکانى (حركة القوميين العرب)، عیراقیه، له بنه مالهى کۆبهیسیه، کاتى خۆى له سهرکردهیهتى حه رهکهى قهومی بو، دوایشهوه له ناو ریزهکانى جهبهه شهعبى کارى ئەکرد، دکتۆراکەشى لهسهر (الحركة القوميين العرب)، له ئەمهريکا وهرگرتبو .

ئەو لئپرسراوى پهيوهندییهکانى دهرهوهى جهبههى شهعبى بو، له پاریس پیکهوهبوین، یهکهم شهو بهیهکهوه له یهک ئوتیل بوین، بریار وابو ههر شهوه له

ئوتیلێک بێن و شوینەکانمان بگۆرین بۆئەوێ ئەگەر وەسف کران نەدۆزێینەو، شەوی دوهم جیگامان گۆری، ئەو چوێ ئوتیلێک لەنزیك ئۆپیرا، من چومە ئوتیلێک لەوێر ئۆپیرا.

رۆژی سێشەممە بەیەکەوہوین و بریارماندا بۆ سبەینی کە چوارشەممەبو، ھەردوگمان سەفەر بکەین، من برۆم بۆ فێینا و ئەویش بچێ بۆ مەغریب. زاواہکی ھەبو لە مەغریب بەناوی (عەبدول غەنی دەلی) کە سەردەمێک وەزیری کشتوکاڵ بو لە عێراق.

بەیانییەکی خواحافیزیمان لەیەککرد، من پیمگوت تۆ بە دانیاییەو ئەمرۆ نەرۆیت؟ گوتی: "بەلێ بە ئەکیدێ ئیمرۆ ئەرۆم و فرۆکەم حیجژکردوہ"، گوتم: "باشە ئەگەر نەرۆیشتی؟" گوتی: "ئەگەرێ تیدانییە، ھەر ئەرۆم"، گوتم: "ئەگەر نەرۆیشتی ئوتیلەکەت بگوازەرەو وەکو لەسەری رێککەوتوین"، بۆیە چەند جارێک ئاگادارم کردوہ، گوتی: "نا نا بەتەئکید ئەرۆم، تۆ پیش نیوہرۆ ئەرۆی و منیش پاش نیوہرۆ سەفەرئەکەم".

من پیش ئەو ھاتم بۆ فرۆکەخانە و سەفەری فێینەنامکرد، رۆژی ھەینی بو، لە مائی دکتۆر وریا رەواندزی دانیشتبوین، گویمان لە رادیۆ دەگرت، ھەوائێک لە رادیوی ئێرانەوہ خوینرایوہ، بە ناوینشانێ (تیرۆری دکتۆریکی عێراقی لە پارێس) گوتم: "بەشەرەف ئەوہ باسیلە"، گوتیان: "باسیل کییە؟" گوتم: "توخوا راوہستن، با گوێ لە ھەوائەکان بگرن"، درێژەێ ھەوائەکە باسیکرد، ئەوہبو کە باسیل بو، تومەز چوارشەممە سەفەری نەکردوہ و شەوی پینجشەممە لەسەر ھەینی لە ھەمان ئوتیل ماوہتەوہ و جیگاکی نەگۆرپوہ. تاکو ئیستا پون نەبۆوہ کە بۆچی باسیل سەفەری نەکرد و دواکەوت، دو بۆچون ھەبو، یەکیکیان باس لە کابرایەکی عێراقی ئەکرا کە پەیوہندی لەگەڵ سەفەرەتی عێراقیدا ھەبو، گواہ بەعسی عێراق پەیوہندی پێوہکردوہ و ئەو لەدوای ئەوکاروہ بو. یەکیکی تریان، باس لە کچیکی مەغریبی ئەکرا، لەگەڵیا ئیشی ئەکرد، گواہ ئەو کچە جاسوسی ئیسرائیل بێ، ئەو سەفەرەکی دواخستبیت.

(ناوی یەکیکی دیکە ھەبو ھیشتا وەختی نەھاتوہ ئاشکرای بکەین).

* لە ئەنجامدا دەرئەکەوت کە کێ کوشتوہتی؟

- ئیسرائیلیەکان کوشتیان، زانیان کە پیلانی ھەبە لە دژی ئەوان، نەیانھیشت کە پیلانەکی سەربرگێ.

* واتا ئیسرائیلییه‌کان ناگاداری پیلانه‌کە ی رۆما بون؟ نایا هیچ هەوئیک درا بۆ تیرۆرکردنی تۆ؟

- پیلانه‌کە ی رۆمایان زانی، مەزەندە دەکریت، کچە مەغریبیه‌کە ناگاداری کردبن، من لەو پیلانەدا ناوم هاتبو، بۆیە ئیسرائیلییه‌کان ئەیانویست بمخەنە ژێر چاودێرییه‌وه و لەگەڵ دەزگای پاراستنی پارتی قسەیان کردبو، یەکنێکم بۆ بنێرن، فەقەت دەوری ئەوه‌بێت بزانی‌ت هاتوچۆی من چۆنە و پاراستن هەوڵ بەدات ئوتومبیلیکم بۆ بکری‌ت.

کورپک هەبو ناوی مەیدین بو، کاتی خۆی لای خۆم سایەق بو، پاراستن ئەوی بانگکردبو، یەکەمجار کردبویان بە پاراستن و دوایی گوتبویان ئەتنتیرین برۆ بۆلای مام جەلال، ببە بە سایەقی ئەو. کە زانیبوی مەسەلە یەک هەیه لە پشت ئەم کاره‌وه، ئەویش کاره‌کە ی رەتکردبۆوه و گوتبوی بەخوا من ناچم. ئیتر من لە لوبنان کەوتەم ئەوه‌ی کە لەجاران زیاتر ناگام لەخۆم بێت، حکایەتی‌ت بۆ بکەم: شەویک لەگەڵ دکتۆر وه‌دیع حەداد چوبوینە ده‌ری بۆ ناوچه‌ی مەسیحیه‌کان لەسەر شاخ بۆ مالی (جۆرج سألج) لە بەیروتی شەرقی و شەو لەوێ مامه‌وه.

من شوقه‌یه‌کیان لە شارە سەعداد دابوم، بەیانی زو سایه‌قه‌کە ی وه‌دیع حەداد منی گەیانده‌ مالی ئەوان، کە گەیشتمە ئەوێ سەعات نۆ بو، هەرئەوه‌نەم زانی ده‌رگا لێیدا کە کردمه‌وه هانی هندی بو، گوتی: "های انت موجود؟" گوتم ئەوه‌تام ئەوه‌نییه (ماصار لک شی)؟ گوتم ده‌دانیشه ئەوه چ قه‌ماوه؟ دانیشه.

زۆر بە پەرۆشه‌وه هاتبو، گوتی: ئەمشەو ئەبوایه بکوژرایتایه، گوتم بۆ؟ گوتی: "عێراقیه‌کان کە مینیکیان بۆ دانابوی لەبەرده‌می ماله‌کەتا، ئەگەر شەو بێتته‌وه دره‌نگ بتکوژن، من دوینی ئێواره هەتا دره‌نگ لێت گه‌راوم"، گوتم چۆنت زانی؟ گوتی وه‌للآ حال و مەسەلە ئەوه‌یه، معاونی مولحه‌قی عەسکەری زابتی‌کە، بە فیکر و ئینتیما لەگەڵ حەرەکە ی قه‌ومی عەرەبیی بو، ناگای لەمەسەلە کە هەبوه، ئەو هاتبو لە مەسەلە کە ناگادارمان بکاتەوه، بەلام منی نەبینیو، بۆیە مەسەلە کە ی بە کابرایه‌کی تر گوتبو، ئیستا ناوه‌کە یم دێته‌وه‌یاد، یەکنێ بو لەوه‌زیره‌کانی (حرکه‌ القومیین العرب) لە ئینقیلابی ۱۹۶۳دا بەشداربو، پیاویکی زۆر چاکبو، مەسیحیه‌ و به‌وی گوتبو، ئەویش هات بە منی گوت و منیش لێت گه‌راوم، چەندجار هاتم بۆ ئیره و تۆم نەبینی، "وه‌لا وامزانی کە کوژراوی، سبه‌ی ئێش زو هاتوم لەده‌رگای

مالی توّم داوه نه تکرده وه."

گوته: "بریار بو سه عات تو خه بیری پۆلیس بدهم، ئایا له ژوره وه کوژدای یان شتیکت لیها توه؟" گوتم: "نه وه لا ئه مشه و له گه ل وه دیع بوم له ماله که ی خۆم نه بوم". که دانیشتین و باسی وه زعه که مان له گه ل دکتور جوّج و وه دیع و ئه وانکرد، گوته یان: "به حقیقه ت تو ئیستا که وتویته ته مه ترسیه وه، له سه ریکه وه ئیسرا ئیلیه کان و له سه ریکه وه عیراقییه کان به دواته وهن، ئه وه حه تمه ن ئه تکوژن، له به ره ئه وه برۆ ئیره به جی به ئیله"، منیش گوتم: "باشه، به لام بو کوئی بچم؟". له به ینی ئه وه ی بچم بو سوریا یان بو میسر؟ چوم بو میسر، له به ره ئه وه ی میسر شوینیکی ئه مین بو، عیراقییه کان مونا مه ره یه کیان کردبو، ئاشکرا بو بون و گیرابون، دوی ئه وه وه عدی ته واویان دابو به سادات، جاریکی تر له میسر شتی وا ناکه ن.

ئه وه به هاری ۱۹۷۳ بو، من پیشتتر له شوپا تدا له به یروت بوم، شه هابی شیخ نوریش هاتبو، دومانگیک پیکه وه بوین، دوی شه هابمان له ریگه ی سوریا وه به پاسپۆرتی ساخته وه نارده وه بو کوردستان، بو ئه وه ی بگه رپته وه و خۆی ئاشکرا نه کات و به نه ئینی کاربکات.

من شه هابم برده شام و ئیشه کانیم بو جینه جیکرد و خۆم چومه قاهیره، من له به یروت بوم که با فلی کوپم له دایکبو، که چومه قاهیره، هه ندی دوستی جه ماعه تی عه بدولناسر مابون له وه زاره تی کاروباری عه ره بی کاریان ئه کرد. له مه کته بی سه رۆک کو مار گه نجیکی لیبو به ناوی (عبدالحمید المازنی) کوری عه بدولقادر مازنی نوسه ری مه شه ور بو، یه کیکی دیکه شی لیبو به ناوی (حه سه ن ره فعه ت)، که ئه ویش کاتی خۆی وه زیرو، ئه وانم دیت و به گه رمی به خیره اتنیان کردم و گوته یان: "ئه بیّت ئیمه ئا گاداری سه رۆک سادات بکه ینه وه، که تو هاتویت بو ئیره". دوی ساداتیان ئا گادار کرده وه و گوته یی به سه رچاوان هاتوه، ئیره مالی خۆیه تی و چی ئه ویت بو ی بکه ن؟.

شتیکی تریشت پی بلیم، ده رباره ی هه لو یستی سادات، دوی رو خاندانی شو رشی کورد له ئازاری ۱۹۷۵ دا، سادات به داموده زگا که ی خۆی گوته بو، که من له میسر به خو شییه وه ئه توانم بمیتمه وه و هه مو که سیکیش که من ده ستنیشانی بکه م ئه توان وهک په نابه ر وه ری بگرن.

کاتی حه بیب که ریم چو بو قاهیره، وایان پی گوته بو، ئه ویش لای سته م بو، به هۆی منه وه وهک په نابه ر وه ری گیریت، ئه وه بو گه راپه وه بو عیراق و ته سلیم بو وه.

که چومه قاهره، ناگادارم کردن، من نامه ویت بيم به په نابهری سیاسی، چونکه یارمه تيم ناویت و له شۆرشى كورده وه یارمه تيم ههیه، تهنه ئه وهیه، من حهزم لێیه مافی په نابهری سیاسیم هه بیت، گوتیان زۆرباشه هه ندى هاوکاریانکردم، بۆ نمونه، ئه گهر ئۆتۆمبیل و شتومهك له دهروه بهینم، گومرگ نه ده، خوشک و پورزاكانی هینۆشم له گه لدايون بۆ ئه وهی بتوانن بچنه قوتابخانه و به فرمانی تايبه تی له سه روکایه تی کۆمارییه وه داخلى جامیعه بکرین، ئه و کارناسانیانیه یان بۆ کردین و توانیمان بێ گيروگرفت له وى بمینینه وه .

*** تاكهى له قاهره مایته وه، ئایا له و كاتانه دا هیچ په یوه ندىه كت له گه ل شۆرش هه بو؟**
 - تا هاوینی ۱۹۷۴ له قاهره مامه وه، به لام ناویه ناو ئه هاتم بۆ به بیروت و شام، له شام عهبدوئیلانه سراوی، ئه بو شهوقی و ئه بو عومه ری لیبون له موعارهزه ی عیراقی و ئه مبینین، ئه وان له وى (ته جه موعی وه ته نی عیراقی) یان دروستکردبو. له میسر مامه وه، هه تا رۆژیک كاك عهزیزى شیخ رهزا هات و نامه یه كى مه سعود و ئیدریس بارزانى هینابو، داواى كارکردنیان له من ئه كرد، منیش گوتم: به سه رچا و چی بكم؟ گوتیان مه كته بێكمان داناوه بۆ كاروبارى عه ره بى له دهروه، له من و له دكتور فواد، لیبسر سراهه كه مان عهزیزى شیخ رهزایه، گوتم: به سه رچا و ده ستمان به كارکرد.

دواى دكتور فواد بۆی گێرامه وه كه من له ژێر چاودێرییدا بوم، به لام هه ر دایانابوم بۆ ئه وهی، چاودێرى بکریم، له و ماوه یه دا كاری باشمانکرد، له وانه به ناوی شۆرشى كورده وه په یوه ندىمان له گه ل میسر یه كان په یداکرد. تا هه ره سه هینانى شۆرش له ۱۹۷۵دا، من له مه كته بى كاروبارى عه ره بى له لوبنان مامه وه و له وى گۆفاریكمان ده رئه كرد، زیاتر من تیدا ئه منوسى، ته رخانكرا بو هه والى شۆرش، عهزیزى شیخ رهزا هاوکارى چاپى ئه كرد و براده رانى پارتى زۆر گرنگیان پیننه دا.

*** له و ماوه یه كى كه له بیروت بون، توانیتان هیچ كاریكى گرنگ نه نجام بدن، چ له روى سیاسیه وه، چ له روى دیپلۆماسییه وه؟**

- له و ماوه یه دا، دو كاری گرنگم به ئه نجامگه یاند كه به داخه وه براده رانى پارتى گوتیان نه دایه، یه كێكیان ئه وه بو، كۆنگره ی سه رانى عه ره ب به ستره و سه دام

به شداری تیدا کرد و ناشتبونه وه یه کی له گه ل سادات و مه لیک فه یسه ل کرد و داوای له کۆنگره که کرد، پشتگیری بکه ن.

پیش ئه و کۆنگره یه به ماوه یه ک، عه زیزی شیخ رها هاته لام له قاهره و گوتی: به شکو هه ولێک به ی بۆ په یوه ندیکردن، چونکه وه فدیک دیت بۆ قاهره، گوتم: به سه رچاو هه ر له ئوتیلی شیبهرده وه ته له فۆنم کرد بۆ محمه د حه سه نین هه یکه ل، به لام دهستم نه که وت و له وکاته دابو، تازه له ئه هرام لابرابو، چونکه هه یکه ل په یوه ندی نیوان من و ساداتی دروستکرد، به راستی ئه چومه لای هه یکه ل و ئه گه ر شتیکم هه بویه بۆ سادات به وم ئه گوت و ئه ویش ئه یگه یاند.

ئه حمه د به هانه دین (نوسه ریکی میسریه و دۆستی ئه نوهر سادات بو) له جیگای ئه و دانرابو، ئه حمه د به هانه دینیشم ئه ناسی و دۆستایه تی کۆنمان هه بو و پیاویکی خۆشیشه . من ته له فۆنی سکرته ره که ی هه یکه لم لابو، تومه ز هه یکه ل سکرته ر و هه مو شتی له گه ل خۆی برده و، منیش ته له فۆنم کرد و پیاویک هه لیگرت، دکتۆر فواد و عه زیزی شیخ ره زاش دانیشتبون، گوتم: من ئه مه ویت له گه ل سکرته ره ی مامۆستا به هانه دین قسه بکه م، گوتی: تو کیت؟ گوتم: جه لال تاله بان، گوتی: "باشه تو ئیشت به سکرته ره که یه تی، یان به خۆیه تی؟" گوتم: نه وه للاً ئیشم به خۆیه تی، له وکاته دا زانیم، که ئه وه خۆیه تی و به پیکه نینه وه گوتی: "کابرا من چاوپریتم و به شوینتا ده گه ریم، وه ره بۆلام ئیشم پینه"، گوتم: باشه و منیش راسته وخۆ چوم.

که چوم بۆلای، گوتی: "من ئه مرۆ له گه ل سه رۆک بوم، سه رۆک لئی پرسیم ئایا جه لال لیره ماوه؟" گوتم: به لئی لیره یه، گوتی: نه تدیوه؟ گوتم: نه خیر، گوتی: "باشه بجۆ بۆ لای و پیتی بلئی وه کو جارن چۆن هه یکه ل هۆی په یوه ندی بو، ئیستا تو ئه و کاره ئه که یه تی، پیتی بلئی عیراق شتیکی وای به دهسته وه یه، له کۆنگره ی قیمه ی عه ره بی مه سه له ی ناشتبونه وه له گه ل ئیزان ته رح بکات، من پیشنیازم ئه وه یه، که وا وه فدیک کوردی بیت (احد ابناء البارزانی) ی له وه فده که دابیت"، ئه و وه خته سألح یوسفی و محمه د مه حمود عه بدولره حمان لای ئه وان سومعه یان باشنه بو، گوتبوی: "با کوره کانی و جه لال بین، من ئه م سئ که سه له گه ل خۆمدا ئه به مه کۆنگره، هه رکاتی، عیراق مه سه له ی ناشتبونه وه ی له گه ل شا باسکرد، من وه لامه که ی وانه ده مه وه و ئه لیم له جیاتی ئه وه ی ئیمه ی عه ره ب له گه ل شا پیکبیتن، بۆچی له گه ل برا کورده کان پیک نایه یین، ئه وا برا کورده کانمان لیره ن و با له گه ل ئه وان پیکبیتن"، منیش گوتم: وه للاًهی زۆر باشه و زۆر که یفم هات،

ههروهها گوتی: "پرسیاریکم ههیه، ئایا ئیوه سوین له سه ره مه سه له ی که رکوک".
گوتم: "ئه توانین چاره سه ریگ بۆ که رکوک بدۆزینه وه".

هه ره له به رچاوی خۆم ته له فۆنی بۆ سادات کرد گوتی: (جلال موجود) حال و مه سه له که ئه وه یه، گوتی: "زۆرباشه و لئی دوپات بکه ره وه بۆ مه سه له ی که رکوک، ئایا ئه وان ئیلحاح ناکه ن". گوتم: نا، گوتی: ده پیتی بلئی (انا اضمن لهم) مه به سستی بپیکه اتن بۆ له گه ل سه دامدا.

گه رامه وه شویتنی خۆمان و به عه زیز شیخ ره زا و دکتۆر فوادم گوت و ئه وانیش زۆر که یفیان هات و نامه یه کم بۆ ئیدریس و مه سعود نوسی که به شکو حه بیب محه مه د که ریم نه نیرن بۆ قاهیره، چونکه حه بیب له ریگای ئیرانه وه دیت، ئه وکاته ئیران و میسر نیوانیان باشه بو.

که له کوردستان نامه که ی منیان خویندبۆوه، گالته یان پیتی هاتبو، عه زیزی شیخ ره زا دواي ئاشبه تال بۆی گێرامه وه و گوتی: "پیکه اتنی چی! عه ره بی چی؟ چۆن له گه ل عێراق پیکدیین!".

له جیاتی نوێنه ر بنیرن، کۆمه لیک نامه یان نوسی، مه لا مسته فا گوتبوی: "ئه و نامانه مه ده به جه لال، با ئاگاشی لی نه بیته و نه زانیته، خۆت برۆ له مه غریب بلاویبکه ره وه".

نامه کانی مه لا مسته فا نه نجامی نه بو، که چوبو بۆ مه غریب له فرۆکه خانه نه یانه یشتبو داخل بیت، بۆیه نامه کان نه گه یشتنه کۆنگره که، ئه وه بو که ئه و فرسه ته گرنگه مان له کیس چو.

سه رۆکی گه وره ترین ده ولته ی عه ره بی، ئه یویست وه فدی کوردی له گه ل خۆی بیات بۆ کۆنگره، بۆنه وه ی چاره سه ری کیشه که ی کوردی و عێراقی بکات.

* ئایا سه ره کردایه تی شۆرش، هه ولتی نه دا نوێنه ر بنیرته لای ولاتانی عه ره بی به گشتی و میسر به تایبه تی، یان بۆلای ولاتانی تر؟

- به لئی هه ولیدا، ئه وه بو مه لا مسته فا، حه بیب محه مه د که ریمی نارد بۆلای ئیمه بۆ میسر، میسرییه کان زۆر شادنه بون به هاتنی حه بیب، منیش پیمگوتن، خۆتان ئه زانن من ئه وه نده قسه م ناروات لای مه لا مسته فا، به لام شۆرش ئه وی ناردوه، گوتیان چی بکه ین؟ گوتم: پیم باشه ببینن، وه لامیان لیگێراینه وه و گوتیان: سه رۆک سادات نایبینی یه کیکیان دانا له (ئیتحادی ئیشتراکی)، هه ره ئه و عه بدولحه مید مازنییه که باسم کرد، ئه ویش هات له مالی ئیمه بینی، ئینجا ئه وه

حکایه تی (مستر قۆندهره) له ویی رویدا، دوایی بۆت ئەگێرمه وه .
 حەبیب ئەمری پێکراو کە چینیەکانیش ببینن لە داخی سوڤیەتیەکان،
 چونکە سوڤیەتیەکان هاوکاریان نەئەکرد، منیش لەگەڵ سەفارهتی چین بەینم
 هەبو لە ویی ناوبەناو دەعوەت ئەکرام . له ویی کورپیکی زۆر بە ئەدەبم ئەناسی ناوی
 میستەر شو بو، جا چینی زۆر بە ئەدەبن، رۆژیک تە لە فونم بۆکرد و گۆتم مستر
 شو ئیشت هەیه؟ گۆتی: نا گۆتم: دین بۆ لات، گۆتی: فەرمان، منیش چوم
 بۆلای زۆر بەگەرمی پێشوازی لێکردم و گۆتم: "ئەو حەبیب محەمەد کەریم
 لێرەیه، کە سکرتری حیزبی دیموکراتی کوردستانه و مەلا مستەفا ناردویەتی
 ئەیه ویت بتانبینیت".

گۆتی: "ئیمە ئەوانە نابینن! ئەوانە تۆکەری ئیستعمارن، رۆژیک لەگەڵ
 سۆسیال ئیمپریالیزم و رۆژیک لەگەڵ ئەمەریکای ئیمپریالیزم، هیزی سیاسی
 چۆن وائەبیت؟"

گۆتم: "لەسەر خۆ لەسەر خۆ!" بە راستی توپه بوم، گۆتم: "بی کوایت پلیس،
 ئەم قره قره ی بۆ چییه! بلی نابینم"، گۆتی: "نا خۆتۆ ئەزانی من لەگەڵ تو
 چۆم"، گۆتم: "نا، هیچی پێناویت" چاکەشم نەخوارد و هەستام و پۆشتم، گۆتم:
 باشە مەبیینە، بەلام بۆ وابەتوڕەبییه وه! .

ئیمە بەهۆی سەفیری ئەلبانیاوه لە قاهره میستەر شوزمان ناسی، ئەو پیتی
 گۆتم: ناوه کەم لە بیرتان ناچیتە وه، چونکە ناوه کەم (شوز)، واتا قۆنەرەیه بە
 ئینگلیزی، بۆیه لای ئیمە بە (میستر قۆنەرە) ناوی دەرکرد کە هاتمه دەرئ
 زۆر عاجز بوم، بە حەبیبم گوت، ئامادەنییه تۆ ببینن، گۆتی های زەمانه ! هەتا
 (مستر قۆندهره) ش نایه ویت بمانبینن!!

* باشە، بەدەر لەم هەولانه، هەولنی تری عەرەبی، یان ئیۆدەهۆلەتی هەبو بۆ
 چارهسەرکردنی مەسەلە ی کورد؟

- جاریکی تریش فرسه تیکی میژویی هاته پێشە وه، ئەویشمان لە دەستچو،
 ئەوهش ئەوه بو، من لە لیبیا بوم، لە کانونی دووه می ۱۹۷۵دا له ویی کۆنگره ی
 لاوانی ناسری هەبو، منیش دەعوەت کرابوم و دوکەسیشم لە ئێرانیه کان، حەسەنی
 ماسالی و حکمەت پورکی، کە کورپیکی باشبو، دوایی شەهیدکرا، لەگەڵ خۆم
 بردن بۆئەوی.

لە کۆنگره کە، قەزاقیم بینی، زۆر پیاویکی سادەبو، بۆخۆی بەسەر وه فەدەکاندا

ئەگەر، من راوەستابوم، هات بۆلام و سلاوی لێکردین و گوتی: ئەو لێرەیت؟ گۆتم بەلێ، گۆتی دیارنیت، منیش گۆتم ئێو مەشغولی کۆنگرەن، بەتەمام دوایی بتانبینم، پرسى چى هەیه و چى نیه و گۆتم: دو گەنجى ئێرانى رێکوپێکھاتون، گۆتی دەبا بیانبینم، منیش ئەوانم برد بۆلای و بوم بە مۆتەرجمیان و دەستیانکرد بە قسە و داخوازیان پێشکەشکرد، قەزافیش وەرەقەیهکی ئیمزاکرد و گۆتی: "داخوازیەکانیان بۆ جیبەجێ بکن."

قەزافی بانگی کردم و گۆتی: "جەلال هەوالتکی خراپم پێیه بۆ تۆ، وەزیری دەرەوێ عێراق سەعدون حەمادی و وەزیری دەرەوێ ئێرانى خەلعت بەرى له ئەستەنبول یە کتر ئەبینن، پێکھاتنیان زۆر نزیکه."

قەزافی زۆر رهئى باشنەبو لەسەر مەلا مستەفا، ئەيگوت: "من عەقلم ناییرئى که وێنەکهى به خەنجەرێکه وه ئەبینم له پیاوی ئەم عەسرە ناچئى، ئەو ئەگەر له چەرخى نۆزدهمدا بهاتایه دنیاوه، ئەوا زۆر باشبو."

ریتکه و تنامه‌ی جه‌زایری ۱۹۷۵

ریککه و تنامه‌ی ۱۹۷۵ له جه‌زایر

* واتا ئیوه ناگاداری که‌ینوبه‌ینی ریککه و تنامه‌ی جه‌زایر بون، باشه هۆی چی بو که بارزانی پیش ههره‌س، داوای هاوکاری تری له دهره‌وه نه‌کرد له جیاتی هاوکاری ئیران و نه‌مه‌ریکا؟

- به‌ئێ، وه‌ک باس‌م‌کرد ناگاداری‌بوین، قه‌زافی خۆی پرس‌یاریکرد و گوتی: "جیتان به‌سه‌ردیته‌گه‌ر عیراق و ئیران ریککه‌ون؟" منیش گوتم: "شه‌ر نه‌که‌ین و به‌رگری نه‌که‌ین"، گوتی: "تۆ دلنیایت؟" گوتم: "زۆر دلنیام، به‌لام ره‌نگه‌ ئه‌وکاته زۆر پیوستیمان به‌ هاوکاری جه‌نابتان هه‌بیته، ئه‌وکاته‌ش ئه‌توانین ریبازی بزوتنه‌وه‌که‌ بگه‌ڕین، له‌ جیاتی هاوکاری له‌گه‌ڵ ئیران بکه‌ین، ئه‌توانین هاوکاری له‌گه‌ڵ دۆستانماندا له‌ لیبیا و سوریا بکه‌ین".

قه‌زافی گوتی: "ئه‌گه‌ر بزوتنه‌وه‌که‌ به‌وشیوه‌یه‌بیته، ئه‌وه‌ من ئاماده‌ی هه‌مو جۆره‌ یارمه‌تییه‌کم"، منیش گوتم: باشه هه‌مو جۆره‌ یارمه‌تییه‌ک، گوتی: "جه‌لال به‌ئێ هه‌مو جۆره‌ یارمه‌تییه‌ک" منیش گوتم: "ئاخر مه‌لا مسته‌فا من نیه‌ به‌ ۲۰ هه‌زار دینار مانگانه‌ رازی بیته، ئه‌و چه‌ند ملیونیکی ئه‌ویته!" قه‌زافیش گوتی: "به‌ئێ من ئاماده‌م!".

که‌ گه‌رامه‌وه، نامه‌یه‌کم بۆ ئیدریس و مه‌سه‌عود بارزانی نوسی و به‌عه‌زیزی شیخ ره‌زادا ناردم، ئه‌وان هه‌مدیسان گالته‌یان پیکردبو، گوتبویان ئه‌وه‌ ته‌نها پروپاگنده‌یه‌!

ئینجا خۆشتر له‌و حادیسانه‌ ئه‌وه‌ بو، که‌ ریککه‌ و تنامه‌ی ۶ی مارت له‌ جه‌زایر رویدا، قه‌زافی به‌په‌له‌ منی نارده‌وه‌ و گوتی: "برۆ به‌ مه‌لا مسته‌فا به‌ئێ من له‌سه‌ر وه‌عدی خۆم به‌رده‌وامم، ئه‌گه‌ر مه‌لا مسته‌فا به‌رگری بکات و ته‌جه‌موعی وه‌ته‌نی عیراقی پشتگه‌یری بکات، ئه‌وا من ئاماده‌م هه‌مو هاوکارییه‌کی بکه‌م". گوتم: وه‌للا زۆر چاکه‌ و باشه‌ که‌ من گه‌یشتمه‌ فرۆکه‌خانه‌ی دیمه‌شق هه‌مو چاوه‌رتی منیان ئه‌کرد، له‌وانه‌ عومه‌ر دبابه‌ و ئه‌حمه‌د عه‌زاوی و کۆمه‌لیک که‌سایه‌تی

تری له گروپه جیاوازه‌کانی هیزه‌کانی به‌ر‌ره‌کانی عیراقی به‌پیرمه‌وه هاتبون .

*** له‌وکاته‌دا چۆن په‌یوه‌ندی‌تان به‌ بارزانییه‌وه‌کرد و پئشنیازی چیتان بۆ‌کرد؟**

- هه‌مو له‌ سووریا مشه‌وه‌ش بوبوین که پئویسته شتی بکریت، له‌ ئه‌نجامی ئه‌و ریککه‌وتنامه‌یه‌! من ره‌ئیم وابو که مه‌لا مسته‌فا به‌رگریی ئه‌کات، عومه‌ر ده‌بابه‌ گوتی: "وه‌لّاهمی مه‌لا مسته‌فا هیزی تئیدا نه‌ماوه، به‌ بپوای من ته‌قه له‌ تهنگیه‌وه‌ نایه‌ت و راده‌کات".

له‌لای عه‌لی سنجاری و ئه‌سه‌عد خۆشه‌ویییه‌وه‌ هه‌والّهات که‌وا ته‌جه‌موعی عیراقی ئاماده‌یه‌ هه‌مو هاوکاریه‌ک بکات، منیش به‌په‌له‌ عومه‌ر ده‌بابه‌م نارد‌وه‌ بۆ کوردستان و نامه‌یه‌کم بۆ مه‌لا مسته‌فا نوسی تئیداهااتبو: "ئه‌وه‌ لیبیا ئاماده‌یه‌، سه‌رۆک حافز ئه‌سه‌دیشم بینیوه‌، ئه‌ویش ئاماده‌یه‌ بۆ هاوکاری و گوتی چه‌ک و ته‌قه‌مه‌نی له‌سه‌ر من، به‌لّام، من پارهم نییه‌، به‌لّام و لیبیا پاره‌ئه‌دات، واتا چه‌ک و پاره‌ و ته‌قه‌مه‌نی ته‌ئمینه‌، له‌به‌ره‌ئوه‌ گرنگه‌ که‌ دریزه‌ به‌ خه‌باتبده‌ن".

کاک عومه‌ر گه‌رایه‌وه‌، به‌لّام وه‌لّام نه‌بو، بۆیه‌ ناچاربوم که‌ نامه‌یه‌کی ترم به‌ هیژۆدا نارد، به‌لّام تاوه‌کو ئه‌و گه‌یشه‌ کوردستان، ئاشبه‌تال پویدابو، مه‌لا مسته‌فا بپاریکی دابو که‌ نامه‌ و راسپارده‌ سویدی نه‌مابو، به‌لّام سوپاسی ناردنی نامه‌کانی کردبو.

مائی مه‌لا مسته‌فا له‌ هه‌لۆیستی من مه‌منون بون، چونکه‌ ئه‌یا‌نزانی من چی ئه‌که‌م، پئیشه‌وه‌ی له‌ ۱۹۷۴دا شه‌ر هه‌لگیرسیته‌وه‌ من له‌ رۆژنامه‌ی سه‌فیری لوبناتی و تاریکم نوسی و داوام له‌ حکومه‌تی عیراق کرد، شه‌ری مه‌لا مسته‌فا نه‌کات و واقعی بێت، مه‌لا مسته‌فا ئه‌مرۆ سه‌رۆکی بزوتنه‌وه‌ی کوردایه‌تییه‌ و ئه‌و بزوتنه‌وه‌یه‌ واقعیه‌ و ناتوانریت چه‌زف بکریت، یاخود هه‌ولێ له‌ ناوبردنی بدریت. ئه‌و وتاره‌ زۆر ده‌نگیداوه‌ و حکومه‌تی عیراق زۆری پئ ناخۆشبو، پیاوانی حکومه‌ت، وه‌ک خورشید ره‌واندزی، وه‌لامی دامه‌وه‌ و هه‌زار قسه‌ی پئ گوتبوم.

هه‌روه‌ها، من کاریکی ترمکرد، ئه‌ویش هانی کۆمه‌لێک که‌سایه‌تی عه‌ره‌بیمدا و بروسکه‌یان بۆ سه‌دام حسین نارد که‌ پئویسته له‌گه‌ل کورد پئیکبیت و رینگای شه‌ر نه‌گریته‌به‌ر، به‌لّکو پئویسته چاره‌سه‌ری ناشتیانه‌ بدۆزیته‌وه‌ .
مه‌لا مسته‌فا، پئیش شه‌ر هه‌لگیرسانه‌وه‌، سی هه‌زار دیناری دابو به‌ عه‌زیزی

شیخ رها و گوتبوی ئەوه بۆ جه لاله و با پیتی بێ، بجۆ جه وله بکات، (ده) نامه شی به سپی بۆ ئیمزا کردبوم و بۆی ناردبوم، گوتبوی با خۆی پری بکاته وه، بۆ هه رکه سێک ئەیه ویت.

برایه تی وا که وتبوه نیاوانمانه وه، وای لیتا تبو، نامه ی به سپی بۆ ئیمزا نه کردم، منیش دهستم کرد به کارکردن، به لام زۆری پی نه چو که ناشبه تاله که ی به سه رده ات نه و فرسه ته ش له ده ستچو.

رۆلی تازه ی سوڤیت

* رۆلی یه کیتی سوڤیت چی بو له م روداوانه دا؟

- له ۱۹۷۴ دا له قاهره بوم، رۆژیکیان مسته فا جاف ته له فۆنی بۆکردم، گوتی: "تکایه سبه یینی بگه ره بیروت، ئیشیکی گرنگم پیته و دۆستیکی کۆنی خۆت هاتوه و ئەیه ویت بتبینی، ئەبێ سبه یینی لیره بیت". منیش چوم بلیت بپریم، به لام به فرۆکه هیچ جیگا نه مابو، ناچار بوم په یوه ندیم به سه رۆکایه تی کۆماره وه کرد، چونکه ئەوان هه میشه دو کورسیان بۆ نه گیرا که مه سه له که م بۆ رو نکرده وه، ئەوان رازیبون، جیگایه کی خۆیانم بده نی.

له بیروت چومه مالی مسته فا جاف، گوتی: براده ره که ت ئیستا دیت، نزیک ی نیو سه عاتی پێچو، زهنگی لیدا و (بریماکۆف) هاته ژوره وه، بریماکۆف، سه رده مێک وه زیری دهره وه و سه رۆک وه زیرانی روسیا بو^(۱).

* بریماکۆف به چ سیفه تیک هاتبو بۆلای تو و باسی چیتا کرد؟

- ئەوکاته، نوینه ری رۆژنامه ی پرافدای روسی بو له ناوچه ی رۆژه لاتی ناوه راست، شاره زای مه سه له ی کوردبو، ئەملاوئه ولای ماچ کردم و دانیشتو گوتی: "ئیشم پیته و ئیشه که مان به ته نیایه، برۆ با برۆین بۆ خۆمان پیاسه یه ک بکه یین"، که چوینه ده ری پیتی گوتم: "من هه ز نه که م پیت بلیم که وا ئیمه تو به پیاویکی پێشکه وتوخواز و شوپشگیر نه ناسین و مه لا مسته فا هه له ی کردوه"، زۆری له سه ر

رۆیشت، منیش گوتم: "تۆ ئەتەوێت رامکێشی بەلای حیزبی شیوعیدا، گوتت لیبیت، رەفیق بریماکۆف، من تاقیکردنەوهی خۆم هەیه لەگەڵ ئەو بەعسییانە و باشیان ئەناسم، ئەوانە مافی کورد نادەن، شتیکی وا نادەن، لە پوت بیت باسی بکەیت، ئیستا هەموو خەلکی کورد لە دەوری مەلا مستەفا کۆبووتەوه، بە گژاچونی کارێکی خراپە"، گوتم: " (تەبارش) واتا (هاوێج) بریماکۆف، وەرن با ئیمە پەییوەندی نێوان ئێوه و حەرەکە ی کوردی دروست بکەین"، گوتی: "باشە خۆ ئیمەش ئەوه مان پێخۆشە، ئیمە لاریمان نییە و نامانەوێ عێراق تیکبەدەین، بە هیوام لە ریگای تۆوه پەییوەندیمان تازە بیتەوه، بەشکو تۆ هەول بەدی ئەو پەییوەندییە زیندوبکەیتەوه".

ئەویش یەکیکی لە سەفارهتی سۆفیتی پێ ناساندنم و گوتی: هاوێجیەکی کۆنت هەیه، که چوم لەوێ ناسیمەوه (زاید سیف) بو، کاتی خۆی لە بەغدا ئەمناسی و گفتوگومان لەگەڵ ئەکرد، ئەو هات بۆ ئوتیلەکە ی که ئیمە ی لیبوین، بو بە ئەلقە ی پەییوەندی نێوان من و سۆفیەتیەکان.

ئەوکاتە ئەو لە لوبنان سکرتری یەکەم بو، ناسیمەوه و دانیشتین و پەییوەندیەکه تازەبووه و چەند جارێکی تریش بینیمەوه، بۆ حەقیقەتیش جارێک کۆمەلێک لیرە ی لوبنانی دەرھینا و گوتی: "چەندت دەوێ بئەم، ئیستا تۆ لە دەرەوێت و پارەشت پێویستە"، گوتم: "زۆر سوپاست ئەکەم و وەزەم باشە و پارەم هەیه، بافییری پارەوەرگرتن لە سۆفیەت نەبین"، هیچ لێوەرەنگرت و زۆر سوپاسمکرد.

* هەنوێستی بارزانی چی بو بۆ ئەو پەییوەندییە لەگەڵ سۆفیت، ئایا ئەو ناگاداری ئەو پەییوەندییە هەبو؟

- لەو بارەیهوه نامەم بۆ ئیدریس و مەسعود بارزانی نوسی و ئەوانیش وەلامیان دامەوه و گوتیان: "بریماکۆف جاسوسە، سۆفیەت هیچی پێنە بۆ ئیمە، حسابیان بۆ مەکه، ئەوانە تەنھا مەبەستیان ئەوهیه هەوالمان لێوەرەنگرن، ئەوانە ناحەزی ئیمەن".

من بەقسەیانم نەکرد و پەییوەندییەکه نەپساند، هەتا دوا ی روخاندنی شۆرشێ کورد.

که شۆرشێ کورد روخا، سۆفیەتیەکان زۆر تەنگاوبون، پێش هەرەس، هاتنە لام و گوتیان با بارزانی بەرگری بکات، ئیمە ئامادەین پشٹیوانی لیبکەین، بەلام ئەوهبو هەمو ئەو داخوازیانە سودی نەبو.

پەراۋىزىمگان:

۱- برىماكۆف لە ۱۹۲۹/۱۰/۲۰ لە شارى كىفى ئۇكرانىا لە دايكېوۋە و لە ۲۰۱۵/۶/۲۶ لە مۆسكۆ كۆچى دوايىكرد و ئەو لە رۇژنامە نوسىيەو دەستى كردو بە كار و بوە بە سىياسىيەكى چالاک و چەند پۇستىكى لە حكومەتە جياوازەكانى روسيا وەرگرتو، لەوانە لىپىرسراوى ھەولنگرى دەرەو و وەزىرى دەرەو و ماوېيەكىش سەرۆك وەزىران بو.

**بناغە بۆ خەباتىكى نوئ
(ئەلقە رۆشنىبىرىيەكانى كۆمەلە و دامەزراندنى)**

کۆمه‌له‌ی په‌نجده‌رانی کوردستان (کۆمه‌له‌)

* پێش بیرکردنه‌وه له دامه‌زراندنی یه‌کێتی نیشتمانی کوردستان، کۆمه‌له‌ی مارکسی لینینی کوردستان هه‌بو، رۆلی نیوه چی بو تێیدا و رۆلی کۆمه‌له چی بو له دروستکردنی یه‌کێتیدا؟

- ده‌رباره‌ی دامه‌زراندنی کۆمه‌له‌ی مارکسی لینینی کوردستان، که پاشان بوبه کۆمه‌له‌ی ره‌نجده‌رانی کوردستان، له‌وته‌کانی پێشومدا باسی ئه‌وه‌مکرد، که له دێرین زه‌مانه‌وه، له سه‌ره‌تاوه له‌ناو پارتی دیموکراتی کوردستانی عێراقدا، ته‌یاریکی مارکسی لینینی هه‌ره‌ه‌به‌وه، ئه‌و ته‌یاره مارکسیه لینینیه ناوبه‌ناو بالا ده‌ستبوه و ناوبه‌ناو کزبوه و ناوبه‌ناو ده‌نگیکی دلێر و زۆلالی هه‌به‌وه و ناوبه‌ناویش له‌ناو جه‌ماوه‌ری زۆر و زه‌به‌ندی حیزبه‌که‌دا گونجاوه. له‌سالی ۱۹۵۳ پارتی خۆی به‌ره‌سمی مه‌سه‌له‌ی مارکسی لینینی هێتایه‌ کایه‌وه. له‌ سالی ۱۹۵۹دا، که له‌ به‌غدا بوین و به‌ناشکرا کارمان نه‌کرد و له ۱۹۶۰/۱/۶ دا ئیجازه‌ی کارمان وه‌رگرتبو، له په‌یره‌وپه‌رۆگرامدا باس له سود وه‌رگرتن له تیۆری مارکسی لینینی نه‌کرا، به‌لام ئه‌وه زۆری نه‌خایاند، تیۆری مارکسی لینینی گۆرا بۆ تیۆری عیلمی. له‌ساله‌کانی ۱۹۵۸ و ۱۹۵۹ دا ئه‌و که‌سانه‌ی خۆیان به مارکسی لینینی نه‌زانی و له‌ناو پارتیدا بون، سوربون له‌سه‌رئه‌وه‌ی که تیۆری مارکسی، پێویسته به شیوه‌یه‌ک له شیوه‌کان خۆی بنوینی له به‌رنامه‌کانی پارتیدا، ته‌نانه‌ت له‌و ناکوکیه زۆر و زه‌به‌نده‌ی نێوان پارتی و شیوعی یاخود له نێوان باله‌کانی پارتیدا هه‌بو، وه‌ک بالی هه‌مزه‌عه‌بدوئلا، نه‌ژاد، خه‌سره‌و، حه‌مید عوسمان و سالح حه‌یده‌ری، ململانیه‌کی زۆر له‌سه‌رئه‌وه هه‌بو، ئایا پارتی وه‌ک ئه‌وان باسیان نه‌کرد، مولکدار و بازرگان و بورجوازیه‌تی کورده، یان پارتی ره‌نجده‌رانی کرێکاران و جوتیاران و خوینده‌واران و رۆشنبیران و کاسبکاران و جه‌ماوه‌ری کوردستانه‌؟ ئه‌م ته‌یاره له‌دوای جیا‌بونه‌وه‌ی ۱۹۶۴ له‌گه‌ڵ مه‌لا مسته‌فا زیاتر سه‌ری هه‌ل‌دایه‌وه.

له سه‌ره‌تادا، ناکوکی له‌نێوان هه‌مو ئه‌و ئه‌ندامانه‌ی پارتیدا په‌یدا بویو که

بۆچونی سیاسی و بیرکردنه‌وه‌ی ئایدیۆلۆجیان هه‌بو، به تایبه‌تی له‌سه‌ر مه‌سه‌له‌ی مارکسیزم - لینینیزم، چونکه ئه‌وکاته مارکسیه‌ت دو شتیه‌ی بیرکردنه‌وه‌ی به‌خۆه گرتبو، شتیه‌ی سۆفیه‌تی و شتیه‌ی چینی، من خۆم له‌و که‌سانه بوم، بۆچونی چینیه‌کانم پێ باش بو. له‌ سالی ۱۹۶۱وه گویم له‌ رادیوکانی مۆسکو و په‌کین ئه‌گرت و ئاگاداری ناکۆکیه‌کانیان بوم، به تایبه‌تیش به‌هۆی ئه‌حمده‌بدوللّوه‌ بلاقراوه‌ی چینیه‌کانم پێده‌گه‌یشته، ئه‌و له‌و ره‌ئیه‌دابو، بۆچونی چینیه‌کان راستترن له‌ هی سۆفیتیه‌کان.

*** هۆی چی بو، ئیوه زیاتر به‌لای چینیه‌کاندا داتاشکاند؟**

- ئه‌وه‌ی که سه‌رنجی ئیمه‌ی زۆر راکیشا له‌ ناکۆکی نیوان چینی و سۆفیتیه‌کان، مه‌سه‌له‌ی خه‌باتی شوپشگیرانه‌ی شوپش بو دژ به‌ ئیمپریالیزم و پشت نه‌ستور به‌ جولانه‌وه‌ی جه‌ماوهر، هه‌روه‌ها مه‌سه‌له‌ی گرنگیدان به‌ جولانه‌وه‌ی رزگاربخوانی گه‌لان.

ئه‌وکاته خرۆشۆفیزم، ئه‌وانه‌ی هه‌مو به‌لاوه‌ ئه‌نا، یان ئه‌یخسته ژێر لیۆه‌وه، له‌به‌رئه‌وه‌ی له‌ناو پارتیدا ئه‌و زه‌مینه‌ی ته‌بیاره‌ مارکسیه‌ لینینه‌ شوپشگیره‌ له‌ باربو و باسی لیۆه‌ ئه‌کرا، بۆیه‌ زۆربه‌مان که‌وتینه‌ ژێر کاریگه‌ری بیروباوه‌په‌کانی چین به‌ گه‌شتی و بیروباوه‌په‌کانی ماوتسی تۆنگه‌وه‌ به‌تایبه‌تی.

له‌سه‌ره‌تادا بیروباوه‌په‌کانی ماوتسی تۆنگ و جینه‌جێکردنی مارکسیزم لینینیزم له‌ ولاتیکی نیمچه‌ ده‌ره‌به‌گی نیمچه‌ موسته‌عه‌ره‌ی دواکه‌وتودا، له‌ ولاتیکی دنیا‌ی سێ که‌ زۆتر له‌ بارودۆخی کوردستانه‌وه‌ نزیکبو، هه‌روه‌ها خه‌باتی چینیه‌کانیش، گوێزانه‌وه‌ی خه‌باتی چه‌کدارانه‌ له‌ لادیوه‌ ده‌ستی پێکردبو بۆ شاخ و دۆله‌کان و دوا‌ی شاره‌کانی رزگارکردبو، ئه‌مه‌ش زیاتر له‌گه‌ڵ خه‌باتی کوردستاندا ئه‌گونجا.

جگه‌ له‌و سه‌رکه‌وتنه‌ی که‌ چین به‌ده‌ستی هه‌تیا‌بو، جگه‌ له‌و باس و نوسینه‌ی که‌ له‌ کۆنه‌وه‌ له‌سه‌ر چین، چ له‌ رۆژنامه‌ و گوڤاری گه‌لاویژ و هه‌ندێ کتیب، به‌عه‌ره‌بی ته‌رجومه‌کراون. ئه‌وانه‌ هه‌مو کاری خۆیان کردبوه‌ سه‌ر ئه‌و که‌سانه‌ی له‌ناو جولانه‌وه‌ی کوردایه‌تیدا خۆیان به‌ مارکسی لینینی ئه‌زانی، به‌تایبه‌تیش که‌ خورۆشۆفیزم ئه‌و سه‌رده‌مه‌، پشتیوانی له‌و تیۆرییه‌ ئه‌کرد که‌ تاقه‌ ریکه‌ستنیکی له‌ ولاتانی عه‌ره‌ب وه‌ک میسر و سوریا و عێراق به‌ناوی (ئیتحادی ئیشتراکی) دروستبکریته‌ و هه‌مو شوپشگیره‌کان بچنه‌ ناو ئه‌و یه‌کتیه‌وه‌، له‌و روانگه‌یه‌وه‌، پێویست بو مارکسی لینینه‌کانی ئه‌و ولاتانه‌ حیزبه‌کانیان هه‌لبه‌کن.

سۆڧىيەتە كان لە روى تيۆرىيى و بە كرده وەش پشتيوانيان لە سەر كرده يەتى مە لا مستەفا ئە كرده لە دژى سەر كرده يەتى مە كتە بى سىياسى، تە نە نە ت رۆژنامە ي پراڤدا، كاتى خۆي و تارىكى لە سەر ئە و ناكۆكيە ي نيۆان مە كتە بى سىياسى و پارتى نوسىبو كە ئە ندامانى مە كتە بى سىياسى پارتى و لايە نگرە كانىانى بە (چە پره وي مۆتە تە ريف) نيشاندا بو، "تە نها باوهرىيان بە خە باتى چە كدار و خە باتى شۆپشگىترانە هە يە و لە و راستىيە ناگە ن كە ئە مپۆ گە شە كرده ن، ماناى خە باتە بە شىۆه ي ناشتى و ناشتى خوازانه. كۆمە لىكى توندوتىژ و توند رە ي بە م شىۆه يە، ئە ببىنە ن كە هە م لە روى بيروباوهر پ و هە م لە روى كرده وە وە نا دروستن و بالىكيان لە ناو پارتيدا دروست كرده كە ئە و بيروباوهر يان لاپە سە ندبو".

بىرى ماويزم لە ناو بزوتنە وە ي چە پى كورديدا

* جگە لە و هۆيانە ي كە باستان كرده ن، هۆي تر هە بو كە فكري (ماويزم) لە ناو چە پى كورديدا بلاوييتە وە؟

- بە لى، پاش هاتنى برادەرانى سازمانى ئىنقىلابى حيزبى تودە ي ئىران بۆ لاي ئىمە لە بە كره جۆ، بۆچونى ئىمە زياتر گە شە يكرده، دەر يارە ي ماركسىزم و تيۆرى ماوتسى تۆنگ، مە ن لە گە ل ئە و دە سته گە نجانە دا بوم كە ئە و سەر دەر مە لە منە وە نزىك بون. لە ناو پارتيدا ئە و بيروباوهرە و رده و رده لە سەر تادا لە سلىمانىيە وە بلاوبۆ وە، چونكە خۆم لە وى بوم و ئە و برادەرانه ي سازمانى ئىنقىلابىيە لە وى بون. كۆمە لىك گە نجى هۆشيارىيى چە پى تازه پىنگە يشتوى، وە ك نە وشىروان مستەفا و بە كر حوسىن و فونادى مە لا مە حمود و شازاد سائىب و فەرە يدون عە بدولقادر و ئە حمە د عە بدوللا و جە لالى كە ركوكى ئە وانه كۆبو بونە وە و رده و رده ئە و بيروباوهرە پەرە ي ئە سە ند.

بە شە كە ي ترى ناو سەر كرده يەتى پارتى، ماركسىزم - لىنىنىزمىيان پىباشبو، بە لآم سە دى سە د بۆچونى چىنيان پىقبولنە بو، بە لكو هە ندىك عوممىياتى كلاسكىيى ماركسىزمىيان پىباش بو. ئە توانىن بلىين "ئىمە لە واقىعدا، لە سالى

۱۹۶۸ وە تەييارىكى دياروئاشكرا كە كىتئىبى چىنى و بىر و باوهرى ماوتسى تۆنگمان بىلادە كىردە لە ناو خەلكدا، سەرمان هەلدابو و وردە وردە گەشەمان ئەكرد .
 ھەر ھە ئىجازە ۋەرگرتنى گۆفارى رىزگارى و ھاتنى برادەرانى سازمان ئىنقىلابى، ھۆبون كە بۆچونە كانمان شىۋەى تەييارىكى فەكرى بەخۆۋە بگرتت، جگە لە ۋە ھەندىك ھەفالى ترىش كارىگەرىيان تىكرابو لە زانكۆى بەغدا ياخود خۆيان بىروباوەرەكەيان قىبولبو، ۋەكو دارۆى شىخ نورى، فازىلى مەلا مەحمود، شەھابى شىخ نورى كە ئەو كاتە لە بەسەرەبو، بەلام دواىي گەراپۆۋە بۆ بەغدا .
 چەندىن كەسى دىكەش ھەبو لە شارى سلېمانى، لە لىژنەى ناوچەى پارتىدا كاريان ئەكرد، ۋەك جەمال تاىەر، مەھمەد سابىر، رەفەتەى مەلا و فواد قەرەداغى، ئەوانىش لە ھەمان بىروباوەرەۋە نىزىكبون، ئەوانە ھەمويان لە دەۋرى گۆفارى رىزگارى كۆبۇبونەۋە . جگە لە ۋە چەند برادەرىكى دىكەى ۋەك مەحمود ئەفەندى (مەحمودى مەلا عىززەت) و ھەمە چاوشىن و چەندىن لاۋى ترىش، رەنگە ناۋى ھەمويانم لە بىر نەبىت، ئەوانەش ھەمان بۆچونى چەپانەيان ھەبو .
 بەم شىۋەى ئەتوانىن بلىين كە تەييارى چەپى مونەزەم ۋەك تەييارىكى ديار و خەملىۋ لە ناو پارتى وردە وردە خۆى ئەنۋاند^(۱) .

* دواى جەل كىردنى پارتى شۆرشگىر، ئەو برادەرانەى كە باسكردن چىيان بەسەرھات؟
 نايا رىنگىستنى تايەتەى خۆيان دروستكرد؟

- پاش رىككەوتننامەى ۱۱ى ئازار و ھەلكردنى پارتى شۆرشگىر، ئەوانەى كە خۆيان بە ماركسى و لىنىنى ئەزانى، كەوتنە خۆيان و ھەوليان بۆ دامەزاندنى رىكخراۋىكى تازەى سەردەمدا .

ئىمە كىتئىخانەى بىرى نۆيمان لە بەغدا دانابو، ۋەك ۋەكىلى كىتئىبى چىنى وابو، ھەرچى كىتئىبى چىنى ئەھات، ئەيفرۆشت و بىلۋىنە كىردەۋە، من چارەسەرى كىشە دارايىيەكەم ئەكرد، ئىجازەكەى بەناۋى دارۆى شىخ نورىيەۋەبو، شەھابى براشى سەرپەرىشتىيارى ئەكرد .

ئەو مەكتەبەيە، مەركەزىكى فەكرى بو، بۆ بىلۋىكردنەۋەى كىتئىب و نوسراۋ و بىر و باوهرى چەپرەو، ئەۋەى شايەنى باسە، ئىمە لەگەل سەفەرەتى چىندا پەيوەندىمان زۆر بەھىزبو، پەيوەندىمان لەگەل كارمەندىكى چىنى ھەبو لە سەفەرەتەكەيان لە بەغدا، ئەوان پىشتىوانىيان لىدەكردىن و ناراستەۋخۆ تەشۋىقىيان ئەكردىن بۆ كارەكانمان .

به و شیوهیه تهماشا نهکهین له دواى ۱۹۷۰هوه بیروپرای کۆمهله هاتهکایهوه، بهلام چهند بۆچونیک ههبو که کۆمهله چۆن بیت و چۆن نهبیت و هه لگري کام بیروباوه ر بیت.

له و بارهیهوه دوسى بۆچون ههبون، شههابی شیخ نوری و فرهیدون عهبدولقادر، فازیلی مهلامهحمود، دلیر سدیق و فواد قهره داغی، نهوانه کهوتبونه خۆیان، که ریکخراویک دروستبکهن و هاتن بۆلای من، من فیکره که م پتباش بو، بهلام پیمگوتن نهوهی نهوان نهیانهویت زۆر سنورداریت، چونکه تاقمی تریش هه ن به تایبهتی نه و براده رانهی که له گوڤاری رزگاری کاریان نه کرد، نا کرئ نهوان بهلاوه بنرین و نه هینرینه نه و نیشه وه.

ههروهها پیمگوتن: هه ندی براده رى ترهه ن که بیروباوه رپانم پی باشه، پیویسته نهوانیش وه ریکگیرین، دواى نهوان باوه ریان به وه هینا، پیویسته خه لکانی تریش وه ریکرن، بۆیه بریاریاندا که دهسه لات بدهن به من، نه و براده رانه کۆبکه مه وه، چونکه نهوان باوه ریان به من هه بو و په یوه ندیان له گه لمدا باشبو، نه متوانی کۆیان بکه مه وه.

نیمه له و سه رده مه دا، ده وره یه کی فیکریمان کردبۆه بۆ په روه رده کردنی کادی، ههروهها شتی که هیه پیویسته بیلین: نه وکاته شههابی شیخ نوری، وهک ریش سپی نه م تا قمه وابو، نه وشیروان مسته فاش وهک ریش سپی نه و جه ماعه ته ی که رزگاریان ده رنه کرد، نیتوانیان ساردیبهک و بن متمانه یبه کی تیدا بو^(۲). من که وتمه به ینه وه و له نه نجامدا هه مو رازی بون، ریکخراویک دروست بکرئ به ناوی (کۆمه له ی مارکسی لینینی کوردستان) که بیروپرای مارکسی لینینی و بیروباوه رى ماوتیستۆنگ ته به نی بکات و هه ول ببات پارتيکی پیشره وی کوردستانی دروستبکات و دژایه تی ئیمپریالیزم و هه مو نه ولادانانه ی بکات که هیه له ریازی خه باتدا^(۳).

* کهواته تو به داینه مۆی دامه زرنه ری کۆمه له ی مارکسی لینینی کوردستان دانه نریت؟

- له سه ره تای دامه زراندنی کۆمه له دا، کۆمیته یه کی سه رکر دایه تی پان و به رینمان دروستکرد، له پاشاندا هه ندی له و براده رانه لیتی کشانه وه، وهک ره فعه تی مه لا، مه حمودی مه لا عیززه ت، به کر حسین. نه وه ی له سه رکر دایه تی مایه وه، من، شه هاب، فازیلی مه لامه حمود، فواد قهره داغی، فرهیدون عهبدولقادر، دلیر سدیق بوین.

ماوه یه کی پیچو هه ستمکرد، که فازیلی مه لامه حمود نه یه وی کۆمه له به لایه کی

ترا بهریت. ئیمه پرۆگرامیتمان دانابو، پرۆگرامه که مان زۆر به دزی و به تهسکی بلأونه کرده وه، بریارماندا که کۆمه له زۆر نهینی بیت و کهس نهیزانی، تا که شه نهکات و له سهرا قاچی خۆی ئه وه ستیت، نه وه کا توشی زه ربه ی حکومه ت و زه ربه ی مه لا مسته فا بیت، له بهرئه وه پتویسته کاره کانمان زۆر به نهینی بکهین و به هیچ شیوه یه ک باسی نه کهین.

*** شیوه ی کارکردنی رینگراوه یی له ناو نه و رینگهسته تازیه دا چون بو؟**

- بریارماندا بو که کۆمه له شیوه ی شانیه هوشیارکردنه وه به خۆیه وه بگریت و له هه مو شویتیک شانیه هوشیارکردنه وه دروستبکات، ئه وه پتویست بو، له پاشاندا له ناو نه و خه لکانه ی له شانیه هوشیاریدان، بگه ریین بو نه و که سانه ی که ئاماده بیان تیدایه بو کاری رینگهستن و ورده ورده بیانکهین به پالیئورا و پاشان بیان کهین به ئه ندام.

له سه ره تادا بوین، فازیلی مه لا مه حمود که وه پیلانگه تران، فازیلی مه لا مه حمود زۆر زیهک و زۆر توانای خۆگه نجانندن و خۆ ره خساندنیه هه بو، بیروبو اوهریه ی عیراقچیتیه بلأونه کرده وه و ئه یوست نه و بیروبو اوهره عیراقچیتیه ی که خۆی هه یه تی و ئیمه ش کوردستانی به مینینه وه⁽⁴⁾. من له گه ل شه هاب و فه ره یدون و دلیر و براده رانی تر قسه مکرد و گوتم: پتویسته ئیمه چاره سه ری بکهین، ئه وه بو له کۆبونه وه یه کی سه رکردایه تی کۆمه له دا، بریارماندا که فازیل و فواد قه ره داغی له ئیوانماندا دوربخه ینه وه له بهرئه وه ی ئه وان بیروبو اوهره ی عیراقچیتیان هه بو⁽⁵⁾.

فازیلی مه لا مه حمود له بنه وه به هۆی فاروقی مه لا مسته فای ئامۆزایه وه، په یوه ندی له گه ل قیاده ی مه رکه زی په یداکردبو، ئه یانویست بیکه ن به ئه ندامی خۆیان. که فازیل و فواد رویشتن، به دوژمنایه تی نه رویشتن و په یوه ندیمان وه ک دوست مایه وه، به لام چه ند که سیکیان له گه ل خۆیان برد له کۆمه له، ژماره یه کی که مبو، به لام ئه ساسیه که له گه ل خۆمان مانه وه⁽⁶⁾.

له وسه رده مه دا نه وشیروان و مه حموده فه ندی و شازاد و ئه و براده رانه مه سئولیه تیان وه رنه ده گرت، به تاییه تی نه وشیروان مسته فا حوکم درابو به چه ند سالیک، ئیمه ره ئمان وابو که بینیرینه ده ره وه ی ولات. ئه وه بو دوا ی ئه وه ی، که له گه ل مه لا مسته فا پتکهاتین رینگامان بو ره خساند و سه فه ریکرد، که له ده ره وشبو، هه ر ئه ندامبو، به لام ئه ندامیکه چالاک نه بو.

ئه و سه رده مه شه هاب و فه ره یدون چالاکبون، دلیر سدیق ئه ندامیکه چالاک

نه‌بو، پاش ماوه‌یه‌کی تر ئه‌ویش خۆی دور خسته‌وه، هه‌روه‌ها به‌کر حوسین و براده‌رانی تریش کورپی چاک و هوشیاربون، به‌لام چالاکی زۆریان نه‌بو. دو، سنی گه‌نجی تر، له به‌غدا دائه‌نیشن هاتنه پێشه‌وه یه‌کتیک له‌وانه جه‌عفره‌بدول واحد بو، ئه‌وکاته، هه‌رکه‌سێ تا ده‌وره‌ی کادیری له‌به‌غدا ته‌واونه‌کردبایه‌وه و بیروباوه‌ری ماوتسی تۆنگی قبول نه‌بوایه، راما ننه‌ئێکێشا بۆ ناو ریزه‌کانی ریکخستنی کۆمه‌له.

دوای ئه‌وه‌ش کرێکارێک په‌یدا بو به‌ناوی ئه‌نوه‌ر زۆرابه‌وه، کورپێکی چاک و هوشیار بو، ئه‌ویش هاته ریزی کۆمه‌له‌وه، ئه‌وه‌بو دوایی له‌گه‌ڵ شه‌هابی شیخ نوری ئیعدام کران، به‌لام پێش ئعدام‌کردنی، وه‌ک پیتویست به‌رگری نه‌کرد، به‌لام ئیعدام‌کرا و به‌خوینی پاکی خۆی ئه‌وه‌ی سپییه‌وه.

پاش ماوه‌یه‌ک، کۆمه‌له‌ ورده ورده گه‌شه‌ی کرد، خه‌ڵکانی هوشیاری لێ کۆبون‌وه و ئه‌وانه‌ی له‌و سه‌رده‌مه‌دا هاتنه ناوه‌وه، بریتی بون له: ئه‌بو شه‌هاب له‌ که‌رکوک و شاسوار جه‌لال له‌ سلیمانی و کۆمه‌لێک براده‌ری تر، له‌ شویتنه‌کانی تر. له‌و کاتانه‌دا، گومانمان له‌ دو ئه‌ندام هه‌بو که‌ خه‌به‌ری پارتیان دابن، یاخود خۆیان زۆر له‌ پارتیه‌وه نزیک کردبۆوه، یه‌کتیکیان (م.م) بو، به‌راستی ده‌ورپێکی باشی نه‌بو، زۆر خۆی ئه‌پاراست، دوه‌میشیان، (س.ب) بو که‌ ئه‌ویش نوسخه‌یه‌ک له‌ به‌رنامه‌که‌ی کۆمه‌له‌ی گه‌یاندبوه سه‌رکردایه‌تی بارزانی.

پارتی و خه‌ڵکی، هه‌ستیان به‌ بونی کۆمه‌له‌ ئه‌کرد، به‌بێ ئه‌وه‌ی که‌س بزانی ناوی ئه‌م ریکخستنه‌ نوێیه‌ چییه؟ و ره‌مزی چییه! دوای ئه‌وه من له‌ هاوینی ۱۹۷۲دا چومه ده‌روه‌وه و براده‌ران له‌ ناوه‌وه مانه‌وه وه‌ک شه‌هابی شیخ نوری و فه‌ره‌یدون عه‌بدولقادر و جه‌عفره‌بدولواحد، که‌ چاکترین و شاره‌زاترین ئه‌ندامه‌کانی کۆمه‌له‌بون.

*** که‌تۆ له‌ ده‌روه‌وه‌ بویت چۆن سه‌یری کاره‌کانی کۆمه‌له‌ت ئه‌کرد، خانی به‌هیز و بن هیزیان چی بو؟ کێ ده‌وری سه‌ره‌کی ئه‌بینی، ده‌وری تۆ چی بو له‌ نامۆگاری و هاوکاری کردنیاندا؟**

- من له‌ ده‌روه‌وه‌ی ولات که‌ سه‌یری کۆمه‌له‌م ئه‌کرد، هه‌ستم به‌ دو، سنی شت ئه‌کرد که‌ به‌ سود بۆ کۆمه‌له‌ نه‌ ئه‌گه‌رایه‌وه، یه‌که‌م: ئه‌سلوبی شه‌هابی شیخ نوری بو که‌ زۆر نه‌رم و گونجاو نه‌بو بۆ چاره‌سه‌رکردنی گیروگرفته‌کان، ئه‌و گیروگرفتێکی له‌گه‌ڵ ئاوات عه‌بدولغه‌فور و چه‌ند براده‌ریکی تر دروستکردبو،

دوایی بوه هۆی ئه وهی هه ندیکیان چون کۆمه له ی ره نجه رانیان دروستکرد . ههروهه ئه سلوبی فه ره یدون عه بدولقادریش له وه سه رده مه دا هه لپه هه لپه پتوه دیاربو، هه زی له خۆنیشاندان و له شکلێهت ئه کرد، بۆ نمونه ئه گه ره به قسه ی فه ره یدونمان بکردایه، گۆفاریکمان بلآونه کرده وه چه کوش و داسکی له سه ره وه و له ولاشه وه ئه ستیره یه کی سوری پتوه بیته، ئه وه دروشمی دیار و ئاشکرای حیزبی مارکسی بو، فه ریدون عه بدولقادری زۆر گرنگی به مه زه ره ئه دا، ئیتمه ئه وکاته زیاتر پتویستمان به وه بو گرنگی بده یه به ناوه رۆک، بۆ ئه وه ی خۆمان بشارینه وه، ئه گه ره ریگا به وه هه لپه هه لپه و په له په له بدرایه، ئه بوه هۆی ئاشکرا کردنی کۆمه له .

ئه گه ره کۆمه له ئاشکرا ببوایه، بئگومان هه م له لایه ن حکومه ت و حیزبی شیوعیه وه دژایه تی ئه کرا و هه م له لایه ن پارته شه وه به توندی لێی ئه درا و زو دانمه مرکایه وه و له ناوه ئه چو . من ره ئیم وابو که پتویسته زۆر به نه هینی کاریکه یه ن و له وه رگرتنی ئه ندامدا زۆر ورد بیه ن، من ره ئم وانه بو، که په له بکریت، من ره ئیم وابو شانیه ی هوشیاری له هه مو شوینیکدا په ره ی پتیدریت و گه شه ی پتیدریت . له و شانانه وه خه لکی باش و هوشیار هه لپه پتیریت بۆ ریزی ریکخستن، ئه ویش کاتیک که خۆی هاته سه ره ئه و قه ناعه ته و خۆی داوای ئه وه ی کرد که بیته ریزی ریکخستنه وه . که ریکخرا، ئه وکاته پتیه بگوتی، که ریکخستنیک هه یه و ورده ورده رابکیشریت بۆ ناو کۆمه له ئاگاداری مه سه له کان بیته، به داخه وه له وه رگرتنی ئه ندام و لایه نگیره په له لیبه ک هه بو، من ئه و په له یه م پت خراپ بو .

*** ئه وکاته باس له هه ندی گیروگرتنی ناو ریزه کانی کۆمه له ئه کرا، رای تۆ چی بو بۆ چاره سه رگرتنیان؟**

- ئه وکاته باسی ئه وه ئه کرا که ناکۆکی له ناو براده رانی خۆماندا له ولات هه یه و چۆن ئه توانیه ئه و ناکۆکیانه چاره سه ره بکه یه ن، من ره ئیم وابو ئه و براده رانه ی که ناگونجیه له گه لێاندا بیان نیه ن بۆ ده ره وه ی ولات بۆ لای من، ئه و کاته ئه مته وانی بیان تیرم بۆ چین یان بۆ هه ندی ولاتی تر، بۆ ئه وه ی بخوینن و رۆشنییری و زانیاریان زیاده بیته و تیگه یشتن و هوشیاریان گه شه بکاته، ئه وکاته هه م ئه بته هاوریی باش بۆ داورۆژ و براده رانی ناوه وه شه له وه سه ریه شه یه رزگاریان ئه بیته .

خالیکه تر که به لامه وه خراپبو، ئه وه بو له ناو کۆمه له دا به تابه تی شه هابی شیخ نوری و جه عفر و فه ره یدون دوا به دوای ئه وانیش براده رانی تریش زۆر به بێ موجه ب، موعجیب بون به نوسینه کانی مونیر شه فیه ق، مونیر شه فیه قیش

ئەوکاتە لاف و گەزافی مارکسیزم لینینزم و بیروباوەری ماوتسیتۆنگی لێئەدا و کتیبی دەرئەکرد. ھەرچەندە مونیر شەفیق پیاویکی تیکۆشەر و بیرۆشنبو، زۆر نوسینی بلۆکردبوو، بەلام ئەو نوسینانە سەرچاوەنەبون، ھیشتا کالۆکچ بون و ھیشتا نەخەملتۆراوبون، لەبەرئەووە نەئەکرا ببن بەسەرچاوە.

من پیموابو لە جیاتی ئەو، برادەران خۆیان بەو کتیبانەووە مەشغول بکەن و بیکەنە سەرچاوە، باشتروابو کە ببخویننەووە و سودی لێوەرگرن، بەلام بابچنەووە سەرچاوە سەرەکیەکانی مارکسیزم- لینیزم و کتیبەکانی ماوتسیتۆنگ بخویننەووە، ئەوانە سەرچاوە سەرەکیەکانن.

لەو بواردەدا کتیبخانە (بیری نوێ) دەورێکی گرنگی ھەبو، بۆ بلۆکردنەووەی بیری تازە، کتیبی دەریارە (جەنگی گەلی تەرجمەکرد بۆ کوردی، دواى ئەو کتیبی (بژی جەنگی گەل) نەوشیروان مستەفا تەرجمەى کردبو، لەپاشان (چەپکێک لە وتەکانی سەرۆک ماوتسیتۆنگی) کە مامۆستا ئیبراھیم و نەوشیروان مستەفا تەرجمەیانکرد، واتا کۆمەلێک سەرچاوەی مارکسی و بیری ماوتسی تۆنگ بە زمانی کوردی کەوتنە بازارەووە.

پەراوئەزىمکان:

۱- (لە كۆتايى ھەفتاكاندا، ئەو كۆمەلە خەلكەى كە خۇيان بە م.ل. نەزانى و باوھەريان بە بيرواوەرى ماوتسى تۇنگ ھەبو و لەناو پارتيدا بون "بالي م.س". چەند گروپىكى بچوكيان دروست كەردبو... كۆمەلە ئەو كاتە دەرکەوت كە پارتى "بالي م.س" بەرەو ئەو دەچو ھەلبوشىتەو. ئەو برادەرەنە كەوتنە خۇيان كە ئىتر سەركردايەتەكى يەكگرتو بۆ خۇيان دروست بکەن و بەرنامەى كار بۆ خۇيان دارئۆن. چاوپىكەوتن لە گەل نەوشىروان مستەفا لە بەرلین لە ۱۹۹۱/۸/۲۰).

۲- (ناوھۆكى سەرەكى لە نيوان گروپەكانى كۆمەلە، برىتى بو لە ھەلۆتت وەرگرتن لە چىن، كۆمەلەك لەو برادەرەنە پىيان وابو پىوستە نىمە ھەمو شتىكى چىن وەرېگرىن وەك خۇى، نەك ھى ماوتسى تونگىش، بە حسابى نەوہى كە مەركەزىەتى نۆمەمىەتى تازەى دنيا چىنە و نەبىن پەيروەى بکەين، لەو كاتانەشدا كۆمەلەك سىاسەتى دەرەوہى چىن كە نىمە بە ھەلەمان دەزانى سەرى ھەلدابو، لەوانە پشەتگىريان لە ھۆكۆمەتى كۆنەپەرستى پاكستان و پشەتگىرى نۆمەيرىان دەكرد لە سودان كە كۆمۆنىستەكانى دەكوشت و پشەتگىرى سىاسەتى كۆنەپەرستى شىلى لە ئەمەرىكاي لاتىن. ھەرەھا دەريارەى رۆلى سەركردايەتى پارتى "بالي م.س" لەم رىكخراوہ نۆيەدا و نايا ئەو رىكخراوہ نۆيە ماوى سرف يىت يان ماركسى، ھەرەھا رىكخستەنەكە فراوان يىت و خەلك زۆر كۆبكاتەوہ يان رىكخستىكى نوخەوى يىت). چاوپىكەوتن لە گەل نەوشىروان مستەفا لە بەرلین ۱۹۹۱/۸/۲۰.

۳- فواد قەرەداغى دەگىزىتەوہ: (لە بنەرەتدا دوو گروپ بوون، گروپى نەوشىروان مستەفا، كە پىكھاتبو لە: نەوشىروان مستەفا، مەحمودى مەلا عىززەت، ھەمە چاوشىن، شازاد سانىب، كە ئەوانە لە دەورى گۆفارى رىزگارى گەردىبەنەو، گروپى دووھەم پىكھاتبو، لە: شەبابى شىخ نورى، فازىلى مەلا مەحمود، فەرىدون عەبدولقادىر، كە لەسەر پاساردەى ئەوان، مەن چوم قەسەم لە گەل مام جلال كەرد... نەوئش رازى بو وتى: با نىمە گروپىك بىن لە ئەندامانى كۆمىتەى ناوئندى و ھەولتى رىكخستى گروپەكان بەدەين. نەنجام كۆبۆنەومىەكمەن كەرد لە نوتىل رەشىد لە بەغدا، بە ئامادەبۆنى رەفەعتى مەلا، بەكر حسىن و مام جلال و مەن. برىيارى ئەوہاماندا پشەتگىر لە بابەتەكە بکەين) (رەوتى چەپ لە باشورى كوردستان- كۆمەلە وەك نمونە (۱۹۷۰-۱۹۸۸) نەحمەد ھەمە ئەمىن نۆمەر- ماستەر نامە لە زانكۆى سەلاھەدەين. ۲۰۱۴- ل. ۳۶).

۴- نەشرف تالەبانى كە كادىرنىكى دىيارى ئەو گروپە بو كە بە "عىراقچى" ناسرا بو، بەم شىوئىە باس دەكات (نىمە عىراقچى نەبوين، نىمە مەبەستمان بو، حىزىنك لەسەر ناستى عىراق دروست بکەين،

نەوە فازیلی مەلا مەحمود و فواد قەرەداغی لە سەرکردایەتی و لە خوار ئەوانەیی که هەلگری نەو بیروباوەر بون، یەكەم كەس من و سلیمان عومەر و محەمەد وشیار بوو، که نێمە لە شانەیی سەرەکی بوین، کادیرەکانی تریش بریتی بون لە: عەبدولرەحمان قەرەداغی، سەرداری حەسەنە سوری سینوستان، حەسەنی حەمە خان که خەڵکی کفری بو، هەرەها زاھیر باھیر که لە شینخەکانی مەردۆخ بوو، ئەمیری عەلی ناچی که لە بەغدا دادنێشت، عەبدو موعتەسەم دباغ، شیروان نوری مەردۆخی و لە کچەکانیش پەرشنگ مەمەند، نێمە نزیکەیی چوارەدە کەس بوین، که رامان وابو نیش بوئەو بەکەین. ئەم مەملانییە تا نزیکەیی سالیکی خایاند و لە دواي سالیك کۆمەڵە یەکلایەنە بریاری خۆی داو وتی: نێمە ناوی خۆمان یەکلایی کردۆتەو و بریاری یەکلایەنەمان داو و نێمە کوردستانین، ئەوێ خۆی بە کوردستانی نەزانیت نەتوانیت بەمێنیتەو و ئەوێشی نەو بیروباوەری قبول نیه، ئەوا سەر بەستە بۆ خۆی جیابیتەو و ئەو حیزبە دروست بکات که خۆی دێوێت. هەر بۆیە نێمە جیابوینەو و کۆمەڵە بەکمان دروستکرد و ناومان نا "کۆمەڵەیی مارکسی-لینینی حیزبی شیوعی کوردستانی عێراق" (کۆمەڵە لە سێدارەو بەرەو راپەرین، ناوەندی میژویی "تی.ن.ک." سلیمانی ۲۰۱۲، ل. ۱۴۵).

۵- (سەرکردایەتی کۆمەڵە لەناو رنکخستەکانیدا بابەتی (کوردستانی یان عێراقی) کۆمەڵەیان خستۆتە راپرسیەو، نەنجامی راپرسیە که بەو کۆتایی هاتو، که زوربەیی زۆری رنکخستەکانی کۆمەڵە، لە گەڵ ئەو داوون، رنکخراوەکانیان رنکخراونکی کوردستانی بیت و خەبات لەسەر ناستی کوردستان بکات). (رەوتی چەپ لە باشووری کوردستان. ل. ۵۲).

۶- دەرباری وازھێنانی "عێراقچێکان" فواد قەرەداغی لە چاوپێکەوتنێکدا دەلێت (لە تەموز یان ئابی ۱۹۷۱ دا بە شینوێکی هین و نازادانە لە گەڵ هاورنێکی کۆمیتەیی سەرکردایەتی و چەند هاورنێکی دیکە لە سلیمانی و بەغدا دەستمان لە رنکخراوە که "کۆمەڵەیی مارکسی لینینی کوردستان - عێراق" کێشایەو.... دواي که مەتر لە سالیك دانێشتن و راگۆزینەو و خۆ ساخکردنەو، رنکخراونکمان دامەزراند بە ناوی "رنکخراوی مارکسی لینینی شیوعیەکانی عێراق" که تەنیا یەك هاورنمان لەم رنکخراوەدا کاری لە گەڵ نەکردین و چو ریزەکانی حیزبی شیوعی عێراق - قیادەیی مەرکەزبەو، ئەویش فازیلی مەلا مەحمود بو). (رۆژنامەیی هاولاتی ژمارە ۴۱۲ ی ۲۰۰۸/۴/۹).

هەرەها دەرباری هەمان مەسەلە لە وتارنێکدا دەنوێت: (لە نیو نێمەدا تەنها فازیلی بە قیادەیی مەرکەزی حیزبی شیوعی عێراقەو پەيوەست بوو، ئەوانەیی دیکە دواي تێبەروونی نزیکەیی نۆ مانگ بەسەر وازھێنانیدا لە کۆمەڵە و خۆنامادەکردن بۆ کارنکی نۆی لە رۆژی یەك و دووی نایاری سالی ۱۹۷۲ دا کۆبوونەو یەکیان سازدا، که ناوی "کۆنفرانس" یان لیناوتیادا رنکخراونکی مارکسی لینینی ماوێستیان پێکھێنا) - (کۆمەڵە لە سێدارەو بەرەو راپەرین، ناوەندی میژویی "تی.ن.ک." سلیمانی ۲۰۱۲، ل. ۵۵۹).

ئەم دیدارە لە ماوەی ۱۵ سالدا تۆمارکراوە و ئەنجامدراوە لە ۱۹۹۰ دەست پێ
دەکات تا ۲۰۰۵.

ئەم دیدارە وەک تۆمارکردنی بیرەوهریهکانی مام جەلال وایە و لەشیوەی پرسیار و
وەلام. هەر لەو روانگەیهشەو، مام جەلال پێشتر لە چەند شوپینک و لای چەند
کەسێک باسی لەو کردو، کە بیرەوهریهکانی نوسیوەتەو.

میژوی هاوچەرخی کورد و ئەوێ نوێ پێوستی بەم شایهتیهی و زانیاریانهی لای
مام جەلال هیه هەر لەبەر ئەوێش بلاکردنەوهم بە گەنگ زانی. ئەم دیدارە وەک
ئەمانهتیکی میژویی و ئەخلاقێ گرتۆته ئەستۆ، ههروهها لهوێش زۆر دانیابوم کە
روناکیهك دهخاته سهڕ بهشی له میژوی خهباتی گهلی کوردستان و دهبیته
گۆشهیهکی جیاواز بۆ بینینی رابردو، سهڕئه‌نجام ئەم دیدارە نەبەمه‌به‌ستی دژایه‌تی
لایه‌نێک یان کەسایه‌تیه‌ک یان به‌هه‌رژه‌وه‌ندیان، ئەنجام نەدراوە، به‌لکو ته‌نها باسی
دوینیه‌ی وەک ئەوێ مام جەلال بینویتی و تیدا ژیاوه.

سه‌لاح ره‌شید

Mam Jelal
successive interviews
from youth to the presidency